St. Mark's Library
THE
General Theological
Seminary

Chelsea Square · New York

Society for Promoting
Religion and Learning

Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/inepistolasbpaul0000unse

THEODORI EPISCOPI MOPSUESTENI

IN EPISTOLAS B. PAULI

COMMENTARII.

VOL. II.

THEODORI EPISCOPI MOPSUESTENI

IN EPISTOLAS B. PAULI

COMMENTARII.

THE LATIN VERSION WITH THE GREEK FRAGMENTS.

WITH AN INTRODUCTION NOTES AND INDICES.

BY

H. B. SWETE, D.D.,

RECTOR OF ASHDON, ESSEX;

LATE SENIOR FELLOW OF GONVILLE AND CAIUS COLLEGE, CAMBRIDGE.

IN TWO VOLUMES.

VOL. II.

I. THESSALONIANS—PHILEMON.
APPENDICES. INDICES.

EDITED FOR THE SYNDICS OF THE UNIVERSITY PRESS.

Cambridge:
AT THE UNIVERSITY PRESS.
1882

[*The rights of translation and reproduction are reserved.*]

BS
2649
.T48
1969
v.2

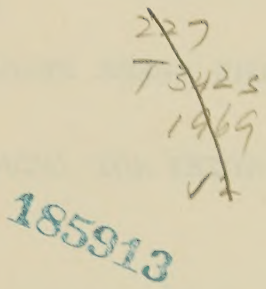

185913

Complete set — S.B.N. — GB: 576.99155.4
This volume — S.B.N. — GB: 576.99157.0

Republished in 1969 by Gregg International Publishers Limited
Westmead, Farnborough, Hants., England

Printed in Holland

PREFACE.

THE issue of this volume has been postponed in consequence of the additional labour involved in the preparation of Appendix A. I trust that the delay may be justified by the convenience which will attend the binding up of the Interpreter's directly dogmatic utterances with the remains of his Commentary on ten of the Pauline Epistles.

I have been compelled to relinquish the hope of printing a list of variants which Cardinal Pitra had offered to supply from a third MS. of the Latin translation (cf. I. xv. *n.*). The Cardinal has recently written to express his regret that he is unable to furnish the information. His withdrawal is the more unfortunate, as he is not at liberty to reveal the present locality of the MS.

Among the notices which the first volume has received in England and in Germany I have observed but one which offers any suggestions for the further emendation of the text. These criticisms, which are from the pen of Professor J. L. Jacobi, have been incorporated, as far as I have been able to accept them, among the additions and corrections which follow the Commentary.

My acknowledgements are again due to Mr Bensly, for having revised the Syriac quotations in the notes and Appendices; to the officers and workmen of the University Press, for their continued endeavours to bring the letter-press to perfection; and to the Syndics of the Press, for the patience with which they have borne the many delays incident to the execution of my task.

For myself, the work which has occupied the leisure of the last seven years will have its full reward, if this edition of one of the most remarkable of ancient commentaries shall be permitted to lighten in any way the toil of those who are engaged in the higher labour of editing and interpreting the Epistles of S. Paul.

ASHDON,
May, 1882.

CONTENTS OF VOLUME II.

PAGE

COMMENTARY AND NOTES:

First Epistle to the Thessalonians . . . . . 1—40

Second Epistle to the Thessalonians . . . . . 41—66

First Epistle to S. Timothy . . . . . 67—188

Second Epistle to S. Timothy . . . . . 189—232

Epistle to S. Titus . . . . . 233—257

Epistle to Philemon . . . . . 258—285

ADDENDA ET CORRIGENDA 286

APPENDICES:

A. Fragments of the Dogmatic Works of Theodore . . . 289—339

B. On the Text of the Pauline Epistles followed by Theodore 340—345

C. On some further citations from the Latin Theodore by writers of the Ninth Century . . . . . 346—348

INDICES:

I. Passages of Holy Scripture cited by Theodore . . 349, 350

II. Writers quoted or referred to in this edition . . . 351—354

III. Latin words of unusual form or signification . . . 355—363

IV. Greek words commented upon, or of rare or late occurrence 364—368

V. Subject-matter of the Introduction, Commentary, Notes and Appendices . . . . . 369—377

Ἔοικεν δὲ φιλοπονώτερον περὶ τὴν ἱερὰν ἡμῶν καὶ θείαν γραφὴν διατεθῆναι, εἰ καὶ ἐν πολλοῖς παρασύρεται τῆς ἀληθείας.

Phot. *biblioth.* cod. clxxvii.

THEODORUS MOPSUESTENUS

IN EPISTOLAM B. PAULI

AD THESSALONICENSES I.

ARGUMENTUM.

BEATUS apostolus Paulus peragrabat diuersas ciuitates praedicans fidem quae in Christo est. diuina uero monitus reuelatione uenit ad ciuitates Macedoniae, exinde uero uenit et Thessalonicae, sicut est cautissime discere ex libro Actuum apostolorum; praedicauit ergo inter ceteras etiam Thessalonicensibus pietatis doctrinam. aduersariis uero super hoc indignantibus, euenit ut multa pateretur idem apostolus in eadem ciuitate Thessalonicensium; in qua et illi qui crediderunt Christo multa sustinuerunt mala a contribulibus suis, ita ut cogeretur beatus Paulus a Thessalonica discedens Athenis proficiscere. pertimescens uero

2 munitus *H* 3 Thessalonicam *r* 7 et uenit (*for* euenit) *r* | id est (*for* idem) *C* r* 10 Athenas *r* | proficisci *r*

2. *diuina u. mon. reu.*] Acts xvi. 10. The *ciuitates M.* were Philippi, Amphipolis, and Apollonia; Acts xvi. 12, xvii. 1. Thdt. notices the preeminence of Thessalonica: ἡ Θεσσαλονίκη πρωτεύει... τῆς Μακεδονίας.

6. *aduersariis uero ... indignantibus*] Acts xvii. 5: ζηλώσαντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ προσλαβόμενοι τῶν ἀγοραίων τινὰς ἄνδρας πονηροὺς (the *contribules* = συμφυλέτας of the Thessalonian Christians; cf. *infra* on c. ii. 14) καὶ ὀχλοποιήσαντες, κ.τ.λ.

10. *proficiscere*] Rönsch, *Itala*, p. 301. *Athenis*, dat.; cf. *Romae* = ἐπὶ τὴν Ῥώμην (I. p. 117, ll. 8, 20), *Thessalonicae* (above, l. 3).

pertimescens uero, &c.] The substance of this passage is thus given in Cramer's catena, which here has θ/ in the margin: δειλιάσας μήποτε μετατεθῶσιν ἀπὸ τῆς πίστεως, πέμπει Τιμόθεον πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν· ἐκείνου δὲ ἐλθόντος καὶ ἀπαγγείλαντος ὡς εἰσὶν ἐδραῖοι, χαίρων γράφει πρὸς αὐτούς· ἅμα δὲ ἀκούσας ὅτι περὶ τὸν βίον ἐλαττώματά τινα εἶχον, καὶ πρὸς ταῦτα γράφει. καὶ αὕτη ἡ ὑπόθεσις.

de illis qui crediderant, ne forte atrocitate aduersariorum inpulsi a suo deuiarent proposito, coactus Timotheum misit ad eos, simul ut et illa quae gesta fuerant disceret, et fidelium animos tam sua praesentia confirmaret, quam etiam exhortatione salubri moneret in fide persistere; qui etiam cuncta illa implens quae sibi a beato apostolo fuerant iniuncta, reuersus ad eum nuntiabat ei quoniam multa ab aduersariis perpessi mala sustinuerint, nec a fide discesserint. inter cetera uero nuntiauit ei esse aliqua apud illos quae corrigi debeant. haec a Timotheo discens apostolus scribit ad Thessalonicenses primam hanc epistolam, laudans eos, quod in aduersis rebus ita fideliter sustinuerunt pro fide decertantes; instruit uero eos et de illis quae apud eos inconuenienter geri cognouerat. omnia uero euidentissime ex illa interpretatione quae per partes fit, melius agnoscere poterimus.

Paulus et Siluanus et Timotheus ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre et domino Iesu Christo; gratia uobis et pax.

hoc in loco uel maxime ostendit quoniam †*gratia uobis* sic ponit, sicuti nos in praescriptione epistolae solemus 'salutem' ponere; posuit uero et *in Deo Patre*, sicut et nos scribere consueuimus 'in Domino.'*

τὸ χάρις ὑμῖν οὕτως τίθησιν ὥσπερ ἡμεῖς τὸ χαίρειν ἐν ταῖς προγραφαῖς τῶν ἐπιστολῶν εἰώθαμεν· τὸ ἐν θεῷ πατρὶ τεθεικώς, ὡς καὶ ἡμεῖς τὸ ἐν κυρίῳ γράφομεν.

4 ex oratione (*for* exhort.) *r* 6 Paulo (*for* ap.) *H* | nuntiauit *H r* 7 in aduersariis *C** in aduersis *C (corr)* 13 auitissime *C** aptissime *C (corr)* auidissime *H r* 17 in (*bef* gratia) *add C* H* 21 sq. Coisl. 204, ff. 161 a, 162 a [Cr. vi. 340, 344, Fr. 145: cf. note] θεόδωρος. τὸ δὲ χάρις, κ.τ.λ. (f. 161). 22 ἐπιγραφαῖς (f. 162). 22—3 τὸ δὲ ἐν θ. π. (om. τεθεικώς), ἐν κυρίῳ (om. τὸ) (f. 161).

9. *apostolus ... cognouerat*] Cited by Lanfranc.

12. *instruit uero*, &c.] Thus the epistle falls into two parts, the first consisting of commendation, the second of instruction and reproof. The second division begins at iv. 1 (v. *infra*).

13. *omnia uero euidentissime*, &c.] Thdt. (whose arg. follows Th.'s very closely): ἀκριβέστερον δὲ ταῦτα ἡ κατὰ μέρος ἑρμηνεία διδάξει. The plan of the Ep. was so simple that no prolonged introduction seemed necessary.

17. *gratia uobis*, &c.] The Gk. of this passage occurs twice in Cramer's catena, being cited by an error of the catenist under Col. iv. 18; see vv. ll. Cf. the comm. on Eph. i. 2.

19. *posuit u. et 'in Deo Patre,'* &c.] Cf. the letters of Alexander the friend of Origen (Eus. vi. 11), Alexander of Alexandria (Socr. i. 6), and S. Athanasius,

gratias agimus Deo semper pro omnibus uobis, memoriam uestri facientes in orationibus nostris sine intermissione, memores operis fidei uestrae et laboris et caritatis et patientiae spei domini nostri Iesu Christi coram Deo et patre nostro.

'et *gratias* (inquit) *agimus pro uobis*, et sine intermissione pro uobis oramus; memores enim sumus illa quae pro fide estis operati, et laborem illum quem pro caritate Christi sustinuistis, et tolerantiam quam in tribulationibus ipsis operibus ostendistis, propter illa quae sperantur uobis adesse pro illa quam in Christo habetis fide.' bene autem adiecit *coram Deo et patre nostro;* †ut dicat quoniam 'placite Deo ista facitis;' ita ut uideatur fides illa quae erga Christum est et affectus ille secundum Dei fieri uoluntatem.* et docens eos quoniam iuste omnia pro fide sustinent:

scientes fratres dilecti a Deo electionem uestram, quoniam euangelium nostrum non fuit ad uos in uerbo tantum, sed in uirtute et Spiritu sancto et in satisfactione multa.

ἵνα εἴπῃ ὅτι 'ἀρέσκοντες τῷ θεῷ ταῦτα ποιεῖτε·' ὥστε φανῆναι θεοῦ ἀρέσκειαν τὴν ἐπὶ τὸν Χριστὸν πίστιν καὶ τὴν περὶ αὐτὸν διάθεσιν.

1 uestram *H* 9 sperant *r* 11 placita *l* | faciatis *r* 17 Coisl. 204, f. 162 b [Cr. vi. 345] *ἔμπροσθεν, κ.τ.λ. ἵνα εἴπῃ, κ.τ.λ.*

e. g. *ad Epict.* init.: Ἐπικτήτῳ Ἀθανάσιος *ἐν κυρίῳ χαίρειν.* Thdt. repeats this remark when commenting on 2 Thess. i. 2: *τὸ δὲ ἐν θεῷ* ΠΑΤΡΙ *ἔοικεν τῷ παρ' ἡμῶν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς γραφομένῳ· καὶ γὰρ ἡμεῖς εἰώθαμεν γράφειν· 'ὁ δεῖνα τῷ δεῖνι ἐν κυρίῳ χαίρειν.'* Chrys. on the other hand connects *ἐν θ. π.* with *τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσ.*

Th.'s text seems to have omitted *ἀπὸ θεοῦ, κ.τ.λ.* after *εἰρήνη*; and so possibly the text used by Chrys. and Thdt., neither of whom comments on the words, although they are represented in their MSS. and editions. The O. L. gave the fuller form, and it is retained in some of the purest MSS. of the Vulg.

3. *patientiae*] So O. L.; Vulg., *sustinentiae. Coram* = *ἔμπροσθεν*, Vulg., *ante*; cf. *infra*, c. ii. 19(?), iii. 9, 13.

6. *memores ... illa*] Rönsch (*Itala*, p. 413) cites 1 Thess. ii. 9 (Am., Fuld.) in illustration of this irregularity. Our translator there prefers the genitive.

10. *bene autem adiecit*, &c.] Chrys. (cf. Thpht.) offers the alternative of connecting *ἔμπροσθεν, κ.τ.λ.* either with *μνημονεύοντες* or with *τοῦ ἔργου*. Thdt. follows Th. in accepting the latter arrangement, but differs from him slightly in his interpretation; *ἐπόπτης δὲ τούτων (φησὶν) ἐστὶν ὁ τῶν ὅλων θεός.* Th.'s explanation is ascribed to Severianus (apparently) in Cramer's catena.

ut dicat...facitis] Cited by Lánfranc; see vv. ll.

15. *ad uos*] = *πρὸς ὑμᾶς* (?), as Chrys. *In uerbo* = *ἐν λόγῳ*. Vulg., *in sermone* —a

'scitis (inquit) quemadmodum electi estis (hoc est, quemadmodum ad fidem accessistis), non puris sermonibus nostris credentes; †nec enim dicebamus tantum, sed et miracula ostendebamus* magna et gloriosa per uirtutem Spiritus effecta, ex quibus confirmabimini de his quae a nobis ad uos dicebantur. itaque ergo quae cognouistis cautissime, illa cum iustitia retinete, neque ab illis quae uobis accidunt malis a uestro discedatis proposito.' deinde et ex illis quae erga se erant suadens illis adiecit :

sicut scitis quales fuerimus in uobis propter uos.

'sed et illa quae erga nos sunt optime recognoscitis, in quibus et ipsi fuerimus pressuris, et quanta fuerimus uestri causa perpessi.' bene quia posuit *propter uos*, ut eos magis ad reuerentiam inuitaret; si enim ipsi pro illis patiebantur, multo magis illi ipsi pro se pati iusta ratione debebant. quod et cum ueritate dictum maius eos adhortare uidebatur; amabilis etenim tunc est uel maxime laus, quando non fuerit gratis alicui tributa, sed ex praecedentibus negotiis animum ad uirtutes soleat excitare.

et uos imitatores nostri facti estis et Domini.

nam quia dixerat et illa quae ab illis erant similiter extitisse, ualde poterat suadere eos ut in hisdem permanerent. unde optime et *Domini* faciens commemorationem maiorem fecisse

---

οὐκ εἴπομεν μόνον, ἀλλὰ καὶ θαύματα ἐπεδειξάμεθα.

2 ad deum (*for* ad f.) *r* 3 ostend. *om r* 6 retinere *C** 7 pro (*for* ab) *C* (*corr*) 8 adicit *C r* 15 adhortari *r* 19 sim. erant *r* 20 inde iidem (*for* in hisd.) *r* 22 Coisl. 204, f. 163 a [Cr. vi. 346] *οὐκ εἶπ. φησὶν μ., κ.τ.λ.*

word which our translator employs as the equivalent of *ῥῆμα* (Eph. v. 26, vi. 17), whilst *uerbum* is his usual rendering for *λόγος*. *Satisfactione;* see note on Col. ii. 2. O. L. and Vulg., *plenitudine.*

1. *electi estis, h. e.*, &c.] On Th.'s doctrine of Election see I. p. lxxxv.; and with the present passage cf. Thpht.: *ἐξελέγητε γὰρ εἰς τὴν πίστιν ὑπὲρ τοὺς πολλούς.*

2. *non puris sermonibus*] Th., followed by Thdt. and Thpht., regards *ἐν δυνάμει κ. ἐν πν. ἁγ.* as referring to the miracles which accompanied S. Paul's preaching; cf. I. p. 1, l. 4, note, also the comm. on Gal. iii. 2, iv. 4, and below, γ. 6.

5. *itaque ergo* = *τοιγαροῦν* (?). *Cum iustitia* = iusta ratione (*εἰκότως*).

11. *pressuris*] *θλίψεσιν.* Cf. Rönsch, *Itala*, pp. 43, 320. Thdt. agrees with this interpretation of *οἷοι ἐγενήθημεν: τοὺς κινδύνους δηλοῖ οὓς ὑπὲρ αὐτῶν ὑπέστησαν.*

12. *propter...inuitaret*] Lanfranc.

15. *adhortare*] Cf. I. pp. 59, l. 21, note, 201, l. 8; add *imitare*, II. p. 5, l. 1, *imitasse*, l. 8.

21. *optime...exhort.*] Lanfranc, nearly.

maiorem f. u. exhort.] Thdt.: *μέγα μὲν Θεσσαλονικέων ἐγκώμιον καὶ τὸ τοὺς ἀποστόλους ζηλῶσαι· πολλῷ δὲ μεῖζον,*

uidetur exhortationem, siquidem in pressuris non solum imitare apostolos uidentur, sed et ipsum Dominum. deinde et manifestam faciens imitationem quam dicit:

suscipientes (inquit) *uerbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti.*

'passus (inquit) est Dominus pro nobis, per crucem salutem nobis expediens. et ipsi pro illa fide quae in eum est tribulationem sustinentes, ut sciatis et nos et Deum imitasse; quoniam illa quae tristia erant ita sustinuistis cum gaudio, non grauiter illa ferentes quae uobis accidebant, sed bono animo fuistis ob illa bona quae hinc uobis retribui expectantur.' †et bene adiecit dicens *Spiritus sancti;* nec enim erat aliter gaudere illos qui ad praesens tristabantur pro illis quae necdum uidebantur, nisi illa miracula quae a Spiritu fiebant firmam illis fidem de futuris praepararent*; ut ad illas uirtutes inspicientes facile possint ferre illa, quae in praesenti tristitiae plena esse uidebantur. et augens in laudem eorum illa quae ad exhortationem illorum illis ipsis poterunt conuenire:

ita ut fieretis forma omnibus credentibus in Macedonia et Achaia.

καλῶς δὲ προσέθηκεν τὸ πνεύματος ἁγίου. οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως ἐνταῦθα λυπουμένους χαίρειν ὑπὲρ τῶν οὐ φαινομένων, εἰ μὴ τὰ ὑπὸ τοῦ πνεύματος γενόμενα θαύματα βεβαίαν αὐτοῖς παρεῖχεν τῶν μελλόντων τὴν πίστιν.

2 uidetur *C H r* 3 facit *r* | cum (*for* quam) *r* | dicat *C* 4 in m. trib. *H* 6 p. est inquit *C* 8 et (*bef* Deum) *om C* (*corr*) 9 tristitia *C** 12 erit *H* 13 qui (*for* quae) *r* 16 facile ferre p. *C r* 21 sq. Coisl. 204, f. 163a [Cr. vi. 346] καλῶς δέ, κ.τ.λ. 23 ὑπὸ πνεύματος Cr.

μᾶλλον δὲ πάντων μέγιστον, τὸ καὶ αὐτοῦ τοῦ δεσπότου μιμήσασθαι τὰ παθήματα.

4. *suscipientes*] So Ambrstr.; Vulg., *exc.* Cf. *infra*, p. 13, l. 15, note.

12. *bene adiecit d. 'Sp. s.'*] Cf. *supra*, p. 4, l. 2, note. *Nec enim...uidebantur* (omitting *illos...tristabantur* and substituting *gauderent* for *erat gaudere*), Lanfranc.

15. *ad illas uirt. insp.*] I.e. joy of the Holy Ghost = joy produced by the evidence of miracles wrought by His power. Chrys. and Thdt. take higher ground: ἡ χαρὰ ἐν τοῖς πνευματικοῖς· πάντων μέγιστον τὸ ...πνευματικῆς ἡδονῆς ἐμφορεῖσθαι.

18. *illis ipsis*] Read perhaps *rebus ipsis*.

19. *fieretis*] O. L. and Vulg., *facti sitis;* Ambrstr., *fueritis* (an error of the scribes for *fieretis?*). *Forma* is probably from the Vulg.; Th.'s text (see p. 6, l. 3) seems to have presented τύπους, and so Chrys., Thdt., Dam., &c.

'uos enim inspicientes illi qui in Macedonia sunt et Achaia, et credunt et sustinent persecutionem, erubescentes ne dissimiles uobis in hoc saeculo uideantur.' et quemadmodum formae extiterunt illorum qui se non uiderant?

a uobis enim diffamatum est uerbum Domini non solum in Macedonia et Achaia, sed et in omni loco fides uestra quae ad Deum exiuit.

†*uerbum* Dei hoc in loco non fidem dicit, nec enim fides ab illis accepit principium; 'sed omnes (inquit) cognouerunt quanta pro fide passi estis, et omnes fidei uestrae firmitatem mirantur, ita ut et alteros adhortentur.*'

et abundantius illa ipsa constringens, ait:

ita ut non necesse habeamus loqui aliquid; ipsi enim de nobis adnuntiant qualem introitum habuimus ad uos, et quomodo conuersi estis ad Dominum a simulacris seruire Deo uiuo et uero et expectare filium eius de caelis, quem suscitauit ex mortuis, Iesum, qui eripiet nos ab ira uentura.

'nec enim indigemus ubicumque fuerimus aliquid de uobis dicere, eo quod cognita sunt omnibus illa quae erga uos facta

---

λόγον κυρίου ἐνταῦθα οὐ τὴν πίστιν λέγει, οὐ γὰρ ἡ πίστις ἀπ' αὐτῶν ἔλαβεν τὴν ἀρχήν· ἀλλ' ἀντὶ τοῦ 'πάντες ἔγνωσαν ὅσα ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐπάθετε, καὶ πάντες ὑμῶν τὸ βέβαιον θαυμάζουσιν τῆς πίστεως, ὥστε καὶ προτροπὴν ἑτέροις γενέσθαι τὰ ὑμέτερα.'

5 defamatum *C H* 13 non *om C** 14 habuerimus *C r* 20 sq. Coisl. 204, f. 163 b [Cr. vi. 348, Fr. 145] θεόδωρος. ἄλλος φησίν· λόγον, κ.τ.λ.

7. *exiuit*] ἐξελήλυθεν. So Clarom.; Vulg. (Am. and Fuld.), "profecta est."

8. *non fidem dicit*] Not 'the Faith' in the abstract, but the Thessalonians' faith; not the doctrine of the Gospel, but its success at Thessalonica. Thdt. repeats this in clearer words: οὐκ ἐπειδὴ ἐκεῖθεν τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν τὸ κήρυγμα, ἀλλ' ὅτι τούτων ἡ περὶ τὰ θεῖα προθυμία πολυθρύλλητος γενομένη πολλοὺς εἰς ζῆλον τῆς εὐσεβείας ἐκίνησεν. Cf. Thpht.: τουτέστιν· ἡ περὶ τῆς ὑμῶν ἀρετῆς φήμη ἐποίησεν ἐξακούσιον γενέσθαι πᾶσιν τὸ κήρυγμα. Ambrstr. appositely refers to Rom. i. 8.

11. *adhortentur*] The Gk. suggests the addition of *ea quae erga uos sunt*, or the like; or the change of *adhortentur* into *adhortetur* (sc. *fidei u. firmitas*) or of *alteros* into *alteri*. For *adhortare* act. see p. 4, l. 11, note.

13. *ita ut non necesse hab.*] So Ambrstr. *Qui eripiet* (τὸν ῥυόμενον); so O. L. The Vulg. less exactly renders, "qui eripuit."

fuerunt, ita ut nulla sit inuidia referentibus, quemadmodum suscepti sumus a uobis cum celeritate (hoc enim dicit *qualem introitum habuimus ad uos*); et quemadmodum nostris placitis doctrinis, discessistis quidem a simulacrorum cultura, recognouistis uero uestrum dominum, qui et uere uiuit et est Deus uerus; credidistis autem et illis quae de Iesu dicta sunt uobis, quoniam et a mortuis resurrexit ut omnes nos, qui in eum credimus, ab expectata liberet poena, et quoniam de caelo ueniet omnia nobis beneficia praestans.' bene autem primum dixit aduentum eius de caelo, deinde resurrectionem, et quidem cum ordine id secundum esse uideretur, eo quod ad fidei confirmationem illud uel maxime erat dignum, quod de caelo sit in fine saeculi cum magna adpariturus gloria. †notandum est autem, quoniam in simulacrorum abdicatione Deum et 'uiuum' et 'uerum' esse adseruit, ut e contrario ostendat simulacra neque uiuorum neque uerorum esse deorum, sed tantum quia falso nomine

---

ἐπισημαντέον δὲ ὅτι ἐν τῇ τῶν εἰδώλων ἀναχωρήσει τὸν θεὸν καὶ ζῶντα καὶ ἀληθινὸν προσεῖπεν, πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἐκείνων·

7 qu. res. a mort. *r* 9 omnibus *C r* 13 cum magna *om r* 17 *ἐπισημαντέον δὲ φησὶν ὅτι* cod. edd.

2. *suscepti sumus*, &c.] See the account of this *εἴσοδος* in Acts xvii. 4: *προσεκληρώθησαν τῷ* Παύλῳ *καὶ τῷ* Σίλᾳ *τῶν τε σεβομένων* Ἑλλήνων *πλῆθος πολύ, γυναικῶν τε πρώτων οὐκ ὀλίγαι.*

3. *placitis*] Jacobi, reading *enim* in l. 4, corrects *placetis*.

5. *uestrum dominum*] Comp. the text, p. 6, l. 15. It would seem that either Th. read *ἐπεστρέψατε πρὸς τὸν κύριον* (cf. 2 Cor. iii. 16)—a variant of which there is no trace here; or the scribe has imported *κύριον* into the text from this comment.

7. *resurrexit ut...liberet poena*] On the relation of the Resurrection to the *ἄφεσις ἁμαρτιῶν*, see above on Eph. i. 7.

9. *bene autem primum*, &c.] I.e. the Second Advent, although [*et quidem* = *καίπερ*, cf. 1. p. 184, l. 9, note] later in time (c. iv. 14) than the Resurrection is placed first, inasmuch as it supplies a yet greater object of faith and hope. Chrysostom's explanation is less forced: '*ἀναμένειν* (*φησὶν*) *τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν.*' *τὸν ἐσταυρωμένον, τὸν ταφέντα; διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπάγει,* '*ὃν ἤγειραν,*' *κ.τ.λ.*

13. *notandum...adseruit*] Cited by Lanfranc.

15. *ut e contrario ostendat*, &c.] See the Gk. below, and 1. p. xxxvi. Dr Jacobi remarks: "uerba *ostendat...dicatur* non Theodori sed interpretis latini glossema esse uidentur." Thdt.: *ζῶντα μὲν αὐτὸν ὠνόμασεν ὡς ἐκείνων οὐ ζώντων· ἀληθινὸν δέ, ὡς ἐκείνων ψευδῶς θεῶν καλουμένων.* Cf. Chrys. on 1 Cor. viii. 5: *ἐπειδὴ οἱ μὲν* [*παχύτεροι*] *οὐδὲν πλέον τῶν λίθων ἴσασιν, οἱ δὲ* [*δοκοῦντες φιλοσοφεῖν*] *λέγουσιν καὶ δυνάμεις τινὰς οἰκεῖν ἐν αὐτοῖς ἃς καὶ θεοὺς καλοῦσιν, πρὸς μὲν οὖν ἐκείνους φησὶν ὅτι* '*οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ*·' *πρὸς δὲ τούτους, ὅτι* '*οὐδεὶς θεὸς ἕτερος εἰ μὴ εἷς.*'

id dicatur. igitur ubicumque uocem hanc inuenerimus, scire nos conuenit quoniam neque de Patre ad interceptionem dici possit Filii, neque de Filio ad interceptionem dici possit Patris; similiter et Patrem et Filium Deum apud omnes pios esse creditum.* dicens autem ista ad exhortationem eorum, memoratur ultra et illa quae secundum se sunt; illa uel maxime dicens quae illi ipsi apud se facta esse sciebant, ut et illa quae de se erant cum illis commemorans, suaderet illis non cedere tristitiae:

ipsi enim nostis, fratres, introitum nostrum qui fuit ad uos, quoniam non inanis fuit, sed ante passi et contumeliis affecti, sicut nostis, in Philippis, fiducialiter egimus in Deo nostro loqui ad uos euangelium Dei in multo agone.

'scitis (inquit) quoniam non absolute nec fortuitu ad uos uenimus; sed licet multa mala Philippis passi fuerimus, tamen non defuimus ad uos uenientes cum fiducia praedicare uobis pietatem, et quidem cum multa nobis ab exteris incumberet necessitas.' bene autem dixit quia *in Deo fiducialiter gessimus;* ut ne sibi uideretur ipsam fiducium adscribere, ideo eam cooperationi diuinae adscripsit. demirandum est autem et illud quod

---

ὥστε ὅπου ποτ' ἂν τὴν φωνὴν εὑρίσκομεν ταύτην, εἰδέναι χρὴ ὅτι μήτε ἐπὶ πατρὸς εἰς ἀναίρεσιν λέγει υἱοῦ, μήτε ἐφ' υἱοῦ εἰς ἀναίρεσιν πατρός, ὁμοίως ἀληθινοῦ πατρὶς καὶ υἱοῦ παρὰ τοῖς εὐσεβέσιν.

3 interceptationem *r* 10 quod (*for* qui) *C*H* 11 tanta (*for* ante) *H* (*corr*) 13 sollicitudine (*for* agone) *r* 16 destimus *C** destitimus *C* (*corr*) desumus *H*: *txt r* 17 a dextris (*for* ab ext.) *r*

2. *neque de Patre*, &c.] Cf. *supra* on Eph. iv. 6, and notes there.

10. *nostis*] O. L. and Vulg., "scitis;" and so in vv. 2, 5, 11, followed in v. 5 by our translator. *Qui fuit*, &c. = *τὴν πρὸς ὑμᾶς*. *Quod* (see vv. ll.) may possibly point to a neuter form *introitum*, cf. I. p. 170, l. 1, note; but as the comm. just below gives *introitus noster*, I have followed the Corbie corrector and Rabanus. *Fiducialiter eg.* (=*f. gessimus*, below, l. 18), Rönsch, *Itala*, p. 150; Vulg. "fiduciam habuimus," Ambrstr., "exerta libertate usi sumus" (cf. I. p. 194, l. 13, note). *Agone:* O. L., "certamine," Vulg., "sollicitudine;" see vv. ll., and cf. I. p. 282, l. 7, note.

14. *non absolute nec fortuitu*] Chrys.: *οὐ κενὴ γέγονεν [ἡ εἴσοδος]· τουτέστιν ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνη οὐδὲ ἡ τυχοῦσα.* Lanfranc cites (with a slight omission) *scitis, inquit... passi.*

19. *ut ne sibi uideretur*, &c.] Thpht.: *ὅρα δὲ πῶς τῷ θεῷ πάλιν τὸ πᾶν ἀνέθηκεν, 'ἐπαρρησιασάμεθα' εἰπὼν 'ἐν τῷ θεῷ,' τουτέστιν, ὑπ' ἐκείνου ἐνδυναμούμενοι.*

dixit apostolus: *quoniam non fuit inanis introitus noster,* eo quod multa erat ante passus; quasi ergo qui in passionibus ipsis lucrum sibi conlocet, dum nihil existimat se inane facere, quando et pati cum contigerit ob pietatem. et quoniam dixit passiones, dicit etiam et doctrinae modum:

consolatio enim nostra non ex errore, neque ex immunditia, neque ex dolo; sed sicut probati sumus a Deo ut crederetur nobis euangelium, sic loquimur, non tamquam hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra.

'consolationem' hoc in loco uocat doctrinam. 'sic enim uos (inquit) docuimus,—non sicut illi solent docere, qui seducere uolunt illos quos docent, aut aliquid illis referre non uerum, qui et dolo saepe illa quae dicunt occultant—sed dogma uerum et plurima praeditum cautela et munditia, quod et probatis nobis creditum esse uidetur; unde et ipsi probatione consequenter perstetimus agentes, sicque illud cum fiducia dicentes, sicuti conueniebat eos facere, qui non hominibus placere student, sed Deo, qui mentem cautissime cognoscit.' haec uero uniuersa coniunxit, ut ostendat quoniam iusta ratione fiducia est abusus; persistens uero referre illa quae secundum se sunt ad edocendos eos edicit:

nec enim aliquando in uerbo adulationis fuimus, sicut ipsi scitis.

6 consolatione enim nostra non ex sermone *H* 10 consolationem uel exhortationem *r* 11 docuimus inquit *H** 14 quod et probatis nobis cr. nobis e. u. *C* H* quod et probabiliter nobis cr. e. u. *C* (*corr*) quod et probatis et nobis cr. e. u. *r* 15 probationem *C* 16 perstitimus *C* (*corr*) 20 docere (*for* referre) *H*

2. *quasi ergo qui*, &c.] Pelag.: "non est inanis sermo, qui completur constantia passionis." Oec.: πόθεν τοῦτο, φησίν, ὅτι οὐ κενὴ γέγονεν [ἡ εἴσοδος];...οὐκ ἂν ἐθαρρήσαμεν εἰ μὴ θεῖον ἤδειμεν τὸ κήρυγμα.

6. *consolatio*] Tert., "aduocatio;" Ambrstr., Vulg., "exhortatio." The rendering in the text is the more singular in the face of Theodore's own explanation; see next note. *Ex...ex...ex* = ἐκ...ἐξ...ἐν. The third *ex* is perhaps a copyist's error; the Latin versions correctly give "in dolo."

10. *consolationem h. in l.*, &c.] So Chrys.: τουτέστιν ἡ διδαχή. Thdt.: παράκλησιν τὴν διδασκαλίαν ἐκάλεσεν.

14. *quod et probatis*, &c.] The fluctuations of the MSS. shew the difficulty which the scribes felt in understanding this sentence. The repeated *nobis* may have added to their perplexity. The Gk. seems to have been ὃ καὶ δεδοκιμασμένοι ἐπιστεύθημεν. Comp. v. 4, δεδοκιμάσμεθα...πιστευθῆναι.

15. *probatione consequenter*] See vv. ll., and for the construction adopted in the text, cf. I. p. 119, l. 14.

'e contrario etenim dicebamus quod illi qui pie uiuere cupiunt, tribulationes praesentis uitae sunt passuri.' bene autem adiecit *sicut scitis;* illos ipsos testes suorum uerborum producere properat.

neque in occasione auaritiae.

'neque ad quaestum respeximus.' et hoc dicens non adiecit ultra *sicut scitis,* sed

Deus testis.

iusta ratione uitae suae Deum testem est abusus quasi plus idoneum.

neque quaerentes ex hominibus gloriam, neque a uobis neque ab aliis.

'sed neque respeximus aliquando qualiter adquiramus laudem, aut a uobis aut ab aliis aliquibus.' cautissime enim posuit *non quaerentes;* hoc est, 'non auspicantes hoc, nec hanc habentes actus nostri intentionem; hoc enim est quod a nobis fieri conuenit, ut ne intuitu gloriae humanae aliquid faciamus. nam nec ad nostrum crimen poterit peruenire, cum illa faciamus quae conueniant cum lege diuina, si nos ab hominibus gloria fuerit subsecuta.'

cum possimus oneri esse, sicut Christi apostoli.

†hoc ad illud reddidit quod dixerat, *neque in occasione auari-*

τοῦτο πρὸς τὸ οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας ἀπέδωκεν· μεῖζον

8 testis est d. *r* 9 testem deum *C* teste deo *r* | usus *r* 10 idoneo *r* 11 omnibus (*for* hom.) *C** 12 illis (*for* aliis) *C* H* 14 a, ab *om C* H* ab *bef* al. *add C* (*corr*) : *txt r* 15 hoc ausp. *C r l* 22 occansione *C** 23 sq. Coisl. 204, f. 164 b [Cr. vi. 349] τοῦτο πρός, κ.τ.λ.

9. *quasi plus idoneum*] Cf. Chrys.: ὅπερ ἦν δῆλον, αὐτοὺς καλεῖ μάρτυρας... ὅπερ δὲ ἄδηλον ἦν...θεὸν καλεῖ μάρτυρα. Similarly Thdt., Oec., Thpht.

11. *ex hominibus...a uobis*] ἐξ ἀνθρώπων...ἀφ' ὑμῶν. So Ambrstr. (Clarom., "et hominibus...a uobis.") The Latin authorities generally neglect the distinction.

14. *cautissime enim,* &c.] The Ap. disclaims merely the *desire* of popularity; cf. Chrys.: οὐκ εἶπεν ὅτι 'ἠτιμάσθημεν' ...ἀλλ' 'οὐκ ἐζητήσαμεν.' *Auspicantes,* 'taking in hand;' see De Vit, *s.v. Intuitu gloriae* = "ob gloriam," "gloriae causa," a phrase, like *contemplatione* w. gen., chiefly known to the Latin of the jurists; cf. I. pp. xli., lviii.—Lanfranc cites *cautissime ...intentionem.*

22. *hoc ad illud reddidit,* &c.] So Thdt., regarding οὔτε ζητοῦντες...ἀπ' ἄλλων as parenthetic, and like Theodore under-

tiae; magis enim erat ut et habentes potestatem quasi apostoli illa quae ad usus necesse habebant sibi acciperent, nec hoc uoluissent accipere.*

sed facti sumus quieti in medio uestro.

hoc est, 'omni mediocritate et humilitate sumus abusi, nolentes graues aliquibus uideri.'

sicuti si nutrix foueat suos filios, sic desiderantes uos complacemus participare uobis non solum euangelium Christi, sed nostras ipsorum animas, quoniam carissimi nobis facti estis.

uult equidem dicere quoniam 'tantum longe sumus ut pondus tribulationum grauiter feramus, ita ut in illis malis cum multo desiderio uos docere festinaremus ; libenter pro uobis supponentes etiam animas nostras, eo quod fortiter uos diligebamus et affectu integro erga uos tenebamur.' demiratione uero dignum illud quod uolebat comprobauit prolati exempli qualitate; nam et matribus consuetudo est ut suis filiis suum lac cum multa celeritate praebeant, existimantes se adiuuare, cum filios suos lactare potuerint. 'nutricem' uero hoc in loco matrem dixit

---

γὰρ ἦν τὸ καὶ ἔχοντας ἐξουσίαν ὡς ἀποστόλους τὰ πρὸς τὴν χρείαν λαμβάνειν, μηδὲ τοῦτο ἐλέσθαι.

4 uestri *C* (*corr*) *H* uestrum *r* 5 usi *r* 8 participari *C* (*corr*) 9 facti *om H* 14 digna *r* 15 qualitatem *C* r* 17 adiuvari *C* (*corr*)

standing the Apostle to refer in the present words to the burden of his temporal support. Pelagius takes the same view of *δυνάμενοι, κ.τ.λ.*: "id est, ut de euangelio uiueremus." On the other hand Chrys. seems to regard *ἐν βάρει* as=*ἐν δόξῃ* (cf. 2 Cor. iv. 17), and the later Gk. commentators waver between these two interpretations; e.g. Oec.: *ἢ ἐν τιμῇ καὶ δόξῃ· ἢ ἐν βάρει, τουτέστιν, λαμβάνειν καὶ τρέφεσθαι.*

2. *acciperent*] Jacobi corrects *accipere*, and this accords with the Gk.; but *quasi ...acciperent* may have been written by our translator to represent *ὡς...λαμβάνειν*. Perhaps a second *ut* has fallen out before *quasi*.

4. *quieti*]=*ἤπιοι*, the reading of all the Greek commentators, exc. Thpht. 2. The Latin versions render *paruuli*, following the variant *νήπιοι*, which Thpht. gives as an alternative.

7. *complacemus participare*] Our translator, with the Cod. Clarom. ("cupimus"), understood *εὐδοκοῦμεν* as a present, and so perhaps Th. himself; cf. Thdt.: *ἱμειρόμεθα καὶ ποθοῦμεν. Nostras ipsorum*=*τὰς ἑαυτῶν.*

10. *tantum longe sumus ut...ita ut*]= "tantum abest ut...ut."

12. *supponentes etiam animas nostras*] *ὑποθέντες καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν.* Cf. Rom. xvi. 4 (*ὑπέθηκαν*, Vulg. *supposuerunt*).

18. *nutricem ... matrem dixit*] I. e.

quae filios suos nutrit, et hoc euidenter ostendit per illa quae adiecit dicens, *si foueat filios suos.* deinde et quod magis augere eius poterat intentionem, eo quod nihil ab illis accipere uoluerit:

memores enim estis, fratres, laboris nostri et lassitudinis; nocte enim et die operantes ad hoc, ut ne grauemus quemquam uestrum, praedicauimus [in uobis] euangelium Dei.

'scitis et ipsi quantum sustinuimus laborem, ut ne graues uobis esse uideremur pro nostra necessitate. persistebamus enim, et non solum in die erga uestram doctrinam occupari uidebamur, nec poteramus per totum diem operi insistere, ita et ut sufficere nobis potuissemus.' et pro omnibus his illorum ipsorum utitur testimonio et Dei:

uos (inquit) *testes estis et Deus, quam sancte et iuste et sine querela uobis qui credidistis fuimus; sicut nostis, quomodo unumquemque uestrum tamquam pater filios suos obsecrantes uos et consolantes.*

utitur quidem illorum ipsorum testimonio, eo quod ipsi sciebant qualiter eos ad instar patris patienter obsecrabat, et consolabat super accidentibus illis tristitiis, deprecans eos non discedere a fide. memoratus est autem et Dei, quia dixit, *sancte*

1 illam *C* (*corr*) *r* 2 sicut (*for* si) *r* 5 grauaremus *C* (*corr*) *H r* 6 in uobis *om C H r* 8 uidemur *C** uideamur *r* 9 et *om C* | occupare *C* H* 11 et (1°) *om r* | sufficeret *C* H* 12 et *om C* r* 14 adfuimus *r* 18 ab (*for* ad) *H* | obsecrabatur *C** 19 consolabatur *C* (*corr*) *r* | accedentibus *C r*

τροφός is here a 'nursing mother;' cf. Deut. i. 31 ὡς εἴτις τροφοφορήσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ. So Thdt.: μητρὶ... οἰκείων ἐπιμελουμένῃ βρεφῶν ἀπείκασεν ἑαυτόν· τὴν αὐτὴν γὰρ καὶ τροφὸν καλεῖ καὶ μητέρα. Chrys. on the other hand, overlooking ἑαυτῆς, strangely remarks: οὐχὶ μᾶλλον τῶν μητέρων εἰσὶν προσηνεῖς [αἱ τροφοί];

4. *memores ... lassitudinis*] Vulg., "memores...fatigationem;" cf. II. p. 3, l. 6, note. *Ad hoc ut ne...* = πρὸς τὸ μή, κ.τ.λ. O. L., "ad hoc ne." *In uobis* seems to have fallen out by a clerical error; cf. the comm. "erga uestram doctrinam," &c.

9. *et non solum in die*, &c.] The sentence seems imperfect; possibly in its original form it stood: *et non solum in die operabamur, sed et nocte; nam in die erga*, &c. The homoeoteleuton *in die... in die* would account for the omission. S. Paul, Th. meant to say, made up by night work for the loss of time in the day which was occasioned by his preaching. Comp. Pelagius: "laborem manuum nocte et fatigationem uerbi die; ceterum semper operabatur quando docebat."

15. *obsecrantes*] So Ambrstr. O. L. and Vulg., "deprecantes."

19. *consolabat*] Cf. I. p. 194, l. 19, note.

20. *memoratus est autem et Dei*] Cf.

et iuste et sine querela uobis qui credidistis; apud quem maxime de his cauta cognitio haberi uidebatur.

et testificati sumus ut ambuletis digne Deo, qui uocauit uos in regnum suum et gloriam.

bene quia posuit *testificati sumus*, ita ut ostendat quoniam in principio haec ipsa illis loquebatur, quod conueniat eos dignos habere actus, quibus placere possint illi qui eos uocauit in suam cognitionem cum magna futurorum promissione; pro honoris magnitudine etiam paria eos agere conuenit. et dicens sua iterum ad illorum transit personam, quando quidem illa quae et erga se sunt commemorans, ut eos ad reuerentiam adducat; quando uero ad laudem eorum sese aptat, ut eorum alacritatem tali studio magis suscitare uideatur:

et propter hoc et nos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam cum suscepissetis a nobis uerbum auditus Dei, suscepistis non sicut uerbum hominum, sed sicut est uere, uerbum Dei, qui et inoperatur in uobis qui credidistis.

'et talia quidem erant nostra; non deerant autem et illa quae a uobis sunt. unde et gratias agere Deo pro uobis non cessamus, quoniam suscipientes a nobis Dei doctrinam, non sicut

2 habere *C Hr* 5 quippe (*for* quia) *r* 6 principium *C** 8 onus (*for* honoris) *C* H* oneris *C* (*corr*) omnis *r* 11 ad hoc commemorat (*for* commemorans) *r* | reuelationem (*for* reuer.) *r* 12 quando quidem uero *C* (*corr*) | et (*for* ad) *C* H*: *txt r* | se *r* 17 operatur *r* 18 et alia *C H* et aliorum *r*: *txt conj. Jacobi*

Rönsch, *Itala*, p. 373. Thdt.: τοῦ δὲ θεοῦ τὴν μαρτυρίαν προστέθεικεν· ἐπειδὴ τοῖς ἀνθρώποις δῆλα τὰ ὁρώμενα μόνα, τῷ δὲ θεῷ καὶ τὰ τοὺς ἀνθρώπους λανθανόμενα.

3. *et testificati sumus*] καὶ μαρτυρόμενοι. Our translator has mixed up the two constructions *et testificati* ("et testificantes," O. L.), and *testificati sumus* (Vulg.).

9. *paria eos agere conuenit*] Thdt.: ταῦτα δὲ ἐποίουν (φησὶν) προτρέπων ὑμᾶς κατάλληλον ἐλέσθαι βίον τῷ κεκληκότι θεῷ.

10. *quando quidem...quando uero*] Cf. 1. p. 74, l. 3, note. With the comm. cf. Thdt.: ἐπειδὴ τῇ διαμαρτυρίᾳ δέος ἐνέθηκεν, τοῖς ἐπαίνοις παρεμυθήσατο. Lanfranc inverts this passage: "eorum laudem commemorat, ut illorum alacritatem suscitet; quae erga se sunt commemorat, ut eos ad reverentiam adducat."

15. *suscepissetis...suscepistis*] παραλαβόντες...ἐδέξασθε. Vulg., "accepissetis... accepistis." The O. L. sought to mark the difference of the verbs: *percepissetis... excepistis* (Clarom., Aug.), *accepissetis... suscepistis* (Ambrstr.). *Qui et inoperatur*, ὃς καὶ ἐνεργεῖται. So Vulg., "qui operatur." In the O. L. the relative was referred to λόγον, and this appears to have been the construction preferred by Th.; cf. p. 14, l. 2 sq.; *qui* (l. 6) may be merely an echo of ὅς.

hominibus uobis loquentibus suscepistis, sed sicut conueniens erat suscipere eos qui diuinam suscipiebant doctrinam, quae etiam et ipsis operibus ostenditur esse apud uos.' et quemadmodum in operibus ostendatur dicens:

uos (inquit) *inimitatores facti estis, fratres, ecclesiarum Dei quae sunt in Iudaea in Christo Iesu, quoniam eadem passi estis et uos a propriis contribulibus, sicut et ipsi a Iudaeis.*

'similia (inquit) passi estis illorum, qui in Iudaea crediderunt Christo; sicut enim illi a Iudaeis multa sunt perpessi mala, sic et uos a propriis contribulibus'—ut dicat, 'gentibus.' bene autem eos est adhortatus, commemorans illos qui in Iudaea crediderunt, ut sustineant et ipsi magnanimiter laborent, siquidem non soli contemplatione pietatis patiuntur. nam et ecclesiae integrae quae per totam sunt Iudaeam diuersis fluctuabantur persecutionibus. unde et latius Iudaeorum explicans malitiam, ostendit hinc, quanta et qualia patiebantur ab illis qui inter illos habitabant:

qui et dominum (inquit) *occiderunt Iesum et suos prophetas, et nos persecuti sunt.*

bene in medio posuit *prophetas*, ex quibus comprobatur eo quod et Dominum sola malitia interimere usurpauerunt et apostolos; siquidem et erga suos prophetas tales extitisse uidentur. et quod his maius est:

et Deo non placent.

dein et quod odiri magis erant digni:

6 in (2°) *om r* 9 quae (*for* sicut) *C* (*corr*) 12 et ipsi sust. *l* | ne (*for* et) *C H r* [et, laborem *ed. Migne*] 16 illis (*om* ab) *C*H* illi *C* (*corr*): *txt r* 18 uos (*for* suos) *r* 24 non deo *r* 25 odere *C*H* odire *C* (*corr*): *txt conj. Jacobi*

3. *ipsis operibus*] Thdt.: ἔδειξεν δὲ αὐτοὺς [τοὺς λόγους] τοιούτους καὶ τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα, i.e., as he proceeds to explain, (1) the extraordinary gifts of the Spirit, (2) the patient endurance of suffering for the Gospel's sake. Th. is induced by the following γάρ (v. 14) to confine the allusion to the latter. Cf. Thpht.: πόθεν δῆλον ὅτι ὡς θεοῦ λόγον ἐδέξασθε; 'ἐνεργεῖται γὰρ (φησὶν) ἐν ὑμῖν·' τουτέστιν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν δείκνυται. εἰ μὴ γὰρ οὕτως αὐτὸν ἐδέξασθε, οὐκ ἂν τοὺς τηλικούτους πειρασμοὺς οὕτως γενναίως ἠνέγκατε.

6. *a propriis contribulibus*] ἀπὸ τῶν ἰδίων συμφ. O. L. and Vulg., "a uestris."

10. *ut dicat, 'gentibus'*] Cf. II. p. 1, l. 6, note.

bene...sustineant] Cited by Lanfranc.

13. *ecclesiae...persecutionibus*] Cf. I. p. 20, l. 15 sq., and note on l. 18.

25. *odiri*] See vv. ll. The sense

et omnibus hominibus sunt contrarii, prohibentes nos gentibus loqui ut saluentur.

et quidem ex hoc factum est

ut impleantur eorum peccata semper; peruenit enim super eos ira in fine.

'nihil (inquit) mirum quodcumque facere adnituntur, ita ut nihil illis deesse uideatur mali. perfectam ergo pro quibus agunt poenam ab aeterno iudice excipiant.' haec autem omnia coniunxit in personam Iudaeorum, maximeque eos iusta ratione accusans; necessarie uero in praesenti memoriam eorum faciens simul et ut ostendat quanta patiuntur fideles qui sunt in Iudaea, qui in certamine quasi medio conuersantes; scilicet ut ostendat Thessalonicenses nihil tam durum a gentibus sustinuisse, si tamen illa quae patiuntur cum illis quae in Iudaea geruntur comparare uoluerint. haec igitur omnia [ad] exhortationem Thessalonicensium posuit. quoniam uero inter cetera dixerat de suo ad eos aduentu, hinc incipit illa quae post profectionem sunt dicere, publicans pariter in his etiam suum affectum quem habet erga illos:

nos autem, fratres, desolati a uobis ad instar orphanorum ad tempus horae, facie non corde, abundantius adcelerauimus faciem uestram uidere in multo desiderio.

bene per omnia auxisse uisus est suum erga illos affectum, in eo quod dixit '*non corde* a uobis discessimus sed *facie*;' et quod ab illis ad tempus segregatus, statim cupierit eos iterum uidere.

4 peruenit *C* (*corr*) 7 uero (*for* ergo) *C r* 8 excipient *C* (*corr*) accipiant *r* 10 necessario *r* 12 quasi in m. *H* 15 ad *om CH* | in ex. *C* (*corr*): *txt r* 16 uero *om H* 18 quam *C** 20 autem *om r* 25 ad temp. ab illis *C r* | interim (*for* iterum) *H*

seems to require this emendation, which is suggested by Dr Jacobi.

1. *contrarii*] So O. L.; Vulg., "aduersantur." *Ut impleantur* = εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι. Similarly O. L. ("ut compleantur"). The Vulg. adheres to the active form of the sentence.

13. *si tamen*, &c.] For *si tamen* = εἰγε, see I. p. 172, l. 13, note; II. p. 44, l. 18, note.

18. *aff. quem*] Cf. vv. ll.; *aff. quam* (*C*) = τὴν διάθεσιν ἣν...

20. *ad instar orphanorum*] Added by our translator to the rendering of the O. L. and Vulg., with the view of representing more completely the sense of the Gk.; cf. I. p. xxxvi. sq. So below (p. 16, l. 1), *segreg. se ad instar orph. dixit* = ἀπορφανισθέντα ἑαυτὸν λέγει.

super omnia autem quod segregatum se *ad instar orphanorum* dixit, multum suum affectum ostendit. et quidem in superioribus dixerat quoniam 'sicut pater unumquemque uestrum obsecrabam;' sed ibi quidem paterna imago aptata esse uidebatur, in absentium uero exquisitione illud quod dixerat separatum se *ad instar orphanorum.* nam huiusmodi uel maxime absentia etiam ab ipsa necessitate coartatur, ut patrem filii requirant. et quae est huius concupiscentiae probatio?

propter quod uoluimus uenire ad uos.

et quia dixit *uoluimus*, pluraliter de se dicens, adiecit:

ego quidem Paulus et semel et bis.

et quid obstitit?

sed impediuit nos Satanas.

†eo quod erant adiuuandi Thessalonicenses ex eius praesentia; ergo necessarie omnem nociuitatem Satanae adscripsit.* et quoniam non uane in eorum haberetur affectu ostendit:

quae est enim spes nostra aut gaudium aut corona gloriandi? nonne uos coram domini nostri Iesu Christi estis in eius aduentu? uos enim estis gloria nostra et gaudium.

τῷ μέλλειν ὠφελεῖσθαι Θεσσαλονικέας ἀπὸ τῆς αὐτοῦ παρουσίας· ὡς ἂν ἀναγκαίως πάντων τῶν βλαβερῶν ἀνατιθεμένων τῷ Σατανᾷ.

1 autem *om r* | se *om r* 5 absenti *C H r* 6 ab (*for* ad) *C* H* 7 ad (*for* ab) *C** ad ipsam necessitatem *r* | coartantur *C* (*corr*) 10 adicit *C r* 18 corona (*for* coram) *C H* | Christi estis *om C* 20 sq. Coisl. 204, f. 166 a [Cr. vi. 352] θεοδώρου. τῷ μέλλειν, κ.τ.λ.

2. *in sup. dixerat*, &c.] Cf. Oec. (after Chrys.): ἄνω εἶπεν ὅτι 'ὡς πατὴρ τέκνοις συνεγενόμην·' νῦν ὡς τέκνον πατέρας ἐζήτει.

4. *in absentium u. exquisitione*] See vv. ll.; the final *ū* of *absentium* has been dropt before *uero*. For *exquisitio* see Paucker *spic. add. lexx. lat.*, pp. 270, 292; like so many of the rarer words of this translation, *exq.* seems to have been chiefly used by the jurists. *Coartatur* (dep.) = cogit. *Concupiscentiae* = ἐπιθυμίας. In the text (*supra*, p. 15, l. 22) the translator had followed the Latin versions.

10. *pluraliter*] πληθυντικῶς.

14. *eo quod*, &c.] This sentence as I believe originally ran: "negotiorum impedimenta Satanae esse impedimenta dicens, eo quod," &c. See note to c. iii. 4.

17. *gloriandi*] καυχήσεως (O. L. and Vulg. less exactly, "gloriae"). *Corona* (see vv. ll.) is almost certainly a correction for *coram*, which I have ventured to replace; the genitive which follows misled the copyists. For *coram domini* (ἔμπροσθεν [= ἐναντίον] τοῦ κυρίου) see Rönsch, *Itala*, p. 442. Tertullian *ad h. l.* has "coram Domino."

'et omne quicquid illic boni in futura expectamus die tunc quando aduenient dominus noster Iesus Christus ad examinanda uniuersa; tunc ab illis laboribus quos pro uobis sustinemus mercedem nobis ab eodem uenire expectamus.'

propter quod ultra non sustinentes, complacuimus enim nobis relinqui Athenis solis, et misimus Timotheum fratrem et ministrum Dei in euangelio Christi.

hoc ad illud reddidit quod dixerat, *uolui uenire ad uos;* 'quoniam ergo illud implere minime potui, elegi relinqui ipse solus Athenis, et mittere Timotheum ad uos.' qua ex causa?

ad confirmandos uos et consolandos pro fide uestra, ut nemo moueatur in tribulationibus uestris.

'ita ut uos confirmet exhortatione suorum uerborum et animaequiores sua praesentia faciat, ita ut non cedatis tribulationibus uicti.' 'commoueri' dicit cedi. et ostendens quoniam iusta sunt quae dicit:

ipsi enim scitis quoniam in hoc positi sumus.

et unde sciunt?

nam quando eramus apud uos, praedicebamus uobis passuros nos tribulationem, sicut et factum est et scitis.

1 illi (*for* illic) *C* H: om r* 3 ob (*for* ab) *C H* ob illos labores *r* 4 finire (*for* uenire) *C Hr* 6 reliqui *C** | soli *C* (*corr*) 8 addixerat *r* 10 solis *C** 12 istis (*for* uestris) *r* 14 faciat *om C H: txt r* | ita *om r* 15 enim (*bef* dicit) *add r* 20 et (1°) *om H*

4. *uenire*] See vv. ll. I have printed Dr Jacobi's emendation, which appears to be required by the sense.

5. *ultra non*] μηκέτι: cf. Eph. ii. 19, and *infra*, v. 5. *Compl. enim nobis ...solis* seems to be a mixture of the two constructions "placuit nobis...solis" (O.L. and Vulg.), and "complacuimus...soli" (cf. *supra*, c. ii. 8); possibly the translator wrote the latter, and the present confusion together with the insertion of the superfluous *enim* is the work of the scribes. *Enim*, however, is retained by Rab., who in other respects adheres to the Vulg.

8. *ad illud reddidit*] πρὸς τοῦτο ἀπέδωκεν. Cf. ii. 6 (Gk.).

11. *consolandos*] Cf. note on c. ii. 3. *Vestris* is probably a mere slip for *istis*.

15. *'commoueri' dicit cedi*] σαίνεσθαι λέγει τὸ ἐνδοῦναι (?). Cf. Thpht.: τουτέστιν θορυβεῖσθαι, χαυνοῦσθαι. On the other hand Severianus (Cramer vi. 353): οὐκ εἶπεν τὸ 'μηδένα ὀκλάζειν,' ἵνα μὴ δόξῃ κατηγορεῖν· ἀλλ' ἔθηκεν λέξιν τὴν μὴ δυναμένην ἐλεγκτικὴν εἶναι τῆς ἐνδόσεως, σαίνεσθαι εἰπὼν τὸ μηδένα ξενίζεσθαι. *Cedi* seems to be unique, but it was probably written by the translator himself; cf. i. p. 8, l. 4, note.

19. *nam quando*] O. L. and Vulg.: "nam et cum" (καὶ γὰρ ὅτε...).

'ex quibus et praedixi uobis, quando †negotiorum impedimenta Satanae esse impedimenta dicens* illorum.' et quidem et opus subsecutum est:

propter hoc et ego iam ulterius non sustinens—

iterum adsumit, illam causam dicens ob quam Timotheum miserat:

misi ad cognoscendam fidem uestram, ne forte temptauerit uos is qui temptat, et inanis fiat labor noster.

quid ergo cognouisti illo reuertente?

nunc autem ueniente Timotheo ad nos a uobis et euangelizante nobis fidem et caritatem uestram, et quoniam habetis memoriam nostram bonam, semper desiderantes nos uidere, sicut et nos uos; propter hoc consolati sumus, fratres, in uobis in omni tribulatione et necessitate nostra per uestram fidem.

τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἐγκοπὴν τοῦ Σατανᾶ ἐκάλεσεν.

2 et (*bef* quidem) *om C* (*corr*) 8 uester *H r* 12 et nos et uos *H** 15 Coisl. 204, f. 166 a [Cr. vi. 352] θεοδώρου. τὴν οὖν ἀπό, κ.τ.λ. (cf. notes).

1. *quando negotiorum*, &c.] Dr Jacobi, who omits *S. esse impedimenta* and reads *dixit*, justly remarks: "locus haud prorsus integer esse uidetur." Even in the form which the paragraph presents in both our MSS. and in the *editio princeps* of Rabanus, it can scarcely be said to yield a good sense. *Quando* might indeed represent ποτέ, or *quando...dicens* stand for *quando...dicebam;* but *praedixi*, which plainly has reference to *praedicebamus*, looks back to S. Paul's visit to Thessalonica, whereas the explanatory clause which follows *praedixi uobis* as clearly refers to what he had written above. I suspect that the translator wrote "quando eram apud uos," or "quando adfui uobis, &c.;" and that the clause which has been substituted belongs to the comm. on c. ii. 18, where it actually stands in the Gk. of the catena. *Illorum* is perhaps a relic of the missing line.

5. *iterum adsumit*] =resumit (ἐπαναλαμβάνει).

8. *labor noster*] See vv. ll. The Latin versions shew no trace of the variant; and though ὑμῶν has some slight authority (see Tisch.[8] *ad h. l.*), I retain *noster* here, since *uester* may well have originated in the *uestram* of the previous line. Chrys. certainly read ἡμῶν, for he remarks: οὐκ εἶπεν, 'καὶ ὑμεῖς ἀπολεῖσθε·' ἀλλ' 'ὁ κόπος ἡμῶν.'

10. *euangelizante*] εὐαγγελισαμένου. The Latin versions give "adnuntiante" or "cum adnuntiasset;" cf. *infra* p. 19, l. 1. *Sicut et nos uos*=καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς. It will be seen that the Harley MS. (1[a]. m.) prefers the O. L. rendering; cf. however p. 19, l. 3. *In omni trib. et necess.* Th. agrees with Chrys. and Thdt. in reading θλίψει καὶ ἀνάγκῃ. The Latin versions transpose the nouns.

'quoniam autem ueniens nuntiauit nobis firmitatem quam erga nos habetis, et quoniam memores estis nostri, semper desiderantes nos sicut et nos uos, sufficientem omnis tribulationis nostrae habemus consolationem, nuntium illum quem de uobis cognoscimus.' et quemadmodum oblectabant eum illa bona quae de illis sunt cognoscere ostendens adiecit:

quoniam nunc uiuimus, si uos statis in Domino.

'nunc uiuere nos existimamus, si uos in fide perstiteritis, uitam nostram.' et augens illud:

quam (inquit) *gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro uobis super omni gaudio quo gaudemus propter uos coram Deo uestro?*

'sic enim nostra existimamus illa bona quae uestra sunt, ut quia talia audiuimus de uobis Timotheo deferente, magnum quoddam de uobis gaudium habeamus, ita ut nec condigne pro his gratias agere Deo nos posse existimemus.' et ut ne uideatur ista dicens dixisse ab illo desiderio quo desiderabat ad eos uenire:

nocte et die superabundantius deprecantes, ut uideamus faciem uestram, et suppleamus ea quae desunt fidei uestrae.

'persistimus (inquit) orantes ut et uideamus uos et suppleamus, etiam si et deesse uobis aliquid uidetur.' et desiderium explicans suum adiecit:

5 oblectabantur *C* (*corr*) 6 adicit *C r* 8 uitam nostram *om C* (*corr*) 12 ut *om r* 13 differente *C** referente *C* (*corr*) *r* 14 habemus *C H r* ita *om r* 15 nostro (*for* nos) *r* 16 quod *C* 20 expleri (*aft* uid.) *add in marg C* (*corr*) 21 adicit *C r*

8. *uitam nostram*] Cf. Chrys.: ζωὴν [ἡγεῖται] τὴν ἐκείνων προκοπήν. Thdt.: τὴν γὰρ ὑμετέραν βεβαίωσιν ζωὴν ἡμετέραν ὑπολαμβάνομεν. Similarly Thpht., and Pelagius ("uita nostra in uestra firmitate consistit"). Jacobi suspects an error, and *uitam nostram* might doubtless have sprung from "uita nostra;" but the acc. is confirmed by the parallels quoted above.

11. *super omni gaudio*] ἐπὶ πάσῃ τῇ χαρᾷ. O. L. "super omne gaudium;" Vulg., "in omni gaudio." *Coram Deo;* cf. II. p. 3, l. 3, note. Clarom., "coram Deum." *Vestro;* cf. Jacobi: "textus graecus, si uersioni fides habenda est, θεοῦ ὑμῶν habuit." But the error is very possibly in our MSS.; cf. II. p. 18, l. 8, note.

14. *ita ut nec condigne*, &c.] Thpht.: οὐδὲ εὐχαριστῆσαι τῷ θεῷ κατ' ἀξίαν δυνάμεθα ὑπὲρ ὑμῶν.

15. *ut ne uideatur*, &c.] Jacobi edits *utque uid.*; but the MSS. and Rab. agree in presenting *ut ne*, which I therefore retain. The sense seems to require the substitution of *discessisse* for *dixisse*, unless *ab* may possibly mean here 'at variance with,' as ἀπό in the phrase οὐκ ἀπὸ σκοποῦ.

17. *superabundantius*] ὑπερεκπερισσοῦ. O. L., "superabundanter;" Vulg., "abundantius."

ipse autem Deus et pater noster et dominus noster Iesus dirigat uiam nostram ad uos.

hoc uel maxime desiderat, ut et oratione postularet id fieri. sic et ad tolerantiam durissimarum tribulationum adhortans eos, oratione dicta sua confirmat:

uos autem Dominus multiplicet, et abundare faciat caritatem in inuicem et in omnes, sicut et nos in uos, ad confirmanda corda uestra sine querela in sanctificatione coram Deo et patre nostro in aduentu domini nostri Iesu cum omnibus sanctis eius.

'adiciat (inquit) uobis et in inuicem et erga omnes caritatem, talem illam in uobis efficiens, qualis et in nobis de uobis est; et confirmet in fide mentem uestram, ita ut permaneatis sine crimine, ab omni uos cohibentes inconuenienti actu'—hoc enim dicit *in sanctitate.* 'per quam poteritis etiam in futuro die fiduciam ad Deum adsequi, cum ceteris omnibus qui placite conuersantur in uirtute.'

de cetero, fratres, rogamus uos et obsecramus in domino Iesu, sicut accepistis a nobis quemadmodum conueniat uos ambulare et placere Deo, ut abundetis magis.

diximus et in argumento dudum, quoniam Timotheo a

3 orationem C^* *r* 4 ad *om r* 6 caritate *C* (*corr*) 10 in (*bef* inu.) *om r* 13 inconuenientu *H* 14 etiam *om r*

1. *dominus noster I.*] Th.'s text must have omitted Χριστός, which is found in Chrys. and Thdt.; unless our translator has been misled by his recollection of the O. L. *Am.* has simply "dominus Iesus," *Fuld.* adds "Christus," and so the Clementine Vulg. Cf. v. 13, where the same remarks apply.

6. *caritatem*] So the O. L. of *f* and *g*, and the Vulg. of *Am.*, *Fuld.*; but not Amb., Ambrstr., or Aug. No Gk. authority gives τὴν ἀγάπην, but such a reading would accord well enough with Th.'s comment. *In sanctificatione*, ἐν ἁγιωσύνῃ. So Amb.; O. L. (generally) and Vulg., more correctly, "in sanctitate." Cf. *infra*, l. 14.

13. *hoc enim dicit*, &c.] Chrys.: κυρίως μὲν γὰρ ἁγιωσύνη λέγεται ἡ σωφροσύνη κατ' ἐξοχήν. Cf. *infra* on c. iv. 3.

15. *placite*] sc. Deo.; cf. 1. p. 278, l. 11, note.

17. *de cetero, fratres*] Th. (but cf. p. 21, l. 14, vv. ll.) seems to have read the text without οὖν, which Thdt. inserts; in Chrys. the reading is somewhat doubtful. With the rest of the Gk. commentators Th. omits the clause καθὼς καὶ περιπατεῖτε, which is represented in the Latin versions and in Pelagius.

20. *diximus et in argumento*, &c.] See II. pp. 1, 2. Thdt. *ad h. l.*: τὸ γὰρ λοιπὸν ἀντὶ τοῦ 'ἀποχρώντως ὑμῖν τὴν ἡμετέραν διάθεσιν ἐγυμνώσαμεν. δέξασθε τοίνυν προθύμως τὴν ἡμετέραν παράκλησιν.'

Thessalonica reuerso et nuntiante sibi firmitatem fidei eorum, quam in persecutionis necessitate incurrentes inuiolatam seruauerunt, necnon et quod sint aliqua apud illos quae correctionem indigeant; scribit ergo hinc epistolam apostolus ad illa quae sibi nuntiata fuerant a Timotheo, illa quae conueniebant dicere ad laudem eorum, pro quibus in aduersis firmi perstiterunt, simul et exhortans eos in eadem perseuerare sententia. quae et in illis quae ante dicta sunt a nobis consummasse uisus est, oratione suum cludens sermonem.' hinc uero incipit de illis disputare, quae inconuenienter ab illis agi didicerat. hoc ergo dixit: 'obsecramus uos ut consequentem uitam uestram exhibeatis illius doctrinae quam adsecuti estis a nobis; festinantes placere Deo, et promouere ad legis eius directionem.' optime autem inchoauit ab illo dicto quo dixit *de cetero fratres*, postquam laudes consummauit quas super fidei eorum dixerat firmitate. hoc uult dicere quoniam 'illam quam conuenit habere sententiam contemplatione pietatis ipsis negotiis demonstrastis. agite igitur et de cetero uitae uestrae diligentiam adhibeatis, ut nihil uobis deesse uideatur ex illis, quae ad perfectionem uidentur uobis esse utilia.' necessaria uero et hoc in loco adiecit *sicut accepistis a nobis;* demonstrauit enim eo quod non nunc inprimis haec audire a se uideantur, sed et dudum de his fuerint instructi. unde et augens illud :

scitis (inquit) *quae mandata dederim uobis per dominum Iesum.*

omni in loco ostendens, quoniam nihil noui illis hodie scribit.

haec est enim uoluntas Dei, sanctificatio uestra.

necessarie dixit *haec est enim uoluntas Dei;* agere enim conuenit illa quae Deus fieri uult, eo quod *sanctificatio* ad

3 correctione *C* (*corr*) *r* 9 concludens *C* (*corr*) *r* 14 ergo (*aft* de cet.) *add C* 17 demonstratis *r* 18 adhibeamus *C* r* adhibeates (*sic*) *C* (*corr*) 19 uobis uidentur *r* 22 ea se *C** ea a se *r* 23 agens *H* 24 Christum (*aft* Ies.) *add r* 27 necessario *r* 28 uult f. *r*

9. *cludens*] See vv. ll., and cf. Rönsch, *Itala*, p. 465; De Vit, *s. v.* claudo (*c*).

13. *promouere*] Of this intransitive the lexx. give an instance from Aulus Gellius (v. 10).

14. *postquam...adhibeatis*] Cited in a shortened form by Lanfranc.

24. *dederim*] So Ambrstr.; *Am.*, *Fuld.*, "dederimus." Chrys. (with Thdt.?) has ἐδώκαμεν.

26. *sanctificatio*, &c.] With this definition comp. the comm. on c. iii. 12.

plenum dicitur omnium inconuenientium abdicatio. euidentius uero explicans, de quibus sit illi ad praesens sermo, adicit:

abstinete uos ab omni fornicatione.

nuntiauit enim ei Timotheus inter cetera, quoniam indifferentes sunt erga permixtionem, lasciue uiuentes, ita ut quidam eorum etiam uxores habentes, non sint contenti suis uxoribus; quosdam uero eorum etiam alienis uxoribus permiscere nuntiauit. de quibus scribit nunc ad eos, correctioni optime conuersationis hoc principium sumens. nam dum dicit *ab omni fornicatione*, differentes fornicationis species euidentius ostendere uoluit; nec enim erat aliter possibile adiuuare eos qui delinquebant, si non specialiter dixisset de illis quae corrigi conueniebant.

scire unumquemque suum uas possidere in sanctitate et honore, non in passione concupiscentiae.

hoc quidem de illis dicit, qui uxores habentes non erant illis contenti. †dixit *suum uas*, propriam eius uxorem sic nominans; *in sanctitate possidere* illud dicens tunc, quando non ut adultera sordidatur; *in honore* autem dixit, eo quod non despecta sua uxore

---

σκεῦος τὴν ἰδίαν ἑκάστου γαμετὴν ὀνομάζει· ἐν ἁγιασμῷ κτᾶσθαι αὐτὸ εἰρηκώς, ὅταν μὴ πρὸς ἑτέραν ῥυπαίνηται. ἐμφατικώτερον δέ

4 differentes *C** 7 permisceri *H* 8 correctione optime conu. *C H r*: *conj. Jacobi* correctioni conuersationis optime 19 Coisl. 204, f. 168 b [Cr. vi. 358, Fr. 145] θεόδωρος. ἄλλος φησίν· σκεῦος, κ.τ.λ.

3. *abstinete*] Jacobi thinks that Th. read ἀπέχεσθε. I prefer to regard *abstinete* as a copyist's error or correction for *abstinere*. Ambrstr. has "abstinere...et scire;" Clarom., "abstinere...ut sciat"; Vulg., "ut abstineatis...ut sciat."

7. *permiscere*] Intransitive. See next page (l. 13), and cf. *infra*, p. 64, l. 8.

10. *differentes forn. species*] Cf. Thdt.: πολλὰ τῆς ἀκολασίας εἴδη, οὗ δὴ χάριν οὐκ ἔφη πορνείας, ἀλλὰ ἀπὸ πάσης πορνείας. Similarly Chrys. The Peshito followed the same reading (ܡܢ ܟܠ ܙܢܝܘܬܐ).

14. *concupiscentiae*] So Tert.; Vulg., *desiderii*. Cf. *supra*, p. 16, l. 4, note.

16. *propriam eius uxorem sic nominans*] This interpretation is sanctioned by S. Augustine (*c. Julian. Pelag.* iv. 10: "quis autem nescit coniugatis apostolum praecepisse ut sciret unusquisque eorum suum uas possidere, hoc est, uxorem suam?" Cf. *serm.* 278). On the other hand it is as distinctly rejected by Theodoret, followed by Oec.: τινὲς δὲ τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος τὴν ὁμόζυγα ἡρμήνευσαν· ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ ἑκάστου σῶμα οὕτως αὐτὸν κεκληκέναι. The latter view is that of the Gk. commentators generally, as well as of Ambrstr. (apparently) and Pelagius. Primasius and Sedulius, whether drawing from Th. or from Aug., give the alternative "siue coniugem," though apparently preferring the more usual explanation.

17. *sordidatur*] Cf. Rönsch, *Itala*, p. 171; add Liberat *breu.* 10.

ad alteram ulterius intueatur. apertius uero dixit *non in passione concupiscentiae*, eo quod ista agens non quasi uxori suae iunctus esse uidetur, sed propter permixtionem solam id agitur absolute, quam 'passionem concupiscentiae' nuncupauit.* concupiscentia enim in crimine uocari non potest, eo quod naturae motum in suam explere uidetur uxorem. 'passionem' uero 'concupiscentiae' dixit, quod aliis feminis permixti etiam suas uxores ad similitudinem earum abuti uelint. deinde comparatione contrarium opus ipsum sufficienter derogauit:

sicut et gentes quae nesciunt Deum.

haec dicens de illis dixit, qui uxores habentes aliis mulieribus permiscebantur; in subsequentibus uero disputat et de illis qui usurpabant permiscere illis mulieribus, quae legitime maritali erant iunctae affectu:

ut non supergrediatur et fraudet in negotio fratrem suum.

pudicissime quidem dixit *in negotio;* per omnia uero iniquitatem operis enixus est arguere. nam dum dicit *non supergredi*, quasi terminos quosdam positos inuadentem arguit, eo quod dixit *fraudare*, quasi qui alienam auferat possessionem. et quod dixit *fratrem*, maius crimen aggerauit, si et cum uxore illius qui per fidem frater est permisceatur; quem et fratrem nun-

---

τὸ μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας, ὡς ἂν τοῦτο ποιοῦντος οὐκέτι ταύτῃ ὡς γυναικὶ συνόντος, ἀλλὰ διὰ μίξιν μόνην ἁπλῶς· ὅπερ πάθος ἐπιθυμίας ἐκάλεσεν.

3 agit *r* 5 in crimen euocari *C (corr)* 8 comparationem *C* H* 9 ipsud *C** 17 enisus *C (corr)* 21 fide *C (corr)*

1. *apertius*] Jacobi: "translator ἐμφατικώτερον male intellexit quasi Th. scripsisset ἐμφανέστερον."

8. *contrarium*] Perhaps = *contrariorum*, i.e. τῶν ἐναντίων (= τῶν ἐθνῶν). With *opus...derogauit* cf. 1, p. 1. l. 13.

13. *usurpabant*] 'presumed,' 'were guilty of the crime of,' &c. Cf. *supra*, p. 14, l. 21.

15. *fraudet*] O. L. and Vulg., "circumueniat."

16. *pudicissime...in negotio*] Cf. Dam.: εὐφήμως γε σφόδρα καὶ ἐπικεκαλυμμένως τὴν μοιχείαν ὠνόμασεν. Thpht.: ἐν τῷ πράγματι· τουτέστιν, τῇ μίξει. Pelagius offers a somewhat similar interpretation, but adds: "siue in quolibet (τῳ = τινί?) negotio, ne quis alterum fraudet."

18. *quasi terminos quosdam...arguit*] So Chrys.: ἑκάστῳ ὁ θεὸς ἀπένειμεν γυναῖκα, ὅρους ἔθηκεν τῇ φύσει.

20. *maius crimen aggerauit*] Thdt.: ηὔξησεν δὲ τὴν κατηγορίαν, ἀδελφὸν δείξας τὸν ἀδικούμενον.

cupauit, ut maius ostenderet usurpationis ipsius crimen, eo quod et apud omnes in confessione deductum est; ita ut nec demortuorum fratrum uxorem quemquam ulterius accipere liceat. deinde et in timorem redigere cupiens eos adicit:

eo quod uindex sit Dominus et de omnibus istis.

bene *de omnibus* adiecit, ita ut et primis illud aptasse uideatur. et iterum quasi contestans, quoniam et dudum haec eadem dixerat illis, adiecit:

sicut et praediximus uobis et contestati sumus.

et ostendens quoniam necessarius sit illis et de his sermo:

non enim uocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

'itaque si ab his nos continemus, tunc illa agimus quae nostram agere conueniens est uocationem; uocauit enim nos ad sanctificationem possessionis in qua et existere in futuro speramus saeculo, quando exsurgentes et incorrupti effecti neque peccare ulterius poterimus, quam et imitari nos secundum possibilitatem in praesenti conuenit uita.' deinde adicit:

itaque qui haec spernit non hominem spernit sed Deum, qui et dedit Spiritum suum sanctum in uobis.

1 maiorem C^*H | et (*bef* usurp.) *add* C^* 2 et *om* H | confusione r | mortuorum C (*corr*) 3 uxore C^* (*corr*) | alterius r 4 timore (*for* timorem) H in timore C 5 et *om* H 13 egimus r 18 uita conu. r

1. *eo quod et apud omnes*, &c.] 'As everybody is ready to admit;' cf. I. p. 293, l. 14 sq.

2. *ita ut nec demortuorum*, &c.] Marriage with a deceased brother's wife was in Th.'s time prohibited by the law both of the Church and of the Empire; see Smith's *Dict. of Chr. Antiqq.* ii. 1727. The Ante-Nicene Synod of Neo-Caesarea (*can.* 2) directs that in such cases the woman shall be refused Communion until the end of life, and that the survivor shall not be reconciled without submitting to severe penance: γυνὴ ἐὰν γήμηται δύο ἀδελφοῖς, ἐξωθείσθω μέχρι θανάτου...ἐὰν δὲ τελευτήσῃ ἡ γυνὴ ἐν τοιούτῳ γάμῳ οὖσα, ἤτοι ὁ ἀνήρ, δυσχερὴς τῷ μείναντι ἡ μετάνοια. In the West, the first Co. of Orleans (A.D. 511) condemned marriages of this kind together with those contracted with a deceased wife's sister (*can.* 18: "ne superstes frater torum defuncti fratris ascendat, neue se quisquam amissae uxoris sorori audeat sociare").

The Corbie corrector, who read this line *de mort. fratr. uxorem*, has set the grammar right without having regard to the sense. For *demortuus* see Liv. v. 31 "in demortui locum;" and cf. the lexx. *s.v.*

9. *contestati*] Vulg. "testificati."

15. *ad sanct. possess.*] ἐπὶ τῷ ἁγιασμῷ τῆς κατασχέσεως [? cf. Acts vii. 5, 45, Vulg.]. On Th.'s doctrine of the future state in its relation to the present, see I. pp. lxxxiii. sq., 77, 133.

20. *in uobis*] So Vulg. and O. L.

'itaque qui haec agit, ipsum spernit Deum, dum ad altera uocatus altera agit.' necessaria est autem hoc in loco adiectio quam adiecit de Spiritu dato, eo quod ab illo nobis futura tribuentur bona; *seminatur* (inquit) *corpus animale, surgit corpus spiritale.* accipientes ergo hanc arram futurorum, id est primitias Spiritus, si fecerimus alia praeter illa in quorum spe sumus uocati, spretio est euidens Dei, qui nobis arram dedisse uidetur. haec de naturalibus permixtionibus disputans transit ad aliud:

de caritate autem fraternitatis non necesse habemus scribere uobis, ipsi enim a Deo docti estis, ut diligatis inuicem; etenim facitis illud in omnes fratres qui in tota sunt Macedonia. obsecramus autem uos, fratres, abundare magis, et studium habere quietos esse, et agere propria et operari manibus uestris, sicut et praecepimus uobis, ut ambuletis honeste ad eos qui foris sunt, et nullius necesse habeatis.

cognouit quosdam esse et apud illos, qui ualde uidebantur esse indisciplinati, qui nihil operantes ex illis quae ad aliorum pertinebant utilitatem, insuper otiose uiuentes aliorum discutiebant uitam et turbelas quasdam ex tali commouebant ratione. de quibus et apertius in secunda disputauit epistola; et hoc in

1 ad *om H* 2 est (*aft* necess.) *om r* (*add aft* adiectio) 4 tribuantur *C* (*corr*) tribuuntur *r* | surget *C* (*corr*) 7 despectio (*for* spretio) *r* 13 uestrum negotium (*for* propria) *r* 19 turbas *r*

("in uos"). The MSS. of Chrys. and Thdt. waver between *δόντα* and *διδόντα*, *ἡμᾶς* and *ὑμᾶς*; and their comments throw no light upon their reading of the text.

4. *seminatur*, &c.] 1 Cor. xv. 44, cited already by Th. on Eph. i. 4 (I. p. 122), where however our MSS. give *surget*; cf. vv. ll. above. On the Holy Spirit as the *ἀρραβών*, see I. p. 43, l. 12, note.

7. *spretio*] Rönsch, *Itala*, p. 77. Rab., according to his use, has substituted an easier word; see vv. ll.

9. *habemus*] So O. L. and Vulg. Ἔχομεν is found in Chrys.; but as Thdt. appears to have read ἔχετε, our author's text must remain uncertain. In rendering *θεοδίδακτοι a deo docti*, our translator agrees with the O. L.; so too the *uet. interpr.* of Barnabas, § xxi. The Vulg. has "a. d. didicistis." *Qui ...sunt* = *τοὺς ἐν ὅλῃ*, κ.τ.λ. *Obsecramus...habeatis* follows the O. L. in the main; *agere propria* is found in Cod. Clarom.; *studium habere* (*φιλοτιμεῖσθαι*), *ut nullius necesse habeatis* (*ἵνα...μηδένος χρείαν ἔχητε*) are renderings peculiar to our translator. The construction "necesse habere alicuius rei" seems to have been purposely avoided by the Latin versions.

17. *indisciplinati*] Rönsch, *Itala*, p. 143; *turbelas*, ib. p. 47; *otiositas* (*ἀργία*), ib. p. 52.

loco de illis scribit, eo quod ipsa otiositas et operum securitas faciebat eos in nihil utile ipsam abuti otiositatem. etenim dum bonitas aliorum sine discussione cunctis indigentibus solatia praebebat, tantum si eiusdem fidei esse existimarentur; laudat quidem primitus illos, qui praebebant ob tale propositum, et quod necessarie illud explebant; simul etiam et conlaudat eos, quoniam non solum erga suos, sed et alios fideles, qui in aliis locis commorare uidebantur, tale adcelerarent studium adimplere. praecepit uero ceteris ut non abutantur illorum liberalitatem ad illa quae non conueniunt, qui neque ullum opus facere uolebant et otiositate ipsa ad illa quae non conueniebant sese exercere properabant. 'sicut enim laudamus illos qui indigentibus ministrant et tale propositum erga fideles fratres suos ostendunt, sic et ceteros uolumus adsequi incrementum ut quieti sint, et illa quae sua sunt agant, operantibus manibus suis; ex quibus possibile sit eos non indigere alterius solatium, et apud exteros minime confundi pro opere indecente.' et hoc in loco similiter adicit: *sicut praecepimus uobis*, et reliqua, ostendens quoniam nec hoc nouum illis nunc indicit. transit uero ulterius ad illa quae dici conueniebant, suadens ut non inhoneste ferant de his qui ab hac uita excedunt; quamobrem et de futuro statu illis disputat, et gloriam illam quae erga sanctos tunc erit explicat, et ob necessitatem doctrinae illa quae competere sibi existimabat ad praesens argumentum enarrat. nam in quantum magna

2 ipsa, ociositate *C* (*corr*) *H* | imbuti *H* 5 ob tali propositu (-o *H*) *C* H* 6 necessario *r* 7 erga (*bef* alios) *add C* (*corr*) 8 commemorari *C* (*corr*) | accelerare *r* 9 ergo (*for* uero) *r* | liberalitate *C* (*corr*) libertate *r* 11 conueniebat *C** 16 solatio *C* r* 17 indicente *C* H r* 18 praecipimus *H* | et c. (*for* et rel.) *r*

4. *laudat quidem primitus*, &c.] 'The Ap. desired on the one hand to encourage almsgiving, and on the other, to guard against its possible abuse.' Similarly Thdt.: συνέβαινεν γὰρ τοὺς μὲν φιλοτίμους χορηγεῖν τοῖς δεομένοις τὴν χρείαν, τοὺς δὲ διὰ τὴν τούτων φιλοτιμίαν ἀμελεῖν τῆς ἐργασίας. εἰκότως τοίνυν κἀκείνους ἐπῄνεσεν, καὶ τούτοις τὰ πρόσφορα συνεβούλευσεν. And Chrys., who thus applies the reproof to his own age: εἰ γὰρ οἱ παρ' ἡμῖν σκανδαλίζονται τούτοις, πολλῷ μᾶλλον οἱ ἔξωθεν...διὸ καὶ χριστεμπόρους καλοῦσιν ἡμᾶς. Cf. Th.'s remarks on 2 Thess. iii. 6—15, 1 Tim. v. 11—16.

6. *conlaudat*] =προσεπαινεῖ or the like? Comp. however De Vit, *s. v.* (10).

14. *adsequi incrementum*] τροφῆς ἐπιτυχεῖν. For *incrementum*=*nutrimentum* see lexx., *s. v.* *Suadens ut non inhoneste ferant*, &c. =πείθων ὥστε μὴ ἀσχημόνως ἔχειν περὶ τῶν, κ.τ.λ. *Consolari* pass., see 1. p. 194, l. 19.

erant illa quae expectabantur, in tantum consolari magis poterant hi, qui profundo luctu tenebantur.

nolumus autem uos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non sitis tristes, sicut et ceteri qui spem non habent.

bene quia non tristitiam ademit, sed inmensam eam esse prohibuit comparatione uel maxime aduersariorum, ad uerecundiam eos deuocans, eo quod illi non habent spem. etenim erat inconueniens, ut illi qui post mortem meliora praesenti statu expectant ad similitudinem illorum tristentur qui nihil amplius post mortem expectant. deinde et de illis qui in spe sunt dixit:

si (inquit) *credimus quod Iesus mortuus est et resurrexit, sic et Deus eos qui dormierunt per Iesum adducet cum eo.*

'si etenim resurrectionem Iesu credimus, necessario debemus et de dormientibus credere, quoniam et illos suscitabit per Iesum, ita ut et sint cum eo'—hoc enim dicit *adducet cum eo.* nam quod dixit *per Iesum,* sequentibus est reddendum, ubi dixit *adducet cum eo;* ut sit simile illi dicto: *eo quod per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum.* sic intellegi debet quoniam per Iesum praestabit et nobis resurrectionem, utpote horum nobis causa existente. †intendendum uero est illi rei, quoniam de Iesu dicens [*mortuus est* dixit, de ceteris uero dicens] 'dor-

---

προσεκτέον δὲ ὅτι ἐπὶ μὲν τοῦ Ἰησοῦ τὸ ἀπέθανεν εἶπεν, ἐπὶ

4 contristemini (*for* sitis tr.) *H* 6 comparationem *C* r* 7 deuotans *C H r*: *txt l* | haberent *C* (*corr*) 8 statui *r* 9 expectabant *C* (*corr*) | tristarentur *C* (*corr*) 10 expectabant *C* (*corr*) 12 inquit *om r* 13 eos *om r* 17 reddendum (*sic*) *C* H* 19 et (*for* sic) *r* 20 et *om H* 21 existentem *C* (*corr*) 22 mortuus...dicens *om C H r* (*per homoeotel.*) 23 Coisl. 204, f. 170a [Cr. vi. 361]† προσεκτέον δέ, κ.τ.λ.

3. *ut non sitis tristes*] O. L., Vulg., *ut non contristemini.* Our translator uses *contristare* = λυπεῖν in Eph. iv. 30.

5. *bene quia...non h. spem*] Cited by Lanfranc, who alone has preserved the true reading *deuocans*; cf. vv. ll. Thdt.: οὐ παντελῶς κωλύει τὴν λύπην, ἀλλὰ τὴν ἀμετρίαν ἐκβάλλει. Cf. Th. on S. John xi. 35.

17. *'per Iesum,' sequentibus est redd.*] Thdt. offers no opinion on this punctuation; Chrys. gives it as an alternative, but apparently prefers to connect τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰ. Oec. and Thpht. state both views, with Th.'s comm. possibly before them (cf. Thpht.: ἢ ἄξει διὰ τοῦ Ἰησοῦ· τουτέστιν, ὁ υἱὸς αὐτοῖς μεσίτης ἔσται τῆς ἀναστάσεως).

18. *illi dicto*] 1 Cor. xv. 21. Cf. Thdt. *Eran.* iii., where this verse is quoted in connexion with 1 Thess. iv. 14, with the remark: ἀπὸ τῆς τοῦ σωτῆρος ἀναστάσεως βεβαιοῖ τὸν περὶ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως λόγον.

21. *de Iesu d. 'm. est' dixit*] See

mientes' dixit; eo quod ibi quidem adhuc mors erat, nec enim fuerat soluta; hoc uero in loco dormitionem dixit, eo quod iam erat mors ipsa soluta*, siue secundum promissionem, siue secundum opus, quando tamen quis illud secundum Christum examinare uoluerit ex mortuis resurgentem. et ad maiorem dictorum confirmationem posuit uoces: 'si (inquit) mortuus Christus surrexit et nihil ei obsistit ad resurrectionem, quia hoc uoluit Deus, et quidem primitus, necdum erat soluta mors; multo magis in nobis illud esse post solutionem iusta credimus ratione.' etiam et illud intendendum est, quoniam de resurrectione disputans Christi, dormientium resurrectionem relinquens dicere, de assumptione disputat; euidens quidem est quoniam assumptioni etiam resurrectionis confessio sit coniuncta. nam de illis quae supereminere uidebantur magis eos in praesenti negotio suadere deproperat; quod et latius explicans futurorum ostendit magnitudinem:

hoc enim uobis dicimus in uerbo Domini.

bene posuit *in uerbo Domini*, †hoc est, 'secundum reuelationem quae inoperatione diuina in nobis facta esse uidetur.' nec enim erat de futuris dicenti ei credere, si non inde fuisset edoctus.*

δὲ τῶν λοιπῶν τοὺς κοιμηθέντας· ὡς ἐκεῖ μὲν θανάτου ὄντος διὰ τὸ μηδέπω λελύσθαι· ἐνταῦθα δὲ κοιμήσεως, διὰ τὸ ἤδη λελύσθαι.

ἀντὶ τοῦ κατὰ ἀποκάλυψιν· οὐ γὰρ ἦν περὶ μελλόντων πιστεύεσθαι λέγοντα, μὴ ἐκεῖθεν μαθόντα.

6 maiorum *C H* | uobis (*for* uoces) *C* (*corr*) 9 post *om C* H* 17 uobis *om H** 19 operatione *C* (*corr*) 21 et datus *C* H* et dictum *r* 24 Coisl. 204, f. 170 b [Cr. vi. 362] ἀντὶ τοῦ, κ.τ.λ.

vv.ll.; the Gk. supplies a clue to the true reading. The fragment given above is in the catena embedded in a long extract from Chrys., where it breaks the connexion of grammar and thought. Chrysostom's own remark on ἀπέθανεν is unsatisfactory (ἀ. ἔθηκεν, ἐπειδὴ καὶ τὸ τῆς ἀναστάσεως εἶπετο); whilst Thdt. *ad h. l.* explains it as a side thrust at those who held docetic views of the Person of Christ (ἔφη διὰ τοὺς ἀρνουμένους τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάληψιν).

4. *quando tamen quis...uoluerit*] τῷ γε βουλομένῳ. Cf. *si tamen* = εἴγε.

12. *de assumptione*] περὶ τῆς ἀναλήψεως. The Apostle passes naturally from the resurrection of the dead to the synchronous rapture of the living (ἡμεῖς οἱ ζῶντες...ἁρπαγησόμεθα).

18. *hoc est, sec. reuelationem*] Cited by Lanfranc. Cf. Thdt.: οὐ γὰρ οἰκείοις χρώμεθα λογισμοῖς, ἀλλ' ἐκ θείας ἡμῖν ἀποκαλύψεως ἡ διδασκαλία γεγένηται. Similarly Chrys. Pelagius on the other hand interprets: "ex euangelii sententia."

20. *nec enim*, &c.] Chrys.: ξένον ἔμελλεν λέγειν· διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀξιόπιστον τίθησιν.

quoniam nos qui uiuimus, qui subrelinquimur in aduentu Domini.

†quod dixit *nos*, non de se neque de illis qui in praesenti uita tunc habebantur dicit, sed de illis fidelibus qui tunc uicturi sunt quando resurrectio est futura. *nos* dixit, hoc est 'fideles,' eo quod et ipse talis erat et ad tales scribebat. unde et adiecit: *qui subrelinquimur in aduentu Domini*;* ostendens quoniam non de illis qui eius tempore uiuebant dicit, sed de illis qui in consummatione sunt uicturi.

non praeueniemus dormientes.

uult dicere quoniam tempore assumptionis illos fideles qui iam sunt mortui illi qui tunc in uita inuenientur non praeuenient. quod euidentius indicans adicit:

quoniam ipse Dominus in iussu, in uoce archangeli, et in tuba Dei descendet de caelo; et mortui qui sunt in Christo resurgent

---

τὸ δὲ ἡμεῖς οὐ περὶ ἑαυτοῦ φησίν· ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς λέγει. διὰ τοῦτο προσέθηκεν οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου.

15 descendit *C** | in Chr. sunt *r* | resurgunt *r* 16 Coisl. 204, f. 170 b [Cr. vi. 362] τὸ δέ, κ.τ.λ.

1. *qui subrelinquimur*] So again below, l. 7; cf. 1. p. 113, l. 16, note.

3. *quod dixit 'nos,'* &c.] Origen (*fragm.* ap. Hieron. *ep.* 119, Migne *P. L.* 22, 974) seems to have explained οἱ ζῶντες, οἱ νεκροί, of the spiritually alive and the spiritually dead. Methodius (*ap.* Oec. *ad h. l.*) regarded the former term as representing the souls of believers, the latter their bodies. Against these attempts to escape from the difficulties of a literal interpretation the Antiochenes unanimously rebelled; see Jerome *l. c.*, who cites the following from Diodore: "*nos* dixit pro eo quod est iustos, de quorum et ego sum numero...*uiuentes* autem non iuxta tropologiam sanctos accipimus qui peccato non mortui sunt, sed omnes quos in corpore aduenientes Christus inuenerit." Theodore of Heraclea had taken the same view of the passage; and so, besides our author, Chrys. (τὸ δὲ ἡμεῖς οὐ περὶ ἑαυτοῦ φησίν, οὐ γὰρ δὴ ἔμελλεν μέχρι τῆς ἀναστάσεως μένειν· ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς λέγει), Severianus (ζῶντας ἔτι τινὰς βούλεται καταλαμβάνεσθαι ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦτο δηλοῦσθαι ἐκ τοῦ 'ἡμεῖς,' κ.τ.λ.) and Thdt. (οὐκ ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ προσώπου τέθεικεν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν περιόντων ἀνθρώπων). Pelagius succeeded in bringing out more exactly the force of ἡμεῖς, which all these commentators partly missed: "semper apostolus diem Domini fecit habere suspectum quasi eos in corpore inuenerit."

5. *hoc est 'fideles'*] *Hoc est* is probably a gloss, whether on the part of the translator or of a copyist; Th. wrote simply ἡμεῖς λέγει τοὺς πιστούς.

8. *in consummatione*] ἐπὶ τῇ συντελείᾳ: cf. 1. p. 6, ll. 6, 14 sq.

primum, deinde nos qui uiuimus, qui subrelinquimur, simul cum illis rapiemur in nubibus in obuiam in aerem, et sic semper cum Domino erimus.

'mortuos in Christo' illos dicit qui et crediderunt in Christum et pro Christo mortui sunt; quos resurgere dixit primos, sicuti et Corinthiis scribens dixit: *primitiae Christus, deinde hi qui sunt Christi, qui aduentum eius crediderunt; deinde finis.* uelocitatem uero resurrectionis ostendit euidenter in illa epistola dicens: *in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba; tubicinabit enim, et mortui resurgent incorrupti et nos immutabimur.* hoc ergo et hoc in loco dicit, quoniam descendet quidem de caelo Christus cum tuba terribili, et uoce quadam magna tunc perstrepente, secundum diuinam inoperationem, ut moris est. 'tubam' nuncupat archangelum praecipientem omnibus, 'surgite.' 'iussum' uero uocat uocem eiusdem archangeli, quia dicet 'surgite.' his autem ita effectis omnia erunt compendiosa, ita ut illi qui pro fide mortui sunt priores ceteris resurgant, et cum illis fidelibus qui tunc in uita hac inueniuntur super nubes quasi quibusdam uehiculis rapti ducantur in aërem obuiam Domini, ita ut sint semper cum Domino. ualidam

2 in (*bef* obu.) *om C* (*corr*) *r* 4 Christo (*for* Christum) *H r* 5 dixit *om H* 7 in (*bef* adu.) *add H* 9 memento (*sic*) *H* | tuba canet e. *C* (*corr*) canit e. tuba *r* 11 et *om C* (*corr*) | descendit *r* 14 percipientem et (*bef* praec.) *add C H* percipientes et *r* 16 affectis *C* H r* 20 Domino (*for* Domini) *r*

6. *primitiae...finis*] 1 Cor. xv. 23, with the remarkable gloss found in the Gk. of *F, G* (οἱ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐλπίσαντες) and reflected in the Latin of Hil., Amb., Ambrstr., Pelagius, and by Cod. Fuld. and the Clementine Vulgate.

9. *in momento...immutabimur*] 1 Cor. xv. 52, in the form presented by O. L. and Vulg., except that for "canet tuba" our translator has used the rare and late compound *tubicinabit*. Cf. Dionys. Exig. *creat.* 9.

14. *praecipientem omn., 'surgite'*] Chrys.: τί δὲ βούλεται ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχαγγέλου; καθάπερ ἐπὶ τῶν παρθένων ἔλεγεν· ἐγείρεσθε, ἦλθεν ὁ νυμφίος. Th. identifies the Archangel's voice with the κέλευσμα (*iussus*); Chrys. understands by the latter the command of Christ at which the Arch. will speak. Thdt. endeavours to combine these views: κελευόμενος... παρακελεύσεται τοῖς νεκροῖς ἀναστῆναι.

I have ventured to omit the words *percipientem et* (see vv. ll.). *Percip.* has been first written for *praecipientem*, then placed in the text side by side with the true reading, and finally connected with it by a copula. Jacobi prints "praecedentem" for *praecip.*, following Rab. (ed. Migne).

15. '*iussum*,' &c.] Lanfranc.: "iussum uel tubam uocat uocem archangeli qui dicet 'surgite.'"

17. *qui pro fide m. s.*] Cf. *supra* l. 4 sq.: *qui...pro Christo mortui sunt.* Thdt. is more inclusive: οἱ εὐσεβείᾳ λαμπρυνόμενοι πρῶτοι τῆς ἀναστάσεως ἀπολαύσονται.

autem et nimiam illorum esse uelocitatem insinuauit quae tunc erunt; siquidem domino Christo adparente de caelo, et tuba sonante et angelo clamante 'surgite,' sic omnia expedientur compendiose, ut pariter et mortui resurgant et uiui cum illis rapiantur; neque praeuenire illos ultra poterunt, sic omnibus simul in idipsum diuina quadam et terribili inoperatione effectis. †euidens est autem et illud, quoniam quando dicit: *mortui in Christo resurgent primum*, non ad interceptionem illorum dicit iustorum, qui ante Christi aduentum uenerunt. qui fieri enim potest, ut ·is qui euidenter de illis Hebraeis scribendo dixerat: *et isti omnes testimonium adsecuti per fidem non perceperunt promissionem, Deo scilicet de nobis melius quid deliberante, ut ne sine nobis consummarentur?* ex quibus patet quoniam cum illis et ipsi habent consummari. sed quoniam post Christi aduentum ista scribebat, ad distinctionem illorum qui non crediderunt [*in*] *Christum* istud dixit;* eo quod iusti qui ante

---

δῆλον μέντοι κἀκεῖνο, ὅτι ὅταν εἴπῃ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον, οὐκ ἀναιρῶν τοὺς πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας δικαίους λέγει· πῶς γάρ; ὅ γε σαφῶς ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους λέγων· καὶ οὗτοι πάντες μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως οὐκ ἐκομίσαντο τὰς ἐπαγγελίας, τοῦ θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν· ὡς δῆλον ὅτι σὺν αὐτοῖς τελειοῦσθαι μέλλουσιν. ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ταῦτα ἔγραφεν, ὡς πρὸς τοὺς μὴ πεπιστευκότας τὸ ἐν Χριστῷ διαστέλλων λέγει.

---

2 de (*bef* domino) *add C** 4 uiue *C** 6 diuinam quamdam et terribilem inoperationem *C* H r*: *conj. Jacobi* per, &c.: *txt C* (*corr*) 8 interceptationem *r* 10 quia (*for* qui 1°) *C**: *om H* r* 12 receperunt (*for* perc.) *r* 14 consummare *C H r* 16 in (*bef* Chr.) *om C* H r* | iste *C** isti *C* (*corr*) ista *H* 17 Coisl. 204, f. 172 a [Cr. vi. 365] δῆλον μέντοι, κ.τ.λ.

8. *non ad interceptionem*, &c.] Thdt.: νεκροὺς τοὺς πιστοὺς λέγει, οὐ μόνον τοὺς τῷ εὐαγγελίῳ πεπιστευκότας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν νόμῳ καὶ τοὺς πρὸ νόμου διαλάμψαντας—citing, with Th., Heb. xi. 39, 40.

10. *ut is qui*] =ut is ita dicat qui, &c.; see Gk.

11. *et isti omnes*, &c.] A rendering almost wholly independent of the O. L. and Vulg. Jerome however has "de nobis," and Aug. "testimonium consecuti per fidem."

14. *habent consummari*] μέλλουσιν τελειοῦσθαι: cf. I. pp. 9, 84.

16. [*in*] *Christum istud*] τὸ ἐν Χριστῷ. See vv. ll. and Gk. The final letter of *istud* has been lost before *dixit*; a trace of the *u* remains in the reading of *H*.

eius aduentum fuerant, quantum attinet ad eos, secundum proprium tempus laboraueruntet propter hoc iusta ratione cum illis deputabuntur. tamen quia memoria dictorum sufficienter eos ad uerecundiam induxit, instruens eos pariter ut talia expectantes bono animo pro illis non deficiant qui ab hac uita discedunt, nisi quantum debent compati propter amicitiam et solitam consuetudinem; unde et adicit:

itaque consolamini in inuicem in uerbis istis.

'haec (inquit) in tribulationibus positi inuicem uobis referte; sufficiet enim eorum memoria audientibus ferre solatium, si tamen domestici sunt fidei et non dubitant de futuris.'

de temporibus uero et momentis, fratres, non necesse habetis scribere uobis; ipsi enim cautissime scitis, quoniam dies Domini sicut fur in nocte sic uenit.

alterum iterum hic incipit capitulum. requirebatur enim ab illis, 'quando erit huius saeculi finis?' bene ergo illis scribit ut non requirant, neque existiment se posse discere qui semel audierunt quoniam incertum est tempus aduentus dominici. hoc enim dicit: *tamquam fur in nocte*, eo quod et fur non praedicens uenit. et quia inridebant aduersarii hoc ipsum quod ab illis dicebatur, dicentes nequaquam fieri posse, adicit:

cum dixerint: 'pax et securitas,' tunc repente illis instat exterminium, sicuti dolor partus in utero habentis, et non effugient.

1 adu. eius *r* 4 instruit *C* (*corr*) 5 hanc *C** 6 tantum (*for* quant.) *C r* 8 in (*bef* inu.) *om H* 9 uobis uobis referte *H* 10 suffici etenim eor. memoriam *C** sufficiet enim eor. memoriam *r* 12 et mom. uero *r* 14 sic *om r* 15 tunc (*aft* enim) *add H** 18 domini (*for* dominici) *r*

3. *deputabuntur*] See Rönsch, *Itala*, p. 358; and for *compati*, ib. p. 164. *Tamen* has perhaps been written in error for tum or tunc.

12. *non necesse habetis*] οὐ χρείαν ἔχετε, Thdt. So Hieron. *ep.* 121 (Migne 22, 1035); Vulg., "non indigetis." Tert. and Ambrstr. represent the reading οὐ χρεία ἐστίν. *Cautissime;* Tert., "certissime," Vulg., "diligenter;" cf. 1. p. xl.

15. *alterum iterum hic inc. cap.*] For *capitulum* see Rönsch, *Itala*, p. 328; on the more technical sense which it seems to bear here, cf. 1. p. xli. *Iterum* looks back to the section commencing at iv. 13; see p. 26, l. 19. At that point the preceding Euthalian κεφάλαιον begins.

17. *qui semel audierunt*] Thdt.: ὡς προδεδιδαγμένοις ταῦτα γράφει.

22. *repente illis instat ext.*] The Latin versions render ἐπίσταται by a future. For *exterminium*, see Rönsch, *Itala*, p. 29. *Dolor partus* (ἡ ὠδὶν simply) finds place also in Ambrstr. and Sedul. Scot.

'nam conuenit (inquit) prospicere infideles, eo quod necessario erunt ea quae a nobis dicuntur, etiamsi millies nihil tale fieri existiment; sed etsi aestiment se esse securos et libertate arbitrii agere quae uelint, sed subito illis instabit iudex, sicuti et dolores praegnantibus, ita ut nec possibile sit eos euadere poenam.' ad omnia ergo optime hoc abusus est exemplo, eo quod et graui subdentur poenae (grauis enim est partus praegnanti); et ut ostendat quoniam praefinitum est a Deo tempus consummationis, licet nobis, dum subito fit, incerta esse uideatur. nam et mulieribus tempus partus definitus esse uidetur, secundum mensium enim curricula partum solent expectare mulieres; uero tamen partus ipsius dies est illis incertus, nec enim scire possunt, nisi cum repente dolor partus illis institerit. deinde et ad exhortationem uertitur, ex praecedentibus consiliis sumens occasionem:

uos autem, fratres, non estis in tenebris, ut dies illa uos tamquam fur comprehendat. omnes enim uos filii luminis estis et filii diei; non sumus noctis neque tenebrarum.

quoniam dixit: *sicut fur in nocte sic ueniet,* hoc in loco dicit quoniam 'non estis in tenebris, cognouistis enim ueritatem. itaque etsi repente dies instat, sed non erga uos ordinem sibi uindicat furis, qui iuuandi estis ex eius aduentu; sed illis qui noxam expectant poenalem.' et ut recognitionem sufficere sibi existiment, adicit:

igitur non dormiamus, sicut et ceteri; sed uigilemus et sobrii

1 non (*for* nam) *C H r* 2 erant *C** 4 et subito *C** et s. tunc *C* (*corr*) 7 poena *H r* | praegnantis *H* 9 uidetur *H* 12 uero tam *H* uerum tamen *r* | illis *om H* 14 et *om C* (*corr*) | cum filiis (*for* cons.) *r* 15 ait (*aft* occ.) *add Hr* 17 non (*bef* compr.) *add H* 22 erga illos (*for* illis) *C* (*corr*)

3. *sed etsi...sed*] ἐὰν δὲ καὶ...ἀλλά.

6. *ad omnia...eo quod et...et ut,* &c.] Chrys. also brings out both these points; Thdt. contents himself with pressing the former: σφόδρα πρόσφορον τὸ παράδειγμα. καὶ γὰρ ἡ κύουσα οἶδεν ὅτε φέρει τὸ ἔμβρυον, ἀγνοεῖ δὲ τὸν τῶν ὠδίνων καιρόν.

12. *uero tamen*] See vv. ll. The lexx. give no instance of this combination.

17. *filii luminis*] So Hil., Ambrstr., and O. L. generally; Vulg., "f. lucis."

20. *cognouistis enim ueritatem*] Cf. Pelagius: "*filii lucis;* scientiae ueritatis." So Thdt.: σκότος μὲν καλεῖ τὴν ἄγνοιαν, ἡμέραν δὲ τὴν γνῶσιν. Chrys. on the other hand, followed by Oec., Thpht., prefers the ethical interpretation: ἐνταῦθα τὸν σκοτεινὸν καὶ ἀκάθαρτον βίον φησίν.

simus. qui enim dormiunt, nocte dormiunt, et qui inebriantur, nocte inebriantur; nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, induti loricam fidei et caritatis et galeam spei salutis. quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in adquisitionem salutis per dominum nostrum Iesum Christum, qui mortuus est pro nobis, ut siue uigilemus, siue dormiamus, simul cum illo uiuamus.

conuenit igitur nos tali remuneratos scientia uigilare et sobrios esse erga illorum diligentiam, quae nobis conueniunt. ad [dormien]dum [quidem] nocturnum tempus nobis magis est necessarium et ad ebrietatem; latere enim poterit facile is qui talis est. illos uero qui per cognitionem tamquam in die iam consistunt, sobrios esse conuenit et uigilantes erga studia uirtutum, quasi qui et in diei tempore conuersantur, in quo neque latere quemquam sit possibile, si tamen aliquid ex illis quae non conueniunt perfecerit. quae sunt autem illa opera, quae nobis ut in die conuersantibus deputemus? fidem inquio et caritatem, ex quibus spes nobis adquiritur salutis; quod et Dominus Deus per Christum, qui pro nobis suscipere uoluit mortem, salutem nobis praeuidit, non poenam; ut licet secundum praesentem hanc uitam habeamur—

8 eorum (*for* illorum) *r* | ad.....dum *C* H* ad dormiendum *C corr* (*but without completely filling up the lacuna*) ad custodiendum *r* 14 poss. sit *r* | non (*aft* si) *add C* (*corr*) | aliquot *H* | perficere *H* 16 inquam et c. *H* ait in quo et c. ponit *r* 17 et quod et *C* H* 18 peruidit *C** prodidit [*sic*: prouidit ?] *r*

1. *qui inebriantur, nocte,* &c.] So Hieron. (*in Abac.* ii). The O. L. seems to have striven to reflect the distinction between *μεθύσκεσθαι* and *μεθύειν* by rendering: "qui inebriantur, nocte ebrii sunt;" the Vulg. uses "ebrii sunt" twice. *Spei* is probably a slip on the part of our translator or of his copyists.

7. *remuneratos*] For exx. of *remunerari* (pass.) see Rönsch, *Itala*, p. 299.

8. *ad dormiendum quidem*] See vv. ll. The Corbie corrector's filling up is doubtless correct, as far as it goes; I have ventured to complete it by adding a *quidem* to prepare for the *uero* of l. 11. *Custodiendum*, the reading of Rabanus, stultifies the passage; and Dr Jacobi's ingenious conjecture that *ad ebrietatem* = *aduersus* (*πρὸς*) *ebr.* scarcely helps the sense. Th. means to say: "S. Paul does not plead, 'Watch, because it is the night-season, when men are specially tempted to intemperance and sloth;' but 'Watch, because you are of the day, and in the daytime intemperance and sloth are wholly out of place.'"

16. *deputemus*]=adscribamus; Rönsch, *Itala*, p. 358.

inquio] See vv. ll. Perhaps we should read *inquit—τὴν πίστιν φησὶν καὶ τὴν ἀγάπην.*

19. *ut licet secundum,* &c.] Lanfranc: "*Amb.* 'Et siue uigilemus,' id est, siue secundum praesentem uitam in aduentu Domini habeamus [*leg.* -mur], siue egressi

hoc enim dicit *uigilemus*—etiamsi egressi fuerimus a uita hac —hoc enim dicit *dormiamus* (uult enim dicere, ut illi qui tunc uiuunt in Christi aduentu et qui iam sunt mortui), omnes aeternam uitam et incorruptam adquiramus; dum illi qui praecesserunt dudum in mortem ita resurgunt, et illi qui tunc uiuunt in incorruptibilitatem mutantur, sicut idem apostolus alio in loco dicit quoniam *omnes immutabimur*. igitur nihil est quod prohibeat salutem nos frui futuram, si tamen illa quae ex nobis sunt minime nobis obstiterint. et hinc dicens adicit:

propter quod consolamini in inuicem, et aedificate unus unum, sicut et facitis.

eo quod ad propositam exortus est exhortationem ab illo loco quo dixit non debere eos de consummatione saeculi et eius tempore curiose agere, necessarie hoc in loco istud adiecit, hoc est: 'relinquentes illa, haec agite et de his estote solliciti, et de illis ad alterutrum disputate pro communi utilitate.' post hoc uero exhortatur eos dicens:

rogamus autem uos, fratres, scire eos qui laborant in uobis et praesunt uobis in Domino et admonent uos; aestimate eos superabunde in caritate propter opus eorum; pacem habete in eos.

2 ut et illi tunc uiuent *C* (*corr*) 4 adquiremus *C* (*corr*) 5 resurgent *C* (*corr*) 6 incorruptibilitate *H* | mutabuntur *C* (*corr*) 8 salute, futura *C* (*corr*) 9 nobis *om H* 10 in *om H* | alterutrum (*for* unus u.) *r* 11 illud (*aft* fac.) *add C* 12 eo quid *C* H* eo...exhortationem *om r* 14 necessario *r* 16 post haec *C* (*corr*) 20 in eis *C* (*corr*)

fuerimus e uita hac, omnes uitam incorruptam adquiramus."

1. *hoc enim dicit 'uigilemus'*] So Chrys.: ἄν τε οὖν ἀποθάνωμεν ἄν τε ζῶμεν, μετ' αὐτοῦ ζησόμεθα. Thdt.: ἐγρηγορότας γὰρ ἐκάλεσεν τοὺς ἔτι κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν περιόντας· καθεύδοντας δὲ τοὺς τετελευτηκότας. Comp. *supra* on c. iv. 15.

7. *omnes immutabimur*] 1 Cor. xv. 51. The Latin versions, supported by a few Greek copies, inserted *non*; see Hieron. *ep.* 119. Our translator with his usual fidelity adheres to Th.'s text. With Th.'s use of the citation cf. Thdt. *ad l.*: οὐ γὰρ μόνον οἱ τετελευτηκότες ἀναστήσονται ἄφθαρτοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἔτι περιόντες τὴν ἀφθαρσίαν ἐνδύσονται.

10. *unus unum*] εἷς τὸν ἕνα. O. L. and Vulg., "alterutrum."

12. *eo quod ad prop.*, &c.] I.e. the present verse falls back upon the exhortation of c. iv. 18; the Apostle having dismissed all idle enquiries as to the time of the Advent, turns to a more profitable subject, viz.: the pursuit of mutual edification.

19. *aestimate eos superabunde*] O. L. and Vulg., "ut habeatis illos abundantius." Th., or his translator, has read

'itaque illos qui doctrinae iniunctum opus habere uidentur plurimo honore dignos existimate, non resultantes illis, quando uos corrigere cupiunt.' hoc enim dicit: *pacem habete in eos.* nam et fieri hoc solebat ab illis qui indisciplinate uiuebant, ad quos scribens in superioribus uidetur contumaciam eorum signasse, quoniam dum delinquentes corrigere cupiebant doctores qui illa faciebant quae non conueniebant, etiam grauari se doctorum arguitione existimabant. sicque ad illos disputans uertit suum sermonem ad doctores, dicens:

obsecramus uos autem, fratres, instruite indisciplinatos, consolamini pusillanimes, sustinete infirmos, patientes estote ad omnes.

necessarium enim erat et hos exhortari ut non discederent ab opere propter quorundam contumaciam. omnia uero con-

2 aestimate *r* 4 etsi (*for* et) *H* | solebat h. *r* 5 significasse *l* 6 eos (*aft* del.) *add H* | doctores eos *C*H* docturus eos *r* 7 conueniebat *C** | qui (*bef* etiam) *add C* r* 8 arguitionem *C* r* 9 ad dòctores *om H* | docens (*for* dicens) *r* 10 autem uos *r* 12 enim, et *om r* | discederint *C** 13 corundam *H*

ἡγεῖσθε and overlooked καί. Comp. Tisch.[8] *ad l. In eos* (ἐν αὐτοῖς), Vulg., "cum eis." See the next note but one.

2. *plurimo honore...signasse*] Cited by Lanfranc. See vv. ll.

non resultantes illis, &c.] Thdt.: δίκαιον ... μὴ ἀντιλέγειν τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις· τοῦτο γὰρ λέγει· εἰρηνεύετε ἐν αὐτοῖς. So apparently all the Greek commentators, unless Dam. is to be excepted; and so among the Latins Primasius: "ne cum pro aliqua causa corriperentur a sacerdotibus, inimici et ingrati existerent;" and Sedulius: "etsi contraria uestris moribus dixerint." On the other hand Ambrstr., who reads "inter uos" (=ἐν ἑαυτοῖς), thinks only of mutual forbearance amongst the faithful: "pacificos eos esse hortatur."

8. *arguitione*] For exx. of this form see Rönsch, *Itala*, p. 70; Paucker, *melet. lexist. alt.*, p. 7.

9. *uertit...contumaciam*] Cited by Lanfranc. Similarly Chrys. (ἐνταῦθα πρὸς τοὺς ἄρχοντας διαλέγεται), followed by Oec. (πρὸς τοὺς διδασκάλους ἀποτείνεται); not (apparently) Thdt. Primasius echoes Chrys. (and Th.?): "hoc sacerdotibus praecipit ... nunc praepositis loquitur, hucusque plebi."

10. *instruite indisciplinatos*] Vulg. and O. L., "corripite inquietos. On *indiscipl.* see above, p. 25, l. 17, note. *Sustinete;* Vulg., "suscipite."

13. *omnia uero consequenter*, &c.] 'The Apostle had already dealt in a general way with the cases of (1) the indolent, (2) the disconsolate, (3) the licentious. His present directions to the Thessalonian clergy refer again to the same three classes, who are respectively designated οἱ ἄτακτοι, οἱ ὀλιγόψυχοι, οἱ ἀσθενεῖς.' Thdt. follows this exposition in part: τοὺς ἀτάκτους τοὺς ἀργίᾳ συζῶντας οὕτως ἐκάλεσεν ...ὀλιγοψύχους τοὺς ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσιν ἀμέτρως ἀθυμοῦντας ὠνόμασεν — adding however (after Chrys.), ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς μὴ ἀνδρείως φέροντας τῶν ἐναντίων τὰς προσβολάς.. By 'the weak' Thdt. understands τοὺς μὴ ἑδραίαν κεκτημένους πίστιν, and so most of the commentators, comparing Rom. xiv. 1.

sequenter de illis, quae ipse praedixerat, praecepit etiam doctores facere; de quibus et ipse in epistola sua scripserat, ut de his diligentiam adhiberent. et illis praecipiens compendiose ut 'instruerent indisciplinatos,' ad quos et ipse uidetur scripsisse; *consolamini* uero *pusillanimes*, qui ob illos qui decedebant flebiliter eorum separationem ferebant; *sustinete infirmos*—dicit autem de illis qui fornicatione deturpabantur, docens non abdicare eos propter peccati ipsius exprobrationem, sed et diligentiam erga illos debitam adhibere, et curam magis illis facere ut conuertantur. sic et alio in loco scribens: *quis* (inquit) *infirmatur et non ego infirmor?* hoc est, 'mea esse aliorum existimo peccata.' bene autem adicit *patientes estote ad omnes*, eo quod hoc necessarium ualde est magistris, ita ut non facile desperent propter peccata, patienter uero suam impleant doctrinam, expectantes semper ut discipuli meliores sui efficiantur, lucrumque proprium esse existiment, etiamsi et serius aliquando eos potuerint ad id quod honestum est reuocare. et iterum ad generalem exhortationem progrediens praecipit:

uidete ne quis malum pro malo alicui reddat, sed semper quod bonum est sectamini in inuicem et in omnes.

nulli malum pro malo debere retribuere dicit, [bonum sectari] uero in quantum uirtus opitulatur, ut magis in inuicem sibi beneficia praebeant, cum illis qui externi nobis esse uideantur. deinde adicit:

semper gaudete.

hoc est: 'pro omnibus tristitiis quae uobis accidunt bono

1 praecoepit *C* 3 praecipiens *om r* 4 instruerit *C** 5 decidebant *C* r* 6 sustinere *C** 7 deturpebantur *H* deturbabantur *r* 8 abdicationem (*for* exprobr.) *H* 10 in alio l. *H* | scribis *C** scribit *C* (*corr*) | inquit *om H* 11 ego non *H r* | pecc. exist. *r* 21 retribuere dicit *om C** | bonum sectari *om C* H*: reddere dicit sectare *C* (*corr*) [*both C* and H shew a lacuna*] retribui d. bonum sectare *r* 23 etiam (*aft* praebeant) *add C* (*corr*) | quae ex terrena materia (*for* qui externi) *r*

7. *deturpabantur*] Rönsch, *Itala*, p. 190.

10. *alio in loco*] 2 Cor. xi. 29.

15. *meliores sui*] Cf. Rönsch, *Itala*, p. 436.

17. *iterum ad gen. exh.*, &c.] Cf. Thdt. (*infra*, on v. 22) εἶτα γενικῶς ἀποτρέπει. The exhortation is again addressed to clergy and people alike.

21. *bonum sectari*] Or perhaps *sectare* (inf. act.). So (whether by conjecture or from a more perfect copy) Rabanus supplies the *hiatus* in our MSS.

26. *hoc est: pro omn. trist.*] Cited by Lanfranc. Cf. Chrys.: τοῦτο περὶ τῶν πει-

animo estote, futurorum expectatione animaequiores effecti.' et post hoc praecipit:

sine intermissione orate, in omnibus gratias agite; haec enim est uoluntas Dei in Christo Iesu in uobis.

praecipit orare incessanter, gratias autem semper agere in orationibus; eo quod ista Deus uelit, et ista a nobis uel maxime depostulet, ut grati illi simus, et ut gratias illi debitas agamus pro illis bonis, quae nobis ab ipso sunt donata.

Spiritum nolite exstinguere, prophetias nolite spernere; omnia autem probate, quod bonum est tenete.

multis existentibus qui tunc spiritales gratias habebant, erant etiam et alii, qui et ad suasionem aliqua proponebant, quasi qui et ipsi ex diuina reuelatione illa esse simulantes quae a se fiebant, sicuti et Iudaeos exorcizare et daemoniacos in nomine Christi usurpasse per Actus didicimus apostolorum. quoniam ergo apud Thessalonicenses quidam erant, qui non suscipiebant illa quae secundum inoperationem spiritalem profitebantur, qui et confingebant seductorum se causa studio cautelae id declinare,—fiebant autem ista ab indisciplinatis, eo quod saepe indisciplinatio eorum arguebatur ex illis quae a prophetis dicebantur—ideo dixit: 'prophetas nolite reprobare, neque spiritalem inoperationem prohibere.' nam quod dixit

2 post *om H* 8 ab ipso s. d. nobis *r* 11 multum existimantibus *C* H r*: *txt C (corr)* 14 et (2°) *om C* 17 in oper. (*for* sec. inop.) *l* 19 declinantes *r* 21 prophetias *C (corr)* 22 operationem *r l*

ρασμῶν τῶν θλίψιν ἐμβαλλόντων. Thdt.: καὶ ἐν πενίᾳ καὶ ἐν ἀρρωστίᾳ, καὶ αἰκιζόμενοι καὶ στρεβλούμενοι καὶ καθειργόμενοι.

6. *eo quod ista D. uelit*, &c.] Chrys.: τοῦτο γὰρ θέλημα θεοῦ τὸ ἀεὶ εὐχαριστεῖν.

11. *multis existentibus*] This double correction (see vv. ll.) seems to be required by the sense.

Th.'s conjecture is given by Chrys. as an alternative (ἔστιν δὲ καὶ ἄλλη ἐξήγησις). Thdt. states it without comment: τινές φασιν ὡς ἐπανέστησεν ὁ διάβολος καὶ κατὰ τὸν τῶν ἀποστόλων καιρὸν τοῖς προφήταις ψευδοπροφήτας, καὶ ὅτι τινὲς διὰ τὰς ψευδεῖς προφητείας καὶ τοὺς ἀληθῆ προαγορεύοντας προφητεύειν ἐκώλυον.

14. *exorcizare...usurpasse*] 'presumed to exorcize' (ἐπεχείρησαν ἐξορκίζειν); cf. II. p. 23, l. 13, note.

15. *per Actus did. ap.*] Acts xix. 13.

16. *apud Thessalonicenses...prob. illa*] Abbreviated by Lanfranc.

17. *quae...profitebantur*] τὰ ἐπαγγελλόμενα, *pass.* [?]. For *profitere* see Rönsch, *Itala*, p. 301; *indisciplinatio*, *ib.*, p. 221.

22. *nam quod dixit 'reprobare,'* &c.] The indiscriminate rejection (ἐξουθενεῖν = ἀποδοκιμάζειν) of prophecy was a virtual rejection of the Author of prophecy.

'reprobare prophetas' et illa nolle suscipere quae ab illis dicebantur, hoc dicit spernere Spiritus inoperationem. 'sed si (inquit) seductores timetis, accipite illa quae dicuntur, probantes illa, et si inuenta fuerint aliqua diuinis legibus contraria de illis quae dicuntur, illa sola reicite, tenete uero meliora.' deinde adicit:

ab omni specie mala abstinete.

quasi qui et hoc ipsum uersute facerent, dicens:

ipse autem Deus pacis sanctificet uos perfectos; et integer uester spiritus et anima et corpus sine querela in aduentum domini nostri Iesu Christi seruetur.

orat pro illis ita ut sancti per omnia custodiantur et sine querela animo quoque sint et corpore, ita ut et tributa Spiritus

2 spiritus spern. *r* 4 si inu. al. f. diuinibus [*sic*] leg. *H* 6 uos (*bef.* abst.) *add C* (*corr*) 7 dicit *C* (*corr*) 12 sancti (*aft* sp.) *add r*

6. *abstinete*] O. L. and Vulg. add "uos." *Perfectos* (ὁλοτελεῖς), Iren.[int]; Vulg., "per omnia."

11. *orat....minorationem*] Cited by Lanfranc.

12. *ita ut et trib. Sp. gratia*, &c.] Th. regards ὑμῶν τὸ πνεῦμα as equivalent to ἡ ἐπιχορηγουμένη ὑμῖν χάρις τοῦ πνεύματος. So Chrys.: τὸ πνεῦμα τί φησιν ἐνταῦθα; τὸ χάρισμα), and Thdt., to the same effect. On the other hand the Alexandrians seem to have traditionally regarded this verse as a witness to the trichotomy of human nature; thus Didymus *de Sp. S.* 55 (Migne, *P. L.* 23, 148—9) argues: "incredibile est atque blasphemum orare apostolum ut Spiritus s. integer seruetur, qui nec imminutionem potest recipere nec profectum; de humano ergo, ut diximus, spiritu in hoc apostoli sermo testatus est." The opposition of the Antiochenes to this view was enhanced by their dislike of Apollinarianism, which was based on the doctrine that human nature in its entirety consists ἐκ πνεύματος καὶ ψυχῆς καὶ σώματος (Greg. Nyss. *adu. Apollin.* 35, Migne, *P. G.* 45, 1200). Cf. Bp. Ellicott, *Destiny of the Creature*, Serm. v.; Delitzsch, *Biblical Psychology* (E. tr., ed. Clark), p. 106; and compare the Syriac fragment of Th. *de Incarn.* printed by Sachau, pp. 37, ܦܣܐ: ܠܬܫܡܫܬܐ ܕܡܫܠܡܘܬܗܘܢ ܒܗܘ ܕܡܢ ܬܠܬܐ ܟܝ̈ܢܝܢ ܡܩܝܡ ܒܪܢܫܐ. ܡܬܚܡ ܠܗ ܣܗܕܘܬܐ ܡܢ ܠܘܬ ܒܢܝܐ ܦܘܠܘܣ (viz. the present verse).

The Antiochenes met the force of Didymus's objection, it will be observed, by explaining τὸ πνεῦμα *ad h. l.* in reference to the grace of the Spirit rather than to His Person. An anonymous writer in Cramer's catena (p. 374) endeavours to effect a compromise between the opposite views by confining the trichotomy to Christians, in whom the indwelling Spirit forms a new element of spiritual life: οὐδεπότε ἐπὶ ἀπίστου τὰ τρία τέθεικεν, πνεῦμα, ψυχήν, καὶ σῶμα, ἀλλ' ἐπὶ μόνων τῶν πιστευόντων· ὧν ψυχὴ μὲν καὶ σῶμα τῆς φύσεως, τὸ δὲ πνεῦμα τῆς εὐεργεσίας, τουτέστιν, τὸ χάρισμα τῶν πιστευόντων.

gratia integra in illis custodiatur, nullam sustinens minorationem propter eorum malitiam, ita ut in Christi aduentu adsequi possint aeternas mercedes. et ut non de oratione dubii habeantur, adicit:

fidelis qui uocauit uos, qui faciet.

hoc est: 'uerus est qui uocans uos bona uobis promisit, qui et replebit uos sua benedictione.'

fratres, orate et pro nobis.

scribit et post hoc ita ut et pro se orent, simul in caritate sua eos constringens; nam et ut pro alterutro orent, lex defigit caritatis, nec enim umquam orare patiemur pro illis quos non diligimus. simul et instruit nos idipsum etiam ab inuicem debere depostulare et facere pro alterutro.

salutate fratres omnes in osculo sancto.

deinde et praecepit eis omnes fratres salutare *in osculo sancto*, 'sanctum osculum' dicens quod cum perfecta efficitur caritate.

adiuro uos per Dominum, ut legatur epistola omnibus sanctis fratribus.

adiurat, ut epistola omnibus legatur sanctis fratribus, suspicans ex aliquibus quae sibi fuerant delata, quoniam non ad omnium notitiam scripta eius deferrentur. et post hoc adiciens:

gratia domini nostri Iesu Christi uobiscum. amen.

consummasse uidetur epistolam.

4 eos (*for* uos) C^* *H* | et (*aft* qui) *add C* (*corr*) etiam *add r* 10 caritatem *C H r* 19 delatae *r* 20 deferentur C^* 21 Iesu Chr. *om H* 22 confirmasse (*for* consummasse) *H* hoc enim uerbo cons. apostolus uidetur suam ep. *r* | explicit epistola ad thessalonicenses prima incipit argumentum in epla scda ad thessalonicenses (*aft* epistolam) *add C* (*corr*) explicit ad thesal. 1. incipit secunda ad eosdem *H*

3. *ut non...adicit*] Lanfranc.

5. *uerus*] = uerax. Thdt.: τὸ πιστὸς ἀντὶ τοῦ ἀληθής.

10. *caritatis*] I have adopted Dr Jacobi's correction, which the sense seems to require. The reading of the MSS. may have originated in the failure of the copyists to understand *defigit* intrans.

15. '*sanctum osc.*' *dicens*] This or a kindred comment is found in Cramer's catena (vi. 374 = Coisl. 204, f. 176 b): ἅγιον λέγει τὸ μετὰ γνησίας τῆς ἀγάπης γινόμενον. Cf. Oec.: ἕνι γὰρ καὶ δολερόν, ὡς τὸ τοῦ Ἰούδα.

18. *suspicans*] Thdt.: εἰκὸς γὰρ ἦν τοὺς πρώτους τὴν ἐπιστολὴν δεξαμένους μὴ πᾶσιν ταύτην προσενεγκεῖν.

THEODORUS MOPSUESTENUS

IN EPISTOLAM B. PAULI

AD THESSALONICENSES II.

ARGUMENTUM.

BEATUS apostolus Paulus, postquam primam ad Thessalonicenses scripserat epistolam, cognouit quod quamquam aduersariorum pertinacia in eadem perstiterit saeuitia, uariis temptationibus adgressa eos qui crediderant, tamen ad omnia illa aspera quae isdem fuerant [inlata, uirtute] Dei in fide persistentes, superiores omni temptatione fuerint demonstrati. cognouit uero quod a quibusdam suasi aestiment finem praesenti incumbere saeculo, hocque aliqui quasi ab ipso apostolo edocti

3 prestiteret *C** 5 eisdem *C* (*corr*) | inl. uirt. *om C* H r* [*a lacuna follows* fuerant *in C** (*apply*) *H*] *add* in lata *C* (*corr*) | di in (*for* dei in) *C** dein *H* in *C* (*corr*) *r* 8 hoc qui *C* (*corr*)

2. *cognouit quod*, &c.] 'This second Epistle was written in consequence of information received after the despatch of the first. The Apostle (1) commends and encourages the faith of the majority, of which he had received a favourable report [c. i]; (2) guards against the error of supposing the Second Advent to be imminent, reminding the Thessalonians that it must be preceded by the revelation of the Antichrist [c. ii]; (3) administers a rebuke to the indolent and disorderly brethren who had refused to profit by his advice' [c. iii].—Thdt.'s argument again closely resembles Theodore's (cf. II. p. 2, l. 13, note).

5. *fuerant* [*inlata, uirtute*] *Dei*, &c.] The lacuna in the MSS. (see vv. ll., and the facsimile opp. to I. p. xxiv.) is, at least in *H*, where it occupies the end of a line and the beginning of the next, sufficient for two words of fully average length. I have admitted the very probable conjecture of the Corbie corrector (cf. *infra*, pp. 42, l. 8, 44, l. 7, 48, l. 3), and have added, but with less confidence, *uirtute* = τῇ δυνάμει. Possibly a whole line has been lost, and the letters *di* or *de* represent the last syllable of an adjective or adverb.

ceteris nuntiabant; adiecto illo, quod illi qui indisciplinate uersabantur nulla ex parte ex litteris prioribus apostoli meliores sui fuerant effecti, sed perseuerauerint in pristino suo prauo proposito. scribit igitur secundam hanc epistolam, primum quidem conlaudans eos, eo quod contra omnes impetus aduersariorum decertantes non fuerant superati; adhortatur uero eos etiam currenti tempore in eodem persistere proposito, omnemque tempestatem ab aduersariis inlatam per patientiam superare. deinde instruit eos, ut non existiment incumbere sibi consummationes temporum. inter cetera uero instruit eos et Antichristi aduentum, et qualiter uel quomodo sit adpariturus; dein indisciplinatis scribit, uehementer eos corripiens, eo quod nihil ex illis prioribus scriptis fuerint adiuuati, in quibus consilium illis dederat de illis quae eos agere conueniebant. cautius uero de omnibus instruemur ex illis quae in subsequentibus habentur.

Paulus et Siluanus et Timotheus ecclesiae Thessalonicensium in Deo patre nostro et domino Iesu Christo. gratia uobis et pax a Deo patre nostro et domino Iesu Christo.

hanc praescriptionem epistolae faciens, incipit sic:

gratias agere debemus Deo semper pro uobis, fratres, sicut dignum est.

a gratiarum actione incipere idem apostolus saepe est consuetus. hoc uero in loco etiam dilatasse ipsam gratiarum actionem uidetur, non absolute dicens 'gratias agimus,' sed

1 quo (*for* quod) *C** quae *H* quod illi *om r* 3 sui *om C* (*corr*) 4, 7 propositu *C** 5 eo (*bef* quod) *om r* 8 superari *C*H* 9 consummationem *l* 10 temporam (tempora?) *C** | uero instruit *bis H* A. aduentu *C** de A. aduentu *C* (*corr*) | deindisc. scribi *C** de in disciplinatis scribens *r* 13 adiuti *r* 14 qui (*for* quae) *C** | conueniebat *C* (*corr*) | uere *r* | instr. de omn. *H* 19 hac praescriptione epistolae facta *r* 22 a *om C** solitus (*for* consuetus) *r*

2. *meliores sui*] Cf. II. p. 37, l. 15.

8. *superare*] *Superari* (vv. ll.), if genuine, is doubtless a deponent.

9. *consummationes temporum*] *al συντελεῖαι τῶν αἰώνων*? Cf. 1 Cor. x. 11, *τὰ τέλη τῶν αἰώνων*, Heb. ix. 26, *ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων*. But perhaps the original reading was *consummationis tempora*; see vv. ll. Thdt. in the corresponding sentence of his arg. has *ὁ τῆς συντελείας καιρός*.

19. *praescriptionem*, &c.] Cf. Th.'s comm. on 1 Thess. i. 1, and notes there.

22. *a gratiarum actione*] Cf. I. pp. 113, l. 23, note; 120, l. 4, note.

quoniam *gratias agere debemus*, quasi qui et incusari sit dignus, si non debitum redderet pro illis, pro quibus et debent gratiarum actionem, eo quod et necessarie debere illam uideatur. et adiectio est perspicua quam adiecit dicens *sicut dignum est;* quod et ipsum augmentum habet gratiarum actionis, siquidem talia sunt quae secundum eos sunt, ut iuste Deo pro illis gratiarum actio referatur. unde ostendens quia iure ista dicit, eo quod magna erant illa quae secundum eos erant, ait :

quoniam supercrescit fides uestra, et abundat caritas uniuscuiusque omnium uestrum in alterutrum.

etenim per omnia ostendit quoniam magna erant illa quae secundum eos erant, ex quibus dixit fidem eorum augere, quod habebant aliquid amplius a firmitate ; firmitas enim dici potest, etsi in eodem statu maneat. nam quod dixit *supercreuit*, ostendit quod et in ipsa fide augmentum sumpserint ; et 'in alterutrum caritatem eorum abundare' dicens, quod et ipsum ostendit in dies singulos meliorem illorum fuisse profectum. quod etiam maius adserere cupiens dixit: *uniuscuiusque omnium uestrum in alterutrum;* omnes enim similiter dixit tales esse. et quae est istius rei probatio ?

ita ut nos ipsi in uobis gloriemur in ecclesiis Dei, pro patientia

2 pro quibus debet *C* (*corr*) 3 et (*bef* necess.) *om C* (*corr*) *r* 5 habet grat. *om r* 7 ualde (*for* unde) *H* | eo et quod *r* 8 erunt *r* 10 omnium *om H* 11 quon. magna er. *om C** 14 si (*for* etsi) *C* (*corr*) 15 in (*bef* ipsa) *om H* 17 meliorum *C** 18 dicit *H* | uestrum omn. *r* 21 domini (*for* dei) *r*

1. '*debemus*,' *quasi qui*, &c.] See below, c. ii. 13. Thpht.: τὸ γὰρ ἄξιον γίνεσθαι ποιοῦμεν· διὸ καὶ ὀφειλὴν τὸ πρᾶγμα ὠνόμασεν. *Debent;* the sense seems almost to require *debet* (the reading of *C* (corr.)), or perhaps *debeat.*

6. *iuste Deo*, &c.] This interpretation of καθὼς ἄξιον is offered by Oec. as the former of two alternatives: ἢ, ὅτι (φησὶν) δίκαιόν ἐστιν νοήσεις· ἢ τὸ μεγάλως ἐξακουστέον, ἵνα ᾖ· μεγάλως, καθὼς ἄξιον τῷ μεγάλα παρέχοντι.

10. *in alterutrum*] O. L. and Vulg., "in inuicem."

13. *amplius a firmitate*] Cf. I. p. 32, l. 6, note.

14. *supercreuit*] This change of tense is apparently a slip on the part of Th. himself. Chrys. calls attention to the use of the compound verb (οὐκ εἶπεν αὐξάνει, ἀλλ', ὑπεραυξάνει), and so Oec., Thpht.; Th. and Thdt. fail to notice it.

19. *omnes enim similiter*, &c.] Cf. Chrys.: καὶ ὅρα ἀγάπην· οὐ τὸν μὲν ἠγάπων, τὸν δὲ οὔ· ἀλλ' ἴση ἦν παρὰ πάντων.

uestra et fide in omnibus persecutionibus uestris et tribulationibus quas sustinetis.

'denique et nos omni in loco de uobis gloriantes referimus fidei uestrae firmitatem, laudantes, eo quod et tormentis uariis affecti in eodem statu permansistis.' bene autem dixit *quas sustinetis*, eo quod hoc demiratione dignum erat, quod forti animo sustinerent inlata sibi tormenta. deinde dicit et ipsius passionis utilitatem :

demonstrationem iusti iudicii Dei, ut digni habeamini regno Dei, pro quo et patimini.

'adparebitis etenim ob ista in futuro saeculo iusta ratione regnum caelorum fruentes, si tamen et pro illo pati adquiescitis, magnum quoddam bonum existimantes eius esse fruitionem.' et ostendens quoniam nec aduersariis talia in illis facientibus erit impune, adicit :

si tamen iustum est apud Deum retribuere his qui tribulant uos retribulationem, et uobis, qui tribulamini, requiem nobiscum.

nam quod dicit *si iustum est*, hoc dicit : *si tamen iustum est.*

7 in (*bef* torm.) *add C** 9 in (*bef* demonstr.) *add r* 12 regno *C* (*corr*) 13 eius *om r* | fruitione *r* 17 tribulationem *C r* 18 nam quod d. si iustum e. h. d. si tamen iustum est *om H*

6. *eo quod hoc demiratione*, &c.] I.e. *αἷς ἀνέχεσθε* is not otiose, but adds weight and point to *ὑπομονῆς, κ.τ.λ.* ('perseverance and faith evinced by the brave endurance of suffering').

9. *demonstrationem*] Tert., "ostentamen"; Ambrstr., Vulg., "in exemplum."

16. *his qui tribulant uos retr.*] Vulg., "tribulationem his qui uos tribulant." Our translator, with the O. L., retains the order of the Gk. *Retribulationem*, which I have adopted from *H*, recalls the rendering in Iren. IV. 27, § 4 ("retribuere retributionem"), and perhaps points to the original reading there; a few pages further on (33 § 11) the *interpres* has given "tribulationem." *Retribulatio* seems to be without example elsewhere, but will scarcely on that account be rejected by a reader of this translation.

18. *'si iustum est,'* &c.] *τὸ γὰρ 'εἴπερ δίκαιον' φησὶν 'εἴγε δίκαιον.' Si tamen* is in our translator's version of S. Paul the regular equivalent of *εἴγε*, Gal. iii. 4 being the only exception. In this place he has followed the Latin versions in allowing it to stand for *εἴπερ*, but the comment, which brings together *εἴπερ* and *εἴγε*, has compelled him to relinquish this rendering. On the meaning of *εἴγε* see I. p. 172, l. 13, note; and with Th.'s remark on *εἴπερ=εἴγε* in this passage, cf. Chrys.: *τὸ εἴπερ ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ ἐπείπερ κεῖται.* Thdt.: *τὸ εἴπερ οὐκ ἐπὶ ἀμφιβολίας τέθεικεν, ἀλλ' ἐπὶ βεβαιώσεως· καὶ γὰρ ἡμεῖς εἰώθαμεν ἰσχυριζόμενοι λέγειν· 'εἴπερ τόδ' ἀληθές,' ὥσπερ οὖν ἀληθές.* Pelagius: "hic *si tamen* confirmantis sermo est, non dubitantis."

uult enim dicere quia 'iusta tunc ratione Deus illos quidem qui talia in praesenti uita erga uos gesserunt subdet poenae; uobis uero, pro quibus patimini, magnam praebebit remunerationem largitatis.' et poenae ipsius publicans pondus, dicit etiam qualis sit aduentus ipsius iudicis:

in reuelatione domini Iesu de caelo cum angelis uirtutis eius, in flamma ignis dantis uindictam his qui non nouerunt Deum et qui non obaudiunt euangelio domini nostri Iesu.

terribilem per omnia eius aduentum esse ostendit, et loci natura, siquidem de caelo uidetur; et ministrorum fortitudine, cum angelis enim uirtutis uenturum dicit; et tormentorum specie, flammam enim ignis dixit. adserens uero et de illis qui sunt tormentis subiciendi, ait eos *qui non nouerunt Deum, et qui non obaudierunt euangelio;* maiorem tormentorum eorum praebuit probationem. siquidem et illos, si solummodo non obaudierint fidei, poena maneat, quanto magis illos, qui credentibus calumnias impressionesque irrogant? deinde et tormentorum speciem exaggerat prout potis est, dicens:

qui poenas luent interitus aeternos.

nam ex qualitate ipsa grauia tormenta esse ostendit, siqui-

3 pro *om* C (*corr*) 8 Christi (*aft* Iesu) *add r* 10 min. uidetur fortitudinem C^*H min. uid. fortitudo *r*: *txt* C (*corr*) 11 eorum (*for* enim) *r* 12 speciem C^*Hr | esse (*for* enim) *r* 13 subiecendi [subiac. *r*] aut eos C^*r 15 et siquidem (*for* siqu. et) *r* 18 potens e. *H* potest *r* 19 in (*bef* int.) *add* C (*corr*)

10. *et ministrorum fortitudine*, &c.] This passage has fallen into confusion in the MSS. through a misunderstanding on the part of the scribe; see vv. ll. Thdt.'s close copy leaves no doubt as to the form of the original: φόβου μεστὸν ἔδειξεν τὸ κριτήριον, πρῶτον μὲν ἀπ' οὐρανοῦ δείξας παραγενόμενον τὸν κριτήν· ἔπειτα τῶν διακονούντων τὴν δύναμιν...εἶτα τῆς τιμωρίας τὸ εἶδος...εἰ δὲ οἱ μὴ πειθόμενοι τῷ εὐαγγελίῳ ταῦτα πείσονται, εὔδηλον ὡς καὶ χαλεπώτερον πειρασθήσονται οἱ καὶ τοῖς πιστεύσασιν πολεμοῦντες. Chrys. contents himself with calling attention to the last of these points: εἰ οἱ τῷ εὐαγγελίῳ μὴ ὑπακούσαντες διδόασιν τιμωρίαν, οἱ καὶ μετὰ τοῦ μὴ ὑπακοῦσαι θλίβοντες ὑμᾶς τί οὐ πείσονται;

12. *flammam enim ignis dixit*] Th. seems, with Thdt. (comm.), Oec., to have read ἐν φλογὶ πυρός, since this order is repeated in his comment. Chrys. has ἐν πυρὶ φλογός.

19. *interitus aeternos*] ὄλεθρον αἰώνιον. The O. L. of Iren.$^{int.}$ and Tert. connected αἰώνιον with δίκην, and so the Vulg.; Ambrstr., however, has "poenas soluent in interitum aeternum." It will be noticed that our translator uses the plural *interitus* again in the comm. (p. 46, l. 1).

20. *siquidem*, &c.] 'Since the destruction is one which instantaneously

dem interitus sunt exterminii perditionem perficientes ex tempore, quod non ad tempus, sed aeterno sunt. et iterum ad personam recurrit iudicis, poenae ipsius magnitudinem exinde ostendens:

a facie Domini et gloria fortitudinis eius.

et quia per omnia magna ostendit esse tormenta quae in aduersarios sunt depromenda, dicit in quibus tunc erunt hi qui crediderunt:

cum uenerit glorificari in sanctis suis et mirificari in omnibus qui crediderunt, quoniam creditum est testimonium nostrum in uobis, in die illo.

†quod dixit *in die illo* ad illud reddendum est quod dixerat

---

τὸ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πρὸς τὸ καὶ θαυμασθῆναι ἐν πᾶσιν τοῖς

1 ex ext. perditione C^*H et ext. p. r | praeficientes C^*H prof. C (*corr*): *txt r* 2 aeterne C (*corr*) aeterna r 4 ostendit dicens H 5 eius *om r* 12 quoniam (*for* quod) H | redendum H | dixerant C^* 13 sq. Coisl. 204, f. 180 a [Cr. vi. 384] ἄλλος φησίν· τὸ ἐν τῇ, κ.τ.λ. Cr.: "hoc scholion uidetur esse Origenis."

effects a total ruin, because it belongs not to time, but is of eternal duration.' For *exterminium* (ἐξολόθρευσις ?) see Rönsch, *Itala*, p. 29. I have omitted *ex* (see vv. ll.), regarding it as a mere repetition by the copyists of the first syllable of the noun; and I have ventured further to change *praeficientes* into *perficientes*, which suits the context better than the conjecture of the Corbie corrector. On the *doctrine* of this passage cf. I. p. lxxxv. A Latin fragment preserved by Mar. Mercator (Migne *P. L.* 48, 232: "ubi iam loco muneris resurrectio putabitur, si poena sine correctione resurgentibus inferatur?"), and a Syriac fragment *ap.* Assemani III. i. p. 323, shew that Th., following in the steps of Diodore, held the future punishment of the wicked to be remissible upon their repentance; cf. Phot. *bibl.* cod. 81 (τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν ἀποκατάστασιν τερατεύεται), and see Neander, *Ch. H.* IV. 446. But he may nevertheless have regarded it as objectively eternal, inasmuch as it belongs to a life not measured by periods of time; and as much as this is implied in his comment on the present verse. See below, p. 56, l. 2; and comp. Chrys. *ad h. l.*, who pointedly asks τὸ αἰώνιον τοίνυν πῶς πρόσκαιρον;

5. *fortitudinis*] = ἰσχύος, as in Eph. i. 19, where see note.

7. *dicit in quibus*, &c.] I. e., the effect of the Advent on the Saints is described by way of contrast to the picture which the Apostle has drawn of the misery of their persecutors.

9. *glorificari*] So Vulg.; Ambrstr., "clarificari." For *mirificari* (Ambrstr., Sedul. Scot.) the Vulg. gives "admirabilis fieri." *In uobis* (ἐφ' ὑμᾶς); Clarom., "in uos," Vulg., "super uobis."

12. *quod dixit 'in die illo,'* &c.] So Thdt.: τὸ 'ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ' τῷ ἄνω ἀποδοτέον· θαυμάζεται γὰρ ἐν πᾶσιν τοῖς πιστεύσασιν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. On the other hand Chrys. apparently connects these words with ἐπιστεύθη, and so Pelagius and his followers. The later Gk. commentators proceed to treat ἐπιστεύθη

et mirificari in omnibus qui crediderunt, ut sit in medio positum *quoniam creditum est euangelium nostrum in uobis*, et[si] secundum sensum nouissimum iacere uideatur. uult enim dicere quoniam 'secundum illum diem gloriosus et mirabilis uidebitur in his qui sibi crediderunt, per illa bona quae erga illos faciet, quae etiam et uos estis fruituri, eo quod doctrinam nostram recepistis.*' sic per omnia adhortans reuelatione eorum quae expectantur, eo quod aduersariis magna inferentur tormenta, et quod magnorum bonorum fruitionem expectent potire credentes, adicit:

in quod et oro semper pro uobis, ut uos dignos uocatione sua Deus habeat, et impleat omne placitum bonitatis et opus fidei in uirtute; ut glorificetur nomen domini nostri in uobis et uos in ipso, secundum gratiam Dei nostri et domini Iesu Christi.

'pro his quae talia sunt perseueramus pro uobis orantes, ita ut dignos uos bonorum illorum exhibeat Deus, in quorum et

---

ΠΙΣΤΕΥ͂ΣΑΣΙΝ *ἀποδοτέον· ἵνα ᾖ διὰ μέσου κείμενον τὸ* ὅτι ἐπιστεύθη τὸ μαρτύριον ἡμῶν ἐφ᾽ ὑμᾶς, *τελευταῖον ὂν τῇ τῆς ἐννοίας ἀκολουθίᾳ. βούλεται γὰρ εἰπεῖν ὅτι 'κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐπίδοξος καὶ θαυμαστὸς ἐν τοῖς πεπιστευκόσιν φανήσεται διὰ τῶν περὶ αὐτῶν ἀγαθῶν· ὧν δὴ καὶ ὑμεῖς ἀπελαύσατε, ἅτε δὴ τὴν διδασκαλίαν ἡμῶν παραδεξάμενοι.'*

2 si *om C H r* 4 quoniam *om r* 5 eos (*for* illos) *r* 6 suscepistis *l* 9 potiri *C* (*corr*) *r* 10 in quo *r* 11 omnem *H* 13 in uobis et uos in illo (*aft* Christi) *add C H r*: *see note*

as if it had been a future. Thus Dam. says: *ἡ ἀλήθεια (φησὶν) αὕτη ἣν μαρτυροῦμεν νῦν, τῇ πίστει ὑμῶν καὶ ὑπομονῇ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ πιστευθήσεται.* Oec.: *ἐν γὰρ τῇ τότε ἡμέρᾳ γενήσεται φανερὸν ὅτι ἐπιστεύσατε.* The Pesh. had set the example (ܕܬܬܗܝܡܢ ܣܗܕܘܬܢ).

6. *estis fruituri*] See Gk. Our translator either read *ἀπολαύσετε*, or made what he conceived to be a necessary correction. The aor. is however quite defensible from Th.'s point of view; see on Gal. v. 24.

10. *in quod et oro*] *εἰς ὃ καὶ προσευχόμεθα.* O. L. and Vulg. "in quo etiam oramus." The singular is abandoned in the commentary; see below, l. 14. *Dignos habeat*, *placitum*, so Ambrstr.; O. L. generally, and Vulg., "dignetur," "uoluntatem." For *εὐδοκία* our translator usually writes *bonum* placitum; see Eph. i. 5, 9, Phil. i. 15, ii. 13 (note). *In uobis et uos in illo* (vv. ll.) is simply a repetition of a part of the preceding line, with *ipso* replaced by the Vulg. "illo." But its occurrence in both our MSS. and in Rabanus is noteworthy as pointing to an error in their common archetype.

uocati estis fruitionem ; implens uos omni bono et confortans, ita ut et in operibus ostendatis fidem, et illa quae ab aduersariis inferuntur facile sustineatis. sic enim et Christus in uobis gloriosus secundum praesens saeculum uidebitur, quando cum alacritate adquiescitis pati pro eo ; uosque qui sic firmiter in eo credidistis, futuram fruemini gloriam, quam sua gratia sibi credentibus repromisit.' quae ergo conueniebant dici ad laudem eorum qui in aduersis firmi perstiterunt, et ad exhortationem ut in eadem persisterent sententia, in hisce uisus est consummasse. hinc uero incipit de consummatione saeculi disputare, docens eos non existimare sibi finem mundanum imminere :

rogamus autem uos, fratres, per aduentum domini nostri Iesu Christi et nostram congregationem in eum, ut ne cito moueamini a sensu uestro, neque terreamini neque per spiritum, neque per uerbum, neque per epistolam quasi ex nobis, quasi quia instet dies Domini.

adueniente Domino iustos omnes debere rapi super nubes in obuiam eius ut et simul sint semper cum eo, apostolus uero in prima epistola euidenter adseruit. hoc ergo dicit : *et nostram congregationem ad eum,* †dicit etenim Christi aduentum et

---

ὅτι περὶ τῆς Χριστοῦ παρουσίας καὶ τῆς ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν

6 futura, gloria *C* (*corr*) | fruimini *C*H* 9 perstiterent *r* 10 hic *H* 11 mundi *C* (*corr*) 14 a sensu u. neque terr. *om r* 17 in (*for* super) *om r* 18 et ut (*for* ut et) *r* | uero *om r* 20 aduentu (*om* et) *l* 21 sq. Coisl. 204, f. 180 b [Cr. vi. 386, Fr. 146] θεοδώρου. ὅτι περὶ τῆς, κ.τ.λ.

2. *ita ut et in op. ost. fidem*] Cf. Thdt.: ἔργον δὲ πίστεως ἐνταῦθα τὴν ἐν τοῖς παθήμασιν ὑπομονὴν προσηγόρευσεν.

10. *hinc uero, incipit,* &c.] Thdt.: εἰς τὴν περὶ συντελείας διδασκαλίαν μεταφέρει τὸν λόγον.

13. *nostram congregationem*] So Tert. *res. carn.* 24 and Sedul. Scot. The O. L. authorities generally, including Ambrstr., and the Vulg., render "nostrae congregationis," as if ἐπισυναγωγῆς depended on τῆς παρουσίας—a misconception which our translator is careful to avoid. *Per uerbum,* so Aug.; O. L. and Vulg., "per sermonem" (cf. II. p. 3, l. 15, note, and *infra,* v. 15). *Quasi ex nobis*=ὡς παρ' ἡμῶν? A trace of this reading, which Tisch. notes only in one Gk. MS. of cent. ix., seems to linger also in the rendering of Ambrstr. and Cod. Fuld. ("tamquam a nobis missam").

19. *in prima epistola,* &c.] In c. iv. 17, where see comm. and notes.

hoc ergo dicit, &c.] I. e., the ἐπισυναγωγή of 2 Thess. ii. 1 is identical with the rapture of 1 Thess. iv. 17. Thdt. has the same remark, adding an apposite reference to S. Matt. xxiv. 31 (ἐπισυνάξουσιν τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ) ; and so Pelagius, followed as usual by Primasius and Sedulius.

20. *dicit etenim,* &c.] Our translator

congregationem nostram tunc ad eum futuram. 'nolite suaderi illis qui uos seducunt, quasi quia prope sit illud tempus; sed siue quis se de spiritali id inoperatione promittat dicere, siue quasi ex uerbo et epistola nostra sit edoctus, nolite suaderi ei.*' et uehementius eos cautos facere uolens adicit:

ne quis uos seducat ullo modo.

'qualitercumque ista quis dixerit uobis, nolite ei credere.'

quoniam [ni]si uenerit apostasia primum et reuelatus fuerit

ἐκείνης ἐπισυναγωγῆς, μὴ πείθεσθε τοῖς βουλομένοις ἀπατᾶν ὑμᾶς, ὡς ἂν ἐγγύθεν παρόντος ἐκείνου τοῦ καιροῦ· ἀλλ' εἴτε ὡς ἀπὸ πνευματικῆς ἐνεργείας λέγειν τις ἐπαγγέλλεται, εἴτε ὡς ἀπὸ λόγου ἢ ἐπιστολῆς ἡμετέρας τοῦτο μαθών, μὴ πείσεσθε.'

1 nostram *om r* | suadere illos *C*H* suadere illis *C* (*corr*) persuaderi ab illis *r* 2 quia *om r* 3 quis de (*om* se) *H* qui spe (*for* quis se) *r* quis (*om* se de) *l* | se dicere *l* 4 suadere ei *C H* persuaderi ei *r* 7 qui taliter cumque *C*H* qui taliter utcumque *r*: *txt C* (*corr*) 8 quo si uenerit *C** quoniam si u. *H r*: *txt C* (*corr*)

seems here to have missed the point of the Gk. If the catena may be trusted, the Latin should have run: "dicit etenim quoniam 'secundum Chr. aduentum et congr. n. t. ad eum futuram, nolite'," &c.

1. *nolite suaderi illis*] See vv. ll. and Gk., and cf. 1. p. 90, l. 18, note. So below, l. 4.

3. *siue quis se*, &c.] Th. distinguishes two cases, that of the false prophet. and that of the literary impostor. The latter sought to gain his object either by misrepresenting S. Paul's utterances (*διὰ λόγου ...ὡς δι' ἡμῶν*), or by forging an Epistle. Cf. Thdt.: *μήτε εἰ πλασάμενοι ὡς ἐξ αὐτοῦ γραφεῖσαν ἐπιστολὴν προφέροιεν, μήτε εἰ ἀγράφως αὐτὸν εἰρηκέναι λέγοιεν.* Chrys. on the other hand (if the passage is genuine), followed by Oec., Thpht., regards *διὰ λόγου* as pointing to the false teacher's own arguments (*διὰ πιθανολογίας· τοῦτο γὰρ ἐμφαίνει εἰπών· 'μήτε διὰ λ.'*); and Pelagius carries this interpretation a step further by contrasting *διὰ πνεύματος, διὰ λόγου* ("ne signa uos terreant, quasi per Spiritum facta... neque sermo dialecticae uos seducat").

7. *qualitercumque*] 'If there be any other forms of deception, besides those already enumerated.' So Thdt.: *πάντα κατὰ ταὐτὸν τὰ τῆς ἀπάτης ἐξέβαλεν εἴδη.* Thpht. on the contrary treats the words *κατὰ μ. τρ.* as merely retrospective: *μήτε ὡς προφήτης [= διὰ πν.], μήτε ὡς διδάσκαλος [= διὰ λόγου], μήτε ὡς ἐμοῦ γράφοντος ταῦτα [= δι' ἐπιστολῆς].*

8. *quoniam [ni]si uenerit*] Notwithstanding the consent of our authorities, the omission of the negative can only have been accidental; probably it was caused by the resemblance of the letters **ni** to the final **m** of the preceding word.

apostasia] This transliteration, though used by the translator of Iren. and by Aug., does not seem to have been adopted in this place by any Latin version or father; Iren.[int.], Tert. have here "abscessio," Hieron., Vulg., "discessio," Ambrstr., "defectio," Aug., "refuga" [cf. "refugium" cited by Pelagius]. The

homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur et superextollit se super omne quod dicitur deus aut quod colitur, ita ut in templo Dei ut Deus sedeat, ostendens se quoniam est Deus.

uult quidem dicere, quoniam non possunt illa fieri priusquam Antichristus ueniat. oportet enim primum illum uenire; deinde consequentur illa quae dicuntur. 'apostasiam' uero uocauit tempus illud, eo quod paulo minus omnes tunc discedent a pietate, et adcurrent ad eum. 'hominem' equidem eum nominauit iusta ratione, eo quod et homo erit, daemone in eo omnia

4 quo (*for* quoniam) *C** 6 consequuntur *H** consequenter *r* 9 et *om r*

Vulg. nowhere employs *apostasia*, though it has "apostata," "apostatare," "apostatrix." *Superextollit se;* Iren.$^{int.}$, "extollit se," Tert., Aug., "superextollitur," Vulg., "extollitur." *Ut Deus* finds no place in the Latin versions, but ὡς θεόν was read by Chrys. and Thdt.

4. *non possunt illa f. p.*, &c.] Th. rightly supplies ἀδύνατον ταῦτα γίνεσθαι or the like before ἐὰν μή, κ.τ.λ.; cf. Pelagius: "nisi Antichristus uenerit, non Christus ueniet."

6. *apostasiam u. uocauit tempus*, &c.] Thdt., following Chrys., and followed in turn by Oec. and Thpht., says: ἀποστασίαν αὐτὸν ἐκάλεσεν τὸν ἀντίχριστον [cf. *haer. fab.* v. ἀποστασίαν αὐτὴν τὴν ἀντιχρίστου καλεῖ παρουσίαν]. Oec. however adds the alternative (perhaps from Severianus, whom he cites a few lines further on): ἢ...αὐτὴν τὴν ἀπὸ θεοῦ ἀναχώρησιν καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Irenaeus (v. 24) had understood the Antichrist's own departure from the truth: "quasi apostata diabolicam apostasiam in se recapitulans ...manifeste igitur apostolus ostendit apostasiam eius."

Lanfranc cites *apostasiam* [for which he substitutes "discessionem"]...*a pietate, peccati...ministrabit, et f. e. perditionis ...subdendum.* In Robert of B. the first of these clauses appears thus: "disc. uocat tempus illud quo multi ab unitate fidei discedent et diuersas errorum semitas ingredientur."

9. *homo erit*, &c.] In regarding the Antichrist as an individual man, the peculiar instrument of Satan, Th. follows the stream of early Christian exegesis, which beginning with Irenaeus (v. 25, § 1 sq. "omnem suscipiens diaboli uirtutem") received its clearest and fullest exposition from the Antiochenes. Cf. Chrys. *ad h. l.*: τίς δὲ οὗτός ἐστιν; ἆρα ὁ Σατανᾶς; οὐδαμῶς· ἀλλ' ἄνθρωπός τις πᾶσαν αὐτοῦ δεχόμενος τὴν ἐνέργειαν. Severianus (*ap.* Oec.; cf. Cr. vi. 390): κατὰ μίμησιν τοῦ Σωτῆρος [=τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίας, Cr.] ἔρχεται ὁ Σατανᾶς [+καὶ ἐνεργήσει, Cr.] ἐν ἀνθρώπῳ ὁλοκλήρῳ [ὁλοκλ. *om.* Cr.]. Thdt.: ἄνθρωπός ἐστιν τὴν φύσιν, πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ τοῦ διαβόλου δεχόμενος τὴν ἐνέργειαν. From Th.'s standpoint the parallel between the Incarnation and the indwelling of Satan in the Man of Sin seemed all but complete; cf. *infra*, p. 51. In his commentary Thdt. is, as usual, more cautious, and contents himself with saying: μιμεῖται τὴν ἐνανθρώπησιν, καὶ ὥσπερ αὐτὸς [ὁ Σωτὴρ] ἀνθρωπείαν φύσιν ἀναλαβὼν τὴν ἡμετέραν ἐπραγματεύσατο σωτηρίαν, οὕτως ἐκεῖνος [ὁ Σατανᾶς] ἄνθρωπον ἐκλεξάμενος πᾶσαν αὐτοῦ δέχεσθαι τὴν ἐνέργειαν, δι' αὐτοῦ πάντας ἐξαπατῆσαι τοὺς ἀνθρώπους πειράσεται. But his language is elsewhere quite as strong as Theodore's, or even stronger; comp. *haer. fab.* v. 23, ἥξει φύσιν ἀνθρωπείαν ὑποδὺς...ὁ ἀντίθεος δαίμων...καθάπερ γὰρ ὁ

inoperante, sicut et in illum hominem qui pro nostra salute sumptus est, Deus Verbo omnia perfecisse uidetur. temptat enim ille per omnia illa, quae Christi sunt, imitari, utpote et Christum se esse dicens. 'peccati' uero 'hominem' eum dixit, eo quod peccatum ministrabit, et multis hominibus huius causa existet. et 'filium' eum 'perditionis' dicit, utpote perditioni subdendum post hoc, sicut et in subsequentibus euidentius dicit. uocat autem eum 'aduersarium' quidem, quasi qui et aduersa agat diuinae uoluntati et omnes ad se transducere adnitatur. 'superextollentem' uero 'se super omne quod dicitur deus aut quod colitur,' eo quod omnes homines a propria eorum secta discedere suadens, sibi faciet adorare, seipsum dicens esse Christum, cui et ab omnibus honorem Dei tribui ut iustum uindicabit. sic enim et 'in Dei templis,' hoc est, et

1 sicuti *r* | in illo homine *C* (*corr*) 2 omnia *om r* | temptabit *C* (*corr*) 4 dicens *om H* 5 multi *C***H* 7 consequentibus *H* 10 extollentem *C* | se *om C** 12 sibi *om C* (*corr*) se (*for* sibi) *r* [*cf. Rönsch, Itala, p.* 439] 13 hominibus (*for* omn.) *H* 14 et (*bef* in dom.) *om r*

μονογενὴς τοῦ θεοῦ υἱὸς...ἐνανθρωπήσας...οὐ μερικήν τινα τῇ ληφθείσῃ φύσει δέδωκεν χάριν...οὕτως ὁ διάβολος...τούτῳ...ὅλος αὐτὸς συναφθείς, κ.τ.λ.

4. *Christum se esse dicens*] This identification of the *ἀντίχριστος* with a *ψευδόχριστος* (S. Matt. xxiv. 24) had been anticipated by S. Cyril. Hieros. (*Catech.* xv. 11). It is repeated by Thdt.: *Χριστὸν ἑαυτὸν καὶ θεὸν ὀνομάζων.* Cf. Jerome (*l. c.*): "ostendens se tamquam ipse sit Christus et Filius Dei."

5. *eo quod peccatum ministrabit*] Chrys.: *μυρία γὰρ ἐργάσεται καὶ παρασκευάσει ἑτέρους ἐργάσασθαι δεινά.*

6. *utpote perditioni subdendum*] So Chrys. Thdt. enlarges on this: *ὡς καὶ αὐτὸν ἀπολλύμενον καὶ ἑτέροις πρόξενον τούτου γενόμενον.*

11. *eo quod omnes homines*, &c.] 'All earlier superstitions and heresies will be swallowed up in this final apostasy.' Compare a remarkable fragment ascribed to Th. in Cramer's catena *ad h. l.* (Coisl. 204, f. 181 a [Cr. vi. 386—7, Fr. 146—7]), which though not extracted from his comm. on this Epistle is, I believe, a genuine fragment of one of his other works: *διὰ τούτου δείκνυσιν ὅτι τὴν εἰδωλολατρείαν ἣν ὁ διάβολος συνεστήσατο αὐτὸς ἐλθὼν ἀνατρέπει, καὶ πᾶσαν αἵρεσιν ἣν ἀντέθηκεν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας αὐτὸς ἐλθὼν παραλύει...ταύτας γὰρ τὰς πλάνας τὰς* [*ἃς* cod.] *κατὰ μέρος συνεστήσατο...ἵνα ὅταν μετὰ ταῦτα ἔλθῃ...εὐχερῶς ἑαυτῷ δόξῃ κατορθοῦν τὸ σπουδαζόμενον, τουτέστιν τὸ προσκυνηθῆναι αὐτὸν παρὰ πάντων ἀνθρώπων. ὡς γὰρ ὑποσκευὴ ἀψῖδος, οὕτως αἱ αἱρέσεις αἵ τε παρ' Ἕλλησιν καὶ αἱ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς τῷ διαβόλῳ...ἡ ὑποσκευὴ αἴρεται, μένει δὲ μόνη ἡ ἀψὶς στερρά*—the *ἀψίς* being the worship of Satan himself under the form of Antichrist.

13. *cui et ab omnibus*] Cf. I. pp. 58, l. 13, note; 222, l. 25, note.

14. *in Dei templis*] The change of number (cf. *supra*, p. 50, l. 2) is perhaps due to Th. himself, who is not always exact in his quotations of the text.

The Antiochenes either modified or rejected the older interpretation which looked for the session of Antichrist in

in domibus orationum, ingrediens sedebit, quasi quia ipse sit Christus et propter hoc debeat ab omnibus adorari in ordinem Dei. et ostendens quoniam nihil nunc noui dicit ad eos:

non estis (inquit) *memores, quoniam cum adhuc essem apud uos, haec dicebam uobis?*

deinde adicit:

et nunc quid detinet scitis, ut reueletur in suo tempore.

quidam dixerunt Spiritum gratiarum hoc in loco dixisse

1 quia *om r* 2 hominibus (*for* omn.) *r* | ordine *C* (*corr*) 3 noui nunc *H* 4 cum *om H* | adessem (*for* adhuc essem) *r* 7 quod *C* (*corr*) ; 8 quidam...aduersus eum *om r* | spiritus *H*

the temple at Jerusalem—a view held by Irenaeus, Hippolytus (*de Antichr.* 6), and Cyril of Jerusalem. Οὐ τὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ μόνον (says Chrys.), ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν [v. l. εἰς τὰς πανταχοῦ ἐκκλησίας]. Thdt. follows Th.: 'ναὸν' δὲ 'θεοῦ' τὰς ἐκκλησίας καλεῖ. Of the contemporary Latin fathers Pelagius adheres to the traditional belief ("templum Ierusalem reficere tentabit"); Jerome leans to the other side, but rightly substitutes "the Church" for "the churches" (*ep.* 121: "in templo Dei uel Ierosolymis, ut quidam putant, uel in ecclesia, ut uerius arbitramur." Aug. (*de ciuit. Dei* xx. 19) leaves the question open, only excluding the thought of a heathen temple, which the Ap. would certainly not have called τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ.

1. *in domibus orationum*] εἰς τοὺς οἴκους τοὺς εὐκτηρίους. Cf. *infra* on 1 Tim. iii. 15. On the terms εὐκτήριον, προσευκτήριον, οἶκος εὐκτήριος (= ἐκκλησία), see Bingham, viii. 1, § 4, Suicer, i. 1245. *Domus orationis* = οἶκος προσευχῆς occurs in the O. L. and Vulg. of S. Matt. xxi. 13, but the phrase does not seem to have been used colloquially.

3. *nihil nunc noui*, &c.] Thdt.: εἶτα διδάσκων ὡς οὐ καινὴν αὐτοῖς προσφέρει διδασκαλίαν. ἐπήγαγεν, κ.τ.λ. Thpht.: μεγάλα μυστήρια καὶ ἀγράφως παρεδίδου.

4. *non estis memores*] Vulg., "non retinetis."

8. *quidam dixerunt*, &c.] The opinion of Severianus (see the remark of Cramer's catenist quoted in the vv. ll. above); his words are preserved in Oec.: κατέχει καὶ κωλύει τοῦ ἀνόμου τὴν παρουσίαν τὸ πνεῦμα [τὸ] ἅγιον· ἐπειδὰν οὖν (φησὶν) τοῦτο διὰ τὴν ἀνθρώπων κακίαν ἐκ μέσου γένηται καὶ ἀποστῇ, τὸ τηνικαῦτα χώραν ἕξει ὁ ἄνομος ἀποκαλυφθῆναι καὶ ἐπαναστῆναι, μηδενὸς κωλύοντος. Against this view of τὸ κατέχον Chrys. like Th. urges the fact that the miraculous gifts had long ceased, and yet the Antichrist had not appeared; whilst Thdt. rejects it on the ground that the ordinary gifts of the Spirit can never entirely fail. Chrysostom's own explanation (περὶ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς τοῦτό φησιν: cf. Tert. *res. carn.* 24 "quis, nisi Romanus status?") is set aside alike by Th. and by Thdt., who agree (v. Thdt. *ad h. l.* and *haer. fab.* l. c.) in understanding by τὸ κατέχον, ὁ κατέχων, a limit of time fixed by the Divine decree. Thdt. refers to S. Matt. xxiv. 14 as pointing to one of the conditions of this limit being attained. An objection which appears to be fatal to this view (viz. the use in v. 7 of the masc. ὁ κατέχων coupled with the following ἕως ἐκ μέσου γ.) does not seem to have occurred to

apostolum *et nunc quod detinet;* eo quod 'tunc (inquit) ille uidebitur, atubi Spiritus gratiae ad plenum destiterit, et perficere inoperationes in aperto cessabit.' sed †hoc mihi non uidetur esse apte dictum, eo quod et cessauerunt ex multo iam tempore inoperationes Spiritus. si uero quis uoluerit dicere non cessasse, eo quod et ab aliquibus adhuc per orationem fiant aliqua, licet si et rare; secundum igitur hunc modum neque cessare adsero, eo quod neque deficere ad plenum sancti umquam poterunt. erunt enim et tunc qui non suscipient eius doctrinam, qui et clari erunt contemplatione pietatis decertantes aduersus eum.

οὐ πιθανὸν ἔμοιγε φαίνεται τοῦτο, ἐπεὶ καὶ ἐπαύσαντο ἐκ πλείονος ἤδη τοῦ χρόνου [αἱ τοῦ πνεύματος ἐνεργεῖαι]. εἰ γάρ τις μὴ πεπαῦσθαι βούλοιτο λέγειν διὰ τὸ παρά τινων [κατὰ] προσευχὴν γίνεσθαι κατὰ τὸ σπάνιον ἔνια, οὐδὲ παυθήσεται κατά γε τοῦτον τὸν τρόπον, ἐπεὶ μηδὲ ἐπιλείπειν πάντη τοὺς ἁγίους οἷόν τε, ἐσομένων καὶ τότε τῶν οὐ προσιεμένων τὴν ἐκείνου διδασκαλίαν, οἳ καὶ διαλάμψουσιν ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσιν. λέγει δὲ

2 adubi *C** ubi *C* (*corr*) 4 et *om C* (*corr*) 5 si quis uero uoluit *H* 7 fiet (*for* si et) *C* | raro *C* (*corr*) | sec. hunc igitur *C* 8 potuerint *H** poterint *H* (*corr*) 9 erant *C** 10 decertantis *C** 11 Coisl. 204, f. 182 a [Cr. vi. 388-9, Fr. 147-8] σευηριανὸς δὲ τὸ κατέχον φησὶν τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος χάριν. θεόδωρος δὲ ὁμοίως τῷ μακαρίῳ ἰωάννῃ ταύτην οὐ προσίεται τὴν ἐξήγησιν, φάσκων· οὐ πιθανόν, κ.τ.λ. 12 αἱ τ. πν. ἐν om. cod. edd. 13 κατὰ om. cod. edd.

the mind of either Thdt. or Th. Later commentators, both Gk. and Latin, returned to the ancient interpretation preferred by Chrysostom.

1. *et nunc quod d.*] The words *et nunc* here and *nunc* (p. 54, ll. 1, 4) appear to have been inserted by the translator; cf. the Gk., p. 54, ll. 15, 18.

4. *cess. ex multo iam tempore,* &c.] Chrys.: καὶ γὰρ πάλαι ἐκλέλοιπεν τὰ χαρίσματα (see last note). For the earlier evidence on this subject cf. Justin M. *apol.* ii. 6, *Tryph.* 39; Iren. ii. 31 § 2, 32 § 4; Tert. *apol.* 37; Orig. *c. Cels.* i. 2, 46; Eus. *H.E.* vi. 9. Among the few miracles wrought within his own memory *per orationem,* Theodore may have included those ascribed to S. Maruthas of Tagrit; cf. Socr. vii. 8: ταύτην [τὴν κεφαλαλγίαν] ὁ Μαρουθᾶς εὐχαῖς ἐθεράπευσεν· *infra:* δαίμονα ἀπήλασαν νηστείαις καὶ προσευχαῖς σχολάσαντες. Comp. the contemporary testimony of S. Augustine (*de ciuit. Dei* xxii. 8): "etiam nunc fiunt miracula in eius [sc. Christi] nomine, siue per sacramenta eius, siue per orationes."

Rabanus (see vv. ll.) omits this passage, probably for the reason pointed out by Dr Jacobi: "quae uerba R., cuius aetas et credulitate et fictis miraculis horret, recipere ausus non est."

6. *licet si*] Cf. 1. p. 202, l. 18, note.

10. *contemplatione pietatis*] To be connected with *decertantes,* as the Gk. shews—"who also shall distinguish themselves in the struggle for the Faith against the Antichrist."

dicit autem *quod nunc detinet* eo quod diabolus quidem dudum uoluerit hoc idem facere, Deus uero interim retinet eum, eo quod tempus statuit consummationis saeculi istius, secundum quam uideri concedit eum. hoc apostolus nominauit *quod nunc detinet*, Dei dicens definitionem detinere eum. unde et adicit: [*ut*] *reueletur* idem *in suo tempore*,* quasi qui prohibeatur nunc uideri usque tunc, eo quod diuina definitione ad praesens teneatur. uidebitur uero tunc in saeculi fine, quando et concedet illi Dominus suam ostendere malitiam; propter quod bene adicit:

mysterium enim iam inoperatur iniquitatis.

†hoc est: 'etsi non aperte apostasiam operatur diabolus, sed quasi in mysterio nunc peragit, per singula momenta per suos a pietate temptans diuellere eos qui ad fidem accedunt.*' et hoc ipsum iterum resumens:

τὸ κατέχον, ὡς ἂν τοῦ διαβόλου μὲν ἐθέλοντος καὶ ἤδη τοῦτο ποιῆσαι, τοῦ θεοῦ δὲ κατέχοντος αὐτὸν τέως διὰ τὸ καιρὸν ὁρίσαι τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος, καθ' ὃν ὀφθῆναι συγχωρεῖ κἀκεῖνον. τοῦτο [τὸ] κατέχον ὁ ἀπόστολος ὀνομάζει, τοῦ θεοῦ [λέγων] τὸν ὅρον, ὅθεν καὶ ἐπήγαγεν· εἰς τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν τῷ ἑαυτοῦ καιρῷ.

ἀντὶ τοῦ· 'εἰ καὶ μὴ κατὰ τὸ σαφὲς ἤδη τὴν ἀποστασίαν ἐργάζεται ὁ διάβολος, ἀλλ' οὖν γε ὡς ἐν μυστηρίῳ πλεῖστα καὶ νῦν διαπράττεται, ἑκάστοτε διὰ τῶν οἰκείων τῆς εὐσεβείας ἀφιστᾶν πειρώμενος τοὺς προσιόντας τῇ πίστει.'

1 dudum quidem *r* 2 eum *om r* 4 concedet *C (corr)* 5 et *om r* | ut *om C H* 6 id est (*for* idem) *C** | in *om r* 8 concedit *C* r* 18 τό, λέγων om. cod. edd. 20 Coisl. *l. c.* τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται ἀντὶ τοῦ κ.τ.λ.

2. *Deus uero interim*, &c.] Lanfranc cites this in the form: "Deus interim detinet eum."

11. *non aperte...diuellere*] Cited in a shortened form by Lanfranc.

sed quasi in mysterio] I. e. the μυστήριον τῆς ἀνομίας is the present secret working of Satan as contrasted with his future revelation in the Antichrist. Chrys. limits the application to Nero: Νέρωνα ἐνταῦθά φησιν ὡσανεὶ τύπον ὄντα τοῦ ἀντιχρίστου.. καὶ καλῶς εἶπεν 'μυστήριον,' τουτέστιν οὐ φανερῶς, ὡς ἐκεῖνος, οὐδὲ ἀπηρυθριασμένως. Thdt. sees the lameness of this explanation of μυστ., and prefers Th.'s view in a modified shape: ἐγὼ δὲ οἶμαι τὰς ἀναφυείσας αἱρέσεις δηλοῦν τὸν ἀπόστολον. Pelagius is on the same track: "*mysterium iam operatur inig.* in his qui falsis doctrinis eius praeuium faciunt iter." Cf. Aug. *l.c.*; "alii ...non putant dictum nisi de malis et fictis qui sunt in ecclesia." *Peragit*, intrans.: "carries on his work."

tantum qui tenet nunc, usquedum de medio fiat; et reuelabitur ille iniquus.

hoc est: 'atubi definitio Dei quae eius prohibet aduentum cessabit, tunc adparebit ille.' †intendendum uero est illi parti, quoniam 'reuelationem' Antichristi manifestationem uocauit, et in superius dicens: *cum reuelatus fuerit homo*, et hoc in loco: *reuelabitur iniquus;* eo quod diabolus semper quidem ab aduentu Domini meditatur illud facere ad nociuitatem hominum, et utique illud fecisset, si non secundum inenarrabilem suam prouidentiam continuisset eum Deus. operabitur uero tunc et perducet illud in aperto, quod dudum sibi uidebatur, cum illi fuerit concessum suam uoluntatem in opere producere.* et ostendens quoniam nec ille sine poena erit, adicit:

quem dominus Iesus interficiet spiritu oris eius et destruet in apparitione aduentus sui.

προσεκτέον ὅτι 'ἀποκάλυψιν' τοῦ ἀντιχρίστου ἐκάλεσεν τὴν φανέρωσιν, ἔν τε τοῖς ἀνωτέροις ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος εἰπών, κἀνταῦθα, ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος· ὡς ἂν τοῦ διαβόλου πάντοτε μὲν ἀπὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας μελετῶντος αὐτὸ ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων βλάβῃ, καὶ ἤδη γε αὐτὸ καὶ ποιήσαντος ἄν, εἰ μὴ κατὰ τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ βουλὴν κατεῖχεν αὐτὸν ὁ θεός· ἐργασομένου δὲ τότε καὶ οἵσοντός γε εἰς φανερὸν τὸ πάλαι δοκοῦν αὐτῷ, ὅταν συγχωρηθῇ τὴν οἰκείαν γνώμην ἐκβαλεῖν εἰς ἔργον.

1 usque nunc dimidio C^*H teneat usque de medio C (*corr*) usque tunc dimidium r 3 hoc enim adubi C^*H h. e. ait ubi C (*corr*) hoc est ubi l | hoc ..ille *om* r 5 quo (*for* quoniam) C^* 6 in (*bef* sup.) *om* C (*corr*) r | in hoc loco r 10 deus eum r 13 addit r 14 Iesus *om* r | oris sui C r 15 in apparitionem C illustratione r 16 Coisl. *l. c.* προσεκτέον ὅτι, κ.τ.λ. 21 ἐργασαμένου Cr.

1. *tantum qui*, &c.] O. L. and Vulg.: "tantum ut qui tenet nunc teneat donec ["quoadusque," Ambrstr.] de," &c. For *usquedum* cf. 1. p. 69, l. 16, note. The omission of *tunc* before *reuelabitur* is probably accidental.

3. *hoc est...ille*] Cited by Lanfranc; see vv. ll.

5. *reuelationem...uocauit*] So Thdt.: οὗ δὴ χάριν καὶ 'ἀποκάλυψιν' αὐτοῦ τὴν παρουσίαν ὁ ἀπ. κέκληκεν· ὃ γὰρ κρύβδην ἀεὶ κατεσκεύαζεν τότε προφανῶς κηρύξει.

6. *cum reu. fuerit*] The translator has carelessly added *cum* instead of *nisi*, to complete the sense. In the next reference, *ille* has been dropt; see above, l. 2.

15. *in apparitione*] Tert., "apparentia." The Latin versions generally vary between "illustratione" and "illu-

euidens est quoniam de homine id dicit; nec enim Satanan expedit, quem aeternae poenae est traditurus, sed illum, eo quod organum sibi illum ad tantam explendam malitiam daemon opportunum cogitationibus suis esse repperit. et hoc in subsequentibus apertius manifestauit dicens: *cuius est aduentus secundum inoperationem Satanae.* alium quendam insinuauit eum esse praeter Satanan, cuius inoperatione se ipsum demonstrabit. terribile est autem quod dicit; †illo enim talia agente et per totum orbem omnes homines discedere a pietate suadente, subito de caelo adparens Christus et solummodo clamans cessare faciet ab opere, totum illum expendens. hoc enim dicit: *spiritu oris,*

ἐκείνου [γὰρ] τοιαῦτα διαπραττομένου κατὰ τῆς οἰκουμένης καὶ πάντας ἀνθρώπους ἀφιστῶντος τῆς εὐσεβείας, ἐξαίφνης ἀπ' οὐρανῶν φανεὶς ὁ Χριστὸς καὶ μόνον ἐπιβοήσας παύσει τῆς ἐργασίας, ὅλον αὐτὸν ἀναλώσας· τοῦτο γὰρ λέγει τὸ τῷ πνεύματι τοῦ

1, 7 Satanam *r* 2 que *C** qui *C* (*corr*) | est poenae *r* 3 maliticiam *C* | daemonum *H* 7 inoperationem *H r* 8 illum *r* 12 Coisl. 204, *l. c.* ἐκείνου (φησὶν) τοιαῦτα, κ.τ.λ. γὰρ om. cod. edd.

minatione;" but neither versions nor MSS. shew a preposition. Possibly our translator wrote *inapparitione* (=τῇ ἐπιφανείᾳ).

1. *nec enim S. expedit,* &c.] See the comm. on v. 3, and notes there. The identification of Antichrist with Satan which Chrys. and Th. denounce had been represented by Celsus as a part of S. Paul's own teaching (Orig. *c. Cels.* VI. 42: ὁ Σατανᾶς καὶ αὐτὸς ὁμοίως φανεὶς ἐπιδείξεται μεγάλα ἔργα, κ.τ.λ.). But, as Th. points out, S. Paul's words carry with them the refutation of this statement. The Seventh Book of the *Apostolical Constitutions* is perhaps the only professedly Christian writing which agrees with Celsus, if indeed its language requires to be so construed (c. 32: καὶ τότε φανήσεται ὁ κοσμοπλάνος, ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρός, ὁ τοῦ ψεύδους προστάτης, ὃν ὁ κύριος Ἰησοῦς ἀνελεῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ). In the *Bible Dict.* (App. B. p. LXX.) Ephr. Syr. and Thdt. are said to have apparently inclined to this view. With regard to the latter see the note on v. 3; Ephraem (*de Antichr.*, opp. ii. 226) says distinctly: τίκτεται...τὸ ἐκείνου [τοῦ ἐχθροῦ] ὄργανον· οὐχ οὕτως δὲ σαρκοῦται.

8. *terribile est,* &c.] Cf. Thdt.: ἔδειξεν ὡς ἐνῆν τὴν τοῦ δεσποτικῆς δυνάμεως μέγεθος. ἐπιφανεὶς γὰρ (φησὶν) οὐρανόθεν, φθέγξεται μόνον, καὶ πανωλεθρίᾳ παραδώσει τὸν ἀλιτήριον. Chrys. has a striking simile: καθάπερ γὰρ πῦρ ἐπελθὸν ἁπλῶς τὰ μικρὰ ζωΰφια καὶ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτῆς [αὐτοῦ ?] πόρρωθεν ὄντα ναρκᾶν ποιεῖ καὶ ἀναλίσκει, οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς τῷ ἐπιτάγματι μόνον καὶ τῇ παρουσίᾳ.

9. *subito...oris*] Cited by Lanfranc. R. of B. reproduces *subito...opere.*

11. *'spiritu oris,' hoc est, uoce*] So Chrys. and Thdt.; see note on I. 8. S. Athanasius (*ad Serap.* i. 6, *ad fin.*) had understood the Third Person of the Holy Trinity—a view given by Oec. as an alternative. Severianus (*ap.* Cramer, *ad h. l.*) appositely quotes Esa. xi. 4

hoc est, uoce; ex illis quae apud nos sunt sumens illud et dicens, eo quod nos spiritu cooperante abutimur ad articulatam loquelam.*

quae secundum illum sunt, referre incipit:

cuius est aduentus secundum inoperationem Satanae. 5

hoc est: 'adparebit ille Satana sibi inoperante omnia.' deinde adicit et quid illud operatur in eo:

in omni uirtute et signis et prodigiis mendacibus.

'multa (inquit) et magna signa quoque et prodigia demonstrabit per eum.' bene autem adicit *mendacibus*, ostendens 10 quoniam in phantasmate magis quam in opere facit ea. qua autem ratione hoc operatur?

et in omni seductione iniustitiae in his qui pereunt.

ut omne quicquid iniustitia plenum est operetur, et seducat eos qui perditione digni sunt. sic autem uocat eos, qui sunt ei 15 adponendi.

στόματος αὐτοῦ, *ἀντὶ τοῦ 'τῇ φωνῇ,' ἀπὸ τοῦ παρ' ἡμῖν αὐτὸ εἰρηκώς, ἐπειδὴ ἡμεῖς τῷ πνεύματι συνεργῷ κεχρήμεθα πρὸς τὴν ἔναρθρον λαλιάν.*

2 spiritum cooperante *C* 6 illi Satana sibi *C H* illi Satanas sibi *r*: *txt conj. Jacobi* 7 ille (*for* illud) *r* 9 et prodigia *om H* 14 ut omne... digni sunt *om r* 16 accipiendi (*for* apponendi) *r*

(*τοῦτό ἐστιν τὸ καὶ 'πνεύματι διὰ χειλέων ἀνελεῖ ἀσεβῆ,' ὅπερ 'Ησαΐας φησίν*); and so Sedul. Scot. Cf. Thdt. *in Esa.* l. c.: *ἢ περὶ τοῦ ἀντιχρίστου φησίν.*

6. *adparebit ille*, &c.] Cf. Thdt.: *ἄνθρωπος ἔχων τὸν Σατανᾶν ἐν ἑαυτῷ δι' αὐτοῦ ἐνεργοῦντα.*

11. *in phantasmate magis quam in op.*] So Thdt.: *διδάσκει δὲ ὡς τὰ ἐσόμενα οὐκ ἀληθῆ θαύματα.* And Jerome (*ep.* 121): "ita et in Antichristo omnes erunt fortitudines et signa et prodigia, sed universa mendacia." Chrys. cannot decide: *ἤτοι διεψευσμένοις* (he comments), *ἢ εἰς ψεῦδος ἀγουσιν.* Augustine also leaves the question open (*de ciuit. Dei* xx. 19: "solet ambigi utrum propterea dicta sint 'signa et prodigia mendacii,' quoniam mortales sensus per phantasmata decepturus est...an quia illa ipsa, etiamsi erunt uera prodigia, ad mendacium pertrahent...propter quid horum ergo dicta sint prodigia et signa mendacii tunc potius apparebit." For *phantasma* see Rönsch, *Itala*, p. 244.

13. *iniustitiae*] So Tert.; O. L. and Vulg., "iniquitatis." In v. 13 *iniquitati* appears in the text, but *iniustitia*, it will be observed, holds its ground in the comment.

15. *qui perditione digni sunt*] I.e. *οἱ ἀπολλύμενοι=οἱ τῆς ἀπωλείας ἠξιωμένοι.* Aug.: "seducentur ... qui seduci merebuntur." Thpht. (after Chrys.): *οἱ εἰ καὶ*

pro quibus caritatem ueritatis non susceperunt ut saluentur.

'cum conuenerit (inquit) eos permanere in ueritate caritatis, et non discedere ab ipsa ex qua et saluari poterant.'

et propter hoc mittit eis Deus inoperationem erroris, ut credant mendacio; ut iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati, sed complacuerunt iniquitati.

†euidens est, quoniam concessionem Dei quasi opus eius esse adscripsit; uult enim dicere, quoniam non permanentes in ueritate intendent seductioni et credent mendacio, iustam subeuntes poenam pro quibus relinquentes ueritatem ad iniustitiam declinauerunt; ut dicat 'diabolum adorauerunt,' 'iniustitiam' eam uocans, eo quod nec in iusta fiat ratione ab illis qui ea faciunt.* et quoniam de illis qui tunc increduli erunt dixit, bene adicit:

nos autem debemus gratias agere Deo semper pro uobis, fratres dilecti a Domino, quoniam praeelegit uos Deus ab initio in

---

τὴν συγχώρησιν δηλονότι ὡς ἔργον τῷ θεῷ περιῆψεν· βούλεται γὰρ εἰπεῖν, ὅτι μὴ μείναντες ἐπὶ τῆς ἀληθείας προσέξουσιν τῇ πλάνῃ καὶ πιστεύσουσιν τῷ ψεύδει, δικαίαν δεχόμενοι τὴν τιμωρίαν ὑπὲρ ὧν καταλιπόντες τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὴν ἀδικίαν ἔκλιναν· ἵνα εἴπῃ τοῦ διαβόλου τὴν προσκύνησιν, ἀδικίαν αὐτὴν καλέσας, ὡς οὐ δικαίως γινομένην παρὰ τῶν ποιούντων.

4 mittet *C* (*corr*) 7 concessione *C*·*H r*: *txt g* 9 iustam p. sub. *r*
11 declinauere *H* 16 dī (*bef* dilecti) *add H* | nos *r* 17 Coisl. 204, f. 183 a
[Cr. vi. 391, Fr. 148] *θεόδωρος δέ φησιν εἰς τὸ 'διὰ τοῦτο πέμψει αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνέργειαν πλάνης'· τὴν συγχ., κ.τ.λ.*

μὴ ἐκεῖνος παρεγένετο, ἔμελλον ἀπειθεῖς διαμεῖναι.

1. *pro quibus*, &c.] Hier.: "pro eo quod...non susc. ut saluarentur."

2. *in ueritate caritatis*] Jacobi: "uidetur error esse pro *caritate ueritatis*."

4. *mittit*] So Vulg. (*Am.* and *Fuld.*). But if the catena may be trusted, Th. read *πέμψει*, agreeing with Chrys. and Thdt. *Complacuerunt;* so Hier. *in Esa.* 19. Vulg., "consenserunt."

7. *concessionem Dei*, &c.] Thdt.: *τὸ δὲ 'πέμψει αὐτοῖς,' κ.τ.λ., ἀντὶ τοῦ 'συγχωρήσει φανῆναι τὴν πλάνην' τέθεικεν.* So Hier.: "faciet (inquit) haec omnia non sua uirtute, sed concessione Dei;" and even Aug.: "Deus enim mittet, quia Deus diabolum facere ista permittet."

11. *ut d.* '*diabolum adorauerunt*'] See notes on v. 4. By *ἡ ἀδικία* in this place Chrys. understands the Antichrist himself, *ἡ ἀγάπη τῆς ἀληθείας* being = Christ. Cf. Primasius: "*ueritati*, Christo; *iniquitati*, Antichristo." *Eam*, sc. adorationem; cf. Gk. (l. 21).

16. *a Domino*] So among the Latins, Amb. and Ambrstr.; Vulg., "a Deo." Chrys. and Thdt., with nearly all the

salutem in sanctificatione Spiritus et fide ueritatis, in quod et uocauit uos per euangelium, in adquisitionem gloriae domini nostri Iesu Christi.

'itaque et propter hoc (inquit) pro uobis gratias agimus Deo, quoniam uos elegit ita ut expectatam fruamini salutem, participans quidem uobis gratiam Spiritus, donans uero uobis ueritatis fidem. hoc enim uobis euangelii praebuit uocatio, futuram gloriam per illam fidem quae in Christo est repromittentis.' et post hoc:

itaque, fratres, state et tenete traditiones quas didicistis siue per uerbum, siue per epistolam nostram.

hoc enim ad totum reddidit, hoc est: 'nolite suaderi illis qui uos seducere uolunt, sed manete in illis quae uobis tradidimus, siue per uerbum praesentes, siue et absentes per litteras.' deinde iterum orat pro eis:

ipse autem dominus noster Iesus Christus, et Deus et pater noster, qui dilexit nos et dedit nobis consolationem aeternam et spem bonam in gratia, consoletur corda uestra et constabiliat in omni uerbo et opere bono.

'qui gratia (inquit) sua aeternam illam consolationem nobis donauit (id est, futurorum bonorum spem), ipse et secundum praesentem uitam hanc prosperet corda uestra, confirmans uos,

1 in quo (*for* in quod) *H* 8 repromittentes *C*H* repromittans *C* (*corr*) *r* 12 suadere illis *C H* persuaderi ab illis *r* 18 constabiliet *H* 21 donabit *C H* 22 prospere et corda uestra conf. uos ut *C** prospere consoletur a. u. conf. uos ut *C* (*corr*) prospere et c. u. conf. ut *H* prosperet et c. u. uos conf. ut *r*

Gk. authorities, give ὑπὸ [τοῦ] κυρίου. *Praeelegit ab initio;* similarly the O.L. The Vulg. follows the reading ἀπαρχήν ("elegerit...primitias"). *Per euangelium;* the omission of ἡμῶν is supported only by the cursive *Paul.* 17.

11. *uerbum*] Cf. *uerbo* (v. 17), *uerbum* (c. III. 1), and note on v. 2 (*supra*).

13. *tradidimus, siue...siue*] The Apostolic παράδοσις included (1) oral teaching, (2) Epistles. Cf. Thdt.: ἔχετε κάνονα διδασκαλίας τοὺς παρ' ἡμῶν ὑμῖν προσενεχθέντας λόγους, οὓς καὶ παρόντες ὑμῖν ἐκηρύξαμεν καὶ ἀπόντες ἐγράψαμεν.

18. *consoletur...constabiliat*] Ambrstr., "consoletur ... stabiliat;" Vulg., "exhortatur ... confirmet." *Verbo et opere;* so Ambrstr. The Vulg. reverses this order, and in this accords with the text of Chrys. and Thdt. Th.'s comm., however, appears to support λόγῳ καὶ ἔργῳ, and the latter is the reading of Dam.

21. *id est, futurum b. spem.*] Chrys.: ποίαν δὴ ταύτην; τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων. Thdt.: τῶν μελλόντων ἀγαθῶν δεδωκὼς τὴν ἐλπίδα.

ut omne quicquid illi boni est et dicere et facere possitis.' post hoc scribit eis :

de cetero orate, fratres, pro nobis, ut uerbum Dei currat et glorificetur sicut apud uos, et ut eripiamur a prauis et pessimis hominibus.

ita ut orent pro eo, ut pro eius desiderio doctrina ubique profectum accipiat, sicuti et apud illos; ita ut ab omnibus insidiis aduersariorum eripiatur. quibus adicit :

non enim omnium est fides.

hoc est, quia non omnes credunt, sunt uero qui et contrasistunt ueritati. ut ergo ab insidiis horum eripi possit, dignum existimat esse orationes.

fidelis est autem Dominus, qui confirmabit uos, et custodiet a maligno.

hoc ad uerba orationis quam fecerat reddidit, fidei firmitatem adesse illis optans, simulque et dicens quoniam 'uerus est Deus, qui uocauit uos in spe bonitatis; ipse uos confirmabit in fide, ita ut adsequi possitis illa bona, ab omni discedentes inconuenienti actu.' quibus et adiungit :

confidimus autem in Domino de uobis, quoniam quae praecipimus et facitis et facietis.

1 illud *C r* | 10 contrasistant *r* | 12 orationes esse *r* | 13 est *om r* | confirmauit *C* r* | 14 malo *r* | 15 est (*aft* hoc) *add H* | quae (*for* quam) *l* | 17 confirmauit *C** | 21 et facitis et facitis *C**

3. *glorificetur*] So Aug.; Vulg., "clarificetur." See Gal. i. 24 (*supra*). *Eripiamur;* O. L., Vulg., "liberemur." *A prauis et pessimis hominibus*, a singularly infelicitous rendering; contrast Ambrstr., "ab importunis et nequam h." As to the use of the superlative in this version, see I. p. xl.

10. *non omnes credunt*] Thdt. refers to Gal. v. 8, and repeats the strange interpretation of that passage which is adopted *ad locum* by himself and Th. (see I. p. 91, l. 3, note). *Dignum...orationes;* cf. Rönsch, *Itala*, p. 412. Or correct *orationis*.

13. *fidelis est a. Dominus*] So Hier. (once) and Cod. Amiat., with the greater number of the Greek MSS. and fathers, including among the latter Chrys. and Thdt. Th.'s comment, however, seems to be based on the reading θεός. *Confirmauit* occurs both in *Am.* and *Fuld.*; see vv. ll. here, and below, on l. 17.

15. *hoc a.reddidit*] Cited by Lanfranc: see vv. ll. Th. is not disposed to see in πιστὸς δέ ἐστιν ὁ κύριος a play on the preceding οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις. He would rather connect c. iii. 3 with c. ii. 16, 17, so as to make ὃς στηρίξει answer to στηρίξαι in ii. 17.

20. *praecipimus*] So the O. L. of Cypr., Lucif. Calar., &c. Vulg., "denuntiamus."

nam dum dicit, se de eis bonam habere confidentiam quoniam omnem eius doctrinam cum sollicitudine efficient, sufficiens est et exhortare illos, ut opinionem suam opere firmam esse ostendant. et iterum orat pro illis dicens:

Dominus autem dirigat corda uestra in caritate Dei, et in patientia Christi.

'contingat uobis in ea permanere caritate quae erga eum est, tolerantes etiamsi et aliquid conueniat pro eo pati.' nam quod dixit *Dei et Christi*, in commune id positum esse uidetur, id est, 'in caritate et patientia.'

praecipimus autem uobis, fratres, in nomine domini nostri Iesu Christi, ut subtrahatis uos ab omni fratre inordinate ambulante, et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis.

manifestus est hic euidenter de indisciplinatis dicere, quos et uehementer corripit, praecipiens etiam ut a conloquio eorum sese cohibeant. hoc enim est quod dicit: *separate* uel *subtrahite uos;* hoc est, 'adcelerate secernere uos ab illis qui tales sunt.' et ut ne uideretur uerbo tantum id tradere:

ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos; quoniam non inquieti fuimus in uobis.

1 et (*bef* quoniam) *add C r* 2 efficiens (*for* efficient) *C* H r* efficiant *C* (*corr*) 3 exhortari *C* (*corr*) 6 in (*bef* pat. Chr.) *add r* 7 perm. in ea car. *C r* perm. in illa c. *l* 11 denuntiamus (*for* praecipimus) *r* 14 manifestus est hinc *C** manifestum est hic *C* (*corr*) manifestum est hinc *H r* 15 etiam et (*aft* ut) *add C H* 16 hoc est enim *r* 18 ait (*aft* tradere) *add r*

2. *sufficiens est*, &c.] Thdt.: εἰς προτροπὴν αὐτῶν τέθεικεν, ἵνα μαθόντες οἵας ἔχει δόξας περὶ αὐτῶν τοῖς ἔργοις βεβαιώσωσιν ταύτας.

7. *contingat...uidetur*] Cited by Lanfranc.

9. *quod d. 'Dei et Christi,'* &c.] The meaning seems to be that S. Paul's words are in effect the same as if he had written εἰς τὴν ἀγάπην καὶ ὑπομονὴν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ. Cf. Th.'s remarks on Gal. i. 2. Most of the Gk. commentators, following the lead of S. Basil (*de Sp. s.* 21), regard this verse as a prayer to the Holy Spirit; Th., notwithstanding his earnest opposition to the Pneumatomachi (1. p. 194, l. 6, note), takes no notice of this somewhat doubtful reference.

12. *inordinate*] So *Am.*; *Fuld.*, after Aug., "inquiete." *Acceperunt* = παρέλαβον, the reading of Chrys. and of Thdt. *ad h. l.* So O. L. (generally) and Vulg.; Ambrstr., "accepistis."

16. *hoc enim est quod d. 'separate'*] This rendering of στέλλεσθαι occurs also in the treatise *de singul. cleric.* ascribed to S. Cyprian (Hartel, III. p. 212); Ambrstr. gives "secerni uos." With Th.'s explanation cf. Thdt.: τὸ στέλλεσθαι ἀντὶ τοῦ χωρίζεσθαι τέθεικεν, and comp. Gal. ii. 12 (ὑπέστελλεν ἑαυτόν = *subtrahebat seipsum*).

20. *in uobis*] O. L. and Vulg., "inter uos."

et quoniam ista adhuc non erant magna, adicit :

neque gratis panem manducauimus apud aliquem.

et quod his maius est :

sed in labore et lassitudine nocte et die operantes, ut non grauaremus quemquam uestrum.

et quod maius extolli potest, adicit :

non quia non habemus potestatem, sed ut nos formam demus uobis, ut imitemini.

'et quidem nobis licet accipere, eo quod erga doctrinam uacare uidemur; sed noluimus, ut ipso opere uos doceamus quemadmodum conuenit facere.' et ostendens quoniam talia agens apud illos permansit, memoratur iterum traditionem suam:

nam et cum eramus apud uos, hoc praedicabamus uobis, quoniam 'qui non uult operari, neque manducet.'

'haec et praesentes dicebamus, quod pigri neque manducare sint digni.' non generaliter hoc dicens, quod ille, qui non operatur, non debet manducare; uidetur enim ipse Corinthiis scribens longa prosecutione id explicasse, quoniam illis debetur qui doctrinae uacant, ut a discipulis corporalium percipiant ministerium. sed illum dicit non esse operarium, qui neque de melioribus sollicitus est, neque corporale aliquid uult operari, otiosus uero existens aliorum uitam curiose discutit; de indisciplinatis etenim illi est sermo. quod et apertius indicans, dicit :

2 enim (*aft* neque) *add r* 8 habuerimus *r* | daremus *r* 11 nos (*for* uos) *r* 14 praedicebamus *C* 20 accipiant (*for* perc.) *H* 21 mysterium (*for* minist.) *C** 22 operare *H* 23 extans (*for* exist.) *C r* 24 et (*bef* apert.) *om r*

5. *lassitudine*] O. L. and Vulg., "fatigatione." Cf. II. p. 12, l. 4, note.

8. *non quia*] οὐχ ὅτι. So Ambrstr., Aug.; Vulg., "non quasi" (οὐχ ὡς). *Habemus;* the Latin versions have "haberemus," or "habuerimus;" on the other hand they are more exact in their rendering of ἑαυτοὺς ... εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς ("nosmetipsos...ad imitandos [ad imitandum, imitari] nos").

10. *erga doctrinam uacare*] = doctrinae u. (l. 20, *infra*). Cf. I. p. 2, l. 23.

13. *memoratur iterum trad. suam*] See above on c. II. 15. For *memoratur* (dep.) = ἐμνήσθη, see Rönsch, *Itala*, p. 373.

14. *praedicabamus*] = παρηγγέλλομεν. In every other instance except 1 Tim. i. 3 (ἵνα παραγγείλῃς, *ut denuntiares*) our translator renders παραγγέλλειν by *praecipere*, which finds place in the O. L. here. *Qui* (εἴτις); O. L. and Vulg., more exactly, "si quis."

18. *ipse Corinthiis scribens*] 1 Cor. ix.

audiuimus enim quosdam ambulantes in uobis inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes.

'curiose agere' dicens, quasi qui otio abusi, ad hoc uacant, ut aliorum examinent uitam. quod fieri quasi inconueniens abdicauit, praecipiens quidem illis, ut separent se a talibus; dicens quoniam nec manducare sint digni, si non operari uoluerint. et abundantius illud pandens adicit:

illis autem qui huiusmodi sunt, praecipimus et obsecramus per dominum nostrum Iesum Christum, ut cum modestia operantes suum panem manducent.

non absolute dicens, 'ut operentur,' sed adiecit *cum modestia*, quod erant adimentes, ut ne uitam alienam curiose agerent. uolebat enim, ut sine ulla curiositate illa operentur quae poterant sibi ipsis sufficere ad sustentationem. et quoniam illi qui huiusmodi erant et operari minime uolebant, seditiose quae non conueniebant illa perficiebant, occasione ea quia ceterorum liberalitas praestabat illis cum omni celeritate illa quae erant necessaria, quasi eiusdem fidei constitutis—quod et in prima epistola interpretantes signasse uisi sumus; adicit ad illos qui praebebant:

uos autem, fratres, ne deficiatis bonum facientes.

4 examinant *C** | abdicabit *C** abdicans abdicauit *H* 8 eius modi *H* 9 cōmodestia *C** 12 uita aliena *C* r* de u. a. *C (corr)*: *txt H* 13 curiose (*for* curiositate) *H* | operarentur *C (corr)* 16 quae (*for* quia) *C* r* quod *C (corr)* 19 ad *om H*

4 sq. For *prosecutio* = ἀκολουθία, see I. p. 114, l. 8, note. *Corporalium, corporale;* cf. I. p. 240, l. 1, vv. ll. Rab. has allowed the word to pass unchallenged here.

1. *audiuimus*] ἀκούομεν. So both O. L. and Vulg. (*Fuld.*; *Am.* has "audimus").

4. *fieri...abdicauit*] = ἀπηγόρευσεν [μὴ] γίνεσθαι, or the like.

8. *illis...huiusmodi*] So Ambrstr.; Vulg., "his...eiusmodi" (cf. vv. ll.). *Praecipimus* (see note on v. 10), Vulg. "denuntiamus." *Modestia;* O. L. and Vulg., "silentio."

11. *non absolute dicens*] The Ap. requires not labour simply, but quiet and orderly labour. Cf. Chrys.: ἀμφότερα ἀπαιτεῖ, καὶ τὸ ἐν ἡσυχίᾳ εἶναι καὶ τὸ ἐργάζεσθαι.

12. *quod erant adimentes*] I. e. τὸ 'μετὰ ἡσυχίας,' ὃ ἀφῃροῦντο [sc. οἱ ἄτακτοι]. Dr Jacobi ingeniously conjectures *altimentes* (ὑψηλόφρονες); but the sentence as it stands yields, I think, a better sense, and is quite in our translator's style.

18. *quod et in prima*, &c.] See II. pp. 25, 26, l. 4, note. *Signasse uisi s.* = ἐσημειωσάμεθα.

21. *ne deficiatis*, &c.] Vulg., "nolite deficere benef." In the next two verses, where our translator uses this form, the

hoc est, 'uos exequimini proprium opus, et ne propter aliorum malitiam discedatis a bono opere; licet illi praui sint suo proposito, sed uobis merces similis erit ob uestrum propositum, cum quo tribuitis.' et iterum ad illos uertit suum sermonem:

si quis uero non obaudit uerbo nostro per epistolam.

ut dicat, 'uerba quae per epistolam loquimur;' hoc est, per litteras [has].

hunc notate, et nolite commiscere ei, ut erubescat.

hoc dicit, quod et in superioribus dixit, 'excludite eum et a conloquio uestro.' et docens eos cum modestia id facere et non odio:

et non tamquam inimicum illum habeatis, sed admonete ut fratrem.

'hoc (inquit) uolo facere uos, ut non in parte inimici eum habeatis, sed ut modis omnibus increpatione, obsecratione, doctrina reducatis eum ad id quod honestum est.'

ipse autem Deus pacis det uobis pacem semper in omni modo. Dominus cum omnibus uobis. amen.

3 propositu C^* 4 quo *om r* | et iterum...fratrem *om r* 7 has *om C H*

Vulg. has the direct imperative. *Commiscere ei* (αὐτῷ); O. L. and Vulg., "cum illo." *Ut erubescat;* so Aug., Sedul. Scot.; Vulg., "ut confundatur."

1. *et ne propter*, &c.] So Thdt., but more tersely: μὴ νικήσῃ τὴν ὑμετέραν φιλοτιμίαν ἡ ἐκείνων μοχθηρία.

6. *ut dicat 'uerba,'* &c.] Th. connects διὰ τῆς ἐπιστολῆς with the preceding τῷ λόγῳ ἡμῶν. So the Peshito had done (ܒܟܬܒܐ ܗܕܐ). Comp. Oec.: ἢ τῷ διὰ τῆς ἐπιστολῆς οἷον λαλοῦντι, ἢ τῷ διὰ τῆς ἐπ. ἀποσταλέντι. And Thpht. (who strangely supposes that Chrys. had read ὑμῶν): τινὲς μὲν 'τῷ λόγῳ ἡμῶν' ἀνέγνωσαν...ὅθεν καὶ οὕτως ἐνόησαν· 'εἰ δέ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἐμοῦ τοῦ Παύλου τῷ διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης νῦν λαλοῦντι, κ.τ.λ. The Gk. commentators seem to have found a difficulty in an identification of λόγος and ἐπιστολή occurring so shortly after the contrast of c. ii. 2, 15. *Hoc est, per litteras* seems an unmeaning gloss, unless we suppose that *has* has dropt out after *litteras*—"by 'the epistle' S. Paul means this present letter." Lanfranc omits the last words, citing the sentence in the form: "id est, per epistolam loquimur."

8. *n. commiscere ei*] Tert., "ne commisceamini *illi*" (αὐτῷ). For the intrans. *commiscere*, cf. *supra*, p. 22, l. 7, note.

9. *quod et in sup. dixit*] I. e. in v. 6.

12. *admonete*] Ambrstr., "admonete consiliis." Vulg., "corripite;" cf. 1. p. 188, l. 7, note.

15. *sed ut...reducatis*, &c.] Cf. Thdt. μελῶν γὰρ νενοσηκότων ἐπέχουσιν τάξιν· τοῖς δὲ τοιούτοις τὴν πρόσφορον θεραπείαν προσφέρειν εἰώθαμεν.

17. *Deus pacis*] So Ambrstr.; most MSS. of the O. L. and Vulg. have

deinde orat tribui eis pacem a Deo, ita ut semper eam habeant, et ut modis omnibus semper illis adsit a Deo

salutatio mea manu Pauli.

'salutationem' uocauit subscriptionem; pro illo enim quod nos solemus ponere, 'incolumem,' ille semper ponit: *gratia domini nostri Iesu Christi.* hanc ergo 'salutationem' uocat; nec enim uidetur aliquos in epistola sua salutasse.

quod est signum in omni epistola; sic scribo. gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus uobis. amen.

'hoc igitur quasi signaculo abutor in omni epistola, scribens illud mea manu; quod et in hac epistola feci, ita ut nemo dubitet meas esse litteras.' hoc autem uidetur hoc in loco adiecisse non absolute, sed quia illi qui de consummatione saeculi loquebantur et dicebant eam esse propinquam, persuadebant eis, quasi qui et ex epistola apostoli hoc idem significantes dicerent; quodque et ipse in superioribus significauit, scribens eis non suaderi illis qui per epistolam apostoli haec se dicere promittebant. necessarie ergo hoc in loco significauit in quibus scripserat de his ad eos, quoniam eius est epistola hoc salutatione sufficiente

4 assit *H* 8 sic scribit *H* ita scribo *r* 10 utor (*for* abutor) *r* 11 manum *r* 14 eis *om H* suadebant hoc *l* 15 id est (*for* idem) *r* 16 suadere illis *C H* persuaderi ab illis *r* 17 promittebat *C* H* 18 necessario *r* 19 hoc salutationem *C* ob salutationem *r* | sufficientem *r*

dominus. Chrys. and Thdt. read κύριος, but θεός finds place in the text of Thpht., and seems to be implied by the comments of Th. and Oec. Probably it was imported into this place from 1 Thess. v. 23. For a similar uncertainty see 2 Thess. iii. 3. *In omni modo;* "loco" (τόπῳ) is the uniform reading of the Latin versions. *Amen* is probably due to a copyist.

4. *salut. uocauit subscr.*] = ἀσπασμὸν ἐκάλεσεν τὴν ὑπογραφήν. Cf. Chrys.: ἀσπασμὸν δὲ καλεῖ τὴν εὐχήν. Thdt.: ἀσπ. ἐκάλεσεν τὴν ἐν τῷ τέλει κειμένην εὐλογίαν.

5. *incolumem*] Sc. "custodiat te Deus" (cf. e.g. Migne *P. L.* 69, 127, 599 sq.). Thdt.: μανθάνομεν τοίνυν ἐντεῦθεν ὡς τὸ ἡ χάρις τοῦ κ. Ἰ. Χ., κ.τ.λ. ἀντὶ τοῦ 'ἐρρῶσθαί σε' γράφειν εἰώθει. For a similar remark with regard to the προγραφή, cf. II. p. 2, and notes there,

10. *signaculo*] Rönsch, *Itala*, p. 38.

12. *adiecisse non absolute*] So Chrys.: τοῦτο λέγει γράφειν ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ, ὥστε μηδενὶ ἐξεῖναι παραποιεῖν αὐτάς, τῆς ὑπογραφῆς ὥσπερ τεκμηρίου κειμένου μεγάλου. Thdt.: τοῦτο δὲ προστέθεικεν διὰ τοὺς πεπλασμένας ἐπιστολὰς περιγράφειν τολμῶντας (c. ii. 2), διδάσκων ἐπιζητεῖν αὐτοῦ τὴν ὑπογραφήν. Lanfranc gives the sense of Th.'s remark in an abbreviated form.

ostendere, quod et hoc illi sit in consuetudine, et quod sua manu consuete subscribat; ut nihil contrarium recipiant illis quae hic scripta sunt ad eos, si a quolibet hisdem suadeatur.

2 illic (*for* illis) *r* 3 isdem *C* iisdem *r*: *txt H* | explicit secunda ad thesalonicenses. incipit argumentum ad timotheum (*aft* suad.) *add H*

1. *quod et hoc...et quod*] Both the form of salutation and the hand-writing were characteristic. When the two concurred, the genuineness of an Epistle was satisfactorily established.

3. *si a quolibet hisdem suadeatur*] A few lines before (p. 65, l. 16) we had the Gk. construction *suaderi illis qui*, &c. = πείθεσθαι τοῖς, κ.τ.λ. Such diversity of practice in the course of one paragraph not only seems to be an indication of haste, but suggests the doubt whether the language of the version was the translator's native tongue. Comp. 1. p. lviii, note.

THEODORUS MOPSUESTENUS

IN EPISTOLAM B. PAULI

AD TIMOTHEUM I.

ARGUMENTUM.

SANCTUS apostolus Paulus beatum Timotheum Ephesi reliquit, scilicet ut omnem peragrans Asiam uniuersas quae illo sunt ecclesias gubernaret. scribit igitur ad eum in prima epistola quam ad praesens interpretare adnitimur, in principio quidem epistolae statim commonens eum, ut suos cautissime instruat non intendere illis qui legis custodiam christianis modo subintroducere uolunt; docet uero eum in subsequentibus, quae conueniat eum facere ecclesiarum dispensationem indeptum. unde et de omnibus illum instruit, docens eum qualem esse unumquemque conueniat eorum qui quolibet modo in ecclesias-

1 effisi *C* 2 illic *r* 4 interpretari *C* (*corr*) *r* 7 uere *r* 8 adeptum *H*

1. *Sanctus apostolus*, &c.] 'Argument. This Epistle opens with the customary warning against Judaizing teachers [c. i]. The remainder is occupied with directions for the worship and government of the Church [c. ii], and for the selection and oversight of its ministers, whether presbyters, deacons, deaconesses or widows [cc. iii—v]; other subjects connected with the discharge of the episcopal office are dealt with in their place [c. vi]. Some weighty dogmatic teaching occurs in the heart of the letter [c. iii. 16—v. 2], and the whole forms a complete body of pastoral theology, which deserves the close study of the Bishops of the Church, who are called to exercise functions similar to those entrusted by the Apostle to S. Timothy.'

2 sq. *illo*] Cf. I. p. 83, l. 9, note; *interpretare*, I. p. 118, l. 6, note; *indeptum*, Rönsch, *Itala*, p. 300; *fungere*, Rönsch, p. 389 (*fungi*, pass., Tert.); *ea...instruens eum*, τὰ προσήκοντα διδάσκων αὐτόν—the double acc. has offended Rab., who rejects *eum* (see vv. ll.); *memoratus est*, cf. II. p. 12, l. 20, note (add Rönsch, p. 414).

tico ordine deputantur, uel ministerio fungere uidentur. quod et cautissime explicans instruxit eum de illis quae presbyterum agere, quae uel diaconum, quales etiam conueniat esse uiduas; et de ceteris similiter omnibus ea quae conueniebant instruens eum, perfectam in ipsa epistola doctrinam uisus est deprompsisse. memoratus uero est et quaedam de dogmate in media parte epistolae, de quibus uel maxime necessarium sibi doctrinam esse perspiciebat. nihil uero ex illis reliquit quae ad commune ornamentum pertinere poterant, si tamen quis scripta eius cum competenti cautela uel legere uel custodire uoluerit. hanc igitur epistolam meo iudicio omnes cautissime episcopos ediscere conueniebat; sic enim diligenter instructi cognoscere poterant ecclesias Domini Dei secundum ut decens est uel regere uel dispensare, beati Pauli legibus inseruientes. ea enim quae ad Timotheum tunc scripsit relinquens eum Ephesi, omnibus eum ecclesiis quae secundum Asiam esse uidebantur praeponens, haec omni episcopo qui ecclesiam Dei creditus est gubernare aptari posse nemo dubitet. incipienda ergo est illa expositio quam per partes expedire nos conuenit, eo quod argumentum in hisce sufficienter a nobis expressum uidetur esse.

Paulus apostolus Christi Iesu secundum imperium Dei saluatoris nostri, et Christi Iesu, spei nostrae: Timotheo carissimo filio in fide, gratia, misericordia, pax a Deo patre nostro et Christo Iesu domino nostro.

uidetur beatus Paulus in praescriptione praesentis epistolae contra suam consuetudinem adiecisse [ad] gratiam et pacem 'misericordiam,' ab affectu maiori quem erga Timotheum habere

1 fungi *C* (*corr*) *r* 2 instruit *r* | quae deceant presb. quaeue diac. *r* 3 conueniant *C** 5 eum *om r* | perfectum *C** 8 communem *C H* 9 qui *H* 11 eo (*for* meo) *H* 16 uidebantur esse *r* | proponens *r* 18 altari *C* H* | est ergo *r* 20 esse uidetur *r* 23 gratiae *C* gratia e *H* 26 ad *om C H r* | gratiam et pacem atque mis. *r* 27 ob affectum maiorem *C* ob affectum maiore *r*

16. *quae sec. Asiam esse uid.*] = ταῖς κατ' Ἀσίαν ἐκκλησίαις. *Qui eccl. Dei creditus est gubernare* = ὁ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ διέπειν πεπιστευμένος.

22. *carissimo*] = γνησίῳ. Ambrstr., 'germano;' Vulg., "dilecto." Cf. 1. p. 245, l. 18, note. *Nostro*, so Ambrstr.; ἡμῶν is found in Chrys. and Thdt.

27. *ab affectu maiori*] So Chrys., followed by Oec. and Thpht.; he adds,

uidebatur hanc uocis adiectionem abusus. consummans uero praescriptionem in his incipit sic:

sicut rogaui te ut sustineres Ephesi, cum irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam non aliter docere neque intendere fabulis et genealogiis infinitis, quae quaestiones praestant magis quam dispensationem Dei, quae est in fide.

ante omnia beati Pauli humilitas digna est demirationem, quoniam discipulo suo scribens non dixit: 'sicut praecepi,' aut 'probaui,' aut 'dixi;' sed simpliciter *sicut rogaui*, uel 'obsecratus sum.' sic sanctis illis studium erat uniuersos obsecratione ad opus pietatis inuitare, ita ut et alacritatem hisdem cum quadam animi oblectatione inponerent; eo quod obsecratio quidem etiam ualde desidiosos scit animare, praecepti uero pondus et illum qui alacritate tenetur pigrum saepe fecisse uidetur. intendendum est autem et sensui dictorum. nec enim hoc uult dicere, sicut sensus qui in promptu est significare uidetur, quoniam rogauit eum ut sustineret Ephesi, ita ut praeciperet quibusdam ut ne aliter docerent; †nec enim pro hoc solo reliquit eum illic,

οὐ διὰ τὸ παραγγέλλειν μόνον τισὶν μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν

1 hanc u. adiectione fuisse abusum *r* 3 in *om C** 7 demiratione *C* (*corr*) *r* 9 sed dixit simpl. *r* 11 isdem *H* iisdem *r* 18 ut *om r* 19 Coisl. 204, f. 188 a [Cr. vii. 5, Fr. 149] *θεόδωρος. ἄλλος δέ φησιν· οὐ διά, κ.τ.λ.*

however, a further reason: *καὶ τοῦτο ἀπὸ πολλῆς φιλοστοργίας ... πλείονος γὰρ μάλιστα οἱ διδάσκαλοι δέονται τοῦ ἐλέου.* Cf. Sedul. Scot.: "'misericordiam' addit propter eius honorem nimiamque eius dilectionem; aut quia T. stomachi dolore laborabat [c. v. 23], ideo misericordia indiguerat." *Atque mis.* (Rab., see vv. ll.) is an unfortunate attempt to escape from the difficulties of a faulty text.

3. *sustineres*] Cf. Rönsch, *Itala*, p. 381. So Hil. ("sustinere"), Aug.; Vulg., "remaneres." On *denuntiares* (*παραγγείλῃς*) see II. p. 62, l. 14, note. *Non aliter docere*; cf. I. p. 2, l. 21, note. *Infinitis*, so Iren.[int.] Ambrstr.; Tert., "indeterminabiles," "indeterminatas;" Vulg., "interminatas." *Dispensationem*; cf. the comm. below, p. 73, l. 11 sq. Th. clearly read *οἰκονομίαν*, thus agreeing with Chrys., Thdt., and the Greek authorities generally, against the Pesh. and the Latin versions.

7. *Pauli humilitas*] See the arg. to the Ep. to Philemon, *infra*; and cf. Chrys. *ad h. l.*: *ἄκουε τὸ προσηνές, πῶς οὐ διδασκάλου κέχρηται φωνῇ ἀλλ' οἰκέτου* [Oec. *ἱκέτου*] *σχεδόν· οὐ γὰρ εἶπεν 'ἐπέταξα' οὐδὲ 'ἐκέλευσα' οὐδὲ 'παρήνεσα,' ἀλλὰ τί; 'παρεκάλεσά σε.'*

digna est demirationem] Rönsch, *Itala*, p. 412.

9. *'rogaui', uel 'obsecratus sum'*] The translator, dissatisfied with the Vulg. rendering which he has retained in the text, adds an alternative; cf. I. pp. xxxvi, 5, l. 16 note. For an ex. of the dep. *obsecrari* cf. I. p. 163, l. 10.

18. *nec enim pro hoc solo*, &c.] See the arg. above, esp. pp. 67, l. 2; 68, ll.

sed ut omnia pro illa faceret sollicitudine quam erga ecclesias Dei expendere fuerat ordinatus. de quibus etiam omnibus scripsisse uidetur ad eum in epistola.*

sunt autem sensus duo complexi sibi inuicem, primo sensu secundum exclamationem inperfecte expresso, ut tali ratione etiam unum esse quod dictum est uideretur. uult enim dicere: 'sicut te rogaui, Macedoniae proficiscens, ut sustineres Ephesi, diligentiam illis adhibens qui illo sunt; quod et facito, commissum tibi opus expediens, et omnia sollicite implens quae ad communem pertinent correctionem.' hoc igitur est, quod uult significare per illud quod dixit: *sicut rogaui te ut sustineres Ephesi, cum irem in Macedoniam;* quod et inperfecte dictum esse adstruxi, beato Paulo consuete nullum loquelae studium adhibente, illud autem quod sibi uidebatur pro sua uirtute ut poterat explicante. nam nec disciplinam dicendi studuerat, sed nec pro hoc studium adcommodare conueniens sibi esse existimabat. deinde adicit: *ut denuntiares quibusdam* et reliqua; hoc dicens quod uel maxime ante omnia eum procurare uolebat. quid ergo illud est? 'uolo te (inquit) ante omnia ut dehorteris illos qui in ecclesia alia cupiunt docere praeterquam pietatis

---

κατέλιπεν αὐτὸν ἐν Ἐφέσῳ, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, περὶ ἧς αὐτῷ καὶ γεγράφηκεν.

5 inperfecto *H* 8 illic *r* | facite *r* 13 consuetae *r* | illud (*for* nullum) *C* in illum *Hr* 14 adhibentem *r* 15 explicare *H* 17 adiecit *r* 18 autem (*for* eum) *C r*

15, 16. The Gk. has been cropt by the catenist; originally it may have run: *οὐ γὰρ βούλεται εἰπεῖν κατὰ τὸ πρόχειρον ὅτι παρεκάλεσεν αὐτὸν προσμεῖναι ἐν Ἐφέσῳ ἵνα παραγγείλῃ τισὶν μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν· ῥὐ γὰρ διὰ τοῦτο μόνον κατέλιπεν, κ.τ.λ.*

4. *sensus duo complexi sibi inu.*] *νοήματα δύο συμπεπλεγμένα ἀλλήλοις*, or the like; see I. p. xl. For *complectere*, cf. Rönsch, *Itala*, p. 300.

primo sensu sec. exclamationem] The meaning seems to be that the Ap. has mixed up two directions, (1) *καθὼς παρεκάλεσά σε προσμεῖναι ἐν Ἐ. πορ. εἰς Μ.*, [*οὕτως ποίει*], (2) *παράγγελλε (ἵνα παραγγείλῃς), κ.τ.λ.* The first of these sentences is left incomplete, after the manner of an exclamation (*κατ' ἐκφώνησιν*); and as it stands, it seems to form a part of the same clause with the words *ἵνα παραγγείλῃς*, which really begin a fresh and independent subject.

7. *Macedoniae proficiscens*] Jacobi: "fortasse legendum est *in Macedoniam*." Cf. however II. p. 1, l. 10, note.

13. *adstruxi*]=adfirmaui; cf. De Vit, *s. v. Nullum;* see vv. ll. The correction is absolutely required by the context; comp. next note.

15. *nam nec disciplinam...sed nec*, &c.]

postulat ratio.' †euidens est enim quod dixit, *ut denunties quibusdam;* de suis enim id dicit et non de alienis. nec enim exteris denuntiare erat Timothei, tunc uel maxime magistris pietatis non solum increpare contrariis minime usurpantibus, sed e contrario plurima ab illis mala sustinentibus. dicit autem non debere *aliter docere,* de illis dicens qui ex circumcisione crediderant, qui et multa quasi pro lege loquentes eos qui ex gentibus erant docere adnitebantur contra christiani dogmatis ritum.* nam et in omnibus epistolis propemodo beatum quis inueniet Paulum de illis plurima scribentem, eo quod et multi tunc erant, qui huiusmodi proponebant doctrinam; quod et melius cognoscere quis poterit, si interpretationem nostram, quam propemodum per omnes epistolas explicasse uidemur, decurrere uoluerit, in quibus ostendimus beatum Paulum multa de his fuisse locutum.

†nam quod dixit: *non intendere fabulis et genealogiis infinitis,* in commune quidem de omnibus dixit, maxime his qui ex gentibus

---

δῆλον δὲ ὅτι τὸ ἵνα παραγγείλῃς τισὶν περὶ τῶν οἰκείων λέγει· οὐ γὰρ δὴ τοῖς ἀλλοτρίοις παραγγέλλειν ἠδύνατο, τοὐναντίον γὰρ καὶ πολλὰ κακὰ ὑπέμενον παρ' ἐκείνων. λέγει δὲ περὶ τῶν ἐκ περιτομῆς, οἳ πολὺν ὑπὲρ τοῦ νόμου δῆθεν ποιούμενοι λόγον, τοὺς ἀπὸ ἐθνῶν ἐπεχείρουν διδάσκειν ἐναντία τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος.

λέγει τοίνυν· 'πᾶσιν μὲν παράγγελε, προηγουμένως δὲ τοῖς ἀπὸ ἐθνῶν, μὴ προσέχειν τοῖς μύθοις τοῖς ὑπ' ἐκείνων λεγομένοις καὶ

5 male *C H r*: *txt g* (*conj. Jacobi*) illis *C* (*corr*) max. de illis *r*: *see note*

17 max. his de illis *C***H* max. autem de 18 Coisl. 204, *l. c.* 24 Coisl. 204, *l. c.*

'The Ap. had not studied grammar or rhetoric, nor did he see fit to avail himself of those arts in the composition of his epistles.' Comp. I. p. lxvii.

4. *usurpantibus*] Cf. II. p. 38, l. 15, note.

9. *nam et in omn. epistolis,* &c.] Cf. the arguments to Gal., Phil., Col. Chrys. *ad h. l.*: ἐνταῦθά τινες ἦσαν ἐξ Ἰουδαίων ψευδαπόστολοι, βουλόμενοι πάλιν ἐπὶ τὸν νόμον ἕλκειν τοὺς πιστούς· ὃ πανταχοῦ τῶν ἐπιστολῶν αἰτιᾶται.

16. *nam quod dixit,* &c.] The Gk. seems to have been: τὸ γὰρ 'μὴ προσέχειν'...πᾶσιν μὲν λέγει κατὰ κοινόν, προηγουμένως δὲ τοῖς ἀπὸ ἐθνῶν, οἳ τοῖς ὑπ' ἐκείνων λεγομένοις προσέχοντες, κ.τ.λ. Dr Jacobi says (on l. 16): "satis elucet latinum codicem his locis non uersionem sed paraphrasin graeci textus praestare." My own impression is that it is the catenist who has departed from his author, by abbreviating the text; see I. p. xxxv sq. Παράγγελε (l. 24); so the catena.

sunt; qui intendentes illis quae a Iudaeis dicebantur, saepe in dogmate pietatis noceri uidebantur. quod et Galatae perpessi fuisse inueniuntur, qui cum obseruantia ceterorum quae in lege fuerant definita, etiam nec a circumcisione se cohibuerunt. genealogiis uero eos intendere minime conuenire edixit, eo quod Iudaei tunc multam expendebant sollicitudinem ut ostenderent Christum non promissorum sequentia ex Abraham et Dauid descendisse, et propter hoc adnitebantur etiam progenies ueteres memorari, dicentes quemadmodum ille ortus est ex illo, quemadmodum uero ille ab illo natus est; ex quibus etiam multos conturbari eueniebat ex illis uel maxime qui ex gentibus crediderant, qui nihil cautissime ex antiquis libris scire potuerant. 'his ergo praecipito (ait), ut genealogiis non intendant.' quas bene et 'infinitas' esse edixit, eo quod illi qui talia explicant poterant modo hic modo illic suum uertere sermonem, et nunc quidem

---

ταῖς γενεαλογίαις.' πολλὴν γὰρ ἐποιοῦντο τὴν σπουδὴν τοῦ δεικνύναι τὸν Χριστὸν οὐκ ἀκολούθως ταῖς ἐπαγγελίαις ἐξ 'Αβραὰμ καὶ Δαβὶδ γεγονότα, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεχείρουν καὶ τὰ γένη τὰ παλαιὰ διηγεῖσθαι δῆθεν· ἀφ' ὧν δὴ πολλοὺς τῶν ἀπὸ ἐθνῶν πεπιστευκότων παρετάραττον, οὐδὲν τῶν παλαιῶν ἀκριβῶς ἐπισταμένων. καλῶς δὲ αὐτὰς καὶ 'ἀπεράντους' ἐκάλεσεν, ὡς τῶν ἐπὶ τὰ τοιαῦτα ἐκφερομένων δυναμένων τῇδε κἀκεῖσε περιάγεσθαι

1 intendentibus *r* 2 nocere *C H r*: *txt conj. Jacobi* 3 observantiam *C r* 5, 14 dixit *r* 9 natus (*for* ortus) *H* 12 poterant *r* 13 praecipio *H*

4. *nec a circumcisione se coh.*] Cf. I. p. 2, l. 23 sq.

5. *eo quod...descendisse*] Cited by Lanfranc, with the omission of *promissorum sequentia*, and the strange perversion "non ex Abraham sed ex Dauid."

6. *ut ostenderent Christum non*, &c.] Chrys. attributes to these genealogists a less directly polemical object: *ἵνα δῆθεν ἐμπειρίας πολλῆς καὶ ἱστορίας δόξαν ἔχωσιν.* Thdt. endeavours to combine the explanations of Chrys. and Th.; *οἱ ἐξ 'Ιουδαίων πεπιστευκότες ἐπὶ τῇ γνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης μέγα φρονοῦντες ζητήματα ἄττα τοῖς ἐξ ἐθνῶν πεπιστευκόσιν προσέφερον, ἐλέγχειν μὲν αὐτοὺς ὡς ἀμυήτους τῶν θείων λογίων πειρώμενοι, φυλάττειν δὲ τὴν νομικὴν πολιτείαν παραπείθειν ἐπιχειροῦντες. οὕτως καὶ τὰς ἐξ 'Αβραὰμ καὶ Δαβὶδ γενεαλογίας κατέλεγον, ἐρευνῶντες δῆθεν εἰ ἀληθῶς ἐκ τούτων ὁ κύριος κατὰ σάρκα γεγένηται.* The Antiochenes seem not to have known or to have rejected the older interpretation which saw in *γεν. ἀπεράντοις* a reference to Essene or early Gnostic speculations (Iren. i. *praef.*, Tert. *de praescr.* 7. 33). Chrys. however is half disposed to include the pedigrees of Gentile mythology: *οἶμαι δὲ καὶ "Ελληνας αὐτὸν ἐνταῦθα αἰνίττεσθαι...ὡς τοὺς θεοὺς αὐτῶν καταλεγόντων.*

huius dicere progeniem, nunc uero alterius, et iterum ab isto transire ad alterum, quod in genealogiis fieri solet necessarie,* quando quis progeniem ex multis descendentem uoluerit interpretari; 'infinitas' nominans eo quod nullum finem habeant, sed nec deficere possint occasiones uerborum in talibus uel maxime quaestionibus, quas etiam occasiones narrationum et †'fabulas' esse dixit, eo quod nec aliquid habeant in se necessarium, sed solam narrationem contineant* uanam quandam et fabulosam, quoniam 'ille illum ex illa genuit.' et interpretans quid 'infinitum' esse dicit, optime adiecit: *quae quaestiones praestant magis quam dispensationem Dei in fide.* †'talium (inquit) narratio, et sollicitudo quae de talibus est, quaestiones quidem copiosas quasdam et infinitas praestare uidetur; prohibet uero diuinam cognoscere dispensationem, secundum quam Deus nostram salutem per Christum operari dignatus est, cui uel maxime cum omni fide intendere conuenit illos qui audiunt, qui et ipsis rebus ueritatis habere possunt probationem.* quorum doctrina minime praetermissa, successiones non conuenit discutere generum.' nam quia tunc mala erant de hisce uerba, liquido id probatur ex Matthaei et Lucae euangelistarum narratione. utrique etenim explicauerunt quemadmodum Christi generatio ex antiquo de-

---

τῷ λόγῳ· ὅπερ ἐν ταῖς γενεαλογίαις γίνεσθαι ἀνάγκη, νῦν μὲν τούτου λεγόντων τὸ γένος, αὖθις δὲ τὸ ἑτέρου, καὶ πάλιν ἀπὸ τούτου μεθισταμένων εἰς ἕτερον.

'μύθους' δὲ αὐτοὺς ὠνόμασεν ὡς μὴ ἔχοντας ἀναγκαίαν διήγησιν.

ἡ γὰρ περὶ ταῦτα σχολὴ καὶ ζήτησις οὐκ ἐᾷ γνῶναι τοῦ θεοῦ τὴν οἰκονομίαν, καθ' ἣν τὴν ἡμετέραν διὰ Χριστοῦ εἰργάσατο σωτηρίαν· ᾗ μᾶλλον προσέχειν ἔδει μετὰ πίστεως, ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἔχοντας τῆς ἀληθείας τὴν ἀπόδειξιν.

2 transisse *r* | necessario *r* 4 habent *r* 13 prohibent *r* 19 uerbis *r* 20 utr. expl. enim *r* 26 Coisl. 204, *l. c.*

4. *eo quod nullum finem h.*] Chrys.: *τί ἐστὶν ἀπεράντοις; ἤτοι πέρας οὐδὲν ἐχούσαις, ἢ οὐδὲν χρήσιμον, ἢ δυσκατάληπτον ἡμῖν.*

6. *'fabulas' esse dixit*, &c.] Thdt. assigns a more definite sense to *μύθους*: *μ. ἐκάλεσεν...τὴν Ἰουδαϊκὴν ἑρμηνείαν τὴν ὑπ' αὐτῶν καλουμένην δευτέρωσιν* [i. e. the Mishna].

19. *liquido id probatur*, &c.] It seems that Th.'s account of the purpose aimed at by the genealogists is a mere inference derived from a comparison of the genealogies of SS. Matt. and Luke. His comments on S. Matt. i. and S. Luke iii. 23 sq., are unfortunately both missing.

scendit, non tamen per illam ipsam generationem a Dauid utrique uenerunt; sed Matthaeus ad aliam genealogiam ex Dauid descendisse uidetur, Lucas uero ad aliam coactus est uenire narrationem, ab illis quaestionibus quae tunc uel maxime mouerí uidebantur. quod etiam cautissime quis scire poterit interpretationem nostram decurrens, quam de euangeliis expressisse uisi sumus. et dicens illa quae conueniebant praecipere eis, et a quibus se cohibere deberent, dicit compendiose quae emendare eum [in] fidelibus uidebatur, ita ut diligentiam eorum adhiberet:

finis (inquit) *praecepti est caritas, ex mundo corde et conscientia bona et fide non ficta.*

'praecipere autem te uel maxime cupio illis, quod et finis est nostrae doctrinae, ut discedant ab omni quaestione uana, non intendant uero illis qui fabulosa quaedam narrare cupiunt; saluam uero atque integram caritatem erga communem Dominum custodiant, mundo corde et perfecta conscientia.' et osten-

1 per illa ipsa generatione *CH* pro &c. *r* | ad D. utique *r* 9 emendare eum fid. uidebat *C H* em. cum fid. uid. *r*: *txt conj. Jacobi*

1. *per illam ipsam generationem*] See vv. ll. The Gk. seems to have been: οὐ μέντοι διὰ τοῦ αὐτοῦ [the translator has misread or mistranslated the passage as if it had stood αὐτοῦ τοῦ] γένους ἀπὸ τοῦ Δαβίδ, κ.τ.λ.

3. *ad aliam coactus est*, &c.] Comp. Cramer ii. 32: προσηκόντως δὲ ὁ μὲν τοῦ κατὰ φύσιν, ὁ δὲ τοῦ κατὰ νόμον πατρὸς μέμνηται, ἵνα δείξωσιν ὅτι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πατέρων...εἰς τὸν Δαβὶδ ἀνατρέχει τὸ γένος· ὅθεν τῶν δύο πατέρων εἰς τὸν Δ. ἀνατρεχόντων, καὶ Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων πᾶσιν περιῄρηται [Cr. περιείρηται] ἀμφισβήτησις καὶ ἅπαν σκάνδαλον.

6. *quam de euang. expr. uisi s.*] On the question whether Th. wrote on all the four Gospels, see Fritzsche *de Th. u. et scr.*, pp. 63—4, 84.

7. *dicens...deberent*] Cited by Lanfranc, who however substitutes "diuidens" for *dicens*, and "debuerant" for *deberent*.

9. *quae emendare*, &c.] Some correction is clearly necessary. I have adopted that proposed by Dr Jacobi, without being quite satisfied by it. Perhaps *ei in f.* should be read for *eum f.*

11. *ex mundo corde*] O. L., Vulg., "de corde puro."

13. *finis est nostrae doctr.*] By τῆς παραγγελίας Th. rightly understands S. Paul to mean the teaching of the Apostles in general, though not without an allusion to the use of παραγγέλλειν in v. 3. 'I wish thee to enjoin that which is the end and aim of all Christian teaching, love, flowing from purity of heart and a good conscience.' So, in substance, the other Gk. commentators; Pelagius, on the other hand, thinks chiefly of the Mosaic law, which the Judaizers abused: "*finis praecepti*...caritas Dei et proximi, in qua tota lex pendet et prophetae."

dens quanta nociuitas adnascitur illis qui non ita erga dogma pietatis consistunt, adicit :

a quibus quidam excidentes conuersi sunt in uaniloquium, uolentes esse legis doctores, non intellegentes neque quae dicunt, neque de quibus adfirmant.

'horum (inquit) diligentiam quidam sic facientes a pietate quidem exteri sunt facti, erga uaniloquium uero uacantes confingunt se illa quae legis sunt docere ; qui etiam quae a se dicuntur minime intellegunt.' et quia non uerisimile esse uidebatur, ut non intellegerent ipsi de quibus dicunt, optime adicit : *neque de quibus adfirmant.* nam qui minime sciunt pro quibus loqui eos conueniat, hi propria uidentur ignorare. et ut ne uideretur legem incusare, adicit :

scimus quoniam bona est lex, si qui eam legitime utatur.

'haec autem adsero non legem incusans, sed insipientiam illorum arguens, qui nesciunt eam abuti ; si uero quis eam abusus fuerit sicut conuenit, ualde et laude dignissimam et uenerabilem legem esse recipio.' et ut ne uideatur conuersationem legis iterum subintroducere quasi usu aliquo, adicit :

sciens hoc quoniam iusto lex non est inposita, iniquis autem et

3 aberrantes (*for* exc.) *C r* 7 ext. f. s. *r* 9 quoniam (*for* quia) *r* | non *om r* 12 conueniant *C H* (*corr*) 14 si quis ea *C r* his qui eam *H* 16 ea uti *r* | abusus eam *C* usus ea *r* 20 uero (*for* autem) *H*

3. *excidentes*] So Clarom. ; Amb., Ambrstr., Vulg., "aberrantes" (see vv. ll.). *Dicunt ;* Vulg., "loquuntur."

11. *nam qui minime sciunt*, &c.] I. e. persons who are ignorant of the subject on which they undertake to speak, may well fail to understand the meaning of their own words (*οἱ γὰρ μὴ εἰδότες ὑπὲρ τίνων λεκτέον, τούτους εἰκὸς καὶ τὰ ἴδια ἀγνοεῖν*).

12. *et ut ne uideretur legem inc.*] Cited by Lanfranc, and paraphrased thus by Robert of Bridlington: "hoc ideo subiungit ne uideatur legem incusare per hoc quod denuntiauit a quaestionibus legis abstinere. et est sensus, 'quamuis abstinere iubeam a contentionibus legis, tamen non destruo legem, sed scio eam bonam esse omni homini bene utenti.'" Cf. Thdt.: *ἵνα μή τις αὐτὸν ὑπολάβῃ τοῦ νόμου κατηγορεῖν.* Sedul. Scot.: "hoc dicit ne quis putaret eum spernere legem."

15. *haec autem adsero*, &c.] Thdt.: *οὐ τῷ νόμῳ μέμφομαι, ἀλλὰ τοῖς κακοῖς διδασκάλοις τοῦ νόμου.*

18. *ne uideatur...subintroducere*] Lanfranc.

20. *inposita*] O. L. and Vulg., "posita." *Iniquis et insubd.* ; Vulg., "iniustis et non subd." *Fornicatoribus;* Vulg., "fornicariis." *Patricidiis, matricidiis* (*C, H*) are found also in Cod.

insubditis, impiis et peccatoribus, sceleratis, contaminatis, patricidiis et matricidiis, homicidis, fornicatoribus, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, periuris.

'illud autem scio, quoniam autem lex actuum inconuenientium abdicationem continet; posita est enim, ut prohibeat omnes iniquitates. ergo illis qui peccant necessaria est legis definitio, docet enim eos minime illa facere; qui autem semel sunt iustificati et ab omni peccato superiores effecti, superflua est illis lex, qui uel maxime legis possident directionem. hoc autem est apud nos, qui expectamus resurrectionem et incorruptionem, cum qua et in inuertibilitate perpetua persistemus, peccare minime ultra ualentes, et propter hoc legem non indigemus. itaque nobis qui credidimus et per formam baptismatis in illis iam extitimus, superflua est legis definitio; qui ultra a peccatis nos abstinere non ex lege instruimur, sed docemur imitari illas res in quarum formam iam nunc consistimus.' et euidentius post enumerationem peccatorum adicit:

et si quid aliud sanae doctrinae aduersatur, secunaum euangelium gloriae beati Dei, quod creditum est mihi.

ut dicat quoniam 'omnia quae praua sunt, contraria sunt nostrae doctrinae, quam consequenter euangelio gloriae facimus.' 'gloriam' quidem dicens, illam dicit quae in futuro saeculo post

2 parricidis (*for* homic.) *H* 3 periuriis *C* 4 autem *om r* 6 erga illos *r* 10 peccamus (*for* expect.) *C H r* 11 in *om C* r* 12 ultra min. *r* | lege *r* 14 nos a peccatis *H* 15 instruimus *C* 16 quorum *r* 17 adiecit *r* 22 illum *C**

Clarom., and *periuriis* in Cod. Fuld. On patricida = parricida see the lexx. under the latter form.

4. *illud autem scio, quoniam autem*] As the second *autem* possibly answers to δή, I leave it unexpunged; but it is very probably due to the carelessness of an early copyist.

6. *illis qui peccant nec. est legis def.*, &c.] On the theology of this passage see I. p. lxxxi. and to the passages there cited add the comm. on Gal. iv. 30, v. 23; Eph. i. 14, 23, ii. 14—16; Col. ii. 11, 14, 17.

11. *inuertibilitate*] Cf. I. p. 26, l. 11, note.

13. *in illis iam extitimus*] Cf. the comm. on Gal. v. 24. *Superflua est legis def.* = περιττὴ ἡ τοῦ νόμου διάταξις (I. p. 150, ll. 14, 26).

21. *doctrinae quam*, &c.] Th. thus interprets as if S. Paul had written διδασκαλίᾳ τῇ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον. Cf. the O. L. and Vulg., "doctrinae...quae est secundum euangelium" — a rendering which our translator, notwithstanding his author's comment, has conscientiously avoided in his text.

resurrectionem aderit hominibus, quasi qui et in meliorem transituri sunt statum; *seminatur* enim (ait) *in corruptione, surgit in incorruptionem; seminatur in infirmitate, surgit in uirtute; seminatur in ignobilitate, surgit in gloria. euangelium* uero *gloriae* uocat illam praedicationem quae de euangelio est, quod et consequenter 'creditum sibi' esse edixit, ut doceret omnes homines debere expectare illa per eam fidem, quae in Christo est. gloriam uero *beati Dei* dixit, ut dicat 'quae ab illo nobis tribuitur.' †iure 'beatum' Deum hoc in loco uocat, eo quod idem in natura beatitudinem habeat propter suam inuertibilitatem, nobis uero gratis id tribuat.* haec ergo praedicatio est de futuris quae expectare omnes docemus, consequentem ei facientes doctrinam; praeparamus enim omnes illam uitam in praesenti saeculo imitari, prout potest cauentes a peccato, eo quod licet eis credentibus per baptismatis formam consortes illorum fieri bonorum. talibus uero extantibus superflua est illis lex, unum quidem, quia rebus ipsis frui illa expectant in quibus existentes

---

εἰκότως δὲ 'μακάριον' αὐτὸν ἐνταῦθα καλεῖ, ὡς ἂν αὐτοῦ μὲν τὸ μακάριον ἔχοντος ἐν τῇ φύσει διὰ τῆς ἀτρεπτότητος, ἡμῖν δὲ χάριτι τοῦτο περιποιοῦντος.

2 surget *Hr* 3 incorruptione *r* | surget *Hr* 4 surget *Hr* | gloriae *om r* 6 dixit *Hr* 7 illam (*for* illa per eam) *H* 8 gl. autem dixit b. D. *Cr* 11 quae (*for* est) *Hr* 12 quam et (*for* quae) *H* quam (*om* et) *r* | docemur *Cr* | doctr. fac. *H* 14 potestis *C* | peccatis *r* 15 per baptismate *H* | consortes *om C H*: *txt r* 18 Coisl. 204, f. 189 b [Cr. vii. 9, Fr. 150] *θεόδωρος. εἰκότως, κ.τ.λ.*

2. *seminatur*, &c.] 1 Cor. xv. 43; cf. II. p. 25, l. 41, note.

4. *'euangelium u. gloriae'...'gl. b. Dei'*] Cf. Thdt.: *'εὐαγγέλιον' δὲ 'δόξης' τὸ κήρυγμα κέκληκεν, ἐπειδὴ τὴν μέλλουσαν δόξαν ἐπαγγέλλεται τοῖς πιστεύουσιν.* Chrys. places another explanation side by side with this: *'εὐ. δ.' εἴρηκεν, δηλῶν ὅτι δόξα ἐστὶν τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ· ἢ καὶ τὰ μέλλοντα αἰνίττεται.* Like Th. he also brings *τῆς δόξης* into connexion with *τοῦ θεοῦ*, and from this point of view again offers a double interpretation —*ἢ τὴν λατρείαν φησὶν τοῦ θεοῦ, ἢ ὅτι εἰ τὰ παρόντα πάντα ἐμπέπλησται τῆς δόξης αὐτοῦ, πολλῷ δὲ μᾶλλον τὰ μέλλοντα.* Pelagius understands simply 'the Gospel which brings glory to God:' "*eu. gloriae* ...per quam glorificatur Deus."

8. *quae ... inuertibilitatem*] Cited by Lanfranc, who however substitutes for the last word the easier "immutabilitatem."

9. *iure 'beatum' Deum...uocat*] See the comm. on c. vi. 15, *infra*.

11. *nobis...tribuat*] Cf. Th. on Ps. i. 1 (Migne, 648).

16. *unum quidem ... alterum uero*] "For one thing...and further" (*ἓν μὲν ... ἄλλο δέ*). Cf. *infra*, p. 85, ll. 16, 17.

non habent necessariam legis definitionem ; alterum uero quoniam omnem omnis legitimae doctrinae formam praecellere uidetur illa fides quae de illis est, et ad omnem uirtutum cautelam eos perducere potest.

deinde quasi ex dictorum sequentia uertitur, ut gratias agat Deo, quoniam commissum est sibi euangelium, cum non esset dignus. abutitur uero illa quae erga se erant, referens ad ostensionem dictorum, simulque demonstrans quoniam misericordia uniuersos Christus saluauit, in futuris illos constituens bonis, in quibus et persistentes inuertibiles ultra sine peccato ; ita ut et superflua illis necessario lex esse uideatur. quod ex ipsis magis ostenditur uerbis ; dicens enim *secundum euangelium gloriae beati Dei, quod creditum est mihi,* adicit :

et gratias ago ei qui me confortauit in Christo Iesu Domino nostro, quoniam fidelem me existimauit, ponens in ministerium, qui primum eram blasphemus et persecutor et contumeliosus.

'gratias (inquit) multas refero pro his Christo, qui in tali me opere confortauit, ita ut uniuerso orbi euangelium praedicarem (nec autem erat possibile hoc posse, si non eius cooperatione dignus fuissem effectus) ; et quoniam sua reuelatione ad pietatem me tradens, [in] ministerium ali[or]um saluti ponere est dignatus, dignum me existimans ad hoc, equidem cum studio

1 diffinitionem *r* 2 omni *C H r* 3 et (*bef* illa) *add* (*bef* ad) *om C H r* 5 uertititur (*sic*) *C** 7 utitur u. illis *r* 8 misericordia *om r* 11 necessaria *C r* | et (*for* ex) *r* 14 in (*bef* Chr. I.) *om r* 18 orbe *C** 19 nec erat autem *r* 20 suam reuelationem *C H* 21 tradens min. alium s. p. *C H.* tradens min. aliud s. imponere *r* 22 existimas *r* | quamuis adhuc (*for* ad hoc, equidem cum) *r*

2. *omnis*] *Omni* (see vv. ll.), unless it has arisen from a repetition of *omnem*, is a correction of *omnis* by some early copyist who possibly took *doctrinae* for a dat. after *praecellere*. *Et* seems to have been misplaced from the same cause.

14. *et, in*] Omitted by the Vulg. The text of Chrys. has neither καὶ nor ἐν, and Th.'s comm. is decisive against the latter. Both *et* and *in* are therefore probably due to the influence of the O.L. (cf. Ambrstr., Cod. Clarom., Pelag.). *In ministerium ;* so Clarom., following the Gk. ; Vulg., "in ministerio." *Primum eram ;* Ambrstr., "prius eram," *Fuld.*, "primum fui," *Am.*, "prius fui."

20. *quoniam sua reuelatione,* &c.] The MSS. seem to have fallen into confusion at this point. If the suggested corrections are right, the Gk. may have been : ὅτι τῇ οἰκείᾳ ἀποκαλύψει παραδούς με εἰς τὴν εὐσέβειαν, ἠξίωσεν εἰς διακονίαν θέσθαι [ἐπὶ] τῆς τῶν λοιπῶν σωτηρίᾳ, ἄξιόν με τούτων ἡγησάμενος καίπερ, κ.τ.λ. *Aliium* is perhaps a form of the gen. plural, but the exx. given by the lexicons are of doubtful authority.

tenerer persequendi et blasphemandi et contumeliis afficiendi eos qui in illum credebant.' et exaggerans illud adicit :

sed misericordiam consecutus sum, quoniam [*ignorans*] *feci in incredulitate; superabundauit autem gratia Domini nostri cum fide et caritate, quae est in Christo Iesu.*

'sed talis quidem eram ego; misericordiam uero adsecutus, dignus habitus sum magnorum, Deo scilicet peccata quidem mea ignorantiae meae deputante, bonitate uero sua in fidem et caritatem recipiente.' et postquam de se gratias [agens] ad demonstrationem praedictorum, sicut dixi, illa quae de se fuerunt uisus est retulisse, adiciens :

fidele uerbum et omni acceptione dignum, quoniam Christus Iesus uenit in mundum peccatores saluos facere; quorum primus sum ego.

'uerum est ergo, quoniam Christus pro peccatorum uenit salute, sicut ex me est id perspicere.' *fidele* autem *uerbum* dicens, uerum dicit uerbum; *acceptione* uerum *dignum* ideo dixit, eo quod omnis quicumque fuerit ille recipiet, credens quia Deus

1 efficiendi *C* 2 ait (*for* adicit) *r* 3 ignorans *om C H* 4 incredulitatem *C* 6 uero *om H* 7 Dei *H* 8 deputanti *C H* | bonitate u. suam *C* bonitatem u. s. *H* bonitate u. suae *r* | in fide et caritate *H* 10 dixit *C r* 11 ait (*aft* adiciens) *add r* 12 quia (*for* quoniam) *H r* 13 in hunc mund. *r* 14 ego sum *r* 17 dicitur (*for* dicit) *C H* dicetur *r*

3. *ignorans feci*] See vv. ll. The omission of *ignorans* is evidently accidental, since Th.'s comment shews that it was represented in his text, and the Latin authorities are unanimous in its favour. *Incredulitatem*, the reading of *C*, occurs also in Cod. Clarom., with which our translation is so often at one. *Caritate* is here unsupported by the Latin versions, which have "dilectione" (cf. I. p. xlii).

10. *sicut dixi*] Cf. *supra*, p. 78, l. 5 sq. The changes I have made seem to be required by the sense. Cf. Thdt.: οὕτως τὰ καθ' ἑαυτὸν γυμνώσας δείκνυσιν ταύτην πᾶσιν προκειμένην τὴν χάριν.

12. *fidele uerbum*] It would be interesting to know whether our translator has here corrected the O. L. for himself, or has been influenced by Jerome's criticism (*ep.* 24: "illis placeat *humanus sermo*... nos cum graecis, id est, cum apostolo qui graece locutus est, erremus *fidelis sermo*"). His characteristic use of *uerbum* = λόγος is in favour of the former supposition; comp. however I. p. xliv, for some scarcely doubtful instances of Jerome's influence in other parts of this work. *Quoniam*, so Clarom.; *quia* (*H*) is from the Vulg. (cf. I. p. xxxiii). *Sum ego* (the Gk. order), so Clarom.; Vulg., "ego sum."

17. *uerum dicit uerbum*] Thdt.: ἀντὶ τοῦ ἀψευδὴς καὶ ἀληθής.

18. *omnis...recipiet...delectatur*] Cf. Pelag. (followed by Primasius, Sedulius): "quem omnes credunt et omnes con-

homines misericordia saluat, cum sint peccatores propter suam infirmitatem. acceptabilis uero est omnibus bonitas maxime Dei quae ualde est magna et multo copiosior erga nos effecta; omnis autem quicumque ille delectatur in hisce sermonibus, cum sit ipse homo, et bona de hominibus audire cupiat. et latius hoc idem dicens adicit:

sed propter hoc misericordiam consecutus sum, ut in me primum ostendat Christus Iesus omnem patientiam ad informationem eorum qui sunt credituri illi in uitam aeternam.

'ideo me ministrum uocationis gentium de talibus elegit, ut ex me manifestum omnibus faciat, quoniam clementia Dei et bonitate omnes qui credunt in eum saluabuntur, aeternam potituri uitam. si autem doctrinae minister talis sumptus est, quales erunt illi, qui per eum ad pietatem uocantur?' et quasi qui ostenderit per haec, quoniam uera ratione misericordia tunc omnes saluabantur, quando a peccato exteri facti legem ultra minime indigere uidebuntur; ut ex hoc confirmet illud, quod propositum sibi fuerat, quoniam non conuenit per legem litigare, credentes uero in Christum expectare futura et secundum illa pro uirium suarum possibilitate in praesenti saeculo suam regere uitam, ita ut nec sit illis ad praesens adeo necessaria lex, si tamen ad futura respicientes uirtutis uoluerint curam habere; gratiarum actione suum conclusit sermonem, eo quod et magna adesse nobis bona ostendit. quapropter et dicit:

1 sinit (*for* sint) *r* 4 illi *C H r* 6 consecutus sum (*aft* hoc) *add r* 12 petituri *r* 13 miser (*for* minister) *H** 14 uocatur *C** 15 ostendit *r* 16 lege *r* 19 credente *C* credenti *Hr* 21 uitam regere *r* 22 uirt. habere curam uol. *r*

scientiae uerum esse cognoscant"—a comment certainly in excess both of S. Paul's words and of the facts.

4. *quicumque ille*] See vv. ll., and cf. *supra* p. 79, l. 18 (where the full form is seen), and I. p. 242, l. 14, note.

7. *propter hoc*] O. L. and Vulg., "ideo." *In me primum*, so *Fuld.*; *Am.*, "primo." Thdt. reads ἐν ἐμοὶ πρῶτον. *Informationem*, so Aug., with Ziegler's fragm. and the Clementine Vulg.; *Am.* has "deformationem," *Fuld. Clarom.*, "exemplum."

18. *per legem litigare*] See on v. 4 sq., and cf. Tit. iii. 9. *Per legem* is possibly an error for "pro lege," or "propter legem."

23. *gratiarum actione*, &c.] The long-deferred apodosis to *quasi qui ostenderit per haec, quoniam*, &c. On the purpose of S. Paul's doxologies see I. p. 120, l. 4, note.

regi autem saeculorum incorrupto, inuisibili soli Deo, honor et gloria in saecula saeculorum. amen.

hoc est: †' pro omnibus bonis illum laudari iustum est a nobis, qui tantorum nobis bonorum auctor extitisse uidetur.' tamen et hymnis nullum nomen absolute posuit, sed 'regem' quidem 'saeculorum' uocauit Deum, propter futurorum aeternitatem; 'incorruptibilem' uero dixit, propter illam incorruptibilitatem quam nobis adesse expectamus; 'inuisibilem' uero ait, eo quod non uideantur illa bona quae expectantur. ergo ab illis quae Deo adsunt, illa quae nobis ab eo aderunt credi bene reinsinuauit,* sicuti et in superioribus 'beatum' eum dixit ad confirmationem beatitudinis illius quae nobis aderit. uerum quia nihil ex his apostolus definitum pro suo posuit arbitrio, sed omnia (sicut in interpretatione ostendimus) congregauit aduersus eos qui pro legis doctrina corrumpere dogmatis adnitebantur simplicitatem; unde et scripsit illi, ut praeciperet suis non debere

---

'ὑπὲρ ἁπάντων ἐκεῖνον ὑμνεῖσθαι δίκαιον παρ' ἡμῶν, τὸν τοσούτων ἡμῖν αἴτιον γεγονότα ἀγαθῶν.' καὶ 'βασιλέα' μὲν 'τῶν αἰώνων' ἐκάλεσεν τὸν θεόν, διὰ τὸ τῶν μελλόντων ἀτελεύτητον. 'ἄφθαρτον' δέ, διὰ τὴν προσδοκωμένην περιέσεσθαι ἡμῖν ἀφθαρσίαν· 'ἀόρατον' δέ, διὰ τὸ μὴ φαίνεσθαι τὰ προσδοκώμενα. ὥστε ἀπὸ τῶν τῷ θεῷ προσόντων τὰ ἡμῖν περιεσόμενα παρ' αὐτοῦ πιστευθῆναι.

1 immortali (*for* incorruptio) *r* 3 laudare *CH*: *txt rg* 5 hymnus *r* 10 assunt *H* adsint *r* 17 Coisl. 204, f. 191 a [Cr. vii. 13] *ἄλλοι δέ φησιν· ὑπέρ, κ.τ.λ.*

5. *hymnis nullum nomen absolute*] 'Every title in this doxology has its special fitness; *βασιλεῖ τῶν αἰώνων, ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ*, each is appropriate to the subject in hand.' Cf. *infra*, l. 12 sq. Pelagius has caught the same idea: "rex enim parui temporis et mortalis ac uisibilis et capax consortis, honorem et gloriam temporalem habere potest, non tamen sempiternam." Chrys. on the other hand, followed by Thdt. and the Gk. expositors, contents himself with claiming the doxology for each Person in the Holy Trinity. Cf. Thdt.: *οὐ μόνον τῷ θεῷ καὶ πατρί, ἀλλὰ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι τὰ εἰρημένα προσήκει.* With Th.'s comm. compare his remarks upon the similar passage in c. vi. 15, 16.

10. *credi bene reinsinuauit*] 'By recounting the attributes of God, the Ap. adds credibility to the Church's hope of eternal felicity.' *Reinsinuare* seems to be without example; cf. *retribulatio* (II. p. 44, l. 17, note). *Sicuti et in sup.*, cf. the comm. on v. 11, *supra* (p. 77).

16. *non debere sustinere...neque*, &c.] A double rendering, perhaps, of some ambiguous verb. The directions were really twofold, so that we might have

sustinere illos qui docentes, neque debere intendere illis qui talia docere uolunt. quod euidentius in subsequentibus ostendit. postquam autem reddidit hymnos, adiecit:

hoc praeceptum tibi commendo, fili Timothee.

'hoc (inquit) tibi commendaui, id est *praeceptum*;' ut dicat: 'iniunxi tibi, ut de his doceas, ut praecipias tuis, ita ut non intendant illis qui seducere eos uolunt, et transducere ad legis sectam.' et ostendens quoniam non absolute ista illi iniungere uisus est, adicit:

secundum praecedentes in te prophetias.

hoc est: '[secundum] reuelationem diuinam tui faciens electionem commisi tibi doctrinae opus.' deinde ut non uideatur uane illi post prophetias consilium dare, quasi qui ulterius non indigeat, addit:

ut milites (inquit) *in illis bonam militiam, habens fidem et bonam conscientiam.*

'prophetia quidem eliganter gratiam ostendit; erit uero tuo in opere ipsam electionem firmare.' nec autem electio uim

1 docent *r* 3 postquam addidit (*for* postquam...adiecit) *r* | adicit *C* 4 filii *C* 6 iniuxi *C** 8 non *om H* 10 praecedentes *C** 11 est *om r l* | secundum *om C H r*: *txt l* 14 id est (*for* addit) *C H*

expected: "non debere aliter docere illos qui docentes, neque debere intendere," &c. But as only the latter of these instructions is referred to just below (l. 6), the explanation now offered is perhaps sufficient.

5. *hoc inquit...praeceptum*] I. e. S. Paul has written παρατίθεμαι for παρεθέμην, the παραγγελία to which he alludes being the same as in v. 3 (ἵνα παραγγείλῃς). Chrys. on the contrary thinks that the words ταύτην τὴν π., κ.τ.λ. look forward to what follows: τί δὲ παραγγέλλεις; εἰπέ. ἵνα στρατεύῃ, κ.τ.λ.

11. *hoc...opus*] Cited by Lanfranc (see vv. ll.).

sec. reuelationem diuinam] Thdt. κατὰ θείαν ἀποκάλυψιν τὴν χειροτονίαν ἐδέξω. Chrys.: τότε δὲ...ἀπὸ προφητείας ἐγίνοντο οἱ ἱερεῖς· τί ἐστιν 'ἀπὸ προφητείας'; ἀπὸ πνεύματος ἁγίου (Acts xiii. 2)...οὕτως καὶ ὁ Τιμόθεος ἠρέθη. Pelagius thinks of the gifts which marked S. Timothy before his ordination: "secundum quod etiam ante hoc officium habebas gratiam prophetandi;" Sedulius, after giving these alternatives, adds: "siue prophetiae praedictionis intelleguntur." Cf. *infra*, c. iv. 14. Of the *plural* (προφητείας), which taxed the ingenuity of Chrys. (ἴσως...ὅτε περιέτεμεν [αὐτὸν] καὶ ὅτε ἐχειροτόνει), Th. takes no note.

18. *electionem*] τὴν ἐκλογήν = τὴν χειροτονίαν (cf. Suicer II. 1515). 'The grace of Holy Orders, even when the ordination has been confirmed by prophecy, does not override the freedom of the will.' Cf. Thdt.: προσήκει γάρ σε

inferre nostro consueuit arbitrio, eo quod nec Iudam praui arbitrii extantem electio aliquid potuit adiuuare. 'permane ergo firmus in dogmate—hoc autem dicit, *habens fidem cum bona conscientia*—in illis conuersans, ita ut nec tu ipse transducaris et alios docere non pigeas, etiamsi te aliquid pati pro illis conuenerit. hoc enim magnum tibi prouidebit iuuamen et consequenter eligenti istae gratiae.' et ostendens quanta sit nocibilitas, si non bonam erga dogmata habuerit conscientiam, ait:

quam quidam repellentes erga fidem naufragauerunt.

inconuenientem quidem de illis conscientiam habentes, susciPientes uero aduersariorum doctrinam, extra fidem sunt effecti; per partes autem dubii extantes, ab omni sunt pietate exteri demonstrati. et ut maius eum in timore redigat, nominatim memoratus est eorum qui tales fuerunt, quos uel maxime sciebat praeter ceteros in deterius serpsisse:

ex quibus est (inquit) *Hymenaeus et Alexander.*

et quid de illis gestum est?

quos tradidi Satanae ut discant non blasphemare.

nam quod dicit: *tradidi Satanae*, hoc est, 'abalienaui eos

2 permanere *r* 6 inuanem *C*H* | consequentem *H* 7 eligent *CHr* | nobilitas *CH* ignobilitas *r* 8 dogmate *C* H* 15 scripsisse *CHr* 16 Hymenius *C* 19 alienaui *Cr* [I. *p.* 149, *l.* 7, *note*]

τῆς ἐκλογῆς σαυτὸν ἄξιον ἀποφῆναι, καὶ ταῖς προφητείαις ἐπιθεῖναι τὸ πέρας.

5. *pigeas*] Cf. I. p. 23, l. 5, note. For *iuuamen* (l. 6), see Rönsch, *Itala*, p. 27; and for *nocibilitas*, v. *supra*, I. p. 27, l. 27.

6. *et consequenter eligenti*] *Et*, which seems superfluous, has possibly been inserted after the last syllable of *elig.* had disappeared. Dr Jacobi conjectures *consequenter uiuere eligent. Istae* is the archaic dat. f.; see Hildebrand, *Apul.* I. p. 186.

9. *erga fidem*]=*περὶ τὴν πίστιν*. O.L. and Vulg., "circa f." Cf. I. p. 2, l. 23.

10. *incon. qu. de illis consc. habentes*] I.e. de dogmatibus. Th. appears to confine *συνείδησις* in this passage to a sincere and conscientious faith, as if *πίστιν καὶ ἀγαθὴν συν.* = *πίστιν τὴν κατ' ἀγ. συν.* Chrys. and Thdt. think rather of the interdependence of faith and a good life; *συνεζεῦχθαι γὰρ προσήκει τῇ πίστει καὶ τὸν ἐπαινούμενον βίον*, says the latter, adding very truly: *ὑποβάθρα γὰρ πολλάκις τῆς ἀσεβείας ὁ διεφθαρμένος βίος.* Only Primasius shews some trace of Th.'s view: "*bonam consc.*, in conuersatione, siue doctrina."

12. *per partes autem dubii*] 'Partial scepticism, when allowed, is apt to land men at last in total unbelief.'

13. *maius*]=magis; cf. II. p. 4, l. 15. *Mem. est eorum*, II. p. 62, l. 13, note.

16. *Hymenaeus*] "Hymenius," the reading of *C*, occurs also in Cod. Amiatinus.

ab ecclesia;' sicuti et Corinthiis scribens dixisse uidetur: *tradere eum qui talis est Satanae,* eo quod illi qui ab ecclesia excluduntur sub Satanae potestate positi esse uidentur—ecclesiae alienationem 'traditionem Satanae' uocans, ostendens per hoc quantum mali sit de ecclesia excludi. et ut ne uideretur seueritate quadam eos tradidisse et quod nolit eorum recipere correctionem, adicit: *ut discant non blasphemare.* non *ut* causam posuit, sed consequenter secundum suam proprietatem illud est abusus. 'exclusi (inquit) eos ab ecclesia, non intercludens eorum correctionem, sed et ualde id fieri expectans, si quo modo ab increpatione meliores effecti didicerint non blasphemare sed reuerti ad ueritatem.' sic et Corinthiis scribens adiecit: *in interitum carnis, ut spiritus saluus fiat;* hoc dicens quoniam 'ideo eum ab ecclesia reppuli, si quo modo per poenitentiam secundum praesentem uitam se ipsum adfligens dignus fieri uideatur, ut futuram salutem adsequi possit.'

hucusque dicens illa quae secundum praesentem uitam multis necessaria esse ad dogmatum existimabat cautelam, incipit ulterius de illis dicere quae ad ornamentum commune pertinere uidebantur, et de illis quae debent necessarie in ecclesia im-

3 potestatem positi *C** positi potestate *r*: *txt C* (*corr*) *H* 5 sint *C** 6 quosdam (*for* quadam) *C* H* quodam *C* (*corr*): *txt r* | nollet *r* 8 illo est usus *r* 11 sui (*aft* meliores) *add r* 12 adicit *r* 16 uidetur *C H* 17 illam *r* 20 necessario *r*

1. *Corinthiis scribens*] 1 Cor. v. 5. The Latin versions have "eiusmodi" or "huiusmodi." For the exegesis of this passage, cf. Thdt. *ad l.*: *τοῖς ἀφοριζομένοις καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος χωρίζόμενοις ἔπεισιν ὁ διάβολος, ἐρήμους εὑρίσκων τῆς χάριτος.* And Th. himself [Cr. v. 92]: *τὸ μὲν παραδοῦναι τῷ Σ. οὐχ ὡς αὐτὸς τοῦτο γενέσθαι ὁρίζων εἶπεν, ἀλλ' ὡς ἂν τῷ τῆς ἐκκλησίας ἐξεωθῆναι διὰ τῆς τοῦ θεοῦ ἀλλοτρ:ώσεως ὑπὸ τὴν τοῦ Σ. γενόμενον* [*γενομένην* Cr.] *ἐξουσίαν.* See more on Gal. i. 8 (I. p. 11, l. 9, note). There is a melancholy interest in noting that so strong a view of the effects of excommunication was taken by one who was destined himself to fall under the Church's censure. But it is of the excommunication of the living that Th. speaks; a sentence pronounced upon the dead would have seemed to him as preposterous and unreal as it appeared to the opponents of Justinian's edict.

7. *non 'ut' causam,* &c.] Cf. I. pp. 44, l. 4, note; 98, ll. 20, 26. The repentance and reconciliation of the offender were the anticipated result rather than the direct purpose of his excommunication.

14. *ideo eum,* &c.] Cf. Th. on 1 Cor. *l. c.*: *ἐξῶσαί φησιν αὐτόν, οὐκ ἀλλοτριῶσαι πάντη βουλόμενος, ἀλλ' ἵνα τοῦ οἰκείου αἰσθόμενος πλημμελήματος μεταμελείᾳ τινὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον συντρίψας ἑαυτόν, δυνηθῇ τῆς μελλούσης σωτηρίας ἄξιον ἑαυτὸν καταστῆσαι.*

pleri, hoc est, orationes. et inprimis quidem ista dicit, eo quod necessarium existimabat primum debere docere illa, quae eos conuenienter facere decebant; dein de proposito uitae disputat illis, incipiens tali modo:

obsecro primum omnium fieri orationes, obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones.

'ante omnia (inquit) illud obsecro quod uel maxime uos scire operis esse debet, ut conuenienter scire possitis quid fieri conueniens sit.' dicit autem *orationes, obsecrationes, postulationes;* secundum uarietatem postulationum etiam nominum abusus est mutabilitatem. aut enim bona nobis a Deo dari postulamus, quod *orationes* uocauit; aut malorum solutionem, quod *obsecrationes* nuncupauit. nam et quod dixit, *postulationes*, ualde consequenter dixit prae omnibus. etenim adcelerare nitimur ad uirtutum opera, illa uero quae ad hoc nobis sunt contraria multa sunt et adsidua; unum quidem, daemonum subreptio uarie nos a bono auertere cupit; alterum uero, molestia passionum quae nobis inesse uidetur. a quibus et a bonis exclusi contra nostrum propositum saepe in illis quae nobis non conueniunt concludimur. sed necessarium est nos qui multam super hoc pugnam

3 decebat *C* (*corr*) *r* | deinde propositu *C** deinde propositum *H** deinde de propositum *H* (*corr*) deinde de proposito *r* 5 obs. igitur primo omn. f. obsecr. orat. &c. *r* 5—9 postulationes...obsecrationes *om H* (*per homoeotel.*) 8 conuenientes (*for* conuenienter) *r* 10 postulationem (*for* postulationum) *C H* 11 mutabilitate *r* | dare *C H* | postulatus *a* 13 nam quod et d. *r* 16 quia (*bef* daem.) *add r a* 17 molestiam *H* 20 super hoc *om H*

1. *et inprimis quidem*, &c.] I. e. the Ap. began with admonitions as to dogmatic teaching. These ended, he proceeds to matters of Church order, and first, to the subject of common prayer.

5. *orationes, obsecrationes*] = προσευχάς, δεήσεις (cf. Eph. vi. 18). No trace of this order appears either in the MSS. or versions; cf. Amal. *de eccl. off.* I. *praef.*, iv. 4.

7. *ante omnia*, &c.] A large portion of this exposition of c. ii. 1 is cited by Amalarius (Migne, *P. L.* 105, 1175). See the Appendix to this vol.

11. *aut enim bona*, &c.] Thdt. has reproduced Th.'s definitions: δέησις μέν ἐστιν ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς τινῶν λυπηρῶν ἱκετεία προσφερομένη· προσευχὴ δέ, αἴτησις ἀγαθῶν· ἔντευξις δέ, κατηγορία τῶν ἀδικούντων. Oec. repeats this from Thdt.; Thpht. rejects such distinctions as too nice: δέησις δὲ καὶ προσευχὴ καὶ ἔντευξις ὡς τὸ αὐτὸ σημαίνοντα παρειλήφθησαν τῷ ἀποστόλῳ δι' ἐνάργειαν [*v. l.* ἐνέργειαν], τῇ ἐπιμονῇ τῶν λέξεων ἀπαιτοῦντι ἀπαραιτήτως ποιεῖν τοῦτο ὃ παραινεῖ. τινὲς δὲ διαφορὰν αὐτῶν περιειργάσαντο. Comp. Bp Ellicott *ad h. l.*, and Trench, *Syn. N. T.*, II. § i.

16. *subreptio*] A late word; see lexx.

sustinemus ad Deum recurrere, qui potens est suo auxilio sedare uniuersa illa quae ad nostram pertinent molestiam. hoc 'postulationem' dixit, eo quod pro illis quae nobis repugnant Deo orationem adsidue factam uiduae adsimilauit, quae ab aduersarii potentia se liberari postulabat. nam quia dixit 'gratiarum actionem,' euidens est quoniam habere possit differentiam ab oratione, quoniam aliter quidem postulationem habet illorum quae desunt in usu; gratiarum uero actio pro his quae iam praestita sunt efficitur. et pro quibus haec fieri conueniant docens:

pro omnibus hominibus.

in commune *pro omnibus hominibus* debere eos sollicitos esse praecipit. nam is qui pro omnibus hominibus hoc facere iubetur, euidens est quoniam et pro omnibus sollicitudinem expendere iubetur. deinde ad illa quae summa esse uidentur inter homines transit:

pro regibus (inquit) *et omnibus qui in sublimitate sunt.*

et ostendens quoniam et hoc lucrum sit eorum:

ut quietam (inquit) *et tranquillam uitam agamus cum omni pietate et sobrietate.*

'si enim ut conueniens est in pace illi deguerunt, possibile est et nos tranquillitatem fruentes pietati intendere et uitae

1 dominum (*for* deum) *a* 2 dixit postulationes *a* 4 faciamus quod factum (*for* factam) *r* | aduersariis *H* 5 postulabit *C** 9 conueniat *C* (*corr*) *r* 10 doceris *r* 12 hominibus *om r* 13 praecepit *r* 18 et (2°) *om H* 21 deguerint *C* (*corr*) *r* 22 faciens (*for* fruentes) *r*

4. *uiduae adsimilauit*] I.e. ἔντευξις is a προσευχὴ ἐκδίκησιν ἐξαιτούμενη. Cf. S. Luke xviii. 3 χήρα...ἤρχετο πρὸς αὐτὸν λέγουσα· ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου. It is difficult to discover any reason for assigning to ἔντευξις this special force, unless it be found in Rom. x. 2 (ἐντυγχάνει τῷ θεῷ κατὰ τοῦ Ἰσραήλ); cf. Amal. *de off.* IV. 45. At 1 Tim. iv. 5, where this sense is clearly inapplicable, Th. passes on without remark, and our translator is content to adopt the Vulgate rendering *per...orationem.*

7. *aliter quidem*] If this reading is correct the second member of the sentence should begin with *aliter uero*, and be remodelled accordingly. But *aliter* is awkward in any case, and an error may be suspected; *for. leg.* altera.

19. *cum omni p.*] All the Latin authorities render, in obedience to the Gk., "in omni p."

21. *deguerunt*] = degerunt; cf. *degeant* (*supra*, p. 77, l. 8, vv. ll.). The lexx. cite a doubtful ex. from Ausonius (*ep.* 17); the form is also found in Ennodius († 521), *paneg.* 19.

sobrietati.' et suadens illi ista sic facere sicut ipse, praecepit communem pro omnibus hominibus sollicitudinem qui per totum orbem esse uidentur expendere, et communia bona debere existimari ea quae uniuersorum sunt:

hoc autem est bonum et acceptum coram saluatore nostro Deo.

sufficienter suasit eos sic sapere, siquidem et Deo sic placet. unde et probationem faciens quod Deo ista placent, adicit:

qui omnes homines uult saluos fieri et ad cognitionem ueritatis uenire.

nam quia Deus de omnibus hominibus ista uelit, nemo poterit contradicere; euidens autem est quoniam omnes uult saluari, quia et omnes tuetur. necessarium est ergo ut nos eius tuitionem erga omnes imitemur, si tamen ad plenum adceleramus similia sapere Deo. et omni ex parte id ostendens, adicit:

unus autem Deus est.

1 sobrietate *C H* | illis *H* 8 agnitionem *H* 14 id *om r*

5. *hoc autem*] O. L. and Vulg., "hoc enim"; and so the Gk. Our translator has made a similar change in v. 5, where *unus autem* stands for εἷς γάρ.

8. *ad cognitionem*] See vv. ll. "Agnitionem" is the rendering of the Latin authorities; *cogn.* however occurs in Vig. Taps. *de Trin.* iii. (Migne *P. L.* 62, 258).

11. *omnes uult saluari*] For a catena of the patristic interpretation of 1 Tim. ii. 4 see Petav. *de Incarn.* XIII. § i. Th.'s statement seems to accord with the judgement of the other Greek fathers, who were disposed to accept S. Paul's words in their *prima facie* sense. Among the Latins some desire was shewn from the first to guard their application. Thus Tert. (*de orat.* 4) says: "summa est uoluntatis eius salus eorum quos adoptauit" (i.e. of the baptized). Paulinus of Nola (*ep.* 2): "omnium quantum in ipso est hominem saluum fieri uult." Ambrstr. *ad h. l.*: "si Deus utique, qui omnipotens dicitur, omnes homines uult saluari, non impletur eius uoluntas. sed in omni locutione sensus et conditio latet...uult enim Deus o. h. saluos fieri, sed si accedant ad eum...si et ipsi uelint." S. Augustine carried this limitation to the extent of explaining the words to mean only that none can be saved except by God's will (*ep.* 107 "omnes qui salui fiunt nisi ipso uolente non fiunt"). The Apostle's πάντας ἀνθρώπους was thus practically converted into 'some men, of all sorts'; and these the *homines bonae uoluntatis*, or from another point of view, the predestinated. Cf. Aug. *de corr. et gratia* 44: "multis modis intellegi potest...sed hic unum dicam; ita dictum est.....ut intellegantur omnes praedestinati, quia omne genus hominum in eis est." Against these efforts to escape from the literal meaning of the text Th. perhaps intended to protest.

hoc est, 'quia est omnium Dominus, non aliorum quidem est Dominus, aliorum uero non est; itaque non est possibile eum despicere aliquos quasi alienos sibi existentes.'

unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus.

'sed et ille mediator qui nos homines Deo adnititur copulare unus est et iste, et hinc *homo* secundum naturam existens.' opportune uel maxime hoc in loco 'hominem' eum uocauit, ut et a natura ostenderet donationis communionem; omnibus necessario id confitentibus quoniam uniuersitatis pars existens secundum naturam communem omnibus potest per similitudinem naturae donationem praestare. unde illud quasi iam in confessionem deductum hinc accipiens, adicit:

qui dedit seipsum redemptionem pro omnibus, testimonium temporibus suis.

nam et *pro omnibus dedit seipsum;* nec autem pro aliquibus

3 existantes *C* H* exstantes *C* (*corr*) 6 et iste est *r* | existans *C* H* exstans *C* (*corr*) 8 communitionem *H* 9 existans *C H* 11 confessione *H* 12 deductum *r* 13 que (*for* qui) *H** 15 enim (*for* autem) *r*

6. *et hinc homo*] Correct, perhaps, *et hic homo* (*καὶ οὗτος ἄνθρωπος*)—'the Mediator also is one, and that one Mediator is a man.' Comp. Aug. *in Ps.* 103: "Christus mediator...non quia Deus, sed quia homo"; *tract. in S. Joann.* 72: "mediator...non in quantum Deus, sed in quantum homo est Christus Iesus." Th., however, in his eagerness to make the most of a passage which asserts so expressly the perfect humanity of Our Lord, has overlooked the witness which the term *μεσίτης* bears to His two natures; contrast with his one-sided exposition of *εἷς καὶ μεσίτης...ἄνθρωπος* the sounder exposition of Irenaeus (iii. 18. § 7): *ἔδει γὰρ τὸν μεσίτην θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπων διὰ τῆς ἰδίας πρὸς ἑκατέρους οἰκειότητος εἰς φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν τοὺς ἀμφοτέρους συναγαγεῖν*: and the fragment ascribed to S. Hilary (Migne *P. L.* 10, 724): "ubi *homo Christus* est, praecedit *mediator Dei atque hominum*, ut ex utroque, Deo et homine, unus subsistat, sitque inter hominem et Deum medius confessione in se utriusque naturae." Thdt., as usual, readjusts Th.'s comment, and adds to it what was wanting: *ἄνθρωπον δὲ τὸν Χριστὸν ὠνόμασεν, ἐπειδὴ μεσίτην ἐκάλεσεν· ἐνανθρωπήσας γὰρ ἐμεσίτευσεν. καὶ... τῇ θείᾳ φύσει τὴν ἀνθρωπείαν ἑνώσας, ἀκήρατον καὶ ἀδιάλυτον εἰρήνην ἐπραγματεύσατο.*

For the complement of Th.'s teaching on this subject, see below, on c. iii. 16; and for his doctrine of the Person of Christ, cf. I. p. lxxxi. sq., and the comm. and notes on Eph. i. 10—23, Phil. ii. 6—11, Col. i. 13—20.

9. *uniuersitatis pars existens*] 'The *susceptus homo* belongs to the universe (*τὰ ὅλα*), is a part of the creation of God.'

13. *qui d. seipsum red.*] This, which is the order of the Gk., is preserved in the O. L.; the Vulg. transposes: "qui d. red. semetipsum."

15. *nec autem pro aliquibus*, &c.] See again Petav. *de Incarn.* (XIII. § ii) for

mortem subire adquieuit, sed omnibus uolens in commune conferre beneficium, passionem suscipere est dignatus secundum illud tempus quo passus est; *testimonium* enim uocat passionem ipsam, *temporibus* uero *suis* dicit ut adserat secundum illud tempus quo passus est. et quia per omnia necessarium esse ostendit illis quod conueniat in commune de omnibus hominibus sollicitudinem impendere, eo quod et Deus omnibus curam adhibet (nam et quod in commune sit omnium dominus, et, quod maius est, quia et ipse Christus similiter omnibus adpropinquare uidetur proprietate naturae; nam et omnibus praebuit beneficium, *pro omnibus* passionem suscipiens); comprobat uero illud de cetero etiam et de illis quae secundum se sunt:

in quo positus sum (inquit) *ego praedicator et apostolus—ueritatem dico, non mentior—doctor gentium in fide et ueritate.*

'pro his ergo et ego constitutus sum apostolus, ut et ipsam

5 necessariam *C* Hr* 6 communi *C** 9 qui (*for* quia) *C Hr*

the patristic authorities in support of the universality of Redemption. Here, as above (p. 87, l. 11), it is at least possible that Th. designed to defend the primitive doctrine and the literal sense of Scripture against recent Western limitations. It must however be borne in mind that Th.'s idea of Redemption differed seriously from that of his Western contemporaries. See the comm. and notes on Eph. i. 7, Col. i. 14; and cf. the fragm. of his treatise 'ag. the defenders of original sin' (Migne, 66, 1010): "mortem utpote naturae tributum postremo suscipit...ut initium (ἀφορμή) cunctis hominibus...fieret ut a mortuis surgant et ad inmortalem substantiam commutentur." Comp. the just remarks of Neander *C. H.* iv. 416 sq.

3. *'testimonium' e.u. passionem*] Chrys.: μαρτύριον τὸ πάθος φησίν· ἦλθεν γὰρ μαρτυρήσων (φησίν) τῇ ἀληθείᾳ τοῦ πατρός, καὶ ἐσφάγη. Thdt. adds: καὶ διὰ τὸ πάντας ἔχειν μάρτυρας τοὺς προφήτας. Pelagius also endeavours in his own way to combine these two incompatible meanings of μαρτύριον: "in testimonium generi humano sanctae uitae dedit exemplum; quia et prophetae *suis testimonium* fuere *temporibus*."

4. *ut adserat sec. illud tempus*, &c.] The repetition of the words *secundum*, &c. (cf. ll. 2, 3) is suspicious; as an exposition of *temporibus suis* they seem quite inadequate, unless *secundum* is here an adjective = εὔκαιρον, ἐπιτήδειον. Cf. Thdt.: καιροὺς δὲ ἰδίους τοῦ μαρτυρίου τοὺς ἐπιτηδείους ἐκάλεσεν. And the fragm. of Clem. Alex. preserved by Oec. *ad h. l.*: τουτέστιν, ὅτε ἐπιτηδείως εἶχον περὶ τὴν πίστιν οἱ ἄνθρωποι. Possibly the words have been inserted in error above (l. 2), and here (l. 4) form but a part of the sentence which the translator actually wrote. Thdt. refers to Gal. iv. 4; cf. Th.'s comm. there (1. p. 62, l. 4 sq.), and also on Eph. i. 10.

5. *et quia per omnia*, &c.] The sentence which follows is broken and obscured by the insertion of unnecessary conjunctions; its meaning will become clear if the reader omits *nam* (l. 8) and *uero* (l. 12). *Quia...beneficium* is cited under the name of Ambrose by R. of B. It is not in Lanfranc, as edited.

doctrinam ad omnium hominum notitiam deferam et omnes ad fidem Christi accedere faciam, per quem nobis ista retributa sunt. et quidem ad horum doctrinam et insinuationem gentium creatus sum apostolus'—ut dicat, 'omnium hominum qui in omni loco sunt.' bene autem interposuit dicens *ueritatem dico, non mentior;* ita ut et confirmatione sua credi faceret id quod dicebat. nam quod dixit *in fide et ueritate*, ut dicat quoniam 'pro his constitutus sum magister gentium, ita ut et fidem eos doceam et ueritatem.' sicque comprobans per omnia quod necessarie conueniebat illis in idipsum uenientibus pro omnibus facere orationem communem, omnibus prouisionem ad similitudinem Dei facientibus, incipit de cetero disputare quale eorum uult esse institutum, discernens eos secundum sexum, in quem uiros diuidens et mulieres. et primum quidem secundum ordinem conuenientem de uiris loquitur, causam explicans ob quam discreuit eos, et quidem communes illis leges uirtutum statuere adnitescens; sicut ex subiectione poterimus id melius discere:

uolo (ait) *orare uiros, in omni loco extollentes manus sanctas sine ira et disceptatione.*

2 ista nobis *r* | retributio *H* 3 doctrina et insinuatione *H* 5 ergo (*for* autem) *C r* 6 ut *om r* | confirmationem suam *r* 9 per omnia comprobans *r* 10 necessario *r* | conueniat *C r* 15 conuenienter *r* 16 legis *C* **r* 18 dicere *H*

3. *insinuationem*] 'notification,' 'information'—a sense in which the word is peculiar to late Latinity, and chiefly employed by the jurists.

8. *ut et fidem eos doceam*, &c.] By διδάσκαλος ἐν πίστει Th. understands 'a teacher of the faith.' Thdt., on the other hand, takes ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ to represent the manner and character of the teaching: μετὰ τῆς προσηκούσης πίστεώς τε καὶ ἀληθείας τοῦτο πᾶσιν προσφέρω· βεβαιῶ γὰρ τῇ θαυματουργίᾳ τοὺς λόγους.

9. *sicque comprobans*, &c.] "Having thus proved," &c. Cf. Chrys. (on v. 4): μιμοῦ (φησὶν) τὸν σκοπὸν τοῦ θεοῦ· αὐτὸς γὰρ πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ σὺ ὑπὲρ πάντων εὔχου ἀνθρώπων.

14. *primum...de uiris loquitur*] For an instance of the opposite order see Eph. v. 22, sq., and Th.'s remark there (I. p. 183, ll. 9—14).

17. *adnitescens*] Cf. *enitescens*, I. p. 238, l. 14, note. *Ex subiect.* = ex subsequentibus.

19. *uolo (ait) orare*] βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι. As is frequently the case in this translation, an inserted *ait* or *inquit* has taken the place of the conjunction. *Extollentes manus sanctas;* Rab. puts this rendering side by side with that of the Vulg.: "*leuantes puras manus*, siue secundum aliam editionem, *extollentes sacras manus*." The substitution of *sanctas* for "puras" had found place already in Ambrstr. and Jerome.

nam quod dixit *in omni loco*, reddendum est illi dicto quod dixit *extollentes sanctas manus;* hoc enim dicit quoniam 'uolo eorum tale esse institutum ita ut semper orantes, in quocumque loco orationem facere uidentur, sanctas ad Deum extollant manus.' nam *sanctas manus* ab arbitrio euidens est eum dixisse; unde et interpretans quemadmodum extensio manuum possit esse sancta, adicit: *excepta ira et disceptatione.* compendiose perfectam in his definiuit uirtutem. nam quod dicit *excepta ira*, hoc est, 'neminem hominum odientes;' quod autem dixit *disceptatione*, ut dicat 'fideli mente minime dubitantes illa accipere quae postulant.' ex altero enim caritatem quae erga proximum est uisus est confirmasse, ex altero uero erga Deum. siquidem ille qui firmiter credit Deo quoniam dat nobis sine inuidia quaecumque postulauerimus ab eo, consequens est et ut diligat illum utpote bonorum largitorem. deinde, dicens de uiris, adicit:

similiter autem et mulieres.

bene autem dixit *similiter*, ostendens quoniam discreuit eas non hac ratione, nam ista similiter et uiris adesse et mulieribus cupit; sed et ceterorum causa de quibus uel maxime exhortare mulieres necessarie uidebatur. unde et adicit:

1 quo (*for* quod 2^0) *H* 8 definit *C r* 11 quae postulant acc. *H** 13 sic quidem *C r* 16 mulieribus (*for* uiris) *r* 17 de (*bef* mulieres) *add H** 20 causam *H r*

1. *nam quod dixit*, &c.]=τὸ γὰρ 'ἐν παντὶ τόπῳ' τῷ 'ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας' ἀποδοτέον. The object of this punctuation is to avoid the inference that the Ap. recommends the ostentation which Our Lord discourages (Matt. vi. 5); cf. Chrys. *ad h. l.* S. Paul does not say 'pray everywhere,' but, 'wherever you pray, let the hands you lift up to God be pure.'

5. *'sanctas manus' ab arbitrio*, &c.] Chrys.: οὐχ ὕδατι νιπτομένας, ἀλλὰ πλεονεξίας, φόνων, ἁρπαγῆς, πληγῶν, καθαράς. Origen (*in Rom.* 6) had anticipated this explanation, and given its positive side: "manus sanctae dicuntur quae sanctis operibus ministrauerint." Cf. Clem. R., 1 *Cor.* 29.

7. *excepta ira*] χωρὶς ὀργῆς. Cf. 1. p. 10, l. 16, note. Above, in the text (p. 90, l. 20), the translator had contented himself with the Vulg. rendering *sine ira.*

9. *odientes*] Rönsch, *Itala*, p. 282.

10. *'disceptatione,' ut dicat*, &c.] So Thdt.: ἀντὶ τοῦ 'ἀμφιβολίας χωρίς,' πιστεύων ὅτι λήψῃ πάντως ὅπερ αἰτεῖς. Cf. S. Mark xi. 23, 24. The Gk. commentators from Chrys. downwards are agreed upon this interpretation. Origen (*in Rom.* 10) understood 'wandering thoughts': "etsi hoc quis obtinere potuerit ut *sine ira* sit, uix est ut effugiat esse *sine disceptatione*, h. e., sine superfluis et uanis cogitationibus."

17. *similiter autem et mulieres*] ὡσαύτως δὲ καὶ γ. (?). With the comm. cf. 1. p. 245, l. 5 sq.

in habitu ornato cum uerecundia et pudicitia ornare se ipsas, non in flexis crinibus auro aut margaritis aut ueste pretiosa, sed quod decet mulieribus promittentibus Deum colere, per bona opera.

per omnia haec uult dicere quoniam 'conuenit et mulieres illorum ipsorum diligentiam adhibere;' docentem mulieribus quae Deum colere nituntur ita ut in ipsa specie uestimentorum et uerecundiam et pudicitiam simul ostendant. hoc enim dicit *in habitu ornato cum uerecundia et sobrietate;* 'non sibi a foris ornamentum inponere properent ita ut solet fieri, ex auro aut margaritis aut flexu crinium aut pretiosa ueste.' quoniam autem super hoc necessarium erat exhortare mulieres magis quam uiros euidens est. nam quod dixit, *per opera bona*, illi loco reddidit quod dixerat, *ornare seipsas;* ut sit dictum non illis se debere ornari quae superius sunt memorata, sed bonis operibus; quod ornamentum decens est illis qui Deum colere promittunt. bene illi ornamento *bona opera* contrasistit, euidenter

1, 8 ornatu *C* * *r* 2 inflexis (*for* in fl.) *r* 5 dicentem *r* 6 et (*for* in) *H* 11 exhortari *r* 12 per opera in bonis operibus bona (*for* per op. b.) *Hr* 13 dixit *Cr* | et (*for* ut) *r* 15 se repromittunt *r*

1. *pudicitia*]=σωφροσύνης. So Ambrstr., here and in v. 15. The Vulg. has "sobrietate," a rendering with which Jerome finds fault (*adu. Jouin.* i. 27, Migne *P. L.* 23, 249); he would substitute "castitate." Our translator almost uniformly represents σώφρων, σωφροσύνη by *pudicus, pudicitia;* in dealing with σεμνός he is divided between the claims of *pudicus* and *sobrius*. *Ornare seipsas* (cf. *infra*, l. 13)=κοσμεῖν ἑαυτάς. The Latin authorities give "ornantes se." *In flexis crinibus;* in the comment (*infra*, p. 93, l. 5), *tortis uel plexis* is substituted for *flexis*. *Tortis* is a reminiscence of the Latin versions; *plexis* (cf. the Gk., πλέγμασιν) may have been the original reading in our text, but I retain *flexis* there in deference to our MSS.; compare *flexu crinium* (l. 10). *Mulieribus prom. D.c.*=γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν. O. L. and Vulg., "mulieres promittentes castitatem *s.* pudicitiam." The double approximation to the Gk. in our translator's version will not escape the reader; Ambrstr. and Jerome had gone so far as to replace "pudicitiam" by "pietatem," and so *Fuld.* For *decet* c. dat. see Rönsch, *Itala*, p. 439; in Eph. v. 3, Tit. ii. 1, our translator follows the more usual construction. *Per bona opera;* so *Am.*; *Fuld.*, "per bonam conuersationem."

5. *illorum ipsorum dil. adh.*] 'To be attentive to these points of outward propriety.' Or possibly *illorum ipsorum* (i. q. *illarum ipsarum*)=sui.

12. *nam quod dixit, 'per,'* &c.] I. e. δι' ἔργων ἀγαθῶν is to be connected with κοσμεῖν ἑαυτάς, not with ἐπαγγ. θεοσέβειαν. Thdt. adopts the latter construction, and is followed by Oec. (ἔστιν γὰρ διὰ λόγων μόνων ἐπαγγέλλεσθαι θεοσέβειαν, τοῖς δὲ ἔργοις αὐτὴν ἀρνεῖσθαι); Thpht. mentions both views, but seems to prefer the former.

multam habentia differentiam ad illa ornamenta, siquidem illa ornamenta uituperatione magis digna sunt, hoc uero ornamentum necessario laudem adquirit. intendendum est autem in apostoli sermonibus quoniam in abdicationem contrariorum illud quod deterius erat primum posuit, dicens *non in tortis uel plexis crinibus;* et tunc adiecit, cetera dicens, *auro aut margaritis aut ueste pretiosa.* hoc autem et propter inconuenientem uanitatem interea euenit fieri, illud uero propter solum ornatum. dicens uero hoc quod uel maxime proprie ad exhortationem mulieribus pertinere existimabat, adicit et aliud quod illis quidem poterat dicere, uiris autem nequaquam in earum similitudinem:

mulier in silentio discat cum omni subiectione.

et euidentius dictum suum interpretans, adicit:

mulierem autem docere non permitto neque dominari super uirum suum, sed esse in silentio.

†euidens est quoniam hoc de statu illo adicit qui in commune fiebat, eo quod non conueniat eas in ecclesia docere.* necessaria autem erat illo in tempore huiusmodi praeceptio, quando et prophetasse diuinae gratiae digne existimabantur; ex quibus

---

δηλονότι περὶ τῆς ἐν κοινῷ καταστάσεως λέγει, ὡς ἂν οὐ δέον ἐν ἐκκλησίᾳ αὐτὰς διδάσκειν.

1 habentem *CH*: *txt r* 4 abdicatione *H* 5 plexibus *H* 9 ad *om H** 19 prophetase d. gr. digne *C* H* prophetissae *l b* (*see note*) prophetiae diuina gratia dignae *r* 20 Coisl. 204, f. 195 b [Cr. vii. 20, Fr. 150] θεόδωρος. ἄλλως δὲ εἰς τὸ 'γυναικὶ δὲ διδάσκειν ἐν ἐκκλησίᾳ (*sic*) οὐκ ἐπιτρέπω' φησίν· δηλονότι, κ.τ.λ.

1. *multam hab. differentiam*, &c.] =πολλὴν ἔχοντα πρὸς ἐκεῖνα τὴν διαφοράν.

8. *interea*] = interdum, a late and poetical use; see the lexx. *s. v.*

14. *mulierem autem docere*] Th. seems to have agreed with Chrys. and Thdt. in reading γυναικὶ δὲ διδάσκειν. Tisch.[8] cites the catena in proof of this; but the text of the catena may have been determined by an extract from Chrys. which immediately precedes. The Latin version, however, leaves little doubt as to the order which Th. followed. *Super uirum suum;* O. L. and Vulg., "in uirum." Our translator has either read τοῦ ἀνδρός (a variant of which there is no trace elsewhere), or he has been misled by Th.'s comment (p. 94, l. 6).

17. *in ecclesia docere*] Chrys. cites 1 Cor. xiv. 34, 35.

18. *quando et prophetasse*] Lanfranc and R. of B. quote this sentence in the form: "necessaria erat illo [+in *b*] tempore [−haec *b*] praeceptio, quando [quoniam *b*] prophetissae erant;" and the reading of Rab. points to the same correction of *prophetasse*. The translator perhaps wrote: *quando et prophetissae diuinae gratiae dignae existimabantur.*

non modicam dicendi fiduciam in commune adsequi uidebantur. unde et instruebantur necessario ut non ad deturbationem ecclesiae spiritalem gratiam abuterentur, quae intra domesticos parietes illud ostendere ad aliorum utilitatem debebant. †de domestica enim conuersatione earum haec statuere nequaquam patiebatur Paulus; neque uetabat mulieres ut impios maritos suos ad pietatem uel inuitarent uel docerent, aut pios inconuenienter conuersantes ad opera inuitarent uirtutum.* nam ubi erit quod dictum est, *unde enim scis, mulier, si uirum saluum facias?* dicit ergo illa ad communem, ut dixi, ornatum; nam ad plenum illa quae in commune conueniunt plurima in epistolae parte uisus est dixisse. unde et copiose intendens quod in communi congregatione non deceat mulieres *docere, sed esse in silentio*, et primam quidem probationem facit ex natura, adserens:

Adam enim primus plasmatus est, deinde Eua.

secundo de illis quae acciderant:

περὶ γάρ τοι τῆς κατ' οἶκον ἀναστροφῆς αὐτῶν ταῦτα νομοθετῆσαι οὐκ ἄν ποτε ἠνείχετο Παῦλος, οὐδ' ἂν ἐκώλυσεν γυναῖκας ἢ ἀσεβοῦντας τοὺς ἄνδρας παιδεύειν τὴν εὐσέβειαν, ἢ μὴ δεόντως πολιτευομένους ἐπὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα προάγειν.

2 deturpationem *C* 3 spiritalem gratiarum *C** spiritale gratia *C* (*corr*) spiritali gratia *r*: *txt H* | infra domesticis parietibus *C*H* [paries *C* (*corr*)] infra domesticos parietis *r* 5 eorum *CHr*: *cf. g* 8 inuitare *C'H*: *txt r* 9 enim *om H* 10 ob (*for* ad) *Cr* 18 Coisl. 204, *l. c.*

3. *intra dom. parietes*] See vv. ll. *Infra* can only be a copyist's slip. Of the abl. after *intra* I have no example to give; Rönsch (*Itala*, p. 407) notes its occurrence after *infra*.

6. *neque uetabat mul.*, &c.] Cf. Pelag.: "publice non permittit; nam filium aut fratrem debet docere priuatim." Thpht.: οὐχ ἁπλῶς διδάσκειν κωλύει τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἐν ἐκκλησίᾳ· ἰδίᾳ γὰρ οὐ κεκώλυται, ἐπεὶ καὶ Πρίσκιλλα τὸν Ἀπολλὼ κατήχησεν, καὶ ἡ πιστὴ γυνὴ τὸν ἄνδρα κατηχεῖ.

7. *uel inuitarent uel docerent*] Cf. 1. p. xxxvi.

8. *ubi erit quod d. e.*, &c.] 1 Cor. vii. 16, cited also by Thdt. *ad h. l.*

10. *ad communem ut d. ornatum*] 'As a matter of common order;' cf. *supra*, pp. 93, ll. 16, 20; and 68, l. 8. The reading of *C r* has originated in a misapprehension of the sense.

14. *primam ... secundo*] So Cnrys.: πρῶτον ἐπλάσθη...ἀπὸ τούτων ἐχέτω τὰ πρωτεῖα, φησίν· δεύτερον δέ, ἀπὸ τῶν ἤδη γενομένων. And Pelag. (repeated by Primasius and Sedulius): "reddit causas quare eas uelit esse subiectas; scilicet, quia et posteriores in factura sunt et priores in culpa."

16. *plasmatus est*] ἐπλάσθη. The Latin authorities vary between "formatus"

et Adam non est seductus; mulier autem seducta in praeuaricationem facta est.

et quidem seductus est et ille; sed quoniam in commune disputabat discernens quae quidem a mulieribus fuissent peccata admissa, quae uero a uiris, bene illum quidem non fuisse seductum, hanc uero seductam, †eo quod illius seductionis mulier causa extitisse uidebatur, quia ea in illum causam uertere nequaquam poterat.* et ut ne uideretur de genere mulierum pronuntiare quasi inutile ad pietatem, quia ritus ille et ius in omni genere mulierum pertinere uidetur, 'seducta est illa, idipsum iustitia et ratio depostulat in omnibus uideri mulieribus':

saluabitur autem per filiorum procreationem, si manserit in fide et caritate et sanctificatione cum pudicitia.

'sed non origo est repellenda'; *per filiorum* enim dicens *procreationem*, in subsequentibus id demonstrauit, mulieribus osten-

---

ἐπειδὴ ἐκείνου μὲν τῆς ἀπάτης τὴν αἰτίαν εἶχεν αὕτη, αὐτὴ δὲ ἐπ' ἐκεῖνον τὴν αἰτίαν στρέφειν οὐκ ἠδύνατο.

4 disputabant *H* 6 causam ext. scribebantur *C** causam ext. uidebantur *H*: *txt r* 7 qui ea in illum c. *C H* quia in illam c. *r* 8 poterant *r* 9 inutilem *C H* 10 illas *r* 15 demonstrabit *C H r* 16 Coisl. 204, *l. c.*

(*Fuld.*), "figuratus" (*Am.*), "creatus" (Ambrstr.). *Plasmare* (Rönsch, *Itala*, p. 253), though in the O. T. more than once accepted as the equivalent of *πλάσσειν*, is not used by the Vulg. either here or at Rom. ix. 20.

2. *facta est*] *γέγονεν*. So Ambrstr., Hier., Aug.; Vulg., "fuit."

3. *et quidem sed. est et ille*] 'If Adam was deceived, his error was only secondary, it had its root in the deception of Eve.' So Thdt. (*τὸ 'οὐκ ἠπατήθη' ἀντὶ τοῦ 'οὐ πρῶτος' εἴρηκεν*), adding that Scripture speaks of Eve only as having been deceived (Gen. iii. 13). Oec. has another justification of S. Paul's statement: *πρὸς τὴν σύγκρισιν ἀπάτης ἦν ἡ γυνὴ ἠπατήθη, οὐδὲ ἀπάτη ἐστὶν ἡ τοῦ Ἀδάμ.*

6. *eo quod illius...uidebatur*] Cited by Lanfranc.

7. *quia ea in illum*, &c.] See vv. ll. and Gk. In Gen. iii. 12, 13 Eve makes no attempt to retort upon her husband the charge he lays against her.

9. *quia ritus ille et ius*, &c.] 'To prevent the inference that a state of deception and sin is the normal condition of womankind.' *Quasi* and *quia* seem to have changed places.

12. *per f. procreationem*] O. L. and Vulg., "per f. generationem" (*Fuld.*; 1a. m. "regenerationem"). *Manserit*, so Ambrstr., Hier. ("permanserit"); Gk., *μείνωσιν*. Cf. *infra*, p. 96, l. 2.

14. *per filiorum enim dicens procr.*] This seems to be short for *quid enim dicat 'per f.' dicens 'procreationem.'* *Progenies* (p. 96, l. 1) is apparently = *τὸ γένος*, womankind; cf. *infra*, p. 96, ll. 4, 5 (*'saluabitur'.....de genere loquitur*).

15. *ostendens quod...respiciunt*] Quoted by Lanfranc, who adds (from p. 96, l. 5):

dens quod salute digna esse uidetur progenies per eas mulieres quae ad pietatem respiciunt et permanent in fide et caritate, necnon et sanctificatione uiuentes cum pudicitia, et diligentiam suae adhibentes uitae. nam quod dixit, *saluabitur per filiorum generationem*, non de Eua dicit, sed de genere loquitur; eo quod et de genere disputans ad personas recurrit Adam et Euae, inde probans quod non conueniat ad instar uirorum etiam has sibi actum in commune uindicare. et ne incusatio generis esse uideretur illud quod de personis dicebatur, bene ostendit non esse adiectum genus, neque reprobandas ad pietatem esse mulieres quae uolunt diligentiam adhibere conuenientium; ut dicat quoniam 'ad pietatem similiter recipiendae sunt sicut uiri, in communi uero congregatione posteriorem eas oportet locum tenere.' et quod ita debeat fieri, ex multis id negotiis comprobauit. sicque [in] sexus ecclesiam diuidens, memoratus est semotim quidem uirorum, semotim uero mulierum; ubi uisus est communi exhortatione etiam ea dixisse quae proprie

7 ad (*bef* instar) *om C* (*corr*) 10 reprobans *C Hr* 12 quod (*for* quoniam) *r* | sim. ad p. *H** | sicut et u. *r* 15 in *om C Hr* 16 seorsum, seorsum (*for* sem., sem.) *r* 17 eam *H*

"nec de Eua hoc dixit, sed de genere loquitur."

5. *non de Eua dixit*] Thdt.: οὐ περὶ τῆς Εὔας ἔφη, ἀλλὰ περὶ τοῦ κοινοῦ τῆς φύσεως.

The interpretation of διὰ τῆς τεκνογονίας mentioned by Thpht. (τινὲς δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως τεκνογονίαν ἐνόησαν τὴν τῆς θεοτόκου) and ascribed in Cramer's catena to an anonymous author (vii. 22: ἄλλος φησίν· σώζεται τὸ γυναικεῖον γένος, καὶ πᾶσα δὲ ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, διὰ τοῦ ἐξ αὐτῆς κατὰ σάρκα τικτομένου Χριστοῦ) finds no place in the comments of the Antiochenes, to whose method of exegesis it was alien; and thus discarded by the great Eastern expositors, it failed to gain an entrance into the West. The Latin fathers, however, from Ambrstr. downward, generally understood the passage in a mystical sense, though they differed widely as to detail. Thus Ambrstr. says: "hos filios dicit qui regenerantur per fidem Christi;" Aug.: "ea quae dicuntur *opera bona* tamquam filii sunt uitae nostrae;" Pelagius, followed by Sedul. Scot.: "per baptismum, quod est filiorum generatio, ipsa saluabitur non Eua, sed credens mulier."

10. *reprobandas*] See vv. ll. An alternative correction would be to omit *esse* after *pietatem*. *Adiectum* may perhaps be an error for *abiectum*.

12. *ad pietatem similiter*] See i. p. 245.

16. *semotim...semotim*] A rare and late form for *semote*, itself of infrequent use. Rabanus has substituted an ordinary word; see vv. ll.

ubi uisus est, &c.] The reference appears to be to c. ii. 9, 10; cf. p. 93, ll. 8—11. 'Some of the Ap.'s directions with regard to the conduct of women are in a less degree applicable to men; others (e.g. c. ii. 11, 12) belong exclusively to the female sex.'

mulieribus aptari possent. sicque communi exhortatione comprehendit omnes qui ecclesiae pertinent; qui enim uirorum memoratus est et mulierum, euidens est quoniam omnes in idipsum conclusit. exinde uero pergit ad ordinum diuisiones, quia, ut dixi, pro communi omnia disputat utilitate, et ordinum ipsorum secundum diuisionem memoratus est, ostendens quae quidem sunt quae hunc agere deceant, quae uero illum; ita ut nihil minus esse uideatur ex illis quae pro communi utilitate fieri debent.

fidele verbum.

simile est dictum quod in euangelio est expressum: *amen, amen dico uobis.* sicut enim illum adfirmatione dictum et ob maiorem positum firmitatem, sic et hoc est ut dicat 'uera [res] est et credi digna est;' *fidele* dicens,

si quis episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit.

bene *opus* dixit et non 'dignitatem,' nec enim dignitates

2 ad ecclesiam *r* 4 ordinem *CHr* 6 quia quaedam (*for* quae quidem) *r* 12 illud *Hr* | ad confirmationem *C* (*corr*) 13 scio (*for* sic) *H* | dictum (*aft* hoc est) *Hr* | res *om C* Hr* 14 uerbum (*aft* fidele) *add r* 15 desiderat (*for* conc.) *Hr*

4. *pergit ad ordinum diu.*] Thdt.: οὕτως καὶ ταύταις τὰ προσήκοντα νομοθετήσας, περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν λοιπὸν ταγμάτων νομοθετεῖ.

5. *ordinum ipsorum*] See vv. ll.; and for the construction *ordinum...memoratus*, cf. *supra*, l. 3, and II. p. 12, l. 20, note. 'As the Ap. had distinguished the sexes in their relation to the Church, so in treating of the ministry of the Church, he distinguishes the several orders, assigning to each its proper place and duties.'

7. *ita ut nihil minus esse*, &c.] ὥστε μηδὲν λείπειν τῶν, κ.τ.λ.; cf. I. p. 56, l. 8, note.

10. *fidele uerbum*] Vulg., "fidelis sermo;" O. L. (so Ambrstr., *Clarom.*, and even Sedul. Scot.), "humanus s." See the note on c. i. 15.

11. '*amen, amen dico uobis*'] S. John i. 52, *et passim.* S. Paul's πιστὸς ὁ λόγος (Th. would say) is the counterpart of the Master's ἀμήν, ἀμήν.

12. *illum adfirmatione*] See vv. ll. For *illum*=illud cf. I. p. 50, l. 5, note. *Ad firmationem* might have commended itself as a probable reading, but for the tautology which its adoption would introduce (*ad firmationem...et ob...firmitatem*).

14. '*fidele*' *dicens* '*si quis*,' &c.] I. e. πιστὸς ὁ λόγος refers to the words which follow—not, as Chrys. and his followers take it, to the preceding verse (ii. 15). Thdt. is silent on the point.

15. *desiderat, concupiscit*] ὀρέγεται, ἐπιθυμεῖ. So Aug.; *Clarom.*, "cupit, desiderat." The Vulg., neglecting the distinction, repeats *desiderat.*

16. *bene* '*opus*' *d. et non dignitatem*] Thdt.: διδάσκει μὴ τιμῆς ἀλλ' ἀρετῆς ὀρέγεσθαι· μὴ τὴν ἀξίαν ποθεῖν, ἀλλὰ τῆς

sunt ecclesiasticae functiones, sed opus; eo quod unumquodque horum pro communi est utilitate constitutum, siue episcopatus, siue diaconia, siue et aliquid aliud. qui enim in hoc creatur, euidens est quoniam in opere sancto producitur in medium, pro aliorum necessitate et utilitate functionem adsequens hanc. demirationem autem digna est hoc in loco prouidentia beati Pauli, quoniam non dixit 'nemo concupiscat,' ut ne uideretur negotium ipsum fugiendum insinuare, aut iterum aestimaretur uolentibus inuidere; e contrario uero non dixit 'concupiscat,' ut ne alia ratione omni reuerentia dampnata omnes ad id currere hortaretur. mediam uero emisit uocem: *si quis episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit;* solum hoc non dicens, quoniam 'ego desiderantem non prohibeo, nam et optimum adnititur opus qui hoc concupiscit; ostendo uero qualem esse conuenit illum qui ista adsequi cupit.' protinus etenim et ab ipso primordio sollicitos faciens eos et hoc ipsud quod dixit, quoniam operam concupiscit bonam; docuit enim eos interim scire quoniam *opus* episcopatus, et ad opus quoddam uocatur qui ad hoc uocatur, quod et necesse est eum cum sollicitudine implere. in timorem uero redigit maiorem ex illis dictis quae subsequuntur, eo quod et singillatim ea expressit, insinuans quibus uirtutibus uitae ornatus debet concupiscere episcopatum; hoc enim erat suadere ut intellegerent non esse concupiscendum, debere uero

3 et *om* *r* | creatur in hoc *r* 4 indicium operis cum (*for* quon. in op. sancto) *r* | operi (*for* opere) *H* 5 est (*aft* alior.) *add r* 6 demiratione *H*: *om r* | in hoc loco *r* 7 non *om r* | concupiscit *H r* | uideretur *C H* | ut ne uideretur ...concupiscat *om r* (*per homoeotel.*) 8 aestimarentur *C H* 15 iusta (*for* ista) *H* 16 eos f. *H* | ipsum *C* (*corr*) *r* 18 quia (*for* qui) *C H r* 18, 19 uocatus (*for* uocatur) *r* 20 timore *H* 21 et quod *r*

ἀξίας τὸ ἔργον ἐπιζητεῖν. Chrys. had already suggested this weighty remark. It occurs also word for word in S. Jerome (*ep.* 69), and is repeated in slightly varying forms by Pelagius (cf. 1. p. lxxv), Primasius and Sedulius.

3. *diaconia*]=diaconium (Iren. IV. 15, § 1, Cypr. *ep.* 52), diaconatus (Hier. *ep.* 22). *Diaconia* occurs in Cassian (Migne *P. L.* 49, 1184).

4. *quoniam in opere sancto*, &c.]=δῆλον ὡς εἰς ἔργον ἅγιον προάγεται, κ.τ.λ. Perhaps however the reading of Rab. ought to be combined with that of our MSS. ("euidens est indicium operis quoniam in opere s. p.," &c.)

13. *ego desiderantem non prohibeo*] Thpht.: εἴτις (φησὶν) ὀρέγεται τῆς προστασίας, οὐ κωλύω· ἔργου γὰρ καλοῦ ὀρέγεται.

23. *non esse concupiscendum*] As they stand, these words are scarcely consistent either with the preceding or with those that immediately follow; they must be limited, mentally at least, by the insertion

scire quemadmodum conueniat concupiscere pro eius doctrina. quid ergo?

oportet autem episcopum inreprehensibilem esse.

euidens quoniam †*inreprehensibilem* dicens non ad calumniatorum respiciens intentionem dixit, sed ad eius intuens uitam; nam nec ipse Paulus calumniatorum poterit euadere accusationem.*

unius uxoris uirum.

hoc differenter quidam acceperunt. †ridiculum uero est illud

τὸ ἀνεπίλημπτον, οὐ τῇ ἑτέρων συκοφαντίᾳ, ἀλλὰ τῷ ἐκείνου βίῳ· ἐπεὶ μηδὲ ἄλλως ὁ Παῦλος τὰς τῶν συκοφαντούντων διαβολὰς ἐξέφυγεν.

γελοιότατον παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐστιν αὐτὸ φυλαττόμενον δῆθεν

4 calumniatorem *C* H* 9 differentes *C r* | uere *r* 10 Coisl. 204, f. 196 a [Cr. vii. 22] *θεόδωρος μοψουεστίας. τὸ ἀνεπίλημπτον δέ, οὐ τῇ ἑτέρων, κ.τ.λ.* 11 *ἐπειδὴ* Cr. 13 Coisl. 204, f. 197 a [Cr. vii. 23, Fr. 150] *θεόδωρος δέ φησιν· γελοιότατον, κ.τ.λ.*

of *absolute quidem* or some similar phrase. The general meaning will then be: 'the Ap. would thus give us to understand that ecclesiastical offices are not to be sought excepting by persons who possess certain qualifications which he proceeds to point out.'

3. *oportet autem*] Vulg., "oportet ergo;" the other Latin authorities vary between *ergo*, *autem*, and *enim*. *Autem* is supported by the Peshito (ܐܦ), and by the Graeco-Latin MSS. *F G*, which read δέ.

4. *non ad calumniatorum*, &c.] Thdt.: *τὸ γὰρ ἀνεπίλημπτον οὐ τὸ ἀσυκόφαντον λέγει· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἀπόστολος παντοδαπὰς συκοφαντίας ὑπέμεινεν.*

9. *hoc differenter*, &c.] 'These words have been variously interpreted. (*a*) The practice which is commonly based upon them scarcely needs a serious refutation. Ordination is usually denied to men who, otherwise of blameless life, have contracted two marriages since their baptism; whilst it is freely granted, without regard to moral character, in cases where both marriages have preceded baptism. To say nothing of the false conception of baptismal grace involved in this distinction, it is clear that such a practice (1) attacks the principle of successive polygamy which S. Paul elsewhere sanctions [Rom. vii. 3, 1 Cor. vii. 9], and (2) fails to secure the object which he has here in view, viz.: the exclusion of unfit persons from the pastoral office. (*b*) Better, then, is the explanation which sees in the Apostle's rule simply a rejection of all candidates who have at any time practised synchronous polygamy or concubinage, or have in any other way departed from the strictness of matrimonial fidelity.'

illud quod quasi, &c.] The translator has scarcely comprehended his Greek. *Quasi* represents δῆθεν, and is to be taken with *obseruatur*—'the pretended observance of the Apostle's rule.'

quod quasi a pluribus obseruatur. si enim quidam pudice uiuens secundam acceperit uxorem, talem in clero non recipiunt; si autem quidam uiuens luxuriose unam legitime acceperit uxorem, is in clero et recipitur et producitur, et quidem cum beatus Paulus euidenter adnuerit secundas debere nuptias fieri, omnis uero permixtio quae praeter legitimas nuptias habetur euidens fornicatio est. et interim praetermitto illud, quod et duas uxores legitimas palam accipientes et baptizant et in clero

---

εὑρεῖν· εἰ μὲν γάρ τις εἴη σώφρων ὡς δευτέραν ἀγόμενος γυναῖκα, τοῦτον οὐ προσίενται εἰς κλῆρον· εἰ δὲ βιώσας τις ὡς οὐ προσῆκεν μίαν ἠγάγετο κατὰ νόμον, οὗτος εἰς μέσον παράγεται, καίτοι τὸν μὲν δεύτερον γάμον τοῦ μακαρίου Παύλου σαφῶς ἐπιτρέψαντος γίνεσθαι, πάσης δὲ τῆς παρὰ τὸν νόμιμον γάμον κοίτης πορνείας οὔσης σαφῶς. καὶ παρίημι τέως ἐκεῖνο, ὅτι καὶ δύο γυναῖκας εἰληφότα σαφῶς (νομίμους λέγω), βαπτίσαντες ἐπὶ τὸν κλῆρον

1 pruribus (*for* pl.) *C** 2 recipiant *C* (*corr*) 4 clerico *C* | equidem *H* | in ceteris (*aft* cum) *add r* 6 queretur (*for* quae praeter) *C** | legitimis nuptiis *C* H* 8 post (*bef* duas) *add r* | accipites *C** accipitis *H* acceptas *r* 14 οὔσης. σαφῶς edd.; for. leg. οὔσης σαφοῦς.

2. *talem in clero non recipiunt*] Second marriages were regarded with disfavour by the early Church, and even in the case of laymen a penance of some kind was usually imposed (Bingham, xvi. c. xi. 7; Routh, *rell. sacr.* iv. pp. 166, 195). But what was barely allowed in the layman, could not be tolerated in the priest; and the rule which Th. censures was not only widespread, but primitive (Tert. *ad uxor.* i. 7, *de monog.* 11, *de exh. cast.* 7; Orig. *in Luc.* 17; esp. Hippol. *philos.* ix. 12 [ed. Duncker, p. 459]: ἐπὶ τούτου [τοῦ Καλλίστου] ἤρξαντο ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι δίγαμοι καὶ τρίγαμοι καθίστασθαι εἰς κλήρους).

7. *et interim praetermitto*, &c.] This concession to digamists whose offence had been committed before baptism seems to have been usual in the east; for though S. Basil mentions no such exception (*ep.* 188, Migne *P. G.* 32, 681: τοὺς διγάμους παντελῶς ὁ κανὼν τῆς ὑπηρεσίας ἀπέκλεισεν), by the 16th Apostolical Canon only ὁ δυσὶν γάμοις συμπλακεὶς μετὰ τὸ βάπτισμα is excluded; and it is this canon which the Quinisext Co. verbally re-enacts (can. 3 ἀνανεούμενοι τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα τὸν δυσὶν γάμοις συμπλακέντα μετὰ τὸ βάπτισμα, κ.τ.λ.). In the West, however, a more logical strictness prevailed, and it is curious to find Th.'s objection anticipated by S. Ambrose (*de off.* i. 247: "intellegere debemus quia baptismo culpa dimitti potest, lex aboleri non potest. in coniugio non culpa, sed lex est; quod culpae est igitur in baptismate relaxatur, quod legis est in coniugio non soluitur"). A French synod held at Valence in 374 had previously embodied this principle in a canon (Conc. Valent. i. *can.* 1: "nec requirendum utrumne initiati sacramentis diuinis anne gentiles hac se infelicis sortis necessitate macularint"). On the other hand S. Jerome (*ep.* 69, Migne *P. L.* 22, 653 sq.) boldly espouses the Eastern practice. Cf. Innoc. I. *ep.* 17 (Migne *P. L.* 20, 527).

eos indiscrete producunt, et quidem cum in ceteris id obseruare existimentur; quasi quia baptisma faciat eum non habuisse duas uxores. frequenter autem hoc idem agunt et de illis qui sunt praui arbitrii, existimantes se optime facere si baptizantes illum qui uita uixit luxuriosa ad functionem clericatus produxerint, qui nulla nec uirtutum nec pietatis diligentia praeditus umquam fuisse uidetur. ut autem silentio praeteream baptismi causam ob quam datur, ad quam rationem plurimi neque inspicere uolunt, illud uero conueniebat eis scire, quoniam beatus Paulus de uita illa disputat secundum quam (ut idem opinatur) oportet uixisse episcopum, non de concessione peccatorum disputat quae per gratiam gignitur illis qui baptisma perceperunt. si autem hoc ita fieri optimum esse existimant, superflua est omnis legislatio Pauli, dum res admittat illum qui qualitercumque uixit baptizari et protinus in clerum produci;

παράγουσιν ἀδεῶς, καίτοι γε ἐπὶ τῶν λοιπῶν αὐτὸ φυλάττεσθαι δοκοῦντες, ὡς ἂν τοῦ βαπτίσματος ποιοῦντος αὐτὸν οὐκέτι εἶναι συνῳκηκότα δυσὶν γυναιξίν· πολλάκις δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν καθόλου μοχθηρῶν διαπραττόμενοι, οἵονται κάλλιστα ποιεῖν, εἰ δὴ βαπτίζοντες τὸν ὅπως ποτὲ ἐζηκότα ἐπὶ τὴν τοῦ κλήρου λειτουργίαν παράγοιεν, μηδὲν ἀρετῆς καὶ τῆς περὶ τὴν εὐσέβειαν ἐπιμελείας γνώρισμα ἐπαγόμενον. ἵνα γὰρ σιωπήσω τοῦ βαπτίσματος τὴν αἰτίαν, ἐφ' ᾗ δίδοται, πρὸς ἣν οὐδὲ ἀφορᾷν ἐθέλουσιν οἱ πολλοί· ἐκεῖνο γοῦν εἰδέναι αὐτοὺς ἐχρῆν, ὅτι ὁ μακάριος Παῦλος *περὶ βίου νομοθετεῖ, καθ' ὃν νομίζει δεῖν ἐζηκέναι τὸν ἐπίσκοπον, οὐ περὶ συγχωρήσεως διαλέγεται τῆς [διὰ] χάριτος προσγινομένης τοῖς τὸ βάπτισμα εἰληφόσιν· εἰ γὰρ δὴ τοῦτο γίνεσθαι οὕτως καλόν, περιττὴ πᾶσα ἡ νομοθεσία τοῦ* Παύλου, *συγχωρήσαντος καὶ τὸν ὁπωσποτε βιώσαντα βαπτίζοντα εὐθὺς εἰς κλῆρον ἄγειν. ὅπερ*

2 existimantur *r* | quae (*for* quia) *C H* 6 nullam, diligentiam *H* 7 baptisma *C** 9 eos *H* 10 ciuitate *C H* ciuilitate *r*: *see note* 11 opinantur *C* (*corr*) 13 sicut (*for* si) *C* H r* | est (*for* esse) *C** est ut *C* (*corr*) 15 baptizare *H* 19 *βαπτίζοντας* Cr.; txt., cod. Fr. (who however suggests *βαπτίσαντες*) 26 *διὰ* om. cod. edd. | *προγινομένης* Cr. 29 *βαπτισθέντα* Fr.

7. *baptismi causam ob*, &c.] On Th.'s doctrine of baptismal grace see I. p. lxxxiii, and *infra*, p. 107.

10. *de uita*] The MSS. give the strange reading *de ciuitate*, which Rabanus further distorts into "de civilitate." The Gk., I think, leaves no doubt that *ciuitate* is a corruption of *uita*; comp. an instance of the opposite error in vol. I. p. 116, l. 3 (vv. ll.).

quod a Paulo quidem abdicatum est. uult enim ut ille qui in episcopatum adducitur testimonium suae bonitatis ex praeterita uita habere uideatur, qui et per omne tempus uitae suae uirtutum studiis inhaesit, aut certe poenitentia mediante ostendit quoniam a deteriori uita ad meliorem statum transiit. quod et melius cognoscere poterimus ex illis quae subsequuntur. fit etiam id et ad praesens a plurimis, qui ita id faciunt quasi qui magnum aliquid agunt bonum. quod ergo dixit, *unius uxoris uirum*, quidam sic intellexerunt, quod et ego magis uerum accipio, eo quod illo in tempore multi erant qui in idipsum duas

---

ἀπηγόρευται μὲν παρὰ τῷ Παύλῳ, βουλομένῳ τὸν εἰς ἐπισκοπὴν ἀγόμενον μαρτυρίαν τινὰ τῆς ἑαυτοῦ καλοκἀγαθίας ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἐπάγεσθαι βίου, ἤτοι πάντοτε γεγονότα τοιοῦτον; ἢ μεταμελείᾳ γοῦν δεικνύμενον ὅτι δὴ ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸν κρείττονα μετελήλυθεν βίον, ὃ καὶ ἄμεινον εἰσόμεθα ἀπὸ τῶν ἑξῆς· γίνεται δὲ παρὰ πολλοῖς νυνί, ὥς τι καὶ μέγιστον διαπραττομένοις καλόν.

τὸ οὖν μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα τινὲς οὕτως ἐξέλαβον, ὃ καὶ ἔγωγε μᾶλλον ἀληθὲς εἶναι πείθομαι· ἐπειδὴ τότε πολλοὶ μὲν κατὰ

3 et qui et *C** 4 meditante *C* H* 7 ita *om r* 8 aliquod *r* | ego dixi (*for* ergo dixit) *C* 10 accipit *H* 14 δεῖ (for δή) cod.

6. *fit etiam id et ad praesens*] I. e. the promotion to holy orders of persons who before their baptism had been not only digamists, but unchaste.

9. *quidam sic intellexerunt*] So apparently Chrys. *ad h. l.*: τὴν ἀμετρίαν κωλύων· ἐπειδὴ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἐξῆν καὶ δευτέροις ὁμιλεῖν γάμοις καὶ δύο ἔχειν κατὰ ταυτὸν γυναῖκας. Yet on Tit. i. 6 he sides with the common view (οὐκ ἀφιεὶς μετὰ δευτέρου γάμου τὴν ἀρχὴν ἐγχειρίζεσθαι ταύτην...ἴστε γὰρ ἅπαντες, ἴστε, ὅτι εἰ μὴ κεκώλυται παρὰ τῶν νόμων τὸ δευτέροις ὁμιλεῖν γάμοις, ἀλλ' ὅμως πολλὰς ἔχει τὸ πρᾶγμα κατηγορίας. Perhaps the first of these extracts represents the view which he had inherited from Diodore, the latter the judgement to which his own mind had been led by the ripening experience of life. Thdt. holds with Chrysostom's earlier interpretation, and follows it up very nearly in Th.'s manner: τὸ δὲ 'μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα' εὖ μοι δοκοῦσιν εἰρηκέναι τινές· πάλαι γὰρ εἰώθεισαν καὶ Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι καὶ δύο καὶ τρισὶν καὶ πλείοσιν γυναιξὶν νόμῳ γάμου κατὰ ταυτὸν συνοικεῖν· τινὲς δὲ καὶ νῦν, καίτοι τῶν βασιλικῶν νόμων δύο κατὰ ταυτὸν ἄγεσθαι κωλυόντων γυναῖκας, καὶ παλλακίσιν μίγνυνται καὶ ἑταίραις. ἔφασαν τοίνυν τὸν θεῖον ἀπόστολον εἰρηκέναι τὸν μιᾷ μόνῃ γυναικὶ συνοικοῦντα σωφρόνως τῆς ἐπισκοπικῆς ἄξιον εἶναι χειροτονίας. That this, the Antiochene view, as we may perhaps venture to consider it, was practically held by several of the Eastern bishops of this period, appears from Thdt.'s letter to Domnus of Antioch (*ep.* 110, Migne *P. G.* 83, 1304; cf. Baron. *ann.* 448), in which he defends the part he had taken in the consecration of a digamist by several recent precedents.

uxores habebant legitimas; quod et Moysaica lege facere eos licenter eueniebat. multi uero unam legitimam habentes uxorem non erant ei contenti, permiscebantur uero et aliis siue ancillis suis siue et aliis mulieribus absolute lasciuientes; quod et usque ad praesens fit ab illis qui pudicitiae diligentiam nullam uolunt adhibere. aiunt ergo Paulum id dixisse, ita ut ille qui eiusmodi est [ad] episcopatum producatur, qui uxorem accipiens pudice uiuebat cum ea, contentus ea tantum et usque ad illam naturae motus sistens. qui si sic uiuens post amissionem primae secundam legitime acceperit, eodemque modo et cum illa uiuere perstiterit, non debere prohibere eum ad episcopatum transire, secundum Pauli definitionem. hoc dixerunt quidam a beato Paulo et definitum esse et statutum; quorum ego dictum ualde respuo, nec suadeor illis quod is qui secundas nuptias similiter praecipit,

---

ταὐτὸν δύο νομίμους εἶχον γυναῖκας, ὃ καὶ ἀπὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου ποιεῖν αὐτοῖς ἐπετέτραπτο· πολλοὶ δὲ νομίμην ἔχοντες μίαν, ταύτῃ μὲν οὐκ ἠρκοῦντο, ἐκέχρηντο δὲ καὶ ἑτέραις ἤτοι παιδίσκαις ἑαυτῶν, ἢ καὶ εἰς τὰς τυχούσας πολλάκις ἀδεῶς ἁμαρτάνοντες· ὃ καὶ μέχρι τῆς δεῦρο γίνεται παρὰ τῶν οὐκ ἐπιμελομένων σωφροσύνης· τοῦτο εἰρηκέναι τὸν Παῦλον ἔφησαν, ὥστε τὸν τοιοῦτον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν παράγεσθαι, ὃς ἀγαγόμενος γυναῖκα σωφρόνως ἐβίω μετὰ ταύτης, προσέχων αὐτῇ καὶ μέχρις αὐτῆς ὁρίζων τῆς φύσεως τὴν ὄρεξιν. ὡς εἴτις οὕτως ζήσας, ἀποβαλὼν τὴν προτέραν νομίμως ἀγάγοιτο δευτέραν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον βιοὺς καὶ μετὰ ταύτης, μὴ εἴργεσθαι αὐτὸν κατὰ τὴν τοῦ Παύλου νομοθεσίαν τῆς εἰς τὴν ἐπισκοπὴν παρόδου. τοῦτο εἰρῆσθαι παρὰ τοῦ μακαριωτάτου Παύλου νενοηκότας τινὰς πάνυ γε ἀποδέχομαι, μάλιστα πάντων οὐ πειθόμενος ὅτι ὁ τὸν δεύτερον γάμον ὁμοίως

3 ea *r* 5 ab illis *om C r* 7 ad *om C* H* 9 sitens (*for* sistens) *C* H* sit eius *r* 10 eoque (*for* eodemque) *r* 11 prohiberi *r* 12 diffinctionem *C** deffinitionem *C* (*corr*) difinitionem *H* diffinitionem *r* 13 definctum *C* H* | fuisse *H* 14 ab (*aft* suadeor) *add r* | praecepit *r* 17 *ἑταίραις* (for *ἑτέραις*) cod. (corr.)

13. *ualde respuo*] Is this marvellous perversion of the Gk. an unconscious error on the part of the translator, who has taken *ἀποδέχομαι* for *ἀποδοκιμάζω*, or a deliberate correction by a monastic copyist, shocked at the acceptance of an opinion so opposed to ecclesiastical tradition [cf. the comment of the catenist p. 106, l. 24, vv. ll.]? Or is *respuo* merely a clerical error for *recipio*? I incline to the last explanation, but having regard to the possibility of the mistake being due to the translator himself, I leave the text unaltered. The Gk. happily survives to bear witness to Th.'s real sentiment.

illum qui post amissionem primae secundam uxorem suo ordine accipit ad episcopatum produci prohibeat. qui enim dixit: *dico autem innuptis et uiduis*, et simul coniungens utriusque unam legem uisus est deprompsisse, euidens est quod unum esse utrisque existimabat. quid enim differt secundum naturae motum aut ad plenum non habuisse, aut habuisse quidem et amisisse et non habere? nam huiusmodi ratio magis in euentu consistit quam ad propositum respicit. nam is qui habuit multo tempore conuiuentem sibi uxorem, potitus utique est eam in quantum uoluit; qui uero post exiguum tempus eandem amisit, necessarie ad secundas accedit nuptias. accidunt autem ista euentu potius quam directione arbitrii. quae discutiens ad

---

ἐπιτρέψας τῷ πρώτῳ, εἰ νομίμως γίγνοιτο, εἰς ἐπισκοπὴν παριέναι τὸν τοιοῦτον ἐκώλυσεν. ὁ γὰρ εἰπών· λέγω δὲ ταῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις, καὶ ὁμοῦ συνάψας αὐτοὺς καὶ ἕνα νόμον ἐξενεγκών, δῆλος ἦν ἕν τι ἀμφοτέρους ἡγούμενος. εἰκότως· τί γὰρ διαλλάττει κατά γε τὴν τῆς φύσεως ὄρεξιν ἢ καθόλου μὴ ἐσχηκέναι, ἢ ἐσχηκέναι μέν, ἀποβεβληκότα δὲ οὐκ ἔχειν; ἐπεὶ καὶ συντυχίας τὸ τοιοῦτο μᾶλλόν ἐστιν ἢ γνώμης. ὁ μὲν γὰρ ἐσχηκὼς ἐπὶ πολὺ τὴν ἑαυτοῦ βιώσασαν γυναῖκα, ἀπέλαυσεν αὐτῆς ἐφ' ὅσον ἐβούλετο, ὁ δὲ μετὰ βραχὺ πολλάκις αὐτὴν ἀποβαλὼν ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ τὸν τῆς δευτέρας ἔρχεται γάμον· ἔστιν δὲ ταῦτα συντυχίας οὐ γνώμης κατορθώματα, ἅπερ ἐξετάζων ὁ μακάριος δι' ὅλου φαίνεται Παῦλος,

1 uxorem *om H* 2 prohibeor *H* 4 inquit (*aft* unum) *add r* 6 quidam *C* H* quiddam *C* (*corr*) 7 et *om H* | non (*for* nam) *r* 9 conuenientem *C r* | potius *H** 11 necessario *r*

2. *qui enim dixit*, &c.] 1 Cor. vii. 8. *Innuptis* is the rendering of Hier., Aug.; Vulg., "*non nuptis*." It appears from the catena that Th. read ταῖς ἀγάμοις, a variant which occurs also in Thdt. *ad h. l.* Thdt. repeats the inference which Th. draws from this citation: συνάψας ἑκάτερον τάγμα ἕνα τέθεικεν νόμον.

11. *accidunt a. ista euentu*, &c.] Cf. Thdt.: εἰ δὲ τὸ βίαιον τοῦ θανάτου διέζευξεν τὴν προτέραν, ἡ δὲ φύσις ἐπικειμένη δευτέρᾳ ζευχθῆναι κατηνάγκασεν γυναικί, οὐκ ἐκ γνώμης, ἀλλ' ἐκ περιστάσεως ὁ δεύτερος γεγένηται γάμος. There is a remarkable parallel in S. Jerome's comm. on Tit. i. 6, repeated by Sedulius Scotus *ad h. l.*: "esto quippe aliquem adolescentulum coniugem perdidisse et carnis necessitate superatum accepisse uxorem secundam, quam et ipse statim amiserit, et deinceps uixerit continenter; alium uero usque ad senectam habuisse matrimonium.....quis nobis e duobus uidetur esse melior, pudicior, continentior? utique qui infelix etiam in secundo matrimonio fuit, et postea pudice et sancte conuersatus est."

plenum beatus Paulus, eum qui uel maxime in episcopatum producitur de tali uita cognosci debere intulit. nam et ridiculum est beatum Paulum legem statuere non arbitrium uel propositum probantem, sed ex euentu et ex accidente discretionem statuere. si autem quis dicat quoniam de euentu et de accidente exiguum quid curans apostolus, cum magna diligentia et scrupulositate de episcopis uoluit statuere quod debent uni tantum coire uxori; audiant quoniam secundum hanc rationem neque post baptisma illum qui talis est produci iusta ratione patietur. nec enim baptisma facit illum non duabus coisse uxoribus, aut apud omnes facit existimari quasi qui unam habuerit uxorem; multo uero amplius eum qui unam legitimam habet uxorem et multis aliis luxuriose uiuendo permixtus est et manifestatus est talis uitae fuisse, ad episcopatum non debere produci, licet etsi secundum eorum uerbum baptisma fuerit adsecutus. si

---

τὸν εἰς ἐπισκοπὴν παραγόμενον μάλιστα ἀπὸ τοιούτων γνωρίζεσθαι δεῖν ἡγούμενος· ἐπεὶ καὶ γέλοιον νομίζειν Παῦλον νόμους τιθέναι μὴ γνώμην δοκιμάζοντα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς συντυχίας τὴν διάκρισιν ἐργαζόμενον. εἰ γάρ τις ἐκεῖνο λέγοι, ὅτι μικρὰ καὶ τῆς συντυχίας φροντίσας, πλείονος τῆς ἀκριβείας ἐπιμελόμενος ἐπὶ τοῦ ἐπισκόπου, ἐνόμισεν αὐτὸν ὅπως ποτὲ μιᾷ δεῖν κεκοινωνηκότα γυναικί· ἀκουέτω, ὅτι κατὰ τοῦτον τὸν λόγον οὐδὲ μετὰ βαπτίσματος τοιοῦτον παράγεσθαι δίκαιον ἦν. οὐ γὰρ δὴ τὸ βάπτισμα ἢ οὐκ εἶναι αὐτὸν δυσὶν κεκοινωνηκότα ποιεῖ γυναιξίν, ἢ παρὰ πᾶσιν ὡς μιᾷ κεκοινωνηκότα ὑπολαμβάνεσθαι· πολλῷ δὲ πλέον τὸν μιᾷ μὲν συγγεγονότα κατὰ τὴν νόμιμον συνάφειαν, πολλαῖς δὲ ἑτέραις ἀκολάστως συμπλακέντα, καὶ πρόδηλον ἐπὶ τῷ τοιούτῳ γεγονότα βίῳ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν παράγεσθαι οὐχ ὅσιον, κατά γε τὸν αὐτὸν λόγον, διὰ τὸ τοῦ βαπτίσματος τετυχηκέναι. εἰ γὰρ δὴ τὸν νομί-

1 b. P. ad pl. *H* | eum *om r* 3 constituere (*for* stat.) *r* 4 ex accidenti discretione *H* | accedente *C* (bis)* 5 accidenti *H* 6 exiguam *C* H* 7 deberent *r* | in (*for* uni) *r* 11 homines (*for* omnes) *r* | existimare *r* 12 multo a. uero *r* | et *om C* H* 15 etsi *om r* | uerborum *C H r* 22 παραγενέσθαι cod. edd.

4. *ex eu. et ex acc.*] Cf. l. 5, where *τῆς συντυχίας* is again doubly represented in the version; and see I. p. xxxvi.

7. *uni t. coire uxori*]=cum una... uxore—a reflection of the Gk. (*μιᾷ συνελθεῖν γυναικί*); cf. *infra*, l. p. 10.

enim ille qui legitime duabus iunctus uxoribus et proposito sui arbitrii pudice cum illis conuixit, non debet in episcopatum recipi ob scrupulositatem uero uitae; multo amplius eum qui luxuriose uixit, indecens est ad hoc produci eum ea ratione qua baptisma adsecutus est. haec quidem dicta sufficiunt de illo quod dixit *unius uxoris uirum;* cuius interpretationem euidentius dicere ipsa sumus necessitate inpulsi, consuetudinem illam quae apud plurimos teneri uidetur despicientes.* nam plenarie sensum apostoli in subsequentibus manifestabimus ex ipsis sermonibus, uel maxime dictorum facientes probationem; nam uirtutis et aequitatis ratio postulat ut is qui de tali negotio loquitur non consuetudinem aequitati anteponat, sed Pauli leges discutiat, et illa Deo aptet quae ei decent aptari qui semper cum iustitia et non euentu aut accidenti uniuersa solet probare, sed secundum propositum et arbitrium hominum unumquemque scit iudicare. nam et illa quae baptismi sunt frequenter euentus fieri solent; aliter adsecutus ob infirmitatem aut ob aliam

---

μως δυσὶν συμπλακέντα, σωφρόνως τε αὐταῖς συνεζηκότα, προθέσει γνώμης φάσκοιεν δι' ἀκρίβειαν ἐπὶ τὴν ἐπισκοπὴν οὐκ εἶναι δεκτόν, πολλῷ πλέον τὸν καὶ ἀκολάστως βιώσαντα οὐ θεμιτὸν ἐπὶ τοῦτο προάγεσθαι, ἐπειδὴ τοῦ βαπτίσματος αὐτῷ τυχεῖν ἐγένετο. καὶ ταῦτα μὲν εἰρήσθω περὶ τοῦ ΜΙΑΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΑΝΔΡΑ· *οὗ δὴ τὴν ἑρμηνείαν σαφέστερον εἰπεῖν ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα, μικρὰ τῆς κρατούσης παρὰ τοῖς πολλοῖς φροντίσαντες συνηθείας.*

1 propositi *Hr* 5 est *om H* | sufficiant *r* 7 compulsi *H* 8 pleniorem *C*r* plena re *C (corr)* plenere *r* 12 lege *H* 14 euentus *C* H* 17 firmitate *H* firmitatem *r* 24 The catenist adds: *καὶ ταῦτα μὲν θεόδωρος ἄντικρυς τοῖς ἐναργέσιν μαχόμενος, τῇ τε ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει καὶ πάσαις ταῖς συνόδοις· πρὸς ἃ δυνήσεταί τις ἀντειπεῖν, καιροῦ καλοῦντος.*

17. *aliter...aliter uero*] "In one case ...in another."

ob infirmitatem...in infantiam, &c.] An apostolical tradition sanctioned the baptism of infants (Orig. *in Rom.* v. 6: "ecclesia ab apostolis traditionem accepit etiam paruulis baptismum dare"); but the movement in favour of delay, which was already on foot in the days of Tertullian (*de bapt.* 18: "cunctatio baptismi utilior est, praecipue tamen circa paruulos"), had gathered strength in the East by the end of the fourth century; and even S. Gregory of Nazianzus, whilst upholding the principle of infant baptism, recommends the postponement of the Sacrament, except in cases of danger, until the fourth year after birth (*orat.* XL. § 17, Migne *P. G.* 36, 380: *νήπιον ἔστιν σοι; ἐκ βρέφους ἁγιασθήτω. id.* § 28, Migne 399: *τί δ' ἂν εἴποις περὶ τῶν ἔτι νηπίων...ἢ καὶ ταῦτα βαπτίσομεν; πάνυ γε, εἴπερ τις ἐπείγοι κίνδυνος...περὶ δὲ τῶν ἄλλων δίδωμι γνώμην τὴν τριετίαν ἀνα-*

aliquando occasionem in infantiam baptismi gratiam, aliter uero post senectutem longaeuam, qui et per omne tempus uitae suae uixit luxuriose,• tempore uero mortis baptismi gratiam adsecutus. ille uero qui ab infantia baptisma fuerit adsecutus, diligentiam uirtutibus adhibuit plurimam, deliquit uero et aliqua utpote homo, et ut adsolet fieri, incurrit etiam et in graue peccatum infirmitate magis lapsus quam affectu animae; ridiculum dignum erit, si idem ex euentu noceatur, nullum iuuamen ob bonorum adsequens diligentiam eo quod in infantia baptismatis gratiam est adsecutus; iste uero, quamquam nihil sustinuerit pro quibus peccauit, adhuc et clarus in futura uidebitur uita, et hoc cum nullam bonitatis habuerit diligentiam, quia ita euenit ut in finem uitae suae baptisma adsequeretur. sed haec ab illis intellegi debent qui nesciunt rationem ob quam baptisma datur. sed nec diuinas uoluerunt examinare scripturas, ex quibus discere poterant quoniam Simonem nihil adiuuauit baptismi donum propter propositi prauitatem, Spiritu sancto in eo non requiescente; latroni uero ut in paradisi habitationem transiret nullum adtulit impedimentum, ob propositi eius uirtutem, ea ratione qua non fuerat baptisma adsecutus. dico autem haec non ad destructionem baptismatis, sed propter eos qui sub

1 in *om* C^* H r 2 longaeuum r 3 gratia H 6 solet C r 8 dignum *om* r 9 honorem (*for* bonorum) H 10 est *om* C H | sit (*aft* ads.) *add* C (*corr*): *txt* r 12 nulla H 13 in *om* H 15 eximinare H 16 adiuuabit r 19 adtullit C 20 quam H

μείναντας...οὕτως ἀγιάζειν). In Theodore's experience, the baptism of infants seems to have been on the whole exceptional; the primitive practice was however recognized as legitimate and resorted to in cases of necessity (Th. *ap.* Phot. *biblioth* cod. 177: καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ βρέφη βαπτιζόμεθα).

7. *ridic. dignum*] If both words ought to stand, *ridiculum* is here = risus, a sense unknown to the lexx.

16. *Simonem nihil adiuuauit*, &c.] It is instructive to find S. Augustine in general agreement with Theodore on both the cases adduced. Cf. Aug. *in Ps.* ciii.: "respice ad munera ipsius ecclesiae. munus sacramentorum in baptismo... adeptus est et Simon magus...non ergo se iactent qui forte sine caritate habuerint hoc munus Dei sanctum, sicut sanctum baptisma, sed uideant qualem rationem habituri sunt cum Deo, qui sanctis non sancte utuntur." And *de bapt. c. Donatist.* iv. 29: "quod [the case of the λῃστής] etiam atque etiam considerans inuenio non tantum passionem pro nomine Christi id quod ex baptismo deerat posse supplere, sed etiam fidem conuersionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest."—For *adiuuauit*, see Rönsch, *Itala*, p. 288.

21. *non ad destructionem baptismatis*] That Th. had no desire to deny the

occasionem baptismatis incuriam multam inducere adnituntur iudicio iusti Dei. nam et baptisma magnum, eo quod tantorum bonorum continet largitatem; et propositum uniuscuiusque necessarie iudicatur ex Domino Deo, a quo uel maxime et baptismi donatio multum suscipientibus illum potest conferre iuuamen. nec aquae natura sed suscipientium fides perfectam Dei liberalitatem in baptisma adtrahere solet. uideamus autem et cetera quae de episcopo dicit:

sobrium.

ita ut cum sollicitudine prospiciat illa quae geri conueniunt.

pudicum.

necessarie, eo quod in commune et uirorum et mulierum constituitur doctor.

ornatum.

conuersatione, motu, specie; per omnia ostendit qualem conueniat esse episcopum.

hospitalem.

conuenit esse episcopum *hospitalem,* non absolute dicit peregrinorum omnium, sed illorum qui eiusdem fidei sunt; quos notos extantes sibi ut suos suscipere debet cum summa diligentia.

docibilem.

hoc eius opus ut doceat homines et uirtutem et pietatem;

4 necessario *r* | Dom. et Deo *H*

23 est (*aft* hoc) *add C* (*corr*)

Catholic doctrine of baptismal grace, is clear from his exposition of S. John iii. 5: *τὸν τρόπον ἐξηγήσατο τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀναγεννήσεως, τοῦ μὲν ὕδατος ἐν ᾧ πληροῦται τὸ ἔργον εἰπών, τοῦ δὲ πνεύματος ἐν τῷ ὕδατι τὴν οἰκείαν πληροῦντος ἐνέργειαν.* His protest against the abuse of this doctrine by the lowering of a Sacrament into a mere charm [cf. Hooker, *E. P.* v. § lvii. 4] finds a parallel in the strong language of Greg. Nyss. *orat. catech.* 40: *εἰ δὲ τὸ λοῦτρον μὲν ἐπαχθείη τῷ σώματι, ἡ δὲ ψυχὴ τὰς ἐμπαθεῖς κηλῖδας μὴ ἀπορρίψοιτο...κἂν τολμηρὸν εἰπεῖν ᾖ, λέξω καὶ οὐκ ἀποτραπήσομαι, ὅτι ἐπὶ τούτων τὸ ὕδωρ ὕδωρ ἐστίν, οὐδαμοῦ τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφανείσης τῷ γινομένῳ.* For Th.'s peculiar theory of the baptismal remission of sins see below (on iii. 6).

10. *ut...prospiciat,* &c.] Thdt.: *προσκοπεῖν τὸ πρακτέον δυνάμενον.*

15. *conuersatione,* &c.] Thdt.: *καὶ φθέγματι καὶ σχήματι καὶ βλέμματι καὶ βαδίσματι.*

22. *docibilem*] *διδακτικόν.* So O. L. with Codd. Clarom., Boerner.; in 2 Tim. ii. 24, where the same adjective occurs, this rendering is shared by the Vulg., which here gives "doctorem." See Rönsch, *Itala,* p. 110.

23. *et uirtutem et pietatem*] "Both

si autem docere ista nescierit, ignorare uidetur illud quod profitetur edocere. sed non illum dicit *docibilem* qui longam potest prosecutionem uerborum in ecclesia facere—hoc et perpauci solent implere—sed qui potest qualicumque sermone et in commune et singillatim unumquemque dogmata pietatis instruere, tam pietatem quam uirtutem, et quibus modis implere debent ista ex quibus uel maxime augmentum illa adsequi poterunt. si ista episcopus nescierit, nihil a ceteris differre uidebitur, superfluam speciem doctoris in se simulans. denique et cito scribens inter cetera quae de episcopo dicebat, ait quoniam oportet eum retinere *id quod secundum doctrinam fidele uerbum, ut potens sit exhortare in doctrina sana et eos qui contradicunt arguere;* sic uult nihil deesse episcopo illorum quae ad doctrinam pertinent.

non uinolentum.

iure id dicit; si enim et omni homini hoc necessarium est, multo magis episcopo, qui omni in tempore paratus debet esse ad actum illorum quae fieri conueniunt.

non percussorem.

ne absolute aut sine causa, aut adsidua increpatione, feriat quemquam. uult eum cum modestia magis de singulis agere, sicut et in secunda epistola dicit: *modestum* eum *oportere ad*

1 ista docere *H r* 2 solum (*bef* illum) *add r* 4 qui *om H* 7 debeant *r* 8 poterant *C* H r* 12 exhortari *C* (*corr*) *r* 17 in *om C r*

the faith and the practice of a Christian."

2. *non illum ... qui longam*, &c.] Thdt.: *οὐ τὸν εὐγλωττίᾳ λέγει κεκοσμημένον. Hoc et perpauci*, &c.; a remarkable statement, as coming from the golden age of Eastern preaching.

8. *si ista episcopus nescierit*, &c.] Cf. Thpht.: *τὰ μὲν προρρηθέντα καὶ οἱ ἀρχόμενοι ἀπαιτοῦνται· τοῦτο δὲ πάντων μάλιστα προσεῖναι δεῖ τῷ ἐπισκόπῳ.*

11. *oportet eum retinere*, &c.] Tit. i. 9 (*g. v.*).

20. *increpatione feriat*] All the Gk. expositors seem to have understood *πλήκτην* metaphorically; cf. *e.g.* Oec. (after Chrys.): *οὐ τὸν ταῖς χερσὶν παίοντα, ἀλλὰ τὸν τὴν συνείδησιν πλήττοντα τῶν ἀδελφῶν.* One is surprised to find both Th. and Thdt. accepting this non-natural interpretation—the more so, since they both see the difficulty which it creates; the latter explains: *οὐ τὸ ἐπιτιμᾷν εἰς καιρὸν κελεύει, ἀλλὰ τὸ μὴ δεόντως τοῦτο ποιεῖν.* Thpht. on Tjt. i. 7 mentions the primary sense of *πλήκτην*; cf. Justinian. *nouell.* 123 (Suicer, *s. v.*). Pelagius gives it as the first of two alternatives, and he is followed by Primasius and Sedulius.

22. *in secunda epistola*] 2 Tim. ii. 24,

omnes, non recordantem malitiam, in mansuetudine docentem eos qui resistunt; licet si et increpare aliquando sit necessarium, uideatur ab ipsa necessitate illud facere, et non arbitrii sui ferocitate. denique dicit:

sed modestum esse, non litigiosum.

his adicit et aliud:

non cupidum pecuniarum.

hoc prae ceteris omnibus necessarium est episcopo, quod si illi hoc non adfuerit, numquam diligentiam adhibet conuenientium, eo quod cupiditas pecuniarum multa eum facere inpellit ex illis quae fieri non conueniunt.

domum suam bene regentem.

hoc est, 'dispensantem et diligentiam adhibentem.' denique et ipsum regimen ostendens quid dicat, adiecit:

filios habentem in subiectione cum omni pudicitia.

et his consequenter adicit:

si autem quis domui suae praeesse nescit, quomodo ecclesiae Dei diligentiam adhibebit?

qui suos conuenienter regere nescit, multo magis ecclesiam regere uel docere minime poterit. nam quod dixit: *filios haben-*

2 licet se et *C* H* licet si (*om* et) *r*: *txt C* (*corr*) 10 pecuniaria *r* | enim (*for* eum) *C r* 12 suam *om r* 16 dicit *r* 17 si quis autem *C r* 18 habebit (*for* adh.) *r*

q. v. The version here has been made off hand and without reference to existing translations; and in the original the text appears to have been loosely cited—διδακτικόν has disappeared, and for ἀνεξίκακον the translator seems to have had before him ἀμνησίκακον (*non recordantem malitiam*).

7. *non cupidum pec.*] ἀφιλάργυρον. The O. L. and Vulg. omit *pecuniarum. Domum suam b. regentem*, so O. L.; Vulg. "suae domui b. praepositum."

13. *hoc est, dispensantem*] Cf. Chrys.: τοῦτο καὶ οἱ ἔξωθέν φασιν, ὅτι ὁ οἰκονομικὸς καὶ πολιτικὸς ἂν γένοιτο ταχέως.

15. *in subiectione*] ἐν ὑποταγῇ (cf. c. ii. 11). *Clarom.*, Hier. (once), "in obsequio"; Amb., Ambrstr., Vulg., "subditos."

18. *dilig. adhibebit*] O. L. and Vulg., "habebit"; *adhibebit* occurs in Gildas [† 576] *de ext. Brit.* iii. 23. For the sense of προστῆναι see Th. on Rom. xii. 8 (Migne, 861).

19. *multo magis ecclesiam*] Cf. Thpht.: οὐδὲν γάρ ἐστιν ὁ οἶκος ἢ μικρὰ ἐκκλησία (he might have added οὐδὲν ἡ ἐκκλησία ἢ μέγας οἶκος [c. iii. 14, 2 Tim. ii. 20]).

tem in subiectionem, non de arbitrio filiorum dicit sed de patris sollicitudine, ita ut ipse adceleret eos pudice instituere et subditos eos habere, obtemperantes sibi in quibus de conuenientibus dat illis consilium. si autem patris tali existente arbitrio, filii in deterius persistere uoluerint arbitrii sui prauitate, non patris culpa est. eo quod ad praesens de eius proposito loquitur ita ut erga suos sollicitudinem expendat ut cum modestia et disciplina et grauitate instituentur; ex hoc ostendi potest quoniam eodem modo et de omnibus erit sollicitus. nam et filii Samuelis perspiciuntur, quod amore pecuniae iustitiam prodiderint; et non utique Samuelem incusamus ob eorum tale propositum.

non neophytum, ut ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli.

ualde fatue quidam hoc in loco existimauerunt *neophytum* dicere apostolum illum qui secundum aetatem est iuuenis. quos conueniebat etiam etsi nihil aliud saltem illud perspicere, quoniam ipse Timotheus cui haec scribebat non modo iuuenis erat, uerum etiam et nimium iuuenis, ita ut per hoc contempni posse uideretur; scripsit ergo ei: *nemo iuuentutem tuam contempnat.* nam et ipse iuuenis cum esset in apostolatum electus est sicut in Actibus apostolorum Lucas insinuat. sed *neophytum* dixit aut illum qui nuper credidit, aut illum qui nuper

1 subiectione *r* 2 pudice eos *C r* 10 perdiderint iust. *r* 11 talem *C*H* 12 neofitum *CH* 16 saltim *C* | praespicere *C* prospicere *r*

1. *non de arbitrio filiorum*, &c.] Thdt.: οὐ γὰρ τὴν ἐκείνων ἀπαιτεῖται γνώμην, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν εἰσφέρει προαίρεσιν.

10. *iustitiam prodiderint*] 1 Reg. viii. 3, ἐλάμβανον δῶρα καὶ ἐξέκλινον δικαιώματα (Vulg., "peruerterunt iustitiam").

12. *ut ne*] ἵνα μή. Latin versions, "ne."

14. *ualde fatue quidam*, &c.] The interpretation which Th. ridicules is noticed also by Chrys. (*ad h. l.*: οὐ τὸν νεώτερον λέγει, ἀλλὰ τὸν νεοκατήχητον· cf. *de sacerd.* ii.: οὐ χρὴ...τὸν νέον πάντως ἀπείργειν...ἀλλὰ τὸν νεόφυτον); and more directly by Thdt. (after Th.): οὐ γάρ, ὥς τινες ὑπέλαβον, τὸν νέον τῆς ἡλικίας ἀπείργει. That an opposite view should have been maintained is strange, in the face of the 2nd canon of Nicaea—(χρόνου δεῖ τῷ κατηχουμένῳ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμασίας πλείονος· σαφὲς γὰρ τὸ ἀποστολικὸν γράμμα τὸ λέγον· 'μὴ νεόφυτον,' κ.τ.λ.); comp. the 8th Apostolic canon.

19. *nemo iuuentutem*, &c.] c. iv. 12.

21. *sicut...Lucas insinuat*] Acts vii. 58 (νεανίου καλουμένου Σαύλου). Thdt. repeats both these arguments: καὶ γὰρ ὁ μακάριος Τιμόθεος, πρὸς ὃν ταῦτα γέγραφεν, νέος ὢν ἔτι τοὺς νόμους τούτους ἐδέχετο... καὶ αὐτὸς δὲ ὁ θεῖος ἀπόστολος νεανίας ὢν ἠξιώθη τῆς κλήσεως.

22. *illum qui nuper credidit*] So

baptismum est adsecutus. nam fidem 'plantationem' uocat, sicut et scribens dixit *ego plantaui*, hoc est, 'ad fidem adduxi.' et de baptismate similiter scribit: *si enim conplantati facti sumus similitudini mortis eius*, de baptismate dicens. etenim non adeo erant ista apostolorum tempore diuisa ut et crederent et baptizarentur, eo quod illi qui non baptizati erant nec fideles tunc nuncupabantur; unde et ex eadem consuetudine adhuc et praesens illi qui baptizati sunt 'fideles' uocantur. plurimis uero in partibus neque christianos uocant eos qui non perceperunt baptisma. nam et apostolus sic dicit: *si quis autem Christi Spiritum non habet, hic non est eius.* euidens est quoniam Spiritum non habet qui baptisma non percipit. uult ergo eum qui in episcopatum producitur ex multo tempore fidelem esse et baptizatum; unde et multas causas dicit huic rei necessarias et ualde dignas. adiecit uero primam causam dicens: *ut ne elatus in iudicium*

2 hoc est ego pl. *C* H* | induxi *H* 4 similitudi *H* 6 erant bapt. *H* | nunc cupabantur *C** 7 consuetudinem *C* H* | ad praes. *C* (*corr*) | illos *H* 9 uocans *Hr*

Thdt. (τὸν εὐθὺς πεπιστευκότα). He does not, like Th., add the alternative: 'or the newly baptized.'

1. *fidem plantationem u.*] τὴν γὰρ πίστιν φύτευσιν λέγει. Cf. 1 Cor. iii. 6 (ἐγὼ ἐφύτευσα); add vv. 7, 8, and c. ix. 7 (τίς φυτεύει...καὶ...οὐκ ἐσθίει;). Th.'s other reference is less felicitous; σύμφυτοι (Rom. vi. 5), as Meyer has pointed out, is not *complantati* [as if=συμφυτευτοί], but rather "connati" or "coalescentes." The former sense is however supported by the Peshito, Memphitic, and Latin versions ["complantati"; but Tert. *de pudic.* 17, "consati"]; and by Origen (*Rom. ad l.*), as well by all the Antiochenes from Diodore downwards (cf. 1. p. lxxiii.).

5. *ut et crederent et bapt.*] τὸ πιστεύειν καὶ τὸ βαπτίζεσθαι.

8. *fideles...christianos*] The second title was used in many quarters with greater latitude than the first. Comp. the 59th canon of the Co. of Elvira: "prohibendum est ne quis Christianus ad idolum...ascendat...quod si fecerit pari crimine teneatur; si fuerit fidelis, post x. annos acta poenitentia recipiatur." The pretended 7th canon of Constantinople, a production perhaps of the fifth century [Hefele, ii. p. 368], uses the word χριστιανός as a synonym for a member of the lowest class of catechumens (τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν χριστιανούς). On the other hand in monumental inscriptions the epithet πιστός is applied to baptized children of tender age (see exx. in the *Dict. of Chr. Ant.* i. 656); nor does it seem to have been applied in a technical sense to any who had not received the initiatory sacrament. Suicer would limit its use to communicants (ii. 742): "illi... soli censebantur olim fideles qui ad s. caenae communionem admittebantur;" but his citations prove only that it was restricted to the baptized.

11. *Spiritum non habet*, &c.] Cf. 1. p. lxxxiii. The citation (Rom. viii. 9) agrees *verbatim* with the Vulgate.

incidat diaboli. elatio enim dicitur qui in illis quae sibi non adsunt extollitur, magna de se sapiens. nuper ergo credens et baptismi gratiam potitus et necdum sui propositi probationem praebens neque secundum ordinem doctus de illis quae ad se conueniunt, si productus fuerit ad hoc ut alios ipse doceat, ab ipsa ordinatione elatus magna desipiet. qui et quasi magister discere ab aliquo interdum non patietur, eo quod doctor sit ipse constitutus; docere autem nescit, eo quod primitus non didicit. elatus uero extitit in illis quae sibi secundum ueritatem minime adsunt; uane uero extollens se propter inpositam magisterii speciem, nihil differre uidebitur diabolo, qui minister Dei creatus quae magna de se sapere est adnisus, Dei sibi adsciscens et nomen et honorem; in illis se extollens quae sibi non adhaerent iustam iudicis poenam expectat. ita ut manifestum sit ex his illud quod [in] superioribus dicebamus, quoniam Paulus per omnia propositi probationem requirit, talem esse et episcopum uolens qui in opere propositi sui documenta praestare possit. quod baptismati adesse nequaquam potest, remissionem enim peccatorum baptisma praestat—si sic absolute excepto proposito et

4 non (*bef* ad se) *add H* 6 desipiat *H* 8 non prim. *r* 15 in (*bef* sup.) *om C H r*

1. *elatio enim dicitur qui*, &c.] If *elatio* is correct, the Gk. may have been: τύφος γὰρ λέγεται (or τύφον γὰρ λέγει) τὸ ἐπὶ τοῖς οὐχ ὑπάρχουσιν ὑπεραίρεσθαι. The remark is repeated in substance on c. vi. 4; cf. the comm. on 2 Tim. iii. 4, where, however, τετυφωμένος is represented by *inflatus*, *elatus* having been used for ἀλαζών in v. 2.

10. *extollens ... honorem*] Cited by Lanfranc.

11. *nihil differre uid. diabolo*] Thdt.: τῆς ἀλαζονείας τὸ πάθος ἐκ τῆς προεδρίας δεξάμενος τῇ τοῦ διαβόλου τιμωρίᾳ περιπεσεῖται. κρίμα γὰρ ἐνταῦθα τὴν τιμωρίαν ἐκάλεσεν.

16. *propositi prob. requirit*] See above on v. 2.

18. *remissionem ... baptisma praestat*] A fragment or two of Th.'s treatise πρὸς τοὺς λέγοντας φύσει καὶ οὐ γνώμῃ πταίειν τοὺς ἀνθρώπους preserved by Photius (*bibliotheca* cod. 177), throw light on the meaning which our author attached to the baptismal remission. Photius maintains that he taught two ἀφέσεις, τὴν μὲν τῶν πεπραγμένων, τὴν δὲ...ὡς ἐκεῖνος λέγει, αὐτὴν τὴν ἀναμαρτησίαν, ἤτοι τὸ μηκέτι ἁμαρτάνειν...ὅπερ ὁ μὲν ὀρθὸς λόγος ἀναμαρτησίαν οἶδεν, οὗτος δὲ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τελείαν καὶ κυριωτάτην καὶ ἀναίρεσιν καλεῖ ἁμαρτίας παντελῆ. Whether Th. actually spoke of δύο ἀφέσεις is not clear from this; but he certainly extended the term ἄφεσις so as to include the final release: ἤρξατο μὲν (φησὶν) ἐμφανίζεσθαι ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν δεσπότην Χριστὸν οἰκονομίας καὶ ἐν ἀρραβῶνος ἡμῖν διδόσθαι τάξει· δίδοται δὲ τελείως καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἔργοις ἐν τῇ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀποκαταστάσει. Cf. the comm. on Col. i. 14, *supra*; and see Neander, *Ch. H.* IV. p. 431.

19. *si sic absolute*, &c.] Cf. *supra*, p. 107, l. 21, note; and see Aug. *de bapt. c.*

hoc pronuntiare sit cautum—uirtutem uero non gestam non inoperatur. deinde et aliam dicit causam quod oporteat uirtutibus exercitatum eum esse per omnia erga pietatem qui in episcopatum est producendus:

oportet autem eum et bonum testimonium habere ab his qui foris sunt, ut non in obprobrium incidat et laqueum diaboli.

ab his qui foris sunt edicens, illos putat qui extra ecclesiam sunt, apud quos necessarie conuenit integram eum debere opinionem habere prout potest; docens pariter ut opinionis suae diligentiam habeat. nam quod dicit tale est. sunt aliquae professiones quae secundum se illum qui eam profitetur reprehensioni subdi efficiunt, ut puta publicanus aut caupo aut leno, aut et aliud aliquid quod a plurimis uel reprehendi posset uel uituperari. uidemus etenim frequenter homines de aliquibus non bonum habere existimare, ea ratione [qua] uitae suae opinionem maculis inusserunt, et ad plurimorum peruenit notitiam quia aut luxuriose uixerunt aut erga pecunias auari extiterunt, aut mercatum exercere uoluerunt ob iniustos et turpes lucros. hoc ergo uult dicere: 'si aliqui fuerint tales, qui ex antiqua uita et professione apud homines existimati sunt prauissimi extitisse arbitrii, eiusmodi homines conuenit deiectare ne in episcopatum producantur, licet si et uideantur fideliter accessisse et uitam suam studio meliorum inlustrasse, donec per longum tempus

8 necessario *r* 11 quidem (*aft* illum) *add r* 12 utpote *H* 13 et *om r* | possit *r* 15 bonam n. existimare *H* bonam h. existimationem *r* | qua *om CHr* 16 maculis iniusserunt *C** [inserunt *C* (*corr*)] macu inuiserunt (*sic*) *H* | qui (*for* quia) *H* 18 turpia lucra *r* 21 deuitare (*for* deiect.) *Hr* 22 licet etsi *H* licet *r* | arcessisse *CH*

Donat., passim, esp. § 87, where he maintains that heretics and bad Catholics alike receive Baptism without an actual remission of sins.

7. *qui extra ecclesiam*] See on Col. iv. 5, 1 Thess. iv. 12.

11. *qui eam profitetur*] I.e. the man who carries on any of these occupations. The Gk. was probably τὸν ἐπαγγελλόμενον, and the translator forgot that a plural noun had just preceded.

12. *ut puta*] Cf. I. p. 276, l. 14, note.

15. *habere existimare*] Cf. I. p. 9, l. 14, note; and *infra*, p. 115, l. 21.

opinionem maculis inuss.] = opinioni maculas. For *opinio* = ἀκοή see Rönsch, *Itala*, p. 318; here and above, l. 9, it seems to mean 'character,' 'reputation.'

18. *turpes lucros*] See vv. ll., and cf. I. p. 93, l. 9, note.

22. *fideliter accessisse*] *Arcessisse*, the reading of the MSS., is here quite untenable. The correction which I have adopted from Rab. seems to mean 'to have received baptism'; on the corresponding sense of πιστός see above, p. 112, l. 8, note.

uitae suae et conuersationis documenta demonstrarent, ita ut opinionem suam in melius inlustrasse apud illos qui extra ecclesiam sunt uideantur. quare? eo quod licet tibi fideli contemplatione fidei uel baptismatis uideatur esse dignus, tamen praecedens uita adimit ei fiduciam apud eos qui extra ecclesiam sunt, ita ut non modo iuuare possit exteros, sed exprobrari ob uitae suae turpitudinem.' nam quod dixit: *ut ne in obprobrium incidat*, adicit et tertiam causam dicens: *et in laqueum diaboli.* haec causa prae ceteris alia est, nulla ex parte infirmior illorum quae ante dicta sunt, eo quod non est cautum tali homini aliorum committere diligentiam et tantam ei repente praebere potestatem. quare? quia adhuc uitae et morum suorum necdum cautum praebuit documentum, et incertum est utrum nihil simile pristinae perficiat uitae, diabolo multas aduersus eum machinas inueniente ut iterum eum in antiquis praecipitet delictis; eo quod nuper adhuc a deterioribus recessisse uidetur, et non potest sub alterius cura non pertinens in melius corrigi, eo quod ipse uidetur aliorum potius sollicitudinem habere commissam. sic per omnia ostendit illum qui in episcopatum producitur probabilem debere esse et uirtutibus illis quae secundum pietatem sunt ornatum; nec enim ob solam fidem aut baptismi gratiam dignum habere eum existimari istius esse loci, nisi et uitae et conuersationis suae fultus fuerit testimonio. tres causas necessarias exposuit quod ita conueniat fieri—unam quidem eo quod facile extollatur ab illa potestate qua docere ceteros statuitur; alteram uero quod oporteat eum bonum testimonium habere ab illis qui foris sunt;

4 fide *C H r* | baptismate *r* 10 a me (*for* ante) *H* | eo quod est cautum non est tali *r* 15 et (*aft* ut) *add r* 17 corrige *C** corrigere *H* 22 existimare *H*

3. *contemplatione fidei*] *Fide* (see vv. ll.) may possibly be the archaic genitive. Rab.'s correction shews that he failed to recognize the phrase *contemplatione alicuius rei*.

6. *non modo iuuare possit*] = non modo non, &c. (Madvig, § 461, *b*).

7. *ut ne*] Cf. *supra*, p. 114, l. 6; and p. 111, l. 12, note. *Et in laqueum* (cf. p. 114, l. 6) is the reading of the Clementine Vulgate.

9. *haec causa...uidetur*] This passage is thus summarized by Lanfranc: "alia causa, id est, ne in antiqua praecipitet delicta, eo quod nuper ab exterioribus (*sic*) recessisse uidetur." With Th.'s interpretation of ἵνα μὴ...ἐμπέσῃ [εἰς] παγίδα τοῦ διαβόλου cf. his comm. on 2 Tim. ii. 26; and Thdt. *ad h. l.*: εἰς τὴν προτέραν ὅτι τάχιστα παλινδρομήσει παρανομίαν, τοῦ διαβόλου πάντα πρὸς τοῦτο μηχανωμένου.

infirmior illorum] Cf. I. p. 22, l. 2, note.

12. *adhuc...necdum*]=*adhuc non*, or simply *necdum; nuper adhuc* (l. 16), "at a still recent period."

et tertiam, quod non caute de eo possent conicere eo quod incertum est an in proposito meliore persistat necne ad antiqua recurrens sui deterior existat, sed studio meliorum inlustretur. haec quidem dicta sunt a Paulo qua a uiro diuina credito gratia dici debuerant. hi uero qui Pauli decretis superiores se esse existimant, nihil horum perpendere uolunt, sed plurimos in episcopatum producunt nec uitam eorum antiquam nec propositum examinare suadentes, sed ad defensionem suam hoc solum proferunt, quod aut nuper crediderit aut nuper sit baptizatus. sed siquis uult differentiam recognoscere illam quae inter Pauli decreta interque horum habetur prudentiam, intendat causas ob quas non sic fieri oportere Paulus instruxit, et tunc perspiciet decreti eius utilitatem; examinet uero iam ipsis negotiis, et perspiciat si non de illis qui hoc modo facti sunt episcopi aut omnes causas istas inueniet aut saltem unam ex illis repperiet; aut inueniet eos elatione immensa extolli ita ut eos qui in eandem sunt gratiam accersiti nec similes sibi nec dignos esse existiment, et hoc de illis qui semper uitam suam studiis optimis

2 si (*for* an) *H* | et in (*for* ad) *r* 4 quia uero *C* **H* quae uiro *r* 5 sapientiores *C* | se *om C* * *r* 13 examine *C r* 15 saltim *C*

3. *sui deterior*] Cf. *meliores sui* (II. pp. 37, l. 15; 42, l. 2).

9. *quod aut nuper*, &c.] I.e. the recent date of the candidate's conversion or baptism was made an excuse for his inability to produce proofs of his fitness for the episcopal office; whereas, according to S. Paul, it should have precluded his ordination altogether.

13. *examinet*, &c.] The drift of this confused passage seems to be as follows: 'Three results, S. Paul foretells, will follow the promotion of a neophyte; he will be (1) elated by spiritual pride, (2) exposed to the reproaches of non-Christians who remember his former life, (3) liable to fall back into his old sins. One or more of these anticipations may be said to have been realized in all cases where S. Paul's rule has been disobeyed. Prelates so ordained have invariably proved to be proud or greedy of gain, or at least have failed to command the respect of the outer world.'

This appeal to facts is certainly not borne out by the chief recorded instances of departure from the Apostolic precept. The Western Church had few greater lights than SS. Cyprian and Ambrose; and in the East Nectarius of Constantinople and Eusebius of Cappadocian Caesarea reflected no dishonour upon the Episcopate. But these cases, notably the first two, were exceptional (cf. the 79th Apostolical Canon: *εἰ μήπου κατὰ θείαν χάριν τοῦτο γίνεται*—add S. Basil. *ep.* 217); if the precedent was largely followed, as it seems to have been in Th.'s age and neigbourhood, results such as he describes would certainly have been likely to follow. The warmth of his language seems to shew that he had himself experienced the inconvenience of such irregular consecrations.

17. *accersiti*] Cf. Rönsch, *Itala*, p. 284; and for *coadunare* (p. 117, l. 3), here=

inlustrauerunt et non discesserunt ab illo optimo proposito quod in anteriorem uitam expendisse uidebantur; et maxime ob cupiditatem pecuniarum et quod omni ex parte coadunare properent pecunias, si tamen tales antea fuerunt. aut certe ab illis qui extra ecclesiam sunt inproperiis pulsentur, pro quibus ante non multum temporis cum professionis essent talis aut talis, nullum uitae suae uel integritatis testimonium habentes quod possent talia augere, aliis diligentiam adhibere sunt praepositi. euidens uero illud ex his quae a nobis ante dicta sunt quoniam beatus Paulus eum qui de praua uita ad meliorem uitam transiit et opere ipso uitae suae documenta praebuerit, in ecclesiasticam recipit functionem, non ob primam conuersationem reprobans eum, sed pro secunda dignum esse existimans. nam illum qui huiusmodi fuerit, necessario testimonium bonum subsequitur ob uitae eius correctionem, quia in melius se sponte transtulit, et obprobrium pristinae uitae suae a se dispulit. et non est pertimescendum ne facile redeat in deterius qui arbitrio suo ab illis sponte discedere praehonorauit, optimum esse existimans ut meliorum curae studeat. secundum hunc modum etiam beatum Matthaeum ex publicano electum fuisse inueniemus, et ipsum apostolum inuenimus transisse, eo quod pristina uita eorum nullum illis adtulit impedimentum quin hoc officium sumerent, eo quod et perfecto affectu meliorum studiis sese inlustrauerunt.

diaconos similiter.

opinabatur quisquis usum diuinarum non habet scripturarum

1 quem (*for* quod) *H* 4 antea t. *r* 6 esset *C H r* 7 habens *H* | quo *C* (*corr*) 8 alia (*for* talia) *H* | aut aliis *C* (*corr*) aliis et *r* | sui (*for* sunt) *r* 9 euidens...dicta sunt *om H* 17 interius (*for* in det.) *C* H* ulterius *r* 18 discere (*for* discedere) *C** 21 in apost. *C r* 22 qui in (*for* quin) *C H* qui (*om* in) *r* 23 se (*for* sese) *r*

coacervare, *ib.* p. 207.

5. *pulsentur*] *Pulsabuntur* might have been expected (cf. *aut inueniet*, p. 116, l. 16); *pulsentur* seems to be governed by *ita ut* (*ib.*), unless it is an anomalous future.

18. *discedere praehonorauit*] "has chosen to quit them."

20. *ex publicano*] Cf. p. 114, l. 12. *Ipsum*, i. q. Paulum. In both cases an interval passed between the first call and the admission to the Apostolate, sufficient to afford evidence of a moral change.

26. *opinabatur quisquis*, &c.] For leg. *opinabitur*. Cf. I. pp. 199–201, and notes there.

opinabatur...uoc. presbyteri] Cited by Amalarius (*de eccl. off.* II. 13: "dicit Ambrosius in tractatu super Timotheum," &c.), who also extracts *melius...nomina-*

beatum Paulum presbyteros praetermisisse. sed non ita se res habet; illa enim quae de episcopo in anterioribus dixit, etiam et de illis dicit qui nunc nominantur presbyteri, eo quod †antiquis temporibus utrisque his nominibus uocabantur presbyteri. et hoc notauimus [in epistolam ad] Philippenses scribentes; in ea epistola scribens apostolus *coepiscopis et cumdiaconibus* dixit. euidens quia non erat possibile ut multi essent episcopi in una ciuitate. melius autem quis cognoscere poterit illud ex illis quae ad Titum scripsit apostolus; dixit etenim: *ut constituas per singulas ciuitates presbyteros sicut ego tibi praecepi*, et dicens quales debeant ordinari adicit: *oportet enim epis-*

τὸ παλαιὸν δὲ ἀμφοτέραις ταύταις ἐκαλοῦντο ταῖς προσηγορίαις οἱ πρεσβύτεροι. καὶ τοῦτο ἐπεσημηνάμεθα καὶ ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους, ἔνθα γράφων φησίν· CYNEΠICKÓΠOIC KAÌ ΔIAKÓNOIC. δῆλον γὰρ ὡς οὐκ ἐνῆν ἐπισκόπους μιᾶς πόλεως πλείους εἶναι. ἀμεῖνον δὲ ἐν τοῖς πρὸς Τίτον γεγραμμένοις αὐτὸ γνοίη τις ἄν. εἰπὼν γάρ· ΪNA KATACTḤCḤC ΠPECBYTÉPOYC, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην, καὶ προστεθεικὼς οἷους, ἐπάγει· ΔEῖ ΓÀP TÒN ἐΠÍCKOΠON ἀNÉΓKΛHTON EἾNAI ὡC

4 uocantur *CHr*: *txt a* 5 notabimus *C H* notabamus *r* | filipenses (*for* in ep. ad Ph.) *C* H* de Philippensibus *r* | scripta (*for* scribentes) *C* (*corr*) 6 in ea ep. scribens ap. coepisset et coepiscopis et cum diaconibus *C* H* in ea ep. cum scribens ap. coepisset et coepiscopis et cum diaconis *r* quibus scribens ap. coepiscopis et diaconibus *C* (*corr*) 8 illud poterit *H* 9 enim *H a* 11 ordinare *C* H r* | addidit *a* 12 sq. Coisl. 204, f. 199 a [Cr. vii. 27] τὸ παλαιὸν δέ, κ.τ.λ. 12 ἐκαθοῦντο Cr.

uit, quae autem...arbitrio, beatis apostolis... cognoscerent. See vv. ll., and cf. II. p. 85, l. 7, note.

6. *coepiscopis et cumdiaconibus*] I have ventured to omit *coepisset et* (see vv. ll.); *coepisset* has clearly originated in a repetition of the first two syllables of *coepiscopi*, and *et* is probably but the last syllable of *coepisset* written again. The Gk. knows nothing of either word. The same may be said of *cum* before *diaconibus;* and in Philip. i. 1 it is wanting in the Latin as well as in the Gk. Here, however, it seems to be due to the translator, who having got upon a false track in rendering σὺν ἐπισκ. by *coepiscopis* (I. p. 198, l. 22, note), unconsciously pursues it in defiance of the original. For *condiaconus* (συνδιάκονος) cf. Aug. *epp.* 149, 174, 192; and with the form *cumdiac.* cf. *cumcrucifigi* (I. p. 34, l. 2, vv. ll.).

7. *non erat possibile*, &c.] Cf. the 8th Nicene canon (ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν); for the exceptions to this primitive rule see Bingham II. § xiii. and Mr Haddan's exhaustive article in the *Dict. of Chr. Ant.*, I. p. 234. Comp. S. Augustine's apology for the irregularity unconsciously committed in his own case (*ep.* 213).

8. *melius autem*, &c.] Repeated almost *verbatim* from the comm. on Phil. i. 1, *q. v.* In citing the Gk. of Tit. i. 5, the catenist has left out κατὰ πόλιν. The words were, however, almost certainly before our translator, for he has presented them in a form which does not answer exactly either to the Vulgate or to his own

copum inreprehensibilem esse sicut Dei dispensatorem. cum conueniret utique illi ut 'presbyterum' eum diceret; sed euidenter eundem et 'episcopum' et 'presbyterum' nominauit. quae autem sit causa non est iustum eam silentio praeterire ob illam immutationem nominum quae ad praesens esse uidetur, et qua ex causa discreta sunt nunc nomina, et neque episcopus dici potest 'presbyter' neque 'presbyter' umquam 'episcopi' nuncupationem poterit sibi uindicare, usquedum presbyter esse sistit. antiquis etenim temporibus quando pietati [pauci] studebant, presbyteri omni in loco ordinabantur, hoc quidem nomen contem-

---

Θεοῦ οἰκονόμον· *δέον εἴπερ ἄρα τὸν πρεσβύτερον εἰπεῖν, ἀλλὰ σαφῶς τὸν αὐτὸν 'ἐπίσκοπον' καὶ 'πρεσβύτερον' ὀνομάζων. τί δὴ τοῦτό ἐστιν; ἄξιον γὰρ μὴ παραλιπεῖν τὴν αἰτίαν τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ὀνομάτων, καὶ τίνος ἕνεκεν τὰ ὀνόματα διακέκριται νῦν, καὶ οὔτε ὁ ἐπίσκοπος λεχθείη ἂν πρεσβύτερος, οὔτε ὁ πρεσβύτερος δέξεται ἄν ποτε τὴν τοῦ ἐπισκόπου ὀνομασίαν, μέχρις ἂν πρεσβύτερος ᾖ. τὸ παλαιὸν ὀλίγων ὄντων τῶν εὐσεβῶν πρεσβύτεροι ἁπανταχόσε καθίσταντο, τοῦτο μὲν ἀπὸ τῆς τιμῆς ὀνομαζό-*

1 conuenerit *C H r* conueniat *C* (*corr*): *txt a* 2 illum *C*: *om a* 3 eundem *om C r* 4 ob illa immutatione *H* 6 nunc *om H* nec nunc *r* 8 desistit *a* 9 pauci *om C H r*: *txt a g* 10 contemplationis *H r*

rendering in the comm. on Phil., adding *singulas* to express the distributive force of the preposition.

3. *eundem et ep.*, &c.] Cf. the following schol. attributed (in the Paris MS. Reg. 440) to Clem. Alex. [*hypotyp.* ?]: *ἰστέον ὡς τὸ τοῦ πρεσβυτέρου ὄνομα καὶ τὸν ἐπίσκοπον δηλοῖ, ἐπίσκοπός τε καλεῖται καὶ ὁ πρεσβύτερος.*

quae autem sit causa, &c.] The translation is both awkward and misleading; *eam* breaks the order of the thought, and *ob illam immutationem* should have been *illius immutationis* (see Gk.).

6. *neque episcopus d. p. presbyter*] I.e. in strictly technical language. Yet cf. I. p. 200, l. 5, note; and see the article already quoted, *Dict. of Chr. Ant.*, p. 209 sq.

9. *quando pietati*, &c.] "When converts to the Christian faith were few;" cf. *infra*, p. 122, l. 11. *Pauci* has been dropt by an early copyist, partly perhaps from a misapprehension of the sense, partly from the first and last letters of the word being the same as in *pietati*.

10. *presbyteri omni in loco ord.*] Cf. Acts xiv. 23 (*χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους*); Tit. i. 5 (*καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους*). Within the Apostolic age presbyters existed in Churches so widely removed and distinct in character as those of Jerusalem (Acts xi. 30) and Ephesus (Acts xx. 17), in the Gentile communities of Asia Minor and Crete, as well as among the Christian Jews of the Dispersion (James v. 14, 1 Pet. v. 1); whilst the Epistle of S. Clement (c. 47 sq.) shews that before the end of cent. i. they were found at Corinth, and S. Irenaeus (*ap.* Euseb. *H. E.* v. 24) testifies to the early use of the title in the Church of Rome.

contemplatione honoris] This was ul-

platione honoris accipientes, sicut et apud Iudaeos presbyteri dicebantur qui populo praeerant. uocabantur autem et 'episcopi' ab illo opere quod et implere uidebantur, eo quod considerare omnia quae ad cultum pertinent pietatis fuerant constituti, ita ut uniuersorum dispensationem haberent commissam. nam et perfectam dispensationem et auctoritatem ecclesiastici ministerii ipsi tunc commissam habebant, et omnia regebantur pro eorum arbitrio. hoc autem poterit quis et a Luca discere manifestius, qui in Actibus apostolorum inter cetera dicit misisse Paulum Ephesi et euocasse presbyteros ad se. cuius etiam et exhortationem ad eos factam exponit, quam hisdem aduenientibus fecisse

---

μενοι, ὡς καὶ παρὰ Ἰουδαίοις 'πρεσβύτεροι' οἱ τοῦ λαοῦ προηγούμενοι ἐλέγοντο· καλούμενοι δὲ καὶ ἐπίσκοποι ἀφ' οὗπερ μετῆσαν καὶ ἔργου, τῷ μάλιστα πᾶσιν ἐπισκοπεῖν καὶ τὴν ἁπάντων οἰκονομίαν ἐγκεχειρίσθαι. καὶ γὰρ ὁλοτελῆ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τὴν αὐθεντείαν εἶχον τότε, καὶ πάντα ἀπήρτητο τῆς αὐτῶν γνώμης. τοῦτο δὲ ἔνεστιν καὶ παρὰ τῷ Λουκᾷ μαθεῖν ἀκριβῶς, ὃς ἐν ταῖς Πράξεσιν τῶν ἀποστόλων λέγει μὲν ἀποστείλαντα τὸν Παῦλον εἰς τὴν Ἔφεσον κεκληκέναι τοὺς πρεσβυτέρους, τίθησιν δὲ αὐτοῦ πρὸς τοὺς παραγεγονότας διάλεξιν· ἐν οἷς ὁ

2 populum *C** 4 pertinet *C H* 11 iisdem *r*

timately the case, cf. Gesen. *thes.* s. v. זָקֵן. But S. Jerome is right, no doubt, when he says (on Tit. i. 5) that originally "presbyter et episcopus aliud aetatis aliud dignitatis est nomen."

1. *sicut et apud Iudaeos*] The *πρεσβύτεροι* (זְקֵנִים) of the O. T. and the Gospels (first mentioned as a body in Exod. iii. 16), were (1) representative officers of the State [זִקְנֵי־יִשְׂרָאֵל, ז׳ הָעֵדָה, ז׳ הָעָם]; (2) officers of the synagogue (so perhaps in Luke vii. 3, 5). Cf. Vitringa *de syn. vet.* III. c. 1, p. 613 sq., cited by Bp Lightfoot, *Philippians*, p. 94. The earlier of these offices was not peculiar to the Hebrew people; cf. Gen. l. 7, Numb. xxiii. 4, 7. But it was the synagogue elder from whom the Christian priest inherited his title; the Church had its *πρεσβύτεροι*, because it had its *συναγωγαί* (James ii. 2, v. 14).

2. *episcopi ab illo opere*, &c.] I.e. *ἐπίσκοποι ἀπὸ τοῦ ἐπισκοπεῖν*. Th. however overlooks the fact that this title, like that of the *πρεσβύτεροι*, was adopted by the Church from an earlier age. See Suicer *s. v.*, and Bp Lightfoot, *Phil.*, p. 93, sq.

5. *perfectam dispens.*, &c.] This strong statement fails to take into account the oversight of the Apostles, who were in fact the original *ἐπίσκοποι* (cf. Acts i. 20, 25), as the passage cited from Acts xx. ought to have suggested.

9. *misisse P. Ephesi*] Acts xx. 17: *πέμψας εἰς Ἔφεσον μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας* (Vulg. "mittens Ephesum uocauit maiores natu [*Cod. Bez.* presbyteros] ecclesiae"). For *Ephesi* = Ephesum cf. I. p. 115, l. 9, note.

uidetur; in quibus Paulus ita disserit: *adtendite uobis et omni gregi, in quo uos Spiritus sanctus posuit episcopos ad regendam ecclesiam Dei.* euidens est quia quos ipse nominauit 'presbyteros,' hos a Paulo *episcopos* arcessitos denuntiauit; ii uero qui ordinationis nunc habent potestatem, qui nunc nominantur 'episcopi,' non unius ecclesiae creabantur episcopi sed prouincias integras eo in tempore regebant, apostolorum nomine nuncu-

---

Παῦλος οὕτως φησίν· προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. *προδήλως οὖς αὐτὸς ὠνόμασεν πρεσβυτέρους, τούτους ἐπισκόπους εἰπὼν ὑπὸ τοῦ Παύλου κεκλῆσθαι. οἱ δὴ τὴν τοῦ χειροτονεῖν ἐξουσίαν ἔχοντες, οἱ νῦν ὀνομαζόμενοι ἐπίσκοποι, οὐ μιᾶς ἐκκλησίας γινόμενοι ἀλλ' ἐπαρχίας ὅλης ἐφεστῶτες, τῷ τῶν ἀποστόλων ἐκαλοῦντο προσηγορίᾳ. οὕτως ἀπάσῃ τῇ Ἀσίᾳ*

1 deserit C^*H^* | uniuerso H 3 quod (*for* quia quos) CH: *txt* r 4 accessitos r | hi r 6 huius (*for* unius) $C\,H\,r$ | creabuntur C^*Hr 7 et (*for* eo) $C\,Hr$ | nunccupati C^*

1. *adtendite*, &c.] Acts xx. 28. "Universo" (H) is the rendering of the Vulg., *omni* of the O. L. *Ad regendam;* O. L. and Vulg., "regere." "Eccl. domini" prevails in the O. L., *eccl. Dei* finds place in the Vulgate. Our translator, however, has probably represented his text independently of the Latin versions; see the Gk. *infra*, l. 10. If so, Th.'s text differed from Thdt.'s, who seems to have read τοῦ Χριστοῦ. With regard to Chrys. see Tisch. *ad h. l.*

4. *a Paulo arcessitos*] See vv. ll. The Gk. shews that the translator should have written *nuncupatos;* he appears to have been misled by μετεκαλέσατο (v. 17). Th. means to say: "S. Luke represents S. Paul as giving the title of 'bishops' to those who are styled 'presbyters' by himself."

S. Jerome (on Tit. *l. c.*) uses the same argument: "obseruate quomodo unius ciuitatis Ephesi *presbyteros* uocans, postea eosdem *episcopos* dixerit." Comp. Thdt. on Phil. i. 1. Chrys., who in his comm. on Phil. *l. c.* had identified the ἐπίσκοποι and πρεσβ., has here another account to render of the omission of the latter: οὐ πολὺ τὸ μέσον...ἃ περὶ τῶν ἐπισκόπων εἶπεν, ταῦτα καὶ περὶ πρεσβυτέρων ἁρμόττει—an inadequate solution which has found its way into the commentaries of Oec. and Thpht., and even into those of Pelagius, Primasius and Sedulius.

6. *prouincias integras ... reg.*] I.e. the primitive bishops (using the word in its later sense) were put in charge of districts corresponding with the ἐπαρχίαι of the Empire and of the later metropolitans. S. Timothy presided over Proconsular Asia, S. Titus over the province of Crete; and from these instances the general practice of the Apostles may reasonably be inferred.

7. *apostolorum nomine*] This is repeated by Thdt. on c. iii. 1: τοὺς δὲ νῦν καλουμένους ἐπισκόπους 'ἀποστόλους' ὠνόμαζον· τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος τὸ μὲν τῆς ἀποστολῆς ὄνομα τοῖς ἀληθῶς ἀποστόλοις κατέλιπον· τὴν δὲ τῆς ἐπισκοπῆς προσηγορίαν τοῖς πάλαι καλουμένοις ἀποστόλοις ἐπέθεσαν [citing Phil. ii. 25 (cf. Thdt. *ad l.*), Acts xv. 23, and the cases of Timothy

pati. sic uniuersae Asiae Timotheum praeposuit beatus Paulus et Cretae Titum. euidens autem est quoniam et alios aliis prouinciis per partes itidem praeposuit, ita ut unusquisque eorum integrae prouinciae sollicitudinem indeptus percurrat ecclesias uniuersas, et ad ecclesiasticam functionem, ubi deerant clerici, ordinaret; et quaecumque causae durae apud illos accidebant, dissoluebat eas, simul et uerborum doctrina corrigens eos, et durissima peccatorum delicta, repropitians Deum, dissoluere per gratiam uidebatur; ad plenum etiam omnia faciens illa quae conueniebat facere eum qui praepositus idem ad hoc fuerat. nam et uniuersae ciuitates tunc presbyteros (ut dixi) habebant,

---

τὸν Τιμόθεον ἐπέστησεν ὁ μακάριος Παῦλος, καὶ τῇ Κρήτῃ τὸν Τίτον. δῆλον δὲ ὅτι καὶ ἑτέρους ἐπαρχίαις ἑτέραις κατὰ μέρος ἐπέστησεν, ὡς ἕκαστος ὅλης τῆς ἐπαρχίας τὴν φροντίδα ἀναδεχόμενος ἐκπεριήῃ τὰς ἐκκλησίας ἁπάσας, τοὺς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν λείποντας προχειριζόμενος, τὰ χαλεπώτερα τῶν παρ' αὐτοῖς διαλύων, λόγοις διδασκαλίας αὐτοὺς ἐπανορθῶν, τὰ βαρύτερα τῶν ἁμαρτημάτων ἐξιώμενος, καὶ ὅλως ἅπαντα ποιῶν ὅσα εἰκὸς ἦν ἄνδρα ποιεῖν ἡγούμενον, ἁπασῶν τῶν πόλεων τότε ἐχουσῶν τοὺς πρεσβυτέρους, ὡς ἔφην, οἳ τὰς ἑαυτῶν διεῖπον

1 uniuersi *H* 3 ita et *r* 4 percurret *C** curet *C* (*corr*) percurreret *r* 6 a se dure (*for* causae durae) *H* | accedebant *C* r* 7 eos (*for* eas) *r* | uerbo doctrinae *C r* 8 peccarum *C** 11 habent *C* H* 20 *τοὺς πρεσβυτέρους...τῇ ἐπαρχίᾳ* om. Cr.

and Titus]. The remark of Ambrstr. on Eph. iv. 11 ('apostoli' episcopi sunt), cited by Bingham (II. c. ii.), is hardly to the point—the writer merely says, "by 'Apostles' S. Paul here means the Bishops;" and the passage quoted from Amalarius proves to be an extract from the present commentary. Thus the supposed 'tradition' (*Dict. of Chr. Ant.* I. p. 209) as to the primitive application of *ἀπόστολος* to the officer afterwards known as 'bishop,' resolves itself into a conjecture emanating in all probability from Theodore.

3. *ita ut...percurrat*] The Gk. seems originally to have been either *ὡς...ἐκπεριΐοι* or *ὥστε...ἐκπεριήῃ*.

8. *repropitians Deum*, &c.] A strange paraphrase for *ἐξιώμενος*, for which *sanans* would have sufficed. Can the translator have had before him *ἐξιλασκόμενος* [or *ἐξιλώμενος*]? Cf. Heb. ii. 17, where for *εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ* the Vulg. has "ut repropitiaret delicta populi." For *repropitiare* see Rönsch, *Itala*, p. 199.

10. *qui praepositus*, &c.] The Gk. has perhaps been slightly abridged by the catenist; originally it may have stood: *τὸν ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἡγούμενον*.

qui suas ecclesias singuli gubernabant; ita ut essent tunc per singulas prouincias singuli qui nunc 'episcopi' nominantur, qui tunc 'apostoli' dicebantur, quod nunc uero per singulas ciuitates aut possessiones qui ordinationem episcopatus susceperunt. et tunc quidem hoc modo ecclesiae regebantur. quoniam uero pietas incrementum sumpsisse uidetur, repletae autem sunt non modo ciuitates credentium, sed regiones.

ἐκκλησίας· ὡς εἶναι τότε τοῦτο τῇ ἐπαρχίᾳ τοὺς νῦν ὀνομαζομένους ἐπισκόπους, τότε δὲ ἀποστόλους, ὅπερ εἰσὶν νῦν τῇ πόλει καὶ τῇ χώρᾳ ἐφ' ἧπερ τὴν κατάστασιν δέχονται. καὶ τότε μὲν τοῦτον εἶχεν τὸν τρόπον τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν. ἐπειδὴ δὲ πολλὴ μὲν ἡ τῆς εὐσεβείας ἐπίδοσις ἐγένετο, μέγισται δὲ οὐ πόλεις μόνον ἀλλὰ καὶ χῶραι τῶν πεπιστευκότων ἦσαν, τῶν τε μακαρίων

1 gubernabant... singuli *om CH r* [*see note to l.* 1 *below*] 2 qui uero nunc epī nom. illi, &c. *r* 3 quoniam (*for* quod nunc) *CH r* 6 et repl. sunt (*for* repl. autem s.) *r* 11 εἶχον Cr.

1. *qui suas ecclesias ... susceperunt*] The Latin of this passage, as it stands in the MSS., is obviously defective or corrupt. From the Gk. it might be restored as follows: "qui suas eccl. singuli gubernabant; ita ut essent tunc per singulas provincias hi qui nunc episcopi nominantur, tunc uero apostoli dicebantur, quod nunc sunt per singulas ciuitates aut possessiones in quibus ord. episc. susceperunt;" the sense being that the primitive bishops, who passed under the name of apostles, were put in charge of entire provinces, whilst their successors are limited to particular cities or even rural districts. The translator has missed the point of *τοῦτο...ὅπερ*, and to make matters worse, an early scribe has dropt *per homoeoteleuton* the line *gubernabant...singuli*, whilst another copyist has misplaced it in the margin, and it has been restored to the text at a point where it makes nonsense of another paragraph (p. 126, l. 3). For exx. of a similar error see above, I. p. 216, l. 14, note; II. pp. 16, l. 14, 18, l. 1, notes. In this instance under the guidance of the Gk. I have felt at liberty to put the missing line back into its original place, and to change *quoniam* into *quod nunc* (*ὅπερ εἰσὶν νῦν*).

4. *aut possessiones*] See Gk. The reference is to the *χωρεπίσκοποι*. Cf. Conc. Antioch. (A. D. 341) *can.* 10: *τοὺς ἐν ταῖς κώμαις ἢ ταῖς χώραις ἢ τοὺς χωρεπισκόπους* [Dionys. Exig.: "qui in uicis uel possessionibus chorepiscopi uocantur"]...*ἔδοξεν διοικεῖν τὰς ὑποκειμένας αὐτοῖς ἐκκλησίας*. Conc. Laodic. (saec. iv.) *can.* 57: *οὐ δεῖ ἐν ταῖς κώμαις καὶ ἐν ταῖς χώραις* [D. E.: "in uillulis aut in agris" (cf. *tit.*, "uel possessionibus")] *καθίστασθαι ἐπισκόπους*. Conc. Sardic. (A. D. 347) *can.* 6: *μὴ ἐξεῖναι δὲ ἁπλῶς καθιστᾶν ἐπισκόπους ἐν κώμῃ τινὶ ἢ βραχείᾳ πόλει*. Neither of these canons succeeded in abolishing this class of bishops; Sozomen (*H. E.* VII. 19) had himself met with such in the country towns of Arabia and Cyprus, and Theodoret (*ep.* 113) speaks of two *chorepiscopi* who appear to have served within his own diocese.

6. *repletae...credentium*] Cf. Rönsch, *Itala*, p. 439. The Gk. has lost the word

beatis uero apostolis decedentibus, illi qui post illos ordinati sunt ut praeessent ecclesiis illis primis exaequari non poterant neque miraculorum testimonium par illis habere, sed et in multis aliis infirmiores illorum esse uidebantur, graue existimauerunt apostolorum sibi uindicare nuncupationem. diuiserunt ergo ipsa nomina, et hisdem (id est, presbyteris) presbyterii nomen reliquerunt; alii uero episcopi sunt nuncupati, ii qui et ordinationis praediti sunt potestate, ita ut plenissime idem praepositos se ecclesiarum esse cognoscerent. facti sunt uero et ampliores episcopi, causa sic depostulante; postea uero et illis adiecti sunt alii liberalitate eorum qui ordinationes faciebant. inprimis enim per singulas prouincias duo aut (ut multum) tres fiebant episcopi;

ἀπογενομένων ἀποστόλων, οἱ μετὰ τοῦτο εἰς τὴν καθόλου προβαλλόμενοι ἐπιστασίαν οὐκέτι τοῖς προτέροις ἐγίνοντο ὅμοιοι, οὐδὲ τὴν ἀπὸ τῶν θαυμάτων μαρτυρίαν ἴσην ἔχειν ἠδύναντο, τυχὸν δὲ καὶ ἐν ἑτέροις πλείστοις ἐλαττούμενοι ἐκείνων ἐφαίνοντο, βαρὺ νομίσαντες τὴν τῶν ἀποστόλων ἔχειν προσηγορίαν, διείλαντο τὰς ὀνομασίας· καὶ τὸ μὲν τοῦ πρεσβυτέρου καταλελοίπασιν τοῖς πρεσβυτέροις, τὸ δὲ τοῦ ἐπισκόπου τεθείκασιν τῷ τὴν τοῦ χειροτονεῖν ἐξουσίαν ἔχοντι, ὡς ἂν τὴν καθόλου ἐπιστασίαν ἐγκεχειρισμένου. ἐγένοντο δὲ καὶ πλείους διὰ μὲν τὴν χρείαν τὸ πρῶτον· ὕστερον δὲ καὶ ὑπὸ φιλοτιμίας τῶν ποιούντων, ἐν ἀρχῇ μὲν δύο κατ' ἐπαρχίαν γινομένων ἢ τριῶν τὸ πλεῖστον (τοῦτο δὲ

3 parem *C H* [*cf g*] 4 inferiores illis *a* 5 erga *C** 6 ab isdem *C* ab hisdem *H* et illis *r* 7 hii *C* hi *H r* | ordinationes *C* H* 8 iidem *r* 9 facta *H r* | sunt *om H** 11 liberalitatem *C H* 12 ut *om C r* 17 *διείλοντο* cod. (corr.), Cr.

which corresponded with *repletae;* on the other hand *μέγισται* finds no place in the Latin, unless the translator means *regiones* to cover *μεγ. χῶραι.*

2. *neque mirac. test.*] Cf. II. p. 53, l. 4, note.

5. *diuiserunt e. ipsa nomina*] I. e. the secondary 'apostles' after a while appropriated the alternative title which had hitherto been borne by the presbyters, but which was by its etymology peculiarly adapted to their own office. Chrys. (on Phil. i.) holds that the titles (but not the offices) were originally convertible. As a presbyter might then be called 'bishop,' so a bishop might be styled 'presbyter,' or even 'deacon' (*τότε γὰρ τέως ἐκοινώνουν τοῖς ὀνόμασιν, καὶ διάκονος ὁ ἐπίσκοπος ἐλέγετο*); the distinction was later and apparently accidental (*λεῖπον δὲ τὸ ἰδιάζον ἑκάστῳ ἀπονενέμηται ὄνομα*). S. Jerome, who derived the episcopal order "ex ecclesiae consuetudine," seems to have thought that the distinctive title of the order was in the first instance given *κατ' ἐξοχήν* to the particular *ἐπίσκοπος* who was elected to preside over the rest (*ep.* 146, *in Tit.* i.).

12. *duo aut* (*ut multum*) *tres*] At the beginning of the fourth century the pro-

quod etiam et in partibus occiduis non ante multi temporis spatium in plurimis prouinciis custodire uidebantur, in aliquibus uero et usque ad praesens id inueniet quis custoditum. tempore uero promouente non solum per ciuitates ordinati sunt, sed et per singula loca in quibus nec adeo necessitas flagitabat ut ad hanc functionem explendam ordinarentur*. et haec quidem ad manifestationem sensus apostolicae scripturae a nobis sunt dicta, ut et illa quae dudum fuerat uel consuetudo uel demutationis causa

---

ἐπὶ τῆς δύσεως οὐ πρὸ πολλοῦ μὲν ἐν πλείσταις ἦν, ἐν ἐνίαις δὲ καὶ ἄχρι τῆς δεῦρο πεφυλαγμένον εὕροι τις ἄν)· τοῦ δὲ χρόνου προβαίνοντος οὐ κατὰ πόλιν γινομένων μόνον ἀλλὰ καὶ κατὰ τόπον, ἐν ᾧ μηδὲ χρεία ἦν εἰς ταύτην τινὰ τὴν λειτουργίαν προβάλλεσθαι καταναγκάζουσα.

1 et in p. etiam *r* 2 in (*bef* plurimis) *om C H* | uidebatur *C* (*corr*) 4 sed *om C r* 5 et (*for* ut) *C H* | hunc *H* 11 γινομένου cod.

vinces undoubtedly contained for the most part more than three or even four παροικίαι each; cf. Conc. Nicaen. *can.* 4: ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτο, ἐξάπαντος τρεῖς... συμψήφων ὄντων τῶν ἀπάντων, κ.τ.λ. Th. is however doubtless right in asserting that the Episcopate did not suddenly reach its full strength, but grew by a gradual subdivision of the provincial Churches. Thus S. Timothy was left by S. Paul in sole charge of proconsular Asia; but in the age of S. Ignatius there were already two Bishops in that province (Lightfoot, *Phil.*, p. 210), and by the middle of the second century, as it would seem, two more sees had been added (*ib.* p. 211). If the Angels of Apoc. i—iii. are to be identified with the presiding bishops, this increase had begun in the lifetime of S. John, since Pergamus belonged to the province of which Ephesus was the metropolis.

1. *in partibus occiduis*, &c.] Has this statement any historical foundation? No doubt some of the European provinces, up to the fifth century, contained but few dioceses; e.g. it seems that Belgica I. and Germania I. had but four each, the province of Alpes Graiae claimed but three, Germania II. but two, whilst Scythia remained even in Th.'s time undivided (Bingham, IX. c. vi. Wiltsch, I. p. 184 sq. [*E. T.*]). An imperfect knowledge of these facts may have led our author to attribute to the general usage of the West a state of things which was in fact merely accidental and partial.

4. *promouente*] = προβαίνοντος (see Gk.). Of *promouere* intrans. the lexx. furnish no example.

sed et per singula loca, &c.] See the *Dict. of Chr. Ant.* II. p. 1480; and with regard to the *chorepiscopi*, cf. *supra*, p. 123, l. 4, note. Probably the apprehension expressed at Sardica (ἵνα μὴ κατευτελίζηται τὸ τοῦ ἐπισκόπου ὄνομα καὶ ἡ αὐθεντεία) was well founded, and was entertained, amongst others, by Th. himself.

6. *et haec quidem*, &c.] A sort of apology for the foregoing archaeological *excursus*. Cf. I. p. lxviii. sq.

in apertum consisteret. intendendum uero est de cetero illis quae de diaconibus dicit, cum euidens sit illud, quoniam illa quae de episcopis dicta sunt, de illis qui nunc presbyteri nuncupantur uoluit significari. quae uel maxime conueniunt ad praesens ut cum omni diligentia obseruentur ab illis qui nunc episcopi nuncupantur, tanto intentius quanto et maiorem functionem commissam habere uidentur. quid ergo dicit: *diaconos similiter?* illum ordinem propemodum et hoc in loco seruasse uidetur quem de mulieribus dixerat et uiris. nam et illa quae de uiris primitus dicens, adiecit: *similiter autem et mulieres;* ostendens quoniam illa quae uirtutum sunt, commune ad eos uult pertinere. hoc idem uero fecit et hoc in loco; dicens illa quae tunc de episcopis dixerat qui nunc nominantur 'presbyteri,' adicit: *diaconos similiter;* hoc est, 'uniuersa quae ad uirtutem pertinent, similiter et his adesse cupio.' deinde adicit:

pudicos.

iusta ratione, eo quod mediatores quidem et ministri functionis sacerdotalis non solum erga uiros erant sed et erga mulieres; necessarie ergo eos tales esse conueniebat.

non bilingues.

et hoc iusta dicit ratione; si enim deferunt illa quae mandantur a presbyteris siue uiris siue mulieribus ad quos et

1 consistere *H* 3 tunc (*for* nunc) *C* (*corr*) *r* | presbiteros *C r* presbiteris *H* | gubernabant ita ut essent tunc per singulas prouincias singuli (*aft* presbyteri) *add C H r*: *see p.* 123, *l.* 1, *note* | nuncupantes *C r* nuncupanter *H* 5 et, obseruantur *r* 8 in hoc loco *H r* 11 uirtutem *C* (*corr*) 12 in hoc loco *C r* 20 bilinguos *C** 21 iusta r. d. *C* 22 admittuntur (*for* et mitt.) *C r*

3. *nunc, nuncupantur*] See vv. ll. *Tunc, nuncupanter*, are corrections made subsequently to the interpolation of *gubernabant*, sq.

9. *nam et illa*, &c.] I. e. deacons are addressed after presbyters or bishops, as being their inferiors, in like manner as women are addressed after men. But in each case there are moral duties which belong to both classes alike: cf. ὡσαύτως καὶ γυναῖκας (c. ii. 9), διακόνους ὡσαύτως (c. iii. 8).

16. *pudicos*] See above on v. 3. Th. is followed by Thdt. in regarding σεμνούς as = σώφρονας. In his singular interpretation of the ἅπ. λεγ. διλόγους he stands alone. It seems to have been suggested by facts which had fallen within his own experience (cf. p. 127, l. 4).

18. *sed et erga mulieres*] This department of the deacon's duty was not, as it seems, entirely transferred to the deaconess, even in the East. Cf. *infra*, p. 128, l. 11, note.

mittuntur, iustum est eos sincero arbitrio sicut conuenit implere quae sibi [mandantur] quae per eos mandantes audiunt. nam utilitatem decretorum beati Pauli unusquisque tunc euidenter perspicere poterit, si rebus ipsis una examinare uoluerit.

non uino multo deditos, non turpilucres.

utraque enim haec necessaria sunt diaconibus sicut et presbyteris. nam et in persona presbyterorum idipsum posuit, dicens *non uinolentum, non cupidum pecuniarum.* in eo autem dum dicit *similiter*, sufficienter uisus est hoc ipsum significasse, quoniam per omnia illis communia esse illa quae uirtutum sunt oportere existimat; adiecit uero et aliqua specialiter dicens, ut magis magisque ipsius rei fecerit confirmationem. deinde adicit generaliter:

habentes mysterium fidei in munda conscientia.

compendiose illa quae deceant diaconos obseruare dixit. 'iustum est (inquit) eos fidei mysteria ministrantes—ut dicat 'dogmata pietatis,' mysterium enim saepe uocat illud dogma quod de Christo est, sicut et in hac epistola ex subsequentibus melius cognoscere poterimus—ut mundam conscientiam habeant in ea functione qua implere uidentur.' inde adicit:

et hi probentur primum, et sic ministrent, sine crimine constituti.

2 mandantur *om.* *C H* (*but with lacuna*) dicuntur et *r* 5 turpe lucrum spectantes *r* 7 ad idipsum *C* adipsum *H* et ipsum *r* 11 existimet *r* | adicit *C H r* 12 faceret *r* 14 ministerium *C r* | in consc. pura *r* 16 mysterio *C H* ministerio *r* | dicant *C* (*corr*) 18 et subseq. *C***H* in subseq. *C* (*corr*) 19 munda conscientia *H* 20 quam (*for* qua) *r* 21 constituto *H*

4. *rebus ipsis una*] ἅμα τοῖς πράγμασιν (?) = una cum rebus.

5. *turpilucres*] Clarom. "turpilucros" (Rönsch, *Itala*, p. 228), and so our MSS. at Tit. i. 7; possibly the scribe has been misled here by the proximity of *bilingues*. Vulg., "turpe lucrum sectantes."

8. *non uinolentum*, &c.] *Supra*, v. 3; where μὴ πάροινον...ἀφιλάργυρον corresponds, as Th. points out, with the rule now laid down with regard to deacons.

14. *in munda conscientia*] O. L. and Vulg.: "in consc. pura." Cf. *supra*, c. i. 19.

17. *mysterium...u. illud dogma*] See on Eph. iii. 4, 9, Col. ii. 2, iv. 2; and below, on v. 16. These words are cited by Lanfranc.

21. *et hi probentur*] Vulg., "et hi autem" (καὶ οὗτοι δέ). For *sine crim. const.* the Vulg. has "nullum crimen habentes;" Ambrstr., "sine crimine."

nam quod dixit *ministrent*, hoc est, 'producantur in diaconia.' eo quod nec poterat fieri ut ministrarent, si non primum fuerint ordinati. sic uidetur per omnia beatus Paulus de illo qui in ministerio est producendus scribere, ut bonum testimonium habeat ex praeterita uita; non tamen absolute et fortuito in ministerio producatur. deinde quia *diaconos* dixit, commune uero hoc nomen est etiam et mulieribus quae in hoc opere producuntur, optime adicit:

mulieres similiter pudicas.

non hoc uult dicere in hoc loco quoniam conuenit eos tales habere uxores, sed quoniam et mulieres quae diaconis officium implere statuuntur similes esse conuenit, ut uirtutis studio aeque sint inlustratae. nam et in loco hoc ideo adiecit:

non accusatrices.

eo quod necessarie fieri soleat ut ceterae mulieres confidenter

1 in *om r* 6 communi *H* 13 hoc *om H* 15 necessario *r*

1. *ministrent, h. e., producantur*] I.e. διακονείτωσαν = προαγέσθωσαν εἰς τὴν διακονίαν.

diaconia] Cf. *supra*, p. 98, l. 3, note.

6. *commune u. hoc nomen*, &c.] Cf. Rom. xvi. 1, οὖσαν διάκονον. And so *passim* in Church writers, but with the collateral form διακόνισσα (*e.g.* Conc. Nicaen. *can.* 16); the Latins use both *diaconissa* and *diacona*.

11. *mulieres quae diaconis*, &c.] So Chrys.: 'γυναῖκας ὡσαύτως' διακόνους φησίν...τινὲς ἁπλῶς περὶ γυναικῶν εἰρῆσθαι τοῦτό φασιν. οὐκ ἔστιν δέ· τί γὰρ ἐβούλετο μεταξὺ τῶν εἰρημένων παρεμβαλεῖν τι περὶ γυναικῶν; ἀλλὰ περὶ τῶν τὸ ἀξίωμα τῆς διακονίας ἐχουσῶν φησίν. Thdt.: τουτέστιν διακόνους. Oec.: οὐ τὰς οἱασδήποτε λέγει, ἀλλὰ τὰς διακόνους. Thpht.: οὐ περὶ τῶν τυχουσῶν γυναικῶν λέγει, ἀλλὰ περὶ τῶν διακονισσῶν. Pelagius started this interpretation in the West: "similiter eas ut diaconos eligi iubet; unde intellegitur quod de his dicat quas adhuc hodie in Oriente diaconissas adpellant." Compare his comm. on Rom. *l. c.*: "etiam nunc in Orientalibus diaconissae in suo sexu ministrare uidentur in baptismo siue in ministerio uerbi." On the other hand Ambrstr. condemned the ordination of deaconesses as a device of the Montanists. Robert of B., in repeating this censure, works in a part of Th.'s comm. (l. 15, *infra*), as if it reflected the Montanistic view: "Ambr.: occasione horum uerborum Cataphrygae dicunt diaconissas debere ordinari, ut ceterae mulieres confidentius confiteantur illis; quod contra auctoritatem est." On the office cf. Suicer *s.v.*, Bingham, II. 22; and as to its early adoption, Bp Lightfoot, *Phil.* p. 189.

14. *non accusatrices*] Vulg., "non detrahentes."

15. *eo quod*, &c.] A somewhat far-fetched explanation; Thdt. more appositely remarks: καθάπερ ἐκείνοις [τοῖς διακόνοις] προσέταξεν μὴ εἶναι διλόγους, οὕτως καὶ ταύτας μὴ εἶναι διαβόλους—adapting the word to the sex. *Eo quod ...referant* is cited by Lanfranc.

illis ea quae de se sunt referant, necessarie ergo dicit non debere eas esse accusatrices, ita ut non publicent illa aliis quae a quibusdam illis dicuntur, ne ex hoc contentiones aliquas adnasci faciant aut diuortia.

sobrias.

hoc est, 'argutas,' ita ut impleant cum uelocitate omnia illa quae a se fieri conueniunt. deinde plenarie dicit:

fideles in omnibus.

media uero interponens illa quae de mulieribus diaconiae officium fungentibus propter nominis dixerat communionem, ita ut ostenderet quod uult similiter et istas studiis uirtutum intendere. deinde resumit prosecutionem illam quam de diaconibus in praecedentibus dixerat, residua adiciens:

diaconi (inquit) *sint unius uxoris uiri, filios bene regentes et suas domos.*

compendiose idipsum dicit quod in superioribus et de presbyteris dixerat, per omnia ostendens quoniam commune illis uult adesse studium uirtutis. deinde quia infirmiores esse uidentur presbyteris secundum gradum, ostendens quia in nulla parte minorantur ab illis si secundum ut conueniens est suum officium implere uoluerint, adicit:

qui enim bene ministrauerint, gradum sibi bonum adquirunt et multam fiduciam [*in fide*] *quae est in Christo Iesu.*

2 duplicent *r* 9 diaconia *C* H* 10 officia *H* officio *C* (*corr*) 11 ostendere *H* 15 domos suas *r* 16 dixit *r* | et (*aft* quod) *add H* 22 ministraverit *H** 23 in fide *om C H*

6. *argutas, ita ut*, &c.] See on v. 2 (p. 108, l. 10).

14. *unius uxoris uiri*] Chrys. (ταῦτα περὶ γυναικῶν διακόνων ἁρμόττει εἰρῆσθαι), followed by Thdt. (κατ' ἐκείνην τὴν ἑρμηνείαν καὶ τοῦτο νοητέον) and Oec. (ταῦτα δὲ καὶ περὶ διακονισσῶν δεῖ δέχεσθαι), connects this verse with the preceding by supposing that it applies (*mutatis mutandis*) to deaconesses as well as deacons. Th. regards v. 11 as a parenthesis, and v. 12 as simply reiterating in the case of deacons the rule already imposed on the ἐπίσκοποι (iii. 2).

filios bene regentes, &c.] So O. L.; Vulg., "qui filiis suis bene praesunt et suis domibus."

16. *in sup. et de presbyteris*] Cf. *supra*, p. 99, l. 9 sq., notes.

20. *minorantur ab illis*] ἐλαττοῦνται ἐκείνων (?). Cf. Rönsch, *Itala*, pp. 172, 452.

23. *in fide*] Omitted here in the MSS., but supplied just below (p. 130, l. 12).

'qui enim conuenienter functionem suam impleuerint, licet si in praesenti infirmioris gradus esse uideantur, sed prouisores sibi in futuro optimi gradus existunt, fiduciam plurimam adsecuturi a Christo.' *bonum gradum* non in praesenti saeculo dicit. nec dixisset *gradum sibi ipsi bonum adquirent*—nam et diaconiae gradus bonus est—sed dixisset utique 'maiorem;' nunc autem adiciens *bonum*, non quia non bonus gradus diaconiae, sed quoniam illum quidem gradum confitetur esse bonum, et iuuans eos qui eum adsequi uoluerint. hunc uero ait diaconiae gradum iam non posse quemquam iuuare, si non et illa quae conscientiam nostram possent integram reseruare concurrerint nobis. et adiecit: *et multam fiduciam in fide quae est in Christo Iesu.* euidenter ostendit quoniam de illis quae tunc erunt dicit, uult enim eos docere quia nullum detrimentum adferre poterit infirmior gradus illis qui digni inueniuntur magna et perfecta adsequi bona, si tamen conscientia eorum prout conuenit inlibata ab illis ipsis fuerit custodita. percurrens uero hoc modo etiam illos ordines qui in functione habentur ecclesiastica, adicit:

haec tibi scribo, sperans uenire ad te cito; si autem euenerit me retardare, ut scias quemadmodum conueniat te in domum Dei conuersari, quae est ecclesia Dei uiui, columna et firmamentum ueritatis.

2 si (*for* sed) *r* 3 assequitur *H* 5 ipsum *H*: *om r* | acquirere *r* 9 adiuuans (*for* et iuuans) *C* (*corr*) | hunc...gradum *om r* 10 nam (*for* iam) *r* 12 concumpserit *C** contulerit *C* (*corr*) concupserint *H* consenserint *r* 18 illis ordines qui funct. *r* 20 tardauero (*for* euenerit me ret.) *r* 21 domo *r*

The omission has but very slight support (cf. Tisch.[8] *ad h. l.*), but Th.'s comment certainly takes no account of the words *ἐν πίστει τῇ*, and indeed almost implies their absence.

1. *licet si in praes.*, &c.] So Thdt., almost exactly: *εἰ γὰρ ἐλάττονά φησιν τιμὴν ἔχουσιν κατὰ τόνδε τὸν βίον, ἀλλ' οὖν εἰδέναι προσήκει ὡς τὴν ἐγχειρισθεῖσαν πεπληρωκότες διακονίαν τὸν τιμιώτατον βαθμὸν ἐν τῷ μέλλοντι λήψονται βίῳ, καὶ τῆς πρὸς τὸν δεσπότην Χριστὸν ἀπολαύσονται παρρησίας.* Chrys. contents himself with explaining *βαθμόν* as = *προκοπήν*. Pelagius is for once in direct opposition to Th.: "*bonum* hic pro gradu maiori posuit." Comp. *Dict. of Chr. Ant.* I. p. 531. Lanfranc adopts Th.'s view, ascribing it as usual to S. Ambrose: "*gr. b.*, non in praesenti saeculo dicit."

20. *si autem euen. me retard.*] O. L. and Vulg., "quodsi [si autem] tardauero" (*ἐὰν δὲ βραδύνω*). *Quemadm. conueniat.* O. L. (Hil., Ambrstr., Hier., Aug.) "quemadm. oporteat;" Vulg., "quomodo oporteat." On *sperans u. ad te cito* see Th.'s arg. to 2 Tim. (*infra*).

'de his (inquit) scripsi tibi, sperans uel maxime cito uenire ad te; si uero euenerit me retardare, ut scias quae te agere conueniant et quomodo debeas ecclesiam Dei regere.' optime autem adiecit *Dei uiui*, ita ut ostendat ex hoc ecclesiae dignitatem. illud uero est cognoscendum quoniam *domum Dei* †ecclesiam, non domos orationis dicit secundum plurimorum opinionem, sed fidelium congregationem; sicuti et Hebraeis scribens dicit: *quae domus sumus nos.* unde et 'columnam' illam et *firmamentum ueritatis* uocauit, eo quod in ea ueritatis firmitas habeatur.* eo quod ecclesia fidelium est congregatio, in hac pietatis est necesse dogma saluari. qui si secundum ut conueniens est in fide permanserint, inlibatum utique permanet dogma pietatis; si autem ii qui ecclesiae sunt a suo proposito auersi fuerint, necessarie uacillabit et dogmatis scrupulositas, eo quod secundum praesentem uitam ueritatis cognitio apud homines esse perspicitur.

[οἶκον θεοῦ] ἐκκλησίαν οὐ τοὺς οἴκους λέγει τοὺς εὐκτηρίους κατὰ τὴν τῶν πολλῶν συνήθειαν, ἀλλὰ τῶν πιστῶν τὸν σύλλογον. ὅθεν καὶ 'στύλον' αὐτὴν καὶ 'ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας' ἐκάλεσεν, ὡς ἂν ἐν αὐτῇ τῆς ἀληθείας τὴν σύστασιν ἐχούσης.

2 retardere *C* H* tardare *r* 4 ostendit *C** 5 donum *C** 6 domum (*for* domos) *C r* 10 est fid. congr. *C r* 11 est *om H* 13 hii *C* hi *H r* 14 necessario *r* | uacillabitis *C H* | scrupulositatis *H* 15 cognatio *C* 17 sq. Coisl. 204, f. 201 a [Cr. vii. 31, Fr. 153] θεόδωρος. ἄλλος δέ φησιν· ἐκκλησίας, κ.τ.λ.

6. *ecclesiam, non d. or.*] I have corrected the Greek of the catena by the Latin, which is shewn by the context to be right. Cf. Thdt.: 'οἶκον' γὰρ 'θεοῦ' καὶ 'ἐκκλησίαν' τῶν πεπιστευκότων τὸν σύλλογον προσηγόρευσεν. Ambrstr.: "ut cum totus mundus Dei sit, ecclesia tamen 'domus' eius dicatur." There is no trace in the principal patristic commentaries of the interpretation which Th. rightly rejects. On *domos orat.* cf. II. p. 52, l. 1, note; and for Th.'s doctrine of the Church, see his remarks on Eph. i. 23 (I. p. 139, l. 19, note), Philem. 2, and comp. Bp. Ellicott's note *ad h. l.*

7. *Hebraeis scribens*] Heb. iii. 6 (Vulg.). Whether Th. read ὃς οἶκος may be doubted; Chrys. and Thdt. have οὗ. On Th.'s belief in the Pauline authorship of the epistle to the Hebrews see I. p. 129, l. 12, note.

9. *eo quod in ea ueritatis*, &c.] Similarly Thdt.: τούτους [τοὺς πεπιστευκότας] ἔφη 'στύλον,' κ.τ.λ., ἐπὶ γὰρ πέτρας ἐρηρεισμένοι καὶ ἀκλόνητοι διαμένουσιν, καὶ διὰ τῶν πραγμάτων κηρύττοντες τὴν τῶν δογμάτων ἀλήθειαν. Chrys. has strangely inverted the metaphor: ἡ γὰρ ἀλήθειά ἐστιν τῆς ἐκκλησίας καὶ στύλος καὶ ἑδραίωμα. On the patristic interpretation in general see the profuse remarks of Suicer, *s. v.* στύλος.

10. *fidelium est congregatio*] Cf. the Anglican Article xix.: "ecclesia Christi uisibilis est coetus fidelium."

14. *necessarie uacillabit*] In his reso-

†illud uero dictis nostris adici dignum est, quoniam non conuenit demirari si neque subdiaconum neque lectorum memoriam apostolus fecisse uidetur. illis etenim gradibus functionum qui in ecclesiis necessarium habentur, isti postea magis sunt adiecti propter utilitatem ministerii, quod propter multitudinem credentium per alteros postea impleri debere necessitas flagitauit. unde nec ordinationem ante altare adsequuntur, eo quod

---

ἐκεῖνο δὲ προσθεῖναι ἄξιον, ὅτι μὴ δεῖ θαυμάζειν εἰ μήτε ὑποδιακόνων ἐμνήσθη, μήτε ἀναγνωστῶν. τῶν γὰρ ἐν τῇ τῆς ἐκκλησίας λειτουργίᾳ βαθμῶν ἔξωθεν μᾶλλον οὗτοί εἰσιν, διὰ τὴν χρείαν ἐπινοηθέντες ὕστερον, ἣν διὰ τὸ τῶν πεπιστευκότων πλῆθος λοιπὸν δι' ἑτέρων πληροῦσθαι ἠναγκάσθη· ὅθεν οὐδὲ νενόμισται αὐτοὺς πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου τὴν χειροτονίαν δέχεσθαι, ἐπεὶ μηδὲ

2 se (*for* si) *C** se quod *r* | subdiaconorum *a* | electorum (*for* lect.) *H r* 4 ecclesia *H a* | necessario *r a* 6 implere *C H r*: *txt a* 7 inordinationem *a* 8 sq. Coisl. 204, f. 200 b [Cr. vii. 30, Fr. 153] *θεοδώρου. ἐκεῖνο δέ, κ.τ.λ.* 8 *ὑπὸ διακόνων* cod. (1ª.m.).

lution of the Church into its fallible units, Th. has overlooked the Lord's promise to His Body as a whole (S. Matt. xvi. 18, xxviii. 20). Thdt. holds aloof from this part of his master's exposition.

1. *illud uero ... ministrantes*] Cited by Amalarius, *de eccl. off.* ii. 6. See vv. ll.

2. *neque subdiaconum neque lectorum*] These minor orders were, according to Th., the upgrowth of a post-Apostolic age. So Amalarius, who prefaces his extract from this commentary with the remark: "crescente ecclesia crescit officium ecclesiasticum; ut multitudini ecclesiae subueniri posset, adiciuntur inferiores in adiutorio praepositorum, unde Ambrosius in tractatu epistolae ad Timotheum: 'illud uero,' &c." Subdeacons, however, existed at Carthage (Cyprian. *ep.* 35, Hartel) and at Rome (Cornel. *ap.* Euseb. *H.E.* vi. 14) by the middle of the third century, and are recognized in the Apost. Constit. (viii. 28: [*ὑποδιάκονοι*] *ὑπηρεταί εἰσιν διακόνων*); the order of readers is already mentioned by Tertullian (*de praescript.* 41).

3. *illis etenim gradibus*, &c.] The Greek suggests: "illis etenim gr. qui in ecclesiae functione [cf. i. pp. 226, l. 13; 233, l. 1, note] nec. habentur, extranei magis isti sunt, postea adiecti," &c. For other instances of a disposition to limit the sacred orders to three, compare the 24th Laodicene Canon (*ἱερατικὸν ἀπὸ πρεσβυτέρου ἕως διακόνου*) and S. Basil. *ep.* 217: *εἴτε ἐν βαθμῷ τυγχάνοιεν, εἴτε καὶ ἀχειροθέτῳ ὑπηρεσίᾳ* (where Balsamon and Zonaras [Migne, *P. G.* 138, 737 sq.] include the subdiaconate under the former head, but wrongly as it seems—cf. Bingham III. ii. § 2, *Dict. of Chr. Ant.* II. p. 1474). *Necessarium.* For. leg. *necessarii.*

7. *nec ord. ante altare ads.*] Cf. Amalarius, *l.c.*: "iuxta uerba Ambrosii intellegimus subiectos ordines diacono et presbytero non debere ordinationem accipere circa altaria, nec quando episcopus prosternitur ante altare debere secum prosternere alios nisi eos qui prouehendi sunt ad sacerdotale ministerium uel ad diaconatus officium." Bingham (III. i. § 6) notes this as one of the points which distinguish the minor from the major

nec mysteriis ministrare statuuntur, sed alii quidem eorum lectionum officium implent; alii uero intra diaconicum illa praeparant quae ad diaconum pertinent ministeria, necnon sollicitudinem implent luminariorum.* nam mysterii ministerium pres-

---

αὐτῷ ὑπηρετοῦνται τῷ μυστηρίῳ, ἀλλ' οἱ μὲν τὴν ἀνάγνωσιν ἐκτελοῦσιν, οἱ δὲ ἔνδον τὰ πρὸς τὴν τῶν διακόνων ὑπηρεσίαν εὐτρεπίζουσιν, ἐπιμελόμενοι καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν φώτων.

1 nec *om H* 2 infra diaconiam *C** infra diaconium *C* (*corr*) infra diaconicum *H* infra diaconum *r* intra diaconium *a* 3 diaconorum *r* diaconi *a* 4 presb. soli impl. et d. *a*

orders, but he gives no reference to ancient authorities. According to the later Greek ritual the subdeacon is ordained ἐπὶ τῆς ὡραίας πύλης (Daniel, *cod. liturg.* iv. fasc. 2, p. 550; cf. Neale, *Hist. H. E. Ch.* I. p. 198, *Dict. of Chr. Ant.* I. p. 573), whilst the deacon is led εἰς τὸ ἅγιον βῆμα (Daniel, p. 552).

1. *alii quidem, alii uero*] 'The readers and subdeacons respectively'; below (p. 134, ll. 1, 2), 'the presbyters and deacons.'

2. *intra diaconicum*] See vv. ll. On the *diaconicum* or *diaconium* (Ducange, *s.v.*) cf. Neale, *H. E. Ch.* I. p. 191; *Dict. of Chr. Ant., s.v.* The Greek shews that whether τοῦ διακονικοῦ stood in the original or not, Amalarius is right in reading *intra*. The Co. of Laodicea had indeed expressly forbidden the subdeacon to take his place in the *diaconicum* (*can.* 21: ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτας ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ καὶ ἅπτεσθαι δεσποτικῶν σκευῶν) —a prohibition afterwards adopted in the West by the Co. of Agde (A.D. 506, *can.* 66: "non oportet insacratos ministros licentiam habere in secretarium, quod Graeci διακονικόν appellant, ingredi, et contingere uasa dominica"). But if these restrictions were more than local and temporary, they must have had reference merely to the ceremonial handling of the vessels, and to the use of the *diaconicum* at the time of the Celebration, since the office of the subdeacon required him at other times to enter the place where the vessels were kept and to prepare these and the other requisites of Divine Service for the deacon's use; cf. Balsamon's note on the Laodicene Canon (Migne, *P. G.* 137, 1369): μηδὲ γὰρ εἶπῃς μὴ ὀφείλειν τούτους ἅπτεσθαι τῶν ἱερῶν σκευῶν...κενῶν ὄντων· αὐτοῖς γὰρ μᾶλλον οἰκεία ἐστὶν ἡ τούτων ὑπηρεσία. This was in fact implied in the form of his ordination; cf. *Apost. Const.* viii. 21 (πρὸς τὸ ἐπαξίως ἐφάπτεσθαι τῶν λειτουργικῶν σου σκευῶν), Conc. Carthag. iv. *can.* 5 ("patenam de episcopi manu accipiat uacuam et calicem uacuum"). But the subdeacon's handling of the paten and chalice was merely *intra diaconicum*, it was no function of his to convey them to the altar; cf. Amal. ii. 11: "subdiaconus uasa altaris ad eum [*i.q.* diaconum] defert, ipse uero ad altare." Comp. Hefele II. p. 313.

3. *necnon ... luminariorum*] This is not mentioned among the duties of the subdeacon as enumerated by the ancient authorities. But the Greek office for his ordination contains the petition: δὸς αὐτῷ ...ἀνάπτειν λύχνον σκηνώματος δόξης σου. See Daniel, *l.c.*, who notes (from Goar) that among the Maronites the newly-ordained subdeacon perambulates the Church, and when he comes to the *candelabrum* thrice extinguishes it and lights it again—a symbol, apparently, of this part of his official work.

byteri implent et diaconi soli; alii quidem eorum sacerdotale opus implentes, alii uero sacris ministrantes. et hoc quidem signauimus ut nec aliquis existimet Paulum obliuione quadam eos minime memorasse quos memorem esse conueniebat. intendendum uero est et sequentiae narrationis. nam apostolus eo quod ecclesiam 'columnam et firmamentum ueritatis' uocauit, optimum esse existimauit etiam dogmaticos interserere sermones, ut ostendat ipsam ueritatem quae sit, praeparet uero Timotheum etiam et de illis disputare ad illos. dogmaticorum uero memoratus est uerborum illorum quae uel maxime tunc memorari necessitas ipsa flagitabat; propter quod et ait;

et manifeste magnum est pietatis mysterium,

ut dicat 'dogma'; hoc erat quod in superioribus significauimus, quoniam mysterium saepe illud dogma dicit quod de Christo est; eo quod deitas Unigeniti inerat in homine, et propter hoc facile non ad cognitionem poterat uenire multorum, nam et mysteria consueuerunt non ab omnibus cognosci similiter. sic etiam et Corinthiis scribens dixit: *sed loquimur Dei sapientiam in mysterio quod absconditum est;* euidenter de praedicatione illa quae secundum Christum est dicens. et post pauca adicit quoniam *si cognouissent, numquam dominum gloriae crucifixissent.* etiam hoc in loco, *manifeste* (inquit) *magnum pie-*

1 sacerdotalem *C** 3 ne (*for* ut nec) *r* | obliuionem *H* 4 quorum (*for* quos) *r* [*cf.* II. *p.* 3, *l.* 6, *note*] | memores *C H r* 6 eo quod *om H* 8 praeparat *C r* 9, 11 et *om r* 15 sacramentum siue myst. *r* 18 mysterii *C** 20 de precatione *H* 22 non utique (*for* numquam) *r*

6. *eo quod ecclesiam*, &c.] Thdt.: ταῦτα περὶ ἐκκλησίας εἰπών, ἀναγκαίως τὸν δογματικὸν παρεισήγαγεν λόγον. Lanfranc cites: "quia eccl. col. ueritatis dixit, ostendit ipsam ueritatem, quae sit." *Dogmaticorum memoratus...quae memorari* affords a curious instance of the uncertainty of the translator's Latinity.

13. *mysterium*] So Victorin., Ambrstr.; O. L. (generally) and Vulg., "sacramentum."

14. *ut dicat dogma*] Cf. *supra*, p. 127, l. 17, note. Thdt. gives a different reason: μυστήριον δὲ αὐτὸ καλεῖ ὡς ἄνωθεν μὲν προορισθέν, ὕστερον δὲ φανερωθέν.

19. *Corinthiis scribens*] 1 Cor. ii. 7, 8. *Quod absconditum est* (τῷ ἀποκεκρυμμένῳ) has no authority in MSS. or versions; the O. L. and Vulg. render "quae abscondita [*s.* absconsa] est." The error, if it be such, is perhaps due to Th. himself.

22. *si cognouissent*] Vulg., "si enim," &c. (εἰ γάρ).

tatis mysterium. hoc est, 'indubium;' nam et habebat ex ipsis rebus indubiam probationem. unde et adicit:

qui manifestatus est in carne.

hoc est, 'pietatis delector mysterio eo quod sit magnum et supereminens; quoniam is qui inuisibilis est Deus Verbum, Unigenitus Patris, manifestauit se hominibus, in carne adparens pro communi omnium salute.' optime autem hoc in loco non dixit 'in homine' sed *in carne*, et quidem in superioribus euidenter dixerat quoniam *mediator Dei et hominum homo Christus Iesus*, eo quod hoc erat quod tunc dubie suscipiebatur, et hac de causa ad ista uerba descendere est compulsus. nam illo in tem-

1 hoc non est dubium *r* 2 et *om H* 3 qui manifestus *C* quod manifestum *r* 4 delectus *C* r* dilectus *H* | ministerio *r* 5 super est eminens *C** 10 suscipiebamus *C H r*

1. *h. e., indubium*] Chrys.: 'καὶ ὁμολ.' οὐ ζητουμένως· ἀναμφίβολον γάρ ἐστιν.

3. *qui manifestatus est*] Both our MSS. read *qui*, here and below (p. 136, l. 7), and use the masc. consistently throughout the context; and even Rab., who in the text has substituted "quod manifestum" [a fusion, perhaps, of the Vulg. "quod manifestatum" with the reading of *C*], betrays his author's text by retaining *qui* in the comm. (p. 136, l. 7), and by leaving *adsumptus* (p. 138, l. 17) unchanged. Thus the present translation goes to confirm the inference already drawn from the Gk. fragm. of Th. *de incarn.* xiii. (Migne, *P. G.* 66, 987), that Th. read ὃς ἐφανερώθη. At the same time too much weight must not be attached in this instance to our translator's testimony, since he may have been influenced in favour of *qui* by Jerome's authority [on Isa. liii. 11, "qui apparuit in carne;" but whether as an exact quotation is open to doubt], or by local and contemporary usage; *qui* is the reading of Liberatus *breu.* 19 [cf. Tisch. *ad h. l.*], of whom see I. p. lv.

If Th. read ὅς, he was in harmony with the Syriac versions (Scrivener, *Introd.* p. 555), but differed from both Chrys. and Thdt., assuming that the present texts of their commentaries are correct. This however is doubtful, at least as regards Chrys., whose comm. as quoted in Cramer vi. 31 (1) omits θεός, although that word occurs in the catenist's own text, and (2) agrees as well with the reading ὅς or ὅ as with θεός. Nor is Thdt.'s exposition decisive in favour of θεός either *ad loc.* or in *quaest. ad Gen.* 82; in *Eranist.* i., however, he appears twice to quote the passage in the form θεὸς ἐφανερώθη.

5. *inuisibilis ... manifestauit*] Cf. I. p. 261, l. 18, note; and Thdt. *ad h. l.* (ἀόρατον ἔχων τὴν φύσιν δῆλος ἅπασιν ἐνανθρωπήσας ἐγένετο) and *Eranist. l. c.* (ἀόρατος μὲν ἡ θεία φύσις, ὁρατὴ δὲ ἡ σάρξ· καὶ διὰ τῆς ὁρατῆς ἡ ἀόρατος ὤφθη).

7. *non dixit 'in homine'*] Cf. II. p. 88, l. 6, note.

10. *eo quod hoc erat quod tunc*, &c.] I. e. the reality of our Lord's humanity. Comp. Th. on S. John i. 14: ἴδίωμα δὲ τῆς γραφῆς ἀπὸ τῆς σαρκὸς τὸν ὅλον ἄνθρωπον καλεῖν. Here he is anxious to point out that the use of σάρξ in reference to the *homo susceptus* is a protest against docetic error, not a concession to Apollinarianism.

pore contra pietatis doctrinam dogma Simonis magi pullulare uidebatur; quod dogma uniuersa ista quae uidentur ab opificatione Dei alienare temptabat. propter hoc etiam carnis denegabat factam fuisse adsumptionem; dicebat enim phantasmate solo dominum adparuisse in carne, ita ut non uideretur caro tali ratione honore et diligentia digna uideri, siquidem et inhabitatione diuina digna fuerit. deinde dicens *qui manifestatus est in carne* (quod de Deo dici iure uidebatur, nam illa erat diuinitas quae in carne Christi fuerat uisa), transit et ad illa quae de homine dici poterant, ut ampliore sermonum prosecutione confirmaret illud quod tunc uocabatur in dubium:

iustificatus in Spiritu.

euidens hoc quoniam ad deitatem nequaquam potest pertinere; humanae uero naturae euidenter potest aptari, qui et

1 siminus magis C^* H r | pulurare C^* 2 ob opificationem r 3 in (*bef* carnis) *add* C^* H 5 sola C H: *txt* r 8 diuinitas erat H 9 causa (*for* uisa) H | ad *om* H 12 iustificatur C iustificatum est r 14 quae et H quia l

2. *ab opificatione Dei alienare*, &c.] Cf. Iren. i. 23 § 2: "Ennoiam degredi ad inferiora et generare angelos et potestates, a quibus et mundum hunc factum dixit." Hippol. vi. 18: ἐπίνοια μεγάλη, θήλεια, γεννῶσα τὰ πάντα —*Opificatio* (=δημιουργία) is unknown to the lexicons, exc. from this translation.

3. *propter hoc etiam carnis*, &c.] That Simon represented the Incarnation and Passion as docetic, is stated by Iren. i. 23 § 3; the Greek has survived in Hippol. vi. 19: κακῶς γὰρ διοικούντων τῶν ἀγγέλων τὸν κόσμον διὰ τὸ φιλαρχεῖν αὐτούς, εἰς ἐπανόρθωσιν ἐληλυθέναι αὐτὸν ἔφη...ὡς καὶ ἄνθρωπον φαίνεσθαι μὴ ὄντα ἄνθρωπον, καὶ παθεῖν δὲ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ δεδοκηκέναι μὴ παθόντα. This is repeated by Thdt. *haer. fab.* i. 1.

5. *uideretur...uideri*] A singular instance of the laxity of our translator's Latin style.

8. *quod de Deo*, &c.] Cf. Thdt. *Eranist.* l. c.: ἁρμοδίως τοίνυν ὁ θεῖος ἀπ. εἶπεν 'θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί· δι' ἐκείνης γὰρ ἡ ἀθέατος ἐπεφάνη φύσις. And *ad h.l.*: ἐν σαρκὶ γὰρ τὴν θείαν ἔφη φανερωθῆναι φύσιν.

14. *humanae...accepit*] Cited by Lanfranc; see vv. ll.

humanae uero naturae, &c.] Manifestation could be fitly predicated of God the Word, justification only of the *homo susceptus* ("h. naturae...*qui*," &c.). Cf. the fragm. of Th. *de incarn.* xiii. in Migne *l.c.* (=Sachau, pp. 53, ٥٩): δεδικαιῶσθαι ἐν πνεύματι λέγων αὐτόν, εἴτε ὡς πρὸ τοῦ βαπτίσματος μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας τὸν νόμον φυλάξαντα, εἴτε ὡς μετ' ἐκεῖνο τὴν τῆς χάριτος πολιτείαν τῇ τοῦ πνεύματος συνεργείᾳ μετὰ πολλῆς πληροῦντα τῆς ἀκριβείας. In what sense Th. understood ἐδικαιώθη appears from a fragm. of his *liber ad baptizandos* (Migne, 1015): "Christum iustificatum et immaculatum factum virtute s. Spiritus, sicut b. Paulus modo quidem dixit quod 'iustificatus est in Spiritu,' modo uero 'qui per aeternum Spiritum immaculatum se obtulit Deo;' comp. the important passage on our Lord's conflict with the flesh, printed by Lagarde, *anal. syrr.* p. 101 sq.

Spiritus inhabitationem in baptismate accepit, quando et in specie columbae insuper illum uenit. sed a Spiritu in solitudinem ductus est ut contra diabolum in agone decertaret, et in Spiritu Dei eiciebat daemones, sicut ipse in euangeliis dicit; et ad plenum omnia illa quae secundum inhabitantem in se Spiritum gratiae pro nostra expediebat salute. primitiae quidem nostrae salutis erant illa quae secundum Christum celebrantur; unde et Spiritus ad perfectionem omnium suscepit bonorum inhabitationem Dei Verbum, eo quod et nobis participatione Spiritus omnium bonorum causa adquiritur siue in praesente saeculo siue in futuro. et illud non est mirandum si qua de eodem ipso disputans de deitatis sermonibus ad humanit tem transisse uideatur. consuetudo haec est diuinarum scripturarum; sicut non solum in apostolica interpretatione id osten-

1 habitationem *l* | accipit *C** 2 super (*for* insuper) *r* 4 dixit *H* 6 Spiritus *C* H r* 7 salutis nostrae *r* | celebratur *H* celebrabantur *C* (*corr*) 8 suscipit *C* H r* 9 uerbi *C H r* 11 quasi (*for* si qua) *C r* 12 ipse *H* 14 non solum *om H*

Such language shews the danger of Th.'s speculations, and deserves the censure of Vigilius (*constit.* 42 [Migne *P. L.* 69, 92]): "sic separatus a Verbo Dei insinuatur homo, ut s. Spiritus uirtute immaculatus et impeccabilis, quasi aliquis iustus homo, asseratur effectus." It is instructive to compare the sound and reverent comments of Chrys. (ἤτοι τοῦτο λέγει, 'καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς', ἢ ὅτι 'δόλον οὐκ ἐποίησεν'), Thdt. (τὴν γὰρ ἀνθρωπείαν φύσιν ἀνειληφώς, ἐλευθέραν ταύτην ἁμαρτημάτων ἐφύλαξεν), and Thpht. (ὁ δὲ κύριος πᾶσαν δικαιοσύνην ἐπλήρωσεν ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ὁμοούσιος ὢν αὐτῷ καὶ ἔχων αὐτὸ συνὸν αὐτῷ φυσικῶς, καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ ἡμῖν διδοὺς τὸ ἐν τούτῳ δεδικαιῶσθαι).

1. *in baptismate accepit*] On the significance which Th. attached to the Descent of the Spirit at the Baptism, see the fragm. on S. Luke iii. 22 (Migne, 177): "Spiritus s. in specie columbae descendens permansit super eum [*i. e.* filium adoptiuum], quatenus in coniunctione ad eum qui uere filius est eius cooperationi intentus maneat, firmam adoptionis habens dignitatem."

2. *sed a Spiritu*] ἀλλὰ γὰρ παρὰ τοῦ πνεύματος, κ.τ.λ. [cf. I. p. 80, l. 11, note]. Comp. the Latin fragm. in Migne, 996, where Th. uses these facts as an argument against Apollinarianism. It will be observed that the question raised by S. Cyril's 9th anathema already lurks in the background of these passages, but does not yet press for an answer.

4. *sicut ipse...dicit*] S. Matt. xii. 28, ἐν πνεύματι θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια.

9. *eo quod et nobis*, &c.] Comp. Lagarde, *anal. syrr.* p. 102: ܘܐܝܕܢܗ ܒܪܘܚܐ. ܡܛܠ ܕܐܦ ܚܢܢ ܒܡܘܕܪܫܐ ܕܪܘܚܐ ܒܠܚܘܕܝܢ ܗܘܝܢ ܕܢܡܛܐ ܠܘܬ ܫܘܠܡܐ ܕܢܕܩܘܬܐ:

13. *transisse uideatur*] Cf. *supra*, p. 136, l. 9, and I. pp. 219, l. 1; 272, l. 10 sq.

dimus, sed et in euangeliorum interpretatione identidem id demonstrauimus.

adparuit angelis.

hoc est, 'perspicuus et angelis factus est'—hoc enim dicit *adparuit;* ut ostendat quemadmodum magnitudo eius et angelis existeret mirabilis.

praedicatus in gentibus.

'adnuntiatus (inquit) est hominibus.' deinde, quod maius est:

creditus est in mundo.

nihil enim magnum erat quod praedicabatur secundum se, si non et fides auditorum subsecuta fuisset. hoc autem dicebat magnitudinis eius sufficientem probationem, eo quod homines qui in omnibus locis erant susciperent de eo fidem; qui numquam paterentur cum consensu credere de illis quae de eo dicebantur, si non rebus ipsis de his quae dicebantur testimonium satisfactionem percepissent.

adsumptus in gloria.

dicit enim de illa adsumptione qua de hominibus adsumptus est. in ultimo autem illud posuit, quasi quia sufficiens esset ad fidem eos inuitare, eo quod et angelis fuerit factus perspicuus, et hominibus praedicatus, fide sit ab illis susceptus. haec de Christo dicens, quasi quia et necessarie et cognosci et custodiri

1 identibus is (*for* identidem id) *C* uidentibus his *H r* 7 praedicatum *r* 8 est inquit *r* 9 creditum *H r* 11 adiutorum *C** 14 de *om r* 16 satisfactione *r* 17 assumptus est *r* 22 quia *om C** | necessario *r* | custodire *C H*: *txt r*

1. *et in euangeliorum interp.*] Cf. the fragments on Matt. xvi. 3, Joh. xi. 35, xx. 17 (Migne, 709 sq., 764 sq., 783).

4. *perspicuus et angelis*] Chrys.: ὥστε καὶ ἄγγελοι μεθ' ἡμῶν εἶδον τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, πρότερον οὐχ ὁρῶντες. Thdt.: τὴν γὰρ ἀόρατον τῆς θεότητος φύσιν οὐδὲ ἐκεῖνοι ἑώρων, σαρκωθέντα δὲ ἐθεάσαντο [cf. however the suggestive fragm. of Clem. Alex. preserved by Oec.: ὤφθη ἀγγέλοις· οὐχ ὡς τοῖς ἀνθρώποις]. "Perspicuus...est" is cited by Lanfranc.

14. *numq. pat.*] οὐκ ἂν ἐτόλμησαν (?).

15. *testimonium satisfactionem*] "Unless they had recognized in the actual facts a body of evidence which served as a security for the truth of what they were called to believe." Or *uel* may have fallen out between the words; cf. I. p. xxxvi.

18. *de illa adsumptione*] On the twofold use of ἀνάληψις see Suicer, *s. v.*

19. *in ultimo*, &c.] Thdt.: τοῦτο γεγένηται μὲν πρὸ τοῦ κηρύγματος· τελευταῖον δὲ αὐτὸ τέθεικεν, διδάσκων ὡς εἰκότως ἐπιστεύθη τὸ κήρυγμα.

debeant, nec a ueritate dimoueri, si tamen firma et non absolute horum confessio apud fideles permanserit. adiecit et aliud:

Spiritus autem manifeste dicit quoniam in nouissimis temporibus discedent quidam a fide, adtendentes spiritibus erroris et doctrinis daemoniorum in hypocrisin mendaci[loqu]orum, cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere a cibis.

euidens quidem quoniam haec dicit beatus Paulus non quia tunc iam apud aliquos coeperant ista profiteri, sed quod postea ista erant ab hominibus principium sumptura. nam et ista eo Spiritu cognouisse designauit, et quod in nouissimis temporibus sint futura pronuntiauit. †coniunxit uero ea illis sermonibus quae de Christo fuerant dicta, non absolute, sed quoniam illos ipsos sciebat tales esse futuros qui et nuptias et escas erant adempturi, simul negantes et quod suscepta fuerit caro a Deo Verbo; optime ergo ea cum illis complexus est*, ut uideretur insistere ex utroque latere quasi aduersus unum propositum. nam et Manichaeos et Marcionistas et eos qui de Valentiniana sunt

---

ἐπισυνῆψεν ταῦτα τοῖς περὶ τοῦ Χριστοῦ λόγοις, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς αὐτοὺς ἠπίστατο ἔσεσθαι τοὺς περί τε γάμων καὶ βρωμάτων ἐκεῖνα ἀναιροῦντας, καὶ τὸ ἀνειλῆφθαι σάρκα παρὰ τοῦ θεοῦ λόγου μέλλοντας ἀναιρεῖν, εἰκότως αὐτὰ ἐκείνοις συνέπλεξεν.

1 obsolute *H* 2 adiecit et aliud *om r* 3 dat (*for* dicit) *C* H* 4 discendent *C** 5 doctoris *C** | hipocrisint (*sic*) *C* hypocrisi *r* | mendaciorum *C H* loquentium mendacium *r* 6 suam *om r* 7 et reliqua (*aft* cibis) *add C H* et cetera *r* 8 et uidens (*for* euidens) *C** 12 ex (*for* ea) *H* 18 Marcianistas *C H* | Valentiniani *C H r* 19 sq. Coisl. 204, f. 201 b [Cr. vii. 32] *ἐπισυνῆψεν, κ.τ.λ.* 22 λόγον Cr.

1. *dimoueri*] Sc. debeat [Timotheus].

5. *mendaci[loqu]orum*] *Mendaciorum* (see vv. ll.) is probably a copyist's error for *mendaciloquorum*, which I have restored from the *O. L.* The Vulg. has "loquentium mendacium." On *cauteriatam*, see Rönsch, *Itala*, p. 145.

8. *non quia tunc*, &c.] Chrys.: *οὐ περὶ Ἰουδαίων λέγει ταῦτα· πῶς γὰρ τὸ 'ἐν ὑστέροις καιροῖς;'* *Prof.*, passive.

11. *eo Spiritu*] For. leg. *et Spiritu*; unless *eo* represents the article (Rönsch, *Itala*, p. 423).

12. *coniunxit non absolute*] The *δέ* of c. iv. 1. links this prophecy to the *locus classicus* on the Incarnation which has just preceded. 'There is a close connexion between the denial of the Incarnation and the false asceticism which the Apostle foresees.'

18. *Manichaeos*] Cf. 1. p. 5, l. 11, note. Chrys. *ad h. l.*: *περὶ Μανιχαίων*

haeresi et omnes qui eiusmodi sunt, similiter quis perspiciet et nuptias dampnare et escarum usum quasi inhonestum criminare; et quod adnitantur ostendere carnem a Domino non fuisse susceptam. intendendum uero quemadmodum amarissime memoratus eorum, et ut uehementer instituat de illis qui ista docere in nouissimis temporibus incipient, spirituum alienorum seductiones eas esse dicens, et 'doctrinas daemoniorum' uocans illas; sic grauem horum professionem esse existimabat. bene autem quoniam dixit *hypocrisin* mendacium. omnes isti Christianos se esse simulant et doctrina sua maiorem se tenere promittunt castitatem, multum uero pietatis contraria eos qui sibi obtemperant de Christo docere adnituntur; omnia uero illa quae luxuriae sunt plena, quae et omnem in se continent prauitatem, ipsi inter se agere cum omni properant sollicitudine. quae inprimis ad plenum silere uidentur; atubi uero per illam quam ineunt simulationem aliquem instanter suaderi sibi per omnia fecerunt, tunc illa sermonibus quibusdam adducunt ad medium, suadentes ut illa peragant quasi pietatis opera perficientes quae omnis sunt spurcitiae plena. et hoc inueniet quis si illa omnia

1 quos perspicit *C* (*corr*) 2 criminari *C* (*corr*) *r* 6 malignorum (*for* alien.) *r* 9 in hypocrisi mendaciorum *C* (*corr*) in hypocrisi loquentium mendacium *r* | nam (*bef* omnes) *add r* 11 pietati *C* (*corr*) 12 adnititur *C* H* 14 agere (*aft* inter se) *om C* | omnia *H* 15 adubi *C* H* | ad illam quae *H* 17 fecerint *C* (*corr*) | in (*for* ad) *r* 19 omni (*for* omnis) *C* H r*

καὶ Ἐγκρατιτῶν καὶ Μαρκιωνιστῶν καὶ παντὸς αὐτῶν τοῦ ἐργαστηρίου ταῦτά φησιν. Ambrstr.: "doctrina.....quae nunc in Marcionitis, quamuis paene defecerint,... aut maxime in Manichaeis denotatur; hi enim et Christum natum negant et nuptias prohibent et abstinendum a cibis tradunt."

Marcionistas] "Marcionitae" is the form used by Tertullian (*de praescr.* 29, *adu. Marc.* 8), Cyprian (*ep.* 73 § 4), Ambrstr. (l.c.); "Marcionistae" (Μαρκιωνιστής, Hippol. *phil.* vii. 31) is found in the jurists. *Marcianistas*, *Valentiniani*, are both perhaps errors of transcription; Μαρκιανιστῶν appears, however, as a *varia lectio* in Chrys. *l.c.*

1. *et nuptias dampnare*, &c.] Cf. Ambrstr. *ad h. l.*, cited in the last note. As to Marcion, comp. Tert. *adu. Marc.* 1: "nuptias abstulit;" *de ieiun.* 15: "[apostolus] reprobat illos qui iubeant cibis abstinere, sed de prouidentia Spiritus sancti praedamnans iam haereticos perpetuam abstinentiam praecepturos ad destruenda et despicienda opera Creatoris, quales inueniam apud Marcionem;" *de carne Chr.* 1: "[Marcion], ut carnem Christi negaret, negauit etiam natiuitatem." Hippol. *phil.* vii. 30: φέρε δή, ὦ Μαρκίων...κωλύεις γαμεῖν, τεκνοῦν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων.

9. *omnes isti Christianos*, &c.] Thdt.: τὸ δὲ 'ἐν ὑποκρίσει ψ.' τέθεικεν, ἐπειδὴ τὴν χριστιανικὴν ἑαυτοῖς ἐπιθέντες προσηγορίαν ἄντικρυς ἐναντία διδάσκουσιν.

quae praedicta sunt cautissime considerare uoluerit, licet non facile possint deprehendi, eo quod latere plurimos super talibus operibus adnituntur. consequenter autem adiecit: *cauteriatam habentium suam ipsorum conscientiam;* qui enim de castitate se disputare simulant, omnem spurcitiam in se perpetrare inueniuntur. euidens quoniam talia facientes non integram possunt habere conscientiam; contraria enim specie suorum sermonum sibi ipsi conscii sunt, quae et in se exercent et alios docent. euidens autem quod dixit: *prohibentium nubere, abstinere a cibis,* [non] ostendens quoniam non nubere aut non sumere escas crimine dignum est, sed quod lege ista prohibere adnitantur; ex arbitrio enim continere se aliquem ab istis non est inconueniens. nam prohibere de his necessitatis est potius, non propositi, quod similiter dicere non potest, quoniam ubi propositum est, ibi continentia; ista uero euidens execratio est. notandum uero est in eo quod dixit *abstinere a cibis,* sicuti et in praefatione notauimus, eo quod nullam diligentiam eloquentiae faciat, multa dicens inperfecte. nam et hoc in loco quod dixit *prohibentium,* quasi per necessitatem illud fieri accipiens, sequen-

4 habentes *H* | se disputare *om r* 6 euid. est *r* | integra *H* 7 conscientiam (*aft* habere) *om C* H.* | serm. suor. *H** 9 euid. a. est *H* 10 non (1°) *om C H r* 16 imperfectione (*for* in praefat.) *C* inperfectione *H* imperfectionem *r*

2. *super talibus op.*] Cf. 1. p. 42, l. 4, note.

4. *qui enim...inueniuntur*] Cited by Lanfranc.

7. *contraria e. specie,* &c.] *Specie* is apparently a gen. (=*speciei,* cf. *supra,* p. 115, l. 3, note; or *speciae,* cf. *De Vit,* s. v.). *Contraria sibi ipsi* [*ipsis?*] *conscii* =*ἐναντία συνειδότες ἑαυτοῖς.* Cf. Chrys.: *τὸ δὲ συνειδὸς κεκαυτηριασμένοι, τουτέστιν πονηροῦ ὄντες βίου.* Thdt. brings out the point of the metaphor; '*κεκαυτ.*' *δὲ κέκληκεν, τὴν ἐσχάτην αὐτῶν ἀναλγησίαν διδάσκων* (cf. 1. p. 172, l. 5, note).

10. *non ostendens,* &c.] See vv. ll.; and cf. Thdt.: *οὐδὲ γὰρ τὴν ἀγαμίαν καὶ τὴν ἐγκράτειαν διαβάλλει, ἀλλὰ τῶν ἀναγκαζόντων νόμῳ ταῦτα μετιέναι κατηγορεῖ.*

12. *ex arbitrio*] Cf. *supra,* pp. 104, 105.

13. *prohibere de his*] The lexx. cite an ex. of this construction from Lucilius.

15. *euidens execratio est*] 'A prohibition of this kind amounts to an anathema, such as Saul's (1 Sam. xiv. 24), or that of the conspirators (Acts xxiii. 12) who *ἀνεθεμάτισαν ἑαυτούς, λέγοντες μήτε φαγεῖν μήτε πιεῖν.*' Perhaps however *execratio* merely represents some such word as *ἀπαγόρευσις,* and the meaning is: 'in such a case no choice is left; there can be no exercise of *προαίρεσις,* and therefore no virtue in the act of abstaining.'

16. *in praefatione*] Cf. *supra,* p. 70, l. 14 sq.

19. *quasi per necessitatem,* &c.] Th. means that as *κωλυόντων* involves the idea of compulsion, the Ap. carries on this

tiam dictorum reliquit inperfectam, quasi quia hinc possit etiam illud cognosci quoniam incusat eos qui cogunt abstinere a cibis. deinde dicens eam sententiam quam et accusat quia in ultimo erit apud homines, adicit probationem quod non conuenienter ista proponant:

quae Deus creauit ad fruitionem cum gratiarum actione.

nam et ualde inconueniens erat, Deum illa ad hoc facientem, lege ab eorum usu homines prohibere. necessario uero adiecit, *cum gratiarum actione* dicens, ita ut et modum adiciens esse uideatur ipsius usus secundum quem facta sunt, sufficienter comprobans prauitatem prohibentium. si enim gratias agere Deo bonum pro escis, impium est incusare eas, nullam de cetero gratiarum actionem subrelinquentes illis qui ita eas sibi tributas esse existimant. nam is qui ad hoc facta illa a Deo confitetur, licet contineat se suo proposito, tamen cognoscit quod conueniat de illis Deo gratias agere. et arbitrio eorum prauitatem latius subplicans, adiecit:

fidelibus et qui cognouerunt ueritatem.

non dixit absolute 'hominibus,' et quidem omnibus hominibus similiter usus escarum propositum esse uidetur, eo quod ita eos uniuersitatis fecerit Deus; sed ut maiorem ostendat prauitatem eorum qui ita de escis sentiunt, siquidem et alia dicere usurpant de illis quorum uel maxime usus omnibus uidetur esse

1 quae (*for* quia) *C* H* quod *C* (*corr*) : *om r* 2 quo (*for* quoniam) *r* 3 etiam (*for* eam) *r* | incusat *C* (*corr*) 6 ad percipiendum (*for* ad fruit.) *r* 9 modus adiectus (*for* modum adiciens) *r* 10 quae (*for* quem) *r* 11 est (*aft* enim) *add C* 12 est *om C* | incausare *C** | nullum *r* 13 subreliquentes *C** 16 arbitrii *C* (*corr*) *r* 17 explicans *r* | et (*aft* subpl.) *add CH*: *txt r* 19 et quidem, hominibus (2°) *om r* 20 de usu (*for* usus) *r* | propositus *C* (*corr*) 23 de illis usurpant *H*

idea into the next clause, neglecting the negative form in which it had been expressed. It is interesting to compare the remark of Oec.: οὐκ ἔστιν.....παράδραμα ἀποστολικόν, ἀλλὰ καὶ ὀρθῶς εἰς τὴν Ἀνθίδα συνήθειαν διαπεφρασμένον.

6. *quae...ad fruitionem*] ἃ (*sc.* βρώματα) εἰς μετάληψιν. O. L. and Vulg., "quos (*sc.* cibos)...ad percipiendum."

7. *Deum ... facientem*] For other instances of this acc. abs. cf. I. p. 153, l. 15, note. Here I retain the irregularity in the text, since it is presented both by the MSS. and by Rabanus.

17. *subplicans*] In this sense apparently without example; the translator seems to have used it to represent ὑποπλέξας, ὑποτείνας or the like.

18. *et qui*] So Clarom.; O. L. generally and Vulg., "et his [*s.* iis] qui."

22. *alia dicere*] For. leg. *talia. De illis*, &c., i.e. de fidelibus; since Th. is

et necessarius et aptus. accusat uero eos grauius, adiciens *cum gratiarum actione*, nam ideo factae sunt escae ut cum gratiarum actione unusquisque eas insumat, etenim iustum est eos qui fruuntur illas, gratias agere ei qui eas largire dignatus est. sed hoc non de omnibus dicit, sed de solis fidelibus loquitur; nam infideles nec gratiarum actionem reddere sciunt. itaque etsi pro ratione opificationis in commune omnibus usus escarum propositus esse uidetur, sed ut oportet conuenienter fieri fidelibus magis uidetur posse aptari. multam ergo prauitatem eorum per hoc ostendit qui cum gratias agere deberent pro largita sibi requie, utrum insumant eas utrum se ab eis contineant, utpote fideles, e contrario incusant escas quod non sint bene factae et usum earum lege adnituntur abdicare. deinde dicens quia a Deo factae sunt, consequenter adiecit:

quia omnis creatura Dei bona, et nihil reiciendum.

'quemadmodum (inquit) incusatione dignum possit uideri illud, a Deo factum?' bene autem illud generaliter dixit, quoniam *omnis creatura Dei bona est, et nihil est reiciendum.* omnia autem utilia sunt; itaque et illa quae in usum escae data sunt non sunt reicienda, sed potius recipienda, eo quod a Deo sint ad hoc facta. adiecit autem iterum et modum secundum quem oportet eosdem escas insumere:

quoniam cum gratiarum actione percipitur.

deinde adicit et quod ex illis lucrum possit adnasci:

sanctificatur autem per uerbum Dei et orationem.

'nam insumptio escarum, quando cum gratiarum efficitur

1 adicens *H* 4 illis *C r* | largiri *C* (*corr*) *r* 6 actionum *C** actione *H* 7 opificationes *C** 8 fieri conu. *H* 11 require *C H*: *txt r* 12 et (*bef* quod) *add r* 13 adnitantur *C* H r* 15 quoniam (*for* quia) *r* | reiecientem *C** reicientem *H* 16 non (*bef* possit) *add r* 17 illud enim *C* illud quod *r* | est (*aft* factum) *add C r* | generaliter illud *r* 18 est (*aft* nihil) om *r* | reiecien-dum *C** 22 easdem *r* 23 quod (*for* quoniam) *C* (*corr*) *r* 24 adiecit *r* 26 in sumptione *C r*

explaining why S. Paul wrote τοῖς πιστοῖς rather than τοῖς πᾶσιν. Cf. *infra*, l. 9.

4. *largire*] Cf. *largita* (l. 11). Rönsch, *Itala*, p. 300.

11. *requie*] See vv. ll., and cf. 1. p. 250, l. 5, note. For this meaning of *requies*, comp. our "refreshment" = food.

25. *sanctificatur autem*] Latin versions, "s. enim;" and so the Gk.

actione, iam non communem escam facit participare, sed sanctam; in eo etenim dum gratiae aguntur Deo, etiam escae sanctificantur.' sic ad dogmaticos egressus sermones, ad confirmationem ueritatis illos interserens quorum et *firmamentum* ecclesiam esse adseruit; dicens autem illa uel maxime quae tunc dici oporterent pro commotis tunc quaestionibus, ita ut Timotheus frequentem de his doctrinam faceret ad fideles, adicit:

haec proponens fratribus, bonus eris minister Iesu Christi.

'eris (inquit) minister Christi probabilis, si haec cum sollicitudine eos qui fide nobis iuncti sunt docueris.' et ostendens quia et ipsi utilis sit huiusmodi sollicitudo:

enutritus (inquit) *uerbis fidei et bonae doctrinae quam subsecutus es.*

'proficiet (inquit) hoc et tibi in melius; nam dum cum debita sollicitudine docere alios illa quae fidei sunt adniteris, maiorem firmitatem ipse eorum adquiris, quasi qui et adsidua meditatione nutriaris.' illis ostendere uolens quod aptum sit illi ut adsidue alios doceat; adiciens *quam subsecutus es*, hoc est, 'quae frequenter et audisti et didicisti semper mecum degens, haec

1 participari *C* (*corr*) 5 dixitque (*for* dicens autem) *r* 6 maxime (*aft* tunc) *add r* 7 frequenter *r* 8 ideo illum his uerbis admonet (*for* adicit) *r* 9 Chr. I. *r* 11 simul (*aft* ost.) *add r* 12 quae (*for* quia) *C** quod *C* (*corr*) que *H* | ipsa *C* | huiusmodi *om H* 13 assequutus *r* 15 necdum (*for* nam d.) *C** nam nudum *H* nam quando *r*: *txt C* (*corr*) *l* | cum *om l* 16 illa *om H* 19 quod secutus est quasi diceret haec quae (for adiciens...hoc est) *r* | haec quae *C*

1. *iam non communem*, &c.] Chrys.: *εἰ καὶ γένοιτο κοινόν, ἀλλ' ἔχεις τὸ φάρμακον· σφράγισον, εὐχαρίστησον, δόξασον τὸν θεόν, καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἀπέπτη.*

4. *interserens*] Cf. *supra*, p. 134, l. 7.

6. *comm. tunc quaestionibus*] Such questions had already been raised (cf. p. 136, l. 1 sq.), although the form which they were afterwards to assume (p. 139, l. 8 sq., notes) had not yet manifested itself.

11. *qui fide nobis iuncti sunt*] *τοὺς ὁμοπίστους* (cf. Thdt.).

13. *subsecutus*] Cf. *infra*, l. 19. So Clarom.; Vulg., "adsecutus."

17. *medit. nutriaris*] Chrys.: *ἐντρεφόμενος, τουτέστιν, μαρυκώμενος· συνεχῶς τὰ αὐτὰ στρέφων, ἀεὶ τὰ αὐτὰ μελετῶν.* Comp. the English Collect for the second Sunday in Advent.

20. *mecum degens*] Pelagius looks further back: "quia ab infantia sacris litteris...fuerat eruditus." Cf. Peshito: ܘܒܝܘܠܦܢܐ ܠܘܬܗ ܕܗܠܟܬ ܐܢܬ.

iustum est te docere et alios.' exhortans uero eum in hisce dictis sufficienter ut doctrinae inmineat cum omni sollicitudine, dehortatur eum pariter ne illis quae contraria sunt uel leuiter intendat, dicens :

profanas autem et aniles fabulas deuita.

hoc uel maxime prae ceteris commodo dictum est ab apostolo. si igitur quis libris apocryphis intendere uoluerit, illis quos habere uidentur illi qui ista dogmata profitentur, nomine quidem beatissimorum editos apostolorum, daemoniacorum uero hominum conscriptione repletos, perspiciet dictorum Pauli commoditatem. ita autem et omnes profani sunt sermones illi et aniles fabulae quae in hisdem libris inseruntur; immo et a fabulis anilibus plus sunt execrabiliores, spurcitias enim et immunditias continent quae nec aures hominum sustinere potuerunt. haec uero super dehonorationem illorum quae ab aduersariis confincta sunt commode dicens, et consequenter praecedentibus adiecit iterum :

1 docere te *H* 2 inmineant *C* Hr* 4 intendant (*om* dicens) *r* 5 ineptas (*for* prof.) *r* 6 quomodo (*for* comm.) *H* 7 apocrisin *C** apocrysin *H* | illos *C r* 9 apost. ed. *H* 12 illis (*for* hisdem) *r* 13 animalibus (*for* anil.) *C H* | exacrabiliores *C** execrabiles *H r* 15 conficta *Hr* 16 et *om C* (*corr*)

5. *profanas*] So O. L.; Vulg., "ineptas."

6. *commodo*] =commode; see lexx.

7. *libris apocryphis*] The reference is not to such Gnostic works as the Ἀπόφασις μεγάλη or the Πίστις σοφία, but (as the sequel shews) to their spurious Gospels, Acts, and Apocalypses; cf. Euseb. *H. E.* III. 26; τὰς ὀνόματι τῶν ἀποστόλων πρὸς τῶν αἱρετικῶν προφερομένας [γραφάς], ἤτοι ὡς Πέτρου καὶ Θωμᾶ καὶ Ματθία, ἢ καί τινων παρὰ τούτους ἄλλων εὐαγγέλια περιεχούσας, ὡς Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων πράξεις. IV. 23: καὶ περὶ τῶν λεγομένων δὲ 'ἀποκρύφων' διαλαμβάνων [Ἡγήσιππος], ἐπὶ τῶν αὐτοῦ χρόνων πρός τινων αἱρετικῶν ἀναπεπλάσθαι τινὰ τούτων ἱστορεῖ. The subject has been abundantly illustrated by Prof. Lipsius in the *Dict. of Chr. Biogr.* [articles *Acts* (*apocryphal*), *Apocalypses*, *Gospels* (*apocryphal*)].

Chrys. regards the γραώδεις μύθους as τὰς Ἰουδαίων παρατηρήσεις, and is followed by Thdt., who explains that he means οὐ τὸν νόμον, ἀλλὰ τὴν ἐψευσμένην ἑρμηνείαν τοῦ νόμου καὶ τὴν ἄκαιρον αὐτοῦ φυλακήν. Oec. repeats these views, but adds, perhaps with reference to Th.: ἢ καὶ περὶ ἑλληνικῶν καὶ αἱρετικῶν φλυαριῶν ταῦτα λέγει.

12. *a fab. anil. plus sunt execr.*] Cf. Rönsch, *Itala*, pp. 279, 452.

15. *super dehonorationem*] = ἐπὶ ἀτιμίᾳ. For the word cf. Paucker, *subrel. add. lexx. lat.* *Praehonoratio* occurs above (1. p. 110, l. 9), and *de honorare* is found in Salvian (Rönsch, p. 203).

confincta] Cf. Rönsch, *Itala*, p. 295.

exerce teipsum ad pietatem.

et in prioribus dicens quoniam 'doce ista cum debita sollicitudine; adiuuabit autem frequens eorum meditatio non solum eos, sed et te.' et quia interiecit illa in illis sermonibus quos in dehortationem aduersariorum fecerat, ad illa ipsa rediit. bene uero exercitationem pietatis diligentiam dixit esse doctrinae, quae alios ita instruere deproperat ita ut sit exercitatio pietatis ei qui pietatis exequitur opera. 'exercitationem' uero dicit ut alios cum omni diligentia ista instruat; frequens autem meditatio pietatis laborem solet exercere. et quoniam exercitationem illam quasi ad corporalem agonem dixit, ex comparatione illius ostendit istius differentiam:

corporalis (inquit) *exercitatio ad modicum est utilis; pietas uero ad omnia est utilis, promissiones habens uitae praesentis et futurae.*

'qui enim in agone sunt corporali et ad hoc seipsos exercent usque in praesentem uitam, inde solent habere solatium. nam pietatis agon et istius exercitatio ex multis partibus nobis magnum praebet iumentum, promittens nobis in futuro saeculo magna praebere; nam secundum praesentem uitam

2 in deterioribus C^* in posterioribus C (*corr*) de interioribus H : *txt* r 3 adiuuauit H 5 reddidit C 7 qua r 10 labore C^* H r | exerceri r 12 illius (*for* istius) r 13 nam corp. (*for* corp. inquit) r | est *om* C^* 13, 14 utilis est r 14 autem (*for* uero) C r 19 adiumentum C (*corr*) iuuamentum r | promittent C^* H promittitque r

2. *in prioribus*] I.e. on v. 6. Rab. seems to have here preserved the true reading, unless it be thought that the variants point rather to *in superioribus*.

5. *bene uero exercit.*, &c.] I.e. γύμναζε takes up the thread of ταῦτα ὑποτιθέμενος (v. 6), the 'exercise' recommended being that of careful and diligent teaching, accompanied by a consistent life. Sound teaching implies much preparatory labour, and hence it is styled by the Ap. a γυμνασία.

Chrys. and Thdt. think only of the teacher's *life*—γ. σεαυτὸν ... πρὸς βίον καθαρόν (Chrys.); εὐσεβείας δὲ γυμνασίαν ἐκάλεσεν τὸν ἐπαινούμενον βίον· ἡ πολιτεία γὰρ τοῖς ἀγῶσιν ἁρμόττει (Thdt.).

12. *istius differentiam*] 'The superiority of spiritual exercise over corporeal;' cf. Chrys.: ἀπὸ συγκρίσεως τὴν ὑπεροχὴν ταύτης δηλῶν.

14. *praesentis*] So Ambrstr.; Vulg., "quae nunc est."

18. *agon*] See I. p. 113, l. 8, note.

19. *iumentum*] = iuuamentum. The shorter form, though perhaps without example in the uncompounded noun, occurs here in both our MSS. *prima manu.*

conferre nobis non minima potest.' nam quod dixit 'uitam praesentem,' sic dicit quod pii, si etiam aliquando necessitatem sustinuerunt, plurimum iuuamen etiam secundum praesentem uitam adsequuntur. et dictum suum confirmans adiecit:

fidele uerbum et omni acceptione dignum.

hoc est, uera haec dixit quae nullam dubitationem suscipere poterant, eo quod pietas suis sectatoribus multorum bonorum largitatem praestare uidetur. et post confirmationem suorum dictorum iterum ad sequentiam exhortationis suae conuertitur:

in hoc (inquit) *laboramus et exprobramur, quoniam sperauimus in Deum uiuum, qui est saluator omnium hominum, maxime fidelium.*

'itaque cum pietas multa bona possit prouidere, nec mirum est nos qui credimus Deo semper extanti pro eo et laborare et exprobrari pro quo et pati optimum est, eo quod scit omnes saluare sua bonitate; fidelibus uero ob alacritatem animae eorum etiam multas scit praestare mercedes.' et quoniam per omnia ostendit necessarium esse horum studium et ut exerceantur ad pietatem ceteros docentes, resumit praepositam exhortationem, adiciens:

praecipe haec et doce.

non absolute posuit *praecipe*, sed quod conueniat eum in-

1 quod uero (*for* nam quod) *r* 2 dixit *r* | si pii *r* 4 et...adiecit *om r* 5 fidelis sermo, dignus *r* 9 et ait (*aft* conuertitur) *add r* 10 inquit *om r* | maledicimur (*for* exprobr.) *r* | quia (*for* quoniam) *C r* 14 pro ea *H r* 15 pro quod *C H* | bonum (*for* opt.) *H* 17 ost. per omnia *H* 18 est (*for* esse) *C H r* | et *om C* (*corr*) 19 resumens *C* (*corr*) | propositam *H* 20 adicit *C* et ad. *r*

5. *fidele uerbum*] O. L. and Vulg., "fidelis sermo." Cf. II. p. 79, l. 12, note.

6. *h. e. uera haec dixit*] Cf. II. p. 79, l. 17, note. Th. here applies the formula to the preceding words. Cf. Thpht.: ποῖος λόγος; ὅτι καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ ἡ εὐσέβεια ὠφελεῖ.

10. *exprobramur*] So Cod. Boerner.; Vulg., "maledicimur." Th., it will be observed, read ὀνειδιζόμεθα, not ἀγωνιζόμεθα (cf. *infra*, l. 15). *Sperauimus* (ἠλπίκαμεν), so Vig. Taps.; O. L. generally and Vulg., "speramus."

14. *Deo semper extanti*] τῷ ἀεὶ ὄντι, τῷ ἀϊδίῳ. Thdt.: ἀϊδιόβιος γὰρ θεὸς ἀγωνοθετεῖ τοῖς ἀθλοῦσιν.

19. *resumit praep. exh.*] I.e. παράγελλε takes up γύμναζε, as γ. had succeeded to ὑποτιθέμενος. (Cf. *supra*, p. 146, l. 5, note.)

22. *non absolute p.* '*praecipe*'] 'Not

stanter insistere, si quando res ipsa eum id facere compellerit. deinde quia iuuenis erat, et uidebatur aetas ipsa a plurimis contempni, adiecit:

nemo iuuentutem tuam contempnat.

'noli autem propter aetatem pusillanimis esse, neque caueas quin cum auctoritate doceas, eo quod ad hoc sis in iuuentute electus.' admirabilis uere est adiectio quam adiecit, dicens:

sed forma esto fidelium in uerbo, in conuersatione, in caritate, in fide, in castitate.

'ad aetatem (inquit) tuam noli respicere, diligentiam uero adhibe horum, ut dicas et agas illa quae dici oportent, quo secundum ut condecens est conuersentur; ut caritatem eam quae erga omnes est teneant, ut firmi sint in fide, ut pudicitiae diligentiam adhibeant; ita ut et ipse formam te praebeas fidelibus pro quibus uitam regis tuam, instruens quemadmodum conueniat conuersari, ita ut ex ipsis actibus tuis testimonium uitae tuae hisdem praebeas. noli doctrinae dignitatem aetate dimittere tua; cum fiducia uero omnia dicere properato.' deinde ex generalitate eum exhortans de his quae ei conueniunt, adicit:

usque dum ueniens, intende lectioni, [exhortationi,] doctrinae.

'et sollicitudinem impende erga lectiones, ut discere possis

2 eatas *C** 4 adolescentiam *r* 5 idem [id est?] (*bef* noli) *add r* | pro pietate (*for* propter aetatem) *H* | paueas (*for* caueas) *C* (*corr*) 7 uero 8 exemplum (*for* forma) *r* 11 oporteant *C* (*corr*) | quae (*for* quo) *H* | ut secundum quod decet conu. *r* 17 illis (*for* hisdem) *r* | dign. doctr. *r* | aetatem d. tuam *C** propter aet. &c. *C* (*corr*) aetate d. tuam *H*: *txt r* 21 ueniam *C* (*corr*) | exhort. *om C H*

as applicable to all cases:' cf. Chrys.: τῶν πραγμάτων τὰ μὲν διδασκαλίας δεῖται, τὰ δὲ ἐπιταγῆς, κ.τ.λ.

1. *compellerit*] I print this form in obedience to the MSS., confirmed by Rabanus. For a list of somewhat analogous irregularities see Rönsch, *Itala*, p. 286 sq.

4. *iuuentutem*] So O. L. generally; Vulg., "adolescentiam."

6. *in iuuentute electus*] Cf. *supra*, p. 111.

8. *forma*] So O. L.; Vulg., "exemplum."

17. *noli doctrinae*, &c.] "Let not thy youth disparage thy teaching."

21. *usque dum ueniens*] Sc. *sum*, an ellipse remarkably common in this translation; O. L. and Vulg., "dum uenio." *Intende*, Vulg., "attende," and so again in v. 16. *Exhortationi* has in the text dropt out of the MSS., probably through *homoeoteleuton;* it occurs in the comm. (p. 149, l. 2).

quae te et facere et alios docere conueniat; ut assiduitate lectionum teipsum instruens, insistere possis doctrinae et exhortationi.' †dicit enim ['doctrinam'] absolute narrationem; 'exhortationem' uero siue 'consolationem,' illam commonitionem quae ex aliquibus accidentibus fieri solet, quam interdum et in communi facere est necesse, uel maxime cum in illam narrationem inciderimus quam singulis exponere res ipsa compellat.* permanere uero doctrinae et exhortationi diligenti suadens placabilitate, adicit:

noli negligere gratiam quae in te est.

nam et sufficienter poterat eum persuadere ut cum sollicitudine doctrinae opus impleret, eo quod ad diuinam donationem ab hac ipsa causa dignus fuerit adsequi. unde et mirum probate datum ipsum augere cupiens, ut magis magisque eum adhortaretur, adicit:

quae data est tibi per prophetiam cum inpositione manus presbyterii.

'nam et donum diuinum propter hoc adsecutus es, per reue-

'διδασκαλίαν' φησὶν τὴν ἀπόλυτον ἐξήγησιν, 'παράκλησιν' δὲ τὴν ἀπὸ τινῶν συμβεβηκότων νουθεσίαν τε καὶ ὑπόμνησιν, ἣν ἐνίοτε μὲν καὶ ἐπὶ τοῦ κοινοῦ γίνεσθαι ἀνάγκη, μαλίστα δὲ καὶ ἐν ταῖς πρὸς τὸν καθ' ἕνα διαλέξεσιν.

2 lectionem *r* 3 dicit e. abs. narr. non exort. uero siue cons. illam commonitione (*corr* commonitionum) *C* dicit e. abs. narr. non exort. si uero cons. illam commonitionem *H* non dicit e. abs. narr. sed exhort. siue collationem illam commotionem *r*: *cf. g and note* 5 accedentibus *C* r* 6 illa (*om* in) *C** illam *r* 11 ei *r* 12 implere *C** 13 amplius (*for* mir. prob.) *r* 15 adhortare *H* 16 impositioni *H* 19 sq. Coisl. 204, f. 203 a [Cr. vii. 36, Fr. 153] *θεόδωρος. διδασκαλίαν, κ.τ.λ.*

3. *dicit enim doctrinam*, &c.] The MSS. are in confusion, owing to the omission of *exhortationi* in the text. I have endeavoured to restore the sentence from the Gk., which has fortunately survived.

absolute] I. q. *absolutam* (see Gk.), 'general, without reference to the circumstances of the individuals addressed.' Cf. Thdt.: *παράκλησις δὲ διδασκαλίας διαφέρει τῷ τὴν μὲν διδασκαλίαν ἀκωλύτως* [ἀπολύτως?] *διάφορα προσφέρειν παιδεύματα· τὴν δὲ παράκλησιν ἢ τοὺς ἀθυμοῦντας ψυχαγωγεῖν ἢ τοὺς ὀργιζομένους ταῖς συμβουλαῖς μεταβάλλειν.*

8. *permanere...doctrinae*] =*ἐπιμένειν τῇ διδασκαλίᾳ*. The Latin construction is used *infra*, v. 16. *Placabilitate*=*ἡπίως*?

16. *manus*] The Latin versions have *manuum*, in accordance with the Gk.

18. *per reuelationem*] Cf. II. p. 82, l. 11, note.

lationem illud accipiens perque inpositionem manuum plurimorum et hoc non uilissimorum, qui in tua ordinatione ipsi gratiae uisi sunt ministrasse. itaque omni ex parte non est cautum tibi ut neglegas illa quae tibi sunt iniuncta, siue propter reuelationem cum qua adsecutus es, siue ob dignationem eorum qui ob hoc ipsum ministrantes manus tibi inposuerunt.' *presbyterii* uero hoc in loco non eos nunc nominauit qui nunc nominantur presbyteri—nec autem res admittebat istos manus inponere ad ordinationem ipsius functionis; sed †apostolorum dicit conuentum qui aderat apostolo Paulo et cum eo manus inponebant in eius ordinationem. 'presbyterium' autem illud nominauit contemplatione honoris. ista uero consuetudine etiam nunc agunt usque huc, ut in episcoporum ordinatione non unus sed plurimi et huiusmodi ordinationem impleant.* deinde et persistens in praebendo consilio adicit:

τὸν τῶν ἀποστόλων σύλλογον φησίν, οἳ συνήεσάν τε αὐτῷ καὶ συνεφήπτοντο ὡς εἰκὸς ποιουμένῳ τὴν ἐπ' αὐτῷ χειροτονίαν, 'πρεσβυτέριον' αὐτὸ ὀνομάσας ἀπὸ τοῦ ἐντίμου. τοῦτο δὲ καὶ νῦν ἔθος ἐν ταῖς τῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι προβολαῖς, τὸ μὴ ὑφ' ἑνός, ἀλλ' ὑπὸ πλειόνων τὰς τοιαύτας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ χειροτονίας πληροῦσθαι.

1 per quem *C* H* per inquam *r* 4 auctum (*for* caut.) *H* 5 ea (*aft* qua) *H r* 6 presbyteros *C* (*corr*) *r* 7 tunc (*for* nunc) *C* (*corr*): *om r* 13 agunt *om C* agunt ut *om H* | agitur (*aft* usque) *add C* (*corr*): *txt r* 16 sq. Coisl. 204, *l. c.* *θεόδωρος. ἢ καὶ τὸν τῶν, κ.τ.λ.*

8. *nec autem res admittebat*] In the East presbyters had no part in the imposition of hands, even at the ordination of a priest; and neither in East or West is there any well-attested instance of presbyters having taken part in the consecration of one of their own body to the Episcopate. See Mr Haddan's article "Bishop" in the *Dict. of Chr. Ant.* (i. 229), and comp. Mr Hatch's article on "Ordination" (ii. 1518 sq.); add Routh, *rell. sacr.* IV. p. 144 sq. [on the text of the 13th Canon of Ancyra].

9. *apostolorum d. conuentum*] I. e. the primitive bishops; cf. II. p. 123. Chrys.: *οὐ περὶ πρεσβυτέρων φησίν, ἀλλὰ περὶ ἐπισκόπων· οὐ γὰρ δὴ πρεσβύτεροι τὸν ἐπίσκοπον ἐχειροτόνουν.* Thdt.: *πρεσβυτέριον δὲ ἐνταῦθα [ἐκάλεσεν] τοὺς τῆς ἀποστολικῆς χάριτος ἠξιωμένους.*

12. *contemplatione honoris*] Cf. *supra*, p. 119, l. 10, note.

13. *non unus sed plurimi*] Cf. Haddan, *l. c.*, p. 223 sq. Th. appears to regard the Ap. as referring in this place to S. Timothy's ordination to the *episcopate;* cf. Chrys. (cited above), and Pelag.: "prophetiae gratiam habebat cum ordinatione episcopatus." For another view see Wordsworth and Ellicott, *ad h. l.*

haec meditare, in illis esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus; intende tibi ipsi et doctrinae, permane in illis. hoc enim faciens et te ipsum saluum facies et eos qui te audiunt.

et per omnia illud dicit quoniam 'conueniat te tuam ipsius diligentiam habere ac uirtutibus inlustrare, ita ut et omnia ante lectionibus intendas, et doctrinae opus cum omni expedias sollicitudine; sic enim tibi ipsi et aliis multis eris bonitatis prouisor.' et quoniam de his consummauit exhortationem plurimis eam sermonibus explens, scribit de cetero et qualem eum esse erga singulos conueniat:

seniorem ne increpaueris, sed obsecra ut patrem.

seniorem dicit non secundum ordinationis rationem, sed secundum aetatem, hoc est, senem; ut dicat: 'senibus noli acerbus uideri, sed cum modestia illis loquere quasi patribus tuis.'

iuueniores ut fratres.

in commune posuit illud quod dixerat, *obsecra;* uult enim dicere: 'nulli inuehas te, neque sis acerbus aut amarus; clementer uero erga omnes tuum exhibe affectum, longaeuos quasi patres diligens, iuniores ut fratres.' et quia ista de uiris dixerat, uolens ostendere quoniam parem affectum conuenit eum habere erga uiros et erga mulieres, transit ad illam partem paria dicens:

anus ut matres.

1 istis (*for* illis) *H* his *r* | prouectus *H* 2 ipsi *om C r* | attende, insta (*for* int., perm.) *r* | permanens *H* 3 saluans (*for* saluum) *C* H* saluas *C* (*corr*) 4 te tum *C* H* totam *C* (*corr*): *txt r* 5 hac (*for* ac) *C** | ante omnia *C* (*corr*) *r* 7 multis aliis *H* 11 increpueris *r* 13, 17 aceruus *C H* 15 iuniores *H* iuuenes *r* 17 inueas *H* inueharis *r*: *txt C l* 18 et benigne (*aft* uero) *add H* 19 diligens *om H* 20 patrem (*for* parem) *C H* paternum *r*

1. *in illis*] Vulg., "in his." *Permane.* So *Clarom.;* Vulg., "insta." *Saluans* (see vv. ll.) is probably an error of transcription, caused by the preceding *faciens.*

5. *omnia ante*] = ante omnia.

12. *non. sec. ordinationis rat.*] So Chrys.: ἆρα τὸ ἀξίωμά φησιν; οὐκ ἔγωγε οἶμαι, ἀλλὰ περὶ παντὸς γεγηρακότος. Thdt.: οὐ τὸν ἱερέα ἐνταῦθα λέγει, ἀλλὰ τὸν γεγηρακότα· ταῦτα γὰρ καὶ ἐπαγόμενα δηλοῖ, 'νεωτέρους' κ.τ.λ. Similarly Pelagius and his followers.

15. *iuueniores*] O. L., "iuniores" [cf. *infra*, l. 19]; Vulg., "iuuenes."

16. *in commune posuit*] Ellicott: "The grammatical construction requires παρακάλει to be supplied. The context however seems to suggest a more general word, *e.g.* νουθέτει—a mean term as it were between ἐπίπληττε and παρακάλει."

uult ..amarus] Lanfranc.

est: 'erga mulieres (inquit) talem te exhibe ut seniores earum matres tuas esse existimes.' deinde et de nouellis similia adiciens, dicit:

adolescentulas ut sorores in omni castitate.

est: 'et has (inquit) sicut sorores proprias dilige.' diuisionem sexuum et aetatum fieri debere probauit, et quidem cum possis illa magis et absolute et in commune dicere. sed nec fecit; ut per partes ostenderet quoniam similiter eum uult erga omnes tam uiros quam mulieres affectum ostendere suum siue senes sint siue iuuenes. optime autem non solum secundum sexum uiros et mulieres diuisit, sed etiam et secundum aetates quae per proprietatem naturae accidere solent. unde et nomina secundum aetatem memoratus est, ita ut longaeuos quidem more parentum adfectarentur, iuuenes uero more fratrum. et ut augeret eius affectum in melius, simile aliquid dixit illorum quae Dominus dixerat ad illos qui sibi nuntiauerant quoniam 'mater tua et fratres tui expectant te foris'; respondit: 'mater (inquit) mea et fratres hi sunt qui faciunt uerbum meum.' sic et ipse in eodem ordine fideles eum habere praecipit. intendendum est ei cautelae, quemadmodum de adolescentibus mulieribus loquens posuerit *tamquam sorores*, et his adiecerit *in omni castitate;* simul et consilium suum erga personas memoratarum propter

1, 5 esto (*for* est) *H*: *om r* 1 exhibere *C** 3 adiciens adicit *H* dicens adicit *r* 4 iuuenculas, cum (*for* adol., in) *r* 6 et aetatem *H* per aetatem *r* | probabunt *C* H* 7 possit *C* (*corr*) *r* | in communi *r* | hoc (*for* nec) *C r* 8 patres (*for* partes) *C H* 12 per *om C r* proprietate *C* (*corr*) *r* 14 affectaret *r* 16 illum *r* | nuntiauerat *C* H r* 19 praecepit *r* | int. uero est illi *r* | uero (*aft* est) *add H* 20 melioribus (*for* mul.) *C* H* 22 memoraturum *C H r*

2. *nouellis*]=puellis; cf. p. 153, l. 3.

4. *adolescentulas*] So O. L.; Vulg. "iuuenculas."

13. *long. adfectarentur*] For *adfectari* [*ad*] *aliquem* see lexx.

16. *mater tua*, &c.] The reference is to S. Luke viii. 20, 21; but *expectant te foris* has been substituted for "stant f. uolentes te uidere," and *faciunt uerbum meum* for "u. Dei audiunt et faciunt." The second and more serious of these deviations from the original finds a parallel in Tert. *adu. Marc.* iv. 19, on which see Rönsch, *N. T. Tert.*, p. 636. For exx. of Th.'s habit of citing inexactly see 1. pp. 54, 81.

21. *tamquam sorores*] Cf. *supra*, l. 4 (*ut s.*) and *infra*, p. 153, l. 4 (*sicut s.*); further on (*ib.*, l. 17), the translator reverts to *ut*.

22. *memoratarum*] 'The afore-mentioned.' So I venture to correct the MSS. *Memorari* is usually in this translation a deponent, but see below, p. 154, l. 26.

aetatem cautum ostendens, simul et illud instruens quoniam possibile est affectum habere uehementem contemplatione pietatis erga mulieres licet sint per aetatem nouellae, et non et hoc in actum deduci turpissimum. nam quod dixit *sicut sorores*, ex superiore sequentia etiam hoc in loco id posuit, consilium dans ut non solum diligat eas (sicut et in superioribus dixerat) ; sed et ad ostensionem integritatis adiecit, ut ne ob affectum iura temerentur castitatis, si tamen non aliquis sponte meliora despiciens in deterius serpere uoluerit. siquidem et sorores sint mulieres et eandem habeant naturam et similia perpeti possint, et diligimus propter naturae propinquitatem et cauemus aliquid inconueniens in illas agere, propinquitatem uenerantes naturae cum debita reuerentia.

uiduas honora quae uere uiduae sunt.

omnia quae in superioribus interiecisse uidetur beatus apostolus Paulus, ab illo loco quo dixit *et manifeste magnum est pietatis mysterium*, usque ad hoc dictum quo dixit *adolescentulas ut sorores in omni castitate.* illa quidem quae dogmatica sunt ad probationem ueritatis posuit, eo quod ecclesiam dixit esse 'columnam et firmamentum ueritatis' ; alia uero ad instructionem beati dixit Timothei, quae et facere eum iustum existimabat, siue ob illius ipsius causam siue ob ceterorum iuuamen. coepit autem ab illo loco quo dixit *obsecro ergo primum omnium fieri orationes, deprecationes, postulationes, gratiarum actiones*—quae uniuersa ad utilitatem [et] ad ornamentum communis ecclesiae pertinere uidebantur. nam quod dicit *ante omnia*, illud uel maxime

1 et *om* C^* *r* 4 deducitur pessimum *C H r* 5 superiori *H* | in hoc in l. *H* 6 sicuti *H r* 7 ab affectu *r* 8 temeremur *C* uiolentur *r* 9 meliore C^* mulierem *C* (*corr*) *H* | dispiciens *C r* 11 diligemus *r* 12 cauebimus *r* 14 uerae *C* 18 et (*for* ut) *C r* 25 ad orn (*om* et) C^* *H r* et orn. *C* (*corr*)

4. *deduci turp.*] See vv. ll. The correction seems to be demanded by the context.

7. *sed et ad ost.*, &c.] I.e. ὡς ἀδελφάς looks back to παρακάλει, and prepares for ἐν πάσῃ ἁγνείᾳ.

15. *omnia...interiecisse u.*] Cf. I. p. 36, l. 16, note. In this case Th. regards the parenthesis as extending from c. iii. 16 to c. v. 3 (cf. II. p. 67, l. 1, note); in strict order, the widows should have found place immediately after the deacons and deaconesses.

24. *deprecationes*] = obsecrationes (c. ii. 1). *Deprecationes* is Ambrstr.'s word here.

25. *et ad ornamentum*] Cf. II. p. 84, l. 19.

26. *ante omnia*] = primum omnium ; cf. the similar change of expression in

designat quod in communem congregationem ecclesiae ab illis fieri oportere existimabat, scilicet ut omnis cultus Deo debitus restituatur, cum debita gratiarum actione, quae ei debetur pro illis quae ab eo data sunt nobis. et quidem orationem facientes non pro nobis ipsis solis facere debemus, sed et pro omnibus hominibus. unde et in subsequentibus necessario adicit quales eos esse conueniat uel in uita uel in moribus uel in conuersatione ; et primum quidem in communi naturae adusus est diuisionem, alia dicens ad instructionem uirorum, instruens quales eos oporteat esse, alia uero ad mulieres. sicque commune ad omnes super uirtutibus implendis consilium uisus est dedisse. deinde ad ordinem transit, illos qui ecclesiae ministerium implere uidentur reputans, quoniam priuatam hi indigeant exhortationem, eo quod in commune conueniens ecclesia eorum impletur ministerio, et istis quidem bene agentibus multum possunt ceteri adiuuari ; e contrario etiam istis illa quae conueniunt minime procurantibus, plurima detrimenta multis uideantur inrogari. unde et de presbyteris primam uidetur fecisse disputationem, instruens quales eos esse oporteat ; dein de diaconibus, postea uero de uiris et mulieribus. post consummationem uero horum ad hoc instructionem suam produxisse uisus est, quam et interpositam et interiectam esse diximus. conueniens autem erat post communem exhortationem quam ad omnes fecisse uidetur, et proprie ad illos qui ecclesiae functionem implere uidebantur, coniungere etiam illa quae de uiduis dici conueniebant ; quas etiam in suo ordine memorare conueniebat ob illam prouidentiam quam erga eas implere oportebat. hinc uero, ut dixi, ad propositam interiectionem ab illa egressus est sequentia ;

1 communiter (*for* in comm.) *C r* 3 ei *om H* 4 quidam *CH*: *om r* 8 adorsus (*for* adusus) *C* (*corr*) | diuisione *H r* 10 communiter *r* 11 usus (*for* uisus) *H* 12 nec (*bef* eccl.) *add C*H* | illorum qui nec eccl. *r* 13 priuata, exhortatione *C* (*corr*) 19 eos quales *H* | deinde (*for* dein de) *H r* 21 hoc *om H* 23 uidebatur *H* 24 propriae *C* | fructionem *C** fruitionem *H* | implebant (*for* impl. uid.) *r* 26 etiam et *H* | memorari *C* (*corr*) | par erat (*for* conueniebat) *r*

the comm. on 1 Tim. ii. *l. c.* (p. 85, ll. 5—7). On the *résumé* of c. ii. 1 sq. which follows, cf. I. p. lxvii. (6).

8. *adusus*] Cf. I. p. 307, l. 12, note.

21. *ad hoc*] = adhuc (ἔτι).

26. *ob illam prouidentiam*, &c.] The widows, as pensioners of the Church, should have followed next after the Church officers ; see above, p. 153, l. 15, note.

post sequentiam autem dictorum consuetudo est illi etiam et interiectiones facere. sicque ad illos sermones exiit qui super uiduis dici debebant: *honora* (inquit) *illas quae uere sunt uiduae.* non absolutam promissionem earum intendere uoluit, sed quando promissio ipso opere impleri uidetur. nam quod hoc in loco dixit *honora*, hoc est, 'diligentiam illis adhibe;' quod euidens fit ex illis dictis quae sequuntur. quas quidem ita uera ratione existimat esse uiduas, sicut in subsequentibus melius instruimur. iterum uero de illis loquitur quae non debent ecclesiastico sumptu aleri, adiciens de illis:

si qua uidua filios aut nepotes habet, discant primum propriam domum colere, et uicem reddere parentibus; hoc enim est acceptum in conspectu Dei.

†quod dixit *discant*, de filiis et nepotibus dixit, non de uiduis;

ΜΑΝΘΑΝΕΤΩϹΑΝ· '*τὰ τέκνα*,' λέγει, '*καὶ τὰ ἔκγονα*', *οὐχ αἱ*

1 et *om H* 2 exigit (*for* exiit) *H* 3 uiduas *H* 5 implere *C* H* 6 uidens sit *C** euidens sit *H r*: *txt C* (*corr*) 8 existiment *H* 10 ali *C* (*corr*) *r* 11 si qua autem *r* | domum suam regere *r* 13 coram Deo (*for* in consp. Dei) *r* 15 sq. Coisl. 204, f. 204 a [Cr. vii. 38] ἄλλος *φησίν· τὸ μανθανέτωσαν, κ.τ.λ.* | ἔγγονα cod. (but below, p. 156 l. 22, ἔκγ.).

3. *honora...illas*, &c.] Cf. *supra*, p. 153, l. 14 (*uiduas honora*). *Absolutam prom.*, 'the mere profession of widowhood.' Τίμα, Th. explains, is here = ἐπιμελείσθω, 'recognize their work by a substantial acknowledgement.' From Chrysostom's point of view the 'honour' is simply esteem and courtesy; Thdt. follows Th. (*τῆς ἐκκλησιαστικῆς, φησίν, προσήκει ἀπολαύειν θεραπείας*), and our author's view is also given as an alternative by Thpht., and apparently accepted by Oec., who says: *τὸ δὲ 'τίμα' ἀντὶ τοῦ 'ἐλέει καὶ τὰ ἀναγκαῖα χορηγεῖ.'* Cf. Pelag.: "necessaria praebendo uel solatio confouendo." So Lanfranc.

10. *aleri*] = ali. The converse of this anomaly is common enough, cf. Rönsch, *Itala*, p. 283; and instances are not infrequent of 3rd conj. verbs forming their futures after the manner of the 2nd conj. (Rönsch, p. 291; Bensly, *M. F.* p. 70. The lexicons give no examples of the present form.

11. *si qua*] The Latin versions, following the Gk., add "autem"; cf. *infra*, p. 157, l. 10 (*si qua uero*). *Propriam.* O. L. and Vulg., "suam"; and so *infra l.c. Colere et u. reddere* (*εὐσεβεῖν καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδύναι*); Ambrstr., Aug., "pie tractare et mutuam u. r.;" Vulg., "regere et mutuam," &c. *Colere* finds place also in Cod. Clarom. *In consp. Dei;* O. L. and Vulg., "coram Deo."

14. *de filiis...dixit*] Chrys. and Thdt. are of the opposite opinion; Thdt. (e. g.) says: *τὰς μέντοι τέκνα καὶ ἔγγονα ἐχούσας, τούτων ἐπιμελεῖσθαι προσήκει.* Similarly Pelag. and Oec. (1); Oec. (2) and Thpht. repeat Th.'s interpretation, and, in part, his words: *τουτέστιν, μανθανέτωσαν τὰ τέκνα καὶ ἔκγονα τιμᾷν τὴν οἰκείαν μητέρα καὶ τρέφειν καὶ εὖ ποιεῖν. τοῦτο γὰρ λέγει 'εὐσεβεῖν'* [+*τὸ γηροκο-*

properabat enim docere quoniam illae solae debent sumptu ecclesiastico nutriri, quae aliunde alimoniam habere minime possint. si igitur uidua filios aut nepotes habet, discant illi qui ex ea nati sunt alere matrem siue auiam;* quia hoc magis placitum est Deo ut ab illis nutriantur, et non ecclesiasticum indigeant solatium. deinde dicit de illis uiduis quas uere uiduas esse existimat, dicens:

quae autem uere uidua est et desolata, speret in Deum et permaneat in oratione et deprecatione nocte et die.

euidens est quod ueram uiduam duobus ab causis ecclesiastico sumptu uult nutriri; unum, ut et moribus sit ordinata et uirtutibus inlustrata; alterum, eo quod ad plenum neminem uidetur habere qui diligentiam ei adhibeat. haec autem est *uere uidua*, quae propinquum non habet et per omne tempus uitae suae solis uacat orationibus.

quae autem in deliciis est, uiua mortua est.

'si aliqua amisso uiro in uiduitate se persistere promittit et deliciosam exercet uitam, mortua est magis quam uiua, licet si

---

χῆραι. σκοπὸς γὰρ αὐτῷ διδάξαι ὅτι ἐκεῖναι μόναι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιμελείας ἀξιοῦσθαι ὀφείλουσιν, αἷς οὐδεὶς κηδεμονίας ἑτέρωθεν ὑπολέλειπται τρόπος. ἐὰν τοίνυν (φησὶν) ᾖ χήρα τέκνα ἔχουσα ἢ ἔκγονα, διδασκέσθωσαν οἱ ἀπ' ἐκείνης τεχθέντες ἐπιμελεῖσθαι τῆς μητρὸς ἤτοι τῆς μάμμης.

1 ille sole *C* H* 3 aut (*bef* fil.) *add C r* 5 nutrientur *C** | ecclesiastico, solatio *r* 8 sperat *r* 9 instat obsecrationibus et orationibus *r* | ac (*for* et [2°]) *r* 10 duobus ob c. *C* H* duabus ob c. *C* (*corr*) duabus ex c. *r* 14 uera *H* 18 etsi (*for* si et) *H*

μεῖν μητέρα ἢ μάμμην, Thpht.]. *'καὶ τοῖς προγόνοις,' τουτέστιν τῇ μάμμῃ. προστίθησιν καὶ λογισμόν· 'ὅτι καὶ τῷ θεῷ τοῦτο ἀποδεκτόν.'* Lanfranc cites *de filiis*, &c.

2. *alimoniam*] Rönsch, *Itala*, p. 28.

8. *speret, permaneat*] So Ambr. ("speret, instet"), and Sedul. Scot. ("instet"); Ambrstr., "sperat, instat," Aug., "sperauit, persistit," Vulg., "sperauit, instat." *In oratione et depr.* (*ταῖς δεήσεσιν καὶ ταῖς προσευχαῖς*). So Sedul. Scot. ("orationi"); Vulg., "observationibus et orationibus." The comm. shews no trace of either of the peculiarities which have found their way into the translation of the text; cf. *infra*, ll. 14, 15.

10. *duobus ab causis*] Rönsch, *Itala*, p. 277.

16. *quae autem*] So O. L., after Gk.; Ambrstr., Vulg., "nam quae." For *uiua* (*ζῶσα*), the Latin versions more exactly render "*uiuens*."

et uiuere uideatur. nec autem ultra maritali conscientia tenetur, neque uirtutis studio inlustratur; sed solis epulis ac deliciis uacare properans, nihil ex illis quae sibi conueniunt facere poterit.' et uolens Timotheum erga talem sollicitudinem incitare, adiecit:

et haec praecipe, ut inreprehensibiles sint.

hoc est, 'et his dicito ut optime uiuentes maneant inreprehensibiles.' deinde adiecit:

si autem quis suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit et est infideli deterior.

hoc ad illud retulit: *si qua uero uidua filios aut nepotes habet, discant primum suam domum colere;* eo quod dixit quoniam oportet ut talis uidua a filiis et nepotibus nutriatur, ita ut nihil illis desit de his quae eis necessantur. hoc de illis dixit, admonens eos ut erga parentum diligentiam sint solliciti, quoniam oportet omnibus qui nobis propinquitate iunguntur diligentiam adhibere. *maxime domesticorum;* ut dicat, 'eorum qui nobis nimia propinquitate generis iungi uidentur, ut puta mater, pater, auus, auia.' si quis uero hos despicit, manifestus est quod nec fidei curam habet ullam, sed et *infideli* sit *deterior;* siue quia

1 altera (*for* ultra) *r* 4 et...adiecit *om r* | adicit *C* 5 hoc (*for* haec) *H r* 7 adicit *r* 10 refertur (*for* retulit) *l* 12 tales uiduae *H* (*corr*) | uidua *om r* | nutriantur *C* H* (*corr*) 13 necessaria sunt (*for* necessantur) *r* 17 nimia nobis *r* | iungere *C* H* | pater mater *H* 18 dispicit *C** despiciat *r* | manifestum *C r* 19 et *om r*

1. *maritali conscientia*] 'By the circumstance of her husband being privy to what she does.'

2. *deliciis uacare properans*] Cf. Pelag.: "hic maxime nostri temporis uiduas tangit, quae cum hominem suae naturae qualicumque panno non uestiant, parietes pretiosis marmorum crustis exornant."

5. *et haec praec.*] So, after Cypr., Cod. Clarom. and Ambrstr.

10. *hoc ad illud retulit*] Cf. *supra*, p. 155, l. 10, note. Chrys., followed by Oec. and Thpht., regards the Ap.'s censure as directed against the widow who neglects her home duties (*περὶ δὲ τῆς χήρας ταῦτά φησιν*, Oec.). So Ambrstr.: "hanc uiduam quae negligens fuit circa suos affectus...inhonorandam dicit." Lanfranc cites *hoc...discant*. Pelagius gives both views, without attempting to decide between them; Thdt. combines the two: *τοῦτο καὶ περὶ τῶν μητέρων καὶ περὶ τῶν παίδων εἴρηκεν.*

13. *necessantur*] Cf. 1. p. 251, l. 1, note.

16. *ut dicat 'eorum qui,'* &c.] Cf. Thpht.: *τουτέστιν, τῶν πρὸς γένους.*

19. *siue quia*, &c.] The alternative clause seems to be wanting; it is supplied by Chrys.: *καὶ τὸν τοῦ θεοῦ νόμον καὶ τὸν τῆς φύσεως ἀδικεῖ ὁ τῶν ἰδίων καταμελῶν.* Perhaps a line has fallen out after *posita est;* add *despexerit, siue quia*

illam legem quae naturae posita est ille qui se pietatem seruare promittit custodire noluerit. incipiens uero docere ab illo loco quo dixit *uiduas honora quae uere uiduae sunt*, quales conueniat esse illas quae sub ecclesiasticorum diligentia habentur, interposuit de illis uiduis quae filios uel nepotes habent. ad quos hoc reddidit, implens illud quod in superioribus minus dixerat; deinde ad suam recurrens sequentiam, manifeste exponit quales uult esse uiduas quae et sub regula ecclesiastica et prouidentia debent haberi, dicens:

uidua eligatur non minus annorum sexaginta.

ante omnia aetatem designandam esse credidit in qua constitutae debent in ordinem recipi uiduarum. quidam uero non considerantes quam ob causam aetatem uoluerit significari, hoc

1 illi C^* [?] r: *txt* C (*corr*) 2 quod (*for* quo) $H\,r$ 4 illos H
10 sex. ann. r 11 aetate C (*corr*) | designatum H^* 12 ordine H 13 haec r

et ipsam legem diuinam, or words to the same effect.

6. *ad suam recurrens seq.*] After the break of v. 4—8, the Ap. now proceeds to point out who are the ὄντως χῆραι of v. 3, and how they are to be 'honoured.' Cf. Lanfranc.

11. *ante omnia aetatem*] Thpht.: καὶ πρῶτον μὲν περὶ τῆς ἡλικίας ἀκριβολογεῖται.

12. *quidam uero*, &c.] 'They are in error who found upon this verse any rule as to the proper age for admission into the order of deaconesses. For (1) S. Paul cannot have intended to require in female candidates for the diaconate a higher age than he required in candidates for the priesthood and episcopate; nor (2) could the fixing of so advanced a period of life have been necessary as a test of moral fitness. His precept refers only to the widows who were to be enrolled as Church pensioners; it was requisite that such should have (1) reached an age when they were unable wholly to support themselves, and (2) proved themselves worthy to receive the Church's charity.'

Th. possibly refers to the edict of Theodosius (xvi. *tit.* 2. i. 27; cf. Sozom. *H. E.* VII. 16): "nulla nisi emensis LX. annis...secundum praeceptum apostoli ad diaconissarum consortium transferatur." This confusion of the two distinct orders of widows and deaconesses finds place also in Pelagius, who remarks *ad h. l.*: "tales uoluit elegi diaconissas quae omnibus essent exemplum uiuendi." It is worth noticing that whilst Primasius simply repeats Pelagius, Sedulius adds Th.'s view as an alternative: "*eligatur*, in ministerium diaconatus; uel ut sustentatur opibus ecclesiae."

In earlier Church literature the order of 'widows' appears as a distinct body (*uiduatus*, Tert. *de uirg. uel.* 9; *ordo uiduarum*, Ps.-Clem. *Recogn.* VI. 15; τὸ τάγμα τῶν χηρῶν Ps.-Ign. *Philipp.* 15 [cf. Ign. *Smyrn.* 13 (τὰς παρθένους τὰς λεγομένας χήρας), and Zahn's note *ad l.*]; and the distinction was at a later time quite clearly recognized by the Quinisext Co. (*can.* 40: ἐν γὰρ τῷ θείῳ ἀποστόλῳ γέγραπται ἐξήκοντα ἐτῶν τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καταλέγεσθαι χήραν· οἱ δὲ ἱεροὶ κανόνες τεσσαράκοντα ἐτῶν τὴν διακόνισσαν χειροτονεῖσθαι παραδεδώκασιν).

statuerunt, utrumnam mulieres diaconissas ante hanc aetatem ordinari minime conueniat. erga quas uel maxime id debere obseruari existimauerunt, eo quod in maiori ordine a uiduis sint producendae; neque illud intellegentes quoniam si in earum ordinatione id obseruare decreuit, sed multo magis erga presbyteros et episcopos id custodire praecepisset; quod minime perspicere potuerunt. beatus autem Paulus qui numquam aetate functionem credidit esse decernendam, denique Timotheum ipsum ualde iuuenem extantem tantis praeposuit ecclesiis, magnum illi opus et quod omnibus praecellere uidetur committens— et hoc significatur per illas litteras quas ad eum dirigit dicens, *nemo iuuentutem tuam contempnat*—quid est ergo? uirtutis industriam non ex aetate cupit firmari, cuius uel maxime probationem facere uidetur; sufficit enim illa aetas quae ante haec tempora nimiam et cautam praeberet probationem uniuscuiusque propositi. †quia uero uiduae in ordine constituebantur ecclesiastico ut ecclesiasticam potirentur prouidentiam, multae autem erant quae uiros amiserant quae non uirtutum studio inter uiduas se connumerari uolebant, sed ut ecclesiasticam fruentes prouisionem secure illa quae ad usum pertinent corporalem habentes uitam suam transigere possent, ex hac uero ratione multa

ἀλλ' ἐπειδὴ κατελέγοντο χῆραι διὰ τὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιμελείας ἀξιοῦσθαι, οὐκ ἀρετῆς ἐπιθυμίᾳ τὴν χηρείαν μετιοῦσαι, ἀλλ' ὥστε ἀμερίμνως τὰς σωματικὰς ἐκ τῆς ἐκκλησίας πορίζεσθαι χρείας, ἐκ δὲ τούτου πλεῖστα ὡς εἰκὸς ἐπετελεῖτο κακά...

3 existimauerit *C** existimauerint *C* (*corr*) aestimauerunt *r* 4 eorum *C H r* 5 obseruari *C* (*corr*) *r* 6 custodiri *C* (*corr*) | nemine (*for* min.) *H* 7 potuerit *C* | qui *om r* | aetati *C H* per aetatem *r* 8 nam (*for* denique) *r* 11 signatur *H* 12 condemnat *r* | quid ergo est *H* qu. e. est hoc quod dicit *r* 14 ante his temporibus *C H* 15 praebuerit *r* 19 commorari *C* H r* 21 possint *C* H* | rationem *C** 22 sq. Coisl. 204, f. 204 b [Cr. vii. 39, Fr. 153] *θεόδωρος. καὶ ἄλλος φησίν· οὐ περὶ τῶν εἰς διακονίαν προαχθῆναι ὀφειλουσῶν διαλέγεται, ἀλλὰ περὶ τῶν εἰς τὸ χηρικὸν ἐγκαταλεγῆναι· οὐδὲ γὰρ ἡλικία (sic) τῶν εἰς κλῆρον προαγομένων ὁρίζεσθαι χρή, ὥσπερ οὐδὲ ἐπ' αὐτοῦ τιμοθέου ὁ ἀπόστολος τοῦτο παρεφυλάξατο, ἀλλὰ τῇ ἀρετῇ τὴν δοκιμασίαν χαρακτηρίζειν. ἀλλ' ἐπειδή, κ.τ.λ.*

1. *statuerunt utrumnam...min. conu.*] Our translator has blended the two constructions "statuerunt minima conuenire," and "percontati sunt utrumnam conueniat."

5. *multo magis erga presb.*] Cf. however the remark of Chrys.: *βαβαί, πόσην ἀκρίβειαν ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν χηρῶν· ὅσην σχεδὸν καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ τὴν ἐπισκοπὴν ἔχοντος.*

7. *numquam aetate*] See above on cc. iii. 5, iv. 12.

(ut adsolent) mala adnascebantur;* eo quod nec ut decebat [uiuere] studebant quae non contemplatione uirtutis sese adscribere uiduas cupiebant, sed solo securitatis desiderio, et ut sine aliquo labore uel opere facile cotidianum uictum haberent. haec ergo beatus Paulus cautissime cupiens confirmare, †aetate et uirtute statuit debere probari illam quae inter uiduas se cupit adscribi;* aetate quidem, eo quod ante hoc tempus aetatis possent etiam per opera manuum suarum sibi uictum adquirere; uirtute uero, eo quod iustum esse existimabat ut non ecclesiastici sumptus absolute in quaslibet uiduas expenderentur, sed magis decere existimans ut uirtute sint inlustratae quae ecclesiastica sunt tuendae diligentia. unde dicens de tempore, adiecit in subsequentibus etiam de moribus earum, quo uellet eas instituto haberi. et primum dicit:

quae unius uiri uxor.

†non autem hoc in loco dicens 'unius uiri uxorem' illud

...διὰ τοῦτο ἡλικίᾳ καὶ ἀρετῇ ὡρίσατο τὴν εἰς τὸν κατάλογον τῶν χηρῶν συντελεῖν ὀφείλουσαν.

ΓΕΓΟΝΥΙΑ ΕΝΟC ΑΝΔΡΟC ΓΥΝΗ, [ΟΥΚ] ΑΝΤΙ ΤΟΥ 'ΜΗ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΑΓΑΓΟ-

1 dicebat *H* 2 uiuere *om CH* | contemplationem *C** | adscribuntur *C** adscribi inter *C* (*corr*) *r*: *txt H* 9 non *om H* 10 obsolute *H* | expenderetur *C** 11 dicere *H* 12 adicit *C r* 13 eorum *C* | quomodo *r* | institutas *r* 15 est (*aft* uxor) *add H* 16 nunc (*for* non) *C H r* 17 sq. Coisl. 204, *l. c.* 19 sq. Coisl. 204, *l. c.*

7. *eo quod ante hoc*, &c.] Cf. Thdt.: ὡς τῶν ἀκμαζουσῶν καὶ ἐργάζεσθαι καὶ τρέφεσθαι δυναμένων.

9. *non ... absolute*, &c.] Thpht.: οὐ γὰρ ἁπλῶς οὕτως τὴν ἐξακοντοῦτιν ἐγκρίνει· ἔστιν γὰρ καὶ τοιαύτην ἀναξίαν εἶναι.

16. *non autem*, &c.] See vv. ll. The negative has been lost in the Gk. of the catena, and in the Latin transformed into *nunc* (cf. 1. pp. 35, 38, vv. ll.). Comp. Thdt.: οὐ τὴν διγαμίαν ἐκβάλλει, ἀλλὰ τὸ σωφρόνως ἐν γάμῳ βιοῦν νομοθετεῖ· οὐ γὰρ ὁ ἄνω τὸν δεύτερον γάμον νομοθετήσας σωματικῆς ἀπολαῦσαι θεραπείας ἐκώλυσεν τὴν δευτέροις ὁμιλήσασαν γάμοις. On the other hand Thpht.: ἔπειτα καὶ μονογαμίαν αὐτὴν ἀπαιτεῖ, ὡς σημεῖον σεμνότητος καὶ φιλοσωφροσύνης. So also, among the Latins, but allowing exceptions to the rule, S. Ambrose (*de uid.* 2: "neque uero si qua in secundas nuptias inciderit, quas utique apostolica praecepta non damnant...ab affectu uiduitatis arcetur. habebit illa quidem uel serae meritum castitatis, sed probatior erit quae alterius non fuerit experta coniugium"), followed by S. Jerome (*ep.* 123) and S. Augustine (*de bono uid.* 15, sq.). Tertullian will not suffer any compromise with regard to either widows or presbyters (*ad uxor.* i. 7: "quantum detrahant fidei, quantum obstrepent sanctitati nuptiae secundae disciplina ecclesiae et praeceptum apostoli declarat, cum diga-

dicit 'quae non secundum accepit maritum'; ipse enim id fieri dedit consilium, quod nequaquam aliqua ratione incusari quasi indecens patiebatur; sed 'si pudice cum suo uixerit uiro, siue unum tantum habuerit, siue et secundo fuerit nupta,'* tantum si alteri numquam intendit eo tempore quo maritum habebat; pudicitiam etenim requirit ab eiusmodi uiduis. nam pudicitiam exequuntur etiam et illae quae in coniugio pudice suis uiris conuiuunt siue cum primo marito, siue cum secundo; inconueniens etenim erat illas quae secundis nuptiis iunctae uirtutum studiis ut conuenit sunt adornatae, deinde ad profundam senectutem sunt redactae, ab ecclesiastica eas excludi diligentia, ita ut egentes penuria conterantur ea ratione qua secundo fuerint iunctae marito. quod nullo in loco prohibuisse uisus est Paulus; ex contrario uero, excludens fornicationem, id fieri adnuerit. deinde adiecit:

in operibus bonis testimonium habens.

et hoc quidem summatim explicauit; in subsequentibus uero illud per partes egerit, dicens:

et si filios enutriit.

†illa autem quae suorum filiorum curam non habuit, euidens est multam inhumanitatem in animum habuisse suum.*

μένη,' ἀλλ' 'ἐκείνῳ προσκαρτερήσασα καὶ σωφρόνως βιώσασα, εἴτε ἕνα τοῦτον ἔσχεν, εἴτε καὶ δεύτερον ἠγάγετο.'

ἡ γὰρ τῶν οἰκείων μὴ ἐπιμελησαμένη τέκνων, δήλη πάντως ἐστὶν πολλὴν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τὴν ἀπανθρωπίαν ἔχουσα.

1 non quae sec. *r* 3 indicens *C** 7 et *om C** 11 eas *om r* 12 quae *r* 13 in loco *om C* 15 adicit *r* 19 educauit (*for* enutr.) *r* 21 animo, suo *r* 23 εἶχεν Cr. 24 sq. Coisl. 204, *l. c.* [Cr. vii. 40, Fr. 154].

mos non sinit praesidere, cum uiduam adlegi in ordinem nisi uniuiram non concedat)." The Latin commentators are silent, except Sedulius, who ventures upon the ambiguous remark: "unde intellegitur quod illa quae cum plurimis uiris fuit, uidua non sit."

14. *ex contrario uero*, &c.] See 1 Cor. vii. 8, 9; and below, v. 14.

18. *per partes egerit*] "Works out in detail." Cf. Oec.: λοιπὸν τοῖς καθέκαστον ἐπεξέρχεται.

19. *et si f. enutriit*] *Et*, as a part of the text, has no support; see however p. 161, l. 1, vv. ll. For *enutriit* (O. L.; *Clarom.*, "nutriuit," Ambrstr., "enutriuit") the Vulg. has "educauit."

20. *quae suorum*, &c.] Cf. *supra*, pp. 155, l. 13; 157, l. 3, notes.

si peregrinos hospitio recepit.

non de peregrinis quibuslibet loquitur, sed de fidelibus et fidelibus qui uirtuti studeant. denique uolens et in subsequentibus ipsius hospitalitatis speciem explanare quam et maxime eas exequi cupit, adiecit:

si sanctorum pedes lauit.

non 'peregrinos' absolute dixit, sed sanctos; ut suadeat etiam pedes lauari eorum quos hospites recipit, memoriam faciens sanctorum. hoc ut dixi ad exhortandas eas †adiecit, ut ostendat quoniam summa diligentia conuenit eos hospitio recipi,* nec aliquid ex his quae ad honestum pertinent obsequium despicere.

si tribulationem patientibus subministrauit.

iterum summatim id dixit:

si omne opus bonum subsecuta est.

euidens est quoniam pro uirium qualitate ista fieri suadet. certum est autem ex his dictis quoniam illas quae in matrimonio sunt fideles tales cupit esse [quales] uiduas. qui enim uiduas dicit talis uitae debere fuisse, eo in tempore quo erant in matrimonio paria cupit implere. alioquin quemadmodum potue-

τοῦτο προσέθηκεν ἐπὶ τὸ δεῖξαι ὅτι καὶ μετ' ἐπιμελείας αὐτοὺς ὑποδέχεσθαι χρή.

1 et (*bef* si) *add H* 2 et iis fid. *r* 3 uirtute *C H* | studeant *H* 4 uel (*for* et) *H r* 5, 9 adicit *C r* 7 obsolute *C* | abs. d. per. *H* 8 hospitio *H* 17 tales *C* H r* | esse c. *H* 18 quod *C* H* 19 poterint *C* (*corr*) 20 Coisl. 204, *l. c.*

1. *peregrinos*] Suggested to our translator by the comm. (ll. 2, 7); the Latin versions are content with "hosp. recepit."

2. *de fidelibus et fidelibus*] περὶ πιστευόντων καὶ πιστευουσῶν [?]. Cf. the reading εἴ τις πιστὸς ἢ πιστή (*infra*, v. 16). Or strike out *et fid.*, as a clerical error.

7. *non 'peregrinos' absolute*] Cf. Thdt.: εἶτα λέγει καὶ τίνας· εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψεν.

10. *nec aliquid...despicere*] Cf. Clem. Alex. (*hypotyp. fragm. ap.* Oec.): τοῦτ' ἐστιν, εἰ τὰς ἐσχάτας ὑπηρεσίας τοῖς ἁγίοις ἀνεπαισχύντως ἐξετέλεσεν. Origen (*tract. in Joann.* xxxii. 7) characteristically condemns τὸ στῆναι ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ in the interpretation of this rule.

16. *illas quae in matr.*, &c.] 'The Ap.'s description of holy widowhood implies that he requires the same virtues in the married state; for the widow is to be enrolled on the strength of a character acquired by her while yet a wife.' The omission of *quales* may have been owing to a misconception of the drift of the sentence, more especially of the words *illas quae...sunt fideles* [τὰς...πιστάς].

runt huius uitae inueniri, si non in matrimonio constitutae tales fuerint? et ostendens quamobrem etiam aetatem designauit secundum quam illas in ordine uiduarum recipi praecepit, adiecit:

iuueniores autem uiduas deuita.

non quia non sit digna iuuentus et exequi uirtutem, sed quam ob causam id dixerit in subsequentibus pandit:

cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere uolunt, habentes dampnationem, quia primam fidem inritam fecerunt.

bene 'luxuriatas in Christo' dixit; hoc est: †'atubi inter uiduas fuerint receptae [et] ecclesiasticum adsecutae fuerint sumptum, securae extantes super corporalibus necessitatibus, nihil aliud curant nisi quae otiose uacent luxuriae corporali, eo quod non habent de quibus sollicitae sint; quae etiam solent et intellectum humiliare humanum. otiosae uero effectae, despicientes professionem suam, de nuptiis incipiunt cogitare,* grauissime se obnoxias facientes ea ratione qua promissum suum

---

ἐπειδὰν ταῖς χήραις ἐγκαταλεγῶσιν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀξιωθῶσιν ἐπιμελείας, πρὸς στρήνους ἐντεῦθεν χειραγωγηθεῖσαι τῷ μηδὲν ἔχειν ὅπερ μεριμνῶσαι ταπεινοῦσθαι δύνανται τὴν διάνοιαν, μακρὸν χαίρειν εἰποῦσαι τῇ οἰκείᾳ ἐπαγγελίᾳ μελετῶσιν γάμον, ἀμερίμνως τὰ τῆς χρείας ποριζόμεναι.

2 designauerit *r* 3 praecepit *H* 5 iuniores *H* adolescentiores *r* 6 et *om C r* 11 et *om C H r*: *txt l* | consecutae *l* 13 quod (*for* quae) *C* (*corr*) ut *r* 18 sq. Coisl. 204, f. 205 b [Cr. vii. 40] ἄλλος δέ φησιν· ἐπειδάν, κ.τ.λ. 20 μεριμνῶσι Cr. 21 after γάμον the catenist adds καὶ τὰ λεχθέντα ἐφεξῆς διαπράττονται.

5. *iuueniores*] See vv. ll. O. L. (Cypr., Aug., Sedul. Scot.), "iuniores"; Ambr., Vulg., "adolescentiores." Cf. *supra*, p. 151, l. 15, note; and *infra*, p. 165, l. 14.

10. *bene 'luxuriatas,'* &c.] The Gk. seems originally to have run: καλῶς εἶπεν 'καταστρηνιασάσας τοῦ Χριστοῦ' τουτέστιν, ἐπειδὰν ταῖς χ. ἐγκ. καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀξιωθῶσιν ἐπιμελείας, ἀμερίμνως τὰ τῆς σωματικῆς χρείας ποριζόμεναι πρὸς στρ. ἐντεῦθεν χειραγωγοῦνται τῷ μηδὲν ἔχειν ὅπερ μεριμνῶσαι ταπεινοῦσθαι δύνανται τὴν διάνοιαν· ἀργαὶ δὲ γενόμεναι, μακρόν, κ.τ.λ. Comp. Thdt. *ad h. l.*: τὸ δὲ 'καταστρηνιάσωσιν' ἀντὶ τοῦ· τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀπολαύουσαι θεραπείας καὶ δίχα φροντίδος τὴν σωματικὴν κομιζόμεναι χρείαν, ἀργίᾳ συντρέφονται ἡ δὲ ἀργία εἰσάγει τὴν πονηρίαν.

hoc est ... sumptum] Cited by Lanfranc.

quod Christum promiserunt spernendum esse existimauerunt, primam duntaxat fidem inritam facientes.' nec autem de nuptiis ista dixit, sicut quidam a multa desipientia suspicati sunt, sed de professione dixit uiduitatis; quia nec fas erat ut dampnationi obnoxias diceret illas quae illud faciunt quod ille fieri uisus est adnuisse. et otiositatis ipsius malitiam explanans adiecit:

simul autem et otiosae discunt circuire domos, non solum autem otiosae sed et uerbosae et curiosae, loquentes quae non conueniunt.

hoc uult per ista omnia dicere, quoniam nullam habentes sollicitudinem corporalium dum securae adsequuntur illa quae usui sunt necessaria, discunt et ex ipsa largitate studere otiositati; nec autem est ulla res quae illas possit ultra ad opus cohortari. otiosae uero extantes uacant erga uerbositatem, et properant horum dicta ad illos deferre et illorum ad istos; et ex hoc adnascuntur tristitiae, dum de alienis curiose agentes, loqui illa student quae loqui minime oportet. ob hanc igitur causam significauit in superioribus et aetatem et mores, statuens ut quae erga studia uirtutum curam non impendunt ecclesiastico sumptu minime nutriantur. nam illae quae in iuuentute adhuc tales sunt debent erga uictum corporis sollicitudinem expendere, eo quod possit talis sollicitudo etiam erga studium pietatis illis multum prodesse, eo quod ipsa sollicitudo alimentorum potest

1 quem (*for* quod) C^* H^r | Christo C (*corr*) | promis. Chr. r 3 dissipientia C^* H 5 illi r 6 ipsius *om* H | adicit C r 7 circumire C r | autem *om* r 10 temporalium (*for* corp.) l | diu (*for* dum) C^* 11 sui (*for* usui) C^* | et *om* r 13 uerbositati (*for* erga u.) r 14 illas C r | istas r 15 ad (*for* de) H^* 16 eloqui r 17 signauit H 19 in (*bef* iuuent.) *om* C 20 tales C^* 21 sollicito C^*

1. *quod Christum promiserunt*] See vv. ll. The double acc. is due to careless writing, probably on the part of the translator.

3. *sed de professione*, &c.] So the *Apost. Const.* iii. 2 (διγαμία δὲ μετὰ ἐπαγγελίαν παράνομον, οὐ διὰ τὴν συνάφειαν, ἀλλὰ διὰ τὸ ψεῦδος); and even Tertullian (*de monog.* 13: "primam fidem resciderunt, illam uidelicet a qua in uiduitate inuentae et professae eam non perseverant; propter quod uult eas nubere, ne primam fidem susceptae uiduitatis postea rescindant"). Cf. Aug. *de bono uid.* 12: "non quia ipsae nuptiae uel talium damnandae iudicantur...damnantur tales, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiae primam fidem irritam fecerunt." Pelag. ad *h. l.*: "*primam fidem*...quae [*leg.* qua] se uiduas promiserant permansuras."

6. *otiositatis*] See Rönsch, *Itala*, p. 52. Cf. *uerbositatem*, *infra*, l. 13.

8. *conueniunt*] Latin versions, "oportet."

9. *quoniam...otiositati*] Cited by Lanfranc.

13. *uacant*, &c.] Cf. II. p. 63, l. 3 sq.

eas a nimia uanitate coercere, et ut cogitatum suum humiliantes de se sint sollicitae. propter hoc neque de presbyteris neque de diaconibus dicens aetatis est memoratus, sed de uiduis tantum, quae se ob illam causam quam dixi in ordine uiduarum adscribi deproperant. ostendit uero et causam ob quam iuniores uiduas praeceperat minime recipi; non quia non sit fidelis et utilis iuuentus ad studia uirtutum, sed quia non competenter multae earum id exequi uidentur; simulant et autem se persistere in uiduitate spe illa sola ut ecclesiastico sumptu nutriantur.

uolo ergo iuniores uiduas nubere, filios procreare, matresfamilias esse.

quare? ut iuuentutis impetus erga plurimam sollicitudinem, sed occupatae, possit compescere. hoc autem erat non ut iuueniores uiduas a uirtutum studiis excluderet, sed ut magis eas inuitaret. qui enim dixerat non oportere illas quae nec aetate nec uirtutibus sunt uestitae in ordine recipi uiduarum illarum quae ecclesiastico sumptu aluntur, ista uero dicens praeparabat eas ut id non adtemptarent. conuenienter—dicta enim illius illa cupit per omnia confirmare ut illa quae oportent custodiant. unde ne uideretur ad plenum deuitare iuueniores uiduas quae caute uitam suam instituunt, sequitur:

3 aetates *H* 5 et *om C* (*corr*) *r* 6 uiduas *om r* 11 autem (*for* ergo) *H* 14 sed (*bef* occup.) *om r l* | occupatus *r* | possint *l* | iuniores *H r* 17 uirtute (*for* uestitae) *C* H* ornatae *C* (*corr*) *r* | ordinem *r* 19 illas (*for* illius) *H* 20 oportet *r* 21 non (*for* ne) *r* | iuniores *r* 22 adiecit (*for* sequitur) *H*

1. *cogitatum s. humiliantes*] Cf. *supra*, p. 163, l. 15.

2. *neque de presbyteris*] See above, on v. 9.

11. *iuniores*] Cod. Amiat. has here the form "iuueniores" (cf. *supra*, p. 163, l. 5 and again below, l. 21).

Viduas is omitted by the Latin versions; but χήρας is found in the text of Chrys. and Thdt., and was doubtless read by Th.

13. *ut...compescere*] Lanfranc. *Sed*= γε. Or read *redoccupatae*.

17. *uestitae*] I prefer this to the conjecture of the Corbie corrector, since *uestitae* might easily have been converted into *uirtute*, the more so as the slight awkwardness of the word in this context would have led the scribes to suspect it.

19. *adtemptarent. conuenienter*, &c.] Read perhaps *adtemptarent inconuenienter; dicta*, &c.

21. *ne uideretur ad plenum*, &c.] Cf. Chrys.: κωλύει τοίνυν τὰς χήρας τὰς τοιαύτας, οὐ βουλόμενος μὴ εἶναι χήρας νεωτέρας, ἀλλὰ μὴ βουλόμενος μοιχαλίδας εἶναι...ὡς εἰ μὴ τοιοῦτον ἐγίνετο, οὐκ ἂν ἐκώλυεν. Ambr. *de uid.* 2: "non puto quod iuniores reuocandas putarit a uiduitatis affectu." Both Chr. and Ambr. cite the

nullam occasionem dare aduersario maledictionis gratia.

'non enim uolo illas ob illam causam uiduitatem simulantes, postea in aliis inueniri, et ex hoc dare occasionem illis qui nobis derogare properant ob illam rationem qua uitae nostrae nullum studium adhibemus, sed specie tantum uirtutem nos exequi simulamus.' et ut ne uideatur ipse suspicione id colligere, causam ipsam ponit et dicit:

iam enim quaedam conuersae sunt post Satanan.

sic uidetur modis omnibus illas quae non bene abutuntur ipsam uiduitatem excludere ab ordine uiduarum, omnem dissimulationis occasionem ab ipsa adimens professione. nam et ridiculo dignum uidetur [in] uirginitatem recipere, si quis eandem profiteri uelit, sicut est id perspicere ex epistola eius quam ad Corinthios scripsisse uidetur, illas uero adolescentulas quae uiris sunt priuatae non recepisse, [si] tamen uiduitatem ut conuenit studere uoluerint. nec autem illae quae uirginitatem profitentur post senectutem erint uirginitatem professurae. iustum est hoc in loco memorare illorum qui omne studium in eo ponunt ut a nuptiis excludant, qui et diuersa facere conantur ut aliquos in hac professione adducant. a quibus negotiis tantum uidetur Paulus distare, ut et ab ipsa professione prohibeat tam-

1 maledicti *r* 4 quia (*for* qua) *r* 8 conuersa est *C H* conuersae sunt retro Sathanam *r* 9 utuntur ipsa uiduitate *r* 10 desim. occansionem *C** 12 risu (*for* ridiculo) *r* | in *om C H r* | qua (*for* quis) *H* 13 exempla (*for* ex ep.) *H* 15 tamen (*om* si) *C H* tamen si *r* 18 omni studio *H* 21 Pauli sermo (*for* Paulus) *r*

case of Anna (S. Luke ii. 36, 37).

3. *illis...properant*] Lanfranc.

8. *conuersae sunt*] Vulg., "conuersae sunt retro." The reading of the MSS. has sprung from the plural, written *conuersaest*.

12. *ridiculo dignum*] = risu dignum (cf. vv. ll., and *supra*, p. 107, l. 7, note).

16. *nec autem illae*, &c.] 'At that rate no woman should be allowed to profess virginity after she has reached a certain age. If the younger widows are to be excluded from the order of widowhood, the older unmarried women ought, by analogy, to be denied the privilege of virginity.' On *erint* = erunt see Bensly, *M. F.* pp. 72, 78; Rönsch, *Itala*², p. 521.

17. *iustum est*, &c.] See above on c. iv. 1—3. Th.'s repeated protests against a Manichæan view of marriage remind us of a page in his own early history. Though in his own case he had abstained from matrimony in obedience to the call of his friend, it is not unlikely that his sympathies continued to be in favour of the married state as against an enforced celibacy.

18. *memorare illorum*] = μνησθῆναι τῶν, κ.τ.λ.

diu quamdiu quis [non] plurimam uirtutis diligentiam in conuersatione sua ostendit. deinde adiecit et aliud:

si quis fidelis habet uiduas, subministret eis, ut non grauetur ecclesia.

est: sicuti enim in superioribus de illis dixit quae habent filios aut nepotes, ut ab illis nutriantur; sic et hoc in loco eos qui fideles habent in domibus suis uiduas uult ut diligentiam illis adhibeant, ita ut ecclesia non multam sollicitudinem de talibus sustineret. et ut ne uideatur hoc idem lege statuere, ut tali occasione hi qui praesunt ecclesiis pecunias possint colligere, securi extantes a multitudine et sollicitudine uiduarum quibus necessaria praestent, bene adiecit:

ut his quae uerae sunt uiduae sufficiat.

'ueras uiduas' dicit illas quae ex omni parte sunt desolatae et neminem habent qui diligentiam illis adhibeat. sic enim poterat illarum facere prouidentiam ecclesia quae desolatae sunt, quando non multarum sollicitudinem [habebat] sed paucarum, auxiliantibus eis ad hoc fidelibus, si tamen praebere ualuerint ex opibus suis. illis uero uiduis quas in domos proprias singuli habent, prouisionem illis facere adhortatur; si autem matrem habent aut auiam, propter summam propinquitatem pro uirium suarum qualitate diligentiam illis adhibeant.

tanta super alendis uiduis disputans, quia in superioribus dix-

1 donec (*for* quamdiu) *r* | non *om* *C H r* | qui (*for* quis) *H* (*corr*) | uirtutes *C** uirtutem *H r* 2 ostendat *C* (*corr*) *r* | adicit *C* 3 si quis f. uel si qua f. *r* | illis (*for* eis) *r* | et (*for* ut) *r* 5 etenim sicuti (*for* est sicuti enim in) *r* 6 nutrientur *C* H* 8 solitudinem (*for* sollic.) *C** 9 sustinere *C* H* sustinere cogatur *C* (*corr*) 12 adicit *C r* 13 uere *H* | uid. sunt *r* 14 desolutae *C** 17 habebat *om C H r* 21 aut (*for* autem) *r*

3. *si quis fidelis*] So O. L. (*Clarom.*, Ambrstr., Aug.); Vulg. (*Am.*), "si qua." Chrys. and Thdt. read πιστὸς ἢ πιστή. *Est* (l. 5) is superfluous, and has perhaps been added from the margin.

6. *ut ab illis nutriantur*] Sc. *filii aut nepotes*; cf. *supra*, p. 155, l. 13, note.

10. *ut tali occasione*, &c] A remark characteristic of our author's jealous watch for possible abuses. Cf. I. p. lxix.

14. *'ueras uiduas' dicit*] Cf. p. 156, l. 10 sq. In the text the true reading is perhaps *quae uere s. uiduae;* cf. the variant here, and p. 153, l. 14. So Ambr., Vulg.; *Clarom.*, Ambrstr., however, use the adjective ("ueris uiduis").

23. *in superioribus dix.*] I.e. in c. iii. 2—7, where ἐπίσκοπος = πρεσβύτερος (p. 118, sq.).

erat quales esse conueniat presbyteros, de obsequiis uero eorum uel alimentis nihil fuerat memoratus, et quidem illis ipsis secundum illud tempus sollicitudinem ecclesiarum implentibus; bene adiecit et de his:

qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur.

'duplicem' dicens multiplicem dicit. nam 'presbyteros (inquit) etiam maioris prouisionis dignos oportere existimare iusta deposcit ratio.' unde et adiecit: *qui bene praesunt.* sed nec de illorum prouidentia absolute dixit, qui in ordine et gradu tantum sunt presbyterorum; sed de illis qui gradus sui functionem implere prout conuenit uidentur. unde et adiecit:

maxime qui laborant in uerbo et doctrina.

non absolute hos dignos esse prouidentia dixit, sed illa ratione qua plurimum laborem expendant, si tamen ut conuenit doctrinae opus implere uoluerint, ita ut in commune de omnibus sollicitudinem impendant, ac doceant eos illa facere quae fieri oportent; et ut de singulis solliciti, multum habeant agonem ut unumquemque consiliis optimis et exhortationibus ad illud quod decens est adducant. sic enim et beati apostoli uidentur doctrinae opus omnibus operibus anteposuisse. unde et contemplatione uiduarum aliquando oborta controuersia, dixerunt 'non esse dignum relinquentes se uerbum doctrinae ministrare

4 adicit *C r* 6 intellegit (*for* dicit) *r* 7 existimari *C* (*corr*) 8 adicit *r* 11 adicit *C r* 15 in communi *C* r* 17 oportet *r* 21 aborta *H* [*cf.* I. p. 197, *l.* 7, *vv. ll.*] | contentione (*for* controuersia) *H r* 22 relinquere et ministrare *C* (*corr*)

6. '*duplicem*' *dicens*, &c. So Chrys. doubtfully: διπλῆς τῆς πρὸς τὰς χήρας, ἢ τῆς πρὸς τοὺς διακόνους· ἢ ἁπλῶς 'διπλῆς τιμῆς' πολλῆς φησίν. Thdt.: τὸ δὲ 'δ. τ.' ἀντὶ τοῦ πλείονος τέθεικεν. As to the sense of τιμή, see Th.'s remarks above on v. 3, and comp. Chrys.: τιμὴν ἐνταῦθα τὴν θεραπείαν λέγει, τὴν τῶν ἀναγκαίων χορηγίαν. Add Jerome *ep.* 123: "'honor'...uel pro eleemosyna uel pro munere accipitur, ut est illud *presbyteri duplici*," &c.

8. *sed nec de illorum*, &c.] Cf. Pelag.: "non dixit omnium [*leg.* omnino] 'qui habent uerbum,' sed *qui laborant in uerbo*."

15. *doctrinae opus*, &c.] Cf. Chrys.: ποῦ νῦν εἰσιν οἱ λέγοντες μὴ δεῖν λόγου μηδὲ διδασκαλίας; Thdt.: οὕτως ἀξιέπαινον τῆς διδασκαλίας τὸ χρῆμα.

22. '*non esse dignum*,' &c.] Acts vi. 2. *Relinquentes ... ministrare* (καταλείψαντας ... διακονεῖν). So O. L.; Vulg., "derelinquere ..... et ministrare" (cf. *supra*, vv. ll.). Th. seems to have written with characteristic inexactness ἄξιον for ἀρεστόν, and τῆς διδασκαλίας for τοῦ θεοῦ. See p. 152, l. 26, note.

mensis' uiduarum; quod doctrinae opus sibi magis decere existimabant. uolens autem et scripturarum testimonio apostolus comprobare de presbyteris illa quae dixerat, adserens *qui maxime laborant in doctrina*, adiecit:

dicit enim scriptura, 'boui trituranti os non alligabis'; et, 5
'dignus est operarius mercede sua.'

haec diligentia debite praebenda illis dicens, adiecit:

aduersus presbyterum accusationem noli suscipere, exceptis duobus aut tribus testibus.

omni demiratione dignus est apostolus, quia et super hoc 10 negotio sollicitus fuit. nam et dictum fuerat generaliter: *in ore duorum et trium testium stabit omnis sermo.* sed hoc in loco contrario abdicans accusationem, dixit autem: *noli suscipere nisi coram duobus aut tribus testibus.* eo quod super ceteris

1 menses *H* | se (*for* sibi) *r* 2 testimonia *H* 4 laborent *C* H* | adicit *C r* 5 non infrenabis os boui trit. *r* 7 adicit *C r* 8 recipere *r* | nisi sub (*for* exc.) *r* 12 omne verbum *H* 13 autem *om C* (*corr*) 14 nisi *om r*

2. *uolens autem et script.*, &c.] Thdt.: *βεβαιοῖ δὲ τὸν λόγον γραφικῇ μαρτυρίᾳ.*

5. *boui trituranti*, &c.] The order is that of the O.L. (*Clarom.*, Ziegler's fragm.); *alligabis* is the reading of the Clementine Vulg., earlier recensions having "infrenabis" (cf. vv. ll.). Ambrose (*ep.* 74) quotes the words exactly as they stand here.

7. *debite*] This form, which is unknown to the lexx., must be added to the list given in Vol. I. p. xxxviii.

8. *exceptis*] Cf. I. p. 10, l. 16, note. Vulg., "nisi sub." Our translator has ignored the preposition, which is wanting also in the Gk. of *F*, *G*, and in Cod. Fuld. It appears, however, in the comm. just below (l. 14).

11. *'in ore duorum et trium,'* &c.] So LXX. (*ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ ἐπὶ στ.*, κ.τ.λ.), and 2 Cor. xiii. 1 (*ἐπὶ στ. δύο μ. καὶ τριῶν*). *Verbum* (see vv. ll.) is the Vulg. rendering of *ῥῆμα* in Deut. xix. 15; but the O. L. (represented by Lucif. Calar.) has *sermo*, and this, as consistent with our translator's practice (cf. p. 79, l. 12, note), I do not hesitate to prefer.

13. *dixit autem*] "He nevertheless says." Or *autem* = enim. 'The rule is positive; the Apostle uses it here, however, to point a prohibition. In other cases it is expedient to have two witnesses at the least; in this case it is essential.' Cf. Thdt.: *οὐχ ἥκιστα δὲ (φησὶν) ἐπὶ πρεσβυτέρου τοῦτο προσήκει ποιεῖν· συμβαίνει γὰρ ἐκκλησίας αὐτὸν προστασίαν πεπιστευμένον καὶ λυπῆσαι τῶν ἁμαρτανόντων τινάς, εἶτα ἐντεῦθεν ἐκείνους δυσμενῶς διατεθέντας συκοφαντίαν ὑφῆναι· δεῖ τοίνυν ἀπαντῆσαι τῶν μαρτύρων τὸν ἀριθμόν.* The Latins have a widely different reason to give; thus Ambrstr.: "quoniam huius ordinis sublimis honor est (huiusmodi enim uicarii Christi sunt), idcirco non facile de hac persona accusatio debet admitti." Pelag. (followed by Prim.): "iniustum est etiam aduersus

interea res patitur ut et aliter de negotio iudicetur ; hoc uero in loco non debere ita fieri ob duas posuit causas. una, quoniam necesse est presbyterum utpote communem patrem tam uirorum quam mulierum curam adhibere ; eo quod et similiter utriusque sexus sollicitudinem implens indiscrete et mulieres cogitur uidere et loqui cum illis, prout ratio exigit pietatis. altera uero causa, eo quod multis et uariis occasionibus diuerse contra eos exercebantur, ea ratione qua idem presbyteri coacti interdum increpant obnoxios pro admissis peccatis, et arguunt eos pro quibus non competenter agunt. prospexit ergo apostolus quoniam facile aduersus presbyteros ab huiusmodi hominibus accusationes adnasci possint, opitulante eis opere ipsorum ut id quod uolunt aduersus eos dicere uerissimum existimetur, propter quod licenter uel uideant uel loquantur cum mulieribus ; quae res malignis hominibus occasionem accusationis dare uidetur. quid ergo obseruari decernit? 'aliter (inquit) noli audire, nisi duo aut tres uideantur testes esse negotii ipsius de quibus intenditur accusatio.' et ut ne uideretur ista dicens delinquentium peccata uelle contegere, adiecit :

3 commune *H* 7 diuersae [accusationes] *r* (*edd*) 9 delictis [deliciis *ed.*] (*for* peccatis) *l* 10 quam (*for* quoniam) *l* 11 ad (*for* ab) *H* 12 operum *H* 13 uerissima existimatur *C* H* uerissime existimetur *C* (*corr*) uerissima existimatur accusatio *r* 14 uid. mul. uel loquantur cum eis *r* 15 occansionem occansionis *C* occasionem occasionem *H* : *txt r* 16 sine (*for* nisi) *H** 19 adicit *C r*

laicum accusationem recipere; quanto magis aduersus Domini sacerdotem."

1. *interea*]=interdum; cf. II. p. 93, l. 8, note.

3. *utpote communem patrem*] See Suicer, *s.v.* πατήρ (2 b). Chrys. denies that the Ap. refers to the official πρεσβύτερος ('πρ.' γὰρ ἐνταῦθα φησὶν οὐχὶ τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ τὴν ἡλικίαν), and in this he is followed by Oec. and Thpht.

5. *mulieres cogitur uidere*, &c.] The office of penitentiary priest having been recently abolished, not only at Constantinople, but generally throughout the East (Socr. V. 19, οἱ δὲ νῦν τῶν ἐκκλησιῶν κρατοῦντες ἕως πολλοῦ φυλάξαντες ἐπὶ Νεκταρίου τοῦ ἐπισκόπου [A.D. 391] μετέθεσαν: Sozom. VII. 16, ἐπηκολούθησαν δὲ σχεδὸν οἱ πανταχοῦ ἐπίσκοποι), Th. must be supposed to refer to the ordinary pastoral intercourse of the presbyter with his flock. The seclusion in which Eastern women live may have rendered this intercourse peculiarly open to suspicion; but if we may believe Jerome, there was sometimes just cause for complaint (*ep.* 22: "sunt alii...de mei ordinis hominibus loquor—qui ideo presbyteratum et diaconatum ambiunt, ut mulieres licentius uideant").

10. *prospexit ergo*, &c.] The substance of this paragraph is given by Lanfranc; see vv. ll.

peccantes autem coram omnibus arguantur, ut et ceteri timorem habeant.

'examen negotii de illis cum omni scrupulositate uolo fieri, et non absolute aduersus eos crimen adpinctum recipi. si uero aliqui uera ratione deliquisse fuerint detecti, aperte increpentur, ut et ceteri eorum exemplo pudici efficiantur.' optime autem et ad aliorum correctionem edixit; nec enim erat necessarium ut hoc ita fieret, nisi ob aliorum id fieret emendationem. deinde omnibus illis dicens terribiliter adiecit:

testificor in conspectu Dei et domini Iesu Christi et electorum angelorum, ut haec custodias sine ullo praeiudicio, nihil faciens secundum declinationem.

scilicet: 'ut non facile contemplatione odii aduersus aliquem pronunties, priusquam uera ratione conuincantur; neque e contrario contemplatione amicitiarum aliquorum occulta peccata'— hoc autem dicit *nihil faciens per declinationem.* nam huiusmodi contestatio in talibus negotiis admodum est necessaria. deinde aduertitur ad eum, dans ei consilium:

manus cito nemini inposueris.

'omnino non facile ad ordinationem quemquam producas

1 inquit (*for* autem) *C*: *om r* | argue *r* 4 ad punctum *C* (*corr*) *r* [*cf. p.* 145, *l.* 15, *vv. ll. and note*] 6 efficientur *C* H* | optimae *H* 7 ad *om r* | haec dixit (*for* edixit) *C* (*corr*) esse dixit *r* 8 ab...emendatione *C* H* ob...emendatione *C* (*corr*) *r* | id *om r* 9 adicit *C r* 11 ullo *om r* | praeiudicii *H* 14 conuincatur *r* | e contr. *r* 15 amicorum *r* | occulte *C** occultes *C* (*corr*) *r* 18 uestitur *r* | dando *r* | ei *om H* | et ait (*aft* cons.) add *r* 20 omnium (*for* omnino) *C H*

1. *peccantes autem*] So Ambrstr., *Clarom.* Chrys. and Thdt. omit the conjunction, and so does the Vulg. *Arguantur* for "argue" is perhaps an *incuria* on the part of the translator.

9. *terribiliter adiecit*] Chrys.: φρικτῶς παραγγέλλει λοιπόν. Thdt.: εἶτα καὶ αὐτὸν δεδίττεται τῇ φοβερᾷ μαρτυρίᾳ.

10. *in conspectu*] So Ziegler's fragm.; Vulg. "coram." *Domini* has no support in the Latin versions, and probably represents the reading of Th.'s text; κυρίου is given by Chrys., though not by Thdt.

15. *cont. amicitiarum*] "For friendship's sake." Cf. Chrys.: ἵνα σε μηδεὶς ...προοικειώσηται. *Contestatio* is a word borrowed from the jurists; see lexx.

20. *omnino non facile*, &c.] Thdt.: ἐξετάζειν γὰρ πρότερον χρὴ τοῦ χειροτονουμένου τὸν βίον.

sine plurima probatione.' et pondus ipsius negotii graue ostendens, adiecit:

neque communicaueris peccatis alienis.

'si (inquit) te ut conuenit probante ille deliquerit, non est tuum crimen; si uero tu facile et non cum cauta probatione ad ordinationem producis, particeps efficeris eius delictorum. ille enim pro quibus [peccauit], iusta ratione punietur; tu uero, pro quibus non caute gessisti, nec perfectam arbitrii eius colligens probationem ad ministerium eum produxisti.' et adhuc in timorem eum redigens adiecit:

teipsum castum custodi.

deinde et illa quae de eo erant dicit:

noli (inquit) *ulterius aquam bibere, sed uino modico utere propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates.*

euidens est quoniam et super hoc consilium illi dat, eo quod ualde infirmum eum corpore esse perspiciebat; contemplatione autem continentiae adhuc aquam bibere persistebat. et quia frequenter aliorum causa talia agimus ut ne uideamur indifferentes esse erga conuersationem, non ignorantes quoniam illa quae ad usum nobis uel facta sunt uel tributa nequaquam nos insumpta potuerint nocere, bene adiecit:

quorundam hominum peccata manifesta sunt, praecedentia in iudicium; quosdam autem et subsequuntur. similiter et bona opera manifesta sunt, et quae se aliter habent abscondi non possunt.

2 adicit *C r* 7 peccauit *om C H r* 8 cauta egessisti *C** cautae egess. *C (corr)* cautae gessisti *H* caute egisti *r* | ne (*for* nec) *H* 10 timore *H* adicit *C r* 11 cust. cast. *r* 13 inquit *om r* | adhuc (*for* ult.) *r* 14 tuos *C** 17 autem *om H* 21 poterunt *r* | adicit *C r*: *txt H l* 22 ad (*for* in) *r* 23 facta bona (*for* b. op.) *r* 24 ascendi *C**

13. *ulterius*] O. L. and Vulg., "adhuc."

15. *eo quod ualde infirmum*, &c.] Cf. Thpht. (after Chrys.): δοκεῖ δὲ καὶ φύσει ἐπίνοσος εἶναι ὁ Τιμόθεος, οὐ μόνον κατὰ τὸν στόμαχον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα μέρη.

16. *contemplatione.....erga conuers.*] Cited by Lanfranc.

17. *et quia*, &c.] A remarkable anticipation of the view held by the more sober school of modern abstainers, and the more noteworthy as coming from so stout an opponent of Manichæanism (cf. notes on IV. 1).

22. *in iudicium*] εἰς κρίσιν. O. L. and Vulg., "ad iudicium." *Bona opera*, so Ambrstr.; Vulg., "facta bona."

†uult dicere quoniam sicut delinquentium hominum et non recte uiuentium delicta manifesta sunt, quae necessarie illis in futuro saeculo poenas sunt prouisura, licet si et faciant aliqua quae multos latere poterunt; sic et de illis qui recte uiuere instituerunt, plurima quidem illorum manifesta sunt hominibus, sunt etiam et aliqua quae lateant multos—haec enim significat dicens *similiter et quae se aliter habent*—nec enim possunt omnia incerta esse. 'itaque ne hoc pertimescas ne quando non bonam hinc opinionem adquiras, teipsum aquae potu expendens; utere uero exiguo uino pro ipsa infirmitatis necessitate, ualde sciens quoniam et illa quae homines coniciunt, si tamen recte uiuamus, bona esse plurima ex parte perspicientur; nec ullam ex his nociuitatem sustinebimus, licet uideantur multi actus nostri a multis ignorari.'*

βούλεται εἰπεῖν ὅτι ὥσπερ τὰ τῶν οὐκ εὖ βιούντων ἀνθρώπων πταίσματα πρόδηλά ἐστιν ἀναγκαίως τὴν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος τιμωρίαν αὐτοῖς ἐπάγοντα, εἰ καὶ (ὡς εἰκὸς) τινὰ παρ' αὐτῶν λανθάνει τοὺς πολλούς· οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν εὐσεβούντων τὰ πολλὰ μὲν πρόδηλα τοῖς ἀνθρώποις ἐστίν· ὅσα δέ ἐστιν λανθάνοντα τοὺς πολλοὺς (ταῦτα γὰρ λέγει τὰ ἄλλως ἔχοντα) οὐχ οἷόν τε πάντα ἄδηλα εἶναι. 'ὥστε (φησὶν) μὴ τοῦτο δεδιὼς μὴ οὐ χρηστὴν ἐντεῦθεν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὑπόληψιν κτήσῃ, τῇ ὑδροποσίᾳ σαυτὸν κατανάλισκε·' εἰδὼς ὅτι καὶ ἡ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὑπόληψις, ἐὰν ἡμεῖς κατὰ τὸ προσῆκον βιῶμεν, κατά γε τὸ πλεῖστον καλλίστη γίνεται, οὐδὲν ἀπὸ τούτων παραβλαπτομένη, κἂν δοκῇ πολλὰ τῶν καθ' ἡμᾶς τοὺς πολλοὺς λανθάνειν.

1 sicut *om r* 2 manifestata *l* | necessario *C* (*corr*) necessaria *H* necessarias *r* 3 pene (*for* poenas) *C H*: *txt r l* 4 poterint *C* (*corr*) 5 manifestata *l* 12 prospicientur *r* 13 uideant *H* 14 ignorare *C* H* 15 sq. Coisl. 204, f. 207 b [Cr. vii. 44] *θεόδωρος. ἄλλος δὲ πάλιν φησίν· βούλεται, κ.τ.λ.* 16 *δῆλα* cod. Cr.

1. *uult dicere...ignorari*] Cited by Lanfranc.

sicut delinquentium, &c.] Comp. Pelag.: "*subsequuntur* in futuro iudicio... *quae aliter se habent.* etiam quae ad tempus latent [facta bona], non possunt diutius occultari." And this is the usual interpretation of *ἐπακολουθοῦσιν* and *τὰ ἄλλως ἔχοντα*. But Th. stands alone, as far as I can find, in connecting these verses with v. 23. Chrys., Thdt., and the rest of the commentators agree in regarding v. 23 as parenthetic; cf. e.g. Thdt. *ad h. l.*: *τὸν περὶ τῆς χειροτονίας ἀναλαμβάνει λόγον.*

9. *teipsum ... expendens*] See Gk. (l. 23), and cf. II. p. 56, l. 11, note.

post hoc adiecit et de seruis :

si qui sub iugo sunt serui, dominos suos omni honore dignos esse existiment ; ut non nomen Dei et doctrina blasphemetur.

haec de illis scribit qui infideles habent dominos, praecipiens eis ut omne obsequium suis praebeant dominis, licet si sint a pietate alieni ; ut non hinc blasphemia aliqua Deo aut pietatis doctrinae adpingatur, existimantibus illis quod ita eos instituamus ut contempnant dominos suos. quoniam autem de illis seruis dicit qui infideles dominos habent euidens est et ex quibus dixit : *ut ne doctrina Dei hinc blasphemetur.* manifestius uero id ostenditur et ex illis quae sequuntur ; adiecit enim :

qui autem fideles habent dominos non contempnant, quoniam fratres sunt ; sed magis seruiant, quoniam fideles sunt et dilecti qui beneficiorum sunt participes.

'iustum (inquit), est ut et hi non contemplatione pietatis suos contempnant dominos qui benigne cum illis agunt, sed multo magis debent eis seruire quasi fidelibus, qui et diligi propter ipsud debent ab eis, et illa uel maxime causa qua benigne illis utuntur. hoc enim dicit *qui beneficiorum sunt participes :* hoc

1 haec *H* | adicit *C r* 2 si quis *H* quicumque *r* | dign. o. h. exist. ne *i* (*see note*) 3 arbitrentur ne n. domini *r* 5 si *om C r i* 6 aliquando (*for* al. Deo) *H* | uituperium (*bef* piet.) *add r* 10 nec (*for* ne) *C* 11 adicit *C r* 12, 13 quia (*for* quoniam) *r* 13 dil. benef. sunt particeps *C** d. b. qui sunt participes *C* (*corr*) d. b. participes sunt *H* d. b. sunt participes *r* 15 est et hos *C H* est ut et hos *r* | templatione (*for* cont.) *H* 16 ut (*bef* suos) *add C* (*corr*) 18 de (*bef* causa) *add r*

2. *si qui...alieni*] Cited by Ivo of Chartres, *decret.* XVI. 83. (Migne *P. L.* 161 [not 172, as stated in vol. I. p. l, note 2], 921.)

si qui, Dei] Latin versions, "quotquot" *s.* "quicumque," "Domini." *Existiment* is found in Ziegler's fragm., and *ut non* in Cod. Clarom.

4. *de illis scr. qui infideles*, &c.] Thdt.: ταῦτα περὶ ἀπίστους ἐχόντων δεσπότας λέγει.

14. *beneficiorum*] O. L. and Vulg., "beneficii." Our translator has perhaps been influenced by the comm. (*infra*, l. 19); cf. however Ambrstr.: "quia beneficia percipiunt."

15. *iustum...est ut et hi*, &c.] See vv. ll. Earlier MSS. perhaps wavered between *iustum...contempnere* and *iustum ut... contempnant*. With the comm. comp. Thdt.: μήτε μὴν οἱ εὐσεβεῖς ἔχοντες δεσπότας καταφρονήσεως λαμβανέτωσαν πρόφασιν τὴν τούτων εὐσέβειαν.

19. *hoc enim dicit*, &c.] I.e. οἱ τῆς εὐεργ. ἀντιλ. assigns a further reason why Christian masters should be faithfully served ; 'they are such as labour for their servants' good.' So Chrys.: κόπτονται καὶ ταλαιπωροῦνται ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας ἀναπαύσεως. Oec. (διὰ μέσου δὲ

est, 'qui beneficiis eos subleuare properant contemplatione pietatis quam exequuntur.' igitur dominorum benignitas non debet seruis occasio fieri contemptus, sed magis eos in affectu ampliori debet retinere. et iterum adiecit :

haec doce et obsecra.

per omnia exsuscitans eum ut cum multa sollicitudine de omnibus his doctrinam proponere deproperet. et quoniam omnia percurrit quae ad correctionem ecclesiae in commune conuenire existimabat, sicut scrupulosius significauimus in illis quae antea interpretati sumus ; memoratur iterum et de illis qui contraria pietatis docere conantur. dicit autem de illis qui ex circumcisione crediderunt, qui omnia agere adnitebantur uolentes legis custodiam fidelibus inponere ; de quibus et in principio epistolae plurima dixerat. sicque ad sermones correctionis qui in commune conueniunt egressus, iterum de illis ipsis quae in principio dixerat dictum resumens, in illis ipsis etiam finem concludit, cetera in media parte epistolae intericiens.

si quis (inquit) *aliquid aliter docet, et non intendit sanis uerbis*

3 serui *C* | contemptibile *C H* 4 debent *H* | adicit *C r* 10 memoratus *H* 11 enim (*for* autem) *r* 15 quae *C H r* 17 finem *om C** | interitiens est (*for* intericiens) *H* 18 si quis &c. [*as in Vulg.*] *r*

'ὅτι πιστοί εἰσιν καὶ ἀγαπητοί') and Thpht. offer the alternative of connecting οἱ τῆς, κ.τ.λ. with δουλεύτωσαν ("let them be served the rather by those who receive good at their hands"). So among the Latins, apparently, Ambrstr. (see above, p. 174, l. 14, note) and Pelag. ("quanto magis debent seruire fidelibus quorum caritatis participes esse merentur"). A third view finds place in Primasius, who inserts *Dei* after *beneficii* and deftly alters the remark of Pelagius to suit the altered text ("quanto m. d. s. f. per caritatem, quorum participes esse meruerunt"); he is followed by Sedulius, and this interpretation is reflected in the Gk. of the Graeco-Latin MSS. *F*, *G*, which for εὐεργεσίας substitute the gloss εὐσεβείας.

5. *obsecra*] Latin versions, "exhortare."

13. *in principio ep.*] Cf. II. p. 71. Points of resemblance will be found to exist between c. i. 4, 5, 18, 19 and c. vi. 3, 4, 12, 20, 21.

18. *intendit sanis uerbis*] O. L. and Vulg., "acquiescit s. sermonibus" (Cypr., "uerbis"). Th. appears to have read προσέχεται (cf. Tisch. *ad h. l.*), since *intendere* is used by our translator to represent προσέχειν in i. 4, iv. 13, Tit. i. 14, and has not been in this place suggested by any Latin version. *Doctrinae*, &c.; the Latin authorities have "ei quae s. p. est doctrinae," answering to the Gk. text of Cod. Clarom. (τῇ...οὔσῃ). *Elatus*; cf. Cypr. (*bis*) "stupore elatus"; Vulg., "inflatus" (see above, pp. 111, 113).

domini nostri Iesu Christi et doctrinae quae secundum pietatem est, elatus est, nihil sciens.

bene elationi iunxit 'nihil scire.' elatio uera ratione dicitur illa esse quae homines magna sapere facit de illis quae sibi non adsunt. et quidem maximum est illis opprobrium ut alios docere promittant, ipsi nihil sciant. nam et de hoc ipso derideri digni sunt, dum alios docere promittentes, ipsi nihil sciant. huius uero rei probatio ex praecedentibus apertius est manifesta. si enim non intendunt illi doctrinae quae secundum pietatem est, euidens est quoniam nihil sciunt de illis quae scire conueniunt. ergo et uane se docere promittunt, illa ignorantes quae scire conueniunt. dein opus eorum incusans adiecit:

sed languescens erga quaesitiones et uerborum rixas est.

quia et plurimas eueniebat eos quaesitiones commouere, illa ratione qua sua statuere cupiebant. bene autem posuit 'languescere' eos. languorem dicit cogitationem eorum, eo quod relinquentes pietatem ad quaesitiones inconuenientes euoluebantur. et ostendens ut alia multa inhonesta studio quaesitionum adnascebantur, adiecit:

ex quibus fiunt inuidiae, contentiones, blasphemiae, suspectiones

2 est (*aft* sciens) *add H* 6 promittunt *C*H* | cum ipsi nihil faciant *r* | ipsum (*for* ipso) *H* 7 deridere *H* 10 est (*aft* piet.) *om H* | quomodo (*for* quoniam) *H* 11 ut a me (*for* et uane) *H* inane *r* 12, 19 adicit *C r* 13 est *om r* 14 quaestiones *H r* | commoueri *C H* 17 ad *om r* 18 quoniam et (*for* ut) *H* | quaestionum *r* 20 suspitiones *C* (*corr*) [*r throughout verse as in Vulg.*]

3. *elatio*] Cf. II. p. 113, l. 1, note.

13. *languescens*] The O. L. seems to have had "aegrotans"; Vulg., "languens." *Languescens* is given by Ambr. and Sedulius (cf. Haddan-Stubbs, *Councils*, i. p. 179). *Verborum rixas*, so O. L. (Lucif. Calar., *Clarom.*); Vulg., "pugnas uerborum."

16. *languorem...euoluebantur*] Cited by Lanfranc.

languorem dicit, &c.] Chrys.: ἄρα νοσεῖν ἐστὶν τὸ ζητεῖν.

20. *fiunt*] So Ambrstr.; Vulg., "oriuntur." With the Latin versions Th. (cf. Gk. *infra*) appears to have read γίνονται φθόνοι, ἔριδες—a form of the text which Chrys. also seems to have followed, although in some of his MSS. (*v.* ed. Field, vi. p. 147) γίνεται, κ.τ.λ. has been restored. For *suspectiones*, see Paucker, *melet. lexist.* i. p. 19; the Corbie corrector has borrowed *suspiciones* from the Vulg. *Cont., h. corruptam m. habentium;* Latin versions, "conflictationes h. mente corruptorum." *Contentiones* (2°) in our MSS. has perhaps been repeated by the scribes from the previous line; in any case Th.'s text seems to have had διαπαρατριβαί (so Chrys., Thdt.). *Qui fraud. a ueritate s.* The Latin versions vary considerably; *Clarom.*, "destitutorum a u."; Ambr., "a u. alieno-

malae, contentiones hominum corruptam mentem habentium [*qui*] *fraudati a ueritate sunt, existimantium quaestum esse pietatem.*

†efficiuntur hinc *inuidiae*, unumquemque inuidentem illi qui potest qualibet ratione in doctrina uideri; *rixae* etiam [cum ad lites proferuntur; et *blasphemiae* autem, cum] plurima loquuntur ex his quae loqui non conueniunt, maxime cum et illi qui nobis non sunt communes in fide blasphemant nos et inquirunt aduersus nos causas otiose existentes. fitque ex hoc necessarie ut malam de nobis habeant suspicionem maxime hi qui fide nobis exteri sunt, illos uero diligant, oblectati uerbis suis; quos et imitari properant illa agentes quae ab illis fieri uideant, homines corrupti mente, nullam ueritatis habentes cupiditatem, qui et omnia lucrorum causa et redituum facere adnituntur;* *quaestum* sibi *pietatem esse* existimantes inhonestum, ex quo et alia plurima adnascebantur mala. optime adiecit:

[*ἐντεῦθεν γίνονται*] Φθόνοι *μὲν ἑκάστου βασκαίνοντος τὸ ὅπως ποτὲ εὐδοκιμεῖν ἐν τῇ διαλέξει δυνηθέντι· ἔριδες δὲ ἐκφερομένων αὐτῶν εἰς μάχας, καὶ* βλασφημίαι *δέ, πολλὰ μὲν καὶ αὐτῶν λεγόντων οἷα μὴ προσῆκεν, μάλιστα δὲ τῶν ἐκτὸς βλασφημούντων ἡμᾶς, ὡς περὶ τὸ ζητεῖν τὴν σχολὴν ἔχοντας. ἀνάγκη οὖν καὶ ὑπονοίας πονηρὰς περὶ ἡμῶν ἐγγίνεσθαι τοῖς ἐκτὸς ἀπὸ τούτων· ἄνθρωποι διεφθορότες τὴν διάνοιαν καὶ οὐδεμίαν τῆς ἀληθείας ἐπιθυμίαν ἔχοντες, πάντα κέρδους ἕνεκεν ἐπιτηδεύοντες.*

1 qui *om C H* 3 inuidente *H* 4 cum ad lites &c. *om C H r* 5 plurimae *C H r* quia (*aft* plur.) *add r* 8 et uersus (*for* adu.) *C** | ex *om C* et (*for* ex) *H r* | necessario *r* 9 hab. de n. *r* 10 eorum (*for* suis) *H* 11 uident (*for* uideant) *H* uidentur *r* 13 et reditum *C* H*: *om r* 14 in homines tamen (*for* inhonestum) *C* in h. tam *H*: *txt r* | ex qua *C* H* qui *C* (*corr*) 15 adicit *C r* 16 sq. Coisl. 204, f. 208 b [Cr. vii. 47, Fr. 154] *θεόδωρος. ἄλλος φησὶν εἰς τὸ ἐξ ὧν γίνεται φθόνος καὶ ἔρις καὶ τὰ ἑξῆς· φθόνος μέν, κ.τ.λ.*

rum;" Ambrstr., "qui u. caruerunt;" Vulg., "qui u. priuati sunt."

3. *unumquemque inuidentem*] Cf. II. p. 142, l. 7, note.

4. *cum ad lites*, &c.] I have supplied from the Greek the words which evidently are needed to complete the sense. For the sense here given by Th. to *βλασφημίαι* see above, II. p. 79, l. 1. Chrys. understands 'libels upon God:' *τουτέστιν, δόξαι καὶ δόγματα πονηρὰ ἀπὸ τῶν ζητήσεων. τότε περὶ θεοῦ δὲ μὴ δεῖ ὑποπτεύομεν, ὅταν εἰς ζητήσεις ἐμπέσωμεν.*

7. *et inquirunt*, &c.] The translator has misunderstood hīs Greek; at least the Gk. of the catena conveys a widely different sense (="quasi erga inquirendum otiosos existentes," "quasi quaestionibus uacantes").

15. *optime adiecit*, &c.] In common

discede ab eiusmodi.

postquam autem ostendit prauitatem hominum et illa quae inhonesta ab illis efficiuntur, sufficiebat ut tantum consilium daret separare ab eis. deinde relinquens cetera ad illam partem redit, atque insistit qua pecunias colligere adcelerabant; inque hac parte uel maxime suum sermonem latius exaggerat, eo quod nec facile posse existimabat eos despicere pecunias. sciens uero et illud quia cupiditas pecuniaria nihil ex illis quae fieri conueniunt facere permittit, despectus etenim pecuniarius facile illa expedire facit quae meliora sunt, ait:

est autem (inquit) *quaestus magnus pietas cum sufficientia.*

'magnum lucrum, magnae diuitiae, lucratiua negotiatio pietas est, ut erga eam solliciti simus, necessitatibus nostris sufficientes.' bene uero adiecit: *pietas cum sufficientia*, ita ut necessitatem non uideretur intercipere, et nimietatis studium excluderet, et omni ex parte sollicitudinem pecuniarum adimeret.

1 huiusmodi *H* 3 officiantur *C* H* officiuntur *C* (*corr*): *txt r* 5 quae *H r* 8 pecuniae (*for* pecuniaria) *H* 9 despectos, pecuniarios *r* 11 quaestum (*for* est autem) *C H* quaestus est magnus (*for* est...magnus) *r* 13 ea *Hr* 14 adicit *C r* 16 excludere et ut *H* | adimere *r*

with Chrys. and Thdt., Th. read *ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων* after *εὐσέβειαν*. The words are wanting in the Vulg., but given by some of the O. L. authorities (Cypr.; Ambrstr., "discede ab huiusmodi;" see vv. ll.).

11. *est autem*] See vv. ll. For the impossible *quaestum* I have substituted the rendering of the Latin versions, which closely follows the Gk. The error may however have arisen from a rendering "quaestus est autem magnus" (see the reading of Rab.) [or even "quaestum est a. magnum;" cf. Rönsch, *Itala*, p. 269 sq.] or from "quia est [autem] qu. m."

13. *nec. nostris suff.*] 'Having a competency sufficient to supply our wants, and set us free for works of piety.' So Pelag.: "*cum sufficientia*, non luxuriae sed naturae"; Sedulius adds, "quia quae tantum naturae sufficiunt pietas exigit". Cf. 2 Cor. ix. 8. Thdt. endeavours to combine the ideas of 'competency' and 'contentment,' for he remarks: *προσήκει τὴν αὐτάρκειαν στέργειν*. Thpht. inclines to the latter: *αὐτάρκεια μέγας πλοῦτος καὶ μόνιμος*. So Ambrstr.: "magnas diuitias et acquisitionem in eo dicit, si quis fidelis suo contentus sit." Aug. on the other hand agrees with Th. (*serm.* 85: "sufficientiam quaerite, quod sufficit quaerite; plus nolite".)

15. *nimietatis*] Rönsch, *Itala*, p. 52. *Nim. studium* = *τὴν πλεονεξίαν*.

nihil (inquit) *intulimus in mundum, uerum quia nec auferre possumus.*

multus ac potens sensus in compendio uerborum horum contineri uidetur. illi enim qui erga pecunias studium habent pro illis quidem quae adsunt sibi laborant, ut permanere possint et custodiri; illa uero quae necdum habent quemadmodum adquirere possint. utrumque exclusit, ita ut pro illis quae sibi adsunt minime laborem expendant. nam quod dixit '*nihil intulimus*, sed nudi in hunc mundum in hac uita uenimus,' de illis quae nobis adsunt laborem expendere [exclusit], quasi de propriis nostris quae quidem nos quando in hanc uitam ingredimur inuenimus. nam et pro illis laborem expendere uanum admodum esse ostendit, dicens: *quia nec auferre quid possumus.* quae enim est utilitas laborem expendere ubi etsi omnia adquirere possumus, hic illa relinquemus quae congregauimus? quid ergo fieri debet, quoniam et illud necessarium est et hoc superfluum?

habentes autem alimenta et quibus tegamur, his contenti sumus.

sufficit illa habere quae ad usum nobis sunt necessaria.

1 nihil enim &c. [*as in Vulg.*] *r* 2 possimus *C** 4 continere *C H* 6 custodire *C* H* 9 in hanc uitam *r* 10 expend...*C** (?) expendere (*om* exclusit) *C* (*corr*) *H r* 11 ingredimur inuenimus *H r* 15 hinc *C* H* 18 simus *C* (*corr*)

1. *in mundum, uerum quia nec*] Both these renderings are found in Ambrstr. O. L. and Vulg., "in hunc mundum" (*εἰς τὸν κόσμον*, Rönsch, *Itala*, p. 420 sq.); Cod. Amiat., "in mundo." *Verum quia nec* seems to have originated in the combination of "uerum nec" (*οὐδέ*) [Cypr., cf. Aug., "sed nec"] with "quia nec" (*ὅτι οὐδέ*) [Vulg.]. The scribe of Cod. Clarom. mistook *uerum* for an adj., and represented it by *ἀληθές* in his Gk.; see Tisch. *ad h. l.* In the comm. below (l. 13) *uerum* disappears. On the whole we may conclude that Th.'s text had no adjective before *ὅτι*, although in that case it differed from the text of Chrys. and the other Gk. commentators, who give *δῆλον ὅτι, κ.τ.λ.*

7. *utrumque exclusit*] 'It is idle to bestow labour on earthly riches, seeing that (1) they are not our own by natural right—*οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν*—and (2) when acquired by us, they cannot be retained—*οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα.*'

9. *nudi*] Ambrstr.: "talis hinc exiet qualis uenit"—comparing Job i. 21.

18. *alimenta*] So Vulg.; Ambrstr., "alimentum;" O. L. "uictum." The plural is found in Chrys. and the other Gk. expositors. *Quibus tegamur*, Ambrstr., Vulg.; O. L., "uestitum," "uestimentum," "tegumentum." *Cont. sumus*, Vulg.; Cypr., Ambrstr., Aug. (*l. c.*), "c. simus" (*ἀρκεσθησώμεθα*).

19. *sufficit illa habere*, &c.] 'The Apostle defines what he means by a com-

haec enim effruemur sola; cetera uero, etiamsi cumulata fuerint, aliis relinquemus in mundo. 'superfluum est (inquit) nos qui *nihil intulimus*, [multa uelle conquirere ut hinc efferamus].' deinde ostendens quemadmodum nociua sit huiusmodi sollicitudo ei [qui] pietati studere cupit:

qui autem uolunt diuites fieri, incidunt in temptationem et laqueum diaboli et desideria multa quae [non] secundum intellectum sunt et nociua; quae mergunt homines in exterminium et perditionem.

necesse est eum qui cupit diuitias adquirere multis implicari tribulationibus, multa enim [oportet eum] sustinere pericula et ad desideria prorumpere nociua et stulta, ex quibus maxime augeri solent et abundare; [quae commodum quidem praestare] poterunt nullum, perditionem uero multam prouident illis qui semel occupati fuerint eorum desiderio. et quis sufficienter poterit dicere illa mala quae ex desiderio solent diuitiarum adnasci? unde et adiecit:

radix enim omnium malorum est cupiditas pecuniaria.

1 his e. fruemur solis *r* 2 relinquimus *C r* | sup. enim est *r* 3 multa ...efferamus *om C H*: *txt r* 4 solitudo *C r* 5 qui *om C H*: *txt r* | studire *C** | adicit (*aft* cupit) *add r* 6 nam qui &c. [*as in Vulg.*] *r* 7 non *om C H* 8 perdictionem *C** 11 eum (*for* enim) *r* | oportet eum *om C H r* 13 augere *H* | quae...praestare *om C H r* 14 poterant nullum *C H* poterunt (*om* nullum) *r* | multa (*for* multam) *H* multam perd. uero *r* | quae (*for* qui) *C** 15 fuerunt *C* H* 17 unde adicit *C* unde et adicit *r* 18 auaritia (*for* cup. pec.) *r*

petency' (ἡ αὐτάρκεια = οἷς ἀρκεσθησόμεθα). Cf. Thpht.: ὁρίζεται ἐνταῦθα τίς ἐστιν ἡ αὐτάρκεια.

1. *effruemur*] The lexx. give no ex. of this compound.

3. *multa*, &c.] Omitted by the MSS., perhaps through homoeoteleuton [*intulimus...efferamus*]. Rabanus here comes to our help, the words having found place as it seems in the earlier MS. from which his extracts were copied (1. p. xxxiii).

6. *qui autem*] So Cypr.; Vulg., "nam qui." *Quae* [*non*] *sec. int. sunt* = ἀνοήτους (*sine intellectu*, Tit. iii. 3); Aug., "stulta" (cf. *infra*, l. 12); Vulg., "inutilia" = ἀνονήτους. The reading in Chrys. and Thdt. is doubtful; Dam., Oec., Thpht. agree with Th.

11. *oportet eum*] See vv. ll. The scribe's eye seems to have wandered on from *enim* to *eum*, and the intervening word has consequently been lost. Just below (l. 13) another *incuria* has led to the more serious omission which I have tentatively supplied.

18. *cupiditas pecuniaria*] ἡ φιλαργυρία. The Latin versions are much exercised by this word; Cod. Amiat. has "cupiditas" simply; Fuld., "auaritia;" Aug. wavers between these two equiva-

'et ut compendiose (inquit) dicam, nihil indecens est quod non per concupiscentiam admittatur pecuniarum.' et ostendens quoniam experimento doctus ista dicit, sciens multos fuisse ex ipsa concupiscentia non leuia nocitos, adiecit:

quam quidem adpetentes oberrauerunt a fide et seipsos inseruerunt doloribus multis.

'ex hac (inquit) concupiscentia multi a fide cecidisse uidentur, et nec secundum praesentem uitam in melioribus poterant inueniri, sed e contrario deflentes ac dolentes persteterunt pro illis quae sibi ex his acciderunt tristitiis.' et iterum ipsi Timotheo consilium dans adiecit:

tu autem, homo Dei, haec fuge.

apte uisus est eum exhortasse ut ista fugiat, 'hominem' illum dicens esse 'Dei.' aptum enim est ei qui talis est ut ab omni malo sese superiorem custodiat. deinde scribit ei utpote carissimo discipulo, insinuans quae eum agere oporteant:

insequere autem iustitiam, pietatem, fidem, caritatem, patientiam, mansuetudinem.

1 malum nullum (*aft* indecens) *add r* 2 per concupiscentiae C^* *H* [*δι' ἐπιθυμίας?*] 3 sit (*aft* doctus) *add C H r* 4 leviter *C r* | deceptos (*for* nocitos) *r* | adicit *C r* 5 oberrauerit *C* errauerit *r* | inser. se *r* 8 potuerint *r* 9 persteterit C^* persteterint *r* 10 acciderit C^* | tristiis *H* | et iterum...adiecit *om r* 11 adicit *C* 13 aperte (*for* apte) *l* 15 superiorem *om r* 16 oporteat *C* (*corr*) *r* 18 sectare uero (*for* inseq. aut.) *r*

lents, whilst Gaudentius prefers "amor pecuniae."

2. *per concupiscentiam*] See vv. ll. *Sit* (l. 3, vv. ll.) is a manifest error.

4. *non leuia nocitos*] *οὐ σμικρὰ βλαβέντας.* For *nocitus* see I. p. 67, l. 1, note.

5. *oberrauerunt*] O. L. and Vulg., "errauerunt;" Aug., "pererrauerunt." *Oberr.* is very possibly an error for *aberrauerunt* (*ἀπεπλανήθησαν*); for the opposite mistake see I. p. 197, l. 7, vv. ll. *Seipsos* (*ἑαυτούς*); Vulg. "se;" cf. *supra*, II. p. 92, l. 1, note.

9. *pro illis...Dei*] Lanfranc cites this in the fragmentary form: "Ambros. '*quidam appetentes.* pro illis quae sibi acciderunt. *tu autem, o homo Dei.* aperte [*sic*] uisus est eum exhortasse, hominem Dei illum dicens.'"

13. *apte uisus est*] Cf. Chrys.: *εἰ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος (φησὶν) εἶ, μὴ ζήτει τὰ περιττὰ καὶ οὐκ ἄγοντα πρὸς τὸν θεόν.* Pelag: "non diuitiarum homo, sed Dei."

15. *ab omni malo...superiorem*] Cf. I. p. 32, l. 6, note. Rab. (see vv. ll.) has restored the grammar by striking out the comparative.

18. *insequere*] Cf. Ambrstr., "sequere." The Vulg. has "sectare," which our translator retains at 2 Tim. ii. 22.

'erga ista sollicitudinem (inquit) expendere.' et quoniam labor est necessarius illis qui uirtutem exequi adnituntur, adiecit:

certa bonum certamen fidei.

necessarie adicit *bonum certamen* uel agonem, ut hoc loco uel maxime ostendat quod necessarius sit labor talibus qui pro multis expenditur bonis. deinde laboris ipsius lucra pandens adiecit:

adprehende (inquit) *uitam aeternam.*

'certaminum autem uel agonum horum merces uita aeterna est.' quibus poterit eam adsequi et suadens ei ut de his studiose agat:

in qua (ait) *uocatus es et con*[*fessus es bonam con*]*fessionem.*

'ob hanc enim et credidisti (hoc enim dicit *uocatus*); ob hanc uocationem confessus es pietatem—' ut dicat quoniam 'pro hac passus es.' nam quod dixit *confessus es*, hoc est, 'passus es' dicit. unde et plus eum adhortans ut pro hisce rebus sustineat laborem, adiecit:

1 istam *H* | expende *C* (*corr*) *r* 2 uirtutes *H* (*corr*) | adicit *C* 4 necessario *C* 5 ostendit *r* 6 labiis (*for* laboris) *H* 7 adicit *C* 10 eam adsequi *om C H* 12 agit (*for* ait) *C** | confessus es bonam *om C H r* 13 in qua u. es et confessus b. confessionem (*aft* uocatus) *add r* 15 quotquot (*for* quod) *C** 16 adhortens *H** 17 adicit *C r*

1. *expendere*] See vv. ll., and cf. 1. p. 307, l. 1, note.

4. *certamen uel agonem*] Cf. *infra*, l. 9, and on 2 Tim. ii. 5; and see 1. p. 282, l. 7, note.

10. *quibus p. eam adsequi*] Even with the addition (from Rab.) of the last two words, there is much awkwardness in this sentence. I am disposed to think that *quibus*, &c. originally belonged to a previous sentence, and that two or three words have fallen out before as well as after *qu. p.* The translator may have written: "'tu ergo, homo Dei, utere illis quibus poteris eam adsequi.' et suadens," &c.

12. *confessus es bonam*, &c.] The MSS. are again at fault; cf. ll. 14, 15.

13. *hoc enim d. 'uocatus'*] So Oec.: πᾶς γὰρ εἰς βάπτισμα ἐρχόμενος, εἰς ταύτην [τὴν αἰώνιον ζωὴν] καλεῖται. Cf. *supra* on Phil. iii. 14, 1 Tim. iii. 6.

14. *pro hac passus es*] So Thpht. (1): ἐνταῦθα αὐτοῦ τὴν παρρησίαν καὶ τὴν ἀνδρείαν ἐπαινεῖ, ἐν κινδύνοις ὁμολογήσαντος τὸν Χριστόν. More commonly, the patristic interpreters refer ὡμολογήσας as well as ἐκλήθης to the baptismal profession; so Thpht. (2), and Oec.: τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι λέγει, ὅταν ὁμολογῶμεν ἀποτάσσεσθαι μὲν τῷ διαβόλῳ, συντάσσεσθαι δὲ καὶ πιστεύειν τῷ Χριστῷ. And Pelag.: "in baptismo, abrenuntiando saeculo et pompis eius."

coram multis [*testibus*].

†multi enim erant qui sciebant beatum Timotheum adiunctum fuisse Paulo contemplatione pietatis, utque is passus fuerat non pauca.* 'itaque necessarium (inquit) tibi est ut omni ex parte pro aeterna uita laborem sustineas pro qua et credidisti et confessus es pietatem, periculis frequenter adiectatus. iustum etenim est ut minime ex posteriori desidia illa exterminentur quae inprimis sunt adquisita.' deinde et plus eum adhortans adiecit:

praecipio in conspectu Dei qui uiuificat omnia, et domino nostro Iesu Christo qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato [*bonam*] *confessionem, custodire te mandatum sine macula inreprehensibile usque ad aduentum domini nostri Iesu Christi.*

est *mandatum* ut dicat, 'illa quae mandaui tibi.' bene hoc in loco [dicit] ob quam rem etiam et in agone pro fide certare eum praecipiebat. unde et memoratus Christi aduentum, confirmans atque stabiliens quod necessarie utique erit adiecit:

πολλοὶ γὰρ ἦσαν οἱ τὸν μακάριον Τιμόθεον συνόντα τῷ μακαρίῳ Παύλῳ εὐσεβείας ἕνεκεν εἰδότες, καὶ μὴν καὶ πεπονθότα οὐκ ὀλίγα διὰ ταύτην.

1 testibus *om C H* 2 autem (*for* enim) *H* 3 atque his *r* 4 tibi necess. *r* | te (*for* tibi) *C* H* 5 et (*bef* aeterna) *add C* 6 adsectatus *C* 7 est etenim *H* 8 adhortatus *r* 9 adicit *C* subdit *r* 10 dom. nostro *om r* 10 Chr. I. *r* 11 bonam *om C H* 12 ut serues (*for* custodire) *r* 14 in hoc loco *C* 15 dicit *om C H r* | distare (*for* certare) *H* 16 est (*aft* memor.) *add r* 17 necessarium *C** necessario *r* | erat et (*for* erit) *C* (*corr*) | adicit *C r* 18 sq. Coisl. 204, f. 209 a [Cr. vii. 48, Fr. 154] θεόδωρος. τουτέστιν, μὴ καταισχύνῃς τὴν παρρησίαν ἐκείνην [Chrys., cf. Fr.]· πολλοὶ γάρ, κ.τ.λ. Cr. notes: "deest verbum aliquod" [post Τιμόθεον]. Nothing is wanting in the MS. 19 ἕνεκεν, εἰδότες καὶ Cr.

1. *testibus*] Another accidental omission. In the interpretation Th. seems to stand alone. Pelag. represents the ordinary view: "coram sacerdotibus uel ministris, uirtutibusque caelestibus."

6. *adiectatus*] Apparently used as = iactatus. See however the variant in *C*.

10. *in conspectu Dei*] So Ambrstr.; Vulg., "coram Deo." *D. n. I. Christo* doubtless represents the text of Th.; the Latin versions have simply "Christo Iesu." In Chrys. and Thdt. the readings vary. *Bonam* has been carelessly omitted by the scribes; cf. *supra*, p. 182, l. 12. *Custodire;* Tert., "ut custodias;" O. L. and Vulg., "ut serues."

14. *ut dicat, 'illa,'* &c.] Thdt.: τουτέστιν, ταῦτα ἃ γράφω.

quem temporibus suis ostendit beatus et solus potens rex regum et dominus dominantium, qui solus habet inmortalitatem et lumen habitat inaccessibile, quem uidit hominum nemo nec uidere potest; cui honor et potestas aeterna. amen.

ex magnitudine diuinae naturae et illa quae erga eum habentur confirmauit futura. unde et ista quae erga Deum sunt posuit in praesenti, quae confirmationem quandam futurorum habere poterant. hoc ipsum autem et [in] initium epistolae fecisse uidetur, ubi dicit: *regi autem saeculorum, incorrupto, inuisibili, soli Deo honor et gloria in saecula saeculorum. amen.* unde etiam et hoc in loco †'beatum' illum uocauit ad confirmationem futurae inuertibilitatis quae nobis aderit, quia ille talis est, in natura beatitudinem habens, nec autem ullam poterit sustinere uertibilitatem. 'potentem' uero dixit eum, ut nemo dubitet quoniam resurrectionem nobis poterit conferre. et quidem et 'regem' eum 'regnantium' et 'dominum dominantium' dixit, ut osten-

---

'μακάριον' αὐτὸν ἐκάλεσεν ἐπὶ συστάσει τῆς μελλούσης προσέσεσθαι ἡμῖν ἀτρεπτότητος, 'δυνάστην' δὲ ὅτι δὴ τὴν ἀνάστασιν ἐργάσασθαι δυνατός, καὶ μὴν καὶ 'βασιλέα' καὶ 'κύριον' ἐπὶ ἀποδείξει τοῦ πάντων κρατεῖν καὶ δύνασθαι ὑποτάξαι καὶ θάνατον ἀφελεῖν· διὰ τοῦτο καὶ 'μόνον ἔχοντα ἀθανασίαν,' ὡς ἂν

2 lumen h. inaccessibilem *H* lucem h. inaccessibilem *r* 3 nullus (*for* nemo) *r* 4 imperium sempiternum (*for* pot. aeterna) *r* 5 eam *r* 8 ipsum *om H* | initio *C* in initio *C* (*corr*) *r* initium *H* 10 est (*bef* soli) *add C* H* 11 in hoc loco *r* | illo *C* H*: *txt r* 12 aduertibilitatis *r* | adherit *H* | est *om C* 17 sq. Coisl. 204, f. 209 b [Cr. vii. 50, Fr. 154] θεόδωρος. ἄλλος φησίν· μακάριον, κ.τ.λ. 18 δεῖ (*for* δή) cod.

1. *temporibus suis*] Cf. I. p. 127, l. 19, note.

ostendit] So Aug. (Sabatier); O. L. and Vulg., after Gk., "ostendet." *Lumen...inaccessibile.* So Ambrstr.; Vulg., "lucem... inaccessibilem" (cf. II. p. 33, l. 17, note). *Hominum nemo, potestas aeterna* also occurs in Ambrstr.; Vulg., "nullus hom.," "imperium sempiternum."

5. *ex magnitudine*, &c.] Cf. Thdt.: ἀπὸ τῶν προσόντων τῷ θεῷ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς κρίσεως καὶ τῶν ἀντιδόσεων ἐβεβαίωσεν λόγον.

8. *in initium epistolae*] I.e. c. I. 17, where see comm. and notes.

11. *beatum...inlustrari*] Abbreviated by Lanfranc.

ad confirmationem, &c.] Comp. Th. on *Ps.* i. 1 (Migne, 648): κυρίως δὲ μακάριος ὢν ὁ θεὸς [cf. Chrys. *ad h. l.*: ἡ αὐτομακαριότης]—Παῦλος γάρ φησιν 'ὁ μακάριος καὶ μόνος δυναστής'—μετέδωκεν ταύτης τῆς προσηγορίας ἡμῖν...τὸ οὖν 'μακάριος' ὄνομα τῆς κατ' ἀρετὴν τελειότητος ὑπάρχει καρπός. With the present context cf. Thdt. *ad l.*: τὸ ἄτρεπτον ἔδειξεν, μακάριον ὀνομάσας· ὁ γὰρ φύσει μακάριος οὐδεμίαν τροπὴν ἐπιδέχεται.

deret ex hoc quoniam omnes subiugat et potens est etiam daemones subiugare et mortem adimere et omnia illa intercipere quae nos ad praesens adfligunt. ideo et 'solum' dixit 'habere inmortalitatem,' eo quod sufficiens sit nobis hoc praestare quod ipse solus possidet in natura, a nullo alio adsecutus. et quod dixit 'lumen habitans inaccessibile,' confirmationem habens, quod in inmenso quodam lumine et inaccessibili persistat, qui etiam et uera ratione iustorum corpora lumine faciet inlustrari. sed et illud quod dixit: *quem uidet hominum nemo nec uidere potest*, ut ostendat quoniam 'nihil demiratione dignum est si illa quae tunc erga uos erunt ad praesens non uideantur; siquidem et ipse qui nobis ista conlaturus est inuisibilis nobis existat per naturam.'* sicque suum sermonem futurorum confirmatione uisus est consummasse, ut magis suaderet Timotheo inuigilare de his quae sibi sunt scripta. adiecit uero et de diuitibus, perspiciens quoniam hoc in media parte epistolae dicere praetermiserat ubi de ceteris disputauerat ad eum:

diuitibus in [*hoc*] *saeculo praecipe non altum sapere.*

ἱκανὸν τοῦτο ἡμῖν παρασχεῖν· καὶ τὸ φῶς δὲ οἰκῶν ἀπρόσιτον, σύστασιν ἔχον τοῦ ἐν ἀφάτῳ τινὶ καὶ ἀπροσίτῳ τυγχάνοντα φωτὶ ὄντως δὴ φωτεινὰ καὶ τῶν δικαίων ποιήσειν τὰ σώματα· οὕτως καὶ τὸ ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων οὐδὲ ἰδεῖν δύναται, ὥστε δεῖξαι ὅτι οὐδὲν θαυμαστὸν μὴ φαίνεσθαι νῦν τὰ τότε περὶ ἡμᾶς ἐσόμενα, ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ τούτων αἴτιος ἀόρατος ἡμῖν πάντη τὴν φύσιν ἐστίν.

4 nobis sit *r* 7 in *om C r* | inaccessibile *C* H* 8 et *om r* 9 quod *om C r* 10 nulla (*for* nihil) *C r* 15 sunt *om H* | adicit *C r* 17 et ait (*aft* eum) *add r* 18 hoc *om C H*

7. *in inmenso quodam lumine*, &c.] Comp. Th. on *Ps.* xvii. 12 (Migne, 664): *περὶ αὐτὸν δὲ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ ἦν· ἵν' εἴπῃ, τὸ φῶς. ὡς καὶ ὁ μακ. Παῦλος περὶ αὐτοῦ φησίν, 'φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον.' τῆς γὰρ αὐτῆς ἐννοίας ἔχεται ἀμφότερα· ὥσπερ γὰρ φῶς οἰκεῖν λέγεται, οὕτως καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ θεοῦ λέγοιτο ἂν κυρίως τὸ φῶς.* The reason given in the present comment for the mention of light in connexion with God is peculiar to Th. and characteristic of his system, in which the resurrection of the body occupies so important a place.

11. *siquidem et ipse*] Comp. the comm. on Col. iii. 3 (1. p. 299). As to the invisibility of God see the comm. on Col. i. 15, and notes.

18. *in hoc saeculo*] *ἐν τῷ νῦν αἰῶνι.* The omission of *hoc* in the text is clearly accidental; see next line. Latin versions, "huius mundi *s.* saeculi" (*τοῦ νῦν αἰῶνος*). *Altum sapere;* Latin versions, "superbe, sublime sapere." Cf. Tisch. *ad h. l.*: "ceterum Rom. xi. 20 Latini plerique *altum sapere* habent."

bene dixit *in hoc saeculo*, ut ostendat ipsas diuitias temporales esse, pro quibus uel maxime non conueniebat ut alta saperent.

neque sperare in incerto diuitiarum.

et hoc adicit ut ostendat quoniam neque in hoc saeculo diuitiae a diuitibus caute tenentur.

sed in Deo uiuo, qui praebet nobis omnia abunde ad fruitionem.

optime autem posuit de diuitiis temporalibus illam abundantiam quae a Deo nobis datur. quis enim sic stultus est ut dubitet quin melius sit in Deum sperare quam in diuitiis? unde et adiecit 'uiuum,' ut magis illud exaggeret. comparauit enim cum Dei sempiternitate diuitiarum usum temporalem, et ipsum usum dixit esse 'incertum.' et quod dixit: *omnia nobis abunde praebet*, uerum esse ab illo loco quo superius dixerat euidens est, quoniam omnia eius fruimur. et ut ostenderet quia oportet magis Deo intueri, a quo et omnium bonorum habemus fruitionem, despicientes illas opes quae nobis in praesente adsunt; conuenit uero nos semper gratias agere Deo qui omnium quae potimur bonorum auctor et donator esse uidetur. deinde et quod necessarium erat post hoc facere illos instruxit, dicens:

bonum opus facere, diuites esse in operibus bonis, facile tribuere, communicare.

et quod erit ex hoc lucrum? dicito:

thesaurizantes (inquit) *sibi ipsis fundamentum bonum in futuro, ut adprehendant uitam aeternam.*

6 fruendum (*for* fruit.) *r* 7 contra (*for* autem) *r* 12 omnibus *r*
15 intueri Deum *r* | bon. omn. *r* 16 in praes. *om H r* 19 illis *C* (*corr*)
23 tessaurizantes *H* | inquit *om r* | sibimet *C* (*corr*)

1. *diuitias temporales*] Cf. Chrys.: καλῶς εἶπεν 'ἐν τῷ νῦν αἰῶνι'· εἰσὶν γὰρ καὶ ἄλλοι πλούσιοι ἐν τῷ μέλλοντι. Thdt.: τῷ δὲ διορισμῷ ἀναγκαίως ἐχρήσατο· εἰσὶν γὰρ πλούσιοι καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

6. *praebet...ad fruitionem*] O. L. and Vulg., "praestat...ad fruendum." For *fruitio* see I. p. 31, l. 9, II. p. 142, l. 6; and cf. Paucker, *melet. lexist. alt.*, p. 10.

10. *adiecit 'uiuum'*] Thus it appears that Th., in company with Chrys. and Thdt., read τῳ ζῶντι.

13. *quo superius dixerat*] I.e. on c. iv. 3, q. v.

15. *Deo intueri*] τῷ θεῷ προσβλέπειν. See vv. ll.

20. *bonum opus facere*] A roughly literal version of ἀγαθοεργεῖν. Vulg., "bene agere."

23. *thesaurizantes*] So Gk.; the Latin versions use the conjunctive or infinitive (O. L., "thesaurizent"; Vulg., "thesaurizare").

percipient autem in futuro saeculo mercedes magnas pro quibus in hoc saeculo ista faciunt. nam et mercedes percipient tales quae nullam umquam poterunt mutabilitatem sustinere. nam quod dixit *fundamentum*, firmitatem eorum uoluit significare. compendiose uero hoc uoluit dicere: 'praecipe illis ut non magna sapiant propter illa quae possident; cognoscant uero Dominum horum sibi esse largitorem, et huic semper pro omnibus sibi tributis gratias debent referre, in bonis operibus sollicitudinem expendentes, quod parua dantes in praesenti uita magna in futuro saeculo recipiant.' et dicens de diuitibus iterum ad Timothei se uertit personam, illis quae praedicta fuerant competenter adiciens:

o Timothee, commendatum custodi, deuitans profanas nouitates uocum et oppositiones falsi nominis scientiae, quam quidam promittentes a fide exciderunt.

de illis enim hoc in loco dicit. 'tu (inquit) custodi fidem, omni uirtute declinans eos qui contraria docent et semper excogitant aliquid nouius dicere et inconueniens; qui et controuersias contra ueritatem excogitant sub nomine scientiae quam mentiti insimulant, promittuntque se scientiam habere, longe autem multum distant a fide.' bene autem et 'commenda-

2 mercedem p. talem *r* 3 numquam ullam *C r* 4 firmamentum (*for* firmitatem) *r* 7 hunc (*for* huic) *C* H* 9 dates *H** 10 dicens autem *r* 13 o T. depositum &c. [*as in Vulg.*] *r* 14 quidem *C H r* 18 noui *r* 19 scientia qua *H* 20 promittunt qui *H* 21 multumque *r*

4. *firmitatem eorum uoluit*, &c.] Cf. Thdt.: τῶν δὲ μελλόντων ἀγαθῶν τὴν ἱκανότητα θεμέλιον κέκληκεν· ἀκίνητα γὰρ ἐκεῖνα καὶ ἄτρεπτα.

13. *commendatum*] So Ambrstr. O. L. generally and Vulg., "depositum." Just below (l. 21) we have *commendationem*; cf. 2 Tim. i. 12, 14. *A fide* is a slip on the part of our translator, who was thinking perhaps of v. 10; the Latin versions correctly render "circa fidem" (=*erga fidem*, c. i. 19).

16. *custodi fidem*] Cf. Pelag.: "fidei depositum custodi." Oec. (1) explains τὴν παραθήκην as =τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ ἣν δι' ἐμοῦ [sc. Παύλου] σοὶ παρέθετο. Thdt. (followed by Oec. (2)) breaks away from Th.'s interpretation altogether: παραθήκην οἶμαι τὴν χάριν λέγειν τοῦ πνεύματος, ἣν διὰ τῆς χειροτονίας ἐδέξατο. Cf. *infra* on 2 Tim. i. 14.

18. *aliquid nouius dicere*] καινότερόν τι λέγειν. This leaves little doubt that Th. read καινοφωνίας—a reading which Oec. and Thpht. found in Chrys. (Tisch. *ad h. l.*). As now edited Chrys. has κενοφ., but his comm. (ἆρα ἐστὶν καὶ οὐ βέβηλος κ.) points rather the other way.

20. *longe autem*, &c.] Oec.: ὅταν γὰρ πίστις μὴ ᾖ, γνῶσις οὐκ ἔστιν. Thdt. supposes a direct reference to the *gnosis* of Simon; cf. Iren. ii. 14 § 7: "secundum

tionem' dixit dogmatum scrupulositatem, ut ostenderet magis quia necessarium sit ei ut custodiat illa quae ab eo accepit, quia et exigendus est illa quae sibi sunt commendata. consummans uero in his epistolam, consuetam adiecit salutationem, in ultimam partem epistolae dicens :

gratia tecum. amen.

1 scrupulositate *H r* 2 quae (*for* quia) *C* H* quod *C* (*corr*) *r* | necessitatem *H* 4 adicit *C r* | in ultima parte *r*

antiphrasin uero ueritatis ignorantiam agnitionem uocant. et bene Paulus ait *uocum nouitates falsae agnitionis.*"

4. *consuetam adiecit salut.*] Thdt.: τὴν συνήθη εὐλογίαν ἐπέθηκεν.

THEODORUS MOPSUESTENUS

IN EPISTOLAM B. PAULI

AD TIMOTHEUM II.

ARGUMENTUM.

EPISTOLAM Pauli ad Timotheum secundum sensum explicaturus, argumentum eius ut moris est nobis primitus explicabimus. †euidens est enim illud quod non post primam epistolam etiam hanc protinus scripserit, sed et nec de hisdem scripserit locis de quibus primam illam scripserat epistolam. primam enim scribens dicit: *sicut rogaui te sustinere Ephesi;* ostendens

---

ὅτι μὴ ἀκολούθως τῇ προτέρᾳ ταύτην γεγράφηκεν, μηδὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν διάγοντι τόπων δῆλον, ἀλλὰ μετὰ πολὺν χρόνον ἄγαν· ἐκείνην μὲν γὰρ ἀπέστειλεν αὐτῷ ἐν Ἐφέσῳ διάγοντι, ἐν ταύτῃ

3 post *om H* 4 iisdem *r* 7 sq. Coisl. 204, f. 211 a [Cr. vii. 52, Fr. 155] *θεόδωρος. ἄλλος φησίν· ὅτι μή, κ.τ.λ.* 7, 8 *τινὰ...τόπον* (for *τῶν αὐτῶν...τόπων*) edd.

1. *Epistolam*, &c.] 'Argument. From a comparison of their contents it appears that the Second Epistle to Timotheus did not follow closely upon the first and was not addressed to the same place. S. Timothy was now no longer at Ephesus; S. Paul was on the verge of martyrdom. The present letter belongs to the second imprisonment at Rome which immediately preceded his death. These Epistles differ also in their substance. The first is chiefly occupied with directions for the government of the Church; the second consists of exhortations to courage and devotion, including a prophetic condemnation of the ever-growing evils of the latter time, and ending with certain personal intimations and requests.'

explicaturus ... explicabimus] An *incuria* of the translator, if not of the author himself.

2. *ut moris est nobis*] Cf. I. p. lxvii.

6. *sicut rogaui te sustinere*]=*ut sustineres*, 1 Tim. i. 3 (cf. II. p. 69, l. 3, note).

quoniam illic eum reliquerat, et sic epistolam ad eum scribit quasi adhuc in illis locis commorante eo. in hac uero epistola in finem scribit: *Tychicum* (inquit) [*misi*] *Ephesi;* dixisset utique 'ad te,' si Ephesi adhuc Timotheus moraretur, quando et hanc ad eum scribebat epistolam. et primam quidem sic se scripsisse ad eum manifestauit, ut et insinuaret quod non multo post tempore sit ipse ad eum uenturus; dicit enim: *haec tibi scribo sperans me uenire ad te cito.* hanc uero scribens designat quia non multo post tempore ad Christi confessionem istius uitae transitum expectet; ait namque: *ego enim iam delibor, et tempus meae resolutionis instat.* iubet autem eum cito uenire ad se, dicens: *festina* (inquit) *uenire ad me cito.* scribit autem hanc epistolam ad eum ex urbe Roma, in illo tempore quando*

δὲ πρὸς τῷ τέλει φησίν· Τυχικὸν ἀπέστειλα εἰς Ἔφεσον· εἶπεν δ' ἂν ὅτι 'πρός σε,' εἴπερ ἐπὶ τῆς Ἐφέσου διάγουτι καὶ ταύτην ἔγραφεν τὴν ἐπιστολήν. κἀκείνην μὲν οὕτω γράφων δῆλός ἐστιν ὡς ἂν μετ' οὐ πολὺ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμενος, ταύτην δὲ ὡς μετ' οὐ πολὺ διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ὁμολογίαν τὴν ἐκ τοῦδε τοῦ βίου μετάστασιν δέξασθαι προσδοκῶν· κελεύει δὲ αὐτὸν καὶ θᾶττον πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι. γράφει δὲ αὐτὴν ἀπὸ Ῥώμης, ἡνίκα

1 reliquere *H* 2 commemorante *H* commorantem (*om* eo) *r* 3 fine *r* | misi *om C* H* Ephesi direxi ad te quasi (*for* m. E. dixisset utique ad te si) *r* 10 delebor *C* H*: *txt C* (*corr*) *r* 14 εἶπε δὲ ἂν edd. 17 ὅταν (for ὡς ἂν) edd.

3. *in finem scribit*] C. iv. 12. For *Ephesi*=εἰς Ἔφεσον cf. I. p. 116, ll. 2, 17; here, however, the gen. may be due to a scribe who has been misled by the termination of *misi* (subsequently omitted), or by the occurrence of *Ephesi* in the next line.

The inference which Th. builds upon a comparison of 1 Tim. i. 3 with 2 Tim. iv. 12 is perhaps not very convincing. He does not refer to it in his comm. on either of those passages; see however Thdt. on 2 Tim. *l. c*: δῆλον ἐντεῦθεν ὡς οὐκ ἐν Ἐφέσῳ διῆγεν, ἀλλ' ἐτέρωθί που κατὰ τοῦτονὶ τὸν καιρὸν ὁ μ. Τιμόθεος.

dix. utique 'ad te'] Cf. Tit. iii. 12.

7. *dicit enim; 'haec tibi scr.'* &c.] 'That a considerable interval of time elapsed between the two Epistles is proved by comparing 1 Tim. iii. 14 with 2 Tim. iv. 6, 9. At the time of writing the first Ep., S. Paul looked forward to a season of liberty and renewed activity; when he wrote the second, he expected no release but that of his death. The Epp. therefore clearly belong to two distinct periods of S. Paul's life.' Chrys. also takes note of the change of circumstances, but draws a somewhat different inference: τί δήποτε καὶ δευτέραν ἐπιστέλλει τῷ Τ. ἐπιστολήν; εἶπεν 'ἐλπίζω ἐλθεῖν πρός σὲ τάχιον'· οὐκ ἐξεγένετο τοῦτο· παραμυθεῖται αὐτὸν διὰ γραμμάτων ἀντὶ τῆς παρουσίας...οὐ διὰ γραμμάτων δὲ αὐτὸν παραμυθεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ καλεῖ πρὸς ἑαυτόν· 'σπούδασον,' κ.τ.λ.

12. *scribit autem hanc*, &c.] As this clause now stands, it contradicts Th.'s

Felicem adpellans uinctus Romae ex Iudaeae partibus fuerat ductus. duobus etenim annis tunc, sicut Lucas dicit, Romae commorans, quia ante Neronem ductus pro se satisfaceret, ex sententiae eius laxatus est auctoritate, eo quod nihil ab eo crimine dignum gestum fuisse Nero reppererat. qui dimissus protinus suum opus implebat; percurrens enim orbem terrae pietatis rationem omnibus tradere properabat. post illud uero secundo Romae adueniens, praecepto Neronis †contemplatione pietatis capite plectitur,* eo in tempore quando et hanc epistolam Timotheo ab urbe Roma scripserat. et illud

τῆς εὐσεβείας ἕνεκεν τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται.

1 filicem *C* filice *H** Caesarem *H* (*corr*) : *txt r* | unctus (*for* uinctus) *C** 3 commemorans *C** | qui (*for* quia) *C H r* | introductus *r* 4 sententia *C r* 5 aliud (*aft* nihil) *add C r* 8 *sq.* post illud...scripserat *om r* 9 contemplationi *H* 11 Coisl. *l. c.*

statement in l. 8 sq. Either *hanc* should be replaced by *illam* (i.q. primam); or the sentence needs readjustment, and should have been written and punctuated thus: "scribit...ex urbe Roma, in illo tempore etenim quando...fuerat ductus, duobus annis tunc," &c. The catena supports the latter view. The former, which is perhaps the simpler and more probable correction, has the effect of crediting Th. with the theory that 1 Tim. was written from Rome before the end of the first imprisonment. This is perhaps not altogether impossible, notwithstanding Timothy's presence with S. Paul during the greater part of the διετία (cf. Phil. i. 1. Col. i. 1. Philem. 1; Bp. Lightfoot, *Philippians*, p. 11, note 1); for the Ap. intended to send him to Philippi (Phil. ii. 23), and from thence he might have returned to Ephesus, where, as Th. seems elsewhere to suppose (1. p. 116, l. 5 sq.), he had been left in charge upon S. Paul's withdrawal from that city. In this case the first Epistle was addressed to Timothy on occasion of his resuming his work at Ephesus, after his visit to Rome and towards the end of S. Paul's two years' imprisonment. If this was Th.'s view, he is its solitary exponent; the other patristic commentaries contain no reference to it; only one of the subscriptions to 1 Tim. dates the Ep. from Rome, and that without note of time (Tisch.[8], p. 865).

1. *Felicem adpellans*] Cf. 1. p. 116, l. 16, note. *Felicem* is probably due to a slip on the part of Th. himself; he meant to write κατὰ τοῦ Φήστου.

6. *percurrens e. orbem terrae*] During the interval he had visited Corinth, Miletus (2 Tim. iv. 20), Troas (2 Tim. iv. 13), probably also Nicopolis (Tit. iii. 15); westwards his journeyings had extended to Spain and perhaps even further (Rom. xv. 24, 28; Clem. R. 1 *Cor.* 5; Can. Murat. (*ed.* Tregelles, p. 19). Cf. Euseb. ii. 22: ἀπολογησάμενον αὖθις ἐπὶ τὴν τοῦ κηρύγματος διακονίαν λόγος ἔχει στείλασθαι τὸν ἀπόστολον. Hier. *de virr. ill.* 5 (Migne *P. L.* 23, 615): "sciendum autem in prima satisfactione...Paulum a Nerone dimissum ut euangelium Christi in occidentis quoque partibus praedicaretur."

9. *capite plectitur*, &c.] Cf. 1. p. 115, l. 12, note. *Eo in tempore*, &c.] Hieron. *l. c.*: "sicut ipse scribit in secunda epistola ad Timotheum eo tempore quo et passus est."

non incertum est quoniam ubicumque tunc Timotheus commorabatur, pro uoluntate beati Pauli ab aliorum utilitate commorabatur. nam nec erat possibile apostolum sic scribere ad eum, in quibus laudaret eum et opus eius reciperet et de singulis quae erga illum erant adfectaretur, si contra uoluntatem apostoli relinquens eum aliis locis ubi sibi placitum fuerat fuisset commoratus. scribit igitur ad eum hanc epistolam. non sicut in prima instruit eum quemadmodum conueniret eum de singulis illis facere quae ad commune ornamentum ecclesiae poterant pertinere; sed quasi qui sufficienter eum in prima epistola de omnibus instruxerat quae eum instrui conueniebat, hanc ad eum fecit epistolam, consilium dans ei simulque et †commonens eum ut cum summa diligentia ea quae ad aliorum pertinent utilitatem expediret cum omni alacritate; et ut pro ipsa praedicatione etiam, si res exigit, nec periculis se dubitaret obiectare.* nam et plurima pars huius epistolae hoc idem uidetur exprimere; quamobrem etiam de se, qualia et quanta multis in locis fuerit perpessus, referre adnititur, ut ad similitudinem sui etiam illum hortaretur paria sustinere. in media uero parte epistolae

διεγείρων αὐτὸν εἰς τὸ μετὰ σπουδῆς τὰ ὑπὲρ τῆς ἑτέρων ὠφελείας ἐπιτελεῖν σὺν ἡδονῇ, καὶ τὸ πάσχειν ὑπὲρ τούτων αἱρούμενον.

1 quomodo (*for* quoniam) *H* 2 ob..utilitate *C* (*corr*) ad..utilitatem *r* 5 effectaretur *C H r* 6 fuisse *H* 8 conuenire *H* 9 facere illis *r* | communem *C* H* 13 quae aliis essent utilia (*for* quae ad aliorum, &c.) *r* 14 et (*aft* exped.) *add r* 15 exiit (*for* exigit) *C H*: *txt r* 18 fuerat *r* 19 hortetur *r* 20 Coisl. *l. c.*

2. *ab aliorum utilitate*] For. leg. *οὐ al. utilitatem.* Here, as above (p. 189, l. 4 sq.), Th. seems to qualify the tradition which made Timotheus the first diocesan Bishop of Ephesus (Euseb. *H. E.* iii. 4), not even carrying down his superintendence of the Ephesian Church to the commencement of S. John's residence (cf. i. p. 115, l. 10). Notwithstanding the salutations in c. iv. 19 [cf. Acts xviii. 24, 26; 2 Tim. i. 18] he regards 2 Tim. iv. 12 as decisively proving that S. Timothy had already left Ephesus when the Second Epistle was written. 'But if not at Ephesus, where was he at this time? and what was the nature of his work? Two points only are clear; (1) he was still labouring in the cause of the Gospel, and (2) he was labouring under S. Paul's direction. Otherwise this Epistle would not have been characterized as it is by the language of affection and commendation.'

9. *ad commune ornamentum*] Cf. ii. pp. 84, l. 19; 94, l. 10, note.

15. *exigit*] Cf. vv. ll.; for an example of the converse error, see on 1 Tim. v. 3. *Multis in locis*] Cf. c. iii. 11.

19. *in media uero*, &c.] C. iii. 1 sq.

in qua eum uel maxime exhortare uidetur, †memoratus est etiam illos qui in deterius serpere adnitebantur, non leuiter arguens eos*; adhuc etiam et illud significans, quod tempore proficiente inter homines malitia plurimum sumat incrementum, docens eum non discedere ab opere propter eos qui in deterius serpunt. †in finem uero epistolae interea illa quae secundum se sunt insinuat, in quibus fuerit uel sit;* interea uero et mandat de illis de quibus mandare ei conueniebat, utpote qui et ad carissimum scribebat discipulum suum. nam cautissime de singulis cognoscebimus ex illa interpretatione quae per partes efficietur; quorum etiam interpretationem tempus nos facere admonet, sufficienter argumento in his explanato.

Paulus apostolus Christi Iesu per uoluntatem Dei, secundum promissionem uitae quae est in Christo Iesu: Timotheo carissimo filio gratia, misericordia, pax a Deo Patre et Christo Iesu domino nostro.

quod dixit: *secundum promissionem uitae quae est in Christo Iesu*, ad illud reddit quod dixerat *apostolus;* hoc est: 'apostolus creatus sum ut praedicarem promissam omnibus in futuro saeculo uitam inmortalem per Christum, qui et primus pro omnibus uisus est resurrexisse; et docere uniuersos homines

---

μέμνηται δὲ καὶ τῶν πρὸς τὸ χεῖρον βλεπόντων, οὐ μικρῶς αὐτῶν καθαπτόμενος. πρὸς δέ γε τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς τὰ καθ' ἑαυτὸν δηλοῖ, ἡνίκα ἐγένετό τε καὶ ἔσται.

1 exhortari *C* (*corr*) *r* 4 plurima *r* | incertum (*for* increm.) *C H*: *txt r* 6 sec. serunt (*for* sec. se sunt) *C** *H* secum ferat *r* 9 sed (*for* nam) *r* | cognoscemus *C* (*corr*) *r* 18 redit *C r* 19 sum *om H* 22 sq. Coisl. *l. c.*

6. *in finem*, &c.] C. iv. 9 sq. *Interea ...interea*=interdum...interdum.

9. *cognoscebimus*] See the copious exx. of this anomaly collected by Mr Bensly, *M. F.*, p. 70 sq.; and cf. *adnitebor* (*infra*, p. 234, l. 10).

13. *Christi Iesu*] Chrys., Thdt.: Ἰησοῦ Χριστοῦ. In adopting the opposite order our translator may have been unconsciously influenced by the Latin versions.

18. *ad illud reddit*] Or "reddidit" (ἀπέδωκεν); cf. *infra*, p. 194, l. 13.

With the comm. cf. Th.'s remarks on 2 Tim. i. 9, 10, Tit. i. 1. Thdt. *ad h. l.*: *τὸ δὲ 'κατ' ἐπαγγελίαν ζωῆς' οὕτως νοητέον· 'ἀπόστολόν με προέθετο .... ὥστε με τὴν ἐπαγγελθεῖσαν αἰώνιον ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις κηρῦξαι.'*

hoc est: 'apostolus,' &c.] Cited by Lanfranc, in an abbreviated form, and under the name of S. Augustine.

21. *et docere*, &c.] For *et ut docerem*; the Gk. probably ran *ἀπόστολος ἐτέθην τοῦ κηρύσσειν...καὶ διδάσκειν*. The am-

qui per omnem sunt orbem terrarum, ita ut suscipientes de his doctrinam possint etiam promissorum bonorum adsequi fruitionem.' et ista quidem sunt in praefatione epistolae scripta. incipit uero sic:

gratiam habeo Deo, cui seruio a proauis meis in munda conscientia.

hoc est: 'cui adcelero seruire in conscientia munda.' nec enim quasi testimonium sibi ipsi perhibens ista dixit, licet ueraciter profitetur quod haec ita se haberent. unde et adiecit:

quemadmodum sine intermissione memoriam tui habeo in orationibus meis nocte et die, cupiens te uidere.

hoc uero totum in inconsummato sensu interiectum esse uidetur. ad illud autem reddidit ista apostolus quod dixerat, *gratiam habeo Deo*, et cetera.

memor lacrimarum tuarum, ut gaudio implear.

uult autem dicere quia 'semper memoriam tui facio in oratione mea, siue in nocte orem, siue in die; multas pro te Deo gratias refero, memor lacrimarum illarum quas effundebas eo tempore quo a me discedebas. gaudium et autem mihi plurimum confertur memoria illarum lacrimarum.' nam quod

11 et (*bef* cupiens) *add* C^* *r* 13 illum *H r* 16 illud (*for* uult) *H* | quae (*for* quia) *C H* 19 et *om H*

biguity in the Latin has been increased by the use of the periphrasis *qui...uisus est resurrexisse* for "qui...resurrexit."

5. *gratiam habeo*] χάριν ἔχω. Latin versions, "gratias h."

a proauis meis] So Sedulius Scot.; Ambrstr., "a proauis," Vulg., "a progenitoribus." For *munda* the Vulg. has "pura."

7. *cui adcelero seruire*] "The Apostle meant to say: 'Whom it is my desire and endeavour to serve.'" Severianus (Cr. vii. 56) understands S. Paul to refer only to the purity of his faith: οὐ τὸ ἄμεμπτον λέγει τοῦ βίου ἀλλὰ τὸ τῆς εἰς θεοῦ πίστεως. Thdt. is not so nice: ἀψευδὴς ὁ λόγος, εἰ καὶ τῇ τοῦ βίου προσεμαρτύρει λαμπρότητι.

10. *quemadmodum*] ὡς. Latin versions, "quod," "quam." *Cupiens* (ἐπιποθῶν); the Latin authorities are nearer to the Gk. ("desiderans").

12. *hoc uero totum*, &c.] Th. connects χάριν ἔχω...μεμνημένος, regarding ὡς ἀδιάλειπτον...ἰδεῖν as parenthetic. Cf. Lanfranc: "ordo est: *gratias ago memor*," &c. For *inconsummato* see Rönsch, *Itala*, p. 225.

19. *eo tempore quo...discedebas*] So Chrys. (εἰκὸς δὲ ἦν αὐτὸν ἀποσχιζόμενον κλαίειν καὶ ὀδύρεσθαι μᾶλλον ἢ παιδίον τοῦ μαστοῦ τῆς τίτθης ἀποσπώμενον καὶ τοῦ γάλακτος); Thdt. (εἰκὸς δὲ αὐτῷ γενέσθαι τὰ δάκρυα, συνταττομένῳ καὶ τοῦ διδασκάλου χωριζομένῳ); Ambrstr. ("[lacrimas] amore fuderat apostoli, sicut intellegitur, recedentis a se").

dixit: *ut gaudio implear*, illud *ut* non causam dicit, sed consuete illud significat quod sequitur. et ut ne uideretur absolute gaudere super lacrimas:

memoriam (inquit) *accipiens eius fidei quae in te est sine simulatione.*

'excogito et autem hinc quemadmodum sinceram Deo exhibeas fidem ex illis uel maxime ex quibus tantum erga nos exhibeas affectum qui magistri tibi uerborum pietatis extitimus, ita ut nec separationem nostram magnanimiter ferre possis.' et ostendens quoniam necessaria sit ei multis ex partibus pietatis diligentia, adiecit:

quae inhabitauit primum in auia tua Loide et matre Eunice.

et quia hoc necdum ad laudem Timothei pertinere uidebatur, si aui uel parentes eius tales fuissent, adiecit:

certus sum autem quia et in te.

hoc est, 'talis es et ipse.' et ut omni ex parte doceret ei esse pietatis diligentiam, siquidem et ab auis et a parentibus ad eundem descenderat, et quia et ipse similia hisdem exequebatur:

1 illud *om H* | non ut (*for* ut non) *H* | consuere (*sic*) *H* 7 exhibens *C* H r* | et (*for* ex) *C* om C* (*corr*) 9 positis (*for* possis) *C** possit *r* 11 adicit *C* 12 Euniche *C H* 14 adicit *r* 16 tulisse (*for* talis es) *C* H* 17 inesse *C* (*corr*) 18 qui (*for* quia et) *C* quae et *r* 19 ait (*aft* exeq.) *add r*

1. *'ut' non causam dicit*] Cf. I. p. 44, l. 4, note; *et passim*. Lanfranc: "*ut* non causam sed quod sequitur significat" [significet, *ed.*].

4. *memoriam*] ὑπόμνησιν. Above, p. 194, l. 10, *memoriam*=μνείαν. The Latin versions in this place more exactly render "commemorationem," "recordationem." *Accipiens* probably represents λαμβάνων rather than λαβών, the former being the reading of Chrys. and Thdt.; but in our translation this must not be inferred from the use of the pres. part. *Sine simulatione;* Ambrstr., "sincera" (cf. *infra*, l. 6); Vulg., "non ficta."

7. *ex quibus*] See vv. ll. The clumsy periphrasis *ex illis uel m. ex quibus*=ἐξ ὧν is characteristic of our translator's worst style.

9. *magnanimiter*] Cf. I. p. xxxviii. For *magnanimis* see Rönsch, *Itala*, p. 274; for the adverb, De Vit, s. v.

12. *inhabitauit*] ἐνῴκησεν. The Latin versions have simply "habitauit" or "et h."

13. *et quia hoc necdum*, &c.] Cf. Chrys.: τὰ γὰρ τῶν προγόνων ἐγκώμια, ὅταν μὲν αὐτοῖς κοινωνῶμεν, καὶ ἡμῶν ἐστιν· ὅταν δὲ μή, οὐδὲν ἰσχύει, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον κατακρίνει.

quam ob causam magis commoneo te ut resuscites gratiam Dei, quae in te per inpositionem manuum mearum est.

'itaque omni ex parte competit mihi sermo is qui ad te fit, ita ut in opere ipsam gratiam ostendas quam per ordinationem manuum mearum adsequi dignus repertus es.' sufficienter uero eundem est adhortatus ut omni nisu aliis adiuuare deproperet, *gratiam* uocans ordinationem eius. nam nec iustum erat eum qui diuinam donationem fuerat hac de causa adsecutus neglegere commissam sibi gratiam. et quia sufficienter eum in his omnibus ad id quod ei conueniebat exhortatus est, memoria auorum et parentum et proprii eius propositi uel arbitrii, necnon et gratiae illius quam in ordinatione fuerat adsecutus; laboriosum uero negotium ipsum esse uidebatur, et maxime ea de causa quia multa pericula illis ab aduersariis eo in tempore inferebantur, adiecit:

non (inquit) *dedit nobis Deus spiritum timoris, sed uirtutis et caritatis et pudicitiae.*

est: †'nec enim formidare nos conuenit de illis malis quae ab exteris nobis inferuntur. quare? quoniam illa gratia Spiritus, qui est in nobis, sufficiens est per omnia nos confortare et in

---

οὐ τοίνυν οὐδὲ δειλιᾷν προσήκει τὰ παρὰ τῶν ἔξωθεν ἐπαγόμενα κακά· διὰ τί; ὅτι ἡ ἐνοῦσα ἡμῖν τοῦ πνεύματος χάρις ἱκανὴ καὶ ἐνισχύειν ἡμᾶς, καὶ πρὸς τὴν ἀγάπην ἐπισφίγγειν τοῦ θεοῦ,

2 mearum *om H* 4 ordinatione *H* 5 esse (*for* es) *C* H* es esse *C* (*corr*) esses *r* 6 est *om r* | alios *H r* | deproperaret *r* 7 nec nam *H* 10 memoriam *H* 11 arbitri *H* 15 ideo (*bef* adiecit) *add r* 16 enim (*for* inquit) *r* 17 dilectionis (*for* caritatis) *r* 18 est *om C* (*corr*) *r* | ab *om H* 20 quae (*for* qui) *r* 22 sq. Coisl. 204, f. 212 a [Cr. vii. 57, Fr. 155] *θεόδωρος· οὐ τοίνυν, κ.τ.λ.*

1. *quam ob causam*] *δι' ἣν αἰτίαν.* Vulg., "propter quam c.;" below, v. 12, "ob quam c.," where our translator has *quamobrem*. *Magis* seems to be without authority; for *commoneo* the Latin versions give "admoneo."

4. *gratiam...quam per*, &c.] Thdt.: *τὴν χάριν ἣν διὰ τῆς ἐμῆς ἐκομίσω χειροτονίας.* See on 1 Tim. iv. 14.

6. *aliis adiuuare*] For the construction see Rönsch, *Itala*, p. 439. Cf. vv. ll.

11. *propositi uel arbitrii*] Cf. 1. p. xxxvi.

17. *caritatis et pudicitiae*] Ambr., Ambrstr., Vulg., "dilectionis et sobrietatis."

18. *nec e. formidare*, &c.] Cf. Th. on Rom. viii. 15 (Migne, 821): *οὐχ ὡς ὄντος δειλίας πνεύμα[τος], ἀλλ' ἀντὶ τοῦ· 'ταῦτα ἐμποιεῖν τὸ πνεῦμα φύσιν οὐκ ἔχει.'*

20. *qui est*] The Gk. supports the reading of Rab.—"quae est." *Confortare*,

Dei constringere caritate, necnon et pudicos nos etiam ipsis efficere cogitationibus.'* deinde ad uerecundiam eum inuitans, adiecit :

ne ergo erubescas testimonium domini nostri, neque me uinctum eius.

nam ualde eum ad uerecundiam in hisce dictis adtraxit, dicens *ne erubescas ;* quasi qui erubescere deberet illa quae pietatis, si non et aliqua contemplatione pietatis sponte perpeti uellet. unde non dixit *ne erubescas* Dominum, sed *testimonium Domini ;* hoc est, passionem. et non sufficit ut ista diceret, sed adiecit: *et me uinctum ;* sufficienter admonens ut memorans Christum et illa quae secundum se sunt non pigeret pati, si tamen et cum apostolo et cum Christo communionem habere adfectaretur pro hisce passionibus. unde et adiecit :

sed conlabora in euangelio.

'itaque quia per passiones ipsud euangelium est perfectum, necessarium est ut communices ei per passiones quas pateris pro aliorum utilitate.' ostendens quoniam tale est euangelium ita ut pati pro eo dignum sit :

secundum uirtutem Dei, qui saluos nos fecit et uocauit uoca-

καὶ σωφρονεστέρους ἐν τοῖς λογισμοῖς μένειν τοῖς οἰκείοις ποιεῖν.

2 cogitionibus (*sic*) *C H* 3 adicit *r* 4 noli itaque erubescere t. d. n. Iesu Christi *r* 6 non (*for* nam) *H* 8 sunt (*aft* pietatis) *add r* | sin (*for* si non) *H* 10 adicit *C* 11 se (*for* me) *C H r* 12 est (*for* sunt) *H* | et (2°) *om H* 13 affectaret *r* 14 adicit *r* 15 labora *H* | in *om r* 16 quae (*for* quia) *C* H* | ipsum *r* 18 utilitatem *H*

cf. Rönsch, *Itala*, p. 185; and *infra*, p. 202, l. 21. For *ipsis* the Gk. seems to require *propriis* or *nostris*.

4. *ne ergo erubescas*] The Latin versions give "noli ergo (*s.* itaque) erubescere."

9. *unde non dixit*, &c.] *ὅθεν οὐκ εἶπεν 'μὴ ἐπαισχυνθῇς τὸν κύριον,' ἀλλὰ 'τὸ μαρτύριον τοῦ κυρίου,' τουτέστιν, τὸ πάθος.* With this explanation of *μαρτ.* comp. the comm. on 1 Tim. ii. 6 (p. 89, l. 3, note). Cf. Chrys.: *'μὴ οὖν ἐπαισχυνθῇς ὅτι τὸν ἐσταυρωμένον κηρύττεις·' τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ μαρτύριον· τὸν θάνατόν φησιν τοῦ Χριστοῦ.* So Thdt., citing Rom. i. 16, 1 Cor. i. 18.

12. *non pigeret*] Personal; cf. I. p. 23, l. 5, note. *Comm. habere adfectaretur*= comm. adfectaret.

15. *in euangelio*] *In* is without authority, and is moreover excluded by Th.'s comment. *Ipsud;* Rönsch, *Itala*, p. 276.

20. *qui saluos nos fecit*] So Ambrstr. (cf. Aug., "s. nos facientis);" Vulg., "qui nos liberauit."

tione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum et gratiam.

similis est autem haec species narrationis qua dixit: *secundum uirtutem Dei*, illi dictioni quam dixerat: *secundum promissionem uitae quae est in Christo Iesu*, quod in praefatione posuit huius epistolae. sicut autem illic *secundum promissionem uitae* dicit, hoc autem ait: 'promissam uobis uitam creatus sum apostolus ut hanc praedicarem;' sic et hoc in loco *secundum uirtutem* (inquit) *Dei*—hoc est, 'per uirtutem Dei'—*qui saluos fecit nos.* 'adnitere ergo et labora et passionibus te subice, ut omnibus tu ad notitiam deferas illa quae pro nobis sunt dispensata.' uult autem dicere quoniam 'magnum est euangelium; uirtus autem est Dei in eo, qui saluauit nos et uocauit in sanctificationem et in incorruptelam illam quam expectamus; quod et fecit non ob nostrum meritum sed ob suam misericordiam.' tale est illud quod dictum est ad Romanos: *nec autem erubesco euangelium, uirtus autem Dei est in salutem omni credenti.* 'labora ergo digne pro magnitudine promissorum bonorum.' deinde ostendens euangelii magnitudinem, etiam de antiquitate uult illud extollere; ait enim:

quae data est nobis in Christo Iesu ante tempora aeterna, mani-

4 propositionem $C^* Hr$ 7 hoc autem ut $C H$ hoc est ut r 8 in hoc loco Cr 9 uirtutem (1^0) *om* H 10 subie (*sic*) H 11 te (*for* tu) C^*H: *om* r | deferes C^* defferas H 14 in sanctificatione et in incorruptela illam H in s. et in inc. illa r 17 enim (*for* autem *bis*) r 20 et etiam r 21 et gratiam (*bef* quae) *add* r | datis H | saecularia m. est a. nunc per illuminationem r

3. *similis est*, &c.] 'As in v. 1 ἀπόστολος...κατ' ἐπαγγελίαν means "an apostle ordained to proclaim the promise," so here κατὰ δύναμιν is to be joined with εὐαγγελίῳ, the sense being: "the Gospel which is accompanied by and operates through the power of God."' Th.'s meaning is obscured by the translation, which in l. 9 should probably have been: *hoc est*, '*quod est per* [τῷ διὰ],' &c. That the point of his remark is what I have stated, seems clear from l. 13 sq. All the other Gk. commentators prefer to connect κατὰ δ. with συγκακοπάθησον.

Propositionem (see vv. ll., l. 4) seems to have arisen from a confusion between verses 1 and 9.

16. *tale est illud*, &c.] Rom. i. 16, Vulg.; the substitution of *autem* for "enim" (*bis*) is probably a mere *incuria*. Thdt. cites the same verse to illustrate μὴ οὖν ἐπαισχ.; Th. finds a further parallel between δύναμις γὰρ θεοῦ ἐστίν and εὐαγγελίῳ...κατὰ δύναμιν θεοῦ.

19. *euangelii magnitudinem*, &c.] A favourite topic with Th.; see his comm. on Eph. i. 3 sq., particularly the remarks on verses 4—6 (I. pp. 122—125).

21. *tempora aeterna*] So Aug.; Ambrstr., Vulg., "t. saecularia." See Tit. 1.

festata autem [*nunc*] *per reuelationem saluatoris nostri Iesu Christi.*

'si enim exitu negotiorum nouum esse perspicitur euangelium, sed arbitrio donantis antiquum est. nam dudum haec in Christo fieri probauerat Deus; nunc ergo quando ipse Christus nobis adparuit in opere illud produxit.' et magnitudinem illorum bonorum quae pro nobis fuerant dispensata ad confirmationem euangelii [ostendens], adiecit:

qui destruxit quidem mortem, inluminauit autem uitam et incorruptionem per euangelium.

'hoc (inquit) fecit; destruxit quidem mortem, uitam uero quandam nouam nobis reuelauit, quoniam [pro] omnibus liberatus est corruptela. talis enim est illa uita quam per resurrectionem nobis tribui expectamus.' et quoniam sufficienter magnitudine dogmatum eundem incitauit, adiecit:

in quo positus sum ego praedicator et apostolus et doctor gentium.

et ut ad similitudinem incitaret Timotheum: 'pro his (inquit) ego constitutus sum, ita ut et tu haec agens particeps mihi esse uidearis.' et ultra de suis eundem plenarie adhortans, adiecit:

quam ob rem et haec patior; sed non confundor.

bene posuit *non confundor*, quia et in superioribus dixerat

1 nunc *om C H* 5 probauerit *H* 8 ostendens *om C H r* | adicit *C r* 12 nobis nouam *r* | quae omnibus libera e. *C* r* quoniam omnibus liberatus est *H* 13 resurrectionis *H* 14 magnitudinem *C H r* 15 in (*bef* eundem) *add C H* | adicit *C r* 16 et *om r* | magister (*for* doctor) *r* 19 apostolus (*aft* sum) *add r* | ita (*bef* agens) *add H* 20 adicit *C r* 21 quam ob causam *H* ob quam causam h. p. *r* 22 superibus (*sic*) *H*

4 (*infra*). The omission of *nunc* is not due to Th.'s text; see the comm., *infra*, l. 5. *Reuelationem* (=τῆς ἐπιφανείας: so again, c. iv. 1); Vulg., "inluminationem," though in the next verse "qui inluminauit"=τοῦ φωτίσαντος.

5. *probauerat Deus*] Cf. I. p. 125, l. 3: "antiquam fuisse Dei de his probationem ostendit." From δοθεῖσαν, κ.τ.λ. Thdt. draws a further inference, which Th. has overlooked: ἔδειξεν τοῦ υἱοῦ τὸ ἀΐδιον.

16. *doctor gentium*] Latin versions, "magister." Cf. 1 Tim. ii. 6.

21. *quam ob rem*] See note on v. 6 (*supra*).

22. *bene posuit 'non confundor'*] The translator is here so tied to the Latin versions, that the requirements of the sense have not induced him to substitute "erubesco," even in the comm. The connexion between verses 8 and 12 is noticed also by Thdt.: 'οὐκ ἐπαισχύνομαι' τούτου χάριν καὶ τῷ μαθητῇ μὴ ἐπαισχύνεσθαι

ad eum: *non ergo erubescas.* et ostendens quoniam iusta ratione docet non erubescere:

scio (ait) *cui credidi et certus sum quoniam potens est commendatum meum custodire in illum diem.*

'nam et ualde (inquit) supplicatus quoniam †qui spe futurorum arram Spiritus quasi quandam commendationem mihi dedit, custodiet hoc inuiolatum, ut perfectam tunc Spiritus gratiam adsequi possimus; in qua spe ad praesens hanc Spiritus gratiam ut arram adsecuti sumus.'*

formationem habe sanorum uerborum quae a me audisti in fide et caritate quae est in Christo Iesu domino nostro.

'memor esto doctrinae meae et ea quae a me saepe audisti dicente tibi de fide illa quam Deo exhibere debemus, et caritate illa quae secundum Christum est.' bene autem dixit:

'[ὁ νῦν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος] ὥσπερ τινὰ παρακαταθήκην μοι δεδωκὼς ἐπ' ἐλπίδι τῶν μελλόντων, διαφυλάξαι τοῦτο ἀκέραιον, ἐπὶ τῷ τὴν ὁλοτελῆ με τότε τοῦ πνεύματος κομίσασθαι χάριν, ἧς ἐπ' ἐλπίδι νυνὶ κεκόμισμαι ταύτην.'

2 ait (*aft* erubescere) *add r* 3 ait *om r* | quia p. e depositum meum seruare *r* 6 arrha *r* 10 formam habes *r* 11 dilectione in Chr. I. *r* 12 uidisti (*for* aud.) *C H r* 13 a deo *H* 15 sq. Coisl. 204, f. 213 b [Cr. vii. 60, Fr. 156] θεόδωρος· ἄλλος δὲ πάλιν φησὶν παρακαταθήκην λέγεσθαι νῦν τὸν ἀρρ. τοῦ πν. ὃν ὥσπερ, κ.τ.λ.

παρηγγύησεν. Lanfranc cites *bene posuit ...erubescas.*

3. *commendatum m. custodire*] Ambr., "comm. m. seruare;" Ambrstr., "depositum m. custodire;" Vulg., "d. m. seruare." For *commendatum* see above, on 1 Tim. vi. 10.

5. *supplicatus*] Apparently a deponent; the lexx. supply no example.

6. *arram Sp. quasi,* &c.] So Thdt.: θαρρῶ γὰρ...ὅσην παρέσχεν μοι τοῦ πνεύματος χάριν, ἀκήρατον φυλάξει. For other interpretations cf. Chrys. τίς ἡ παραθήκη; ἡ πίστις, τὸ κήρυγμα· ἢ τοὺς πιστοὺς λέγει τὴν παρακαταθήκην, ἣν ὁ θεὸς αὐτῷ παρέθετο, ἢ ἣν αὐτὸς τῷ θεῷ (Acts xx. 32). Thpht. (after repeating Chrys.): ἢ...λέγει τὴν ἀντιμισθίαν. Ambrstr.: "quid autem illi commendat, nisi salutem suam?" Sedul. Scot.: "animam, uel praemium." On the *arra Spiritus* see I. p. 43, l. 12, &c.

7. *perfectam...adsecuti sumus*] Cited by Lanfranc.

10. *formationem*] O. L., Vulg., "formam;" Hier., Sedul. Scot., "exemplum." Cf. 1 Tim. i. 16. *Caritate quae,* &c. (ἀγάπῃ τῇ, κ.τ.λ.); Vulg., "dilectione in," &c. *Domino nostro* is unsupported.

14. *bene autem dixit,* &c.] Th., as represented by our translation, omits to justify his approbation of the Apostle's choice of a word. Thdt. (after Chrys.) supplies this deficiency, illustrating ὑπο-

'formationem habe doctrinae meae.' deinde quod dixerat de se, hoc etiam et illi suadet, consilium dans ei:

bonam commendationem custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis.

'quam (inquit) accepisti gratiam Spiritus, hanc inlibatam custodire depropera, sollicitudine et diligentia eorum quae conueniunt.' et iterum sua memorans suadet ei ut inpigre doctrinam impleat, nullius momenti existimans illas esse tristitias quae per singulos dies accidere ei uidentur:

scis hoc quoniam auersi sunt a me omnes qui in Asia erant, ex quibus est Figelus et Hermogenes.

hoc in loco commemoratus esse existimatur qui et simulabant se fidem tenere, qui etiam in Asia eo degente auersi sunt ab eo. nam et omnis pugnae exterioris grauior est interior, hoc est, ut sui se relinquant. 'nihil (ait) debet te tristem facere

1 formationem habet C^* H formam habes r | dixit r 3 bonum depositum r 5 inquit *om* r 6 deproperat C^* H^* 10 quod (*for* quoniam) r 11 Philetus r | Hermogenis H 12 comm. est existimant C^* memoratus est existimabantur H memorati esse existimantur r: *txt* C (*corr*) | et *om* r 14 omni p. exteriori r

τύπωσις from the painter's art: μιμοῦ (φησὶν) τοὺς ζωγράφους, καὶ καθάπερ ἐκεῖνοι τοῖς ἀρχετύποις προσέχοντες σὺν ἀκριβείᾳ τὰς ἐκείνων ζωγραφοῦσιν εἰκόνας· οὕτως καὶ σύ· οἷόν τι ἀρχέτυπον ἔχε τὴν παρ' ἐμοῦ περὶ πίστεως καὶ ἀγάπης γεγενημένην διδασκαλίαν.

3. *commendationem*] See on 1 Tim. vi. 10, and *supra*, v. 12. Ambrstr. has here "commendatum;" most of the Latin authorities, from Tert. downwards, give "depositum."

5. *quam (inquit) accepisti*] Th. thus adheres to his interpretation of παραθήκη in verse 12. Thdt. varies it slightly, perhaps in consequence of the words διὰ πνεύματος ἁγίου: ἔχεις ἀρκοῦσαν εἰς φωταγωγίαν τὴν τοῦ πνεύματος χάριν· ταύτῃ τοίνυν διατήρησον τὴν προθυμίαν. Thpht., in one of his alternative explanations, reflects Th.'s view, and meets the difficulty which Thdt. seems to have felt: ἢ 'τὸ χάρισμα ὃ ἔλαβες'...σπούδασον οὖν φυλάττειν τὸ πνεῦμα, καὶ αὐτὸ πάλιν τηρήσει σοι τὴν παρακαταθήκην· i. e. 'keep the Spirit by the Spirit's own help.'

10. *qui in Asia erant*] οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ. The Vulg. supplies "sunt;" *erant* is probably preferred by our translator as more consistent with the preceding aor. (ἀνεστράφησαν). *Figelus*=Φύγελος, the orthography supported by the great majority of the uncials (v. Tisch. *ad l.*); *Philetus* (vv. ll.) is an error of the Latin text from which Rab. drew, imported into this passage from c. ii. 16.

13. *qui etiam in Asia*, &c.] Chrys. and Thdt. regard the defection as having taken place quite recently, and at Rome; cf. Thpht.: οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, τουτέστιν· οἱ ἐκ τῆς Ἀσίας ἐνδημοῦντες τῇ Ῥώμῃ.

14. *pugnae ext. grauior*] Rönsch, *Itala*, p. 435. With the *v. l.* in Rab. cf. II. p. 181, l. 15, note.

ex illis quae accidunt tristitiis. reputa autem illa quae erga me fiunt, et quoniam qui uidentur communes nobis esse in fide omnes me in Asia reliquerunt, ex quibus Figelus est et Hermogenes.' memoratus est autem horum memoratim eo quod forte omnium deterius arbitrium erga apostolum in Deum ostenderunt. hoc quidem ad consolationem et instructionem dixit Timothei, ut non grauiter ferat super illis tristitiis quae sibi accidunt; adhortans uero eum ad meliora memoratus est etiam illum qui dissimile arbitrium habuit:

det (inquit) *Dominus misericordiam Onesifori domui, quoniam frequenter me refrigerauit et catenam meam non erubuit, sed cum uenissem Romae sollicite me exquisiuit et inuenit. det ei Dominus misericordiam inuenire a Domino in illa die. et quanta Ephesi ministrauerit mihi, melius tu cognoscis.*

nam dum memoratur Onesiforum, hortatur et Timotheum erga pietatem diligentiam adhibere. unde et hoc in loco posuit: *et catenam meam non erubuit.* consequenter ista iunxit illis quae ad eius exhortationem dixerat: *ne ergo erubescas testimonium Domini.* confidens uero de praecedenti exhortatione adiecit:

tu ergo, fili mi, confortare in gratia quae est in Christo Iesu;

1 reputat *H* 3 relinq. *H* | Philetus *r* | Hermogenis *H* 4 meminit (*for* mem. est) *r* | nominatim (*for* memoratim) *r* 5 deteriorem *C* H* 6 et *om r* 7 et (*bef* ut) *add r* 8 meminit (*for* mem. est) *r* 9 et ait (*aft* habuit) *add r* 10 det &c. [*as in Vulg.*] *r* | inquit *om r* | Onesiferi *H* 15 memoratus Onesiferum *H* 18 nec (*for* ne) *H* 19 procedente *r* 20 adicit *C r*

4. *memoratim*] See De Vit, *s. v.* Rabanus, as usual, substitutes a word in ordinary use; see vv. ll. *Erga ap. in Deum* is possibly corrupt; but the sense may be: 'they shewed their unfaithfulness to God by their conduct towards His servant.'

7. *ut non grauiter ferat super*, &c.] Cf. the Ciceronian phrase *grauiter, moleste, &c., ferre aliquid* s. *de aliqua re.*

11. *frequenter, Romae*] So O. L.; Vulg., "saepe," "Romam." *Venissem*, if correct, represents a reading γενόμενον, of which there is no trace elsewhere. *Ministrauerit mihi. Clarom., Am.*, have simply "ministrauerit;" *mihi*, however, appears in Ambrstr., Vulg.$^{clem.}$ The pronoun stood in Thdt.'s text, and probably in Theodore's. *Cognoscis* (γινώσκεις); Latin versions, "nosti."

17. *consequenter ista iunxit*, &c.] For the third time in this chapter S. Paul uses the verb ἐπαισχύνεσθαι. See above on v. 12. Chrys.: θέα πῶς πανταχοῦ τὴν αἰσχύνην λέγει, οὐ τὸν κίνδυνον. Lanfranc cites this sentence in the form: "cons. hoc adiunxit, quia ad exh. eius dixerat *nec erubescas*," &c.

et quae audisti a me per multos testes haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei sint etiam alios docere.

'omni ergo ex causa gratiam illam quae data est tibi a Christo ob aliorum utilitatem rebus ipsis ostende; studium tuum ut omne quodcumque magnum est cum sollicitudine illud agas, et quae a me audisti frequenter dum alios docerem —hoc enim dicit: *per multos testes*—haec propera et ipse docere, non quoslibet, sed quos discere ista idoneos esse existimas, qui poterint lucrum horum et in alios proferre.' deinde et exemplo eum adhortans dicit:

tu ergo conlabora, quasi bonus miles Christi Iesu.

'imitare milites istius saeculi, et militem te Christi existimans, omne quod durum est et laboriosum contemplatione pietatis ferre depropera.' et ipso exemplo dans ei consilium adiecit:

nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus; ut ei possit placere cui se probauit.

'scito (inquit) quoniam qui uolunt ante omnia in militia

2 erunt et (*for* s. etiam) *r* 4 ab (*for* ob) *H* | ostendere *H* 5 sit (*aft* tuum) *add r* 6 a. docere (*for* dum a. docerem) *H* 7 dicit *om H* | propterea (*for* propera) *r* 8 quoslibet sed *om H* | esse ex. quae *H* ex qui *r* 11 labora sicut b. m. in Christo Iesu *r* 15 adicit *C r* 16 saecularibus *om r* 17 placare *H* | placeat (*for* p. pl.) *r* 18 uoluntate (*for* uolunt ante) *C H r* | omni (*for* omnia) *C* (*corr*) bona *r*

2. *sint etiam*] Aug., "sint et;" Vulg., "erunt et."

6. *quae a me*, &c.] Lanfranc: "quae audisti a me freq. alios docere [*sic*]; hoc dicit, &c."

dum alios docerem, &c.] Cf. Chrys.: τί ἐστιν 'διὰ π. μ.;' ὡσανεὶ ἔλεγεν· 'οὐ λάθρα ἤκουσας οὐδὲ κρυφῇ, ἀλλὰ πολλῶν παρόντων, μετὰ παρρησίας.' Thdt.: ἅπερ ἤκουσάς μου πολλοὺς διδάσκοντος· τοῦτο γὰρ ἔφη 'διὰ πολλῶν μ.' An earlier interpreter (Clem. Alex. *ap.* Oec.) saw in these "many witnesses" *the Law and the prophets*—τούτους γὰρ ἀπόστολος ἐποιεῖτο μάρτυρας τοῦ ἰδίου κηρύγματος. Pelagius gives both views as alternatives: "siue 'praesentibus multis'...siue 'quae dixi, multis prophetarum exemplis et testimoniis confirmaui.'"

9. *poterint*] Cf. Bensly, *M. F.*, pp. 72, 88.

11. *tu ergo conlabora*] σὺ οὖν συγκακοπάθησον—the reading of Chrys. and Thdt.; the Latin versions have simply "labora" (comp. i. 8), or [*Boerner.*] "collabora."

16. *nemo militans Deo*] It can hardly be thought that Th., with *F* and *G*, read στρατ. τῷ θεῷ. The whole verse, as it stands in our translation, is borrowed from the Vulg., with the single change of *placeat* into the periphrastic *placere possit.*

sua probabiles inueniri ab omni negotiatione saeculari seipsos cohibent, opere suo tantum intendentes.' bene autem dixit 'implicantur'; et ualde proprie illud dixit eo quod ille qui talis est et de his studium habet, nec adtendere potest in melius, eo quod semel saecularibus implicatus est. deinde et ad aliud transit exemplum:

si autem et in agone quis decertat, non coronatur nisi legitime certauerit.

'et quidem athletas coronas adsequi inpossibile est si non solae athletitiae disciplinae intenderint et in eius perstiterint legibus. sic multo magis decens est te siue quasi athletam siue quasi militem Christi cohibere a corporalibus negotiis, intendere uero solae pietati.' et quia exhortatus est eum ut nullam sollicitudinem de saecularibus habeat negotiis, sed ad illa tantum intendat quae ad utilitatem pertinent aliorum, necessitas flagitat humana etiam de illis perquiri quae erga escas sunt et indumentum:

laborantem (inquit) *agricolam oportet primum de fructibus participare. intellege quae dico; dabit enim tibi Dominus intellectum de omnibus.*

1 probabilis *H* | inuenire *C** inueniri desiderant *C* (*corr*) inueniuntur *r* 3 impleantur *H* | de (*aft* ualde) *add H* | dixi *H* 7 nam et &c. [*as in Vulg.*] *r* 9 et quidem ad letas coronas *C* et qui | as [*sic*] coronas beatas *H* et beatas coronas *r* 10 solae [*corr*: soli] ad letae disciplinae *C* sole ad letitiae disc. *H* solum ad laetitiae disciplinam *r* | et in eius pertinerint [?] *C** et in e. perstiterunt *C* (*corr*) et in e. perstiterint *H* sed etiam in e. persteterint *r* 11 adletam *C* athletam *H r* 12 ea (*for* a) *H* 16 qui *H* | esca *C* H* escam *r* 18 inquit *om r* 19 particire (*sic*) *H* accipere (*for* participare) *c*

2. *opere...intendentes*] This construction is repeated below, p. 216, l. 9.

3. *implicantur*] ἐμπλέκονται. Cf. *implicat se* (ἐμπλέκεται), *supra*, p. 203, l. 16. The change of number is due to the form of the preceding sentence (*qui uolunt*, &c.); in the next line Th. returns to the sing. (*implicatus est*).

7. *si autem*, &c.] ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῇ τις. So Cypr., "sed etsi certauerit quis;" Vulg., "nam et qui certat in agone."

9. *athletas, athletitiae*] See vv. ll. For examples of adjectives in *-tius, -cius*, cf. Rönsch, *Itala*, p. 121 sq. From *athleta* the lexx. give *athleticus*, and this may possibly have been the form from which the readings of our MSS. originated. *Solae*=soli (*bis*); cf. Rönsch, p. 276.

13. *et quia...indumentum*] Cited by Lanfranc.

19. *participare*] *Clarom.*, "accipere;" Vulg.$^{clem.}$, "percipere." *Intellectum de omnibus;* Vulg., "in omnibus intellectum."

uult ergo dicere quoniam 'quae ad usum tuum necessarie pertinent, indiscrete adsequere a fidelibus, qui praestant tibi.' suasit uero ei ipso exemplo uel maxime: 'sicut enim agricola quidam, ipse tu tua doctrina instituis ac doces fidelibus uirtutis et boni operis fructus Deo offerre; iustum est et ante omnes te adsequi, cuius labore etiam ceteri adsequi uidentur.' unde et adiecit: *intellege quae dico*, quasi qui occultius illud dixerit. simul etiam et optat de omnibus ei tribui intellectum.

memor esto Iesum Christum surrexisse ex mortuis ex semine Dauid secundum euangelium meum, in quo laboro usque ad uinc-ula quasi malefactor.

bene memoratus est *ex semine*, ut corporis magis adsumptionem factam insinuaret. nec autem absolute ista posuit, sed necessarie. eo uel maxime tempore ista docere adnitebantur. nam Simon et qui ex eius sunt haeresi omnes tunc inchoauerant

1 autem (*for* ergo) *Hr* | quomodo (*for* quoniam) *H* | necessario *r* 2 fidebus (*sic*) *r* fideles qui (*for* fidelibus) *r* 5 differe (*for* deo off.) *H* | et *om H* 6 adsequere (*for* adsequi [1°.]) *C* H* r* 7 adicit *C* dicit *r* | occultus *H** 8 et (*for* ei) *H* 9 resurrexisse a (*for* surr. ex) *r* 10 quod (*for* Dauid) *C* H* 11 male operans (*for* malef.) *r* 12 autem dixit (*for* mem. est) *r* 14 necessario *r* | annitebatur *r*

1. *quae ad usum*, &c.] Chrys. mentions but dismisses this interpretation: ἢ περὶ τοῦ τιμᾶσθαι τοὺς διδασκάλους φησίν. ἀλλ' οὐκ ἔχει λόγον. And so Thdt., with a ref. to the present comm.: τινὲς μέντοι τοῦ γεωργοῦ τὴν εἰκόνα ἑτέρως ἐνόησαν· ἔφασαν γὰρ τὸν ἀπόστολον τῷ μαθητῇ παρεγγυῆσαι ἐκ τοῦ κηρύγματος ἔχειν τὴν ἀναγκαίαν τροφήν. Pelagius, on the contrary, is at one with Th.: "ostendit eum primitias fructuum a populo debere accipere, praeter mercedem quam a Domino accipiet in futuro"—a remark repeated by Primasius and Sedulius. Ambrstr. takes a similar view of the passage.

4. *doces fidelibus*] I have no example of this construction to offer. Cf. however Rönsch, *Itala*, p. 413 sq.

6. *te adsequi*] See vv. ll. The form *adsequere* was possibly twice used by the translator in this line; but in the second instance it had been corrected by the scribe of some MS. older than either of our present copies.

7. *occultius*] Thdt.: ἐπειδὴ γὰρ παραβολικὸν ἦν τοῦ λόγου τὸ σχῆμα, ἀναγκαίως αὐτὸν διέγειρεν εἰς κατανόησιν τοῦ κεκρυμμένου νοήματος. Thpht.: ἐπειδὴ αἰνιγματωδῶς πάντα εἶπεν.

9. *surrexisse ex m.*] *Clarom.*, "surr. a m.;" Vulg., "resurr. a m." For *ex m.* = ἐκ νεκρῶν, cf. I. p. 137, l. 22, note. *Malefactor* (Rönsch, *Itala*, p. 57), so *Clarom.*; Vulg., "male operans."

12. *ut corporis magis adsumpt.*, &c.] So Chrys. and Thdt., the last named following Th. almost word for word: Σίμων ἤρξατο κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τὰς αἱρετικὰς κατασπείρειν ἀκάνθας. οὗτος δὲ καὶ οἱ ἐκ τούτου πάντες τῆς σαρκὸς ἠρνήθησαν τὴν ἀνάληψιν, καὶ φαντασίᾳ γεγενῆσθαι τὴν ἐνανθρώπησιν ἔφασαν. Cf. II. p. 136, l. 3, note.

dicere quoniam Christus non fuit in carne, sed in phantasmate quodam adparuit, ita ut nec resurrectio uera facta esse susciperetur; qui enim fieri poterat ut uera crederetur resurrectio, si caro uera ratione non fuisset sumpta? hoc ergo idem dicit: 'memor esto docere pro uirium tuarum possibilitate quoniam ex semine natus est Dauid Iesus Christus, homo uera ratione secundum naturam factus, qui et resurrexit a mortuis; quod etiam cunctis futurum esse euangelizo. hac de causa adquiesco illa sustinere quae sustinent malefactores, eo quod magnum lucrum scio ex hoc posse adquiri.' et ut ostendat quoniam ex illis tristitiis quae ei accidunt pietas nulla ex parte noceri potest, adiecit:

sed uerbum Dei non est alligatum.

hoc est: 'licet ego plurima sustineam mala, sed nulla ex hoc adnascitur nociuitas ueritati negotiorum; mansit etenim Dei promissio inlibata, si innumeris ego uidear subici tormentis.' consequenter uero praecedentibus adiungit:

propter quod omnia sustineo propter electos, ut ipsi salutem adsequantur eam quae in Christo est Iesu cum gloria aeterna.

'propter eos qui ad hoc sunt electi et segregati omnia pati sustineo, ita ut per Christum salutem adsequantur, in perpetua gloria degentes.' et ad exhortationem Timothei dicens adiecit:

fidele uerbum: 'si enim commortui sumus, et conuiuemus; si sustinemus, et conregnabimus.'

3 quia (*for* qui) *r* 4 non *om C* H r* 8 euangelio *C* H* euangelium testatur *r* 10 et (*for* ex) *H* 11 accedunt *r* | docere (*for* noceri) *C* H r* decidere *C* (*corr*) 12 adicit *C r* 14 dicit (*for* licet) *H* | malam *C** | nulli *C H r* 15 maneret enim *C** manet *C* (*corr*) *r* mansierat *H* 16 si *om H* | subieci *C** uideor subici *C* (*corr*) 18 ideo &c. [*as in Vulg.*] *r* 22 adicit *C r* 23 fidelis sermo &c. [*as in Vulg.*] *r* | cummortui *C*

2. *ita ut nec resurrectio*, &c.] So Pelagius (repeated by Primasius): "hoc contra illos qui carnis resurrectionem negant, consequenter etiam Christi negabant."

6. *ex semine natus est D.*, &c.] Cf. Th.'s treatment of the phrase *τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυεὶδ* in his comm. on Rom. i. 3 (*ap.* Facund. iii. 6): "aperte quidem ostendens quoniam de adsumpto homine sermonem inducit." See also the extracts cited in the Appendix.

8. *adquiesco...sustinere*] Of this construction the lexx. supply no example. Cf. *pati sustineo* (*infra*, l. 20).

18. *propter quod*] *Clarom.*, "propterea"; Vulg., "ideo." *Adsequantur*; Latin versions, "consequantur."

23. *fidele uerbum*] Latin versions, "fidelis sermo."

'indubium (inquit) est hoc, quoniam nos qui communicamus illis quae deteriora sunt, necessarie communicabimus ei et in illis quae meliora sunt.' et ostendens lucra quae ex compassione solent adquiri, dicit etiam illud detrimentum quod illis solet euenire qui in fide persistere noluerunt:

si negabimus, et ille negabit nos.

deinde ne uideretur secundum aequam partem et ipse a nobis negatus noceri, adiecit:

si non credimus, ille fidelis manet; negare seipsum non potest.

nam illa quae a nobis inconuenienter fiunt [nobis nocent], ille uero nulla ex parte nocetur; manet etenim in sua gloria stabilis ac firmus, nec autem possunt ista negari quae in ipsis perspiciuntur negotiis.

haec commone, testificans coram Domino.

bene dixit *testificans*, ut in timorem eum redigat.

noli uerbis pugnare; in nihil utile est nisi in subuersione audientium.

1 non est dubium inquit hoc nos *r* 2 necessario *r* 6 negauerimus *r* 7 ipse a nobis negastis [*sic*] noceri *C** ipsi nobis negantibus nocere *r* | adicit *C r* 10 nobis nocent *om C H*: *txt r* 11 illi *C r* 12 etiam (*for* autem) *r* | negare *C H r* 14 commune *r* 15 timore *C* H* in timore *C* (*corr*): *txt r* 16 contendere (*for* pugnare) *r* | ad nihilum enim u. e. nisi ad subuersionem *r* | est *om C* (*corr*)

1. *indubium (inquit) est hoc*] Thdt.: ἀντὶ τοῦ ἀληθής, ἀναμφίλεκτος, ψεύδους ἐλεύθερος. Cf. II. p. 79, l. 17, note.

2. *communicabimus ei*, &c.] On the construction see I. p. 5, l. 1, note. In the preceding clause, *in* appears to have fallen out before *illis*. *Ex compassione* = ἐκ τοῦ συμπάσχειν. Cf. Tert. *resurr. carn.* 40: "si per carnem compatimur, cuius est proprie passionibus corrumpi, eiusdem erit et quod pro compassione promittitur."

10. *nam illa quae*, &c.] I have admitted the words which Rab. supplies to make good the sense; but the original reading may have been: "nam illa quidem a nobis inc. f.; ille uero," &c. On the other hand cf. Thdt.: διδάσκει ὡς ὁ ἀρνούμενος αὐτὸν μὲν οὐ βλάψει, ἑαυτὸν δὲ λωβήσεται. *Illi...nocetur* (vv. ll.) is a correction; cf. I. p. 67, l. 1, note, and above, p. 206, l. 11.

16. *noli u. pugnare*] μὴ λογομάχει. The comm. (p. 208, l. 2) seems to shew that this, the reading of the Latin versions, was also followed by Th. *Pugnare* (Vulg., "contendere") finds place in Ambrstr.; in the rest of the verse our translator agrees with *Clarom.*, excepting that the latter authority, with the Latin versions generally, adds "enim," and omits *nisi*. *Nisi*, it will be observed, is omitted by *C* and *H* in the comm. (p. 208, l. 3). Th. was probably at one with Chrys. and Thdt. in reading εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ἐπὶ καταστροφῇ, κ.τ.λ. So the Peshito.

'commone (inquit) ut ista sectentur, Dei illis proponens iudicium. noli autem contentioni studere; ex contentione enim nihil adnascitur, [nisi] quia mendacia confirmare cupiunt ad plurimorum subuersionem.'

festina teipsum probabilem exhibere Christo, operarium inconfusibilem, recte tractantem uerbum ueritatis; profanas autem uocum nouitates deuita.

'cautelae dogmatum intende, et ea quae ueritatis sunt commone; recto edoce instituto, et non pigeas laborem pro his subire. nam aduersariorum *nouitates uocum*, quae omni immunditia plenae sunt, ad nociuitatem multorum excogitatae, repelle.'

multum autem proficiunt ad impietatem, et sermo eorum sicut cancer serpit; ex quibus est Hymenaeus et Filetus, qui a ueritate exciderunt, dicentes resurrectionem iam factam esse, et fidem quorundam subuertunt.

uult dicere: 'noli nouum aliquid existimare etsi secundum impietatem prouectum eos ad praesens habere perspicias, eo quod multi eos subsequentur. ad similitudinem et autem passionis cancer[is] qui solet serpere in gregem, etiam ipsi multos fidelium

1 commune *C* H* 3 nisi *om C H* | quae (*for* quia) *C H* quod *r* 4 plurimo non (*for* plurimorum) *C*H** 5 sollicite &c. [*as in Vulg.*] *r* 6 ueritate *C* H* | profana a. inaniloquia *r* 8 commune *C H* 11 plena, excogitata *C H r* | et (*aft* sunt) *add r* | nouitatem (*for* nociu.) *C H* | sunt (*aft* mult.) *add C* H r* 15 esse *om r* | subu. fid. quor. *r* 17 et (*for* etsi) *r* | pietatem (*for* imp.) *C r* 18 prouectam *C* H* 19 subsequentur *C* H* | et *om r* 20 cancer *C H r* | serpiri *H*

5. *festina*] Latin versions, "sollicite cura;" cf. c. iv. 9. *Christo;* Latin versions, after Gk., "Deo." Dam. has τῷ Χριστῷ.

6. *profanas a. u. n.*] So O. L., representing καινοφωνίας; Vulg., "profana a. inaniloquia" (κενοφ.). Cf. II. p. 187, l. 18, note.

9. *recto edoce instituto*] I. e. ὀρθοτομεῖν = μετ' ὀρθῆς τῆς προαιρέσεως διδάσκειν, or the like. So Pelag.: "ille recte tractat, qui exemplis sua dicta confirmat." The explanations of the other Gk. commentators are more elaborate; thus Chrys.: τουτέστιν, τέμνε τὰ νόθα. Thdt.: ἐπαινοῦμεν τῶν γεωργῶν τοὺς εὐθείας τὰς αὔλακας ἀνατέμνοντας. οὕτως καὶ διδάσκαλος ἀξιέπαινος ὁ τῷ κανόνι τῶν θείων λογίων ἑπόμενος. Cf. Suicer, *s. v.* ὀρθοτομέω.

13. *m. autem proficiunt*] The Latin versions have "enim" for *autem*. *Clarom.*, *Am.*, &c. give "proficient;" *proficiunt* is found in *Boerner.*, Vulg.clem.

20. *canceris*] See lexx. *s. v.* For *in gregem* for. leg. *in gangraenam;* unless *in gregem* here bears the sense of "in maius," "in deterius." Cf. Thdt.: πά-

suis sermonibus inescantes adtrahunt ad impietatem; sicut Hymenaeus et Filetus, qui ueram Christi resurrectionem abnegantes, aliam quandam resurrectionem somniantur, quam et in successionem aiunt nostram constare.' necessarie et ista ad consolationem eius dixisse uidetur apostolus, eo quod ualde consueuit tristes facere eos qui utilitatem aliorum prospicere sunt ordinati, si plurimos fidelium uiderint in deterius serpere. unde et persistens suadere ei ut non adflictus animo deficiat et ob aliorum malitiam in stuporem uertatur, adiecit:

firmum autem fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: '*nouit Dominus qui sunt eius.*'

'hic et (inquit) te duo consolentur; primum quidem, quoniam aliorum seductio non exterminat rerum ueritatem; secundo, quoniam suos qui ueri sunt eius olim cognouit Deus. itaque eos quos nunc perspicis seduci, hos Deus olim reprobos esse sciebat; nihil ergo fit nouum, ut in stuporem uertaris, sed illud fit quod olim fieri sciebat Deus.' nam cuius rei curam habere debemus instruit, dicens:

et, '*discedat ab impietate omnis qui nominat nomen Domini.*'

ut huiusmodi homines discedant ab omni impietate. et quia

1 adtrahant *C* Hr* 3 somniant *r* 4 succensionem *C Hr* | aiunt n. *om r* | necessario *r* 6 ad (*bef* util.) *add r* | pro specie (*for* prosp.) *r* 7 plures nos (*for* plurimos) *H* | ifidelium (=inf.?) *H* 10 primum (*for* firmum) *C H* | sed firm. (*for* firm. autem) *r* 11 cognouit *r* 18 instituit *r* 19 et *om r* | iniquitate *r*

θος ἐστὶν ἡ γάγγραινα, ἕρπον καὶ τὸ ὑγιαῖνον τοῦ σώματος λυμαῖνον. For the form *serpiri* (*i.q.* serpire) see Rönsch, *Itala*, p. 286.

3. *somniantur*] Deponent (cf. 1. p. 8, l. 4, note). See vv. ll.

4. *in successionem*, &c.] Cf. Thdt.: *τὰς ἐκ παιδοποιΐας διαδοχὰς ἀνάστασιν οἱ δυσώνυμοι προσηγόρευον.* Ambrstr.: "in filiis fieri resurrectionem dicebant." So Pelag.; Prim. [after Iren. ii. 31. 2, Tert. *res.* 19]: "siue in anima, cum a uitiis resurgit;" Sedul. Scot.: "animas in alia corpora transire putantes." Chrys. is silent as to the nature of the heresy to which the Ap. refers. For *succensionem* (vv. ll.) see Bensly, *M. F.*, p. 15.

10. *firmum autem...stat*] So Aug., Ambrstr.; *Clarom.*, "f. quidem;" *Am.*, "sed firm. fund. D. stetit." For *nouit* (*ἔγνω*) the Latin versions have "cognoscit," "cognouit" (cf. l. 14, *infra*).

12. *te duo consolentur*] Lanfranc: "*Amb.* ista ad consolationem eius uidetur dixisse apostolus."

14. *cognouit Deus*] Cf. Th. on Zach. xiv. 7 (Migne, 589): '*ἔγνω κύριος*'...*ἀντὶ τοῦ· ᾠκειώσατο αὐτοὺς καὶ ἀρεστοὺς ἐνόμισεν ἑαυτῷ.*

19. *impietate*] The Latin versions more correctly render "iniquitate." *Imp.* is repeated in the comm. (l. 20).

hoc modo optimos magistros sciebat ualde his adfligi, qualis erat et beatus Timotheus, ea ratione qua multos ex suis uidebat in deterius prorupisse; hac de causa adiecit et aliam ei consolationem:

in magna (inquit) *domo non sunt sola uasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia; et quaedam quidem sunt in honorem, alia uero in contumeliam.*

'magna (inquit) est domus Dei ecclesia, ex multis consistens hominibus; necesse est ergo non omnes ibi esse aequos. nam et in magna domo non possunt omnia uasa similia repperiri, licet sit domus ualde magna; sed inter aurea et argentea uasa perspiciuntur et lignea et fictilia; et alia quidem multo digna sunt honore, alia uero sunt contemptibiliora, et ad certum usum discreta.' deinde quia et naturalis uasorum erat diuisio, ut ne quid tale apud nos existimaret, adiecit:

si enim qui se mundauerit ab his, erit uas in honore, sanctificatum et optimum Domino, ad omne opus bonum praeparatum.

'sed quod illic materia naturalis, facit [hic] arbitrium—qui

1 homo (*for* hoc modo) *C H* | de (*bef* his) *add r* 4 ei *om C* 5 inquit *om r* 6 quidam (*for* quaedam) *H* | honore *H* 7 contumelia *H* 8 domus est eccl. (*om* Dei) *r* 13 contemptibilia *r* 14 est (*for* et) *C**: *om r* | erat uas. *r* 15 et estimaret *C** exestimaret *H* | adicit *C r* 16 mund. se *r* 17 paratum *H* 18 hic *om C H* | est (*aft* arb.) *add H*

5. *sola*] The Latin authorities have "solum" or "tantum." Th. perhaps read μόνα (so the Leicester MS. and Paul. 80).

8. *magna* (*inquit*) *est*, &c.] Cf. II. p. 131, l. 6, note. On the interpretation of ἐν μεγάλῃ οἰκίᾳ the patristic expositors are at variance. Ambrstr., who, with Th., understands "the Church," attributes the opposite view to Novatian: "insanus tamen Nouatianus [*Rom. ed.*, Nouatus] ut mori suo blandiatur aliter hoc intellegendum tradit; ut 'domus magna' totus mundus significari credatur." This latter interpretation is however maintained by Chrys. (οὐ περὶ τῆς ἐκκλησίας λέγων, ἀλλὰ περὶ τοῦ κόσμου παντός· μὴ γάρ μοι τὴν ἐκκλησίαν ὑπολάβῃς, ἐνταῦθα γὰρ οὐδὲν βούλεται εἶναι σκεῦος ξύλινον οὐδὲ ὀστράκινον), followed by Thdt. (μεγάλῃ μὲν οἰκίᾳ τὸν κόσμον ἀπείκασεν), and still more emphatically by Pelag. ("magnam domum non ecclesiam dicit, ut quidam putant, quae non habet maculam neque rugam, sed mundum"). The Latin followers of Pelag. are divided; Sedulius Scot. simply repeats his comment, whilst Primasius inverts it: "magnam domum ecclesiam dicit...nam sine macula et ruga ecclesia post resurrectionem erit futura."

13. *contemptibiliora*] Cf. Rönsch, *Itala*, p. 110.

17. *optimum Domino*] εὔχρηστον τῷ δεσπότῃ. Latin versions, "utile D." *Praeparatum*, so Ambrstr.; other Latin authorities, "paratum."

18. *sed quod illic*, &c.] Cf. Chrys.:

enim se a deterioribus segregauerit est uas utile; hoc autem in nostro est positum arbitrio et potestate.' et ostendit illud esse propositi; iterum uertit se ad eius exhortationem, paulo minus hanc habens intentionem per omnem hanc epistolam. unde et adiecit:

iuuenilia desideria fuge.

'omnem delectationem et uanam uoluptatem quae tibi non conuenit longe a te facito, quibus uel maxime rebus capi consueuit iuuentus.'

sectare uero iustitiam, fidem, caritatem, pacem, cum omnibus qui inuocant Dominum ex mundo corde.

'diligentiam adhibe iustitiae et eam quae in Deum est fidem et caritatem et pacem, cum illis qui uitae uirtutibus student.' optime dicens de his suadet ut in quibus et deceret et possibile esset pacem seruare adnitatur:

stultas (inquit) *et indoctas quaestiones deuita, sciens quoniam generant lites.*

stultas et indoctas uocauit *quaestiones* quae non ob aliquam fiunt utilitatem. 'declina (inquit) ab illis qui absolute solis quaestionibus operam suam expendere cupiunt. rixae autem ex his

1 ut ille (*for* utile) *H* 2 potestatem *C** 3 esset *H* 4 haec (*for* hanc) *C* H* 5 adicit *C* inquit *r* 6 autem (*aft* iuuenilia) *add r* 8 ad (*for* a) *C** 10 his (*for* omnibus) *r* 12 est *om C* 14 de his dicens *C r* | suadit *C* H* | et (1°) *om r* | decertet (*for* deceret) *C* (*corr*) | et (2°) *om H* 15 est *H* 16 sine disciplina (*for* indoctas) *r* | quia (*for* quoniam) *r* 20 spendere (*sic*) *C** splendere *r*

ὁρᾷς ὅτι οὐ φύσεως οὐδὲ ὑλικῆς ἀνάγκης ἐστὶν τὸ εἶναι χρυσοῦν ἢ ὀστράκινον, ἀλλὰ τῆς ὑμετέρας προαιρέσεως; Thdt.: ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν ἡ φύσις ἀπέκρινεν, ταῦτα δὲ ἡ γνώμη πεποίηκεν τιμιά τε καὶ ἄτιμα.

4. *hanc habens intentionem*, &c.] Cf. the prologue to this Epistle (*supra*, p. 192, l. 7 sq.).

6. *iuuenilia des.*] Our translator has omitted *autem* (δέ), which finds place in all the Latin versions.

10. *cum omnibus*] With Chrys. and Thdt., Th. seems to have read μετὰ πάντων τῶν ἐπικαλουμένων, κ.τ.λ. The Latin versions have "cum hiis *s.* iis." *Ex mundo corde;* Latin versions, "de corde puro."

14. *in quibus,..possibile esset*] Thdt.: ἀγαπᾷν μὲν γὰρ ἅπαντας δυνατόν...εἰρηνεύειν δὲ οὐ πρὸς ἅπαντας ἔνεστιν· τῆς γὰρ κοινῆς τοῦτο προαιρέσεως δεῖται.

16. *indoctas*] O. L. (Cypr., Ambrstr.), "ineruditas;" Vulg., "sine disciplina."

18. *quae non ob*, &c.] Thdt.: οὐ κατά τινα χρείαν γινόμεναι διαλέξεις. Cf. II. p. 176, l. 9 sq.

adnascuntur, quorum nec recta est intentio.' et quia res ista nec conueniat nec deceat ei ostendit:

seruum (inquit) *Domini non oportet litigare.*

deinde et modum illi exponens quomodo debeat doctrinae intendere:

sed modestum esse ad omnes, docibilem, non litigiosum, cum modestia docentem eos qui resistunt ueritati.

et utilitatem ipsius rei ostendens et quantum melius sit sic docere resistentes, adiecit:

ne quando det eis Deus poenitentiam ad cognitionem ueritatis, et resipiscant a diaboli laqueis, a quo capti tenentur ab eo in eius uoluntate.

ex contentione autem placari aduersarios inpossibile est; doctrina uero mansuetudine probata saepe scit suadere et duritiam animi mollire. praeparat enim ut et ad ueritatem perspicere possint, discedentes a praesumptione, a qua et anticipati quasi quodam laqueo diabolico constricti tenentur, protractum quidem in deterius, correctionem uero in melius nullam

1 quae (*for* quia) *C H* 2 eum *r* 5 ait (*aft* intend.) *add r* 8 quanto *C r* 9 sistentes *C**: *om H* | adicit *r* 10 agnitionem *r* 11 captiui *r* | tenenentur (*sic*) *C* 12 uoluntatem *H* 13 aduersariis *r* | est *om H* 14 in (*bef* mans.) *add H* 15 ut uer. prospicere p. *l* 17 quasi *om H* 18 quidem (*aft* protractum) *om C* | correctione *H*

6. *modestum*] So Sedul. Scot.; the other Latin authorities have "mitem" or "mansuetum." Cf. 1 Thess. ii. 7 (*supra*). *Non litigiosum* (ἀνεξίκακον); Latin versions, "patientem." In 1 Tim. iii. 3 our translator employs *non litigiosum* to represent ἄμαχον. Just before, in a citation of the present passage, he has rendered ἀνεξίκ. by *non recordantem malitiam;* see however the note on p. 109, l. 22 (*supra*). *Docentem* (παιδεύοντα, cf. *indoctas* = ἀπαιδεύτους, v. 23); Latin versions, "corripientem."

8. *quantum melius*] Cf. vv. ll.; and see Bensly, *M. F.* pp. 62, 87.

10. *ad cogn. ueritatis*] So Gk.; cf. Ambrstr., "ad agn. uer." Latin versions generally, "ad cognoscendam ueritatem."

11. *a quo*, &c.] Cf. Ambrstr.: "a quo tenentur capti ab eo ad ipsius uoluntatem." The Vulg. reads "captiui," and rejects *ab eo*. Th. doubtless, with all the Greek authorities (*F*, *G* are scarcely exceptions), read ἐζωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. He seems to have understood the sentence as Oec.: τουτέστιν, τῇ πλάνῃ ἐνειλημμένοι καὶ ἀποκεκλεισμένοι εἰς τὸ τοῦ διαβόλου θέλημα.

15. *ut et ad ueritatem*, &c.] Lanfranc: "id est, ut ueritatem prospicere possint."

17. *protractum*] I.q. prouectum, προκοπήν. *Protractio* occurs in Justinian; *protractus* is cited by the lexx. from an inscription.

uolentes suscipere.' deinde et futurorum in nouissimis temporibus memoria consolatur beatum Timotheum ut non animo deficiat pro prauissimis temporibus [et] hominibus:

hoc (inquit) *cognosce quoniam in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa.*

consueuit namque deteriorum memoria consolare eos qui in moribus malis sunt. et quae sint tempora periculosa egerens adiecit:

erunt (inquit) *homines †seipsos amantes.*

omnia ad suam facientes utilitatem uel prodificationem.*

cupidi pecuniarum.

quia et studium omne expendunt in colligendis pecuniis.

†elati.

qui iactant se illa habere quae non habent.

superbi.

qui magna sapiunt pro illis quae habere uidentur.

Φίλαυτοί εἰσιν οἱ πάντα πρὸς τὴν ἑαυτῶν ὠφέλειαν ποιοῦντες· ἀλαζόνες, καυχώμενοι ἔχειν ἃ μὴ ἔχουσιν· ὑπερήφανοι, μεγάλα

3 tempori *C* (*corr*) | et *om C H r* | sicut sequitur in subiecto capite (*aft* hom.) *add r* 6 immoribus (*for* in mor.) *H* 7 mali *C* | egerans *C* H* exaggerans *C* (*corr*) ostendens *r* 8 adicit *C r* 10 pro defectione (*for* prodif.) *C H r* 14 qui *om H** 17 sq. Coisl. 204, f. 218 a [Cr. vii. 71, Fr. 156] θεόδωρος. φίλαυτοι, κ.τ.λ.

4. *hoc cognosce quoniam*] Latin versions, "hoc autem scito quod."

6. *in moribus malis*] See vv. ll. For. leg. *in temporibus malis.* Cf. Chrys. *ad l.*: χαλεποί, τουτέστιν, πάνυ πονηροί. He adds: οὐχὶ τὰς ἡμέρας διαβάλλων λέγει οὐδὲ τοὺς καιρούς, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς τότε ὄντας (cf. I. p. 5, l. 11 sq.).

10. *uel prodificationem*] In the Introduction (I. p. xxxvi) I have proposed *pro delectatione;* but the correction now admitted is both simpler and more in harmony with the Gk. For *prodificatio* see I. p. 287, l. 15, note.

11. *cupidi pecuniarum*] φιλάργυροι. Vulg., "cupidi;" cf. II. p. 180, l. 18, note.

13. *elati*] Cf. II. p. 113, l. 1, note. For the distinction between ἀλαζόνες and ὑπερήφανοι comp. Thdt. on Rom. i. 30: ὑπερηφάνους, τοὺς ἐφ' οἷς ἔχουσιν πλεονεκτήμασιν μεγάλα φρονοῦντας· ἀλαζόνας, τοὺς οὐδεμίαν μὲν ἔχοντας πρόφασιν εἰς φρονήματος ὄγκον, μάτην δὲ φυσιουμένους. As regards ἀλαζών, the remark is as old as Aristotle (*Eth. Nic.* iv. 13: δοκεῖ δὴ ὁ ἀλαζὼν προσποιητικὸς τῶν ἐνδόξων εἶναι, καὶ μὴ ὑπαρχόντων καὶ μειζόνων ἢ ὑπάρχει. Comp. Trench, *Syn. of the N. T.* I. p. 111. Lanfranc has preserved the substance of Th.'s explanations of ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, διάβολοι, τετυφωμένοι.

blasphemi.

derogationi studentes et omnem curam erga derogationem habentes.*

parentibus non oboedientes.

euidens est quod adiecit.

ingrati.

ad eos qui bene sibi faciunt; nam in parte prauorum ponit etiam eos qui beneficio sunt subleuati, si non gratias agant illis qui beneficia contulerunt.

†*scelesti.*

illos dicit qui iustitiae nullam adhibent diligentiam.

sine affectu.

illos dicit qui nullum erga quemquam affectum uolunt habere.

[*sine fide.*

qui neque firmi sunt erga amicitias, neque ueraces super iis quae] spondent.

criminatores.

qui istorum uerba ad illos et aliorum ad istos referunt, ut lites inter eos commoueant.

φρονοῦντες ἐπὶ τοῖς οὖσιν· ΒΛΆΣΦΗΜΟΙ, κατηγορίαις χαίροντες. ἈΝΌΣΙΟΙ, ἐπιμέλειαν τοῦ δικαίου μὴ ποιούμενοι· ἄστοργοι, περὶ οὐδένα σχέσιν ἔχοντες· ἄσπονδοι, οὐ βέβαιοι περὶ τὰς φιλίας, οὐδὲ ἀληθεῖς περὶ ἃ συντίθενται· ΔΙΆΒΟΛΟΙ, ταῦτά τε ἐκεῖ κἀκεῖνα ἐν-

5 adicit *C r* 7 tibi (*for* sibi) *C* H* 13 nullam *C* H* 14 sine fide... quae *om C H r*: *cf. g* 16 sponte (*for* spondent) *r* 19 illos (*for* lites) *H* 20 Fr.: "legendum uidetur προσοῦσιν uel ὑπάρχουσιν." 21 sq. Coisl. *l. c.* 23 ἐκεῖνα (for κἀκ.) cod. edd.

1. *blasphemi*, &c.] See on 1 Tim. i. 13, vi. 4.

12. *sine affectu*] So Cypr.; O. L. generally and Vulg., "sine affectione."

14. *sine fide*] The Gk. shews that ἄσπονδοι with its exposition found place in the original of Th.'s commentary, though wanting in both our MSS. and in Rabanus. The repeated *sine* may have led to the omission; *spondent* escaped, probably because it stood at the beginning of a new line. The attempt of Rab. (see vv. ll.) to press this word into the service of the previous sentence is curious, but hardly satisfactory. I have borrowed the rendering *sine fide* from Ambrstr. and *Clarom.*; Vulg., "sine pace."

18. *qui istorum uerba*, &c.] Cf. II. pp. 128, l. 15, note, 164, l. 14; *infra*, on Tit. ii. 3.

incontinentes.

illos dicit qui passionibus infirmiores sunt.

inmites.

illos dicit qui nullius boni diligentiam uolunt habere.

ingrati.

qui non libenter bonorum studia exequuntur.

proditores.

ut dicat 'amicorum.'

proterui.

parati ad malum.

inflati.

quoniam magna sapiunt in his quae sibi minime adsunt. est autem differentia inter 'elatum' et 'inflatum,' quoniam inflatus ab arbitrio designatur, elatus uero qui in sermonibus se iactare consueuit.*

amatores magis uoluptatum quam Dei.

ταῦθα λέγοντες ἐπὶ τῷ κατεργάζεσθαι μάχην· ἀκρατεῖς, ἥττους τῶν παθῶν· ἀνήμεροι, οὐδεμιᾶς χρηστότητος ἐπιμελούμενοι· τετυφωμένοι, μεγάλα φρονοῦντες ἐπὶ τοῖς μὴ προσοῦσιν· διαφέρει δὲ τοῦ ἀλαζόνος τῷ τὸν μὲν τετυφωμένον ἀπὸ τῆς γνώμης λέγειν, ἀλαζόνα δὲ τὸν ἐπὶ ῥήματι καυχώμενον.

2 in (*def* pass.) *add r* 13 deferentia *C** 16 uoluntatum *H* | uolupt. magis *r*

5. *ingrati*] The copyists appear to have transcribed this word from v. 2, in place of "bonorum inimici" (Ambrstr.), or "sine benignitate" (*Clarom.*, Vulg.). From the comm. (l. 6) it is plain that Th. had before him ἀφιλάγαθοι (cf. his interpretation of φιλάγαθον in Tit. ii. 8). Chrys. leaves the word unexplained. Oec. and Thpht. interpret: ἐχθροὶ παντὸς ἀγαθοῦ.

8. *ut dicat 'amicorum'*] Chrys.: προδόται τῆς φιλίας.

10. *parati ad malum*] Chrys. somewhat differently: οὐδὲν βεβηκὸς ἔχοντες. And so Thpht.: ἀβέβαιον, οὐδὲν σταθερὸν ἔχοντες.

11. *inflati*] So Ambrstr.; Vulg., "tumidi." Cf. II. p. 113, l. 1, note. The distinction which Th. attempts to draw between ἀλαζών and τετυφωμένος differs little from that which he has already established between ἀλαζών and ὑπερήφανος. Cf. *supra*, p. 213, l. 13, note, and Trench, *l. c.* (p. 115).

qui uoluptates pietati praehonorandas esse existimant. haec autem non de exteris dicit sed de domesticis ecclesiae, quia tales erunt. nam et ab initio sermo illi de talibus fuit qui in deterius solent serpere, ex illo loco quo dixit: *memor esto Iesum Christum resurrexisse ex mortuis*, in exhortatione ea qua consilium dans ipsi Timotheo aduersarios arguere est adnisus qui et multos ex illis qui ecclesiae erant subuertere nitebantur; pro quibus eum et ad plenum consolatur ut non graniter ferat ualde, sed intendat quidem suo opere, segreget uero se ad plenum a prauis hominibus. unde et nunc quasi qui de talibus dicat, quia 'erunt quidem aliquando in nouissimis diebus uel temporibus, qui sub specie domesticorum acturi sunt illa quae non oportent fieri.' unde optime adiecit:

habentes formationem pietatis, uirtutem autem eius negantes.

et simulantes quidem se tenere pietatem, a negotio uero ipso multum distantes. et quia tales sunt illi qui tunc erunt, de quibus ei sermo:

et hos (inquit) *deuita. ex his autem sunt qui se mergunt in domos et captiuas ducunt mulierculas coaceruatas peccatis, quae ducuntur uariis desideriis, semper discentes et numquam ad scientiam ueritatis uenientes.*

'itaque talibus extantibus illis qui in nouissimis erunt diebus, quorum in aenigma isti sunt, declinare ab eis pro uirium tuarum

1 uoluntates *C H r* | pietatis *r* | est (*for* esse) *C** | existimat *H* 2 tales erant *C** talis est *H* 4 quo *om H* 5 a (*for* ex) *H* 6 ipse *C H* | Timotheum *H* 7 erunt *C** sunt *r* | nituntur *r* 8 ualde f. *C r* 9 operi *r* 10 dicit *H** | erunt (*for* quia e.) *C* quae sunt *H* qui s. *r* 12 oportet *H r* 13 adicit *C r* 14 formam, abnegantes *r* | autem *om H* 15 uero *om H* 16 erunt (*for* sunt) *C r* 18 penetrant (*for* se m.) *r* 19 oneratas *r* 21 peruenientes *r*

2. *non de exteris dicit*] Cf. II. p. 71, l. 1 sq.

5. *resurrexisse ex m.*] Cf. *supra*, on c. ii. 9.

11. *sub specie domesticorum*] Sc. *fidei, pietatis, ecclesiae* (l. 2).

14. *formationem*] Cypr., "deformationem;" Ambrstr., "formam;" Vulg., "speciem." Cf. 1 Tim. i. 16, 2 Tim. i. 13. *Negantes;* Vulg., "abnegantes."

18. *autem*] For "enim;" see above, p. 208, l. 13, note. *Se mergunt;* Vulg., "penetrant." *Coaceruatas* (σεσωρευμένας); cf. *infra*, c. iv. 3. The Latin versions here render "oneratas." *Venientes.* Cypr., Ambrstr., Aug., Vulg., "peruenientes;" *Clarom.* (after Gk.), "peruenire possunt."

possibilitate adcelera, qui sua prauitate in domibus sese aliorum inmergunt, ut seducentes aliquas in deterius adtrahant; non illas mulieres quae uere sunt piae et fideles—hoc enim fieri inpossibile est—sed illas quae aestimantur esse nostrae, repletae sunt uero omni prauitate et a nobis quidem semper discunt illa quae agere oportebant, iuuamen uero nullum ex doctrina nostra recipiunt propter prauitatem propositi et arbitrii sui; quae hac uel maxime de causa intendunt illis, eo quod uerba eorum suis perspiciunt concurrere desideriis.' consolans uero eum memoria futurorum, consolatur etiam eum ex illis quae antea iam facta fuerunt:

quemadmodum (inquit) *Iamnes et Mambres restiterunt Moysi, sic et hi resistunt ueritati, homines corrupti mente, reprobi erga fidem.*

'memor esto (inquit) ea quae secundum Moysen olim facta fuerunt, cui malefici uiri restiterunt. itaque nihil demiratione dignum est, si et nunc homines corrupti mente ueritati resistunt, et quasi quadam ratione hi qui eiusmodi sunt maxime in principio fidem simulantes latere multos uidentur, qui uel quales sint.'

sed non promouerint (inquit) *amplius, insipientia autem eorum manifesta erit, sicut et illorum fuit.*

1 domos *r* 4 non re (*for* nostrae) *H* 5 illas *C* H* 7 quia (*for* quae) *r* 9 terrens (*for* consolans) *r* 10 eum *om C* | facta *om H* 11 fuerant *H* 12 Iamnis *H* | Zambris (*for* Mambres) *H* 13 hii *C* isti *H*: *txt r* 16 nulla (*for* nihil) *r* 17 resistant *H* 18 quae (*for* quasi) *C r* etq: quasiam (*sic*) *H* 19 multis *r* | quali *C H* 21 promouerit *C* promouent *H* promouebant *r* | insipientiam *C**

1. *in domibus*] Cf. *supra*, p. 216, l. 18, *in domos* (εἰς τὰς οἰκίας); and see 1. p. 276, l. 5, note.

10. *consolans uero eum*, &c.] Cf. Thdt.: εἶτα ἐκ παλαιοτέρων διηγημάτων τοῖς ἀθυμοῦσιν διὰ ταῦτα προσφέρει παραφυχήν. *Terrens* is apparently a correction by Rabanus, who failed to observe the aor. force of the pres. part.

12. *Mambres*] Probably from the Latin versions, since Ἰαμβρῆς is found in Chrys. and Thdt.; cf. Pesh., ܝܢܒܪ. The form ממרא was however used in the Talmud (Buxtorf, *lex. chald. et talm.*, col. 945), and its Gk. equivalent occurs in *F* and *G*. The reading of *H* (vv. ll.) is perhaps a mere error. *Erga fidem*; Latin versions, "circa f." Cf. II. p. 83, l. 9, note.

21. *promouerint*] O. L. and Vulg., "proficient;" and so our translator in cc. II. 13, III. 13, and *infra*, p. 218, l. 13. For *promouere*, intrans., see II. p. 21, l. 13, note. *Amplius*, so Ambrstr.; Vulg., "ultra." *Autem* for "enim," as above, p. 216, l. 18, note; cf. p. 219, l. 9.

'non poterunt diu se occultare quicumque sunt illi. manifestos autem faciet eos tempus, sicuti et illorum insipientiam manifestam faciet tempore subsequenti.' nam quod interrogant quidam unde poterit beatus Paulus cognoscere nomina illorum qui restiterunt Moysi, multae stultitiae est. ridiculum etenim est Moysen quidem [qui] tanta ante se facta uidebatur edixisse illa quae multis erant incerta, memorari etiam tantorum quos nemo tunc scire poterat; Paulum uero demirari si duorum hominum nomina qui antea fuerant ualuerit dicere. nam et secundum traditionem antiquorum ista illum scire nihil noui fuit. illud uero notari dignum est, quod uidetur apud multos quaestionem commouere, quemadmodum in superioribus dixerit *multum proficiunt;* hoc uero in loco dixit, *sed non proficient amplius.* dicit autem ista non secundum unam eandemque rationem; illic enim dicit *proficient*, †de illis dicens qui seducuntur,

1 poterant *C H*: *txt r* | duo *C* H* denuo *r* | illi *om H* 2 fecit *C* facit *H*: *txt r* | et (*aft* fecit) *add r* 3 facit *H* nam qui *C* namq: *H*: *txt r* 4 potuit *H r* 5 dignum (*aft* stult.) *add C r* 6 Moyses *C H*: *txt r* | qui *om C H r* | uideatur *r* 7 multi *H* 8 scire *om H* 9 ante *r* 11 notatu *r* | multas *r* 12 mouere *r* 14 uanam eam denique (*for* unam eandemque) *C* H r* 15 dicent *H* | sequuntur (*for* seducuntur) *r*

3. *quod interrogant quidam*] The reference is perhaps to Origen *in S. Matt.* 117: "quod ait, *sicut Iannes et Mambres restiterunt Mosi*, non inuenitur in publicis scripturis, sed in libro secreto qui suprascribitur 'I. et M. liber.'" Cf. Chrys.: πῶς δὲ αὐτῶν τὰ ὀνόματα οὐδαμοῦ ἐμφέρεται ἀλλαχοῦ; ἢ ἀγράφως παρεδέδοτο, ἢ ἀπὸ τοῦ πνεύματος εἰκὸς ἦν εἰδέναι τὸν Παῦλον. Similarly Thdt.: τὰ μέντοι τούτων ὀνόματα οὐκ ἐκ τῆς θείας γραφῆς μεμάθηκεν ὁ θ. ἀπ., ἀλλ' ἐκ τῆς ἀγράφου τῶν Ἰουδαίων διδασκαλίας· εἰκὸς δὲ αὐτῷ καὶ τὴν χάριν ἀποκαλύψαι τοῦ πνεύματος. Among the Latins, Ambrstr. follows Origen's conjecture ("exemplum hoc de apocryphis est"), and Sedulius Scot. bids his readers choose between Origen and Chrys. (2): "Paulus protulit siue per Spiritum, sine per peritiam aliarum scripturarum." Th.'s own view is obscure; he pushes the question aside as unworthy of serious consideration.

12. *in superioribus*] C. ii. 16, note (cf. iii. 13). 'The assertions ἐπὶ πλεῖον προκόψουσιν, οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πλεῖον, are not contradictory, except in form; for they are made from different points of view. Such deceivers shall make no lasting progress, though for a time they may succeed in swelling the ranks of their disciples; the growth will be numerical rather than real.' Both Chrys. and Thdt. raise this point, but their explanation is not quite the same; Thdt. (e.g.) says: οὐκ ἐναντίον δὲ τοῦτο τοῖς πρόσθεν εἰρημένοις. ἐκεῖ γὰρ περὶ αὐτῶν ἔφη, ὅτι ἐπὶ πλ. προκ. ἀσεβείας. ἐνταῦθα δὲ περὶ τῆς αὐτῶν τολμωμένης ἀπάτης...ἀντὶ τοῦ· 'οὐ λήσουσιν μεχρι πολλοῦ συσχηματιζόμενοι τὴν εὐσέβειαν.' Primasius (after Pelag., whose printed text is here at fault) suggests another way of reconciliation; in the present passage the Ap. "non de omnibus haereticis dicit, sed de his tantum quos tunc cito destrui praeuidebat."

eo quod numquam poterint deficere hi qui secundum dicta eorum faciunt. adicit denique dicens: *et sermo eorum sicut cancer serpit.* hoc uero in loco apud eos qui probare sufficiunt ueritatem dixit non proficere eos, quia in principio frequenter multi homines de illis nescientes specie eorum ac schemate solo inescantur, qui tempore currenti necessario dogmatum eorum subuersionem cognoscentes habere ab his poterunt.* quod ergo dixit *non proficient*, secundum illud dixit quod latere possint ad tempus; unde et adiecit: *insipientia enim eorum manifesta erit.* per omnia ergo ista consolatus est Timotheum ut ne nimium adfligeretur pro illis qui in deterius serpunt. suis uero consiliis incitat eum dicens:

tu autem subsecutus es meam doctrinam, meum institutum, propositum, fidem, longanimitatem, caritatem, patientiam, persecutiones, passiones.

'semper (inquit) mecum commorans horum experimentum accepisti, docens qualia quidem ipse alios docere consueueram, quemadmodum uero meipsum instituebam; uel quia illa per singulos dies agere properabam erga fidem, quemadmodum in ea sine ulla persistebam malitia, et diligens cunctos et sustinens; et quod cum multa oblectatione persecutiones illas quas mihi aduersarii inferebant sustinuerim. haec ergo imitare, et erga ista sollicitudinem expende, nullius momenti aduersarios esse existimans.' deinde dicit et passiones ipsas ad exhortationem Timothei:

ἀνωτέρω ἐπὶ τῶν ἀπατωμένων λέγει, ὡς ἂν οὐδεπότε ἐπιλειψόντων αὐτοῖς τῶν πειθομένων οἷς λέγουσιν. ἐνταῦθα δὲ παρὰ τοῖς τῆς ἀληθείας δοκιμασταῖς οὐ προκόπτειν αὐτούς φησιν· οἳ γὰρ ἐν ἀρχῇ πολλάκις οὔπω τὰ κατ' αὐτοὺς εἰδότες, τῷ σχήματι δελεάζονται, τῷ χρόνῳ μέντοι τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς τῶν δογμάτων διαφθορὰν ἐπιγινώσκουσιν.

1 dictis *C H*: *txt r* 2 ut (*for* sicut) *r* 3 prauare *C H* deprauare *r*: *txt g* 5 speciem e. ac scema solum agnoscunt *r* | sola *C H* 7 in (*for* ab) *r* | poterant *H* | ego dixi (*for* ergo dixit) *H* 8 error eorum (*aft* quod) *add r* | possit *C H r* 13 assecutus *r* 14 pietatem (*aft* car.) *add r* 15 passiones *om H* 22 sustinuerimus *H* 23 mementi (*sic*) *H* 26 sq. Coisl. 204, f. 219 b [Cr. vii. 73] ἄλλος δέ φησιν· ἀνωτέρω, κ.τ.λ. 28 οἱ cod. Cr. 31 διαφορὰν Cr.

7. *habere ab his*] Sc. *se*—"to keep aloof from them" (?). 13. *institutum ... caritatem*] Vulg., "institutionem...dilectionem."

qualia mihi sunt facta in Antiochia, in Iconio, in Lystris; quales persecutiones sustinui.

et quod magis poterat eum animaequiorem erga passiones tolerandas facere, adiecit:

et ex omnibus me liberauit Dominus.

'non ignoras (inquit) etiam in diuersis rebus Dei erga nos prolatam prouidentiam; a qua non debes discedere, si tamen haec ipsa patiens persistere uolueris.'

et omnes qui uolunt pie uiuere in Christo Iesu persecutiones patientur; mali autem homines et seductores proficient in deterius, errantes et in errorem mittentes.

iterum hoc in loco 'proficere' dixit de illis qui seducuntur, eo quod numquam deficere possint huiusmodi homines. nam et utraque quicumque uoluerit rebus ipsis examinare inueniet per omne tempus fieri; eo quod omnis haeresis inprimis adparens multis fit in suspectatione, arguitur uero tempore, eo quod in aduentione noui dogmatis non possunt minus inueniri qui seducantur.

tu uero permane in his quae didicisti et credidisti.

3 animiquiorem *r* 5 inquid (*aft* omn.) *add H* 7 nos *om H* | probatam (*for* prolatam) *r* 8 in (*bef* haec) *add r* 9 persecutionem *H* 10 pacienter *H* 14 in utroque *C r* 15 omnes haereses *C* H* 16 suspectione *H* | suspectationem *r* 19 didisci (*sic*) *H*

1. *in Antiochia, in Iconio*] So Gk.; O. L., "Antiochia, Iconio;" Vulg., "Antiochiae, Iconii." Th. overlooks what Chrys. (followed by Thdt.) is careful to point out, the appropriateness of these local references in an epistle addressed to S. Timothy; cf. Acts xvi. 1, 2. *Liberauit*; so Ambrstr., *Clarom.*, Sedul. Scot.; Vulg., "eripuit."

10. *in deterius*] O. L. and Vulg., "in peius."

12. *iterum hoc in loco*] Cf. *supra*, p. 218, l. 12, note.

14. *utraque*] 'Careful enquiry will establish these two facts: (1) that all heresies at their first appearance provoke suspicion; (2) that their thorough exposure and refutation is always a work of time.' *Suspectio, suspectatio*, are collateral forms of the classical "suspicio;" see lexx. *Aduentio* for "aduentus" seems to be without example.

17. *non possunt minus inueniri*] = non p. non inueniri, non potest fieri quin inueniantur.

19. *et credidisti*] καὶ ἐπιστώθης. So Hil. (*in Ps.* 118); the Latin versions generally render "et credita sunt tibi," as if ἐπιστώθης were written for ἐπιστεύθης (cf. Gal. ii. 7, 1 Thess. ii. 5, Tit. i. 3). For the sense cf. Chrys. (τουτέστιν, ἐπιστεύσας); or better, Thdt.: τὴν ἀλήθειαν τῇ πείρᾳ μεμάθηκας· τοῦτο γὰρ εἶπεν 'ἐπιστώθης.'

et suadens illum tenere ac permanere adiecit:

sciens a quo didiceris.

sufficiens autem est ad hortationem discipulorum magistri dignitas. deinde et aliud dicit:

et quia a pueritia sacras litteras didicisti.

nam et hoc sufficiens erat exhortare eum. rubore autem dignum uidebatur ut is qui a pueritia in bonis fuerat enutritus, in ultimo post longi temporis meditationem indigna uideretur agere. nam et ipsam doctrinam admodum sublimem ostendit, dum dicit *sacras litteras* diuinas esse scripturas, quibus omni ratione credi conuenit. unde et qualitate ipsam doctrinam cumulans adiecit:

quae te possunt instruere ad salutem per fidem Iesu Christi.

nam et ostendit necessarium esse ut maneat in doctrina pietatis, una quidem ex causa ex magnitudine doctoris; altera uero, quia et a pueritia illa didicerit, et quod ipsa doctrina sit diuina, et quod magna possit praestare illis qui Christo credere

1 ac *om H* | adicit *C* 6 exhortari *r* 7 uideatur *C H* uidetur *r* | hi (*for* is) *H* 8 meditatione *H* | incipiat (*for* uideretur) *r* 11 ad (*bef* ipsam) *add r* 12 adicit *C r*

2. *a quo didiceris*] παρὰ τίνος ἔμαθες. Cf. the comm. (l. 3). This was the reading also of Chrys. and Thdt.; the latter says: εἶτα δείκνυσιν καὶ τοῦ διδασκάλου [*v. l.* ἀποστόλου] τὸ ἀξιόπιστον.

5. *a pueritia...didicisti*] The Latin versions rightly render, "ab infantia... nosti." *Didicisti* is possibly a blunder of the scribes, misled by *didiceris* (l. 2).

8. *meditationem*] = ἄσκησιν, μελέτην. Perhaps we should read *post mediationem* (πολλοῦ μεσοῦντος χρόνου); for *mediare* = μεσοῦν cf. I. p. 152, l. 4, note.

10. '*sacras litteras*' *diuinas*, &c.] Chrys.: τί ἐστιν 'ἱερὰ γράμματα;' τὰς θείας γραφάς. Cf. Th. on Rom. i. 2, 3 (*ap.* Fac. iii. 6): "neque enim litteram uel characterem sanctum uolebat dicere, sed prophetiam ipsam, quae erat Spiritu sancto reuelationem ei donante. ipsam ergo prophetiam recte sic adpellauit; sic et alibi dixit: 'omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est.'"

13. *per fidem Iesu Christi*] This looks as if Th. had read διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. The Latin versions and commentators uniformly give: "fidem quae est in Christo Iesu."

14. *nam et ostendit*, &c.] 'Four reasons for stedfastness are conveyed in the phrases παρὰ τίνος, ἀπὸ βρέφους, τὰ ἱερὰ γράμματα, εἰς σωτηρίαν, respectively.' Oec., Thpht., notice the first two: δύο αἰτίας λέγει τοῦ δεῖ αὐτὸν ἀπερίτρεπτον μένειν· 'ὅτι τε οὐ παρὰ τυχόντος ἔμαθες (φησίν), ἀλλὰ παρὰ Παύλου...καὶ ὅτι οὐ χθὲς καὶ πρώην ἔμαθες, ἀλλὰ ἀπὸ βρέφους.'

uoluerint, dum illam salutem quae ex fide est adsequuntur. et quia dixit, *sacras litteras quae te possunt instruere,* adiecit :

omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad doctrinam, ad argutionem, ad correctionem, ad eruditionem quae est in iustitia ; ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum paratus.

'talis est (inquit) omnis scriptura quae a diuino est data Spiritu, ut sufficiens sit omnia prospicere utilitati ; siue docere conueniat de illis quae agi debeant, siue peccantes debeant argui, siue poenitentibus debeat inferri aliqua correctio, siue erudire oporteat de illis quae possunt adducere homines ad iustitiam. ita ut quicumque se Deo uoluerit dicare, per scripturarum utilitatem per omnia possit esse perfectus.' et postquam de omnibus est eum exhortatus, terribilem cupiens suam facere exhortationem, adiecit :

testificor ergo ego in conspectu Dei et domini nostri Iesu Christi, qui iudicaturus est uiuos et mortuos secundum reuelationem suam et regnum suum.

hoc est : 'tunc omnes est iudicaturus quando adparuerit secundum suam dignitatem, in qua et consistit.'

praedica uerbum, insta opportune, inportune.

1 ex in est *C* ex in fide e. *H*: *txt r* 2 adicit *r* 4 in *om r* 6 est (2°) *om H* 7 perspicere *H* 9 debet *CH*: *txt r* | correptio *l* 14 adicit *Cr* | in sequenti capite (*aft* adiecit) *add r* 19 et *om r*

3. *omnis scriptura*, &c.] So Ambrstr., *Fuld.*, Vulg.clem.; *Am.* has "et utilis." That Th. omitted *καί* seems probable; that he read or understood *ἐστίν* after *ὠφέλιμος* is clear, not only from the form which his quotation assumes both in Facundus and in the present translation, but from the commentary below, l. 6 sq. Chrys. and Thdt. retain *καί*, but treat it as simply "ascensive" (Ellicott *ad l.*). *Ad doctrinam*, &c. Similarly Ambrstr.; Vulg., "ad docendum," &c. *Paratus*, Vulg., "instructus." Ambrstr. gives *paratus* for *ἄρτιος*, employing "consummatus" for *ἐξηρτισμένος*.

7. *siue docere...ad iust.*] Cited by Lanfranc; see vv. ll.

11. *ita ut quicumque*, &c.] Thdt.: *ταῦτα δὲ ἅπαντα τὴν τελειότητα πραγματεύεται καὶ προσοικειοῖ τῷ τῶν ὅλων θεῷ.*

13. *terribilem*, &c.] Thdt.: *καὶ τῇ διαμαρτυρίᾳ δεδίττεται.*

15. *testificor ergo ego*, &c.] *Ergo ego* and *domini nostri* are omitted by the Latin versions; Chrys. and Thdt. agree with the text followed by our translator. *In conspectu;* O. L. and Vulg., "coram." See 1 Tim. v. 4, 21, vi. 13. *Sec. reuelationem*, &c.; Ambrstr., Vulg., " per [cf. Tisch. *ad l.*] aduentum ipsius et regnum eius." See note on c. i. 10.

non hoc dicit ut inportune instet, nam inportunum quodcumque est, illud nulla ratione agi debet. sed dicit: 'nullum tempus relinquas doctrinae; omne tempus opportunum tibi ad hoc esse existimes.' hoc quidem de illis dicit qui instrui debent. quoniam autem euenit aliquos desidiae causa non permanere in doctrina:

argue (ait), *increpa, obsecra.*

'*argue* eos qui persistunt in peccatum, ut intellegere possint suum peccatum; *increpa* sentientem (inquit) suum peccatum, sub definitione constitue; *obsecra*, reduc iterum ad antiquum statum post poenitentiam.' et modum quo fieri hoc conueniat docens:

in omni patientia et doctrina.

'neque ad argutionem neque ad increpationem nulla utaris de illis quae agi [non] conueniunt.' et quoniam eueniebat aliquos haec non suscipere propter morum suorum prauitatem, iterum memoratur de illis hominibus:

erit (inquit) *tempus cum sanam doctrinam non admittent, sed secundum sua desideria sibi ipsis coaceruabunt magistros, prurientes auribus; et a ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.*

1 inoportunum *r* 2 debeat *r* 7 peccatu *C* (*corr*) peccato *r* | intellege *H* 9 et (*bef* sub) *add r* 10 quod (*for* quo) *H* | hoc fieri *r* 11 docet *r* 13 nulla utares *C* * *H* nulla non ut. *C* (*corr*) nullam omittas *r* 14 non *om C H r* | aliquis *C H r* 17 summam (*for* sanam) *C H*: *txt r* 18 coaceruabant *H*

1. *non hoc dicit*] Sc. *absolute*. The apparent contradiction of the comm. to the express words of S. Paul has led the scribes to change *inportune* into *oportune;* Rabanus however has preserved the true reading. Cf. Thdt.: οὐδὲν ἀκαίρως γιγνόμενον ἐπαινούμενον. οὐ τοίνυν ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν αὐτὸν κηρύττειν παρεγγυᾷ, ἀλλὰ πάντα καιρὸν ἐπιτήδειον εἰς τοῦτο νομίζει. Chrys.: ἀεί σοι καιρὸς ἔστω.

6. *increpa, obsecra*]=ἐπιτίμησον, παρακάλεσον. So Chrys. and Thdt. The Latin authorities invert this order.

7. *argue...increpa...obsecra*] This terse distinction deserves to be added to Archbp. Trench's chapter on ἐπιτιμάω, ἐλέγχω (*Syn. N. T.* 1. § 4). Cf. Oec.: ἔλεγξον... καὶ μετὰ τὸ ἀποδεῖξαι τὸ πταῖσμα, ἐπιτίμησον...εἶτα μετὰ τὴν πληγήν, ἐπίθες φάρμακον· παρακάλεσον.

13. *neque...neque...nulla*] See vv. ll.; and cf. Rönsch, *Itala*, p. 446. Comp. Chrys.: μὴ ὡς ὀργιζόμενος...ἀλλὰ τί; ὡς φιλῶν, ὡς συναλγῶν, ὡς μᾶλλον ἐκείνου πενθῶν. Ambrstr.: "sine amaritudine hoc agendum hortatur."

17. *admittent*] Latin versions generally, "sustinebunt." *Secundum*, so Cypr.; other Latin authorities, "ad."

†*fabulas* dixit illa uerba quae contraria sunt pietati.* necessaria uero ei fuit in praesenti negotio horum memoria. postquam enim exhortatus est eum arguere et increpare et obsecrare, ne animo deficeret ipse si haec facientem minime uellent aliqui intendere, in deterius prorumpentes, ideo insinuat quod horum multum deteriores erunt hi qui in ultimis erunt temporibus, maiorem suis doctoribus prouidentes laborem. unde et adiecit:

tu autem sobrius esto, in omnibus labora, opus fac euangelistae, ministerium tuum imple.

hoc est: 'si non adiuuentur aliqui, tu illa quae te oportent agere age; cum omni age sollicitudine, sustinens pro euangelio laborem, et illud quod ad te pertinet facito, pro hoc autem et rationem redditurum non pro aliorum arbitrio.' bene autem dixit, *ministerium tuum imple;* hoc est, 'commissum tibi opus diligenter imple, matura, contentus opere tuo, licet si illa quae discipulorum sunt minime concurrere uideantur.' et quia testificatus est de his post exhortationem, ostendere cupit quod tempus opportunum sit ei ad contestationem; unde et adiecit:

ego enim iam delibor, et tempus meae solutionis instat.

ΜΥΘΟΥΣ εἶπεν τὰ ἐναντία τῆς εὐσεβείας ῥήματα.

1 esse (*aft* uerba) *add H r* 2 negotio (*for* memoria) *H* 3 autem (*for* enim) *H* 4 ne ficere (*sic*) (*for* deficeret) *H** : *corr* ficeret | uelint *C r* 6 multo *C r* 7 adicit *C* 11 et (*bef* cum) *add r* 12 a (*for* ad) *H* 13 redditurum *C** reddit *r* 18 a contestatione *C H r* | dicit (*for* adiecit) *C r* 19 delebor *C** | resolutionis *r* 20 Coisl. 204, f. 221 b [Cr. vii. 77, Fr. 156] θεόδωρος. μύθους, κ.τ.λ.

1. *fabulas dixit*, &c.] See on 1 Tim. i. 4, iv. 7; Tit. i. 14.

5. *horum multum deteriores*] For the gen., cf. I. p. 22, l. 2, note; for *multum*, I. pp. 58, l. 12, note, 143, l. 3, vv. ll. Th. regards the Ap. as consoling his disciple with the thought that, bad as his own times might be, worse would follow in the last days; see the comm. on 1 Tim. iv. 1, 2 Tim. ii. 1. The other Gk. commentators interpret ἔσται καιρός of the immediate future; e.g. Chrys.: πρὶν ἢ ἐκτραχηλισθῆναι προκατάλαβε.

8. *sobrius esto*] So O. L.; Vulg., "uigila."

15. *hoc est...imple, matura*] So Chrys.: πληροφόρησον, τουτέστιν, πλήρωσον. Thdt.: οὕτως γὰρ τὸ ἐν τῇ διακονίᾳ πρέπον ἔργον ἐπιτελέσεις. Cf. Pesh.: ܬܫܡܫܬܟ ܫܡܠܐ.

17. *ostendere cupit*, &c.] Thdt.: εἶτα διδάσκει τίνος ἕνεκεν πολλὰς αὐτῷ καὶ περὶ πολλῶν παραινέσεις προσήνεγκεν.

19. *delibor*] Tert., Cypr., "libor;" cf. *infra*, p. 225, l. 4, and I. p. 226, l. 13, note. *Solutionis.* So Ambrstr.; Vulg., "resolutionis" (II. p. 190, l. 11).

'propinquus mihi est exitus uitae praesentis, et iam ultra non habebo tempus commonere te de his quae fieri conueniant. unde et hanc feci ad te exhortationem sub teste Deo.' non absolute dixit *libor*, sed quia pro Christi confessione mortem erat subiturus, libationem dixit; nam libatio uini dicitur effusio quae fit in diuini honoris expiatione.

certamen bonum certaui, cursum consummaui, fidem seruaui.

non plaudens se ista dicit, sed ad exhortationem dicit Timothei. hoc est, 'secundum tempus quod in hac uita habebam, omnia quae mihi pertinere uidebantur implebam.' et quae alia laborum merces?

de cetero reposita est mihi iustitiae corona, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.

bene *iustitiae coronam* uocauit illam quae contemplatione laborum datur. et *iustum iudicem* nominauit, ad confirmationem

2 commouere C^* 4 delibor *r* 5 ero *r* 6 expiationem *C* (*corr*) 7 bon. certamen *r* 8 pludens *C H* ludens (*om* se) *l* | dixit *H l* | sibi (*for* se) *C* (*corr*): *om r* | dixit (*for* dicit [1°]) *H* 9 habebant C^* habebat *H r* 10 implebamus *H* | et quae...merces *om r* | alium *C H* 12 corona iust. *H* 13 in *om C* 14 contemplatio *H* (*corr*)

3. *non absolute dixit 'libor'*] See the comm. and notes on Phil. ii. 17 (I. p. 226 sq.). Thdt. *ad h. l.*: *σπονδὴν δὲ αὐτοῦ τὴν σφαγὴν προσηγόρευσεν, ὡς ὑπὲρ εὐσεβείας ἐκχεομένου τοῦ αἵματος.* Chrys. adds a less probable reason for the use of *σπένδομαι* rather than the more general *θύομαι*: *τῆς μὲν γὰρ θυσίας οὐ τὸ πᾶν ἀναφέρεται τῷ θεῷ, τῆς δὲ σπονδῆς τὸ ὅλον.* The Latin commentators, notwithstanding the faithfulness of the Latin versions, miss the point of *σπένδομαι*, contenting themselves with the bare idea of sacrifice: e.g. Ambrstr.: "passionem ...suam delibationem appellat; Deo enim immolatur, qui pro eius iustitia patitur."

8. *non plaudens se*] Chrys. had felt this difficulty, and hit upon a similar solution: *πολλάκις τὸν ἀπόστολον μετὰ χεῖρας λαβὼν ἐγὼ καὶ τὸ χωρίον τοῦτο περισκεψάμενος, ἀπορῶν διετέλουν τίνος ἕνεκεν οὕτως μεγαληγορεῖ Παῦλος...νῦν δέ μοι δοκῶ εὑρηκέναι τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι...τὴν ἀθυμίαν παραμυθήσασθαι βούλεται τοῦ μαθητοῦ.* The remark of Pelagius is both characteristic and weighty: "modo iam confidenter hoc dicit in extremo uitae limite constitutus." *Plaudere se* = sibi seems to be without example; the form *pludens* (vv. ll.) follows the analogy of cludere = claudere (Rönsch, *Itala*, p. 465).

12. *de cetero*] = λοιπόν. So the O. L. generally; Ambr., Ambrstr., "quod reliquum est;" Vulg., "in reliquo."

14. *contemplatione laborum*] Similarly Chrys.: *δικαιοσύνην ἐνταῦθα τὴν καθόλου φησὶν ἀρετήν.* Thdt. would combine with this explanation another, "the crown which Justice awards:" *τὸν τοῖς δικαίοις ηὐτρεπισμένον λέγει, τὸν δικαίᾳ ψήφῳ δωρούμενον.*

illorum quae illi aderunt pro labore. et ostendens quoniam non solum ipse lucrum huiusmodi adsequatur, sed et omnes qui ad eius sollicitudinem laborare pro euangelio uoluerint—unde et dicit:

non solum autem mihi, sed et omnibus qui diligunt aduentum eius.

'itaque propositum est (inquit) et tibi coronae praemium, si tantum nunc ualueris elaborare.' miraculi uero dignum est quod non dixit 'illis qui laboraverunt, aut passi sunt,' sed dixit: *qui diligunt aduentum eius;* eo quod certaminum et passionum tempus non semper est, caritatis uero tempus est, si nunc eam etiam in tempore pacis prout oportet saluare quis deproperauerit, nullam fraudem adsequens si tempus certaminum minime adfuerit. in hisce dictis suum consummans consilium, exhortationem suam sub testificatione concludens doctrinae quam ad eum fecisse uidetur, scribit ultra de his rebus de quibus scribere eum ratio exigebat, utpote ad suum discipulum et maxime sibi dilectum:

festina uenire ad me cito.

et causam explicans qua *cito* eum ad se uenire iusserat:

Demas (inquit) *me dereliquit, diligens praesens saeculum, et abiit in Thessalonicam.*

hoc est: 'in deterius uersus est, totum se negotiis praesentis uitae implicans;' hoc enim dicit praesentis saeculi delectationem.

2 luctum (*for* lucrum) C^* *H* luctam *r* 3 uoluerit *H* 5 autem *om H* 8 non (*for* nunc) *C H*: *om r* | laborare C^* | miraculo *r* 9 dixit [2°] *om r* 11 si non eam *C H* si ea *r* 12 salutare C^*H 14 consumans *H* 15 suum *H* sua *r* 18 est (*aft* dilectum) *add C* 19 ad me u. *r* 20 quae (*for* qua) *C H* 22 Thesalonica *H*

11. *caritatis uero tempus est*] Sc. *semper*, which perhaps has fallen out before *tempus*. Cf. Thdt.: ἀγάπης γὰρ καιρὸς ἀεί.

si nunc eam, &c.] See vv. ll. The sense seems to be: 'he who endeavours to maintain his loving expectation of the Lord's appearing throughout a life of unbroken peace, shall suffer no loss, shall not be robbed of his reward, through the accident of his having been free from conflict.' *Adsequens* (sc. *erit*) = adsequetur.

21. *praesens saeculum*] = τὸν νῦν αἰῶνα. Latin versions, "hoc saeculum." On αἰών see I. p. 5 sq.

Crescens in Galatiam.

Galatiam dixit †quas nunc nominamus Gallias; sic enim antiqui omnes loca illa nominabant,* sicut recognoscere quis poterit et ex multis aliis et ex historia Iudaica quam Iosephus descripsisse uidetur. nam et hi qui nunc dicuntur Galatae ita nuncupantur quos ex illis partibus ad ista loca uenisse antiquorum insinuat narratio.

Titus in Dalmatiam.

hos non ad similitudinem Demae discessisse a se memoratus est aut in deterius uersos, sed hac sola ratione qua non sint praesentes.

Lucas est solus mecum. Marcum adsumens adduc tecum.

τὰς νῦν καλουμένας Γαλλίας· οὕτως γὰρ αὐτὰς πάντες ἐκάλουν οἱ παλαιοί.

2 dicit *H* | Galleas (*sic*) *C** 5 Gallatae *r* 8 Dalmaticam *C** 9 hoc (*for* hos) *H* 10 uersus est *H* uersus (*om* est) *r* | quod (*for* qua) *r* 12 mecum s. *r* 13, 14 Coisl. 204, f. 222 a [Cr. vii. 79, Fr. 156] *θεόδωρος. τὰς νῦν, κ.τ.λ.*

1. *in Galatiam*] So O. L. and Vulg.; Codd. Amiat. (*pr. m.*) and Tolet. alone have "in Galliam." Bp. Ellicott cites Th. as supporting *εἰς Γαλλίαν*, but Th.'s comm. both in the Gk. and Latin proves the contrary; indeed he seems to have known nothing of this variant. Both Chrys. and Thdt. read *εἰς Γαλατίαν*, and the latter repeats Th.'s explanation: *τὰς Γαλλίας οὕτως ἐκάλεσεν· οὕτως γὰρ ἐκαλοῦντο πάλαι, οὕτως δὲ καὶ αὐτὰς ὀνομάζουσιν οἱ τῆς ἔξω παιδείας μετειληχότες.* All the available information upon this subject has been collected by Bp. Lightfoot, *Galatians* pp. 3, note 2; 31, note 1.

3. *ex historia Iudaica*, &c.] Joseph. *Antiqq.* i. 6: *τοὺς μὲν γὰρ νῦν ὑφ' Ἑλλήνων Γαλάτας καλουμένους Γόμαρος ἔκτισεν. ib.* xii. 10: *καταπεπολεμήκασιν* [*οἱ Ῥωμαῖοι*] *τήν τε Γαλατίαν καὶ τὴν Ἰβηρίαν. Bell. Iud.* ii. 16: *Γαλάτας τοὺς οὕτως ὑπὸ τῆς φύσεως τετειχισμένους ἐξ ἀνατολῆς μὲν τοῖς Ἄλπεσιν, κ.τ.λ.* The last passage is probably the one referred to, since it is the *de bello Iudaico* which bears the alternative title *Ἰουδαϊκὴ ἱστορία* (Fabric. *bibl. Gr.* [ed. Harles] v. 4; cf. Euseb. *H. E.* iii. 9).

5. *nam et hi qui nunc*, &c.] See Bp. Lightfoot's *Galatians*, pp. 5, note 1, 239 sq. Th.'s 'ancient' authorities may have been Polybius (i. 6, v. 77 sq., xxii. 16 sq.), Pausanias (i. 4), and Strabo (*geogr.* xii.: *τούτων δ' ἐστὶν ἔθνη τρία...τὸ τρίτον δ' ἀπὸ τοῦ ἐν Κελτικῇ ἔθνους Τεκτόσαγες. κατεῖχον δὲ τὴν χώραν ταύτην οἱ Γαλάται πλανηθέντες πολὺν χρόνον...ἀρχηγὸς δὲ μάλιστα δοκεῖ τῆς περαιώσεως τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν γενέσθαι Λεονόριος*).

10. *hac sola ratione*, &c.] Thdt. adds a reason for the absence of Crescens and Titus: *οὗτοι τῆς κατηγορίας ἐκείνης ἐλεύθεροι· ὑπ' αὐτοῦ γὰρ ἀπεστάλησαν τοῦ κηρύγματος ἕνεκα.*

12. *Lucas est*, &c.] The personal notices in the Ap.'s parting salutations are as usual dismissed by Th. with singular brevity; comp. his comm. on Col. iv. 7 sq.; Philem. 24.

et quae sit ratio ut Marcus ueniat?

est mihi (inquit) *utilis in ministerium.*

'opportunus mihi est, eo quod cum summa sollicitudine uniuersa adimplere deproperat.'

Tychicum misi Ephesum.

deinde praecepit ei etiam illa exequi quae oporteant eum facere adseruientem:

paenulam quam reliqui Troade apud Carpum ueniens adfer; et codices, uel maxime membranas.

† Latina lingua uolumina dixit *membranas.* secundum illam consuetudinem qua Romae loquebantur indiscrete abusus est hoc sermone, ex qua urbe etiam epistolam hanc scripsisse uisus est. in uoluminibus antiquis temporibus habebant consuetudinem diuinas scribere scripturas, sicuti et usque ad praesens Iudaei multa in uoluminibus scripta habere uidentur. *libros*

μεμβράνας ῥωμαϊκώτερον τὰ εἰλητὰ ἐκάλεσεν, ὡς ἀπὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ συνηθείας ἀδιαφόρως τῇ λέξει καταχρησάμενος· ἀφ' ἧς δὴ καὶ ἔγραφεν τὴν ἐπιστολήν. ἐν εἰλητοῖς γὰρ εἶχον τὸ παλαιὸν τὰ τῆς θείας γραφῆς, ὥσπερ οὖν ἄχρι τῆς δεῦρο οἱ Ἰουδαῖοι τὰ πλεῖστα ἔχουσιν. βιβλία δὲ εἶπεν κατὰ κοινοῦ, ὡς ἂν καὶ ἐν ἑτέρῳ

2 inquit m. *H* 5 Effesi (*sic*) *C r* 6 praecipiei (*sic*) *C** precepi ei *H* praecipit *r* 7 seruientem (*for* ads.) *r* 8 Troadae *r* | affert *H* 15 scriptum *C** scriptura *H* 16 sq. Coisl. 28, f. 223 b θεοδωρήτου. βεμβράνας [μεμβρ., Coisl. 30, Reg. 222, 223], κ.τ.λ.

9. *et codices*, &c.] Vulg., "et libros (cf. *infra*, l. 15; p. 229, l. 5), maxime autem membranas."

10. *Latina lingua*, &c.] The Gk. of this passage has been preserved entire in the Oecumenian catena, where it seems to have passed as an excerpt from Thdt.; e.g. in the Paris MS. Coisl. 28 the margin bears the contraction ΘεοΔ^{ω}/, which in the next fol. stands for *θεοδωρήτου*, whilst in Reg. 223 the ascription is distinctly $\overset{Δτ}{Θεο}$/. I may mention that in the remarkable Cambridge catena Ff. i. 30 (cf. I. p. xxii., note 2), the passage is written in the later of the two hands which have contributed to the MS., and has no name attached. In the MSS. I have consulted, the only noteworthy variant is *βεμβράνας* for *μεμβράνας* (cf. Montfaucon, *palaeogr. Gr.* p. 17, and Tisch. *ad h. l.*). All read *φαιλόνην* or *φαιλώνην* for *φελόνην* (*φελώνην*), the form which prevails in the MSS. of Chrys. and Thdt.

Th.'s remarks as to the Latin origin of *μεμβράνα* (cf. I. p. lxxvi) and the existing use of Synagogue rolls amongst the Jews are repeated by Thdt.: *μεμβράνας τὰ εἰλητὰ κέκληκεν· οὕτως γὰρ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν τὰ δέρματα. ἐν εἰλητοῖς δὲ εἶχον πάλαι τὰς θείας γραφάς· οὕτως δὲ καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ἔχουσιν οἱ Ἰουδαῖοι.*

autem dixit secundum communem usum, eo quod in alia specie erant libri. risui uero dignum est de illis qui hoc in loco *paenulam* apostolum non indumentum significasse existimauerunt, sed speciem quandam libri. qui non intenderunt illa quae subsequuntur; superfluum enim erat dicere *et libros*, si tamen et illud libri species erat, quod poterat etiam cum ceteris significari.*

Alexander aerarius multa mala egit mihi; reddat illi Dominus secundum opera eius. quem et tu custodi; ualde enim restitit nostris sermonibus.

hoc posuit ad custodiam et cautelam Timothei, non ad accusationem Alexandri; nihil enim pertinebat ei de hac. prop-

---

σχήματι τυχὸν ἔχων βιβλία· γελάσαι δὲ ἄξιον τῶν ἐνταῦθα εἰρηκότων φαιλόνην τὸν ἀπόστολον οὐ τὸ ἔνδυμα καλεῖν, ἀλλά τι εἶδος βιβλίου. οἳ οὐ προσέσχον τῇ ἐπαγωγῇ· περιττὸν γὰρ ἦν εἰπεῖν καὶ τὰ βιβλία, εἴπερ δὴ κἀκεῖνο βιβλίου εἶδος ἦν δυνάμενον τοῖς λοιποῖς συσσημαίνεσθαι.

2 erat (*for* erant) *H* 6 specie *H* 8 egit *om H* | mihi ostendit *r* | reddet *C* (*corr*) *r* 9 deuita (*for* cust.) *r* 10 uerbis nostris *r* 12 ad eum *r* | de hoc *Hr* 13 δὲ om. Coisl. 28, Reg. 223 14 φαιλώνην Coisl. 30 16 καὶ τὰ βιβλ. εἰπεῖν Coisl. 30

1. *in alia specie erant libri*] Comp. the Gk., which seems to mean: 'the Ap. perhaps possessed other books besides rolls.' Th. appears to have distinguished the μεμβρᾶναι from the βιβλία, not so much by their materials as by the shape (σχῆμα) of the latter, which he assumes not to have been that of the roll.

3. *paenulam...speciem quand. libri*] S. Jerome mentions this opinion (*ep.* 36: "uolumen Hebraeum replico, quod Paulus φενόλην iuxta quosdam uocat—"); but he evidently thinks it unworthy of serious consideration, and his own view is widely different: *adu. Pelag.* iii. 4: "lacernam siue paenulam." The Greek lexicographers however admitted it as a possible meaning of the word (Hesychius: φαινόλης· εἰλητάριον μεμβράϊνον. Suidas, *Etym. magn.*: φ. εἰλητὸν τομάριον), placing side by side with it the alternative: ἢ γλωσσόκομον. The latter interpretation may have been derived through Chrys. (τινὲς δέ φασιν τὸ γλωσσόκομον, ἔνθα τὰ βιβλία ἔκειτο) from the Peshito, which renders τὸν φ. by ܒܝܬ ܟܬ̈ܒܐ. It seems possible that the idea condemned by Th. originated in a misunderstanding or misreading of the Peshito; whilst the Syriac rendering "was probably only an interpr. suggested by the connexion" (Ellicott). For further information see Mr Sinker's article *Paenula*, in *Dict. of Chr. Antiqq.* ii. p. 1530 sq.

8. *egit*] ἐνεδείξατο. O. L. and Vulg., "ostendit." *Reddat;* so *Clarom.*, *Am.*, *Fuld.*; Ambrstr., Vulg.clem. give "reddet." Both Chrys. and Thdt. seem to have followed the reading ἀποδῴη. Th.'s comm. suggests ἀποδώσει, but it is substantially repeated by Thdt. (πρόρρησίς ἐστιν, οὐκ ἀρά), although his text has the optative.

11. *non ad accusationem*] So Chrys.: οὐχ ἁπλῶς ἐκεῖνον βουλόμενος διαβαλεῖν

ter quod posuit etiam illam poenam quae eum manebat a Deo pro quibus talia faciebat. non maledicebat ei, sicut quidam existimauerunt, sed ut hortaretur Timotheum multa ab eo sustinentem mala patienter sustinere. hac ergo de causa necessarie memoratus est uirum, praecipiens Timotheum ut pro uirium suarum possibilitate declinare eius insidiis deproperet. non conuenit uero mirari si ab aerario tanta tunc fiebant indisciplinate, quia et uulgares homines insurgebant aduersus eos qui pietatem praedicabant; uulgus autem uel maxime omnes commouere uidebatur seditiones.

in primam meam defensionem nemo mihi adstetit, sed omnes me reliquerunt; non illis imputetur.

in prima defensione dicit quando inprimis Romae est uinctus ex Iudaea, quando et adpellatione fuerat abusus. bene autem precatus est *in illis non imputetur* peccatum hoc, eo quod perspexit alios ob infirmitatem, alios ob imminentem sibi necessitatem locum dedisse.

Dominus autem adstetit mihi et confortauit me, ut per me praedicatio impleretur, et audiant omnes gentes. et liberatus sum ex ore leonis.

hoc 'leonem' in loco Neronem regem per aenigmata edicit.

1 commanebat *H* ei manebat *r* 5 Timotheo *r* 6 insidias *C* (*corr*) *r* 9 autem *om H* 11 in prima mea defensione *C* (*corr*) *r* 12 dereliquerunt *H r* 13 ductus Romam (*for* Romae) *r* 14 appellationem fecerat (*for* adp. fuerat ab.) *r* 15 ut (*for* in) *r* | putetur (*for* imp.) *H** 17 loco cessisse *r* 21 leonem hoc *r* | aenigma uocat *r*

οὐδὲ κατηγορῆσαι αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν μαθητὴν ἀλεῖψαι πρὸς τοὺς ἀγῶνας.

2. *non maledicebat*] See the patristic opinions collected by Tisch. *ad h. l.*

6. *non conuenit uero mirari*, &c.] Thdt.: θαυμαστὸν δὲ οὐδὲν τὸ ἄνδρα χαλκέα θορύβους αὐτῷ καὶ κινδύνους κινῆσαι· τῶν γὰρ ἀποχειροβιώτων ἴδιον διεγείρειν τοὺς δήμους—adding an instance of this from Acts xix. 24.

11. *adstetit, reliquerunt*] O. L. and Vulg., "adfuit," "dereliquerunt."

13. *dicit quando inprimis*, &c.] See the prologues to Th.'s comm. on Eph., Phil., and the present Epistle; and cf. I. p. 205, l. 12 sq., notes.

15. *eo quod perspexit*, &c.] Cf. Chrys.: ὁρᾷς πῶς φείδεται τῶν οἰκείων; Thdt.: οὐ γὰρ κακοηθείας ἦν, ἀλλὰ δειλίας ἡ ὑποχώρησις. Ambrstr. adds: "quia et Dominum a Iudaeis adprehensum discipuli reliquerunt."

19. *impleretur*] Vulg., "impleatur."

21. *leonem...Neronem*] Cf. I. p. 206, l. 4, note. Chrys. *ad h. l.*: λέοντα γὰρ τὸν Νέρωνά φησιν διὰ τὸ θηριῶδες καὶ ἰσχυρὸν τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ ἀκατάπληκτον. Thdt.: Ν. λέοντα προσηγόρευσεν, καὶ ὡς βασιλέα, καὶ ὡς ὠμότατον γεγενήμενον. Ambrstr. understands the

uult enim dicere quoniam 'adsecutus sum Dei iudicium, a quo et confortatus, de illis quae erga me fuerunt satisfaciens, dimitti iussus sum, ita ut saeculum peragerem et multis pietatis insinuem dogmata, quod etiam et fecisse uideor.'

et liberabit me Dominus ab omni opere malo, et saluum me faciet in regnum suum caeleste. cui gloria in saecula saeculorum. amen.

non ultra dixit: 'liberabit me ab eo;' praedixerat autem in superioribus quoniam non post multo tempore erat interficiendus. quod et passus est, capitali a Nerone addictus sententiae eo tempore quo secunda uice Romae accesserat. sed dixit: *ab omni malo opere liberabit;* hoc est, 'ab omni pressura praesentis uitae liberabit me, in suum me saluans regnum, quod et expecto.' post hoc praecepit ei:

saluta (inquit) *Priscillam et Aquilam et Onesifori domum.*

indicat etiam ei et de aliis, ait enim:

Erastus mansit Corinthi.

designans quoniam Erastus Corinthi manserit.

1 iudicio *H* 3 cursum meum (*for* saeculum) *r* | peragere *C* | insinuarem *C* (*corr*) 5 liberauit *C* H r* 8 liberauit *H r* 10 capituli *C** 11 Romam *r* 12 liberauit *Cr* | me (*aft* lib.) *add r* | est *om C* H* 13 liberauit *r* 14 praecipit *C* 17 remansit *r* | Corinthe (*sic*) *C** Corinthii *H* (*bis*) 18 remanserit *r*

figure differently, comparing 1 Pet. v. 8. Pelagius glosses: "persecutoris;" Primasius: "de ore Festi...uel diaboli;" Sedulius returns to the Greek interpretation: "Neronis."

3. *ita ut saec. peragerem*] Cf. II. p. 191, l. 6, note; and Thdt. *ad h. l.*: ἡνίκα τῇ ἐφέσει χρησάμενος εἰς τὴν Ῥώμην ὑπὸ τοῦ Φήστου παρεπέμφθη, ἀπολογισάμενος ὡς ἀθῷος ἀφείθη, καὶ τὰς Σπανίας κατέλαβεν καὶ εἰς ἕτερα ἔθνη διαδραμὼν τὴν τῆς διδασκαλίας λαμπάδα προσήνεγκεν.

5. *liberabit*] *Liberauit* (see vv. ll.) runs through most of the Latin authorities; *F*, *G* have even introduced it into their Greek. Cod. Amiat. however retains *liberabit*.

8. *non ultra dixit...'ab eo'*] Chrys. has the same remark: 'ἐρρύσατό με' (φησὶν)...καὶ πάλιν 'ῥύσεται,' οὐκέτι 'ἐκ στόματος·' ἀλλά τί; 'ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ.' And so Thdt., following Th. The point seems to have been first noticed by Euseb. *H. E.* ii. 22: οὐκ οὖν προστέθεικεν παραπλήσιόν τι τῷ 'ῥύσεταί με ἐκ στ. λ.' ἐώρα γὰρ τῷ πνεύματι τὴν ὅσον οὔπω μέλλουσαν αὐτοῦ τελευτήν, κ.τ.λ. It is missed by the Latin interpreters, who, following Pelagius, understand ἐκ παντός, κ.τ.λ., to mean no more than "ab insidiantium malignitate."

praed. autem in superioribus] Cf. *supra*, v. 6.

10. *capitali ... sententiae*] Cf. I. pp. 115, l. 12, note, 117, l. 5 sq.; II. p. 191.

17. *mansit*] Vulg., "remansit."

Trophimum autem reliqui apud Miletum infirmum.

Trophimum uero quod ipse infirmantem reliquerit Miletum insinuauit. quibus adicit :

festina ante hiemem uenire.

deinde significat scribens ei quoniam et fratres salutant eum, dicens :

salutant te Eubulus et Prudens et Linus et Claudia, et fratres omnes.

fratres (inquit) *omnes ;* eos dicit qui utique eo tempore Romae erant. et illos quidem quos affectu iunctos sibi esse cernebat nominatim credidit memorandos ; ceteros uero fratres in communi salutatione comprehendit. et primum quidem pro ipso Timotheo orans, dicens :

dominus Iesus Christus cum spiritu tuo.

post hoc uero consueto fine claudit epistolam :

gratia (ait) *nobiscum. amen.*

in fine consueta salutatione etiam seipsum illis censuit connumerandum.

2 relinquerit *r* 3 cecidit (*for* adicit) *H* 5 salutent *H* 7 et Linus *om H* | Cludia *C** 10 uinctos (*for* iunctos) *H* 11 cenabat (*sic*) *C** 13 dicit *C* (*corr*) *r* 16 ait *om r* | uobiscum *r*

1. *apud M. infirmum*] Vulg., "infirmum Mileti." For *infirmantem* = ἀσθενοῦντα (l. 2) cf. Rönsch, *Itala*, p. 370, and 1. pp. 228, l. 18, 229, l. 8.

7. *salutant te*, &c.] *Salutant* is the reading of Vulg.clem.; *Am.*, *Fuld.*, and even Cod. Aug., although its Greek text gives ἀσπάζονται, retain the singular. Th. probably had ἀσπάζεται in common with the other Gk. interpreters. *Prudens* for *Pudens* occurs in Rab. as well as in both our MSS.; the error is doubtless due to an early scribe.

14. *d. Iesus Christus*] So the Latin versions, and the Gk. text as known to Chrys. and Thdt.

16. *nobiscum*] So *Am.*, *Fuld.*; Vulg.clem., "uobiscum." The commentaries of Chrys. and Thdt. shew that they read μεθ' ἡμῶν. Cf. Chrys.: καὶ ἑαυτῷ λοιπὸν ἐπεύχεται. Thdt.: συνέταξεν καὶ ἑαυτὸν εἰς τὴν μετουσίαν τῆς χάριτος.

THEODORUS MOPSUESTENUS

IN EPISTOLAM B. PAULI

AD TITUM.

ARGUMENTUM.

BEATUS apostolus Cretae accedens pietatis rationem illis qui illic habitabant tradidit. quia uero ad alias prouincias transire eum ipsa pietatis ratio compellebat ut uniuersos per diuersa loca habitantes pietatis instrueret rationem, beatum Titum Cretae reliquit, sicuti et Timotheum Ephesi, praeponens eum illis ecclesiis quae illic erant. scribit ergo ad eum, ut compendiose dicam, de ordinatione facienda, instruens eum quemadmodum conueniat ipsas facere ordinationes; simul et de ceteris omnibus consilium ei tribuit, et docens qualiter de singulis agere oporteat eum. memoratur uero et eorum qui ex circumcisione erant, sicuti et in epistola memoratus est quam ad Timotheum inprimis scripserat; uehementer instruens eum ut ne quid pietati

1 Cretam *C r* 2 ad aliis prouinciis *H* 9 ei *om r*

1. *pietatis rationem ... tradidit*] Cf. Thdt.: οὐκ ἠπειρώταις μόνοις ἀλλὰ καὶ νησιώταις ὁ θ. ἀπ. τὴν σωτηρίαν διδασκαλίαν προσήνεγκεν, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν Κρήτην...τῷ φωτὶ τῆς θεογνωσίας κατηύγασεν. And so apparently S. Jerome (on c. i. 5). The contents of the Epistle seem however to shew that the Gospel had found its way to Crete some years before S. Paul's visit; comp. Ellicott *ad l.*, who refers to Acts ii. 11.

2. *ad alias prouincias*] Under the earlier Emperors Crete formed a province in conjunction with Cyrene; under Constantine it received a *consularis* of its own (*Dict. of Gk. and Rom. Geogr.* I. p. 704).

4. *beatum Titum Cr. reliquit*] See II. p. 121 sq., and cf. Euseb. *H. E.*, III. 4: Τιμόθεός γε μὴν τῆς ἐν Ἐφέσῳ παροικίας ἱστορεῖται πρῶτος τὴν ἐπισκοπὴν εἰληχέναι, ὡς καὶ Τῖτος τῶν ἐπὶ Κρήτης ἐκκλησιῶν.

12. *uehementer instruens*, &c.] Thdt. adds: μέμνηται δὲ καὶ τῆς θείας οἰκονομίας

contrarium aut ipse doceret aut alios pateretur docentes. denique et multam similitudinem haec epistola ad illam uidetur habere epistolam; nam et una causa erat pro qua et ad istum et ad illum scribebat. differri uero sibi epistolae uidentur hac sola ratione qua Timotheo latius et cautius de omnibus scripsit; in hac vero epistola quam ad Titum direxerat compendiose de omnibus uisus est explicasse.

epistolae equidem argumentum in his consistit. ego uero praedicationem de singulis arripiens compendiose eam explicare adnitebor; moris siquidem nostri est ut non absolute prolongemus narrationem, quando sufficienter sensus ueritatis in paucis poterit explicari.

Paulus seruus Dei, apostolus autem Christi Iesu secundum fidem electorum Dei et cognitionem ueritatis quae secundum pietatem est, in spe uitae aeternae quam promisit is qui non mentitur Deus ante tempora aeterna, manifestauit uero temporibus suis uerbum suum in praedicatione; quod creditum est mihi secundum imperium saluatoris nostri Dei. Tito carissimo filio secundum

1 docere *H* 4 differre *C r* 6 dixerat *C* H* 9 precatione *H* 10 adnitar *r* 11 sensis *C* H* 14 cognationem *C* H* | est iuxta p. spe, &c. *r* 16 saecula (*for* temp.) *r* | autem (*for* uero) *r* 17 quae credita est *r* 18 iuxta (*for* secundum) *r*

[c. ii. 11 sq.], *τὴν ταύτης αἰτίαν ἐπιδεικνύς.*

2. *multam similitudinem*, &c.] Comp. I. pp. 113 sq., 280. It will be observed that Th. draws from these resemblances no inferences of a chronological kind, but in each case attributes the similarity to the similar circumstances under which the Epistles were written.

4. *differri sibi*] A late construction, exc. in poetry. *Differri* = *διαφέρεσθαι.*

10. *adnitebor*] Cf. II. p. 193, l. 9, note.

moris siquidem nostri est, &c.] A claim not always substantiated by our author's style (I. p. lxiii. sq.), or by his treatment of doctrinal subjects falling in with his own line of thought. As an expositor, however, Th. (1) is free from any tendency to rhetoric, and (2) studiously avoids the mere iteration of exegetical matter, regarding his commentaries as a connected whole, notwithstanding their gradual composition (I. p. lxii. sq.).

13. *Christi Iesu*] So *Fuld.*, Cassiod.; Chrys. and Thdt. give Ἰησοῦ Χριστοῦ, and the latter is the order followed by the great majority of the Latin authorities. *Cognitionem*, so Hier.; Vulg. "agnitionem." *Is qui non mentitur* (ὁ ἀψευδής); similarly Ambr., Vulg.; Hier., Aug., "non mendax;" Ambrstr., "uerax." *Aeterna*, so Hier., Aug.; Ambrstr., Vulg., "saecularia" (see on 2 Tim. i. 9). *In praedicatione quod*, &c. = *ἐν κηρύγματι ὃ ἐπιστεύθην ἐγώ.* So Ambrstr., but apparently taking *uerbum* as the antecedent. *Imperium*, *carissimo*, so Hier.; Vulg., "praeceptum," "dilecto." *Gratia et pax*; so the Latin versions. Chrys. omits ἔλεος, but it finds place in the text of the other Gk. commentators.

communem fidem, gratia et pax a Deo patre et Christo Iesu saluatore nostro.

longam fecit praescriptionem epistolae propter multitudinem illam quam necessarie interiecisse uidetur. hoc etiam et alio in loco frequenter fecisse uidetur, sicuti et in illa fecit epistola quam ad Romanos dudum scripserat. †praescriptionis igitur ratio in his contineri uidetur: *Paulus seruus Dei, apostolus autem Christi Iesu, Tito carissimo filio,* et cetera quae subsequuntur; interposuit uero ab illo loco quo dixerat: *secundum fidem electorum Dei* usque ad illum locum quo dixit: *Tito carissimo filio.** simile est autem illi principio epistolae quam secundo ad Timotheum uisus est scripsisse, ubi dixit: *Paulus apostolus Christi Iesu per uoluntatem Dei, secundum promissionem uitae quae est in Christo Iesu.* hoc enim et in hoc loco dicit, quoniam 'apostolus constitutus sum ita ut per me credant omnes qui olim a Deo ob propositi sui bonitatem sunt ad hoc electi, qui et cognouerunt pietatis ueritatem ita ut perpetuam illam uitam quam expectamus adsequi possint; quam dudum Deus se praestare promiserat, in opere uero nunc produxit per aduentum Christi,

---

τὰ μὲν τῆς προγραφῆς ἐν τούτοις· παῦλος δοῦλος θεοῦ, ἀπόστολος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ, Τίτῳ γνησίῳ τέκνῳ, καὶ τὰ ἑξῆς· παρέθηκεν δὲ τὰ ἀπὸ τοῦ κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν θεοῦ ἄχρι τοῦ Τίτῳ γνησίῳ τέκνῳ.

4 noscitur (*for* uidetur) *r* 6 praescriptiones *H* 7 continere *C H* 8 *sq.* et cetera...filio *om* (*per homoeotel.*) *H* 11 quae (*for* quam) *C* H* 15 a *om H* 16 bonitate *C* (*corr*) 18 re praestare prom. *C* H* se repraesentari prom. *r* repraesentare praesumpserant *l* 19 in opera *C* in opus *l* | in opere...corrigas [*p.* 236, *l.* 12] *om r* 20 sq. Coisl. 204, f. 225 a [Cr. vii. 87, Fr. 157] θεοδώρου. τὰ μέν, κ.τ.λ.

3. *longam f. praescriptionem*, &c.] Cf. I. p. 119, l. 8 sq.; and for this sense of *multitudo*, see I. p. 4, l. 6.

10. *simile est autem*, &c.] The parenthesis κατὰ πίστιν...τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ (Tit. i. 1—4) corresponds to the briefer phrase κατ' ἐπαγγελίαν ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ (2 Tim. i. 1). The clause introduced by κατά is in each case to be closely connected with the preceding ἀπόστολος (cf. II. p. 193, l. 18, note).

14. *dicit...existimauit*] Cited in part by Lanfranc. See vv. ll.

16. *ob propositi sui bonitatem*] Cf. Th. on Rom. viii. 28: τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν· τούτων γὰρ ἤδει καὶ πάλαι ὁ θεὸς τὴν περὶ αὐτῶν [αὐτοῦ?] πρόθεσιν, οἵα τις ἔσται· ὅθεν αὐτοὺς καὶ ἐκάλεσεν ἐπὶ τῷ τῆς οἰκείας ἀξίως τιμῆσαι προαιρέσεως. Thdt. *ad h. l.*: ἔφη δὲ ἀπόστολος προβεβλῆσθαι ὥστε πιστεῦσαι τῆς ἐκλογῆς τοὺς ἀξίους.

quando optime se rem habere existimauit; quem etiam et pro omnibus suscitauit. quod et cunctis cupiens manifestare, doctrinam mihi de hisce commisit, ut cum sollicitudine et celeritate percurram diuersas prouincias et impleam mihi promissam doctrinam.' hic enim est sensus interiectionum. nam beatus Paulus ad exhortationem Titi causam sui apostolatus necessarie uoluit insinuare; nam quod dixit: *Tito carissimo filio secundum communem fidem*, hoc est, 'qui secundum fidem meus es filius, secundum quod communis mihi factus es, per meam doctrinam ad fidem accedens.' sicque consummans epistolam, incipit causam suarum explanare litterarum:

huius rei gratia reliqui te Cretae, ut ea quae desunt corrigas.

bene dixit *quae desunt;* †nam pietatis ratio omnibus erat tradita ab apostolo, restabat uero ut dispensatio erga credentes impleretur, ita ut et ad consensum instituerentur per ordinationes ecclesiasticas.* et quae sit correctio necessaria insinuat:

ut constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego praecepi [*tibi*].

ὁ γὰρ τῆς εὐσεβείας λόγος παραδέδοτο πᾶσιν παρ' αὐτοῦ· ἐλείπετο δὲ οἰκονομῆσαι τὰ κατὰ τοὺς πεπιστευκότας καὶ εἰς ἁρμονίαν αὐτοὺς καταστῆσαι ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς διατυπώσεσιν.

1 quam (*for* quem) *H* 14 credita (*for* tradita) *l* | uero *om r* 17 sicut ego praec. t. *om r* | praecipio *H* | tibi *om C H* 18 sq. Coisl. 204, *l. c.* θεοδώρου. ὁ γὰρ τῆς, κ.τ.λ. | παρεδέδοτο Fr.; txt., cod. Cr.

5. *interiectionum*]=illorum quae interiecerat (τῶν παρεντεθέντων).

nam b. Paulus, &c.] The mention of S. Paul's apostolic commission leads naturally to the thought of his spiritual relation to Titus, and so prepares the latter for the exhortations which are to follow.

8. *secundum quod communis*, &c.] ἅτε κεκοινωνηκὼς ἐμοί. Cf. Thdt.: κοινωνήσας γὰρ τῷ ἀποστόλῳ τῆς πίστεως καλεῖν αὐτὸν ἠξιώθη πατέρα. Similarly Jerome: "utramnum omnium qui in Christo credebant *communem* dixerit *fidem?* an *communem*, suam tantum et Titi? quod quidem mihi melius uidetur, apostoli Pauli et Titi fidem fuisse communem quam omnium credentium."

10. *consummans epistolam*] The sense requires *praescriptionem epistolae* (cf. *supra*, p. 235, ll. 3, 6).

13. *bene dixit...ab apostolo*] Cited by Lanfranc: see vv. ll.

16. *quae sit correctio*] The requisite ἐπιδιόρθωσις was little else than the ordination of an Apostolic ministry. Pelag. on the contrary interprets: "quae desunt, recto tenore corrige; et tunc demum presbyteros poteris ordinare, cum omnes in ecclesiis fuerint recti."

17. *praecepi*] So Hier. (*bis*), but *ad h. l.*, "disposui;" the latter is the rendering of

sicut autem errantibus pietatis cognitio est necessaria, sic et illis qui crediderunt necessaria esse uideretur commonitio pietatis; quod non aliter fieri potest nisi omnes in unum conueniant, sintque ad hoc certi electi qui possint sua doctrina commonitionis implere officium. hoc uero implere poterant ex presbyteri ordinatione qui conuenientibus illis disputare et docere eos poterant de his quae discere eos conueniebant; unde et in praesenti horum solummodo est memoratus, eo quod ob hanc ipsam causam plurimum utilitatis in communi possint conferre. et quidem euidens est quoniam et ceteri erant necessarii, qui simul in ordinem clericorum suum officium implerent, per quos explicari poterant illa quae ad communem pertinent utilitatem. deinde iterat illud quod dixerat: *sicut ego praecipio tibi*, docens quales debeant presbyteri ordinari:

si quis autem sine crimine.

qui non ex crimine peccatorum, sed ex uitae suae cognoscitur integritate; ita ut ipsa uera ratione sine crimine esse cognoscatur, omnes calumniatorum insidias superans.

unius uxoris uir.

dictum est enim nobis hoc idem latius in illa epistola quam ad Timotheum inprimis dudum scripseramus quare dixerit *unius uxoris uirum*, et superfluum existimo ad praesens illa ipsa iterare. nec autem euidenter de illis quae haesitantur compendiose quis poterit explicare; et omnia illa quae ibi sunt scripta hoc in loco ponere non esse censeo necessarium, cum

2 uidetur *C* (*corr*) *r* 5 commonionis *C* communionis *r* | impleri (*for* implere [1°]) *C* H* | poterat *C H r* 6 ordinationi *H* 7 poterat *r* 8 hac (*for* hanc) *C* H* 11 ordine *C* (*corr*) *r* 15 est (*aft* crimine) *add C* (*corr*) *r* 19 sq. unius...mysterium [*p.* 239, *l.* 2] *om r* 25 censio *C* H*

the O. L. and Vulg. *Tibi* is supplied just below in the comm. (l. 13), and its omission in the text was doubtless an accident.

5. *ex presbyteri ordinatione*] Cf. II. p. 118 sq., and *infra*, p. 239, l. 4 sq.

10. *et quidem*] καίπερ (I. p. 184, l. 9, note). 'Presbyters alone are mentioned, as holding an office of the most general service to the Church; although the other orders are certainly not without their own importance and utility.'

21. *dudum scripseramus*] The commentary on Timothy was written at the request of one Peter, that on Titus at the request of Cyrinus; and some interval of time probably passed between the two works (I. p. lxii sq.). For the exposition to which Th. refers see II. p. 99 sq.

23. *de illis quae haesitantur*] περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων. The construction *haesitare aliquam rem* seems to be unexampled.

possit illam ipsam partem epistolae quam ad Timotheum scripsimus decurrens uirtutem ipsius negotii ad plenum cognoscere.

filios habens fideles, non in accusatione luxuriae aut insubiectos.

non reprobat patrum uirtutem ex filiorum prauitate, nam nec Samuelem indignum sacerdotii faciebat filiorum prauitas; sed ex filiorum instituto patris studium probabile ostendere cupiens ista edicit. ideo dixit *aut insubiectos;* hoc est, 'si non filios suos ad idolorum culturam aut lasciuiam aut in deterius proruentes despexit, nec ullam uitae eorum uoluit facere correctionem; sed nec curam expendit ut subiceret eos sibi, aut prout conuenit uitam instituerat.' hoc etiam ad Timotheum scribens posuit, et hoc in loco similiter cupiens mores eius examinare qui aliorum proponendus est utilitati, si erga suos diligens fuit, erudiens eos de his quae discere eos conueniebant; eo quod si talis habeatur, manifestus est quod diligentiam adhibebit etiam eorum qui ecclesiastico sunt iuncti corpore qui erga suos diligens fuit; si uero suos despexit, nec istis poterit diligentiam adhibere. et ostendens quoniam necessaria est de hisce scrupulosa inquisitio, dicit:

oportet autem episcopum inreprehensibilem esse, sicut Dei dispensatorem.

'cui enim sollicitudo iniungitur ut illa quae Dei sunt dis-

2 uirtute in (*for* uirtutem) *H* 3 habentes *C H* 4 prauitatem *H* 6 ex filiarum institutum *C*H* 7 iste dicit *H* 8 cultorum *H** 10 subiacerit *C** subiaceret *H* 11 instituere *C H* 13 ergo *C H* 14 conueniebat *C* (*corr*) 15 tales *H* 22 dispensit *C**

1. *possit*] sc. *quis*. Or read *possis*, i.e. Cyrinus, to whom the comm. on this Epistle was dedicated (I. pp. xi, lxiii).

3. *insubiectos*] ἀνυποτάκτους. So Hier. (in *Agg.*); cf. *infra*, l. 7, and v. 10. Vulg., "non subditos."

4. *nam nec Samuelem*] Cf. II. p. 110 sq. Jerome *ad h. l.* cites the same instance, but regards S. Paul's rule as absolute; "Samuel quoque...habuit filios qui declinauerunt post auaritiam ... ergo si electio sacerdotum fieret, et Isaac propter Esau et Samuel propter filios suos indigni sacerdotio putarentur," &c.

11. *ad Timotheum scribens*] 1 Tim. iii. 4, 12.

15. *manifestus est quod*, &c.] φανερός ἐστιν ἐπιμελησόμενος.

17. *si uero suos despexit*] ἐὰν δὲ παρίδῃ τοὺς οἰκείους, οὐδὲ ἐκείνων οἷός τε ἐπιμελεῖσθαι. Of *despicere* in this sense the lexx. give no examples.

20. *oportet autem*] Cf. II. pp. 99, l. 3, note; 208, l. 13, &c. The MSS. and versions of the N. T. agree to support "enim" here; cf. *infra*, p. 239, l. 6.

22. *dispenset...mysterium*] Cf. 1 Cor. iv. 1, οἰκονόμους μυστηρίων θεοῦ.

penset, *sine crimine* esse eum conuenit ita ut aptus sit erga diuinum mysterium.' duo hoc in loco ostendit quae a nobis iam dicta sunt in prima epistola Timothei, quoniam illos qui nunc nominantur presbyteri non presbyteros solum sed et episcopos tunc dicebant. nam dum dicit: *ut constituas per ciuitatem presbyteros*, et de presbyteris disputans adiecit: *oportet enim episcopum inreprehensibilem esse sicut Dei dispensatorem.* et quod dixerat per ciuitatem presbyteros debere constitui, qui ecclesiarum possent implere dispensationem. prouincias etenim integras in idipsum committebant illis quibus ordinandi potestatem praebebant, qui ciuitates peragrantes, sicut nunc episcopi regiones suas, eos qui in ministerio ecclesiae minus esse uidebantur ordinabant, et docebant quae eos facere conueniebat; ordinantes, simulque et instituentes singulos sicut expedire existimabant. tunc uero isti ipsi qui ordinationi praeerant 'apostoli' dicebantur, contemplatione quidem reuerentiae; quo quidem nomine se uocari graue existimantes, praeelegerunt ut secundum consuetudinem quae ad praesens habetur 'episcoporum' sibi uocabula uindicarent, eo quod 'apostolorum' nomine se uocari sui meriti maius esse censebant. si autem non hoc ita se haberet, non utique dixerit: *ut constituas per ciuitatem presbyteros*, sed dixerit: *ut constituas per ciuitatem* episcopum, qui ordinatus cuncta quae illo minus habebantur poterit adimplere. deinde ipsum episcopum designans qualis esse debeat dicit;

non audacem.

5 dicebat *C* (*corr*) 6 presbiteros (*for* presbyteris) *C* H* | adicit *C r* 9 possint *C r* 11 praebeant *r* | nunc *om r* 12 ministerium *C r* 14 et *om C* (*corr*) | expedire *om C H*: *txt r* 16 contemplationem *H r* | quo *om C* H r* 17 quidam *H*: *om r* | uocare *C H* 20 maiorem *C H r* 23 poterat *C* H r* 24 sq. deinde...debeat esse [*p.* 240, *l.* 14] *om r*

1. *sine crimine*] The O. L. rendering of ἀνέγκλητον. Cf. II. p. 127, l. 21.

2. *duo hoc in loco ostendit*] viz.: (1) that the second order of the κλῆρος in the Apostolic age bore the titles πρεσβύτεροι, ἐπίσκοποι, indifferently; and (2) that the members of the highest order were then entrusted with the oversight of entire provinces, the cities being left in the charge of presbyters. See II. p. 118—125, with the notes; and comp. I. p. 199, and S. Jerome's remarks *ad h. l.* Pelag. also noticed the proof of the identity of the πρεσβ. and ἐπίσκοποι afforded by a comparison of Tit. i. 5, 7: "ipsum dicit 'episcopum' quem superius 'presbyterum' nominauit."

20. *maius esse*] See vv. ll.; *for. leg.*, "maiorem rem." Cf. II. 124 sq.

25. *audacem, iracundum*] αὐθάδη, ὀργίλον—two ἅπ. λεγόμενα in S. Paul's Epistles, so that Thdt. is somewhat hasty in

hoc est, 'non ferocem aut elatum.'

non iracundum.

hoc est, 'reminiscentem iram et per longi temporis spatia tenentem.' nam qui alios regere constituitur, si hanc habuerit minorationem, magno praeditus malo, etiam illos poterit nocere quibus praeesse uidetur.

non uinolentum.

euidens est ebrium dicit et qui nimietate potus delectatur.

non percussorem.

id est, 'non cito increpantem aut contumeliis afficientem ob nullam utilitatem.'

non turpilucrum.

'non eum qui pecuniae lucris inhaeret.' deinde dicens qualis non debeat esse, dicit et qualis debeat esse :

sed hospitalem.

'eos peregrinos qui fide sibi sunt iuncti libenter recipientem.'

benignum.

ut erga bonitatem sit studiosus.

pudicum.

3 tempora *H* 4 constituetur *C** constituert (*sic*) *H* | habuerint *H* 5 in illis (*for* illos) *C* 6 esse (*for* praeesse) *C** 8 ebriam *C** ebria *H* | nimietatem *C* nimiaetatem *H* | delectat *C** 11 nulla utilitate *H* 13 inhiauerit (*for* inhaeret) *C* (*corr*) | quales *H** 15 hospitalem inquit hoc est eos, &c. *r* 16 effidem (*for* qui fide) *C* H* : *txt r*

his general remark on verses 7, 8 : ταῦτα καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον εἰρηκεν. For the former adjective the Latin versions have "superbum" or "proteruum."

3. *reminiscentem iram*] Thdt.: ὀργίλον δέ, τὸν μνησίκακον. Cf. II. p. 109, l. 22, note. *Reminiscentem...tenentem* is cited by Lanfranc.

5. *minorationem*] "Imperfection, fault" (πλημμέλειαν).

10. *id est, non cito increpantem*] Cf. II. p. 109, l. 20, note. Thdt. *ad h. l.*: πλήκτην· τὸν μὴ κατὰ λόγον ταῖς ἐπιτιμήσεσιν χρώμενον. On the other hand Pelag. understands the word quite literally; "non debet discipulus Christi percutere, qui percussus est et non repercussit."

12. *non turpilucrum*] Rönsch, *Itala*, p. 228; cf. II. p. 127, l. 5. *Am.*, *Fuld.*, "turpilucri (Rönsch, p. 220) cupidum."

16. *qui fide sibi*, &c.] Cf. II. p. 108, l. 18 sq.

19. *pudicum*] Ambrstr., "prudentem;" *Am.*, *Fuld.*, "sobrium;" Hier., "castum," but in his comm. he prefers *pudicus* : "sit autem episcopus et *pudicus*, quem Graeci σώφρονα uocant, et Latinus interpres uerbi ambiguitate deceptus pro pudico "prudentem" transtulit."

ut ab omni lasciuia sese superiorem contineat.

iustum.

est, ut iustitiam studeat.

sanctum.

ut ab omni malo se superiorem reseruet.

continentem.

quo non uoluptatibus delectetur.

amplectentem id quod secundum doctrinam est fidele uerbum.

hoc est, 'diligentem erga doctrinam pietatis.' et quia nihil proderit, si sit diligens erga doctrinam, si non etiam et possibilitatem ipsius doctrinae fuerit praeditus :

ut potens sit [*et exhortare*] *in doctrina sana et eos qui contradicunt arguere.*

oportet autem adesse ei uirtutem ut non solum docere possit pietatem pios, sed ut et potens sit eos arguere qui resistunt, dogmatum fultus ueritate. et quoniam necessarium est ut et hoc illi adsit, adiecit :

sunt enim multi insubiecti uaniloqui et seductores, maxime hi qui ex circumcisione sunt ; quos oportet arguere, qui totas domus subuertunt, docentes quae non oportent turpis lucri gratia.

'multi (inquit) sunt qui obtemperare ueritatis doctrinae nolunt,

1 ab omnia lasciua [=ab omnibus lasciuis?] *C* H* 3 id est *C* (*corr*) : *om r* 5 seruet *C* 7 quoniam *H* | non *om C* H r* | uoluntatibus *H r* 8 amplectens *C* | est *om r* | fideli *H* 9 quae (*for* quia) *C* H* quod *C* (*corr*) 10 prodesit *C*H* prodest *C* (*corr*) prosit *r* | possibilitate *r* 12 et exhortare *om C H*: consolari *r* 14 ei *om C** | cupios sit pietatem pios est (*for* possit &c.) *C* H* copiosus sit piet. pios *C* (*corr*) copiose possit piet. pios *r* 16 dogmagtum (*sic*) *C* | et quoniam ...gratia [*l.* 20] *om r* 19 agere *C* H* | domos *H* 20 oportet *C* (*corr*)

8. *fidele uerbum*] Vulg., "fidelem sermonem."

12. *et exhortare*] See vv. ll. The omission was probably accidental.

14. *non solum*, &c.] See vv. ll. The translator perhaps wrote : *docere pietatem pios*. For the comm. cf. Thdt.: *ὁ γὰρ ταῦτα* [*τὰ θεῖα λόγια*] *σαφῶς ἐπιστάμενος καὶ τοῖς πιστεύουσιν τὴν ὀνησιφόρον προσφέρει διδασκαλίαν, καὶ τῶν ἐναντίων διελέγχει τὸ ψεῦδος.*

18. *insubiecti*] O. L. "non subditi," "non subiecti;" Vulg., "inobedientes." Cf. *supra*, v. 6. *Ex circumcisione*, so O. L.; Vulg., "de circ." *Arguere* (*ἐπιστομίζειν*), O. L. and Vulg., "redargui;" Hier., "redarguere," but also "silentium imponere, indici." *Totas;* O. L. and Vulg., "uniuersas" (cf. *infra*, p. 242, l. 7). For *domus*=domos see lexx.

omnem uero uerborum subsequentes uanitatem seducunt multos. tales et autem sunt hi qui ex circumcisione sunt, qui uolunt legis doctrinam Christianorum subintroducere dogmati. unde et necesse est ut uehementius arguantur, utpote contra aequitatem docentes, ita ut ab eorum seductione simplices liberentur. nec autem possibile est eos aliter a sua separari dementia, qui omne opus expendunt ut uerborum suorum uanitate uniuersas domus subuertant, et in deterius deducant; quod maxime illa faciunt ratione, ut cupiditatem pecuniae expleant, et tali ratione adquirere possint pecunias.' haec dicens de illis qui ex circumcisione erant, qui subuertere et seducere multos adnitebantur, uertit sermonem suum ad illos qui ex gentibus crediderunt; uehementer eos arguens quod multi Cretensium seductoribus intendebant:

dixit quidam ex eis, quidam proprius eorum propheta: 'Cretes semper mendaces, malae bestiae, uentres pigri.' testimonium hoc uerum est.

quoniam autem hoc de illis dicit apostolus qui ex gentibus crediderant, euidens est; 'proprium' autem 'eorum poetam' prophetam dicit qui ista dixit; qui utique non fuerat ex Iudaeis,

2 et *om r* 3 doctrinae *H* 4 et *om r* 5 docens *C* H* 6 clementia *H* 8 domos *H* 9 cupiditatem pecunieam (*sic*) *C** cupiditate pecuniam *H r* | tale *C** 10 possunt *C* H* | haec dicens...dicebatur [*p.* 244, *l.* 3] *om r* 15 qui (*for* quidam) *C* H* | primus (*for* proprius) *H* | Cretenses *G* (*corr*) 16 uentris *C H* 19 eorum *om H* | petam (*for* poetam) *C* H*

10. *haec dicens de illis*, &c.] Thdt.: ταῦτα περὶ τῶν τἀναντία διδασκόντων εἰπών, τοῖς ἐξαπατηθεῖσιν ἐπιφέρει τὴν ἐπιτίμησιν· ἐθνικοὶ δὲ ἦσαν οὗτοι, οὐκ Ἰουδαῖοι, καὶ τοῦτο σαφῶς διδάσκει τὰ ἐπαγόμενα.

18. *de illis dicit*, &c.] That ἐξ αὐτῶν is not to be referred, as at first sight might appear, to οἱ ἐκ τῆς περιτομῆς (v. 10), but to οἱ Κρῆτες or οἱ ἐθνικοί, is clear from the fact that the poet who is quoted was a Greek: οὐ γὰρ Ἰουδαίων προφήτης Καλλίμαχος ἦν...ἀλλ' Ἑλλήνων ἦν ποιητής (Thdt.). Jerome informs us that the line cited by S. Paul is taken from the περὶ χρησμῶν of the Cretan poet Epimenides (comp. Socr. *H. E.* iii. 16), and that the first three words were either borrowed from Epimenides or cited as a proverb by Callimachus, when criticizing the claims of the Cretans to possess the tomb of Zeus. Th., like Thdt., seems to connect the quotation exclusively with the later poet. On the two poets see Fabric. *bibl. Gr.* (ed. Harles) i. p. 33, iii. 823.

19. *autem*]=enim; cf. *infra*, p. 245, ll. 6, 19. *Prophetam;* comp. S. Jerome: "siue illudens...quo modo et prophetae erant Baal...siue uere, quia de oraculis scripserit." Epimenides is styled by the

sed ex gentibus. dictum est autem a poeta Cretensibus eo quod derogare illis uoluit, ea ratione quam promittebant se Iouis posse sepulchrum in suis monstrare, non homine existente Ioue (ut poeta opinabatur), sed deo. †illi uero qui contra Christianum dogma contrascripserunt, hoc in loco dixerunt etiam beatum Paulum recepisse, eo quod iusta ratione haec poeta pro Ioue aduersus Cretenses dixerit; non intendentes neque modum apostolici dicti, neque illud quod dixerit: *testimonium hoc uerum est.* non enim poema neque poetae uocem recipit, sed quasi prouerbio quodam poetae uoce abusus, eo quod forte tunc

---

οἱ κατὰ τῶν χριστιανικῶν συντάξαντες δογμάτων ἐνταῦθα ἔφασαν καὶ τὸν μακάριον Παῦλον ἀποδέχεσθαι τὴν τοῦ ποιητοῦ φωνὴν καὶ ἐπιμαρτυρεῖν αὐτῷ, ὡς ἂν δικαίως ταῦτα ὑπὲρ τοῦ Διὸς περὶ Κρητῶν εἰρηκότι, οὐ προσεσχηκότες οὔτε τῷ τρόπῳ τῆς τοῦ ἀποστόλου χρήσεως, οὔτε τῷ ἡ μαρτυρία αὕτη ἐστὶν ἀληθής· οὐ γὰρ τὸ ποίημα οὐδὲ τὴν τοῦ ποιητοῦ ἀποδέχεται φωνήν, ἀλλ' ὡς παροιμίᾳ τῇ τοῦ ποιητοῦ φωνῇ χρησάμενος, τυχὸν

2 qua *C* (*corr*) 3 ministrare *H* | hominum existante Iouem *C* H* homine existante Ioue *C* (*corr*) 5 scripserunt *C* 7 Cretensen *C** Cretensem *H* | modo in (*for* modum) *H* 10 uocem *C H r* 11 sq. Coisl. 204, f. 227 a [Cr. vii. 91, Fr. 157] *θεόδωρος. καὶ θεόδωρος δὲ ὁμοίως φησὶν* [sc. *σευηριανῷ* (*v.* Cr. *l. c.*)]· *οἱ κατά, κ.τ.λ.* 15 *ὅτι* (for *οὔτε*) cod. 17 *χρῆσιν* (for *φωνήν*) Fr. *φ.* om. Cr.; txt., cod.

Scholiast to Lucian (Fabric. I. 33) *χρησμολόγος*, by Socrates the historian *τελεστής*, and by Plato (Ellicott *ad h. l.*) *θεῖος ἀνήρ.*

3. *non homine existente*, &c.] Callimachus [Clem. Alex. *coh. ad Gr.* ii. 37] *ap.* Chrys.: *καὶ γὰρ τάφον, ὦ ἄνα, σεῖο | Κρῆτες ἐτεκτήναντο· σὺ δ' οὐ θάνες, ἐσσὶ γὰρ αἰεί.*

4. *illi uero qui*, &c.] "It has been objected that S. Paul endorses a heathen poet's belief in the deity of Zeus; but in fact he makes himself responsible for nothing more than the charge of unveracity which the poet lays against the Cretans.' Cf. Chrys.: *εἶπεν ὁ προφήτης ὅτι ψεύδονται οἱ Κρῆτες οἱ τὸν Δία εἰπόντες τετελευτηκέναι. ἐβεβαίωσεν τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ ὁ ἀπόστολος. οἰκοῦνκατὰ τὸν ἀπόστυλον ἀθάνατος ὁ Ζεύς...πῶς ἐστὶν τοῦτο ἐπιλύσασθαι; οὐ τοῦτο εἶπεν ὁ ἀπόστολος, ἀλλὰ ἁπλῶς οὕτως ἔλαβεν τὴν μαρτυρίαν καὶ ἀφελῶς πρὸς τὸ ἦθος αὐτῶν τὸ ἐψευσμένον.* Hier. *ad l.*: "putant quidam apostolum reprehendendum quod imprudenter lapsus sit, et dum falsos doctores arguit, illum uersiculum comprobarit... quibus breuiter respondendum est...non totum opus Callimachi siue Epimenidis ...per unum uersiculum confirmauit, sed Cretenses tantum mendaces uitio gentis increpauit."

5. *contrascripserunt*] See Hildebrand, *Apul.* II. p. 597. Cf. *contrasistere* (I. p. 108, l. 15, &c.), and the compounds of *contra* cited by Paucker, *melet. lexist. alt.*, ii. p. 14.

9. *non enim poema*, &c.] Jerome: "non totum carmen de quo testimonium sumitur, non uniuersum opus, sed tantum hoc testimonium, hic uersiculus quo *mendaces* uocantur."

hoc idem in prouerbio apud eos dicebatur, sicut et multa alia apud antiquos dici solebant, quod usu ipso a posteris in prouerbium dicebatur.* *hoc* (inquit) *testimonium uerum est;* hoc est, uerum est illud; de Cretensibus dictum est ab aliquo qui apud illos dudum magnus esse aestimabatur. 'hoc idem adsero (inquit) et ego de ipsis, eo quod dogmate ueritatis nullam expendunt sollicitudinem, sed contrario intendunt mendaciis eorum qui ex circumcisione sunt, qui nihil uerum docere eos adnituntur.' quid ergo fieri debet illis qui tales sunt?

ob quam causam argue eos uehementer, ut sani sint in fide, non intendentes Iudaicis fabulis et mandatis hominum qui auersi sunt a ueritate.

'uehementer (inquit) arguere eos ut in fide sana persistant, nec ab illis seducantur qui fabulas quasdam et deliramenta referunt composita, docentes eos legem seruare; quod mandatum hominum est eorum qui ueritati minime intendunt, et legem nolunt per Dei cessare sententiam.' deinde et aduersus dicta illorum insurgens adiecit:

omnia quidem munda mundis; coinquinatis uero et infidelibus nihil mundum, sed coinquinata est eorum et mens et conscientia.

†eo quod erga escarum insumptionem scrupuloso agere uide-

καὶ τῶν τότε τῇ φωνῇ κεχρημένων, ὥσπερ οὖν καὶ ἕτερα πολλὰ τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις φερομένων ἐν παροιμίαις χρήσει τοῖς ὕστερον ἐγένετο.

ἐπειδὴ περὶ τὰ βρώματα ἀκριβολογεῖσθαι ἐδόκουν, ὡς ἂν κατὰ

2 antiquis *C* H* 5 magnas *C* 6 dogmate *C H r* | nullum *C** 7 e contr. *r* 8 adnititur *C* H* 9 debet qui (*for* d. illis qui) *H* debeat quia *r* | illi (*aft* sunt) *add H r* 13 ueh. arg. eos praecepit (*for* ueh. inquit arg. eos) *r* | ne (*for* nec) *r* 14 liberamenta *C* H*: *txt r* 17, 18 deinde...adiecit *om r* 18 adicit *C* 19 quidam *C**: *om r* 20 quod inquinata (*for* coinq.) *C* H* polluta *r* 25 sq. Coisl. 204, f. 228 a [Cr. vii. 93, Fr. 158] *θεόδωρος. ἄλλος φησίν· ἐπειδή, κ.τ.λ.*

10. *argue...uehementer*] ἔλεγχε...ἀποτόμως. Latin versions, "increpa...acriter" *s.* "dure." *Qui auersi sunt;* Latin authorities, more correctly, "auersantium (*s.* auertentium) se."

13. *arguere*] Inf. for imp. (I. p. 307, l. 1). *Deliramenta;* Rönsch, *Itala*, p. 23. Cf. II. p. 71 sq.

19. *omnia quidem*] πάντα μέν. So Chrys., Thdt.; the Latin versions omit *quidem*.

21. *insumptionem*] See lexx. With

bantur, pro quibus legis dudum latae tenore alia quidem debere insumi, alia uero repelli, 'illa (inquit) quae ad escam facta sunt nihil in se inmundum habent, si tamen quis cum munda conscientia uelit ea insumere; si quis uero per suam incredulitatem habet conscientiam coinquinatam, nihil mundum esse poterit illi qui talis est; nocetur autem similiter ex omnibus * illis sua perfidia.' et quoniam antiquam proponebant habere se cognitionem :

Deum (inquit) *confitentur se scire; operibus autem negant, cum sint execrabiles et diffidentes et ad omne opus bonum reprobi.*

'negant (inquit) opere eius cognitionem, dum legibus eius nolunt obtemperare, neque aliquid de illis quae conueniunt agere.' et dicens ista aduersus illos :

tu autem loquere quae decent sanam doctrinam.

νόμου τῶν μὲν δέον μεταλαμβάνειν, τῶν δὲ ἀπέχεσθαι· 'τῶν γεγονότων (φησὶν) ἀκάθαρτον οὐδέν, εἰ δή τις αὐτῶν καθαρᾷ μεταλαμβάνοι τῇ γνώμῃ· ἐπειδὰν δέ τις δι' ἀπιστίαν ἔχοι τὴν συνείδησιν μεμολυμμένην, καθαρὸν οὐδὲν τῷ τοιούτῳ, βλάπτεται γὰρ ὑφ' ἁπάντων ὁμοίως.'

1 tenorem *C H r* 2 sepe illi (*for* repelli) *H* 3 habet *C* (*corr*) 5 habent *H* 6 nocitur *H* 7 sq. et quoniam...reprobi [*l.* 10] *om r* 8 cognationem *H* 11 opera *H* 13 fagere [=facere?] (*for* agere) *H* | et dicens ista adu. illos *om r* 14 sq. tu autem...sermonem *om r* 14 docent *H* 18 *μεμολυσμένην* edd.

scrupuloso = scrupulose cf. the interchange in this translation of *necessario, necessarie.*

1. *alia quidem*, &c.] Cf. I. pp. 242, 296.

2. *illa* (*inquit*) *quae ad escam*, &c.] Th., with the great majority of the patristic commentators, refers to the abolition of the legal restrictions on food. Cf. Jerome: "aduentu Christi purgata sunt omnia...in nobis itaque est comedere uel munda uel immunda; si enim mundi sumus, munda nobis est creatura."

quae ad escam...talis est] Cited by Lanfranc.

4. *per suam incredulitatem*] Th. interprets *τοῖς μεμαμμένοις*, κ.τ.λ. as if= *τοῖς διὰ τὴν ἀπιστίαν μεμαμμένοις.* Cf. Pelag.: "coinquinati et infideles sunt, qui' non credunt iugum legis a collo credentium Dominum abstulisse." *Illis* (l. 7); for. leg. *illi* or *ille.*

9. *Deum...confitentur*, &c.] The Latin versions have "nosse" for *scire*, and "factis" for *operibus.* For *execrabiles* (Ambrstr., Hier.) the Vulg. gives "abominati" (*βδελυκτοί*), and for *diffidentes* Ambrstr. and Hier. rightly render "inboedientes" (*ἀπειθεῖς*), whilst the Vulg. has "incredibiles."

hoc [est:] 'illa quae ueritatis sunt doce.' deinde ad generalem exhortationem producit suum sermonem:

seniores sobrios esse, pudicos, castos, sanos in fide, in caritate, in patientia.

deest 'doce;' uult enim dicere quoniam '*seniores* doce'—ut dicat, 'eos qui in ecclesia antiquiores sunt aetatis'—ita ut sobrii sint et erga illa sint solliciti quae fieri conueniunt pudicitiae simul et castitati.' *sanos in fide, in caritate;* secundum illam firmitatem quam omnes habere oportet.

anus similiter in habitu decenti, non criminatrices, non uino multo deditas.

anus autem illas dicit quae aetate sunt prouectae, sicuti et de senioribus superius dixit; †non sicut quidam errant, in ecclesia ut mulieres quae prouectae sunt aetatis ad instar uirorum

---

οὐχ ὥς τινες ἐνόμισαν, ὅτι χειροτονία τις ἦν τότε ἐν γυναιξὶν

1 est *om* CHr | illi C^* ille H | qui Cr | generali exhortationi C (*corr*) 3 honestos pudicos (*for* pud. castos) r 6 antiquioris C (*corr*) r 7 illi H 8 et (*for* in [2°]) Hr 10 dicenti C^*H sancto r | incentrices (*for* crim.) r 11 seruientes (*for* deditas) r 12, 13 secuti (*bis*) C^* 13 erat (*for* errant) C^*H erant r 14 melioris (*for* mulieres) H meliores r | aetate r 15 Coisl. 204, *l. c.* [Cr. vii. 94, Fr. 158] θεόδωρος· οὐχ ὥς τινες κ.τ.λ.

1. *deinde ad generalem*, &c.] Th. begins a new paragraph, and Chrys. a new homily, with c. II. 2. In the Euthalian κεφάλαια a similar arrangement is adopted. Cf. I. p. lxi, and *infra*, p. 254, l. 13, note.

3. *sobrios esse*, &c.] So nearly *Clarom.*, but substituting "prudentes" for *castos*. The Vulg. employs the construction "ut sobriae sint," &c., and for *caritate* has "dilectione."

5. *ut dicat*, '*eos qui*,' &c.] Cf. II. p. 151, l. 12, where even πρεσβύτερος is thus explained. Chrys. and Thdt. take the same view; Pelag. says: "hic senes aetate et ordine possint intellegi, ecclesiae praecipue seniores." For the construction *antiquiores aetatis*, cf. Madvig, § 290 *g*; *prouectae sunt aetatis* (l. 14) seems to be another example.

9. *quam omnes hab. op.*] Chrys. adds: καὶ καλῶς εἰρηκεν 'τῇ ὑπομονῇ·' καὶ τοῦτο γὰρ μάλιστα τοῖς γέρουσιν ἁρμόζει.

10. *in habitu decenti*] ἐν καταστήματι ἱεροπρεπεῖ—the reading of Thdt. (as his comm. shews); Chrys., Dam., Oec., Thpht., have ἱεροπρεπεῖς. Ambrstr., "in statu religione digno;" Vulg., "in habitu sancto." *Criminatrices*, so *Fuld.*; *Am.*, "criminatores." *Deditas* = δεδουλωμένας; Latin versions, "seruientes."

13. *non sicut quidam errant*, &c.] Cf. Cramer, vii. p. 94: ἄλλος δέ φησιν· 'ἔδειξεν ὅτι εἰς κλῆρον τὰς γυναῖκας καλεῖ· οὐ γὰρ ἂν ἱεροπρεπεῖς εἶπεν.' ἀλλὰ τούτοις ἕτερος ἀνθιστάμενός φησιν... on which follows the extract from Th. printed above. The anonymous commentator,

presbyterii officium sortirentur. hoc enim instruit dum dicit *similiter;* uult enim dicere ut et mulieres quae aetate sunt prouectae habitu sint decenti ornatae, id est, ut erga reuerentiam et uerecundiam sint perfectae,* nec uino intendant multo aut ebrietati; sed nec istorum uerba ad illos nec illorum deferant ad istos.

bona docentes.

quae non modo diligentiam poterint adhibere bonitati, sed et docere illa quae sunt optima. et qua de causa dicitur?

ut pudicas (inquit) *faciant adolescentulas, diligentes maritos suos et filios, sobrias esse, castas, domus suas bene regentes, benignas, subditas propriis maritis; ut ne uerbum Dei blasphemetur.*

πρεσβυτέρων. διδάσκει γὰρ ὁμοίως καὶ τῶν γυναικῶν τὰς τὴν ἡλικίαν παλαιοτέρας τὸ σχῆμα ἔχειν ἱεροπρεπές, ἵνα εἴπῃ 'θαυμαστὸν καὶ αἰδέσιμον.'

3 sui (*for* sint) *r* | dicenti ornatae idem *C* dicenti ornati id est *H*: *txt r* 4 prouectae (*for* perf.) *r* | intendunt *C** 5 ebrietate *C* H* 9 et qua de causa d. *om r* 10 adulestulas (*sic*) *H* 11 benignitas *C** 14 *τό τε σχ.* cod. edd.

however, against whom the catenist supposes Th.'s censure to be directed, may have intended only to identify the *πρεσβύτιδες* of the text with the deaconesses or even the elder widows; cf. Pelag.: "quae ad aliarum eligebantur exemplum;" Oec.: *τὰς διακόνους λέγει.* Th.'s words on the other hand expressly refer to a female order analogous to the *πρεσβύτεροι.* The early traces of this order are few and ambiguous; *e.g.* the 11th Laodicean canon (*περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὰς λεγομένας πρεσβύτιδας ἤτοι προκαθημένας ἐν ἐκκλησίᾳ καθίστασθαι*—on which see Neander, *Ch. H.* iii. 222, note; Hefele, *Councils*, ii. 305 sq.), and a remarkable allusion in the apocryphal *Acts and Martyrdom of Matthew* (Tisch. *Act. apost. apocr.* p. 187: *τὴν γυναῖκα τοῦ βασιλέως κατέστησεν πρεσβύτιδα, καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κατέστησεν διακόνισσαν*—following on a statement that the king and his son were ordained priest and deacon respectively; another but inferior MS. represents both women as ordained deaconesses). Thdt. repeats Th.'s comment in a less distinct form: *τὰς γεγηρακυίας οὕτως ὠνόμασεν, οὐ τὰς λειτουργίας τινὸς ἠξιωμένας.*

3. *id est, ut erga reuerentiam,* &c.] Cf. Thdt.: *ἱεροπρεπῆ δὲ τῆς σεμνότητος εὐκοσμίαν ἐκάλεσεν.* Jerome: "ut ipse quoque earum incessus et motus, uultus, sermo, silentium, quandam decoris sacri praeferant dignitatem."

7. *bona docentes*] *καλοδιδασκάλους.* Latin versions less accurately, "bene docentes."

8. *sed et docere*] Cf. II. pp. 93, 94. Pelag.: "docere illis permisit, sed feminas; et hoc non in ecclesia, sed priuatim." Thpht.: *ἐνταῦθα...περὶ τῆς ἐν οἴκῳ γενομένης [διδασκαλίας φησίν], καὶ ἰδίᾳ πρὸς γυναῖκας.*

10. *ut pudicas...regentes*] The Latin versions differ widely from this rendering;

illae etenim anus, si tales fuerint, poterint etiam adolescentulas docere ut et maritos suos diligant et sobriae sint et filios diligant suos sintque benignae et domus proprias optime regant et ab omni malitia se superiores custodiant, obtemperantes suis maritis; ut non ex earum uita mala et ferocitate Dei doctrina blasphemetur tales facere credentes sibi. et quia dixit de illis qui per aetatem sunt antiquiores siue uiri sint siue mulieres, memoratus est et de mulieribus, simul instruens quales oporteat esse adolescentulas, quae etiam ab illis quae per aetatem sunt antiquiores instrui debent, adiecit:

iuuenes similiter obsecra sobrios esse.

sicut enim de illis dicens instruxit quales esse adolescentulae mulieres debeant, optime adiecit et de iuuenibus, dicens *similiter;* hoc est, 'et uiros iuuenes edoce ut sobrietati et pudicitiae studeant.' et quoniam memoratus est omnium seniorum et iuuenum siue uirorum siue mulierum, consequenter adiecit:

ad omnia teipsum praebens [*formam bonorum*] *operum; in doctrina tene incorruptibilitatem, uerbum sanum inreprehensibile, ut is qui ex aduersis est erubescat, nihil habens de nobis dicere prauum.*

1 illi *H* 5 meritis *H* 8 est *om H* 9 oportet *H* 10 adicit *C* 11 inueni *H* 12 adulescentulas *C H* 13 debeant *om H* 14 sobrietate *H* 16 adicit *C r* 17 formam b. *om C** [*but with lacuna*] *H* exemplum b. *C* (*corr*) 18 incorrectibilitatem *H* | inreprehensibilem *C* H* 19 ex aduerso *r*

comp. the Vulg.: "ut prudentiam doceant adol., ut uiros suos ament, filios diligant, prudentes [+ sobrias *Fuld.*], castas, domus curam habentes, ben., subd. uiris suis, ut non," &c.

6. *tales facere credentes sibi*] "That the doctrine of God may not be falsely charged with making those who believe it evil-doers."

11. *obsecra*] Latin versions, "hortare," "exhortare." So below in v. 15.

13. *dicens 'similiter'*] 'ὡσαύτως' εἰπών. Cf. II. p. 91, l. 18.

17. *ad omnia*] Latin versions, "per omnia," "in omnibus." Th. (followed by Thdt.) read περὶ πάντα, and connected the words with those which follow. S. Jerome on the other hand joined them with σωφρονεῖν: "sciamus *in omnibus* ad superiora esse referendum, id est, *hortare ut pudici sint in omnibus.*" *Formam bonorum* has dropt out of our MSS. I have supplied *formam* rather than "exemplum" (vv. ll.), because *forma* is the ordinary rendering of τύπος in this translation, and is used for it just below, p. 249, l. 2. *Praebens*, παρεχόμενος. Vulg. "praebe." *Tene* has no authority in the Greek; cf. Thpht.: 'ἐν τῇ διδασκαλίᾳ'...ἀπὸ κοινοῦ τὸ 'παρεχόμενος.' *Incorruptibilitatem* = ἀφθορίαν [ἀδιαφθορίαν?], or perhaps ἀφθαρσίαν (Rönsch,

'in omnibus (inquit) bonis operibus de quibus alios doces, teipsum formam praebe, omnem castitatem ipsis ostendens operibus, et omne quicquid bonum est et ab omni reprehensione est alienum enarra; ita ut uita nostra aduersarios erubescere facere, dum nihil de nobis possunt dicere prauum.'

seruos suis dominis subditos esse.

deest etiam hoc in loco 'doce.'

in omnibus.

dicit: 'si hoc dominis libitum fuerit.' quod etiam in subsequentibus euidentius; *in omnibus* id dicit, 'illis quae ad solum pertinent obsequium.' nec autem ut ad impietatem uertantur publicauit, dicens:

non contradicentes, non fraudantes.

ita ut non spernant praecepta dominorum suorum, neque fraudem aliquam dominis suis inferant aut aliquid eorum furentur.

sed fidem omni ostendentes bonam, ut doctrinam saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.

'doce (inquit) eos ut omnem fidem suis exhibeant dominis; sic enim Dei doctrina mirabilis uidebitur, eo quod et seruos tales erga dominos exhibeat suos.' et ostendens quoniam pietati studentibus conueniens sit maxime uitam suam uirtutibus inlustrare, siue senes sint siue iuuenes, siue serui siue liberi, siue uiri siue mulieres:

4 aliena *H* 5 fac *C* (*corr*) 10 qui (*for* illis quae) *r* 12 puplicauit *C* 13 fraudentes *C** 17 omnino (*for* omni) *C* (*corr*) 21 sq. et ostendens...mulieres *om r* | pietate *C H* 23 seni *H*

Itala, p. 217); of σεμνότητα our translation shews no trace, but it may be reflected by *castitatem* in the comm. (l. 2; cf. II. p. 126, l. 16, note). Among the Latin authorities *Am.* has "integritatem, grauitatem;" *Fuld.*, "in integritate, in grauitate." *Dicere prauum;* Latin versions, "malum d."

4. *ita ut...facere*] Rönsch, *Itala*, p. 445.

9. *dicit: 'si hoc,'* &c.] Something seems to be lost; supply perhaps, "quod iustum est." Cf. Pelag.: "in omnibus quae imperant iusta." Thdt. gives the general sense: τὸ 'ἐν πᾶσιν' ἀντὶ τοῦ 'τοῖς τῇ σωματικῇ τῶν δεσποτῶν ἁρμόττουσιν θεραπείᾳ· οὔτε γὰρ εἰ κελεύει δεσπότης δυσσεβεῖν, ὑπακούειν τῷ δούλῳ προστάττει.'

17. *fidem omni ost.*] So even Rabanus. The original may have had *in omni;* cf. Pesh., ܒܟܠܗܝܡ. The Latin versions vary, e.g. *Clarom.*, "omnem;" Ambrstr., Vulg., "in omnibus."

adparuit autem gratia Dei saluatoris omnibus hominibus, erudiens nos ut abnegantes impietatem et saecularia desideria sobrie et iuste et pie uiuamus in hoc saeculo, expectantes beatam spem et aduentum gloriae magni Dei et saluatoris nostri Iesu Christi; qui dedit semetipsum pro nobis, ut eripiat nos ab omni iniquitate et mundet sibi populum acceptabilem, aemulatorem bonorum operum.

'talis (inquit) est nunc gratia quae per Christum adparuit, quae omnibus est discenda, [ut abnegantes] impietatem et pra-
10 uitatem cum pietate et iustitia uitam praesentem transigamus, et pudicam et castam uitam nostram per omnia demonstremus; ita ut statum futurum quem expectamus prout potis est nunc informati imitare uideamur, quando expectamus Deum et communem nostrum saluatorem Christum, qui adparebit in com-
15 mune omnibus nobis beneficia praestans; quia ob hanc ipsam causam pro nobis pati maluit ut nos ab omni eriperet prauitate, et proprium sibi populum adquireret qui bonis semper sit operibus praeditus.' et sic ostendens ex Christi aduentu et illis quae intentione facta sunt pietatis eo quod apta sit illis
20 maxime [erga] uirtutem industria, siquidem et talia erga se futura expectant, optime adiecit:

5 seipsum *H* 9 discendae impietatem et prauitate cum pietate et iustitia *C** discenda ut abnegantes impietatem et prauitate cum pietate et iustitia *C* (*corr*) discende impietatem et prauitatem cupiditatem et et [*sic*] iustitiam *H* discenda ut impietatem et prauitatem cupiditatem et iniustitiam *r* 10 et (*bef* uitam) *add r* 12 potest (*for* p. e.) *r* 13 imitari *C* (*corr*) *r* 15 ab hac ipsa causa *C* H* 18 sq. et sic...imperio *om r* 19 illorum *C H r* [*cf.* Rönsch, *Itala*, *p.* 442] 19 sit sit *H* 20 erga [1°] *om C H* 21 adicit *C*

1. *adparuit autem*] The Latin versions have "enim." *Eripiat*, Vulg., "redimeret." *Aemulatorem*, so O. L.; Vulg., "sectatorem."

12. *statum futurum*, &c.] Cf. I. p. lxxxiv.

13. *Deum et communem*, &c.] It is probable (though the translation is ambiguous), that Th. identified *θεοῦ* with *σωτῆρος*. So both Chrys.—who asks *ποῦ εἰσιν οἱ τοῦ πατρὸς ἐλάττονα τὸν υἱὸν λέγοντες*;—and Thdt. expressly: *μέγαν δὲ θεὸν ὠνόμασεν τὸν Χριστόν*. Jerome takes the same view: "Magnus Deus Iesus Christus saluator dicitur;" and Pelag., apparently: "Spiritum [*leg.* Christum (SPM for XPM; cf. I. p. 36, l. 20, vv. ll.)] dicit magnum Deum."

17. *proprium sibi populum*] In the text the translator has admitted the Vulg. rendering of *περιούσιον* ("acceptabilem"); but Th.'s own interpretation shews itself in the comm. Cf. Thdt.: *λαὸν οἰκεῖον*. Thpht.: *περιούσιος δέ, ὁ οἰκεῖος*. See Bp. Lightfoot, *Revision of the N. T.*, p. 234 sq.; Suicer, *s. v.* *περιούσιος*.

haec loquere et obsecra, et argue cum omni imperio.

'quae ergo haec se habent ista dicito, ista doce, neque si opus sit arguere grauiter dubites eos qui dictis his non suadentur.' et quia diffidentibus dixit quos cum imperio arguere oportere dixit, adiecit:

nemo te contempnat.

'contempnat uero te nemo (dicit), si et ualde sit aliquis ferox; sed ut arguas eum peccantem, ita autem ut illum arguendo pudicos ac sobrios et castos alios instituas.'

commone eos principibus et potestatibus subditos esse, dicto audientes.

necessarie post ceterorum doctrinam adiecit quod oporteat eos etiam illis qui secundum praesentem uitam in sublimitate quadam sunt dignitatum subditos esse, obtemperantes de quibus imperant pro communi statu et utilitate; eo quod multi bonum quid facere se existimant si contempnant eos qui secundum praesentem uitam praeesse ceteris uidentur, et maxime quando impietatem quandam praediti esse uidentur. deinde dicit eos qui pietati studere cupiunt de quibus oporteat habere sollicitudinem, non tamen existimare aliquid boni esse si iidem contra alteros litem exerceant aut contendant:

ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare, non litigiosos esse sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

'nec enim uirtutis aut industriae est ut dicentes contra eos

1 eum (*bef* cum) *add* C^* H 2 arguere oportet (*bef* quae ergo) *add* C | quomodo (*for* quae) r | habentur C (*corr*) | dico tot (*for* dicito) C^* dico tu r 3 si opus *om* H 4 suaduntur C^* H [cf. I. p. 254, l. 20 (vv. ll.)] | etq: H 5 adicit r 7 ut (*bef* contempnat) *add* r 8 sed ut arguas sed ut arg. H | aut (*for* autem) C^* H: *om* C (*corr*) 9 alios *om* H 10 admone (*for* commone) r 11 obedire (*for* audientes) r 12 necessario posteriorum (*for* necessarie post cet.) r 14 et (*bef* obtemp.) *add* r 15 communis H 18 perditi (*for* praed.) r 20 idem H r 22 opus *om* r 25 contradicentes contra eos esse (*for* dicentes...eos) C (*corr*)

7. *contempnat...peccantem*] Cited by Lanfranc.

10. *commone*] Latin versions, "admone." *Dicto audientes;* Vulg., "obedire;" Ambrstr., "dicto obedire;" Sedul. Scot., "dicto obedientes."

14. *de quibus imperant*] περὶ ὧν κελεύουσιν.

qui dignitatibus sublimati sint; melius enim est ut cum omni studio quae bona sunt agas, neminem blasphemiis pulsans. sed abstine te ab omni contentione, uitam tuam cum omni instituens modestia et mansuetudine, quam maxime et erga omnes homines ostendere te conuenit, non solum erga illos qui principare aliis uidentur, sed erga illos qui in plebeiorum sunt ordine.' et quia a principibus incipiens ad ceteros suum uertit sermonem, instruens quod conueniens sit ut erga omnes homines modestiam suam ostendant; obiciebant uero ei illi quorundam impietatem, ob quam et usque ad praesens multi fidelium bonum quid esse existimant, si aduersus huiusmodi ipsi litem exerceant, bene adiecit:

eramus enim et nos aliquando sine intellectu, insuadibiles, errantes, seruientes concupiscentiis et uoluptatibus uariis, in malitia et inuidia degentes, odibiles, odientes in inuicem.

'si (inquit) propter impietatem eum odis, memor esto quoniam antehac tales eramus omnes.' bene autem adiecit, dicens *odibiles;* hoc est, 'digni eramus odiri, sed non utique uolebamus odiri.'

cum uero benignitas et humanitas adparuit saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiae quae nos fecimus sed secundum suam misericordiam saluauit nos, per lauacri regenerationem et renoua-

3 abstinens *H r* 4 mansuedine *H* 6 plebe eorum *C* H r* 7 accipiens *r* 11 existimabant, exercerent *l* | ipsius *H r* 13 intellectum *H* 14 sq. seruientes...inuicem *om r* 16 propter *om H* 17 antea *C r* 18 odire *H* 20 bonitas (*for* benign.) *r* | illuxit (*for* adpar.) *r* 21 non facimus (*for* nos fec.) *C H* 22 lauacrum regenerationis *r*

1. *sublimati*] Rönsch, *Itala*, p. 169.

5. *principare aliis*] Rönsch, p. 168. The active occurs in Irenaeus (*ibid.*).

9. *obiciebant ... exerceant*] Cited by Lanfranc; see vv. ll.

11. *si adu. huiusmodi ipsi*, &c.] "If only they for their part," &c. Or reading *ipsius*, "if they enter the lists with men of this very class."

13. *sine intellectu*] ἀνόητοι. Latin versions, "stulti," "inconsulti," "insipientes." Cf. II. p. 180, l. 6, note. *Insuadibiles* (ἀπειθεῖς, Rönsch, *Itala*, p. 112); *Clarom.*, "incredibiles;" Hier., "inobedientes;" Ambrstr., "inobsequentes;" Vulg., "increduli." *Concupiscentiis;* O.L. and Vulg., "desideriis." *Degentes* (διάγοντες); O.L. and Vulg. "agentes."

18. *odibiles, odiri*] Rönsch, *Itala*, pp. 113, 281.

22. *saluauit nos*] Latin versions, "saluos nos fecit." *Per lauacri regenerationem* is a perhaps unique rendering of διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας. But the transition from "per lauacrum regenerationis" to *per lauacri regenerationem* is not

tionem per Spiritum sanctum, quem effudit super nos ditissime per Iesum Christum saluatorem nostrum, ut iustificati illius gratia heredes efficiamur, secundum spem uitae aeternae.

'quae ergo Dei misericordia adparuit per Christi aduentum et ipsi adsecuti sumus, illa quae ab eo est salute non ex operibus nostris illam adsequentes—aderat autem nobis nihil boni—sed per eius misericordiam qui per formam lauacri uirtute sancti Spiritus renouauit nos et segregauit in ditissimam [quam] nobis bonorum praestitit fruitionem, ut eius gratia iustitiam adsequi digni inueniremur, quam ex nostris operibus adsequi minime potuimus ; quoniam perpetuam illam uitam adsequimur, in qua constituti liberi erimus ab omni corruptela et omni peccato.' haec autem ideo memoratus est ut illos doceret quoniam ipsi misericordia sola tantorum bonorum digni sunt habiti. 'non ergo est iustum ut illos propter impietatem odiis prosequamur, et ipsi dudum [odibiles] fuisse uidebamur.'

fidele uerbum ; et de his uolo te confirmari, ut solliciti sint bonis

1 Spiritus sancti *r* | opulente (*for* ditissime) *r* 3 efficiamus *H* 4 quia (*for* quae) *C* (*corr*) 5 illa...salutem *C** illam...salutem *C* (*corr*) 6 nobis *om r* 7 pro forma (*for* per formam) *H* 8 Spiritu *H* | in *om r* | quam *om C H r* 9 gratiam *r* 10 inueniremus *H* 11 adsequimus *H* 14 habitu *H* 15 persequamus *H* 16 ipse *H** | odibiles *om C H*: odiosi *r*

unnatural; thus S. Jerome, after citing the verse in its ordinary form, presently uses the phrase "ante regenerationem lauacri uitalis." *Per Spiritum sanctum* is the rendering of Lucif., Ambrstr., and is even reflected in the Greek of the Graeco-Latin MSS. *Ditissime* (πλουσίως); so Aug. here, and our translator at Col. iii. 16 (I. p. 304, l. 4, note). Vulg., "abunde" (cf. 1 Tim. vi. 17). *Efficiamur* (γενηθῶμεν). So O. L.; Vulg., "simus." Cf. I. p. 225, l. 20, note.

4. *quae ergo*, &c.] The construction seems to be: "misericordiam ergo Dei quae," &c. The translation of this entire paragraph is more than usually careless.

5. *non ex operibus*, &c.] Cf. Th. on Rom. ix. 32: δικαιωθῆναι ἀπὸ τῶν ἔργων τοῦ νόμου ἀδύνατον· δεῖ γὰρ μηδέποτε ἁμαρτεῖν, ἔστιν δὲ ἄγαν ἀμήχανον ἐπ' ἀνθρώπων κρινόμενον...χάριτι δὲ ταύτην δεδώρηται ὁ θεὸς τοῖς ἀνθρώποις, πᾶσαν ἡμῶν τὴν περὶ τοῦ ἁμαρτάνειν ῥοπὴν ἀφελεῖν ὑποσχόμενος, ἐπειδὰν ἀναστήσας ἀθανάτους ἐργάσηται· τούτων δὲ ἔνεστιν τὰς ἐπαγγελίας λαβεῖν διὰ τῆς ἐπὶ τὸν Χριστὸν πίστεως. See I. pp. lxxxiii sq., 25, l. 5, note.

7. *per formam lauacri uirtute*, &c.] Cf. I. p. lxxxiii, II. p. 107, l. 21, note.

8. *segregauit in d. quam*, &c.] The preposition which in both our MSS. follows *segregauit* seems to require the insertion of a relative. But the translator may have written: *segr. in ditiss. nobis bon. fruitionem* (omitting *praestitit*).

17. *fidele uerbum*] O. L. and Vulg., "fidelis sermo." *Confirmari*, deponent

operibus praeesse hi qui crediderunt Deo; haec enim sunt bona, utilia hominibus.

'cum enim indubium sit et uerum quod ipsi misericordia Dei tanta sumus bona adsecuti—hoc enim dicit *fidele uerbum*, praecedentibus illud adnectens—necessarium utique est ut ipse cum multa fiducia de his doceas, et consilium des illis qui crediderunt Deo quatenus diligentiam conuenientium adhibeant, eo quod ista iuuare possunt homines. non ergo illa quae uirtutum sunt contentioni et liti deputari.' et quia aliorum impietatem quasi opportunam occasionem contentionis se habere existimauit, ideo omnia ista ad illud reddidit quod superius dixerat: *commone eos principatibus et potestatibus subditos esse.*

hoc quia in loco omnem sensum conclusit, deinde sermonem suum uertit, de illis dicens qui ex circumcisione erant:

stultas (inquit) *quaestiones et genealogias et contentiones et rixas legis deuita; sunt autem inutiles et uanae.*

eo quod illis in temporibus multa nociuitas ecclesiae ab illis inferebatur, ideo ipsa necessitate addictus et [in] principium epistolae et in finem memoratus est eorum; sic etiam fecisse

1 et (*aft* bona) *add r* 3 non dubium *r* 6 crediderint *r* 8 sq. non ergo...et uanae [*l.* 16] *om r* 9 contentione *H* | quae (*for* quia) *C* H* 10 occansionem contentiones *C** 11 existimant *H* 12 commune *H l* 17 in *om C H*

representing διαβεβαιοῦσθαι (cf. 1. p. 8, l. 4, note); the Latin versions use the active. *Solliciti sint*, so Ambrstr.; *Clarom.*, Hier., "curam habeant;" Vulg., "curent." *Hi qui crediderunt* = οἱ πεπιστευκότες (cf. *infra*, l. 6). So *Clarom.*, Ambrstr.; Hier., Vulg., "credunt."

5. *praecedentibus illud adnectens*] So Jerome: "hoc quod ait *fidelis sermo* ad superiora iungendum est." And Chrys., who thus accounts for the asseveration: ἐπειδὴ γὰρ περὶ μελλόντων διελέχθη καὶ οὔπω παρόντων, ἐπήγαγεν τὸ ἀξιόπιστον. Thdt. has a remark to the same effect. In Chrys. the following words (καὶ περὶ τούτων, κ.τ.λ.) are divorced from πιστὸς ὁ λόγος, and stand at the beginning of another homily. A similar arrangement of the text is found in ℵ (Bp. Ellicott, *ad l.*).

necessarium...subditos esse] Cited by Lanfranc, omitting *eo quod...ideo.*

7. *quat. diligentiam c. adh.*] Cf. Th. on Rom. xii. 8: τὸ 'ὁ προϊστάμενος ἐν σπουδῇ' ἀντὶ τοῦ ὁ ἐπιμελούμενος. Thpht. (on v. 14): καλῶν ἔργων προΐστασθαι, τουτέστιν, κήδεσθαι τῶν δεομένων.

13. *omnem sensum conclusit*] I. e. verses 1—8 form a complete paragraph, a fresh subject being started with v. 9. It is worthy of notice that a new Euthalian κεφάλαιον begins here; cf. *supra*, p. 246, l. 1, note.

18. *in principium epistolae*] C. i. 14. So 1 Tim. begins (i. 4) and ends (vi. 3 sq.) with warnings against idle questionings. Thdt.: ταῦτα δὲ πάλιν περὶ τῶν

uidetur et in illa epistola quam ad Timotheum scripserat. 'ne patiaris (inquit) conquirere et decertare de illis quae in lege praecepta sunt, neque genealogiis intendens opus tuum impedias, quae illi consulte praeferunt uerbositati studentes; ex his enim nullum iuuamen quispiam adsequi poterit, sed et multam sustinet nociuitatem.' deinde generaliter instruit, dicens:

haereticum hominem post primam correctionem et secundam deuita, sciens quoniam peruersus est is qui eiusmodi est et peccat, cum suo iudicio damnatus est.

'et ad plenum (inquit) illum deuita qui ea quae contraria sunt pietatis praeelegit—hunc enim *haereticum* uocat—postquam enim semel et bis eundem instruxeris et ostenderis ei illa quae conueniunt eius saluti, superfluum est diutius cum eiusmodi disputare, cum sit manifestus quoniam nullam percipit correctionem, ex quibus semel et bis illa quae conueniebant sibi audiens cognoscere noluit ueritatem. relinque ergo eum qui talis est ut iustam expectet a iudice poenam, eo quod [in sua pertinacia persistens] nullum [ad correptionem suam] ex instructione [accipere uult consilium]. in his consummans plenarium consilium suum, scribit de cetero utpote carissimo discipulo suo:

1 ipsa (*for* illa) *H* 4 illi consuete praeerunt *H* illis consuete proderunt *r* 5 iubamen *C** 7 post unam *r* | correptionem *C r* | et secundam *om r* 8 quod subuersus est eiusmodi et deliquit qui est a semetipso damnatus *r* 11 pietati *r* 14 manifestum r^{ep} 15 correptionem r^{ep} | non (*bef.* conuen.) *add* r^{ep} 17 in sua pert. &c. *om C H r*: txt r^{ep}—*see note* 20 sq. scribit...diligunt nos [*p.* 257, *l.* 5] *om r*

ἐξ Ἰουδαίων ἔφη· περὶ τούτων δὲ καὶ τῷ μακαρίῳ γέγραφεν Τιμοθέῳ.

7. *post primam correct.*, &c.] Cf. Iren. i. 16, § 3: "quos Paulus iubet nobis post primam et secundam correptionem deuitare." Tert. *praescr.* 6: "Tito suggerit hominem haereticum post primam correptionem recusandum." The omission of καὶ δευτέραν, though supported by Cypr., Ambrstr. and other Latin authorities, has no authority in the Gk. The Vulg. has "post unam et secundam correptionem." *Correctionem* seems to be peculiar to our translator; but S. Jerome had already found fault with "correptionem:" "νουθεσία autem commonitionem magis et doctrinam absque increpatione significat." *Peruersus;* so Iren., Tert., Cypr., Lucif., Ambrstr., *Clarom.;* Ambr., Aug., Vulg., "subuersus." *Peccat;* so Cypr., Lucif., *Clarom.;* Tert., Amb., Ambrstr., Vulg., "delinquit."

11. *hunc enim haereticum uocat*] An interesting and characteristic definition. Cf. Jerome: "*haeresis* graece ab electione dicitur, quod scilicet unusquisque id sibi eligit quod ei melius esse uideatur."

17. *in sua pertinacia*, &c.] The bracketed words are supplied from the letter of Rab. to Hincmar [=r^{ep}]; see Appendix.

cum misero (inquit) *Arteman ad te aut Tychicum, festina uenire ad me Nicopolim; illic enim decreui exhiemare.*

'atubi (inquit) misero Arteman aut Tychicum, festina uenire ad me Nicopolim, ubi et persistere decreui tempore hiemali.'

Zenam legisperitum et Apollo uelociter praemittas, ita ut nihil illis desit.

deinde iubet ei [ut] Zenam legisperitum et Apollo uelociter praemittat cum sumptu sufficienti, ita ut nulla parte indigeant. euidens est autem quoniam et per hos scripsit, ad eum mittens eos et alia uice ad auxilium eius et aliorum correctionem. et quia Titus ex suis quod daret non habebat eo quod uirtutem studens [nihil] possidebat, optime adicit:

discant autem et nostri bonis operibus praeesse ad necessarios usus, ut non sint infructuosi.

'eos enim fideles qui diuitias mundi habent, conferant, ut copiosam mercedem pro tali opere adsequantur.' post hoc uero dicit:

salutant te omnes qui mecum sunt. salutate eos qui nos diligant in fide.

salutans eum ex omnibus qui secum erant, scripsit etiam

1 autithicum (*sic*) *C** 3 adubi *C H* 4 Nicopolim...legisperitum [2°] *om H* 7 ut *om C H* 9 per *om H* 11 uirtute *C* H* 12 nihil *om C*H* | adicit (*for* opt. adicit) *H* 15 rogat ut (*bef* conferant) *add C* (*corr*)

2. *illic e. decreui exhiemare*] Vulg., "ibi e. statui hiemare." The compound *exh.* has perhaps been coined by our translator to represent παραχειμάσαι.

5. *uelociter*] σπουδαίως. So *infra*, l. 7. O. L. and Vulg., "sollicite."

8. *praemittat cum sumptu*] Chrys.: τουτέστιν, ἐν πάσῃ ἀφθονίᾳ αὐτοὺς κατέστησεν. Ambrstr.: "iubet sumptus illis necessarios dari ab iis qui crediderant, ut refrigerarent." Jerome: "praecipit utique Tito ut...faciat...habere ea quae ad uiaticum necessaria sunt."

9. *per hos scripsit*] Cf. the subscription attached to the Peshito: ܐܫܬܕܪܬ ܒܐܝ̈ܕܝ ܙܝܢܐ ܘܐܦܠܘ. The Memphitic makes Artemas the bearer of the epistle.

10. *et quia Titus*] Thdt.: καὶ ἐπειδὴ τὸν ἀκτήμονα βίον ὁ μακ. μετῄει Τίτος, ἀναγκαίως ἐπήγαγεν...'διδάξον τοὺς πεπιστευκότας τῆς σωματικῆς θεραπείας ἐπιμελεῖσθαι τῶν τὰ θεῖα διδάσκειν πεπιστευμένων.'

18. *salutate*] = ἀσπάσασθε, the reading of Cod. Alex. The Latin versions follow the rest of the Greek authorities, rendering "saluta."

omnes salutare qui per fidei familiaritatem cum eo iunctas amicitias habere uidebantur. et sic consueto fine conclusit epistolam, dicens :

gratia cum omnibus uobis. amen.

hoc est : ‘ tibi quoque et omnibus qui diligunt nos.’

1 familiaritate *C H*

1. *qui per fidei fam.*, &c.] Pelag.: “qui nos fideliter amant, sîue qui fidei causa nos amant.” Jerome takes a wider view of *ἐν πίστει*: “sola sanctorum dilectio in fide diligit, in tantum ut etiamsi ille qui diligitur infidelis sit, tamen sanctus in fide eum diligat.”

4. *gratia cum omnibus uobis*] The Latin versions have “gr. Dei,” or “Domini,” “domini nostri;” but cf. Hier.: “sciendum quod in Graecis codicibus ita scriptum est, *gr. cum omn. uobis;* ut nec *domini* nec *nostri* in libris feratur authenticis.”

5. *hoc est: ‘tibi quoque,’* &c.] So Ambrstr.: “nunc generaliter omnes salutat fratres et domesticos Titi.” Hier.: “Tito et ceteris qui cum eo erant imprecatur gratiam.”

THEODORUS MOPSUESTENUS

IN EPISTOLAM B. PAULI

AD PHILEMONEM.

ARGUMENTUM.

ARGUMENTUM epistolae quam ad Philemonem beatus scripsit apostolus Paulus in his habetur. Onesimus, seruus Philemonis cuiusdam fidelis et religiosi uiri, malum habens propositum per fugam a suo discessit domino. hunc et praecedenti tempore cognoscens beatus apostolus de domo et familia esse Philemonis, cum esset in uinculis uidit; quem consiliis suis et exhortationibus in tantum placauit ut pristinam malitiam sui arbitrii relinquens, reuersus libero arbitrio suo obtemperaret domino, omne ei ut conuenit persoluens obsequium. quem placans atque instruens remisit ad Philemonem, non solum obsequiis eius

1 epistolas *H* 4 praecedente *C* 6 cumsiliis *H* 7 placuit *C* r*

1. *Argumentum epistolae*] 'The argument of this Epistle is simple enough; the runaway slave of a Christian master, having been brought to a better mind by the exhortations of S. Paul, then a prisoner at Rome, the Apostle writes to commend his convert to the master's indulgence and esteem. But the purpose which this letter fulfils as a part of canonical Scripture is not equally clear. The Epistles to SS. Timothy and Titus, although addressed to individuals, are obviously of general interest, inasmuch as they relate to the government of the Church. The present Epistle, on the contrary, refers to a matter of personal concern. Yet the Church has well done in directing it to be read at her public services. For it teaches with singular force and beauty several important lessons—moderation in the exercise of ecclesiastical authority, respect for the providential order of human society, the spiritual equality of the sexes, and the duty of Christian humility and brotherly love.'

3. *per fugam...discessit*] ἐδραπέτευσεν (Chrys.).

idoneum eum exhibens, sed et pietatis eum habere docuit diligentiam. scribit ergo in hac epistola Philemoni postulans ut ipsi Onesimo pro quibus dudum deliquerat ueniam tribueret, reciperet uero eum in affectu ob praesentem propositi eius correctionem.

sed argumentum quidem epistolae in his habetur. quid uero ex ea lucri possit adquiri conuenit manifestius explicari, quia nec omnibus id existimo posse esse cognitum; quod maxime etiam ipse a nobis disseri postulasti. primum equidem illud est perspiciendum quia quattuordecim numero sunt epistolae omnes Pauli. ex his uero aliae quidem sunt scriptae ad ecclesias integras, sicuti sunt epistolae quae ad Romanos et Corinthios et Hebraeos et Ephesios et Galatas et Philippenses et Colossenses et Thessalonicenses scriptae sunt. aliae uero sunt speciales ad aliquos scriptae, sicut sunt illae quae ad Timotheum et Titum sunt scriptae, quae pro communi utilitate similiter scriptae sunt, licet speciales esse perspiciantur ea ratione qua ipsae epistolae ad certas personas utpote speciales sunt scriptae; tamen quia instruunt eos ipsae epistolae quid eos conueniat facere, ex quibus hoc commune esse uidetur plurima ex parte ob insertam in hisdem uirtutem, illa quae in commune in ecclesia agi conueniant uel quali ordine agi debeant edocuit eos. euidens est autem quoniam omnis quicumque praeesse constituitur, quaecumque doctus fuerit pro communi facere

2 in hanc epistolam *H* 3 derelinquerat *H* reliquerat *r* 5 quid uero...similiter (*p.* 261, *l.* 5) *om r* 6 lucri ex ea *H* | cumuenit *C** | explicare *C* explectari (*sic*) *H* 8 eri iam (*for* etiam) *C** heri iam *C* (*corr*) 10 omnes ep. P. *H* 17 quae (*for* qua) *C** quia *C* (*corr*) | ut (*for* utpote) *C** (*but with lacuna following*) ut et *C* (*corr*) 18 scr. sunt *H* 19 uidentur *C* H* 22 est *om H*

8. *ipse...postulasti*] I.e., Cyrinus; cf. I. pp. xi, note 1, lxiii; II. p. 238, l. 1, note. Of this Cyrinus nothing seems to be certainly known. He can scarcely be identical with the enemy of Chrys., who was Bp. of Chalcedon, but of Egyptian origin, and who died A. D. 405 (Le Quien, *Oriens Chr.* I. 601). Another Cyrinus, Bp. of Patara, was present at Chalcedon in 451; cf. Le Quien, p. 978.

9. *quattuordecim numero*] Cf. *Const. apost.* 84: Παύλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες. Euseb. *H. E.* iii. 2: τοῦ δὲ Παύλου πρόδηλοι καὶ σαφεῖς οἱ δεκατέσσαρες. Thdt. *prol. in Epp. Pauli*: τὰς τέτταρας μὲν καὶ δέκα ἐπιστολὰς ὁ μακ. γέγραφεν Παῦλος. On Th.'s belief in the Pauline authorship of the Ep. to the Hebrews, see I. p. 129, l. 12.

12. *Corinthios et Hebraeos*] See I. p. 76, l. 10, note. Thdt. (*l.c.*) places the Ep. to the Hebrews in order of time after Philemon, Ephesians and Colossians (μετὰ τούτους Ἑβραίοις ἐπέστειλεν).

utilitate, haec ad communia pertinent lucra, licet iuuari uideatur is qui id facit ut cum conuenienti propositu suum impleat ministerium possitque illa agere quae multos prodesse poterunt. haec uero quae ad Philemonem scripta est non solum specialis est quia ad certam personam scripta est, sed et ipsorum scriptorum tenore euidenter perspicitur. de seruo enim scriptum est qui pertinebat ad Philemonem, ut reciperet eum in affectum poenitentem pro illis quibus dudum gesserat malis, ita ut de illis quae olim ab eo fuerant admissa nullam rationem exigeret. ergo perfectum iuuamen in epistolis quis intendens inueniat; maxime cum haec ecclesiis scripsisse uidetur, omnes erudimur ac discimus illa quae nos scire oporteant. nam et dogmata scrupulositate ex illis instruimur, et conuersationis rectae institutum ex illis docemur. haec enim utraque in omnibus scripta epistolis quis repperiet aut pleniori prosecutione explicata aut infirmiori, sicuti et in interpretatione nostra cautissime id designauimus. de illis uero quae speciales sunt multa ex illis in commune uniuersi erudimur, eo quod de illis quae in commune pertinent, sicut dixi, multa apostolus ad eos scripsisse uidetur. et specialiter iterum ad eos scripsit instruens qualiter debeant agere illi qui ecclesiae sollicitudinem habent iniunctam, eo quod tales erant et illi ad quos scribebat; qualia uero singuli adsequi possimus de quibus ad illos uisus est scripsisse. docuit enim nos quales debeant esse presbyteri, quales debeant diaconi, quales uiduae, quales serui, quales domini, quales uiri, quales mulieres. de his et autem scribens ad eos apostolus instruxit eos

2 propositus C^* proposito C (*corr*) propositum H 6 tenor euidenter C tenore uidentur H 7 in affectu H 8 pro i. pro quibus H 11 inueniet C (*corr*) H 12 discamus H 13 scrupulositatem C^* H scrupulositatum C (*corr*) 16 accutissime (*sic*) H 18, 19 in communi C 19 dixit H 23 usus (*for* uisus) C^* H 26 et *om* C

4. *non solum specialis*, &c.] Cf. Bp Lightfoot, *Colossians*, p. 369: "The Epistle to Philemon holds a unique place among the Apostle's writings. It is the only strictly private letter which has been preserved. The Pastoral Epistles indeed are addressed to individuals, but they discuss important matters of Church discipline and government...On the other hand the letter before us does not once touch upon any question of public interest. It is addressed apparently to a layman. It is wholly occupied with an incident of domestic life."

14. *haec e. utraque*] "Both doctrine and practice."

15. *aut pleniori*, &c.] "More or less fully expounded."

23. *de quibus*] = *de illis quae;* or *de illis de quibus;* cf. p. 261, l. 15.

quales esse oporteat eos qui ecclesiae partem implere uidentur, edocens ut illa agant quae agi decent. et uiduae quidem instruuntur, quando illa quae de uiduis scripta sunt audiunt; diuites uero, quando illa quae de diuitibus scripta sunt, et ceteri omnes similiter.

quae est ergo utilitas etiam huius epistolae? ut omnes qui in ecclesiastica habentur functione, maxime illi qui praeesse ecclesiis uidentur, ut sciant quemadmodum oporteat agere cum illis qui nobis fide iuncti sunt, quando uel maxime de negotiis illis agitur quae ad illos proprie pertinere uidentur. quorum utilitatem tunc maxime quis poterit perspicere, si respexerit illa quae nostris temporibus a multis geruntur. nunc autem, sicut structores utilitatis aliorum constituti, commonere uolumus eos qui nobis fide iuncti sunt, de quibus conuenire oportet cum eo instituto cum quo Paulus uult summa cum obsecratione eos conuenire. sed quidam quasi domini eorum qui nobis fide iuncti sunt sic praecipere illis uolunt, etsi et de illis loquantur de quibus illos dominos esse res ipsa ostendit;

6 haec (*for* quae) *C* (*corr*) *r* fructores *H* | utilitates *H* 14 uolemus *r* 16 sed quidam...peragit (*p.* 262, *l.* 18) *om r* | quidem (*for* quidam) *C H* 17 ut etsi et illis *C H* (*corr*) ut etsi etsi illis *H** 13 strictores *C** instructores *C* (*corr*) *r*

6. *quae est ergo utilitas*, &c.] From contemporary commentaries it appears that the genuineness, or at any rate the inspiration, of this Epistle was in the 4th century vigorously attacked, on the ground that the subject-matter was trivial and unworthy of an inspired book. "This letter taught them nothing about questions of theological interest, nothing about matters of ecclesiastical discipline; and therefore they would have none of it" (Lightfoot, p. 382). Cf. Hier.: "qui nolunt inter epistolas Pauli eam recipere quae ad Philemonem scribitur, aiunt non semper apostolum nec omnia Christo in se loquente dixisse...uolunt aut epistolam non esse Pauli...aut etiam, si Pauli sit, nihil habere quod aedificare nos possit, et a plerisque ueteribus repudiatam, dum commendandi tantum scribatur officio, non docendi." Chrys.: *τινές φασιν περιττὸν εἶναι τὸ καὶ ταύτην προσκεῖσθαι τὴν ἐπιστολήν, εἴγε ὑπὲρ πράγματος μικροῦ ἠξίωσεν, ὑπὲρ ἑνὸς ἀνδρός* (similarly Oec., Thpht.: *φασὶν δέ τινες μὴ χρῆναι ταύτην συναριθμεῖσθαι ταῖς λοιπαῖς, ἅτε ὑπὲρ εὐτελοῦς οὖσαν πράγματος*). Cyrinus seems to have been perplexed by these doubts, and to have sought a solution at the hands of Theodore (*supra*, p. 259, l. 5 sq.); hence this lengthy disquisition on the utility of the Epistle.

11. *si respexerit*, &c.] Cf. I. p. lxix.

13. *structores utilitatis aliorum*] "Purveyors of, caterers to, the good of others" = *κατασκευασταὶ τῆς τῶν ἄλλων ὠφελείας* (or perhaps, *προξενοῦντες τοῖς λοιποῖς τὰ χρήσιμα s. ὠφέλιμα*).

17. *uolunt, etsi*] *Ut*, which the MSS. insert between these words, has probably

multum autem interest ut consilium quis dans et de illis quae in diuina tenentur scriptura instruat eos cum modestia et non ex auctoritate praecipiat illis, et hoc de illis rebus de quibus legem nullam accepit ut ita faciat. audire uero Paulum de tali negotio non patiuntur: *non quia dominamur* (inquit) *fidei uestrae, sed cooperarii sumus gaudii uestri;* et hoc Corinthiis dicens, quibus scribebat ut corrigerent se a peccato, cuius rei potestas nequaquam apud illos esse poterat, eo quod ad delinquendum nemo hominum dominus est. igitur cum posset cum multa auctoritate de his scribere, de quibus et uehementius uisus est increpasse quando tamen sibi istius rei tempus adesse pro aliorum existimabat utilitate, ipsisque Corinthiis pro quibus delinquebant iusta ratione increpabat; tamen et hoc posuit, ostendens quoniam non tumore animi aut audacia quadam praeditus horum uerborum pondere abutitur, sed pro ceterorum utilitate illud exequitur quando res ipsa id fieri exigit. sed Paulus quidem cum multa disciplina uniuersa peragit. plurimi uero nostris temporibus, nescientes quae qualiter et quando fieri debeant, existimant contemplatione pietatis oportere omnia praesentis uitae confundi. et nullam esse discretionem inter seruos et dominos, diuites et pauperes, eos qui sub principatibus sunt et qui principari aliis uidentur; sed haec solum sibi competere existimant ut cum multa auctoritate de his quae sibi uidentur imperent illis, nescio unde hanc potestatem sibi uindicantes. Paulus uero e contrario optimum esse existimabat ut singula in suo manerent ordine, saluo pietatis propositu; ualde autem erat placatus, quoniam differentia haec inesse hominibus nequa-

1 aut (*aft* ut) *add H* 4 accipit *C* 5 dicentem (*aft* neg.) *add H* 8 deliquendum *C** 10 uehementer *H* 13 increbat (*sic*) *C** 22 hoc *H* 26 sua *H* | proposito *C r* | unde (*for* ualde) *r* 27 erant *C* H*

arisen from the repetition of the last syllable of *uolunt* or the first of *etsi*.

5. *non quia dominamur*, &c.] 2 Cor. i. 23. For *cooperarii* (Aug., "cooperatores"; Ambrstr., Vulg., "adiutores") cf. I. p. 228, l. 14, note.

8. *ad delinquendum...dominus est*] οὐδεὶς κύριός ἐ τιν [τοῦ] ἁμαρτάνειν. Cf. I. p. 46, l. 19, ..ote.

20. *nullam e. discr. inter seruos*, &c.] Cf. I. pp. lxix, 189, l. 14 sq., 306, l. 21, note; II. p. 251.

26. *ualde a. e. placatus*, &c.] 'The Ap. was satisfied to abide by the existing order of things, and that for two reasons. First, he felt that the inequalities of human society are permitted by the will of God; secondly, he knew that such accidents as poverty and servitude are no real obstacles to a religious life.' Cf. Chrys.:

quam poterat, si non Deus eam esse uoluisset; nec autem erat durum aut laboriosum Deo si omnes aequales facere uoluisset, si tamen hoc scisset hominibus expedire. sciens uero illud quod talis differentia nulla in parte pietatis laedat rationem, cum possent et diuites et pauperes et serui et liberi si tamen uellent studere pietati; sicuti et e contrario possunt illud quod deterius est praeeligere, si id quod uoluerint erit. quae cuncta in suo ordine manere uolebat; unde et diligentiam adhibere conuenientium omnes pariter instruebat. ideo et principibus obtemperare iubet eos, inquiens omnem potestatem a Deo esse dispositam; et ad plenum praecipit ut unicuique debitum persoluamus siue tributum siue uectigal siue timorem siue honorem; plenissime praecipiens ut quicquid in debitum et contractum habetur persoluatur. sed neque de largitate quae fit in pauperes scribens praeceptiue id fieri iubet, sed melius esse existimauit concedere illis ut unusquisque propositi sui agat arbitrio; adhuc et illud adiecit ut secundum uires suas praebeant; nec autem patitur ut alii quidem sint in requiem, ipsi uero qui praebent penuria conterantur. seruos omne seruile obsequium suis dominis prae-

1 ea (*for* eam) *H* | nec autem...uoluisset *om r* (*per homoeotel.*) 4 tali *H* 5 possit *H* possint *r* | uelint *C r* 7 pereligere *H* | fieri (*aft* uoluerint) *add r* 8 diligentia *r* | conuenientiam *r* 9 obtemperari *r* 10 in (*bef* eos) *add C* (*corr*) 11 et (*for* ut) *r* | prosoluamus *C H* 13 contractu habet *H* 15 ad (*for* id) *H* 17 aures (*for* uires) *H* 18 requie *C* (*corr*)

ἐροῦσιν γὰρ καὶ Ἕλληνες ὅτι δύναται δουλεύων εὐαρεστεῖν τῷ θεῷ.

9. *principibus obt. iubet*, &c.] Cf. Rom. xiii. 1, Vulg.: "omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinata sunt." Tit. iii. 1 (*supra*): "commone eos principibus et potestatibus subditos esse."

11. *unicuique debitum*, &c.] Cf. Rom. xiii. 7, Vulg.; "reddite omnibus debita; cui tributum, tributum; cui uectigal, uectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem."

15. *praeceptiue*] Tert. *adu. Marc.* v. 10: "praeceptiue, non promissiue."

16. *unusquisque propositi*, &c.] 2 Cor. viii. 8, sq., ix. 7, Vulg.: "non quasi imperans dico...consilium in hoc do...non enim ut aliis sit remissio, uobis autem tribulatio." "unusquisque prout destinavit de corde suo."

19. *seruos omne seruile*, &c.] 1 Tim. vi. 1, 2 (*supra*): "si qui sub iugo sunt serui, dominos suos omni honore dignos esse existiment...qui autem fideles habent dominos, non contempnant." Cf. Tit. ii. 9.

The paragraph *seruos omne...pios dominos* is quoted by Ivo of Chartres, *decret.* xii. 84; cf. 1. p. l. Ivo's mistake in assigning his other citation from Theodore (see II. p. 174, l. 2, note) to a commentary on 1 Corinthians, seems to have been owing to the reference to that epistle above, p. 262, l. 7 sq. The present pas-

bere cum omni praecepit sollicitudine, siue impios habeant siue pios dominos. nam et in praesenti epistola, scribens uiro fideli et suo discipulo magnus ille Paulus, et hoc de seruo in meliori statu reuerso et promittente quod de cetero integro arbitrio cum omni deuotione seruiat domino, non iubet ut dimittat seruum liberum per arbitrii mutabilitatem in melius, ueniam uero dare ei precatur tantum de illis quae ante peccauerat; hoc fieri cum multa postulat supplicatione. si uero aliquis de his qui nunc sunt talem causam inuenisset, ueniam quidem seruo dari a domino nec supplicaret nec peteret, sed cum multo scriberet imperio quoniam 'oportet seruum fide nobis iunctum et ad pietatem sponte currentem liberari de seruitio.' tales enim multi sunt praesentis temporis, qui cauti se uolunt uideri aliis onerosa imperando.

hoc enim inprimis non modico ex ipsa epistola docemur, quod a multis et ignoratur et neglegitur. aliud uero, quod in

4 stature uerso *C* H* 5 seruat *H* 8 cum *om H* 11 nobis fide *r*
12 liberaliter seruitio *C** liberaliter seruio *H* liberari a seruitio *r*: *txt C* (*corr*)
13 cautos *r* 15 hoc enim...praespicitur (*p.* 265, *l.* 13) *om r*

sage is correctly described by the Bp of Chartres as occurring "in argumento epistolae ad Philemonem."

6. *per arb. mutab. in melius*] = διὰ τὸ εἰς τὸ κρεῖσσον ἐναλλαγῆναι [?]. Cf. I. p. xl.

10. *cum m. scriberet imperio*] A letter is extant in which S. Gregory of Nazianzus urges upon a Christian lady the duty of manumitting a slave, who against his own will had been elected and consecrated Bishop (Migne *P. G.* 37, 149 sq., cited in *Dict. of Chr. Antiqq.* ii. 1905). The Church however discouraged the seeking of Holy Orders by persons in a servile condition with a view to subsequent manumission, requiring the previous consent of the master; cf. *can. apost.* 81: οἰκέτας εἰς κλῆρον προχειρίζεσθαι ἄνευ τῆς τῶν δεσποτῶν γνώμης, ἀνατροπὴν τὸ τοιοῦτο ἐργάζεται· εἰ δέ ποτε καὶ ἄξιος φανείη ὁ οἰκέτης πρὸς χειροτονίαν βαθμοῦ, οἷος καὶ ὁ ἡμέτερος Ὀνήσιμος ἐφάνη, καὶ συγχωρήσουσιν οἱ δεσπόται καὶ ἐλευθερώσουσιν καὶ τοῦ οἴκου ἐαυτῶν ἐξαποστελοῦσιν, γινέσθω. Of the liberation of a slave being regarded as a necessary consequence of his baptism or conversion, there seems to be no trace, and Th.'s censure is perhaps directed only against the imperious tone which some of the clergy were beginning to adopt (cf. I. p. lxix.).

Th. has been blamed for "timidity and excess of caution" in his treatment of the question of slave-emancipation (Lightfoot, *Introd.* p. 394, note 1). Yet it may be questioned whether he displays more caution than the Apostle himself. The world was not ripe in the first or even in the fifth century for a victory of Christian love which our own age has not yet consummated.

13. *qui cauti se uolunt uid.*] A mixture of the two constructions *qui cauti uolunt uideri*, and *qui cautos se*, &c.

15. *modico*] A rare and late form for *modice*, cf. II. p. 244, l. 21, note.

specialibus scriptis similis honor a Paulo et uiris et mulieribus praebeatur, licet in communi ecclesiae ordine pro ipsa honestate et ordine decenti secundo in loco uelit eas esse et non debere usurpare illas agere functiones quas uiri agere uidentur. specialiter uero scribens exaequat eas in honore suis uiris; quod et Corinthiis super hoc scribens fecisse uidetur, ita ut non uideatur contemplatione ordinis [eas exaequasse]; denique adiecit: *uerumtamen neque uir sine muliere neque mulier sine uiro in Domino.* hoc uero in loco quis melius haec ipsa cognoscere poterit, cum consideret beatum Paulum cum Philemone etiam eius uxorem in suis scriptis in praefatione posuisse.

licet uero uolentibus humilitatem apostoli praespicere ex hac ipsa epistola, sicut non cito alibi praespicitur; nam in praesenti epistola quis sic insuadibilis aut animum habens induratum qui non demiretur, Paulum tam magnum et perspicuum per omnia extantem et uirtutibus pietatis omnibus propemodum hominibus praecellentem uidens discipulo suo cum tanta scribere supplicatione ob praebendam seruo ueniam? et hoc non apostolo existente sed uiro fideli et moribus ornato, communem hanc exequente uitam, sicut est id colligere ex illis quibus scribit ei, cum uxore et filio—et quidem et hoc de seruo; namque qui eodem tempore erant perfecti ab his omnibus erant alieni.

2 licet in c. eccl..[+ordine *H*] esse et non debere pro i. h. et o. d. sec. in l. uelit eas (*for* licet...debere) *C H* 4 agere uiri *H* 7 uidetur *H* | exaequasse *om C H* 10 Philemonem *H* 14 sit (*aft* insuad.) *add C* (*corr*) est *r* 17 tota (*for* tanta) *r* 20 exequentem *C H r* 21 nam *H*

1. *similis honor*, &c.] Cf. II. pp. 91—97; 153 sq.; *infra*, p. 269, l. 1 sq.

2. *licet in communi*, &c.] Pitra: "interturbata nonnihil ista uisa sunt in codice." The words *esse et non debere* have been first omitted, and afterwards replaced in the wrong line; cf. I. p. 216, l. 14, note.

7. *exaequasse*] Some such verb is necessary to complete the sense. I believe however that a whole line has fallen out, and would suggest: "ita ut non uideatur contemplatione ordinis [eas exaequasse; postquam enim dixerat ea quae dicenda contemplatione ordinis], denique," &c. 'Even in 1 Cor. xi., where the Ap. lays so much stress on the social subordination of woman, he adds a saving clause, which affirms her spiritual equality.' Cf. Chrys.: ἐπειδὴ γὰρ πολλὴν ὑπεροχὴν ἔδωκεν τῷ ἀνδρί, εἰπὼν ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἡ γυνή, καὶ ὅτι δι' αὐτὸν καὶ ὑπ' αὐτόν· ἵνα μήτε τοὺς ἄνδρας ἐπάρῃ πλέον τοῦ δέοντος, μήτε ἐκείνας ταπεινώσῃ, ὅρα πῶς ἐπάγει τὴν διόρθωσιν, λέγων 'πλὴν οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικός,'' κ.τ.λ.

8. *uerumtamen*] 1 Cor. xi. 11, Vulg.

20. *ex illis quibus scribit*] Cf. Rönsch, *Itala*, p. 443 sq.

22. *perfecti*] 'The educated, the upper classes, of S. Paul's day held themselves altogether aloof from their slaves, took no

itaque uidentur mihi ad hoc uel maxime respexisse hi qui in primordio de legendis in ecclesia epistolis statuebant iussisse ut ista epistola in ecclesia legeretur sicut et ceterae, eo quod plus quam ceterae epistolae haec epistola humilitatem docere poterat auditores. nam non est simile ut ad integram ecclesiam de tam magnis negotiis scribens humiliaret se; sed hoc est demirandum, quod ad unum scribens et hunc discipulum et non adeo egregium, et de tam leui negotio. quod cum tanta humilitate fecisse uidetur, de illis ei imperare [nolens] quorum potestas penes illum esse uidebatur. de his et nunc superius dixi, quod non omnes similiter arbitror potuisse perspicere. nam hinc disci potest quam magnum bonum est erga sanctos exhibere sollicitudinem; quod manifestum tibi esse [potest], etiam nobis non dicentibus. ualde laudat Philemonem hac ipsa de causa. incipiam uero interpretationem epistolae per partes facere, ut ex ipsis uerbis perspici possit beati Pauli sensus qui in hisce tenetur scriptis;

1 uidetur *H* | quoniam (*for* qui in) *H* 2 primordiis *H* | diligendis (*for* de leg.) *C H* 3 illa (*for* ista) *C* | legetur *H* 5 uerisimile *r* 6 humiliare *H* | est *om H** | demiraculum *r* 8 et *om r* 9 nolens *om C H* [?] : *conj. Pitra* 10 de his...poterimus (*p.* 267, *l.* 2) *om r* | non (*for* nunc) *C* H* 13 potest *om C H* 14 hanc *H*

interest or concern in their welfare.' Contrast Ter. *Heaut.* i. 1. 25: "homo sum: humani nihil a me alienum puto." *Perfecti* seems to stand here for καλοκάγαθοί, or the like; cf. the technical use of *perfectissimi* under the later empire (Ducange *s. v.*).

1. *respexisse*] From this point the Harleian MS. is more or less imperfect (cf. 1. p. xxv), and its testimony occasionally wanting or uncertain. Three leaves have altogether disappeared; see below, p. 270, l. 7, note.

hi qui in primordio, &c.] Cf. Conc. Laod. *can.* 59: ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺς ψαλμοὺς λέγεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ οὐδὲ ἀκανόνιστα βιβλία, ἀλλὰ μόνα τὰ κανονικὰ τῆς καινῆς καὶ παλαιᾶς διαθήκης. *Ib.* 60: ὅσα δεῖ βιβλία ἀναγινώσκεσθαι τῆς καινῆς διαθήκης ταῦτα...ἐπιστολαὶ Παύλου ιδ'... πρὸς Φιλήμονα α'. [On the authenticity of *can.* 60 cf. Westcott *On the Canon*, p. 401 sq., Hefele, ii. 323—5, Ffoulkes, *Dict. of Chr. Antiqq.*, ii. 928—30]. The presence of this Epistle in the canon of the Peshito and of the Old Latin [Tert. *adu. Marc.* v. 21] renders it probable that it was already read in the Churches of Palestine and North Africa before the end of the second century. On the "antiquity of the lectionary system," in which the Ep. to Philemon seems always to have found a place, see Burgon, *Last twelve verses of S. Mark*, p. 194 sq.; Scrivener, *Introduction*, p. 69; Suicer, *s. vv.* ἀνάγνωσις, περικοπή; and for the lectionary use of this Epistle see Matthäi, *N. T.*, iii. pp. 16, 497.

5. *non est simile ut*, &c.] 'It is a different matter for the Apostle to display condescension when he is writing to Churches and on affairs of importance.' Card. Pitra prints *verisimile* after Rab., but without MS. authority; *potius se* which he edits for *potuisse* in l. 11 is also unsupported.

10. *superius dixi*] Cf. p. 261.

nam particulatim interpretantes epistolam aliquid amplius inuenire poterimus.

Paulus uinctus Iesu Christi.

in praesenti negotio uel maxime est demirandum de apostolica prudentia, quoniam scripsit quidem et ad alios plures cum esset in uinculis, sicut ex ipsis epistolis id perspicere est possibile, et maxime in ea epistola quam [ad] Ephesios scripsisse uidetur; nullo uero in loco 'uinctum' se in praefatione cum nomine suo posuit, inquiens *Paulus uinctus*. hoc uero in loco neque 'seruum' neque 'apostolum' se dixit, sicut erat ei consuetudo scribendi; sed [quia] de specialibus negotiis scribebat ad eum et de illis quae in potestate ipsius Philemonis posita erant, hoc sibi magis dicere arbitrans, ut non auctoritate apostolica abusus imperare ei ex tali praesumptione uideretur. sed illud magis proponendum esse censuit, quod et ualde suadere poterat Philemonem, cogitantem quia non magnum esset tam uilissimum praebere ei uiro qui pro aliorum salute habetur in uinculis cum et liceret ei si uoluisset ista minime pati; sicut ipse

5 quo (*for* quoniam) *H r* 6 quod (*for* id) *C H r*: *see note* 6 *sq.* possibile... uidetur *om r* | ad *om C H* 11 quia *om C H r* | spiritualibus (*for* spec.) *l* 12 potestatibus *r* 13 arbitraris *C H* 15 quod ponendum (*for* propon.) *r* 16 Philemonem cogitantemque n. m. et *C H* Philemone cogitante n. m. esse *r* | uilissimam *C H* uilissima *r* 17 habebatur *l* 18 quod et licere *C** cum et licere *C* (*corr*) *H*

1. *aliquid amplius*] Th. seems to have had before him the closing words of Chrysostom's prologue: τοσαῦτα γὰρ ἤδη κερδάναντες, πλείονα κερδανοῦμεν ἀπὸ τῆς ὑφῆς. Most of his points however are distinct from those of his friend and predecessor.

4—17. *in praesenti...in uinculis*] Summarized by Lanfranc and by R. of B.

6. *ex ipsis epistolis*] See *e.g.* Eph. iii. 1, iv. 1; Phil. i. 13; Col. iv. 18.

Quod (see vv. ll.) is found in Rab. as well as in the MSS.; but it is so clearly corrupt that I have ventured to substitute *id*, with which *quod* might easily have been confounded.

8. *nullo uero in loco*, &c.] 'Only the Ep. to Philemon opens with the superscription Παῦλος δέσμιος.' S. Jerome had anticipated this remark: "in nulla epistola hoc cognomine usus est, licet in corpore epistolarum, ad Ephesios uidelicet et Philippenses et Colossenses, esse se in uinculis pro confessione testetur."

10. *neque seruum*] As in Phil. i. 1 (Παῦλος καὶ Τιμόθεος δοῦλοι).

neque apostolum] As in Eph. i. 1, Col. i. 1 (Π. ἀπόστολος).

13. *ut non auctoritate*, &c.] Cf. Walafrid. Strab. *ad h. l.*: "non dicit 'apostolus,' quod est nomen dignitatis; sed 'uinctus,' quod est nomen humilitatis; quia non imperat, sed orat."

15. *quod et ualde suadere*, &c.] Chrys.: τὸ ἀξιόπιστον ἐντεῦθεν δεικνύς. Thdt.: ἀξιόχρεων διὰ τῶν δεσμῶν κατασκευάζων τὴν αἴτησιν. Hier.: "necessaria auctoritas uinculorum."

quodam in loco dicit: *nam cum essem liber ex omnibus, omnibus me feci seruum, ut plures lucrifaciam.*

et Timotheus frater.

et in hanc partem iusta ratione debet laudari Paulus, quod in speciali epistola non dedignatur Timotheum sibi inscribendo associare.

Philemoni carissimo cooperario nostro.

†'cooperarium' uocat ea ratione qua erga sanctorum obsequia sollicitudinem impendebat, non minima conferens illis quibus euangelii fuerat iniuncta praedicatio.* sic ad Philippenses scribens dicit: *benefacitis communicantes tribulationi meae;* 'communicationem' uocans illa ratione qua in uinculis posito ea quae ad usus cotidianos necessaria esse ei uidebantur idem miserint.

et Affiae carissimae.

'συνεργὸς' δὲ τῷ περὶ τὴν τῶν ἁγίων ἐσπουδακέναι θεραπείαν, οὐ μικρὰ συμβαλλόμενον τοῖς τὸ εὐαγγέλιον κηρύττειν ἐγκεχειρισμένοις.

1 hominibus (*for* omnibus [2°]) *C* r* 2 seruum feci *H* 7 cooperatori *r* 10 si (*for* sic) *r* 13 necessarie *C H* necessario *r* | ei esse *H* | id (*for* idem) *r* 15 et Affiae...existimauit (*p.* 271, *l.* 9) *om r* 16 sq. Coisl. 204, 232 a [Cr. vii. 104, Fr. 159] θεόδωρος. συνεργὸς δέ, κ.τ.λ.

1. *quodam in loco*] 1 Cor. ix. 19 (Vulg., nearly).

5. *non dedignatur T.*, &c.] Cf. Chrys.: ὅρα Παῦλον τὸ ταπεινόν· καὶ Τιμόθεον παραλαμβάνει πρὸς τὴν ἀξίωσιν.

7. *carissimo cooperario*] *Am.*, "dilecto adiutori;" *Fuld.*, "dilecto et adiutori;" *Clarom.*, "carissimo fratri et adiutori;" Hier., "dilecto et cooperatori" (see vv. ll.).

8. *ea ratione qua*, &c.] Th.'s point seems to be that the epithet συνεργός does not mark Philemon as an officer of the Church; cf. II. p. 258, l. 2. Ambrstr. states this in express terms: "quamuis autem clericus non fuerit Ph., tamen intererat ecclesiasticis necessitatibus causa deuotionis; unde 'participem' hunc dicit 'laborum.'" According to both commentators, the true explanation of συνεργός is to be found in verses 5—7.

Chrys. and his followers assign reasons for the use of this epithet in the forefront of the Epistle; *e.g.* Oec.: εἰ συνεργός, δώσει τὸν δοῦλον πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ εὐαγγελίου.

11. *benefacitis*, &c.] Phil. iv. 14. *Benefacitis* is apparently a slip for *benefecistis*. For the explanation of συγκοινωνήσαντές (l. 12 sq.) see I. pp. 250, 251.

15. *Affiae*] I print this name according to the orthography of the MSS., which seems to represent the form Ἀφφίᾳ. Bp Lightfoot remarks (p. 373):

Paulus equidem non solum marito in suis scriptis iungit uxorem, sed et aequum eis salutationis tribuit officium, †'carissimam' eam uocans, sicuti et illum 'carissimum'; eo quod nulla in parte secundum rationem pietatis differentiam uult esse inter uiros interque mulieres.* nam istius temporis homines propemodum omnes in crimine uocandos esse existimant, modo si audierint nomen caritatis. apostolus uero non sic sentiebat; sed contrario, ut ego opinor, †in illis hanc nuncupationem esse aptissimam cognoscebat in quibus turpitudo passionis inesse minime poterat,* eo quod illi qui passionibus seruiunt non sunt in uera caritate; hos uero scit iusta ratione esse in caritate, qui non passionis contemplatione exequuntur affectum.

καὶ ὥσπερ 'ἀγαπητὸν' ἐκεῖνον ἐκάλεσεν, οὕτως καὶ ταύτην, ἅτε δὴ μηδὲν διαφέρειν κατὰ τὴν εὐσέβειαν ἀνδρῶν τὰς γυναῖκας ἡγούμενος.

ἠγεῖτο δὲ ταύτην ἐπ' ἐκείνων ἁρμόττειν τὴν προσηγορίαν, ἐφ' ὧν πάθους αἰσχρότης οὐκ ἐμεσίτευσεν.

13 sq. Coisl. 204, *l. c.* [Cr. vii. 105, Fr. 159] *θεόδωρος. καὶ ὥσπερ, κ.τ.λ.*

'In Theod. Mops. (Cramer's *Cat.* p. 105) it becomes 'Αμφία by a common corruption." The MS. of the catena, however, has distinctly 'Απφίας in Th.'s comm., although in the text (Cr. p. 104, where a comment from Chrys. immediately follows) it gives 'Αμφίᾳ.

1. *iungit uxorem*] So Chrys.: *ἐμοὶ δοκεῖ σύμβιον εἶναι τούτου.* Thdt.: *συνάπτει δὲ αὐτῷ τὴν ὁμόζυγα.* Cf. Bp Lightfoot (p. 372): "it is a safe inference from the connexion of the names that Apphia was the wife of Philemon." Pelag. is half disposed to accept *τῇ ἀδελφῇ* (the reading he follows; see next note) in a literal sense: "A. uero soror uel coniux creditur," a remark repeated by Primasius.

2. *carissimam eam uocans*] Th., therefore, with the Peshito (ed. Schaaf, but cf. Tisch.) and the Gk. commentators read *τῇ ἀγαπητῇ*. Of the Latin authorities *Clarom.*, *Am.*, Hier., have "sorori;" *Fuld.*, Ambrstr., Pelag., Vulg.[clem.], "sorori carissimae."

3. *eo quod nulla in parte*, &c.] Cf. *supra*, p. 265, l. 7, note; and compare the remark of S. Jerome: "illud quod ad Galatas scribens apostolus ait [Gal. iii. 28]...etiam in hoc loco perspicuum est; inter duo quippe uiros et apostolicos... medium Apphiae nomen inseritur, ut tali ex utroque latere fulta comitatu, non uideatur ordinem sexus habere sed meriti."

5. *istius temporis homines*] "The men of this present time;" cf. Lightfoot, p. 399. Of *iste* in this sense instances will be found above, *e.g.* pp. 190, l. 9, 203, l. 12.

7. *apostolus uero non sic*, &c.] See on 1 Tim. v. 2 (II. p. 152); and cf. Thdt. *ad h. l.*: *θαυμαζέτω δὲ μηδείς, εἰ καὶ προσπίπτουσιν νῦν τινὲς τῷ προσρήματι τούτῳ. οἱ γὰρ κακῶς κεχρημένοι τῷ πράγματι, τῇ προσηγορίᾳ τὴν λοιδορίαν προσῆψαν· πάλαι δὲ σεμνὸν τὸ ὄνομα καὶ ἀξιέπαινον ἦν.*

et Archippo commilitoni nostro.

†filium indicat Philemonis quoque et Affiae,* quem et 'commilitonem' uocauit ea ratione qua in fide erat ei communis. ostendunt uero scripta antepositum esse maritum uxori, non secundo in loco uxores esse a maritis existimans, maxime si erga pietatem plus fuerint mulieres sollicitae ; sed ut naturae ordinem custodierit. ex quibus memoratus est post mulierem etiam Archippum, qui utique uir erat et non mulier, honorem et autem aequum illis tribuit ob pietatis communionem, memoriam eorum similiter faciens ; ordinem uero naturae immobilem reliquit, primum memorans maritum, deinde uxorem, et tunc filium. et post hoc adicit :

et ei quae in domo tua est ecclesia.

nec ceteros qui pertinebant ad eos fraudauit salutatione, sed

---

υἱῷ αὐτοῦ λέγει, τοῦ τε Φιλήμονος καὶ τῆς Ἀπφίας.

8 qui utique...effectus (*p.* 281, *l.* 16) *is wanting in H* : *see note on l.* 7 | uir *om C** 9 et *om C* (*corr*) 13 eam (*for* ei) *C* 15 Coisl. 204, *l. c.* θεόδωρος· ἄλλος φησίν· υἱῷ, κ.τ.λ. | Ἀμφίας edd.

2. *filium indicat Ph.*] In this not unreasonable conjecture Th. appears to stand alone ; Chrys. is content to characterize Archippus as ἴσως φίλον.

3. *commilitonem uocauit*, &c.] It is singular that Th., if he identified Archippus the son of Philemon with the Archippus of the Ep. to the Colossians, should not have explained συστρατιώτης in reference to ministerial work (cf. Phil. ii. 25). The identification is expressly made by Chrys., who adds : δοκεῖ μοι οὗτος καὶ εἶναι τῶν ἐν κλήρῳ κατειλεγμένων, and by Thdt.: ὁ δὲ Ἀ. τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν ἐπεπίστευτο· περὶ τούτου γὰρ Κολασσαεῦσιν ἔγραψεν. Cf. I. p. 311, l. 17, note.

5. *existimans*] Sc. *apostolus*.

6. *ut naturae ordinem*, &c.] For another explanation see p. 269, l. 3, note.

7. *post m. etiam Archippum*] In the Cod. Harl. fol. 190 *b* ends with these words, fol. 191 *a* beginning ...*tus ut non solum*, &c. (*infra*, p. 281, l. 16). Three leaves have apparently been lost between foll. 190, 191. See above, p. 266, l. 1, note.

13. *et ei...ecclesia*] So the Gk. (τῇ κατ' οἶκόν σου ἐκκλησίᾳ) ; the Latin versions have "et ecclesiae," &c.; cf. p. 271, l. 13. *Eam* (see vv. ll.) is perhaps a translator's error, arising from the proximity of the accusatives in l. 11 sq.

14. *ceteros qui pertinebant*, &c.] All the Gk. commentators understand by 'the Church in thy house' Philemon's *familia* of baptized slaves ; cf. *e.g.* Thdt.: πᾶσαν τὴν οἰκίαν...ἐκκλησίαν ὡς εὐσεβείᾳ λαμπρυνομένην· ἵνα καὶ οἱ οἰκέται τῆς ἀποστολικῆς ἀξιωθέντες τιμῆς, συνεργοὶ τῆς παρακλήσεως γίνωνται. Comp. Th.'s explanation of the same phrase in Col. iv. 15 (I. p. 310) ; and see Suicer, *s. v.* ἐκκλησία (I. 1051). Ambrstr., who, both in Colossians and in Philemon, has the rendering " domestica eius ecclesia," remarks upon

in ipsa praefatione etiam eos connumerandos esse censuit, eo quod et illorum sit memoratus; custodiens uero et de illis suum ordinem, non solum quia post illos memoriam fecit, sed quia nec nominatim ceteros dixit. sed una uoce omnes pariter credidit significandos, maxime cum euidens sit quia non a ratione qua serui sunt infirmiores dominis secundum rationem sunt pietatis; e contrario uero multis dominis serui meliores secundum propositum fidei sunt reperti. sed nonnihil his curiose dicendum esse existimauit, custodiens uero et illis quam decebat sequentiam; sicut enim maritum ante uxorem dixit et parentes ante filium, sic post dominos etiam ceterorum memoratus est qui in familia haberi qualibet ratione existimabantur. et non dixit 'domui tuae,' sed *ecclesiae quae est in domo tua*, ostendens quoniam ecclesiam esse existimat domum in qua omnes fideles haberi uidentur, et ita dignos eos existimabat suorum esse scriptorum quasi qui ecclesiae locum retinerent. nec enim multitudinem uirorum Paulus ecclesiam esse definit, sed propositum illorum qui pie in idipsum conueniunt. nam et in circensibus et in theatris est multitudinem praespicere hominum confluentium, sed tamen non poterit dici illa multitudo ecclesia Dei, propter arbitrii prauitatem eorum qui illo confluxerunt. ecclesia uero Dei uocatur etiamsi duo uel tres tantum

3 quae (*for* quia) *C** quod *C* (*corr*) 9 custodit uero apostolus ordinem (*for* custodiens...sequentiam) *r*: *cf. l.* 2 sq. 11 dominis *C* 12 eorum (*aft* familia) *add r* | habere *C* 15 habere *C r* | ista (*for* ita) *C** 16 ecclesiam *C*

Col. *l. c.*: "tam enim deuota uidetur fuisse [Nymphae domus], ut omnis domus eius signo titulata esset crucis;" on Rom. xvi. 11 (where however a different phrase is used) he takes another view: "Aristobulus iste congregator fuisse intellegitur fratrum in Christo." The latter interpretation seems to have commended itself to S. Jerome *ad h. l.*; but his exposition is not clear. Lanfranc cites *nec ceteros...salutatione.*

1. *connumerandos*] Rönsch, *Itala*, p. 186.

3. *sed quia nec nominatim*] Chrys. has another reason to give: *εἰ μὲν γὰρ ὀνομαστὶ εἶπεν, ἴσως ἂν ἠγανάκτησεν* [*ὁ δεσπότης*]...*τὸ γὰρ τῆς ἐκκλησίας ὄνομα οὐκ ἀφίησιν τοὺς δεσπότας ἀγανακτεῖν, εἴ γε συναριθμοῖντο τοῖς οἰκέταις· καὶ γὰρ ἡ ἐκκλησία οὐκ οἶδεν δεσπότου, οὐκ οἶδεν οἰκέτου διαφοράν.*

16. *nec enim multitudinem*, &c.] Cf. I. p. 139, l. 19, note; II. p. 131, notes; and the patristic parallels collected by Suicer, *l. c.* (p. 1059).

18. *in circensibus*]=*ἐπὶ τῶν κιρκησίων* (Epictet., see lexx.) *s. ἱπποδρομιῶν* (Chrys. *hom. in Eutrop.*: *ποῦ ὁ τῆς πόλεως θόρυβος καὶ αἱ ἐν ἱπποδρομίαις εὐφημίαι καὶ τῶν θεατῶν αἱ κολακεῖαι;*).

22. *etiamsi duo uel tres*, &c.] Comp.

intuitu pietatis in idipsum conuenerint, eo quod uerum est quod a Domino dictum est: *ubi fuerint duo aut tres in nomine meo, illic sum in medio eorum.* et quia ceteros in praefatione epistolae credidit illis adiungendos, non modicum ei auxilium ad praesens confert argumentum; si enim fidei communio tantam fiduciam praebebat illis ut et coniungerentur suis dominis, iustum erat et Onesimum de cetero affectuose uidere, qui propositi sui communione hisdem se exequendam sollicitudinem susceperat.

gratia uobis et pax a Deo patre nostro et domino Iesu Christo.

haec quidem sunt quae et ex praescriptione discere possunt hi qui cum sollicitudine scripta discutiunt. uideamus autem et illa quae sequuntur. incipit autem in illam epistolam quam ad Philemonem scripserat hoc modo:

gratias ago Deo meo.

a gratiarum actione incipit scribere, agens pro illis gratias Deo, sicuti et in multis epistolis id fecisse uidetur. ut autem non uideretur nunc contemplatione litterarum gratias agere pro eo, optime adicit:

semper memoriam tui faciens in orationibus meis.

inquit: 'in orationibus meis memor sum tui et gratias pro

8 idem (*for* hisdem) *r* | exsequendum *C r* 10 *sq.* haec quidem...hoc modo *om r* 15 illo (*for* illis) *r* 20 in or. m. inquit *r*

Tert. *de exh. cast.* 7: "ubi tres, ecclesia est, licet laici."

1. *intuitu pietatis*] Cf. II. p. 10, l. 14, note. The exact phrase is cited by the lexx. from Modestinus.

2. *ubi fuerint*, &c.] S. Matt. xviii. 20, cited apparently from memory, since συνηγμένοι ("collecti," "congregati") finds no place; comp. a similar omission in S. Ambr. *de myst.* 5 (Migne *P. L.* 16, 414). The translator has followed the O. L. in writing *fuerint* for "sunt" (εἰσίν).

7. *qui propositi*, &c.] 'Who by sharing the Christian character had pledged himself to the zealous discharge of his duty towards his master.' Or should we read *hisdem se exaequandum sollicitudine?* See vv. ll.

16. *sicuti et in multis ep.*]. Cf. I. pp. 120, l. 4, note, 201, l. 7, 255, l. 9; II. p. 42, l. 22.

17. *contemplatione litterarum*] 'Because he happened to be writing;' 'on occasion of this letter.'

19. *semper memoriam*, &c.] Th. connects *del* with μνείαν σ. π., rather than with εὐχαριστῶ. S. Jerome finds himself unable to decide between the two constructions: "ambigue uero dictum utrum gratias agat Deo suo semper, an memoriam eius faciat in orationibus suis semper. et utrumque intellegi potest."

te ago Deo.' et causam ipsam indicans pro qua gratias agit Deo, ne uideretur absolute donans id dicere:

audiens (inquit) *caritatem tuam et fidem quam habes ad dominum Iesum Christum.*

et unde hoc cognouisti? incertum esse uidetur, si non donans ei ista Dominus, eo quod caritas et fides quae in Dominum est in propositu animae habetur. 5

et in omnes sanctos.

ex hoc ergo et illud cognoscitur; nam erga sanctos caritas in operibus demonstrata affectum quem erga Deum habens comprobat. unde et optime adicit: 10

ut communicatio fidei tuae perfecta fiat in cognitione omnis bonitatis quae in nobis est in Christo Iesu.

5 cognouistis *C** cognouisset *r* | uideretur *r* 6 donans ei ista dicis *C* donata ei ista a domino essent *r* 7 prepositu *C** propositum *r* 10 habet *C* (*corr*): habes *r l* 11 adiecit *l*

3. *ad dominum I. Chr.*, &c.]=πρὸς τὸν Κύριον Ἰ. [+Χριστόν?], καὶ εἰς, κ.τ.λ. Vulg., "in domino Iesu [+Christo, *Clarom.*] et in omnes sanctos." Cod. Boern. agrees with our translator in varying the preposition ("ad dominum...in omnes sanctos").

5. *si non donans*, &c.]="si non donasset D.," "nisi donante Domino." Th. means to say: 'Faith and love towards Christ are among the secrets of the heart, which the Searcher of hearts only knows. Was then S. Paul's knowledge of Philemon's faith and love derived from direct revelation? So we should be compelled to conclude, but for that which follows' (l. 8, cf. l. 9, sq.).

9. *ex hoc...adicit*] Cited by Lanfranc; see vv. ll.

erga sanctos caritas] S. Jerome, who supposes that πίστις as well as ἀγάπη is here said to have been exercised towards the saints, enquires: "quomodo eandem fidem in Christo Iesu habere quis possit et in sanctos eius?" and answers the question by virtually admitting that the faith which may be reposed in the saints is different in kind from that which rests in God. Thdt. improves upon Th.'s exposition by referring πίστις to Christ only and ἀγάπη to the Saints: μανθάνω γὰρ ὅσην μὲν ἐδέξω πίστιν περὶ τὸν σεσωκότα δεσπότην· ἡλίκην δὲ ἔχεις ἀγάπην, καὶ ὅσης ἀξιοῖς θεραπείας τοὺς τὰ θεῖα περὶ πολλοῦ ποιουμένους.

10. *affectum quem*, &c.] Cf. Thpht.: ὀφείλεις καὶ τὸν Ὀνήσιμον ἀγαπῆσαι, πιστὸς γάρ, ἵνα καὶ τὸν κύριον φανῇς ἀγαπῶν.

12. *perfecta*] The Latin versions have "manifesta" or "euidens," reading ἐναργής. Cf. S. Jerome: "in Graeco melius habetur 'efficax,' ἐνεργής enim proprie transferri potest efficax siue operatrix; ut non solum fidem uobis et caritatem in Deum et in sanctos eius sufficere posse credamus, sed id quod credimus opere compleatur." *Cognitione*; O. L. and Vulg., "agnitione," "agnitionem." *Bonitatis* (ἀγαθοῦ); Vulg., "boni." *Quae in nobis est*; so Thdt.: Chrys. wavers

nam quod dixit [*ut* non causam dixit], sed illud quod sequitur consuete posuit, sicut est et illud quod dictum est: *ut iustificeris in sermonibus et uincas dum iudicaris.* uult enim dicere quoniam 'fides tua—nam communionem fidei credulitatem dicit—quae in ipsis probatur operibus; ex quibus omne bonum erga sanctos facere properatis contemplatione domini Christi.' et iterum illud resumit, quasi quia et magnum sit et dignum ut multae gratiae pro eo agantur:

gaudium habeo multum et consolationem super caritate tua, quoniam uiscera sanctorum requiem inuenerunt per te, frater.

1 *sq.* nam quod...frater (*l.* 10) *om r* | ut non c. d. *om C* | ut (*for* sed) *C* (*corr*) 3 cum (*for* dum) *C* (*corr*) 4 communicationem (*for* communionem) *C* (*corr*) 7 resumpnit *C**

between ἡμῖν and ὑμῖν, and so do the Latin authorities.

1. *'ut' non causam dixit*] These words have clearly fallen out through homoeoteleuton aided by their intrinsic difficulty. For other instances of the same remark in this comm., see I. pp. 44, l. 4, note, 98, l. 20, note; II. pp. 84, l. 7, 195, l. 1.

2. *ut iustificeris*, &c.] Ps. li. (l.) 6; the translation is that of the Vulg., omitting "tuis" and substituting *dum* for "cum;" the latter variation was noticed by Sabatier in the Mozarabic Breviary. Cf. I. p. 54, l. 9, note. On the ecbatic use of ὅπως in this citation cf. Thdt. *ad l.*: τὸ τοίνυν ὅπως οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα αἰτίας δηλωτικόν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἥμαρτον ἢ αὐτὸς ὁ Δαβὶδ ἢ ὁ λαὸς μετὰ ταῦτα ἵνα ὁ θεὸς δικαιωθῇ, ἀλλὰ τοὐναντίον, καὶ τῆς ἁμαρτίας ὑπὸ τούτων γενομένης, τοῦ θεοῦ τὸ δίκαιον ἀναδείκνυται.

4. *nam 'communionem,'* &c.] I.e. by κοινωνία πίστεως S. Paul here means simply 'the faith which Philemon possessed in common with himself;' and he asserts that this faith in Christ had approved itself by becoming operative (ὅπως ...ἐνεργὴς γένηται) towards Christians in acts of charity. If this is Th.'s line of interpretation, *quae* (l. 4) must either be an interpolation, or an error for *quia*, by which the translator may have intended to take up *quoniam* after the parenthesis.

Or we might punctuate: "'quoniam fides tua' [*sc.* perfecta fit, &c.]. nam 'communionem fidei' credulitatem dicit quae," &c. The phrase ἡ κοινωνία, κ.τ.λ. will thus be explained to mean 'faith manifested in distribution to needy brethren,' as in Heb. xiii. 16, where Th. comments: κοινωνίαν...διὰ τὸ περὶ ὁμοπίστους γίνεσθαι. Thpht. *ad h. l.* offers both these interpretations as alternatives: 'ἡ πίστις σου ἣν κοινὴν ἔχεις ἡμῖν'...ἢ κοινωνία[ν] πίστεως τὴν ἐλεημοσύνην καλεῖ, ὡς ἀπὸ πίστεως πολλῆς γενομένην.

5. *in ipsis probatur operibus*] Cf. Chrys.: οὕτως γὰρ ἡ πίστις γίνεται ἐνεργής, ὅταν ἔργα ἔχῃ.

6. *properatis*] The sense requires *properas;* the error is probably due to the haste of the translator.

9. *gaudium habeo multum*] = χαρὰν ἔχω πολλήν (?). Cf. the comm. (p. 275, l. 1). Chrys. has χαρὰν γὰρ ἔχομεν καὶ πολλήν· Thdt., χάριν γὰρ πολλὴν ἔσχον, but with the comm.: πολλῆς γὰρ ἐμπίπλαμαι θυμηδίας. Oec. follows Chrys. nearly; Dam. and Thpht. read χάριν, but the latter expressly adds: τουτέστιν χαρὰν ἔχομεν. The Latin versions render

'iuste (inquit) delector pro quibus cum multo affectu semper obsequeris sanctos; ex quibus etiam sufficientem in meis tribulationibus consolationem inuenio, audiens intentionem studii tui.' haec dicens in laudem et exhortationem Philemonis, solet autem laus praeteriti temporis explicata alacriores eos facere in subsequentibus; unde adicit:

quapropter multam in Christo habens fiduciam praecipiendi tibi quod ad rem pertinet, prae caritate magis obsecro.

primum equidem non dixit: 'potestatem habeo praecipiendi,' sed, *fiduciam.* deinde non dixit: 'propter apostolatum,' neque 'ob illam dignitatem qua praeditus esse uideor,' sed *prae caritate*, quam erga omnes habebat; ut sit huiusmodi fiduciae uel causa ab ipso Philemone tributa. unde et in laudem et exhortationem eius adicit: *propter quod multam in Christo fiduciam habens*, et cetera; eo quod idem Philemon tale habens institutum et propositum praecipere eum sibi cum fiducia adhortabatur, quia nec possit aliquando postulationi eiusdem Pauli resultare. qui autem erga omnes sanctos sic liberalis est, numquam ob praesens negotium gratiam postulatam dare pigebit. 'itaque tuum propositum et caritas quae erga omnes sufficiens est fiduciam mihi praebere ut et praecipiam de quibus

6 *sq.* unde...obsecro *om r* 8 prae caritatem *C** per car. *C* (*corr*) *r* propter car. *l* 15 Philemonem talem *C* 17 quae (*for* quia) *C* 18 resistere (*for* resultare) *r* | enim (*for* autem) *l* 21 praebet *r*

"gaudium ... habui" or "habuimus." Ἔχω appears only in a solitary cursive, Lambeth 1182 (Scrivener, *Cod. Aug.* pp. lv. 520). *Requiem inuenerunt*; Latin versions, "requieuerunt."

7. *quapropter*] So Ambrstr.; Vulg., "propter quod" (cf. *infra*, l. 14). The Latin versions add "Iesu;" and for *praecipiendi, prae*, they give "imperandi," "propter." *Per* (l. 8, *vv. ll.*) is a mere correction of the scribes, to save the grammar. For *prae* with acc. cf. Rönsch, *Itala*, p. 412.

9. *non dixit 'potestatem'...habebat*] Cited by Lanfranc.

11. *prae caritate*, &c.] Th. regards the words διὰ τὴν ἀγάπην as referring to the love displayed by Philemon (vv. 5, 7). S. Paul means: 'the proofs of thy love which have already been afforded encourage me to ask this favour on the score of charity rather than to demand it in the name of holy obedience.'

13. *unde et in laudem*, &c.] Cf. Chrys.: 'παρρησίαν ἔχων,' ὅπερ μέγαν δεικνύντος ἦν τὸν Φιλήμονα· τουτέστιν, 'παρρησίαν ἡμῖν ἔδωκας σύ.'

18. *qui autem ... pigebit*] Lanfranc; see vv. ll.

conuenit. ego uero hoc non facio, sed *obsecro magis.*' deinde et ad uerecundiam eum inuitans:

talis cum sim qualis sicut Paulus senior.

tantam uim habebat sola Pauli nuncupatio. quid enim non expressit magnum et demiratione dignum in uoce hac qua dixit 'Paulum'? nam omne quodcumque summum bonum intellegi poterat, hoc erat in Paulo. et quod adiecit 'seniorem,' non absolute eum ad reuerentiam inuitauit, aetatis suae memorans longaeuitatem, sed uoce 'Pauli' etiam illud ipsud faciens uenerabile; qui enim 'seniorem' audit, Paulum scire poterat eo quod longo tempore pietatis studio inoleuerit, et multa fuerit hac de causa passus. inchoauit enim praedicare euangelium cum adhuc esset adolescens; occurrit uero in senectutis aetatem semper Christo in passionibus persistens. unde ne per aetatem eum absolute uideretur suadere, optime adiecit:

nunc autem et uinctus Iesu Christi.

solum hoc non dicens: 'erubesce senectutem et canitiem in uinculis connutritam, et aetatem sic longam in passionibus illis quae pro Christo sunt educatam.' et quia multis ex causis eundem ad reuerentiam inuitauit, ad propositum recurrit:

obsecro te pro meo filio.

3 sis (*for* sim) *r* 9 uoci *C** | ipsum *C* (*corr*) *r* 10 uenerabilem *C* | Paulus *r* 13 adesset (*for* adh. esset) *C** 14 in (*bef* Christo) *add r* 15 nec (*for* ne) *C* r* 17 non *om C* (*corr*) 19 *sq.* et quia...faciens (*p.* 281, *l.* 5) *om r*

3. *talis cum sim qualis*, &c.]=τοιοῦτος ὢν ὡς. Latin versions, "cum sis talis ut." For *senior* (πρεσβύτης) they have "senex."

4. *sola Pauli nuncupatio*] Thdt.: βλέπε τίς ὁ αἰτῶν· ἀρκεῖ δὲ ἡ τοῦ ὀνόματος μνήμη καταιδέσαι καὶ τὸν λίαν ἀντίτυπον. Oec.: ἤρκει δὲ αὐτὸ τοῦτο μόνον πρὸς τὸ πεῖσαι. On Th.'s admiration of S. Paul see I. p. lxvii.

6. *nam omne...inuitauit*] Cited by Lanfranc, freely.

10. *qui enim 'seniorem' audit, P.*, &c.] 'In such a man old age is venerable, not simply for its own sake, but still more on account of the long course of Christian service and suffering which it implies.' The other commentators think only of the age of the Apostle as in itself adding strength to his appeal; e.g. Thdt.: αἰδέσθητε Παῦλον, αἰδέσθητέ μου τὸ γῆρας, αἰδέσθητε τὰ δεσμὰ ἅπερ ὡς κῆρυξ τῆς ἀληθείας περίκειμαι.

18. *connutritam*]=συντρεφομένην.

21. *pro meo filio*]=περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου. So O. L. and Vulg.$^{clem.}$; Hieron., *Am.*, *Fuld.*, more precisely, "de meo filio."

sufficiens erat et hoc persuadere Philemonem, eo quod filium suum esse dixerit illum pro quo fecit obsecrationem. et ut ne uideretur absolute 'filium' nominasse, nulla existente causa, adicit:

quem genui.

et ipsius generationis modum explicans:

in uinculis meis.

'si enim eos qui cum dolore partus progeniti sunt amoris dignos exhibet ratio naturalis, intellege uinculorum dolorem in quibus positus eundem pietate progenui.'

Onesimum.

bene primum dixit propositi eius mutabilitatem, et sic posuit nomen, eo quod sciret non bene habere de eo Philemonem propter pristinam propositi eius prauitatem. et cum memoratione eius statim eius copulat mutabilitatem, inquiens:

qui dudum tibi inutilis fuit.

nam adiectio *dudum* alterum esse hunc ostendit ab illo qui dudum fuerat. deinde et manifestius hoc idem dicit:

nunc autem et tibi et mihi utilis.

demiratione dignum est quoniam inprimis dixerit †*tibi*, deinde

14 mutabilitatem (*for* prau.) *l* | commemorationem *C** post comm. *C* (*corr*) 16 aliquando (*for* dudum) *l*

5. *quem genui*] Cf. 1. p. 69, l. 16 sq.

7. *in uinculis meis*] *Meis* (μου) is omitted by the Latin versions.

12. *bene primum...prauitatem*] Lanfranc; see vv. ll.

sic posuit nomen] Chrys.: καὶ τότε τὸ ὄνομα· οὐ μόνον γὰρ τὸν θυμὸν ἔσβεσεν, ἀλλὰ καὶ ἠσθῆναι πεποίηκεν. Oec.: προκαταστείλας τὸν θυμὸν αὐτοῦ, οὕτως ἐξονομάζει τὸ ὄνομα.

13. *non bene habere de eo*] οὐ καλῶς ἔχοντα περὶ ἐκείνου (πρὸς ἐκεῖνον).

14. *cum memoratione*, &c.] Thdt.: ἀνέμνησεν τῶν παλαιῶν, ἀλλ' εὐθὺς καὶ τὴν μεταβολὴν ἔδειξεν.

16. *dudum*]=ποτέ. Cf. Eph. ii. 11. The Latin versions have "aliquando" or "quondam."

17. *nam adiectio 'dudum,'* &c.] Lanfranc: "adiecto [adiectio?] *aliquando* alium esse hunc ostendit ab illo qui dudum." Similarly R. of B. *Alterum... ab illo*=ἕτερον (ἑτεροῖον) ἐκείνου.

20. *inprimis...propositi eius*] Lanfranc, R. of B.; see vv. ll. With Th.'s characteristic treatment of this point of order comp. the comments of Chrys. (εἰ γὰρ Παῦλῳ χρήσιμος...πολλῷ μᾶλλον τῷ δεσπότῃ), Thdt. (οὐ γὰρ μόνον σοί, φησίν, εὔχρηστος νῦν, ἀλλὰ καὶ ἐμοί), Ambrstr. ("idoneum ex inutili factum tam saecularibus quam

posuerit *et mihi;* ut non uideatur alienum seruum subtrahere ab eius domino. nam quod dixit *tibi,* contemplatione obsequii dixit; *mihi* quod autem dixit, secundum correctionem propositi eius.* et quidem quantum ad ordinem pertinet negotiorum hoc primum fuerat effectum; nam Pauli exhortatio utilem eum [in] Philemonem et idoneum exhibuerat. sed et illud primum posuit, ostendens quoniam omne quod factum est ob illius lucrum factum est. unde et factum? id faciens, adicit:

quem remisi.

uolens ostendere quoniam illi obsequiorum causa sit utilis, sibi uero causa fidei dixerit tantum. 'quid ergo est quod pro illo te obsecro? non ut mihi concedas eum; misi eum ad te.' sed quid est quod postulas?

tu autem eum—hoc est uiscera mea—recipe.

'hoc solum postulo, quod affectuose eum et recipias et uideas.' *uiscera* autem sua nominans Onesimum sufficienter suasit Philemoni ut affectuose eum reciperet. oportet uero nec illum despicere. non dixit: '[ne] caede eum afficias, ne in

---

ἵνα μὴ δόξῃ τὸν ἀλλότριον οἰκέτην σφετερίζεσθαι, διὰ τοῦτο Coí, *εἶτα* ἐμοί· *'σοὶ κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν, ἐμοὶ κατὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ τρόπου.'*

3 correptionem (*for* correct.) *l* 5 in (*bef* Philem.) *om C* 11 quod (*for* quid) *C** 12 concedes *C** 18 ne *om C* | cedi (*for* caede) *C** 19 Coisl. 204, f. 233 a [Cr. vii. 107, Fr. 159] *θεόδωρος. ἵνα μή, κ.τ.λ.* 20 *μοί* (*for ἐμοί* [1°.]) edd.

diuinis obsequiis"), and S. Jerome ("tibi, inquit, soli [inutilis erat], non ceteris; nunc autem et mihi et tibi utilis"); to which add Bp. Lightfoot *ad l.* ("*καὶ ἐμοί.* An afterthought...this accounts for the exceptional order").

8. *id faciens*] "With the view of answering this question" [?].

11. *sibi uero...dixerit*] Sc. *utilem.*

14. *eum...recipe*] Latin versions, "illum...suscipe."

16. *uiscera autem sua,* &c.] With Chrys. and Thdt. Th. may have regarded *σπλάγχνα* as = *τέκνον* (v. 10); cf. the reading of the Peshito: ܐܝܟ ܕܠܒܒܐ ܕܝܠܝ. See however his exposition of Phil. i. 8 (I. p. 204), which suggests another sense—"the object of my tender affection." S. Jerome, who recognizes both meanings, prefers the latter here: "hoc est quod paulo ante dixi, uiscera significare internum cordis affectum et plenam ex animo uoluntatem ...alias autem omnes liberi uiscera sunt parentum."

18. *ne caede eum afficias*] Masters had the power of life and death over their slaves, down to the time of Hadrian; cf. Lightfoot, p. 387, note 6.

uinculis mittas.' nec enim existimabat Philemonem tale aliquid circa eum facere, quia existimabat quod recipere minime pateretur ob morum et propositi eius prauitatem. et extendens, quoniam etsi maiora aliqua a Philemone postularet non oportebat petitionem eius resistere, adicit:

quem ego uolebam apud me retinere.

'sic enim confido quod nihil ex illis quae ego gero te umquam poterit tristem facere.' et quia audaciae esse uidebatur ut alienum seruum absolute promitteret retinere, adicit:

ut pro te mihi ministraret in uinculis euangelii.

ut posuit non causam dicere, sed ut illud consuete explicaret quod sequi uidebatur; uult enim dicere: 'etiam etsi hoc fecissem, tuum erat lucrum ut is mihi ministraret; nam si tuus seruus ministraret mihi, mercedem utique pro tali facto tibi adquirebat, tibi lucra conferebat.' non autem dixit *pro te*, sed, 'pro tuo commodo,' quasi quia pro huius ministerio competenter apostolo si ministrasset, lucra quae ex hoc adquirebantur illius utpote domini esse uidebantur. ideo adiecit: *in uinculis euan-*

5 petitioni *C* (*corr*) 6, 7 ergo (*for* ego) *C* 10 unde (*for* ut) *C** 12 et (*aft* expl.) *add C* | uolens (*aft* dicere) *add C* (*corr*) 16 qui (*for* quia) *C* | petenter *C** | ab (*bef* apost.) *add C* 17 ei (*for* si) *C*

1. *nec e. existimabat ... quia*, &c.] Though there might have been reason to doubt Philemon's readiness to extend a cordial welcome to a runaway slave, S. Paul had no fears for the slave's personal safety. Chrys. points out that the Ap. has used an emphatic word: οὐκ εἶπεν 'ἀπόδεξαι'...ἀλλὰ 'προσλαβοῦ,' τουτέστιν· οὐχὶ συγγνώμης μόνον ἀλλὰ τιμῆς ἐστὶν ἄξιος.

6. *quem ego uolebam*, &c.]=ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν. *Ergo* is clearly a copyist's error; cf. *infra*, l. 7 (vv. ll.). All the Latin authorities agree with the Gk. text in expressing the pronoun.

10. *ut*] *Unde* is probably an error of transcription—*ut* has been changed into *ūñ*. On "*ut* posuit," &c. see above, p. 274, l. 1, note.

12. *uult e. dicere...pro tuo commodo*] Abridged by Lanfranc. With the remark of Th. comp. Oec.: εἰ γὰρ σύ, φησίν, χρεωστεῖς διακονεῖν, οὗτος δὲ ἀντὶ σοῦ τοῦτο ποιεῖ, σὸν ὄφελος τὸ γινόμενον.

15. *non autem dixit 'pro te'*]=οὐκ εἶπεν 'ἀντὶ σοῦ,' ἀλλ' ὑπὲρ σοῦ. A single cursive reads ἀντί (Tisch. *ad l.*). Thdt. treats ὑπέρ as equivalent to ἀντί: ἐβουλήθην τοίνυν ἀντὶ σοῦ τοῦτον λαβεῖν, ἵνα τῆς σῆς μοι διακονίας ἐκτίσῃ τὸ χρέος.

16. *competenter apostolo*] See vv. ll. The corrections seem to be required equally by the grammar and by the sense.

17. *illius*]=huius (l. 16), i.e. Philemonis.

gelii, [ut] utrumque significaret quoniam uolens tenuerit eum, debebatur autem ei huiuscemodi ministerium qui pro uniuersorum patiebatur salute; et quoniam non minimas mercedes ex tali officio adquirebat Philemoni, in tali uel maxime negotio Paulo constituto, si praestitisset ei suum seruum in ministerium. hoc autem dixit non retinere seruum uera uolens ratione, sed ostendens quoniam si hoc fecisset non conueniebat Philemonem indignari. tantum ergo interest ut nulla in suscipiendo Onesimo et praebenda ei uenia ambiguitas adnasceretur. tamen causam uolens dicere idoneam ob quam eum minime tenuerit, dicit:

sine consilio autem tuo nihil uolui facere, ut non quasi ex necessitate sit bonum tuum sed ex uoluntate.

'non uidebatur mihi esse iustum ut contra uoluntatem tuam eum retinerem qui ad te pertinebat. nam aequum esse existimo ut quodcumque bonum ex te fuerit factum pro tuo hoc impleatur arbitrio.' deinde quia tristem eum fuga serui ut moris est fecerat, sufficienter et pro hoc medere deproperat, dicens:

forsitan enim ideo recessit ad tempus, ut aeternum eum habeas, iam non seruum sed super seruum.

euidens est quoniam in fuga uersus est arbitrii sui prauitate;

1 ut *om C**

1. *ut utrumque significaret*] I. e. the phrase ἐν τοῖς δέσμοις τοῦ εὐαγγελίου looks two ways: (1) it justifies S. Paul's wish to retain Onesimus, seeing it was for the common good that the Apostle was undergoing the imprisonment in which he needed his services; (2) it suggests that Philemon himself would be the gainer if his slave were employed in such a work.

11. *ut non quasi*, &c.] So *Clarom.* and Hieron., but substituting "esset" for *sit*; Vulg., "uti ne uelut...esset." *Ex uoluntate* = κατὰ ἑκούσιον. So Aug.; O. L. and Vulg., "uoluntarium."

15. *ut quodcumque bonum*, &c.] Cf. S. Jerome *ad h. l.*: "quod autem necessitate bonum est non est bonum." And Pelag.: "notandum quod neminem uoluerit necessitate boni aliquid facere, ne mercedem amitteret."

17. *medere*] I. q. mederi. The lexx. give no instance of the active form.

18. *recessit ad tempus*] Latin versions, "discessit (Ambrstr., "secessit") ad horam;" the Vulg. adds "a te." For *eum habeas* the O. L. and Vulg. give "illum reciperes" (ἀπέχῃς); cf. *infra*, p. 281, l. 6, note. *Non seruum*, &c. *Ut* has been dropped, perhaps by an error of transcription. For *super s.* the Latin versions generally have "pro seruo," as if they had read ὑπὲρ δούλου. Jerome, however, followed by *Am.*, substitutes "plus seruo."

20. *euidens est quoniam*, &c.] Lanfranc, freely, ending "unde nec definitiue, sed dubitatiue dixit."

in fuga uersus est, &c.] Thdt.: ἀγαθῶν αὐτῷ, φησίν, αἰτία γέγονεν ἡ φυγή.

ex illis uero quae facta fuerant in praeteritum occasione accepta, dixisse uidetur hac de causa eum recessisse ut melior sui fieret. praebebat enim firmitatem uerborum eius exitus ipsius negotii; unde nec definitiue, sed adiecit *forsan*, haesitatione dictum suum non insuadibile faciens. intendendum uero est quoniam non dixit, 'ut habeas,' sed 'ut recipias;' non enim hoc dicit quoniam 'recessit ut de cetero habeas eum pro seruo, maiorem erga eum affectum ostendens'—nam ridiculum erat hoc de fugitiuo dicere seruo—sed 'ut recipias eum super seruum;' † hoc est, 'recipias eum non solum seruile obsequium tibi persoluentem, [sed etiam plus] quam serui solent suis dominis exhibere.' quod iure dicebat propter morum et propositi eius mutabilitatem.* quid autem uult esse quod dixit *super seruum?*

fratrem carissimum.

hoc est, 'fratrem ualde amantem te;' ut dicat quoniam 'etsi per fugam recessit, sed tanto melior sui est effectus ut non solum debitum tibi obsequium ut seruus cum omni fide persoluat, sed et sicut frater ualde amori tuo iunctus omnia pro te pati de cetero sit paratus.' et quia incertum erat si haec ita se haberent, confirmans dictum suum adicit:

ἀντὶ τοῦ· 'ἵνα αὐτὸν κομίσῃ, οὐκέτι δουλικὴν εὔνοιαν μόνον ἐνδεικνύμενον περὶ σέ, ἀλλὰ καὶ μείζονα ἢ κατὰ δοῦλον, διὰ τὴν τοῦ τρόπου μεταβολήν.'

11 sed etiam plus *om* C *r*: *cf. g* 15 te *om r* 16 sui melior *r* | affectus C* 21 Coisl. 204, f. 233 b [Cr. vii. 109] *ἄλλος φησίν· ἀντὶ τοῦ· ἵνα, κ.τ.λ.*

Thpht.: *μεταστρέφει Παῦλος τὴν φυγὴν ὡς πρὸς συμφέρον γενομένην.*

2. *melior sui*] Cf. II. p. 37, l. 15, note; *infra*, l. 16.

4. *haesitatione*, &c.] 'The modesty of the Apostle's *τάχα* wins assent.' Comp. S. Jerome: "pulchre autem addens *forsitan* sententiam temperauit; occulta sunt quippe iudicia Dei et temerarium est quasi de certo pronunciare quod dubium est...caute, timide, trepidanter, et non toto fixo gradu; ut si non posuisset *forsitan*, omnibus seruis fugiendum esset, ut apostolici fierent."

6. *non dixit 'ut habeas,'* &c.]=*οὐκ εἶπεν 'ἵνα...ἔχῃς,' ἀλλ' 'ἵνα ἀπέχῃς.'* Cf. Chrys.: *ἀντὶ τοῦ 'ἀπολάβῃς.'* Th. strangely passes over *αἰώνιον* (Jerome: "frater aeternus"); cf. I. p. lxx (*a*).

10. *hoc est, 'recipias...persoluentem'*] Cited by Lanfranc.

15. *amantem te*] A somewhat strange paraphrase of the passive verbal *ἀγαπητός*. Th. probably means, "one who deserves thy love because he will return it."

maxime mihi, quanto magis tibi et in carne et in Domino.

est quidem obscurum quod dictum est ob nimium compendium, eo quod apostolus saepe cupiens aliqua compendiose explicare obscuritate dicta sua inuoluit. 'testor autem Onesimo quoniam etiam tibi fuerit utilis'—post exhortationem et consilium quod a se acceperat. uult enim dicere quoniam 'si erga me talis extitit, mores suos demutans ita ut sponte uellet mihi omne obsequium seruile praebere; quemadmodum non erga te multo magis erit talis, cui et propter fidem utpote studioso pietatis caritatem persoluere debet, et sicut domino seruitium cum omni exhibere fidelitate.' haec enim dicit *in carne* quae 'secundum dispositionem.' 'carnem' uero frequenter apostolica dicta interpretantes significauimus, quia statum hunc temporalem qui in praesente uita habetur sic solet nuncupare.

si ergo me habes socium, recipe illum sicut me.

super omnibus dictis hoc uel maxime dicto persuadebat ei eo quod ei decebat, ut ob communem fidem uniuersa quae sibi adsunt communia esse omnibus fidelibus reputaret. quod prae ceteris etiam sibi utpote praedicatori et doctori dogmatum pietatis Dei ueri existimabat. 'si (inquit) communicas mihi secundum fidem et ad plenum existimas nobis omnia esse communia, recipe et hunc propter me.' non hoc dicit ut in ordine eum

3 se cupiens *C* 5 sibi (*for* tibi) *C* 6 acciperet *C* 9 studiose *H r* 11 est (*aft* quae) *add r* 12 erant (*aft* dispos.) *add C* (*corr*) | freq. uero carnem *r* 13 signifiuimus (*sic*) *H* 14 praesenti *r* praesentia (*om* uita) *l* 17 et quod edecebat (*sic*) *C* et quod edicebat *H*: *txt conj. Pitra* | hoc (*for* ob) *C* H* ad *r* 18 reputare *C* H* reputaretur *r*: *txt C* (*corr*) 20 mihi *om r* 22 et *om H*

2. *obscurum...ob nimium comp.*] Cf. I. p. 155, l. 1.

4. *testor Onesimo*] I. q. testimonium perhibeo Onesimo (*μαρτυρῶ δὲ τῷ Ὀνησίμῳ*).

12. *secundum dispositionem*] *κατ' οἰκονομίαν*. Cf. Suicer, *s. v. οἰκονομία* (II.).

13. *statum hunc temporalem...habetur*] Cited by Lanfranc; see vv. ll. Cf. I. pp. 35, l. 12, 85, l. 8, 94, l. 5, notes. So Thpht. *ad h. l.*: '*καὶ ἐν σαρκί*' *τουτέστιν, καὶ ἐν ταῖς κοσμικαῖς ὑπηρεσίαις ἄξιον ἀγαπᾶσθαι.*

15. *recipe*] Vulg., "suscipe;" see above, p. 278, l. 14, note. *Clarom.*, Ambrstr., "adsume."

16. *super omnibus*]=super omnia.

22. *non hoc dicit*, &c.] I.e. *ὡς ἐμέ* must not be taken to mean 'regard him as my equal,' but must be treated as nearly=*δι' ἐμέ*, or as a shortened way of writing *ὡς ἐγὼ προσελαβόμην*. Comp. Cramer vii. 109: *τοῦτο οὖν φησίν· 'εἰ τὰ αὐτά μοι φρονεῖς...προσλαβοῦ αὐτὸν ὡς καὶ ἐγώ* [the comm. of Chrys. altered, perhaps by being harmonized with Th.'s].

recipiat apostoli; quomodo enim fieri poterat ut hoc suaderet? sed ut dicat, 'eo quod ego eum recepi recipe et tu, si tamen communia nobis omnia esse existimas.' et iterum pro delictis et satisfaciens dicit:

si autem quid nocuit te aut debitor est, hoc mihi imputa.

hoc est, 'a me exige illa.' et ostendens quoniam non absolute ista scribens:

ego Paulus scripsi manu mea, ego reddam.

promisit se redditurum, sciens quoniam dominis reposita est apud Deum merces copiosa pro illa bonitate quam erga seruos suos exercent, et maxime siquando delinquentibus illis ueniam tribuere uoluerint. et ostendens quoniam non debet haesitare de tribuenda huiusmodi gratia:

ut non dicam tibi quoniam teipsum mihi debes.

'et haec quidem promitto, sciens quoniam et ipse percipies per Dei misericordiam copiosas mercedes pro ea bonitate quam erga istum nunc exerceas; te autem conuenit cogitare quoniam et totum te mihi debes, licet ego non dicam.' et iterum ad obsecrationem sese uertens adicit:

3 existimans *H* | *sq.* et iterum...reddam *om r* | dilectis *H* 7 scribat *C* (*corr*) 8 mea manu *H* 10 eum (*for* Deum) *C** 13 est (*aft* gratia) *add CH* 14 mihi teipsum *r* 15 percipiens *H* 17 ergo non istum exerceas *C** erga istum exerces *C* (*corr*) erga non istum exerces *H* erga istum nunc exercens *r* 18 *sq.* et iterum...in Domino *om r*

The view which Th. deprecates appears in Ambrstr. ("tantum se affectum habere circa Onesimum ostendit, ut tunc Philemonem...participem suum dicat, si istum sic susceperit sicut apostolum"), and S. Jerome ("consideremus ergo quantum hic laudetur Onesimus...cum ita recipiendus sit ut apostolus").

2. *eo quod ... existimas*] Lanfranc, freely.

3. *pro delictis et satisf.*] Thdt.: *αἰνίττεται ὁ λόγος ὡς ὑφελκόμενός τι κακῶς δεδαπάνηκεν.*

5. *nocuit te*] Latin versions, "n. tibi;" cf. I. p. 67, l. 1, note. For *debitor est* the Latin authorities with the exception of Ambrstr. give "debet."

8. *manu mea*] The reading of *H* represents the Vulg. order, which here coincides with the Gk. Cf. I. p. xxxii.

9. *sciens quoniam dominis*, &c.] This clause seems out of place, seeing that S. Paul was not the master of Onesimus. It is just possible that a line has fallen out after *redditurum*—"suadens ei uel maxime ut ueniam ei daret," or the like. 'In promising to refund what Onesimus had stolen, S. Paul's object was to draw Philemon into an act of liberality which might secure for him a full reward.' Cf. *infra*, l. 15 sq.

14. *quoniam teipsum*] The Latin ver-

etiam, frater, ego tui fruar in Domino; requiescere facito [uiscera mea in Domino].

nam [quod] dixit: *ego te fruar in Domino,* pro adiuratione posuit. dicit autem quod det illi ueniam de praeteritis; 'suscipiens eum requiescere me facito.' *ego te fruar in Domino;* hoc est, 'sic uideam te in omnibus illis quae secundum Deum sunt profectum habentem spiritalem, quod meum esse existimo lucrum.' et quia larga supplicatione decebat rogare Paulum contemplatione humilitatis, uidebatur autem aliquam habere suspectionem ut forsitan Philemon non facile adnuerit eius petitionibus ideoque sit apostolus coactus superabunde eum precari:

et confidens (inquit) *oboedientiae tuae scripsi tibi, sciens quoniam et super quam dico facies.*

'haec autem sic scribo, non dubitans quin uelociter gratiam tribuas; e contrario uero nec scripsissem si non nossem quoniam non solum hoc facies, sed et si aliquid plus postulassem.' in his postulationem suam terminans adicit:

1 me (*bef* facito) *add C* (*corr*) 2 uiscera.. Domino *om C H* 3 quod *om C* H* 4 do (*for* det) *C* r* đo *H* [?] 5 mecum (*for* me) *r* 6 si (*for* sic) *C* (*corr*) | Deum *om H r* 7 prouectum *H* | aestimo (*for* exist.) *l* 9 contemplationem *H* 10 suspicionem *C r* | forsan *C r* 13 est (*for* et) *H* 14 id quod (*for* quam) *C r* 15 quam gr. uel. *C* cum uel. gr. *r*: *txt H* 16 sic (*for* nec) *r*

sions have "et teipsum," and the conjunction is reflected just below in the commentary (p. 283, l. 18).

1. *etiam...tui fruar*]=ναι...σου ὀναίμην. Latin versions, "ita ... te fruar;" cf. ll. 3, 5. *Requ. facito;* O. L. and Vulg., "refice." The concluding words of the verse are wanting in our MSS.; the repetition of *in Domino* has probably led to their being omitted by a careless transcriber.

3. *pro adiuratione,* &c.] Th. seems to mean: 'As surely as thou shalt shew kindness to Onesimus, so may God give me joy of thee in beholding thy spiritual progress.' The other patristic commentators regard ναι...ὀναίμην as a simple entreaty, e.g. S. Jerome: "ναί quoddam quasi aduerbium blandientis est." Lanfranc cites "pro adiuratione posuit," and "hoc est: sic uideam...lucrum."

10. *suspectionem*] Cf. II. p. 220, l. 16, note; see vv. ll.

13. *et confidens*] Cf. vv. ll.; the conjunction is unsupported. *Super quam* is perhaps a corruption of "super quae" (ὑπὲρ ἃ); ὑπὲρ ὃ is however the reading of the other Gk. commentators. Ambrstr. has "supra quam" (like postquam, &c.), and *super quam* may be a reminiscence of this rendering.

simul et para mihi hospitium, spero autem quoniam orationibus uestris donabor uobis.

deinde salutat eum ab Epaphra:

salutat te Epaphras, concaptiuus meus in Christo Iesu.

'concaptiuum suum' dixit, eo quod communicauerat ei in illis maeroribus quos pro Christo ipse sustinebat.

Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas, cooperarii mei.

necnon et a Marco et Aristarcho et Dema et Luca, quos etiam operarios suos dicit, eo quod conlaborent ei ob aliorum utilitatem. post hoc consuete adicit:

gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu uestro. amen.

in his consummauit epistolam suam.

5 dicit *H r* 6 quae (*for* quos) *H r* 9 operios (*sic*) *H* | collaborarent *C r* 10 *sq.* post hoc...ep. suam *om r*

1. *spero autem*] So a solitary Gk. cursive and the Peshito. *Orationibus uestris* (διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν) is a departure at once from the Latin versions and from the Gk. *Quoniam...donabor;* Ambrstr., *Clarom.*, "quod donabor;" Vulg., after Jerome, "donari me."

4. *salutat*] So the Vulg., and among the Gk. authorities Chrys. and Thdt.

7. *cooperarii*] Hieron., "cooperatores;" O. L. and Vulg., "adiutores;" cf. 1. p. 309, l. 4, note. The use of the simple form just below (l. 9) seems to be a classicism, after the model of "ciues mei;" cf. 1. p. 308, l. 14.

9. *eo quod conlaborent*, &c.] Cf. 1. pp. 247, l. 6, 309, l. 6; and for the sense attached to ἔργον and its derivatives by S. Paul, see 1. p. 232, l. 3, note.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

VOL. II.

P. 1, 10, *note*, *for* I. p. 117, ll. 8, 20 *read* I. p. 115, ll. 9, 18. 3 [2, 19, *note*] *for* ἐν θ. π. *read* ЄΝ θ. π. 7, 3 *for* placitis doctrinis *read perh.* pl. [uel] d. 8, 23 *read perh.* ἀληθ. [ὄντος θεοῦ]. 11, 14 *read perh.* dign. [quod]. 15, 15 *dele* [ad]. 30, 2 *read* in obu. [Domini]. 35, 2 *read* et illi. 38, 11, *note*, *add* Or "multum existimantibus" possibly = πολύ τι δοκούντων. 76, 6, *note*, *for* 14—6 *read* 14—16. 82, 11, *note*, *corr.* πνεύματος. 87, 11, *note*, *for* omnium *read* omnem. 92, 2, *add* [aut] *after* crinibus. 102, 12 *read* καλοκἀγαθίας. 109, 20, *note*, *add* Th.'s text, it appears, omitted μὴ αἰσχροκερδῆ. 124, 5, *note*, for λεῖπον *read* λοιπὸν. 125, 4, *note*, *dele* Of *promouere* intrans. the lexx. furnish no example. [*Cf. supra, p.* 21, 13, *note.*] 155, 3, *note*, *read* χορήγει. 156, 8, *note*, *for* observationibus *read* obsecrationibus. 161, 19, *note*, *read* p. 162. 171, 15, *note*, *read* προσοικειώσηται. 179, 1, *note*, *after* see Tisch. ad h. l. *add* [Westcott and Hort regard ἀληθές as a Western reading (*N. T.*, ii. p. 134)]. 186, 10, *note*, *read* τῷ. 208, 3 *om.* [nisi]. 226, 11, note, *for* before *read* before or after. 229, 3, *note*, *add* The Harclean Syriac keeps the word untranslated in the text, but the marg. has τὸν φελώνην, ܒܪ̈ܟܐ ܚܘܕܐ ܕܦܢܘܠܣ. 242, 19, 20 *read* 'eorum' poetam 'prophetam.' 249, 8 *after* in omnibus *add* [placentes]. 262, 5 *note*, *read* 2 Cor. i. 24.

ADDITIONAL CORRECTIONS, &c., TO VOL. I.

P. xi. [Mr Bensly has called my attention to the references to MSS. of works by Th. Mops. to be found in Archbp. G. E. Khayyath's *Syri Orientales seu Chaldaei*, pp. 76 n., 144 sq. See also Hoffmann's *opuscula Nestoriana*, pp. 118, 121, 123, 124, 148, 155, for some previously inedited fragments attributed to Theodore]. xiii, *note*, *read* Renaudot. l, *note* 2, *for* 172 *read* 161. li, 1 sq. [see Appendix C]. liii, *note* 4, *read* Tununens. 13, 5, *note*, *add* Or the reading *ei qui* may be due to the Latin versions. 15, 2, *note*, *for* τὴν *read* τὰς. 21, 3 *for* quidam quia *read* et erant quidam qui [so Jacobi, in *Göttingische gelehrte Anzeigen*, 21 u. 28 Sept. 1881]. 23, 18 *after* quemadm. *add* [non]. 32, 12 *for* arrogantiam *read perh.* angustiam [so Jacobi, *l. c.*]. 33, 9 *read perh.* et taliter. 75, 16, *vv. ll.*, *read* cum haec *H.* 82, 25 *add comma after* πληροῦται. 105, 4, *note*, *for* Cod. Amiat. *read* Codd. Am., Fuld. 108, 1, *note*, *read* derived from the O. L.; so Hieron., *&c.* 120, 11, *note*, *add* Ἀπολύτως is perhaps nearly = ἀνάρθρως. Cf. II. p. 303. 128, 8, *note*, *add* Cf. Th. on Rom. xiii. 9. 130, 11 *dele* nos [Jacobi, *l. c.*]. 132, 9 *before* arra *add* [qui est]. 136, 5, *note*, *add Sensus* (l. 8) points perhaps to the reading διανοίας. 139, 12 *punctuate* regenerationem, illam. 141, 3, *vv. ll. read* incircumscriptione. 142, *note* 1, *for* 6 *read* 9. 147, 2, *note*, *for* 16 *read* 17. 148, 14, *add note* 14. *qui dudum*] = οἵ ποτε? So Ambrstr., Or.[int] *Boern.* 171, 16, *note*, *for* ὄντος *read* ὄντες. 172, 5, *note*, *for* inadequate, &c., *read* rendering of the Western ἀπηλπικότες. 177, 11, *note*, *read* καθὼς. 180, 10, *note*, *after* I have no doubt, &c. *add* [Westcott and Hort state (*N. T.*, ii. p. 125) that the reading rejected by him was ἐπιψαύσεις τοῦ Χριστοῦ, but the grounds upon which their conclusion is based are not given]. 201, 9 *read* edicit [Jacobi]. 207, 13, *note*, *read* οἱ δὲ ἐξ ἐρ. 213, 4, *note*, *dele* ἐν. 215, 6, *note*, *dele* σκοποῦντες. 219, 14, *read perhaps* illum [cf. Jacobi, *l. c.*]. *Ib.* 16, *for* unicuique *read perh.* utrique *or* utricumque. 222, 18 sq., *see Appendix C.* 235, 2, *note*, *for* 235 *read* 233; *ib.*, 10, *read* quaecumque. 240, 5 *read perh.* ostendet. 247, 18 *for* sicut *read* sic. 251, 4, 5 [*Communionem... accepit* should perh. be expunged as a marginal gloss on the preceding sentence; so Jacobi, *l. c.*]. 258, 18 *dele comma after* eo. 262, 12, *note*, *add after* Th. ["alius," Mai; but?]. 263, 2 *read* uideri *and dele note* [cf. Jacobi, *l. c.*]. 272, 13, *note*, *add* Cf. however p. 274, ll. 9, 10, 14, 22, 23, 26. 276, 1 *read perh.* adimpletur. 279 *dele comma after* ostendens.

APPENDICES.

A. FRAGMENTS OF THE DOGMATIC WORKS OF THEODORE.

B. ON THE TEXT OF THE PAULINE EPISTLES FOLLOWED BY THEODORE.

C. ON SOME FURTHER CITATIONS FROM THE LATIN THEODORE BY WRITERS OF THE NINTH CENTURY.

APPENDIX A.

FRAGMENTS OF THE DOGMATIC WORKS OF THEODORE.

In the notes to this edition I have had frequent occasion to refer the reader to extant fragments of the lost works of Theodore; and where any of these supplied an important illustration of his commentary on S. Paul, it has been quoted, sometimes at length. Since the completion of the first volume, and when the second was already far advanced, a German critic[1], to whose views on this subject great deference is due, expressed a wish that room might be found in this edition for a reissue of the fragments as a whole. To have collected and re-edited the entire mass would have swelled the second volume to an inordinate size, besides requiring an expenditure of time and labour for which I was not prepared; and under the circumstances it has been determined to reproduce only the fragments of the dogmatic works, leaving to some future editor the reissue (if it should be thought necessary) of the fragmentary commentaries on the Old Testament. To all that survives of the lost commentaries on the New Testament, the work of O. F. Fritzsche is still a sufficient and accessible guide.

The greater number of the fragments which follow have already been collected by the Abbé Migne (*Patrol. Graeca*, lxvi. 966—1020)[2]. In

[1] Dr Jacobi in the *Göttingische gelehrte Anzeigen* for 21—28 Sept. 1881: "wir können den dringenden Wunsch nicht unterdrücken, dass es Herrn Sw. und dem Verleger gefallen möge die anderweitig herausgegebenen kleineren Stücke mit dem zweiten Theile zu verbinden." In a private letter Dr J. had previously suggested a reprint of the fragments preserved in the Latin of Marius Mercator.

[2] There are important additions to this collection in the *Analecta Syriaca* of P. de Lagarde (Lips., 1858) and the *Theodori Mops. fragmenta Syriaca* edited by E. Sachau (Lips., 1869). But as these books are inexpensive and can easily be procured, I have contented myself with an occasional reference to them. One Syriac fragment only has been in part reprinted, where it serves to fill up a gap in the extant Greek.

sending them to the press again, I have not been able in any instance to consult the MSS. On the other hand the present issue is not a mere reprint. Something, it is hoped, will have been gained in respect of arrangement, punctuation, and occasional emendation; the sources are indicated from which the fragments have been drawn, and a brief account has in each case been prefixed of the works to which they severally belong.

I. FRAGMENTS OF THE TREATISE ON THE INCARNATION.

For the title cf. Cyrill. Alex. *ep.* 70 (Migne *P. G.* 77, 342): *τὰ Θεοδώρου βιβλία τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως.* Facund. ix. 3: "libros de Incarnatione, aut ut proprie hoc exprimam minus quidem Latino sed necessario uerbo, sicut a Graecis dicitur, de Inhumanatione Filii Dei." Similarly Justinian *conf. uet. fid.* (Migne *P. G.* 86, 1021, *ἐν τοῖς περὶ ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ διαφόροις λόγοις*). Ebedjesu: ܦܢܩܝܬܐ ܕܡܢܫܢܘܬܐ Leontius (ap. Mai *scr. uet. nou. coll.* VI. 300) ironically entitles the work a treatise against the Incarnation (*κατὰ ἐνανθρωπήσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*).

As to the period at which it was written, see the testimony of Theodore himself (*infra*, p. 321). It must be assigned either to the earliest years of his episcopate, or to his previous life at Antioch; cf. Gennad. *de virr. illustr.* 12: "Theodorus Antiochenae ecclesiae presbyter...scripsit aduersus Apollinaristas et Eunomianos de Incarnatione Domini libros xv." The extent of the work is stated also by Facundus (ix. 3 "quinto decimo libro quo ipsum totum opus de Incarnatione conclusit").

The contents are thus summarized by Gennadius *l. c.*: "ostendit dominum Iesum sicut plenitudinem deitatis ita plenitudinem humanitatis habuisse. docet et hominem duabus tantum substantiis constare, id est, anima et corpore, sensumque et spiritum non alteram substantiam, sed officia esse animae ingenita...quartum decimum autem huius operis librum de...S. Trinitatis natura, et de creaturarum ratione ... quinto decimo uero uolumine totum operis sui corpus citatis etiam patrum traditionibus confirmauit et communiuit."

Fritzsche (*de Th. uit. et scr.*, p. 91 sq.) has with some probability maintained the identity of the treatise against Apollinarius cited by Facundus, Justinian, and others, with the work on the Incarnation. It is certainly remarkable that the fragments against Apollinarius belong to books iii and iv, the only books in which no fragments remain to represent the *περὶ ἐνανθρωπήσεως*. But the coincidence is too slight to justify the admission of these fragments amongst the undoubted relics of the books on the Incarnation; and considering the well known fecundity of Theodore's pen, it is at least possible that the general treatise "de Incarnatione aduersus Apollinaristas" (Fac. ix. 3) was followed by a more direct attack upon the heretic himself. See below, p. 312.

Book I.

1. [Act. Conc. CP. ii. iv. 25. Vig. 26].

Sicut igitur per huiusmodi confessionem non deitatis Nathanael* habens scientiam ostenditur—Iudaei et Samaritae talia sperantes plurimum quantum Dei Verbi a scientia longe erant—sic et Martha† per confessionem illam non deitatis habens tunc scientiam probatur, manifeste autem nec beatus Petrus‡. adhuc etenim ipsis sufficiebat tunc reuelationem illam suscipientibus praecipuum aliquid et maius de ipso praeter ceterorum hominum phantasiam accipere. post resurrectionem autem Spiritu perducti ad scientiam, tunc et reuelationis perfectam scientiam suscipiebant, ut scirent quia praecipuum ipsi praeter ceteros homines non aliquo puro honore ex Deo peruenit, sicut in ceteris hominibus, sed per unitatem ad Deum Verbum, per quam omnis honoris ei particeps est post in caelos ascensum.

2. [Act. Conc. CP. ii. iv. 26 ("eiusdem de interpretatione euangelii libro primo;" cf. Fritzsche, *de u. et scr.*, p. 89)].

Matthaeus quidem euangelista post temptationes dicit quod *accedentes angeli ministrabant ei*§, scilicet cum eo constituti et cooperantes et omnibus circa eum Deo ministrantes, quod iam per certamina ad diabolum ostensus est clarior. sed et quod passuro ei aderant angeli, ex euangeliis discimus; et cum resurrexit, in monumento uisi sunt. per omnia etenim ista monstrabatur dignitas Christi, quod inseparate ei angeli aderant, et omnibus circa eum ministrabant. sicut enim a peccantibus separantur, sic et per meritum honoratis subueniunt. propter quod bene Dominus ait quod 'maius uidebitis' et quod 'caelum aperietur omnibus per me, et omnes angeli semper mecum erunt, nunc quidem ascendentes nunc uero descendentes*,' sicut ad domesticum Dei et amicum.

Book II.

[Act. Conc. CP. ii. iv. 49, 50. v. ("in Antiochia Syriae in ecclesia adloquens"). Vig. 50, 51].

Homo Iesus. *quid est* enim *homo, quod memor es eius*‖? apostolus autem de Iesu dictum fuisse hoc dixit: *eum* enim *qui paulo minus ab angelis minoratus est uidemus*, inquit, *Iesum*¶. quid ergo? homo Iesus similiter omnibus hominibus, nihil differens connaturalibus hominibus quam quia ipsi gratiam dedit; gratia autem data naturam non immutat.

8 et *om C* 29 quemque *C* quam quod *V* | mutat *V*.

* [S. John i. 49 *sq.*] † [*Ib.* xi. 27.] ‡ [S. Matt. xvi. 16.] § S. Matt. iv. 11. ‖ Ps. viii. 5. ¶ Heb. ii. 9.

sed post mortis destructionem *donauit ei Deus nomen supra omne nomen**. qui donauit, Deus est; cui donauit, homo Iesus Christus, primitiae resurgentium. est enim *primogenitus ex mortuis*†. ascendit ergo, et ad dexteram Patris sedet, et est super omnia. o gratia quae super omnia data est Iesu! o gratia quae superauit omnium naturam! qui est eiusdem mihi naturae super caelum demonstratus est, in dextera Patris sedet; et dico ad eum: 'non una natura mea et tua; et tu quidem in caelo, ego autem in passionibus; et tu quidem supra omnem principatum et potestatem, ego autem in caeno.' sed audiam ad ea, quod 'bene complacuit in me Patri‡.' *numquid dicit figmentum ei qui se finxit: 'quare sic me fecisti§?'* nihil habeo ad hoc quod dicam. sed mei fratres qui eiusdem mihi matris sunt filii dicunt mihi: 'non separa hominem et Deum, sed unum eundemque dic, hominem dicens connaturalem mihi Deum.' si dicam connaturalem Deum, dic quomodo homo et Deus unum est. numquid una natura hominis et Dei, domini et serui, factoris et facturae? homo homini consubstantialis est, Deus autem Deo consubstantialis est. quomodo igitur homo et Deus unum per unitatem esse potest, qui saluificat et qui saluificatur, qui ante saecula est et qui ex Maria adparuit? sed uehementer doleo quia mei fratres haec mihi dicunt, ut loquar in ecclesia quae non est possibile dicere bene sapientes.

Book v.

[Fac. ix. 3 ("quinto de Incarnatione libro, capitulo lii")].

Quando naturas quisque discernit, alterum et alterum necessario inuenit. et huic rei neque ipsos puto repugnare quia alterum Deus Verbum natura, alterum autem quod adsumptum est (quicquid illud sit) concedatur; hoc interim item persona idem ipse inuenitur, nequaquam confusis naturis, sed propter adunationem quae facta est adsumpti ad adsumentem. si enim integre conceditur hoc alterum esse ab illo natura, et manifestum quia aequale non est quod adsumptum est adsumenti; manifestum quia idem ipse inuenietur adunatione personae. sic ergo oportuit diuidere quae circa Christum sunt; istis enim diuisionibus contrarium nihil est, haec enim multam etiam cum diuinis litteris consonantiam habent. sic neque naturarum confusio fiet, neque personae quaedam praua diuisio. maneat enim et naturarum ratio inconfusa et indiuisa cognoscatur esse persona; illud quidem proprietate naturae, diuiso quod adsumptum est ab adsumente; illud autem

13 dic hominem. dico conn. mihi. dico D. *C* dic h., dicens: dico &c. *V* 14 dico (*for* deo) *CV* 16 sunt (*for* est) *V* 17 unus *V* 18 qui (2°) *om C* qui saluificatur qui saluificat *V* | et qui a. s. (*om* est) *V*

* Phil. ii. 9. † Col. i. 18. ‡ [S. Matt. iii. 17?] § Rom. ix. 20.

adunatione personae, in una adpellatione totius considerata siue adsumentis siue etiam adsumpti natura. et (ueluti sic dicam) in filii adpellatione simul et Deum Verbum adpellamus, et adsumptam naturam (quaecumque illa sit) consignificamus propter adunationem quam ad illum habet.

Book VI.

[Fac. *l. c.* ("sexto eiusdem operis libro, capitulo liv"). Cf. Sachau, p. 55].

Si ergo hominem dicentes Christum 'hominicolae' uocari iuste eis uidemur, hoc antequam nos diceremus scriptura docuit omnes homines, per ea quibus hominem uocare non recusat; sicut superius in plerisque locis uocari hoc nomine Christum ostendimus. 'sed hominem (inquiunt) purum dicentes esse Christum, hominicolas oportet uocari'. hoc iam apertum mendacium est, siquidem hoc dicere uoluerunt. nullus enim aliquando haec nos dicere audiuit; et puto neque istos suscipere posse mentiri mendacium tam apertum, non quia non cognite se habeant ad mendacium, sed quia redargui se posse facillime uident; quamquam si minus eius curet, et hoc forsitan contingat. nos enim haec dicere, id est, Unigeniti negare diuinitatem, summae furiae esse arbitramur; aut quid iam restat cur ab haereticis separemur? cuius rei gratia et tales et tantas persecutiones sustinemus? aut quis ignorat semper aduersum nos ab haereticis bellum agi? omne metallum et omne locum desertum repletum est ex nostris hominibus propter doctrinam pietatis * * * haec autem omnia quando beatus Meletius sustinuit primus, et cum illo deinde multi per prouincias et ciuitates et loca, ab haereticis, cuius rei gratia? nonne quia uerum praedicabant Filium Dei de essentia paterna genitum, semper simul extantem eum generante Patre, addentes etiam de Spiritu sancto piam confessionem? qualiter itaque qui tanta propter hanc confessionem passi sumus, calumniam pati ab ipsis possumus ueluti 'hominem purum' dicentes, rebus ipsis hanc calumniam manifestam redarguentibus?

Book VII.

[Leont. *c. Nest. et Eutych.* iii. 43 (*ἐκ τοῦ κατὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ κ. ἡμῶν Ἰ. Χ. λόγου ζ'*). Act. Conc. CP. ii. iv. 30 ("eiusdem ex septimo libro de Incarnatione, in quibus dicit nec secundum substantiam nec secundum operationem unitatem Dei Verbi factam esse, sed secundum bonam uoluntatem")].

Εἰ γὰρ μάθωμεν ὅπως ἡ ἐνοίκησις γίνεται, εἰσόμεθα καὶ τὸν τρόπον καὶ τίς ἡ τοῦ τρόπου διαφορά. τὴν τοίνυν ἐνοίκησιν οἱ μὲν οὐσίᾳ γεγενῆσθαι

13 cognate *cod. Veron.* 15 eis *cod. Veron.* 21 "et post aliquanta."

ἀπεφήναντο, ἕτεροι δὲ ἐνεργείᾳ. ἐξεταζέσθω τοίνυν εἴ τι τούτων ἔστιν ἀληθές. καὶ πρότερον ἡμῖν ἐκεῖνο ὁμολογείσθω, πότερον πᾶσιν ἐνοικεῖ ἢ μή. ἀλλ᾽ ὅτι μὲν οὐ πᾶσιν, δῆλον· τοῦτο γὰρ ὥσπερ τι ἐξαίρετον τοῖς ἁγίοις ὁ θεὸς ὑπισχνεῖται, ἢ ὅλως τούτοις οὓς ἀνακεῖσθαι αὐτῷ ἐθέλοι· ἢ τί ποτε ἄρα ὑπισχνεῖτο λέγων τὸ ΕΝΟΙΚΗΣΩ ΕΝ ΑΥΤΟΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΡΙΠΑΤΗΣΩ ΚΑΙ ΕΣΟΜΑΙ ΑΥΤΩΝ ΘΕΟΣ, ΚΑΙ ΑΥΤΟΙ ΕΣΟΝΤΑΙ ΜΟΙ ΛΑΟΣ*, ὥς τι χαριούμενος αὐτοῖς ἐξαίρετον, εἴπερ δὴ τούτου παρέντες κοινῇ μετέχουσιν ἄνθρωποι; οὐκοῦν εἰ μὴ πᾶσιν ἐνοικεῖ (τοῦτο γὰρ δῆλον), οὐ λέγω τοῖς οὖσιν μόνον, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀνθρώποις, ἰδιάζοντά τινα δεῖ εἶναι τὸν λόγον τῆς ἐνοικήσεως καθ᾽ ὃν ἐκείνοις πάρεστιν μόνον οἷς ἂν ἐνοικεῖν λέγεται. οὐσίᾳ μὲν οὖν λέγειν ἐνοικεῖν τὸν θεὸν τῶν ἀπρεπεστάτων ἐστίν. ἢ γὰρ ἀνάγκη τούτοις μόνοις αὐτοῦ τὴν οὐσίαν περιβλέπειν οἷς ἂν ἐνοικεῖν λέγηται, καὶ ἔσται τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐκτός, ὅπερ ἄτοπον εἰπεῖν ἐπὶ τῆς ἀπείρου φύσεως τῆς ἁπανταχοῦ παρούσης καὶ οὐδενὶ τόπῳ περιγραφομένης· ἢ λέγοντα ἁπανταχοῦ παρεῖναι τὸν θεὸν τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας, ἅπασιν αὐτοῦ μεταδιδόναι καὶ τῆς ἐνοικήσεως, οὐκέτι μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ἀλόγοις ἤδη καὶ τοῖς ἀψύχοις, εἴπερ οὐσίᾳ τὴν ἐνοίκησιν αὐτὸν ποιεῖσθαι φήσομεν. ἀμφότερα δὲ ταῦτα ἀπρεπῆ δηλονότι· τό τε γὰρ ἅπασιν ἐνοικεῖν λέγειν τὸν θεόν, τῶν ἀτόπων ἄντικρυς ὡμολόγηται· καὶ τὸ τὴν οὐσίαν αὐτῷ περιγράφειν, ἀπρεπές. οὐκοῦν οὐσίᾳ τὴν ἐνοίκησιν λέγειν γίνεσθαι τῶν εὐηθεστάτων ἂν εἴη.

τὸ δ᾽ αὐτὸ ἄν τις εἴποι καὶ ἐπὶ τῆς ἐνεργείας. ἢ γὰρ ἀνάγκη πάλιν αὐτῷ τὴν ἐνέργειαν τούτοις περιγράφειν μόνοις· καὶ ποῦ στήσεται ἡμῖν ὁ λόγος, ὁ τοῦ πάντων προνοεῖν τὸν θεὸν καὶ ἅπαντα διοικεῖν καὶ ἐν πᾶσιν αὐτὸν ἐνεργεῖν τὰ προσήκοντα; ἢ πᾶσιν αὐτοῦ τῆς ἐνεργείας μεταδιδόντες—ὅπερ οὖν πρέπον τε καὶ ἀκόλουθον· ἅπαντα γὰρ ὑπ᾽ αὐτοῦ δυναμοῦται πρὸς τὸ συνεστάναι τε ἕκαστον καὶ κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν ἐνεργεῖν—πᾶσιν αὐτὸν ἐνοικεῖν ἐροῦμεν.

οὐκοῦν οὔτε οὐσίᾳ λέγειν οὔτε μὴν ἐνεργείᾳ οἷόν τε ποιεῖσθαι τὸν θεὸν τὴν ἐνοίκησιν. τί οὖν ἄρα ὑπολείπεται; τίνι χρησόμεθα λόγῳ ὃς ἐπὶ τούτων ἰδιάζον φανεῖται φυλασσόμενος; δῆλον οὖν ὡς εὐδοκίᾳ λέγειν γίνεσθαι τὴν ἐνοίκησιν προσήκει· εὐδοκία δὲ λέγεται ἡ ἀρίστη καὶ καλλίστη θέλησις τοῦ θεοῦ ἣν ἂν ποιήσηται ἀρεσθεὶς τοῖς ἀνακεῖσθαι αὐτῷ ἐσπουδακόσιν ἀπὸ τοῦ εὖ καὶ καλὰ δοκεῖν αὐτῷ περὶ αὐτῶν,

neque igitur substantia dicere neque operatione possibile est habitationem Deum Verbum facere. quid itaque superest? qua utamur ratione, quae in his propria uidebitur uersari? certum igitur est quod bona uoluntate oportet dicere inhabitationem factam esse. bona autem uoluntas dicitur bona et optima Dei uoluntas, quam faciat illis placitus qui ei adhaerere festinant, eo quod uisa sunt ei de ipsis.

τούτου συνηθῶς ὑπὸ τῆς γραφῆς εἰλημμένου τε καὶ κειμένου παρ᾽ αὐτῇ.

* Lev. xxvi. 12. 2 Cor. vi. 16.

οὕτως· γοῦν ὁ μακάριος Δαβὶδ εἶπεν· οὐκ ἐν δυναστείᾳ τοῦ ἵππου θελήσει, οὐδὲ ἐν ταῖς κνήμαις τοῦ ἀνδρὸς εὐδοκήσει. εὐδοκεῖ κύριος ἐν τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν καὶ ἐν τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ*. τοῦτο λέγων, ὅτι οὐχ ἑτέροις συμπράττειν δοκιμάζει οὐδὲ ἑτέροις συνεργεῖν ἐθέλει, ἀλλὰ τούτοις (φησὶν) τοῖς φοβουμένοις αὐτόν· τούτους ποιεῖται περὶ πολλοῦ, τούτοις συνεργεῖν καὶ ἐπαμύνειν αὐτῷ δοκητόν. οὕτως τοίνυν καὶ λέγειν προσῆκεν τὴν ἐνοίκησιν. ἄπειρος μὲν γὰρ ὢν καὶ ἀπερίγραφος τὴν φύσιν πάρεστιν τοῖς πᾶσιν· τῇ δὲ εὐδοκίᾳ τῶν μὲν ἔστιν μακράν, τῶν δὲ ἐγγύς. κατὰ γὰρ ταύτην τὴν ἔννοιαν λέγεται τὸ ἐγγὺς κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει†· καὶ ἀλλαχοῦ· μὴ ἀπορρίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου, καὶ τὸ πνεῦμά σου μὴ ἀπανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ‡. ἐγγύς τε γὰρ γίνεται τῇ διαθέσει τῶν ἀξίων ταύτης τῆς ἐγγύτητος, καὶ πόρρωθεν πάλιν τῶν ἁμαρτανόντων γίνεται· οὔτε τῇ φύσει χωριζόμενος οὔτε ταύτῃ πλησιαίτερον καθιστάμενος, τῇ δὲ σχέσει τῆς γνώμης ἀμφότερα ἐργαζόμενος. ὥσπερ τοίνυν τῇ εὐδοκίᾳ ἐγγύς τε καὶ μακρὰν γίνεται—πρόδηλον γὰρ ἐκ τῶν εἰρημένων ὅ τι ποτέ φαμεν τὴν εὐδοκίαν, τούτου γε ἕνεκεν καὶ τὴν διάνοιαν τῆς προσηγορίας μετὰ πάσης ἐπελθόντες τῆς ἀκριβείας—οὕτως τῇ εὐδοκίᾳ καὶ τὴν ἐνοίκησιν ἀποτελεῖ, οὐκ ἐν τούτοις μὲν τὴν οὐσίαν περιγράφων ἢ τὴν ἐνέργειαν, τῶν λοιπῶν κεχωρισμένος, ἀλλὰ πᾶσιν μὲν παρὼν τῇ οὐσίᾳ κεχωρισμένος δὲ τῶν ἀναξίων τῇ σχέσει τῆς διαθέσεως. οὕτως γὰρ αὐτῷ μειζόνως τὸ ἀπερίγραφον σώζεται, ὅταν φαίνηται μὴ ὡς ἀνάγκη τινὶ δουλεύων τῷ ἀπεριγράφῳ τῆς φύσεως. εἰ μὲν γὰρ ἁπανταχοῦ παρὼν τῇ εὐδοκίᾳ, ἑτέρως πάλιν ἀνάγκῃ δουλεύων εὑρίσκετο, οὐκέτι κατὰ γνώμην τὴν παρουσίαν ποιούμενος ἀλλὰ τῷ ἀπείρῳ τῆς φύσεως, καὶ τὴν γνώμην ἑπομένην ἔχων· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἅπασιν πάρεστιν τῇ φύσει καὶ κεχώρισται ὧν ἐθέλει τῇ γνώμῃ, οὐδὲν τῶν ἀναξίων ἀπὸ τοῦ παρεῖναι τὸν θεὸν ὠφελουμένων, ἀληθὲς αὐτῷ καὶ ἀκέραιον τὸ τῆς φύσεως ἀπερίγραφον διασώζεται.

οὕτως γοῦν τοῖς μὲν πάρεστιν τῇ εὐδοκίᾳ τῶν δὲ κεχώρισται, ὥσπερανεὶ τῇ οὐσίᾳ τῶν λοιπῶν χωριζόμενος τούτοις συνῆν. ὅνπερ τοίνυν τρόπον τῇ εὐδοκίᾳ ἡ ἐνοίκησις γίνεται, τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ εὐδοκία καὶ τὸν τῆς ἐνοικήσεως τρόπον ἐναλλάττει. ὃ γὰρ τὴν ἐνοίκησιν ἐργάζεται τοῦ θεοῦ, καὶ ὃ τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας ἁπανταχοῦ παρόντα τισὶν καὶ σφόδρα εὐαριθμήτοις ἐκ τῶν ἁπάντων ἐνοικοῦντα γνωρίζει, εὐδοκίᾳ λέγω, τοῦτο πάντως καὶ τὸν τῆς ἐνοικήσεως τρόπον χαρακτηρίζει. ὥσπερ γὰρ πᾶσιν τῇ οὐσίᾳ παρὼν οὐ πᾶσιν ἐνοικεῖν λέγεται, ἀλλὰ τούτοις οἷς ἂν τῇ εὐδοκίᾳ παρῇ· οὕτως κἂν ἐνοικεῖν λέγηται, οὐκ ἴσον τὸ τῆς ἐνοικήσεως πάντως εὑρίσκεται, ἀλλ' ἀκόλουθον ἕξει τῇ εὐδοκίᾳ καὶ τὸν τῆς ἐνοικήσεως τρόπον. ὅταν τοίνυν ἢ ἐν τοῖς ἀποστόλοις ἢ ὅλως ἐν τοῖς δικαίοις ἐνοικεῖν λέγηται, ὡς ἐν δικαίοις εὐδοκῶν ποιεῖται τὴν ἐνοίκησιν, ὡς ἐναρέτοις κατὰ τὸν τρόπον ἀρεσκόμενος. ἐν αὐτῷ μέντοι τὴν

* Ps. cxlvi. (cxlvii.) 10, 11. † Ps. xxxiii. (xxxiv.) 19. ‡ Ps. l. (li.) 13.

ἐνοίκησιν οὐχ οὕτως φαμὲν γεγενῆσθαι—μὴ γὰρ ἂν τοσοῦτο μανείημέν ποτε—ἀλλ' ὡς ἐν υἱῷ. οὕτως γὰρ εὐδοκήσας ἐνῴκησεν. τί δέ ἐστιν τὸ ὡς ἐν υἱῷ; ὥστε ἐνοικήσας ὅλον μὲν ἑαυτῷ τὸν λαμβανόμενον ἥνωσεν, παρεσκεύασεν δὲ αὐτὸν συμμετασχεῖν αὐτῷ πάσης τῆς τιμῆς ἧς αὐτὸς ὁ ἐνοικῶν, υἱὸς ὢν φύσει, μετέχει· ὡς συντελεῖν μὲν εἰς ἓν πρόσωπον, κατά γε τὴν πρὸς αὐτὸν ἕνωσιν, πάσης δὲ αὐτῷ κοινωνεῖν τῆς ἀρχῆς, οὕτως δὲ πάντα κατεργάζεσθαι ἐν αὐτῷ ὡς καὶ τὴν τοῦ π ντὸς κρίσιν τε καὶ ἐξέτασιν δι' αὐτοῦ τε καὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἐπιτελ ῖν· τῆς διαφορᾶς ἐν τοῖς κατὰ τὴν φύσιν χαρακτηρίζουσιν δηλονότι νοουμένης.

* * * *

ὥσπερ τοίνυν ἡμεῖς εἰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τελείως ἐσόμεθα τῷ πνεύματι τό τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν κυβερνώμενοι, ἀλλ' οὖν γε μερικήν τινα ἐντεῦθεν ὥσπερ ἀπαρχὴν ἔχομεν, καθ' ὃ καὶ βοηθούμενοι τῷ πνεύματι οὐχὶ κατακολουθεῖν τοῖς λογισμοῖς τῆς ψυχῆς ἀναγκαζόμεθα· οὕτως καὶ ὁ κύριος, εἰ καὶ μετὰ ταῦτα παντελῶς ἔσχεν ἐν αὐτῷ καθόλου τὸν θεὸν ἐνεργοῦντα λόγον, ἀχώριστον ἔχων πρὸς αὐτὸν πᾶσαν ἐνέργειαν, ἀλλ' οὖν γε καὶ πρὸ τούτου πλεῖστον ὅσον εἶχεν ἐπιτελοῦντα ἐν αὐτῷ τὰ πλεῖστα τῶν δεόντων, συγχωρούμενος μὲν τέως πρὸ τοῦ σταυροῦ διὰ τὴν χρείαν οἰκεία προθέσει τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἀρετὴν πληροῦν, παρορμώμενος δὲ ὑπ' αὐτοῦ κἀν τούτοις καὶ ῥωννύμενος πρὸς τὴν παντελῆ τῶν προσηκόντων ἐκπλήρωσιν. ἔσχεν μὲν γὰρ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ κατὰ τὴν μήτραν διαπλάσει τὴν πρὸς αὐτὸν ἕνωσιν—ἐφ' ἡλικίας δὲ γεγονὼς καθ' ἣν ἡ διάκρισις ἐγγίνεσθαι πέφυκεν τοῖς ἀνθρώποις τῶν τε καλῶν καὶ τῶν μὴ τοιούτων, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῆς ἡλικίας ἐκείνης, συντομώτερόν τε πολλῷ καὶ ταχύτερον τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τὴν διακριτικὴν τῶν τοιούτων δύναμιν ἐπεδείξατο· ἐπεὶ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις οὐ πᾶσιν ὁμοίως κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἡ τῆς διακρίσεως ἐγγίνεται δύναμις, τῶν μὲν ταχύτερον πλείονι τῇ φρονήσει τοῖς δέουσιν ἐπιβαλλόντων, τῶν δὲ πλείονι τῷ χρόνῳ τῇ γυμνασίᾳ τοῦτο προσκτωμένων. ὅπερ δὴ ἐξαιρέτως αὐτῷ παρὰ τοὺς λοιποὺς ὀξύτερον ἢ κατὰ τὴν κοινὴν τῶν λοιπῶν ἡλικίαν προσγέγονεν, εἰκότως καὶ κατὰ τὰ ἀνθρώπινα ἔχειν τι πλέον ὀφείλοντος, ὅσῳ περ οὐδὲ κατὰ τὴν κοινὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων ἐτέτεκτο ἐκ συνδυασμοῦ ἀνδρός τε καὶ γυναικός, ἀλλ' ὑπὸ τῆς θείας τοῦ πνεύματος ἐνεργείας διέπλαστο. εἶχέν τε καὶ ῥοπὴν οὐ τὴν τυχοῦσαν πρὸς τὰ κρείττω τῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον ἑνώσει, ἧς ἠξίωτο κατὰ πρόγνωσιν τοῦ θεοῦ λόγου ἄνωθεν αὐτὸν ἑνώσαντος ἑαυτῷ. οὕτως δὴ τούτων ἁπάντων ἕνεκεν εὐθὺς μετὰ τῆς διακρίσεως ἔσχεν μὲν πολλὴν πρὸς τὸ κακὸν τὴν ἀπέχθειαν, ἀσχέτῳ δὲ στοργῇ πρὸς τὸ καλὸν ἑαυτὸν συνάψας, ἀνάλογόν τε τῇ οἰκείᾳ προθέσει καὶ τὴν τοῦ θεοῦ λόγου συνέργειαν δεχόμενος, ἄτρεπτος λοιπὸν τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολῆς διετηρεῖτο· τοῦτο μὲν αὐτὸς οὕτως ἔχων γνώμης, τοῦτο δὲ τῆς προθέσεως οὕτως διατηρουμένης αὐτῷ τῇ τοῦ θεοῦ λόγου συνεργείᾳ. καὶ μετῆει μὲν σὺν εὐμαρείᾳ πλείστῃ ἐπ' ἀκριβεστάτην ἀρετήν, εἴτε τὸν νόμον φυλάττων πρὸ τοῦ βαπτίσματος, εἴτε τὴν ἐν τῇ χάριτι μετιὼν

10 sq. ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου

πολιτείαν μετὰ τὸ βάπτισμα· ἧς δὴ καὶ ἡμῖν τὸν τύπον παρείχετο, ὁδός τις ἡμῖν ἐπὶ τοῦτο καθιστάμενος. οὕτως δὲ λοιπὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν ἐπιδείξας ἑαυτὸν καὶ ἐκ τῆς οἰκείας γνώμης τῆς ἑνώσεως ἄξιον, προσειληφὼς δὲ ταύτην καὶ πρὸ τούτου ἐν αὐτῇ τῇ διαπλάσει τῇ τοῦ δεσπότου εὐδοκίᾳ, ἀκριβῆ λοιπὸν καὶ τῆς ἑνώσεως παρέχεται τὴν ἀπόδειξιν, οὐδεμίαν ἔχων κεχωρισμένην καὶ ἀποτετμημένην ἐνέργειαν τοῦ θεοῦ λόγου, ἔχων δὲ ἅπαντα ἐν ἑαυτῷ διαπραττόμενον τὸν θεὸν λόγον διὰ τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἕνωσιν. * * * * *

cognosci autem personae unitatem eo quod omnia per eum perficit; quae unitas facta est ex inhabitatione quae est secundum bonam uoluntatem. unde dicentes Filium Dei iudicem uenturum esse de caelis, simul hominis et Dei Verbi aduentum intellegimus; non quod similiter ei Deus Verbum traducitur secundum naturam, sed quod bona uoluntate unitas omnimodo cum eo erit ubicumque fuerit, eo quod et omnia perficit per eum. * * * * * * * * *

οὕτως γοῦν πρὸ μὲν τοῦ σταυροῦ καὶ πεινῶντα ὁρῶμεν, καὶ διψῶντα γνωρίζομεν, καὶ δειλιῶντα μανθάνομεν, καὶ ἀγνοοῦντα εὑρίσκομεν· ἐπείπερ καὶ τὴν πρόθεσιν τῆς ἀρετῆς παρ' ἑαυτοῦ συνεισεφέρετο. καὶ μάρτυς τῶν λεγομένων Ἡσαΐας ὁ προφήτης λέγων· ΔΙΟΤΙ ΠΡΙΝ Ἠ ΓΝΩΝΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙΟΝ ΑΓΑΘΟΝ Ἠ ΚΑΚΟΝ, ΑΠΕΙΘΕΙ ΠΟΝΗΡΙΑ ΕΚΛΕΞΑΣΘΑΙ ΤΟ ΑΓΑΘΟΝ*· δηλονότι διακρίσει, μισήσας μὲν ἐκεῖνο, τοῦτο δὲ ἀγαπήσας· διακρίσει γὰρ ἡ ἐκλογὴ πάντως τῇ πρὸς τὰ χείρω γίνεται. πῶς οὖν ΠΡΙΝ Ἠ ΓΝΩΝΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙΟΝ τοῦτο διαπράττεται; τουτέστιν, πρὶν ἐπ' ἐκείνης γενέσθαι τῆς ἡλικίας ἐν ᾗ σύνηθες τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις ποιεῖσθαι τῶν πρακτέων τὴν διάκρισιν, ἔχοντος αὐτοῦ πλέον καὶ ἐξαίρετον παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. εἰ γὰρ ἔτι καὶ παρ' ἡμῖν εὑρίσκεται πολλάκις νήπια μὲν τὴν ἡλικίαν, πολλῆς δὲ συνέσεως ἐπίδειξιν παρεχόμενα, ὡς εἰς θαῦμα ἄγειν τοὺς ὁρῶντας διὰ τὸ μείζονα τῆς ἡλικίας τὴν οἰκείαν ἐπιδείκνυσθαι φρόνησιν, πολλοῦ δήπουθεν ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπον ἅπαντας ὑπερβαίνειν ἐχρῆν τοὺς κατ' αὐτὸν ἀνθρώπους.

* * * * * *

ΙΗΣΟΥΣ ΔΕ ΠΡΟΕΚΟΠΤΕΝ ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΧΑΡΙΤΙ ΠΑΡΑ ΤΕ ΘΕΩ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙΣ†. ἡλικίᾳ μὲν γὰρ προκόπτει, τῶν χρόνων προβαινόντων· σοφίᾳ δέ, κατὰ τὴν τῶν χρόνων πρόοδον, τὴν σύνεσιν προσκτώμενος· χάριτι δέ, ἀκόλουθον τῇ συνέσει καὶ τῇ γνώσει τὴν ἀρετὴν μετιών, ἐξ ἧς ἡ παρὰ τῷ θεῷ χάρις αὐτῷ τὴν προσθήκην ἐλάμβανεν· καὶ ἐν πᾶσιν τούτοις προέκοπτεν παρά τε θεῷ καὶ ἀνθρώποις, τῶν μὲν ὁρώντων τὴν προκοπήν, τοῦ δὲ οὐχ ὁρῶντος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιμαρτυροῦντος καὶ

9 sq. "et post alia"

30 sq. ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου

* Isai. vii. 16.

† S. Luke ii. 52.

συνεργοῦντος τοῖς γενομένοις. δῆλον δὲ ἄρα κἀκεῖνο, ὡς τὴν ἀρετὴν ἀκριβέστερόν τε καὶ μετὰ πλείονος ἐπλήρου τῆς εὐχερείας ἢ τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις ἦν δυνατόν, ὅσῳ καὶ κατὰ πρόγνωσιν τοῦ ὁποῖός τις ἔσται ἑνώσας αὐτὸν ὁ θεὸς λόγος ἑαυτῷ ἐν αὐτῇ διαπλάσεως ἀρχῇ, μείζονα παρεῖχεν τὴν παρ' ἑαυτοῦ συνέργειαν πρὸς τὴν τῶν δεόντων κατόρθωσιν, ὑπὲρ τῆς ἁπάντων σωτηρίας τὰ κατ' αὐτὸν οἰκονομῶν· καὶ παρορμῶν μὲν ἐπὶ τὰ τελεώτερα, ἐπικουφίζων δὲ αὐτῷ τῶν κόπων τὸ πλέον, εἴτε τῶν κατὰ ψυχήν, εἴτε καὶ τῶν κατὰ τὸ σῶμα· καὶ οὕτως αὐτῷ μείζονά τε καὶ κουφοτέραν τῆς ἀρετῆς κατασκευάζων τὴν ἐκπλήρωσιν. * * * * *

ἥνωτο μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς τῷ θεῷ ὁ ληφθεὶς κατὰ πρόγνωσιν· ἐν αὐτῇ τῇ διαπλάσει τῆς μήτρας τὴν καταρχὴν τῆς ἑνώσεως δεξάμενος. ἤδη δὲ τῆς ἑνώσεως ἠξιωμένος, ἁπάντων ἐτύγχανεν ὅσων εἰκὸς ἦν ἄνθρωπον τυχεῖν ἡνωμένον τῷ μονογενεῖ καὶ τῶν ὅλων δεσπότῃ, μειζόνων ἀξιούμενος παρὰ τοὺς λοιποὺς ὅσῳπερ αὐτῷ καὶ τὸ τῆς ἑνώσεως ἐξαίρετον εἶναι συνέβαινεν· ἠξιώθη γοῦν καὶ τῆς τοῦ πνεύματος ἐνοικήσεως πρῶτος παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. καὶ ἠξιώθη ταύτης οὐχ ὁμοίως τοῖς λοιποῖς· οὗτος μὲν γὰρ ὅλην τὴν χάριν τοῦ πνεύματος ἐν ἑαυτῷ ἐδέξατο, ἑτέροις δὲ μερικὴν παρεῖχεν τοῦ παντὸς πνεύματος τὴν μετουσίαν· οὕτως δὲ καὶ ἐνεργεῖν ἐν αὐτῷ ἅπαν τὸ πνεῦμα συνέβαινεν. τὸ μὲν οὖν φθεγγόμενον κατ' αὐτὴν τῆς φωνῆς τὴν προφοράν, ἄνθρωπος ἦν· ἡ δέ γε τῶν λεγομένων δύναμις πολλή τις καὶ διάφορος. * * *

Book VIII.

[Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ η΄ λόγου). Act. Conc. CP. ii. IV. 29. Vig. 30. Pelag. ii. *ep.* III. *ad Eliam.* Cf. Sachau, pp. ܠܘ, 43 sq.].

Κἀγὼ τὴν δόξαν ἣν ἔδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς*. ποίαν ταύτην; τοῦ τῆς υἱοθεσίας μεταλαβεῖν. ταύτην γὰρ ἔλαβεν αὐτὸς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, βαπτισθεὶς πρότερον ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, ἔνθα δὴ καὶ προετυποῦτο ἐν αὐτῷ τὸ ἡμέτερον βάπτισμα ἥ τε γιγνομένη ἀναγέννησις ἐμαρτυρεῖτο τῇ πατρικῇ φωνῇ λέγοντος· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα†. καὶ τὸ πνεῦμα κατελθὸν ἔμεινεν ἐπ' αὐτῷ, καθὰ καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ βαπτίσματι τούτου μετέχειν ἐμέλλομεν· ὅπερ λοιπὸν ἐξαιρέτως αὐτῷ παρ' ἡμᾶς προσγέγονεν, διὰ τῆς πρὸς τὸν θεὸν λόγον ἑνώσεως τούτων μετέχοντι ὧν ὁ κατὰ φύσιν υἱός. * * * *

ܒܗ ܠܬܠܡܝ̈ܕܘܗܝ ܕܐܬܚܙܝܘ ܠܒܢܝ̈ܢܫܐ ܡ̈ܠܐܟܐ ܘܐܡܪܝܢ
ܠܗܘܢ: ܓܒܪ̈ܐ ܓܠܝܠܝ̈ܐ ܡܢܐ ܩܝܡܝܢ ܐܢܬܘܢ ܘܚܝܪܝܢ
ܠܫܡܝܐ: ܗܢܐ ܝܫܘܥ ܕܐܣܬܠܩ ܡܢܟܘܢ ܠܫܡܝܐ.
ܗܟܢܐ ܢܐܬܐ ܐܝܟ ܗܢܐ ܕܚܙܝܬܘܢܝܗܝ ܕܣܠܩ ܠܫܡܝܐ.‡

10 ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου 12 ὅσον *Mai*

* S. John xvii. 22. † S. Matt. iii. 17. ‡ Acts i. 10, 11.

πανταχόθεν ἄρα δῆλον ὡς περιττὸν μὲν τὸ τῆς κράσεως καὶ ἀπρεπὲς καὶ ἀφαρμόζον, ἑκάστης τῶν φύσεων ἀδιαλύτως ἐφ' ἑαυτῆς μεινάσης.

πρόδηλον δὲ ὡς τὸ τῆς ἑνώσεως ἐφαρμόζον· διὰ γὰρ ταύτης συναχθεῖσαι αἱ φύσεις ἓν πρόσωπον κατὰ τὴν ἕνωσιν ἀπετέλεσαν· ὥστε ὅπερ ὁ κύριος ἐπί τε τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός φησιν· ὥϲτε οὐκέτι εἰϲὶν δύο, ἀλλὰ ϲὰρξ μία, εἴποιμεν ἂν καὶ ἡμεῖς εἰκότως κατὰ τὸν τῆς ἑνώσεως λόγον, 'ὥστε οὐκέτι εἰσὶν δύο πρόσωπα ἀλλ' ἕν,' δηλονότι τῶν φύσεων διακεκριμένων· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ οὐ λυμαίνεται τῷ ἀριθμῷ τῆς δυάδος τὸ μίαν λέγεσθαι τὴν σάρκα, πρόδηλον γὰρ καθ' ὃ μία λέγονται· οὕτως κἀνταῦθα οὐ λυμαίνεται τῇ τῶν φύσεων διαφορᾷ τοῦ προσώπου ἡ ἕνωσις. ὅταν μὲν γὰρ τὰς φύσεις διακρίνωμεν, τελείαν τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου φαμέν, καὶ τέλειον τὸ πρόσωπον· οὐδὲ γὰρ ἀπρόσωπον ἔστιν ὑπόστασιν εἰπεῖν· τελείαν δὲ καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, καὶ τὸ πρόσωπον ὁμοίως· ὅταν μέντοι ἐπὶ τὴν συνάφειαν ἀπίδωμεν, ἓν πρόσωπον τότε φαμέν.*

manifestum autem est quod unitas conuenit; per eam enim collectae naturae unam personam secundum unitatem effecerunt. sicut enim de uiro et muliere dicitur quod *iam non sunt duo, sed una caro;* dicamus et nos rationabiliter secundum unitatis rationem quoniam 'non sunt duae personae, sed una,' scilicet naturis discretis. sicut enim ibi non nocet numero duorum unam dici carnem, certum est enim secundum quod una dicitur; ita et hic non nocet naturarum differentiae personae unitas. quando etenim naturas discernimus, perfectam naturam Dei Verbi dicimus et perfectam personam: nec enim sine persona est subsistentiam dicere perfectam, perfectam autem et hominis naturam et personam similiter. quando autem ad coniunctionem respicimus, unam personam tunc dicimus.

* S. Matt. xix. 6. † 2 Cor. iv. 16.

ܕܢܣܒܘܢ ܒܚܕ ܚܕ. ܩܢܘܡܐ ܘܚܕ. ܦܪܨܘܦܐ ܐܡܪܝܢ ܥܠ
ܠܗܘܢ. ܘܠܬܪ̈ܬܝܗܘܢ ܒܚܕ ܡܫܡܠܝܢ ܐܢܫܝܢ:

τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον κἀνταῦθα ἰδίαν φαμὲν τοῦ θεοῦ λόγον τὴν οὐσίαν, ἰδίαν δὲ καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου· διακεκριμέναι γὰρ αἱ φύσεις, ἓν δὲ τὸ πρόσωπον τῇ ἑνώσει ἀποτελούμενον· ὥστε κἀνταῦθα ὅταν μὲν τὰς φύσεις διακρίνειν πειρώμεθα, τέλειον τὸ πρόσωπον φαμὲν εἶναι τὸ τοῦ ἀνθρώπου, τέλειον δὲ καὶ τὸ τῆς θεότητος. ὅταν δὲ πρὸς τὴν ἕνωσιν ἀποβλέψωμεν, τότε ἓν εἶναι τὸ πρόσωπον ἄμφω τὰς φύσεις κηρύττομεν, τῆς τε ἀνθρωπότητος τῇ θεότητι τὴν παρὰ τῆς κτίσεως τιμὴν δεχομένης, καὶ τῆς θεότητος ἐν αὐτῇ πάντα ἐπιτελούσης τὰ δέοντα.

Book IX.

1. [Leont. *l. c.* (*ἐκ τοῦ θ′ λόγου*). Cf. Sachau, pp. ܟܗ, ܠܐ, 28, 44, sq.].

Ἐνταῦθα τοίνυν τὸ ἐΓένετο *οὐδαμῶς ἑτέρως λέγεσθαι δυνάμενον εὑρήκαμεν ἢ κατὰ τὸ δοκεῖν· ὃ δὴ καὶ αὐτὸ λεγόμενον ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ κυρίου δι᾽ ἑτέρων ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἀκριβέστερον ἐδιδάξαμεν· τὸ μὲν δοκεῖν* ὁ λόΓος cὰρΞ ἐΓένετο*, *τὸ δὲ δοκεῖν οὐ κατὰ τὸ μὴ εἰληφέναι σάρκα ἀληθῆ, ἀλλὰ κατὰ τὸ μὴ γεγενῆσθαι. ὅταν μὲν γὰρ 'ἔλαβεν'*† *λέγῃ, οὐ κατὰ τὸ δοκεῖν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀληθὲς λέγει· ὅταν δὲ* ἐΓένετο, *τότε κατὰ τὸ δοκεῖν· οὐ γὰρ μετεποιήθη εἰς σάρκα. προσεκτέον οὖν τὴν διάνοιαν τοῦ εὐαγγελιστοῦ· οὕτως γὰρ γνωσόμεθα τοῦ λεγομένου τὴν δύναμιν.* * *

2. [Fac. ix. 5 ("nono de Incarnatione libro")].

Si utique quod dictum est *Verbum caro factum est* secundum aliquam conuersionem dictum est, quomodo *inhabitauit* suscipiendum est? palam est enim omnibus quia quod inhabitat aliud est quam quod inhabitatur. * * * *inhabitauit* enim *in nobis*‡, nostram naturam sumens et habitans et in ea omnia salutis nostrae dispensans. quomodo ergo inhabitans caro factum est Dei Verbum? palam est quia non conuersus neque translatus; non enim inhabitare diceretur.

3. [Leont. *l. c.* (*ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου*)].

Ὅπερ γὰρ ἐφ᾽ ἡμῶν κατὰ τὴν ἐν τόπῳ λέγεται σχέσιν, τοῦτο ἐπὶ τοῦ θεοῦ κατὰ τὴν τῆς γνώμης· ὡς γάρ φαμεν ἐφ᾽ ἡμῶν ὅτι 'ἐν τῷδε γέγονα τῷ τόπῳ,' οὕτως καὶ ἐπὶ θεοῦ ὅτι γέγονεν ἐν τῷδε. ἐπειδὴ ὅπερ ἐφ᾽ ἡμῶν ἡ μετάβασις ἐργάζεται, τοῦτο ἐπὶ τοῦ θεοῦ ἡ γνώμη, ἁπανταχοῦ τῇ φύσει τυγχάνοντος.

* S. John i. 14. † [Phil. ii. 7.] ‡ S. John *l. c.*

Book x.

1. [Fac. ix. 3 ("decimo libro eiusdem operis, capitulo lxx")].

Sicut enim per tales uoces ex scriptura diuina naturarum differentias edocemur, sic et adunationem discimus quoties ambarum naturarum proprietates in unum conducit, et sicut de uno quodam adloquitur. hoc enim est simul ostendere et naturas differentes et personae adunationem; ex differentia quidem eorum quae dicuntur differentia intellegitur naturarum; cum autem rediguntur, manifestam suspicimus adunationem. beatus itaque Ioannes euangelista dicit: *altera die uidit Iesum uenientem ad se et dixit, 'ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. iste est de quo ego dixi, quia post me uenit uir qui ante me factus est, quia prior me erat. et ego nesciebam eum**.' hic enim dicendo: *uidit Iesum uenientem ad se et dixit, 'ecce Agnus Dei,'* manifeste humanitatem significare mihi uidetur. hoc enim uidebat baptista Ioannes, hoc erat quod susceperat mortem, corpus uidelicet quod pro omni oblatum est mundo. quod uero sequitur, *qui tollit peccata mundi*, nequaquam iam conuenit carni; non enim illius erat totius mundi peccatum auferre, sed erat hoc pro certo diuinitatis opus.

2. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ ι' λόγου)].

Ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν· καὶ γενόμενος ἐν ἀγῶνι ἐκτενέστερον προσηύχετο. καὶ ἐγένετο ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντος ἐπὶ τὴν γῆν†. *οὐκοῦν τὸν μὲν ἀγῶνα καὶ τοῦτον οὐ τὸν τυχόντα φανερῶς ὑπομεμενηκότα τὸν Χριστὸν ἐκ τῶν εἰρημένων μανθάνομεν.* * * * *ποίαν δὲ καὶ ἔξει ἀκολουθίαν τὸ λεγόμενον ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς‡, καὶ ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ; ἀναιρεῖται γὰρ θατέρῳ τὸ ἕτερον, τὸ μὲν καταβεβηκέναι ἐξ οὐρανοῦ τῷ εἶναι ἐν τῷ οὐρανῷ, τὸ δὲ εἶναι τῷ καταβεβηκέναι. ἀλλὰ καταβέβηκεν μὲν τῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐνοικήσει· ἔστιν δὲ ἐν οὐρανῷ τῷ ἀπεριγράφῳ τῆς φύσεως πᾶσιν παρών.*

3. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου). Act. Conc. CP. ii. v. ("ex secundo libro Cyrilli. Theodorus")].

[Τί ἐστιν ἄνθρωπος ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ; ἢ υἱὸς ἀνθρώπου ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτοῦ;] *σκοπῶμεν οὖν τίς ἄνθρωπος περὶ οὗ ἐκπλήττεται καὶ θαυμάζει, ὅτι δὴ*

Quid est homo quod memor es eius? aut filius hominis quod uisitas eum§? consideremus igitur quis homo sit de quo stupescit et miratur quod Unigenitus dignatus est eius

1 differentiam *cod. Veron.*

* S. John i. 29—31. † S. Luke xxii. 43, 44. ‡ S. John iii. 13. § Ps. viii. 5.

ὁ μονογενὴς κατηξίωσεν αὐτοῦ μνησθῆναί τε καὶ ἐπισκοπὴν ποιήσασθαι. ἀλλ' ὅτι οὐ περὶ παντὸς ἀνθρώπου μὲν εἴρηται, ἐν τοῖς ἀνωτέρω δέδεικται· ὅτι δὲ οὐδὲ περὶ ἑνός τινος τῶν τυχόντων, καὶ τοῦτο εὔδηλον. ἵνα δὲ ἅπαντα παρῶμεν, τὸ πάντων εὐπιστότερον τὴν ἀποστολικὴν μαρτυρίαν ἐκδεξώμεθα.

memoriam uisitationemque facere. sed quod quidem non dictum est de omni, in superioribus demonstratum est; quod autem non de uno quolibet, et hoc certum est. ut autem omnia praetermittamus, quod omnibus credibilius est apostolicum testimonium excipiamus. scribit igitur apostolus ad Hebraeos narrans de Christo, personamque suam non acceptabilem apud eos confirmans ita dicit: *testificatus est uero alicubi quidam dicens 'quid est homo quod memor es eius? aut filius hominis quod uisitas eum? minorasti eum paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum et constituisti eum supra opera manuum tuarum; omnia subiecisti sub pedibus eius**. et cum testimonium dixisset interpretans ipsum intulit: *subiciendo autem omnia, nihil dimisit non subiectum. modo autem nondum uidemus omnia ei subiecta.* et quis homo est docens nos, quoniam dubium erat a uoce posita apud beatum Dauid, intulit: *paulo autem minus ab angelis minoratum uidemus Iesum, propter passionem mortis gloria et honore coronatum.* si igitur ex euangeliis quidem erudimur ad Dominum dixisse beatum Dauid omnia quae sunt psalmi, et cetera, et quod *memor es* et *uisitas* et *minorasti* et *subiecisti*, ex apostolo uero Iesum esse discimus de quo loquens Dauid dicit et quod eius memor est et quod eum uisitauit, sed etiam quod omnia subiecit ei cum paulo minus ab angelis minorasset eum, cessate uel uix aliquando a uestra impudentia cognoscentes quod oportet. uidetis enim, o omnium hominum sceleratissimi, quanta naturarum est differentia, quod hic quidem stupefactus est quia et memor esse hominis dignatur et uisitare eum, ceterorumque participem facere, quorum eum participem fecit; ille uero e contrario miratur quod tantorum particeps esse supra suam naturam meruit. et hic quidem tamquam beneficium dans mirificatur et magna praestans et supra naturam eius qui consequitur beneficium; ille uero tamquam beneficium consequens, et maiora quam est ab eo suscipiens.

Book xi.

[Act. Conc. CP. ii. vi. ("in undecimo libro de Incarnatione"). Sachau, pp. ܥܛ, 49].

Ad haec itaque sufficiunt quidem et quae diximus, ubi et naturarum differentiam ostendimus et personae unitatem, et quod secundum naturas iste quidem beneficium accipit, ille autem beneficium dat, certa constituta unitate ex qua indiuise ab uniuersa creatura honor impletur.

* Heb. ii. 6—9.

Book xii.

1. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ ιβ΄ λόγου)].

Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν τῷ υἱῷ*, ἀλλ', ἐν υἱῷ, ὃ δὴ καὶ λεγόμενον ἀπολύτως ἀμφότερα κατὰ ταὐτὸν σημαίνειν ἠδύνατο· πρωτοτύπως μὲν σημαῖνον τὸν ἀληθινὸν υἱόν· ἀληθῆ δὲ υἱὸν λέγω τὸν τῇ φυσικῇ γεννήσει τὴν υἱότητα κεκτημένον· ἑπομένως δὲ συνεπιδεχόμενον τῇ σημασίᾳ καὶ τὸν κατὰ ἀλήθειαν τῆς ἀξίας μετέχοντα τῇ πρὸς αὐτὸν ἑνώσει.

2. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου). Act. Conc. CP. ii. iv. 46 ("eiusdem ex interpretatione ep. ad Hebraeos"); *ib.* v. ("ex secundo libro Cyrilli Theodorus"). Vig. 47].

Ἆρα παύσονται λοιπὸν τῆς ἀναισχύντου μάχης, ἀποστήσονται δὲ λοιπὸν τῆς ματαίας φιλονεικίας, αἰδεσθέντες τῶν εἰρημένων τὸ προφανές; πολλοὺς γάρ, φησίν, υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα†. ἰδοὺ τοίνυν ἐν τῷ τῆς υἱότητος λόγῳ καὶ συγκατατάττων ὁ ἀπόστολος φαίνεται τὸν ἀναληφθέντα ἄνθρωπον τοῖς πολλοῖς. οὐ καθ' ὁμοίωσιν ἐκείνοις τῆς υἱότητος μετέχων, ἀλλὰ καθ' ὁμοίωσιν καθ' ὃ χάριτι προσείληφεν τὴν υἱότητα, τῆς θεότητος μόνης τὴν φυσικὴν υἱότητα κεκτημένης. πρόδηλον γὰρ ἐκεῖνο, ὡς τῆς υἱότητος αὐτῷ παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους προσέστιν τὸ ἐξαίρετον τῇ πρὸς αὐτὸν ἑνώσει· ὅθεν καὶ τῇ τοῦ υἱοῦ φωνῇ συνεπινοούμενος συμπαραλαμβάνεται. ἀλλὰ λογοποιοῦνται πρὸς ἡμᾶς ὅτι εἰ δύο τέλεια φάσκομεν, πάντως δύο καὶ τοὺς υἱοὺς ἐροῦμεν. ἀλλ' ἰδοὺ καὶ υἱὸς εἴρηται ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, κατ' αὐτό, τῆς θεότητος ὑπεξῃρημένης, τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις συντεταγμένος· καὶ οὐκ ἤδη

Ergo iam cessabunt ab impudente pugna? desistent autem uana contentione, erubescentes euidentiam dictorum? *plurimos* enim dicit *filios in gloriam ducentem*. ecce igitur in ratione filiationis apostolus adparet adsumptum hominem ceteris connumerans, non secundum quod similiter illis filiationis particeps est, sed secundum quod similiter gratia filiationem adsumpsit, deitate sola naturalem filiationem possidente. certum enim est illud, quod filiationis gloria praeter ceteros homines inest ei praecipue, per unitatem quae est ad illum. unde et in ipsa uoce significante filium similiter etiam ille comprehenditur. sed sermocinantur ad nos: 'si duo perfecta dicitis, omnimodo et duo filios dicemus.' sed ecce et 'filius' dictus est in diuina scriptura per seipsum, diuinitate excepta, ceteris hominibus connumeratus, et non iam

6 cessabunt iam C_2 7 uero (*for* autem) C_2 9 multos (*for* plurimos) C_2 16 gratiam adsumpsit filiationis C_2

* Heb. i. 1. † Heb. ii. 10.

δύο φαμὲν τοὺς υἱούς, εἷς δὲ υἱὸς ὁμολογεῖται δικαίως· ἐπείπερ ἡ τῶν φύσεων διαίρεσις ἀναγκαίως ὀφείλει διαμένειν, καὶ ἡ τοῦ προσώπου ἕνωσις ἀδιασπάστως φυλάττεσθαι.

duos dicimus filios. unus uero Filius in confessione est iuste, quoniam naturarum diuisio necessario debet permanere et personae unitio indissipabilis custodiri.

καὶ εἰρηκὼς πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα, ἐπάγει τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι. ὁρᾶτε πῶς φανερῶς τὸν θεὸν λόγον φησὶν [διὰ] παθημάτων τετελειωκέναι τὸν ἀναληφθέντα ἄνθρωπον, ὃν καὶ ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας* ἐκάλεσεν ὡς αὐτόν τε πρῶτον ταύτης ἀξιωθέντα καὶ ἑτέροις αἴτιον καταστάντα.

3. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου)].

Ἅπασιν γὰρ τοῖς τοιούτοις κατὰ τὴν ἐξήγησιν τὸ τοῦ υἱοῦ τιθέντες ὄνομα διατελοῦσιν· ἀνθρωπινωτέρων γὰρ ὄντων τῶν λεγομένων ἐδικαίουν ταύτῃ κεχρῆσθαι τῇ φωνῇ, ἤντινα καὶ εἶναι αὐτῷ τὴν προσηγορίαν συνέβαινεν. καὶ ὅτι Ἰησοῦς ὄνομα τοῦ ἀναληφθέντος ἡ προσηγορία, ὥσπερ καὶ τῶν ἀποστόλων τὸ Πέτρος καὶ Παῦλος, ἢ εἴ τι τοιοῦτο λεγόμενον· οὕτως τε ἐπικληθὲν αὐτῷ μετὰ τὴν γέννησιν τὴν ἐκ Μαρίας * *

4. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου). Act. Conc. CP. ii. iv. 47 ("eiusdem ex libro duodecimo de Incarnatione"). Vig. 48].

Ἀλλὰ πρὸς τοῦτό φασιν ὅτι τὸ Ἰησοῦς ὄνομα σωτῆρα σημαίνει†. σωτὴρ δὲ (φασὶν) πῶς ἂν ὁ ἄνθρωπος λέγοιτο; ἐπιλελησμένοι ὅτι Ἰησοῦς ἐλέγετο καὶ ὁ τοῦ Ναυή, καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, οὐκ ἀπό τινος οὕτως κληθεὶς συντυχίας ἐν τῇ γενέσει, ἀλλὰ μετονομασθεὶς ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως. δῆλον δὲ ὡς οὐκ ἂν αὐτὸ θεῖναι ἐπ' ἀνθρώπου ἠνέσχετο, εἴπερ θείας ἦν πάντως φύσεως σημαντικόν.

Sed ad hoc dicunt quod Iesus nomen saluatorem significat; saluator autem (dicunt) quomodo ille homo dicatur? obliti quod Iesus dicebatur etiam filius Naue, et (quod mirandum est) quia non sic uocatus est fortuito in generatione, sed transnominatus a Moyse. certum est quod non hoc inponere homini patiebatur, si autem diuinam naturam omnimodo significabat.

5. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου). Act. Conc. CP. ii. v. ("et post pauca Theodorus"; "et post alia" [*supra*]). Cf. Lagarde, p. 108].

Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατρά-

Multifarie multisque modis olim Deus locutus patribus in prophetis,

19 si dicitur (*for* dicunt) *V*

23 sit u. (*for* sic u. est) *V*

* Heb. ii. 10.

† [S. Matt. i. 21.]

CIN ἘΝ ΤΟΪC ΠΡΟΦΗΤΑΙC, ἘΠ' ἘCΧΑΤΩΝ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΤΟΥΤΩΝ ἘΛΑΛΗCΕΝ ΗΜΙΝ ἘΝ ΥἹΩ*. φανερῶς γὰρ ἐνταῦθα ἐν υἱῷ τῷ ἀνθρώπῳ λέγων δείκνυται.

in nouissimis diebus his locutus est nobis in filio. per filium enim locutus est nobis; certum est uero quod de adsumpto homine. *cui enim dixit aliquando angelorum: 'filius meus es tu, ego hodie genui te†?'* nullum (dicit) participem fecit dignitatis filii. hoc enim quod dixit *genui te*, quasi per hoc participationem filiationis dedit; omnino uero aperte nullam habens ad Deum Verbum communionem adparet hoc quod dictum est. * * *

cum introducat primogenitum in orbem terrarum dicit: 'et adorent eum universi angeli Dei‡.' quis est igitur qui in orbem terrarum introducitur et dominationem eius incipit, de qua ei et adorari ab angelis adquiritur? nec enim insaniens aliquis dicat Deum Verbum esse introductum, qui omnia non extantia fecit ineffabili eius uirtute, donans eis ut essent.]

6. [Act. Conc. CP. ii. vi. ("Theodorus...in duodecimo libro eiusdem opusculi")].

Ad haec autem beatus apostolus respondens, conatur ostendere quomodo particeps est diuini honoris; et quod eo fruitur non propter suam naturam, sed propter inhabitantem naturam.

7. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου). Act. Conc. CP. ii. iv. 47 ("eiusdem ex libro duodecimo de Incarnatione"). Vig. 49].

Ὥστε οὐ μόνον 'υἱὸν' αὐτὸν ἀποκαλεῖ τοῦ θεοῦ λόγου ἀφορίσας, ἀλλὰ καὶ συντάττων κατὰ τὸν τῆς υἱότητος λόγον τοῖς λοιποῖς τοῖς μετεσχηκόσιν

Itaque non solum 'filium' ipsum uocat a Deo Verbo separans, sed etiam secundum filiationis rationem connumerans ceteris participibus

31 communicans (*for* connumerans) *V*

* Heb. i. 1, 2. † Heb. i. 5. ‡ *Ib.* 6.

τῆς υἱότητος ἐλέγχεται, ἐπείπερ χάριτι καὶ αὐτὸς μετέσχηκεν τῆς υἱότητος, οὐ φυσικῶς ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννημένος, ἔχων μέντοι παρὰ τοὺς λοιποὺς τὴν ὑπεροχήν, ὅτι τῇ πρὸς αὐτὸν ἑνώσει κέκτηται τὴν υἱότητα· ὃ δὴ κυριοτέραν αὐτῷ τοῦ πράγματος χαρίζεται τὴν μετουσίαν.

filiationis conuincitur, quoniam gratia et ipse particeps fuit filiationis, non naturaliter ex Patre natus, habens tamen ad ceteros excellentiam, quia unitate ad ipsum filiationem possidet; quod ei firmiorem ipsius rei donat participationem.

8. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου)].

Καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτῷ Ἰησοῦν. οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται.* ἰδοὺ τοίνυν ὅπως τὸν ἐκ Μαρίας εὐαγγελιζόμενος τόκον, κατὰ σάρκα λέγων, καὶ Ἰησοῦν μὲν αὐτὸν κληθῆναι κελεύει, 'υἱὸν' δὲ ὑψίστου κληθήσεσθαι προαγορεύει· εἰκότως· τὸ μὲν τεθῆναι κελεύων ὡς προσηγορίαν τοῦ τικτομένου, τὸ δὲ κληθήσεσθαι προαγορεύων, ἐπειδὴ τιμῆς ἦν σύμβολον τὸ ὄνομα ἣν ἐξῆς ἐβεβαίου τοῦ πράγματος ἡ μετουσία.

9. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου)].

Δῆλον δὲ ὅτι περ ἐν τῇ τῶν φύσεων διακρίσει πάντως ἡμῖν ἐπιτετήρηται τὸ εἰδέναι· ὡς ὁ μὲν θεὸς λόγος κατὰ τὴν φυσικὴν γέννησιν υἱὸς εἶναι λέγεται, ὁ δὲ ἄνθρωπος, πολλῷ γε μείζονος οὔσης ἢ κατ' αὐτὸν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀξίας ἀπολαύειν διὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον συνάφειαν.

10. Fac. ix. 3 ("in duodecimo praedicti operis libro")].

Si uero aliquis interrogare uoluerit quid tandem esse dicam Iesum Christum, dico: 'Deum et Filium Dei.'

Book xiii.

1. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ ιβ' [*sic*, Mai] λόγου). Act. Conc. CP. ii. iv. 53 ("eiusdem ex libro decimo tertio de Incarnatione"). Vig. 54. Cf. Sachau, p. 53].

Consonantia autem et apostolus dicet: *et manifeste magnum est pietatis mysterium*

ὃς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι·† δεδικαιῶσθαι ἐν πνεύματι λέγων αὐτόν, εἴτε ὡς πρὸ τοῦ βαπτίσματος μετὰ τῆς

qui manifestatus est in carne, iustificatus est in Spiritu; 'iustificatum' esse 'in Spiritu' dicens ipsum siue quod ante baptismum

22 quod manifestatum est...iustificatum est *V*

* S. Luke i. 31, 32. † 1 Tim. iii. 16.

προσηκούσης ἀκριβείας τὸν νόμον φυλάξαντα, εἴτε ὡς καὶ μετ' ἐκεῖνο τὴν τῆς χάριτος πολιτείαν τῇ τοῦ πνεύματος συνεργείᾳ μετὰ πολλῆς πληροῦντα τῆς ἀκριβείας.

cum subtilitate competente legem custodiit, siue quod etiam post illud gratiae conversationem cooperatione Spiritus cum magna compleuit subtilitate.

2. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου)].

Οὐδὲ γὰρ τὸ ὑπὸ Ἰωάννου πρὸς αὐτὸν εἰρημένον ὅτι ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με;*—οὐδὲ τοῦτο ἀναιρήσει τὸ τὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν βαπτιζόμενον. ἁρμόσει γὰρ αὐτῷ καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀνθρωπότητος λόγον, ἐπείπερ κατά γε αὐτὴν τὴν ἀρετὴν πολλὴν εἶχεν τὴν ὑπεροχὴν πρὸς Ἰωάννην, καὶ διὰ τὴν ἐνοικοῦσαν αὐτῷ τῆς θεότητος φύσιν οὐχ ὑπὲρ Ἰωάννην μόνον ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους· ἤδη δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν κτίσιν ἔχων τὸ ἀξίωμα δικαίως ἐγνωρίζετο. * * * * *

διόπερ ὁ κύριος βουλόμενος ἐν τῇ χρείᾳ τῆς τροφῆς τό τε καρτερικὸν καὶ ἐμφιλόσοφον ἐπιδείξασθαι, τοῦτο μὲν γενέσθαι οὐκ αἰτεῖ. δεικνὺς γὰρ ὅτι ἔλαττον αὐτῷ μέλει τῆς τροφῆς καὶ προτιμότερον αὐτῷ τῆς ἀρετῆς οὐδέν, φησὶν πρὸς αὐτόν· ΟΥΚ ἐΠ' ἌΡΤΩ ΜΌΝΩ ΖΗΣΕΤΑΙ ἌΝΘΡΩΠΟΣ, ἀλλ ἐΠΙ ΠΑΝΤΙ ῬΗΜΑΤΙ ἘΚΠΟΡΕΥΟΜΈΝΩ ΔΙΆ ΣΤΌΜΑΤΟΣ ΘΕΟΥ̃.† * * *

τοῦτο γὰρ ὁ διάβολος ἐσπούδασεν, πεῖσαι μὲν αὐτὸν ὡς οὐδαμῶς αὐτοῦ φροντὶς τοῦ θεοῦ. διὸ ἔλεγεν· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, ποίησον τόδε, τουτέστιν· ἔργῳ δεῖξον ὅτι μέλει σου τῷ θεῷ. αὐτὸς δὲ ὑπισχνεῖτο μεγάλα, ὡς δι' ἐκείνου μὲν ἀποστήσων τοῦ θεοῦ, διὰ δὲ τῶν ὑποσχέσεων οἰκειώσων ἑαυτῷ. καὶ τῇ μὲν προτέρᾳ πείρᾳ τὸν ἄρτον προβάλλεται, τῇ ἡδονῇ γαργαλίζων ἐπὶ τὴν πεῖραν ἐλθεῖν. * * * * διόπερ ὁ κύριος ἐν τοῖς τρίσιν ἠττήσας αὐτόν, ἡμῖν τὴν κατ' αὐτοῦ δίκην ἐχαρίσατο. οὐκ αἰτήσας μὲν γὰρ τὸ τὸν ἄρτον γενέσθαι παρὰ τοῦ θεοῦ, ἔδειξεν ἑαυτὸν ἡδονῆς κρατοῦντα· μὴ βαλὼν δὲ ἑαυτὸν κάτω, δόξης ὑπερεῖδεν, πείσας ἅπαντας ὡς οὐ μέλειν αὐτῷ ταύτης· διὰ δὲ τοῦ τρίτου κρατήσας τῶν τοῦ κόσμου ἀγαθῶν, ἔδειξεν ἑαυτὸν οὐδὲν τούτων ὑπὲρ εὐσεβείας ἡττώμενον. * * * *

3. [Fac. iii. 2 ("tertio decimo de Incarnatione libro")].

Bonum est in hoc loco maxime concludere quod uirtutis habeant ea quae dicta sunt, siue conuersari siue baptizari siue crucifigi siue mori siue sepeliri et resurgere. non puro alicui haec coaptantes homini dicimus—hoc enim in unaquaque dictorum demonstratione addere non moramur, ut nullam calumniantibus praebeamus male loquendi occasionem; sed inhabitato quidem a Deo Verbo ab ipsa in utero matris plasmatione, inhabitato uero non secundum communem inhabitationem

* S. Matt. iii. 14. † S. Matt. iv. 4.

13, 17, 23 ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου 24 νίκην? 26 ὑπερίδε *Mai*

neque iuxta eam quae in multis intellegitur gratiam, sed iuxta quandam excellentem, secundum quam etiam adunari dicimus utrasque naturas et unam iuxta adunationem effectam esse personam.

Book XIV.

1. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ ιδ΄ λόγου)].

Ἐντεῦθεν οὖν καὶ τοσαύτη γέγονεν περὶ τὸν ἄνθρωπον ἡ τιμή, καταξιωθέντα θείας ἐνοικήσεως τοῦ τε καθῆσθαι ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καὶ προσκυνεῖσθαι παρὰ πάσης τῆς κτίσεως. οὐδὲ γὰρ ἂν ὁ θεὸς οὕτως ἁπλῶς καὶ ἄνευ τινὸς χρησίμου λόγου ἄνθρωπον μὲν ἐλάμβανεν καὶ ἥνου πρὸς ἑαυτόν, προσκυνεῖσθαι παρὰ τῆς κτίσεως παρασκεύαζων ἁπάσης, τὰς δέ γε νοητὰς φύσεις προσκυνεῖν ἐδικαίου, εἰ μὴ τὰ περὶ αὐτὸν γεγονότα κοινὴ πάσης ἦν εὐεργεσία τῆς κτίσεως.

2. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου). Act. Conc. CP. ii. iv. 54 ("eiusdem Theodori ex quarto decimo libro eiusdem opusculi"). Vig. 55].

Ταὐτὸ δὲ τοῦτο φήσομεν δικαίως καὶ ἐπὶ τοῦ κυρίου, ὅτι περ ὁ θεὸς λόγος ἐπιστάμενος αὐτοῦ τὴν ἀρετήν, καὶ δὴ κατὰ πρόγνωσιν εὐθὺς ἄνωθεν ἐν τῇ τῆς διαπλάσεως ἀρχῇ ἐνοικῆσαί τε εὐδοκήσας καὶ ἑνώσας αὐτὸν ἑαυτῷ τῇ σχέσει τῆς γνώμης, μείζονά τινα παρεῖχεν αὐτῷ τὴν χάριν, ὡς τῆς εἰς αὐτὸν χάριτος εἰς πάντας τοὺς ἑξῆς διαδοθησομένης ἀνθρώπους. ὅθεν καὶ τὴν περὶ τὰ καλὰ πρόθεσιν ἀκέραιον αὐτῷ διεφύλαττεν.

οὐ γὰρ δὴ τοῦτο φήσομεν ὅτι περ ὁ ἄνθρωπος πρόθεσιν εἶχεν οὐδεμίαν, ἀλλ' ὅτι προὐτεθεῖτο μὲν αὐτῷ τὸ καλόν· μᾶλλον δὲ πλείστη αὐτῷ τῆς κατὰ πρόθεσιν προσῆν ἥ τε τοῦ καλοῦ στοργὴ καὶ τὸ τοῦ ἐναντίου μῖσος· διεφυλάττετο δὲ αὐτῷ τὰ τῆς προθέσεως ἀκέραια ὑπὸ τῆς θείας χάριτος, ἄνωθεν τοῦ θεοῦ ὁποῖός τις ἐστὶν

Idem hoc dicemus iuste et de Domino, quod Deus Verbum, sciens eius virtutem, et secundum praescientiam statim in ipso initio complasmationis inhabitare bene uoluit, et uniens eum sibi affectu uoluntatis maiorem quandam praestabat ei gratiam, utpote gratia quae in eum est in omnes homines diuidenda. unde et circa bona uoluntatem integram ei custodiebat. non enim haec dicemus, quod ille homo uoluntatem habebat nullam, sed quod uolebat quidem bonum, magis autem ei uoluntarie plurimum aderat et boni desiderium et contrarii odium. conseruabatur uero a diuina gratia illi uoluntas integra ab initio, Deo qualis erit subtiliter sciente, qui et ad confirmandum eum magnam illi co-

11 dicimus *V* 15 cohabitare *V* 22 hoc *V* | docemus *C*

ἀκριβῶς ἐπισταμένου, καὶ δὴ πρὸς τὴν τούτου βεβαίωσιν πολλὴν αὐτοῦ παρέχοντος τῇ οἰκείᾳ ἐνοικήσει τὴν συνεργείαν ὑπὲρ τῆς ἁπάντων ἡμῶν σωτηρίας. ὅθεν οὐδὲ ἀδικίας εἶποι τις τὸ παρὰ πάντας ἐξαίρετόν τι παρεσχῆσθαι τῷ ὑπὸ τοῦ κυρίου ληφθέντι ἀνθρώπῳ.

operationem habitatione sua praestabat pro omnium nostrum salute. unde nec iniustum dicat aliquis esse, quod praeter omnes praecipuum aliquid datum esse illi homini qui a Domino adsumptus est.

3. [Act. Conc. CP. ii. iv. 17 ("eiusdem Theodori ex libro quarto decimo de Incarnatione"). Vig. 18].

Et secundum duas rationes locum imaginis obtinet. qui enim amant quosdam, post mortem eorum saepius imagines statuentes, hoc sufficiens mortis solatium habere arbitrantur; et eum qui non uidetur nec praesens est tamquam in imagine suspicientes putant uidere, ita flammam desiderii et uigorem placantes. sed etiam illi qui per ciuitates habent imperatorum imagines, tamquam praesentes et uidentes honorare uidentur eos qui non sunt praesentes, cultu et adoratione imaginum. ista autem utraque per illum adimplentur; omnes enim qui cum illo sunt et uirtutem sequuntur et debitorum Deo parati redditores, diligunt eum et ualde honorant. et caritatem quidem ei, diuina natura licet non adspiciatur, adimplent in illo qui ab omnibus uidetur, sic omnibus existimantibus ut ipsum uidentibus per illum et illi semper praesentibus; et honorem uero omnem sic adtribuunt tamquam imagini imperiali, cum quasi in ipso sit diuina natura et in ipso spectetur. si enim et Filius est qui inhabitare dicitur, sed cum eo est etiam Pater, et inseparabiliter omnimodo ad Filium esse ab omni creditur creatura; et Spiritus autem non abest, utpote etiam in loco unctionis factus ei, et cum eo est semper qui adsumptus est. et non mirandum est, cum etiam in quibuslibet hominibus uirtutem sequentibus cum Filio et Pater esse dicitur; *ueniemus* enim *et ego et Pater, et mansionem apud ipsum faciemus**. quod autem et Spiritus eiusmodi hominum inseparabilis est, certum est omnibus.

Book xv.

1. [Fac. ix. 3 ("quinto decimo libro...de Incarnatione")].

Propter quod utrumque iuste filius uocatur, una existente persona quam adunatio naturarum effecit.

13 ciuitatem *V* 14 uidendos *C* 17 Dei *C V* 19 adimplet *C*
22 in (*bef* ipso) *om V* 27 Patre *V* 29 huiusmodi *V*

* S. John xiv. 23.

2. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ ιε΄ λόγου). Conc. CP. ii. iv. 43 ("eiusdem ex libro duodecimo de Incarnatione"); *ib.* v. ("ex eodem libro" = "ex secundo libro Cyrilli"). Vig. 44. Cf. Sachau, p. 50 *sq.*].

Nemo artificio interrogationum decipiatur. flagitiosum enim est deponere quidem tantam testium nubem, secundum quod apostolus dixit*, astutis autem interrogationibus deceptos aduersariorum parti coniungi. quae uero sunt quae cum arte interrogant? 'hominis genetrix Maria, an Dei genetrix?' et: 'qui crucifixus est, utrum Deus an homo?' sed istorum quidem certa est absolutio et ex his quae praediximus in responsis quae ad interrogationes fuerunt; tamen uero dicatur et iam nunc quae compendiose respondere oportet ut nulla eis occasio astutiae relinquatur.

ὅταν τοίνυν ἐρωτῶσιν 'ἀνθρωποτόκος ἢ θεοτόκος ἡ Μαρία,' λεγέσθω παρ' ἡμῶν 'ἀμφότερα·' τὸ μὲν γὰρ τῇ φύσει τοῦ πράγματος, τὸ δὲ τῇ ἀναφορᾷ. ἀνθρωποτόκος μὲν γὰρ τῇ φύσει, ἐπείπερ ἄνθρωπος ἦν ὁ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Μαρίας, ὡς καὶ προῆλθεν ἐκεῖθεν· θεοτόκος δέ, ἐπείπερ θεὸς ἦν ἐν τῷ τεχθέντι ἀνθρώπῳ, οὐκ ἐν αὐτῷ περιγραφόμενος κατὰ τὴν φύσιν, ἐν αὐτῷ δὲ ὢν κατὰ τὴν σχέσιν τῆς γνώμης.

cum ergo interrogent, 'hominis genetrix aut Dei genetrix Maria?' dicatur a nobis, 'utraque'—unum quidem natura rei, alterum autem relatione. hominis enim genetrix natura, quia homo erat in uentre Mariae, quia et processit inde; Dei autem genetrix, quia Deus erat in homine nato, non in illo circumscriptus secundum naturam, sed quod in eo erat affectu uoluntatis.

itaque utraque quidem dici iustum est, non autem secundum similem rationem. nec enim sicut homo in utero ut esset suscepit initium, sic et Deus Verbum; erat enim ante omnem creaturam. itaque et utraque dici iustum est, et utrumque eorum secundum propriam rationem.

idem autem respondendum et si interrogent: 'Deus crucifixus est an homo?' quod 'utraque quidem, non autem secundum similem rationem.' nam hic quidem crucifixus est, utpote et passionem suscipiens et ligno adfixus, et ab Iudaeis detentus; ille autem, quod erat cum ipso secundum praedictam causam†.

10 igitur (*for* ergo) *C* 13 naturaliter (*for* natura) *C* 15, 17 quoniam (*for* quia) *C* 15 utero (*for* uentre) *C* 16 qui (*for* quia) *C V* 18 eo (*for* illo) *C* 19 secundum affectum *C*

* [Heb. xii. 1]. † S. Cyril adds: "Insuper autem his infert statim procedens quod crucifixus homo erat habens Deum inhabitantem." Cf. *infra*, p. 314, § 2.

3. [Leont. *l. c.* (*ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου*). Act. Conc. CP. ii. iv. 27 ("eiusdem Theodori ex libris de Incarnatione"). Vig. 28. Pelag. ii. *l. c.* Cf. Lagarde, p. 101].

Πλέον γὰρ ὠχλεῖτο ὁ κύριος καὶ ἠγωνίζετο πρὸς τὰ ψυχικὰ πάθη ὑπὲρ τὰ τοῦ σώματος, καὶ τῷ κρείττονι λογισμῷ τὰς ἡδονὰς ἐχειροῦτο, τῆς θεότητος δηλαδὴ μεσιτευούσης καὶ βοηθούσης αὐτῷ πρὸς τὴν κατόρθωσιν.

Plus inquietabatur dominus et certamen habebat ad animae passiones quam corporis, et meliore animo libidines uincebat, mediante ei deitate ad perfectionem.

unde et dominus ad haec maxime instituens uidetur certamen. cupiditate enim pecuniarum non deceptus et gloriae desiderio non tentus carni quidem praebuit nihil, nec enim illius erat talibus uinci. animam autem si non recepisset, sed deitas est quae euicerat, nullatenus eorum quae facta sunt ad nos respicit lucrum—quae enim ad conuersationis perfectionem similitudo deitatis et animae humanae?—et uiderentur Domini certamina non ad nos respiciens habere lucrum, sed ostentationis cuiusdam gratia fuisse. quod si hoc dicere non est possibile, certum etenim est quod illa propter nos facta sunt, et maius certamen instituit ad animae passiones, minus autem ad carnis; quanto et amplius et magis inquietare illas contingebat et magis illa erat quae et amplioris indigebat medicinae, uidelicet quod et carnem et animam adsumens per utraque pro utrisque certabat; mortificans quidem in carne peccatum, et mansuetans eius libidines et facile capiendas meliore ratione animae faciens; erudiens autem animam, et exercitans et suas passiones uincere et carnis refrenare libidines. haec enim deitas inhabitans operabatur, haec inhabitans medebatur utrique eorum.

[Act. Conc. Later. *a.* 649 *secr.* v. ("eiusdem de sermone Incarnationis" [*ἐκ τοῦ περὶ ἐνανθρωπήσεως*])].

Κατὰ τὴν πρόγνωσιν τοῦ λόγου δειχθεὶς ὁ τεχθεὶς ἐκ τῆς παρθένου δίχα σπορᾶς ἄνθρωπος, οὐ διεκρίθη τοῦ λόγου, ταυτότητι γνώμης αὐτῷ συνημμένος, καθ' ἣν εὐδοκήσας ἥνωσεν αὐτὸν ἑαυτῷ, καὶ διέδειξεν αὐτὸν καὶ

Secundum praescientiam Verbi ostensus qui natus est ex uirgine sine semine homo, non secernitur a Verbo, per similitudinem mentis eidem copulatus, per quam dignatione uniuit eum sibi, et monstrauit

5 ei *om C P* 7 instituere *P* 10 ea uicerat *C* ea uinceret *V* 12 et uideretur *C* etiam uidentur *V* 17 illos *V* | ampliori...medicina *V* 18 pro utraque (*for* per u. pro u.) *V* 26 est recernitus *codd.*

τὴν ἐνέργειαν πρὸς αὐτὸν ἀπαράλλακτον, αὐθεντίαν τε καὶ ἐξουσίαν τὴν αὐτὴν ἀδιαίρετον ἔχοντα καὶ τὴν προσκύνησιν ἰσότητος νόμῳ μὴ παραλλάσσουσαν.

eum secundum operationem indissimilem sui, auctoritatem et potestatem eandem inseparabilem habentem atque adorationem pari lege non discrepantem.

II. TREATISES AGAINST APOLLINARIUS.

Facundus (viii. 4) relates that Theodore was the author of several works directed against Apollinarianism: "agebat enim Theodorus frequenter tam libris quam sermonibus in populum contra Synusiastas siue (ut ab auctoris sui nomine sunt uocati) Apollinaristas." The books on the Incarnation would doubtless fall under this description, and a treatise expressly directed against Apollinarius is cited by Facundus further on (x. 1): see this fragment *infra*, p. 321. It seems impossible with our present information to determine whether the other fragments which follow belong to the *De Incarnatione*, as Fritzsche argues, or to the *De Apollinario*, or to a third work intermediate between these two. Ebedjesu mentions a volume by Theodore [περὶ τοῦ λαβόντος καὶ τοῦ ληφθέντος], ܗܘ ܕܢܣܘܒܐ ܘܢܣܝܒܐ, which he distinguishes from the ܕܦܓܪܢܘܬܐ.

Book III.

1. [Act. Conc. C. P. ii. IV. 1 ("ex tertio libro c. Apollinarium"). Vig. 1. Pelag. ii. *l. c.* Justin. *ep. adu. Th.* (ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ κατὰ Ἀπολιναρίου). Leont. *c. N. et E.*].

Quomodo igitur tu, cui super omnes maxime decet mentium regimen, illum qui ex uirgine natus est Deum esse et ex Deo consubstantialem Patri existimari dicis, nisi forte sancto Spiritui imputare illius creationem nos iubes?

ἀλλ' ὅ γε θεὸς καὶ ἐκ θεοῦ, ὁμοούσιος τῷ πατρί, τῷ μὲν ἐκ τῆς παρθένου γεννηθέντι, ὦ θαυμάσιε, καὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος κατὰ τὰς θείας ἀναπλασθέντι γραφὰς καὶ τήν γε σύστασιν ἐπὶ τῆς γυναικείας δεξαμένῳ γαστρός, ἐνῆν ὡς εἰκός· ἐπειδὴ ἅμα τῷ διαπλασθῆναι καὶ τὸ εἶναι ναὸς θεοῦ εἰλήφει. οὐ μὴν τὸν θεὸν γεγεννῆσθαι ἡγητέον ἡμῖν ἐκ

sed qui est Deus et ex Deo et consubstantialis Patri, ei quidem qui ex uirgine natus erat, o mirande, et qui per Spiritum sanctum secundum diuinas scripturas plasmatus est et confictionem in muliebri accepit uentre, inerat forsitan, quia mox cum plasmatus est, et ut templum Dei esset accepit. non tamen existimandum nobis est

1 animarum *V* 2 illum eundem *V* 5 non (*for* nos) *VP* 6 quia *CV* quis *P* 7 is idem *CVP* 8 o mirandum *CVP* 13 quam (*for* cum) *CV*

τῆς παρθένου, εἰ μὴ ἄρα ταὐτὸν ἡγητέον ἡμῖν τό τε γεννηθὲν καὶ τὸ ἐν τῷ γεννηθέντι, τὸν ναὸν καὶ τὸν ἐν τῷ ναῷ θεὸν λόγον· οὐ μὴν οὐδὲ κατὰ τὴν σὴν φωνὴν ἀποφαντέον πάντη τὸν ἐκ τῆς παρθένου γεννηθέντα θεὸν εἶναι ἐκ θεοῦ ὁμοούσιον τῷ πατρί. εἰ γὰρ οὐκ ἄνθρωπός ἐστιν, ὡς φῄς, ἀναληφθεὶς ὁ γεννηθεὶς ἐκ τῆς παρθένου, θεὸς δὲ σαρκωθείς, πῶς ὁ γεννηθεὶς θεὸς ἐκ θεοῦ καὶ ὁμοούσιος λέγοιτο ἂν τῷ πατρί, τῆς σαρκὸς οὐ δυναμένης ταύτην προσίεσθαι τὴν φωνήν; ἔστιν μὲν γὰρ ἀνόητον τὸ τὸν θεὸν ἐκ τῆς παρθένου γεγεννῆσθαι λέγειν. τοῦτο γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ἐκ σπέρματος αὐτὸν λέγειν Δαβίδ*, ἐκ τῆς οὐσίας τῆς παρθένου τετεγμένον καὶ ἐν αὐτῇ διαπεπλασμένον· ἐπεί γε τὸ [ἐκ] σπέρματος Δαβὶδ καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς παρθένου συστὰν ἐν τῇ μητρῴᾳ γαστρὶ καὶ τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος διαπλασθὲν δυνάμει γεγεννῆσθαι φαμὲν ἐκ τῆς παρθένου.

Deum de uirgine natum esse, nisi forte idem existimandum nobis est et quod natum est et quod est in nato, templum et qui in templo est Deus Verbum. non tamen nec secundum tuam uocem pronuntiandum est omnino ex uirgine Deum natum esse et ex Deo consubstantialem Patri. nam si non homo est, sicut dicis, adsumptus qui natus est ex uirgine, Deus uero incarnatus, quomodo qui natus est Deus ex Deo et consubstantialis dicetur Patri, carne non potente hanc uocem suscipere? nam est quidem dementia Deum ex uirgine natum esse dicere. hoc enim nihil aliud est quam ex semine eum dicere Dauid de substantia uirginis genitum et in ipsa plasmatum, quia quod ex semine Dauid et de substantia uirginis est in materno uentre constitit et sancti Spiritus plasmatum uirtute, natum fuisse dicimus de uirgine. ut autem aliquis ex hoc concedat dicere ipsis quod Deus ex Deo et consubstantialis Patri natus est ex uirgine, eo quod est in templo nato, sed non per se natus est Deus Verbum, incarnatus uero, sicut dicit iste sapiens. si igitur cum carne eum natum esse dicunt, quod autem natum est Deus et ex Deo et consubstantialis Patri est, necesse est hoc et carnem dicere. quod si non hoc caro est quoniam nec Deus nec ex Deo nec consubstantialis Patri, sed ex semine Dauid et consubstantialis ei cuius semen est, et non id quod natum est ex uirgine Deus est ex Deo et consubstantialis Patri; nisi forte pars nati, prout ipse in inferioribus 'partem Christi' nominat deitatem.

ἀλλ' οὐχ ἡ θεία φύσις ἐκ παρθένου γεγέννηται, γεγέννηται δὲ ἐκ τῆς παρθένου ὁ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς παρθένου συστάς· οὐχ ὁ θεὸς λόγος ἐκ τῆς

sed non diuina natura ex uirgine nata est, natus autem est ex uirgine qui ex substantia uirginis constat; non Deus Verbum ex Maria

4 nato templo *CV*

31 idcirco (*for* hoc) *CV*

* [Rom. i. 3. 2 Tim. ii. 8].

Μαρίας γεγέννηται, γεγέννηται δὲ ἐκ Μαρίας ὁ ἐκ σπέρματος Δαβίδ· οὐχ ὁ θεὸς λόγος ἐκ γυναικὸς γεγέννηται· γεγέννηται δὲ ἐκ γυναικὸς ὁ τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος δυνάμει διαπλασθεὶς ἐν αὐτῇ· οὐκ ἐκ μήτρας τέτεκται ὁ ὁμοούσιος τῷ πατρί, ἀμήτωρ γὰρ οὗτος κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν*, ἀλλὰ ὁ ἐν ὑστέροις καιροῖς ἐν τῇ μητρῴᾳ γαστρὶ τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος δυνάμει διαπλασθείς, ἄτε καὶ ἀπάτωρ διὰ τοῦτο λεγόμενος.

natus est. natus autem est ex Maria qui ex semine est Dauid. non Deus Verbum ex muliere natus est, sed natus ex muliere qui uirtute sancti Spiritus plasmatus est in ea. non ex matre natus est consubstantialis Patri, *sine matre* enim est secundum beati Pauli uocem, sed qui in posterioribus temporibus in materno uentre sancti Spiritus uirtute plasmatus est, utpote *sine patre* propterea dictus.

2. [Act. Conc. CP. ii. iv. 2 ("et post alia"). Vig. 2].

Mox autem in ipso plasmato Deus Verbum factus est; nec enim in caelum ascendenti solum inerat, sed etiam ex mortuis resurgenti, utpote et resuscitans eum secundum suam promissionem. nec resurgenti ex mortuis solum inerat, sed etiam crucifixo et baptizato et euangelicam post baptisma conuersationem peragenti, necnon etiam et ante baptisma legalem adimplenti constitutionem, et praesentato secundum legem, et circumciso, et partus pannis obuoluto. erat autem forte in ipso et nascente, et cum in materno utero esset a prima statim plasmatione; dispensationi enim quae circa eum erat ordinem inponebat, utpote et particulatim ipsum ad perfectionem perducens.

3. [Act. Conc. CP. ii. iv. 3 ("et post alia"). Vig. 3].

Et per tempus quidem ad baptisma ducens, post illud autem ad mortem; deinde secundum suam pronuntiationem resuscitans, ducens in caelum, conlocans eum ad dexteram Dei per suam coniunctionem, ex qua sedet et adoratur ab omnibus et omnes iudicabit. istorum autem omnium finem apud se habebat Deus Verbum, cum in eo erat et omnia per ordinem complebat; quem ordinem ipse arbitrabatur bene habere, praefinitione quidem et uoluntate quam antea statuit pro his quae euentura erant. et bona uoluntate quam circa eum habebat ab initio similiter inerat ei, per ordinem autem sibi placitum ad perfectionem ducebat ipsum.

1 est autem *V* 12 propter hoc *V* 15 ex mortuis *om V* 17 conuersionem *V* | de baptismo (*for* et ante b.) *V* 19 fetui (*for* partus) *V* 21 utpote *om V* 29 per finitionem *V* | uoluntatem *V*

* Heb. vii. 3.

4. [Act. Conc. CP. ii. iv. 4 ("ex eodem libro"). Vig. 4].

Suam autem cooperationem ad proposita opera praestabat ei qui adsumptus est. ubi hoc facit in loco sensus fuisse deitatem illi qui adsumptus est? nec enim eis quibuscumque suam donauit cooperationem sensus locum eis obtinebat. si autem et modo praecipuam quandam cooperationem donauit illi qui adsumptus est, non hoc faciebat locum sensus deitatem obtinere. sed si deitas pro sensu fiebat illi qui adsumptus est, secundum uestra uerba, quomodo timorem in passione suscipiebat? quid uehementioribus orationibus ad imminentem necessitatem indigebat, quas cum magna quidem et clamosa uoce, cum plurimis autem lacrimis, secundum beatum Paulum, referebat Deo? quomodo timore tanto detinebatur ut ex immensa trepidatione fontes sudoris dimitteret, euangelista aperte dicente quod globis sanguinis similis sudor descendebat? quid autem et angeli aduentu et uisitatione egebat animam reficientis in experimento malorum, confortantis eius alacritatem, excitantis eum ad imminentem passionis necessitatem, tolerare fortiter mala suadentis, urgentis ad patientiam et tolerantiam malorum, ostendentis praesentium malorum fructum ex passione, mutationem in gloriam bonam circa eum post passionem futuram? qui enim secundum euangelistae uocem confortabat eum, angelus scilicet, uerbis istis fortem eum faciebat, et infirmitati naturae superiorem fieri cohortabatur, et corroborando cogitationes eius fortem eum faciebat.

5. [Act. Conc. CP. ii. iv. 5 ("et post alia in eodem libro idem Theodorus ex persona Christi, quasi respondentis ad Petrum dicentem Christo de passione crucis *propitius tibi, Domine, non erit tibi istud*, ita intulit")].

*Vade post me, Satana; scandalum mihi es, quod non sapis ea quae Dei sunt, sed ea quae hominum**. 'non est confusio mihi mors, non fugiam ipsam ut indecentem, ad humanam gloriam respiciens; sustinebo autem meliore animo experimentum mortis pro plurimis bonis futuris, in quibus et ipse fuero, et per me omnes. ne mihi animum laedas neque turbes, tamquam confusione dignum fugere admonens mortis experimentum.'

6. [Act. Conc. CP. ii. iv. 6 ("et post alia"). Vig. 6].

Quod enim dictum est: *ducebatur a Spiritu*†, aperte hoc significat

2 est *om* *V* 4 eius *C* *V* 9 clamorosa *V* 10 quomodo...dimitteret *om* *V* 14 exercitantis *V* 20 hortabatur *V* 23 fugio *V* 26 me *om* *V* | atque (*for* neque) *V* 27 admones *V*

* S. Matt. xvi. 22, 23. † S. Luke iv. 1.

quod ab eo regebatur, ab eo ad uirtutem propositorum confortabatur, ab eo ad haec quae oportebat ducebatur, ab eo quod decebat docebatur ab eo cogitationibus corroborabatur ut ad tantum certamen sufficeret. sicuti et beatus dicit Paulus: *quicumque enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei*;* duci Spiritu dicens illos qui ab eo gubernantur, ab eo docentur, ab eo ad melius constituuntur, ab eo competentium doctrinam accipiunt. cum dixisset autem euangelista quod *Spiritu sancto plenus regressus est a Iordane*†, aperte demonstrauit quod huius causa Spiritus sancti habitationem in baptismate suscepit, ut inde propositam caperet uirtutem. unde et ad certamen illud quod pro nobis erat ad diabolum effecturus Spiritu ducebatur.

7. [Act. Conc. CP. ii. iv. 7 ("et post alia"). Vig. 7. Pelag. *l. c.*].

Dicant igitur nobis omnium sapientissimi: si pro sensu domino Christo qui est secundum carnem deitas facta esset, sicut dicunt, quid sancti Spiritus cooperatione ad haec Christus indigebat? nec enim Unigeniti deitas Spiritu indigebat ad iustificationem, Spiritu indigebat ad uincendum diabolum, Spiritu indigebat ad operanda miracula, Spiritu indigebat ut doceretur ea quae decebat peragere, Spiritu indigebat ut immaculatus adpareret. si enim pro sensu quidem deitas, sufficiebat autem ad omnia eius uirtus, necesse erat inde omnia fieri, ut superflua esset sancti Spiritus habitatio. sed nunc unctum esse dicit ipsum Spiritu et habitasse in eo Spiritum et ad omnia adiuuasse proposita, et doctrinam inde ipsum accepisse et uirtutem, et inde impetrasse iustificationem et inde immaculatum factum esse.

8. [Act. Conc. CP. ii. iv. 9 ("eiusdem Theodori ex tertio libro contra impium Apollinarium"). Vig. 9].

istum igitur uirum in quo statuit omnium facere iudicium, ad fidem futurorum cum resuscitasset eum ex mortuis et iudicem omnium demonstrasset secundum beati Pauli uocem‡, merito unitate ad seipsum dignatus est; et per coniunctionem ad se factam talium participem fecit ut et adorationis communionem haberet, omnibus quidem diuinae naturae debitam adorationem reddentibus, comprehendentibus autem adoratione et illum quem inseparabiliter scit sibi coniunctum. ex quo manifestum est quod ad maiora eum perduxit.

3 in (*for* ad) *V* 4 enim *om V* 13, 15 diuinitas *P* 14 operatione *V* 18 ad omnia autem *V* 26 meriti *V* 30 esse (*for* sibi) *V* 31 perduxerit *V*

* Rom. viii. 14. † S. Luke iv. 1. ‡ [Acts xvii. 31].

9. [Justin. *ep. adu. Th.* (*ἐν τῷ τρίτῳ κατὰ Ἀπολιναρίου λόγου*). Act. Conc. CP. ii. iv. 10 ("et post alia"). Vig. 10. Pelag. *l. c.*].

'Ἐγὼ μέν, ὡς ὁρᾶτε, δύναμαι μὲν ποιεῖν οὐδὲν κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν*, ἅτε ἄνθρωπος ὤν· ἐργάζομαι δέ, ἐπειδὴ ΕΝ ΕΜΟΙ ΜΕΝΩΝ Ο ΠΑΤΗΡ ἅπαντα ποιεῖ. ἐπειδὴ γὰρ ἐγώ τε (φησὶν) ΕΝ ΤΩ ΠΑΤΡΙ ΚΑΙ Ο ΠΑΤΗΡ ΕΝ ΕΜΟΙ†, θεὸς δὲ λόγος ἐν ἐμοί, ὁ τοῦ θεοῦ μονογενής· δηλονότι καὶ πατὴρ σὺν αὐτῷ ἐν ἐμοί τε μένων καὶ ἔργα ποιῶν.' καὶ θαυμαστόν γε οὐδὲν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦτο νομίζειν, σαφῶς αὐτοῦ περὶ τῶν λοιπῶν λέγοντος ἀνθρώπων· Ο ΑΓΑΠΩΝ ΜΕ ΤΟΝ ΛΟΓΟΝ ΜΟΥ ΤΗΡΗΣΕΙ, ΚΑΙ Ο ΠΑΤΗΡ ΜΟΥ ΑΓΑΠΗΣΕΙ ΑΥΤΟΝ· ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΝ ΕΛΕΥΣΟΜΕΘΑ ΚΑΙ ΜΟΝΗΝ ΠΑΡ' ΑΥΤΩ ΠΟΙΗΣΟΜΕΝ‡. εἰ γὰρ παρ' ἑκάστῳ τῶν τοιούτων ὅ τε πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς τὴν μονὴν ποιοῦνται, τί θαυμαστὸν εἰ ἐν τῷ κατὰ σάρκα δεσπότῃ Χριστῷ ἄμφω κατ' αὐτὸ νομίζοιτο μένειν, τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν κοινωνίας προσιεμένης, ὡς εἰκός, καὶ τὴν τῆς μετοχῆς κοινωνίαν;

'Ego quidem quem uidetis nihil quidem facere possum secundum meam naturam, cum homo sim; operor autem, quia *in me manens Pater* omnia facit. quoniam enim *ego in Patre et Pater in me*, Deus autem Verbum Unigenitus in me est, certum est quod et Pater cum ipso in me manet et opera facit.' et non est mirandum de Christo haec existimari, cum euidenter ipse de ceteris hominibus dicat: *qui diligit me, uerbum meum obseruabit, et pater meus diliget eum et ad eum ueniemus et mansionem apud eum faciemus.* si enim apud unumquemque huiusmodi hominum et Pater et Filius mansionem faciunt, quid mirandum est si in domino secundum carnem Christo ambo simul putarentur manere, communione eorum secundum substantiam communionem etiam mansionis forsitan suscipiente?

10. [Act. Conc. CP. ii. iv. 11 ("et post alia"). Vig. 11].

Ita et animam utpote humanam et inmortalem constitutam et sensus participem prius accipiens et per resurrectionem in inmutabilitatem constituens, sic et nobis eorundem istorum per resurrectionem praebuit communionem. ideo ante resurrectionem ex mortuis increpat quidem Petrum ut suis eum uocibus scandalizantem§, et in magna trepidatione per tempus passionis constitutus adparitione angeli indiget confortantis eum ad patientiam et tolerantiam imminentium malorum; post resurrectionem autem ex mortuis et in caelos ascensum inpassibilis factus et

13 obseruet *P* 19 existimandum e. ut *V* 20 Christi *V* 21 communionem *V* 24 suscipientem *V*

* [S. John v. 19]. † S. John xiv. 10, 11. ‡ *Ib.* 23. § [S. Matt. xvi. 23].

inmutabilis omnino et ad dexteram sedens Dei, iudex est uniuersi orbis terrarum, utpote in eo diuina natura faciente iudicium.

11. [Act. Conc. CP. ii. iv. 12 ("et post alia"). Vig. 12].

Sic igitur et hic, sapientissime omnium, habere nos doces Christum sensum ut sanctum Spiritum habentem illum qui sensus Christo aliquam uirtutem adimplebat, prudentiam ei praestans ad omnia quae agenda erant, sicut et in praecedentibus demonstrauimus, quod ab ipso quidem in eremum ad certamina quae contra diabolum erant ducebatur, unctione autem illius scientiam et uim eorum quae agenda erant accipiebat, et illius particeps factus non solum miracula faciebat, sed etiam quomodo uti oportebat miraculis sciebat subtiliter, ut notam quidem faceret gentibus pietatem, pateretur autem laborantium infirmitates, et sic ad effectum suam uoluntatem educeret; et iustificabatur inde et immaculatus ostendebatur, siue separatione peiorum siue custodia meliorum siue etiam paulatim ad meliora profectibus.

12. [Fac. iii. 2 ("in opere quod contra Apollinarem edidit tertio libro")].

Manifestum est enim quod Samosatenus Paulus episcopus quidem fuit Antiochenae ecclesiae domini Dei, et Theodoti autem et Artemonis errore aegrotans, qui purum hominem dixerunt esse dominum Iesum Christum, non eum recognoscentes Deum Verbum et in substantia propria Filium Dei ante saecula ex Deo Patre aeterno extantem.

Book iv.

1. [Fac. ix. 4 ("in quarto adversus Apollinarem libro")].

Quoniam autem et iuxta nos homo dicitur ex anima et corpore constare, et duas quidem has dicimus naturas, animam et corpus, unum uero hominem ex ambobus compositum; ut conseruemus unum esse utrumque, oportet confundere naturas et reconuertentes dicere quoniam anima caro est et caro anima? et quoniam illa quidem inmortalis est et rationalis, caro uero mortalis et inrationalis, reconuertentes dicamus quia inmortalis est mortalis et inrationalis rationalis? sed neque ex diuina scriptura hoc edocti sumus, o sapientissime omnium, neque alius quisquam hoc dicit neque in hodiernum diem eorum qui sanam humanam habent mentem, praeter uos qui per omnia estis dementes; qui dispensationem quae propter nos facta est auferentes ablatione adsumptionis mentis, in ipsam mentem iudicium recepistis, totius insipientiae

3 sapientissimum *V* | Christi *CV* 4 habentes *C* | sensui Christi *V* 5 eius *V* 7 unctionem *V* 13 reparatione *V* 25 diceremus *edd.* 30 ab oratione (*for* auf. abl.) *edd.*

plena loquentes et cum multa irreuerentia leges constituentes. quaecumque enim secundum aliquid discreta, secundum aliquid acceperunt unitatem, seruant suam qua discreta sunt incolumem rationem et unitatem integram habent. unum est aliquid natura, sicut filius et pater; manet autem personarum discretio, essentia quidem inseparabiliter existente una, personae propriam habent discretionem, ut neque pater dicatur filius neque filius pater. similiter etsi natura quaedam diuersa sunt, secundum aliud uero adunari contigerit ea, neque naturalem perdunt divisionem et unitatem propriam habent, sicut anima adunata est corpori, et unus ex ambobus effectus est homo; manet naturarum diuisio, alia quidem anima est, alia uero caro, et illud quidem inmortale est, illud uero mortale; et illud quidem rationale est, illud autem inrationale. unus autem homo utrumque, alterutrum uero in seipso homo numquam dicitur absolute et proprie, nisi forte cum aliquo additamento, sicut *interior homo* et *exterior homo**, non absolute homo, sed interior et exterior; ut adpareat aliud quidem interius hominis, aliud uero exterius. ita et in domino Christo dicimus, o mirabilis, quoniam in forma Dei extans forma serui, neque adsumens quod adsumptum est, neque quod adsumptum est adsumens; unitas autem adsumpti circa adsumentem inseparabilis est, secundum nullum modum incidi ualens.

2. [Justin. *ep. adu. Th.* (ἐκ τῶν κατὰ Ἀπολιναρίου ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ). Leont. *l. c.*].

Δεδωκέναι σοί τινας τῶν ἡμετέρων εἶπας τὰ οὐκ ἂν δοθέντα παρά τινος τῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀντέχεσθαι δόξης ἐσπουδακότων. ἐπυνθανόμεθα γὰρ εἰ τὸν θεὸν λόγον ὁμολογοῦσιν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι· εἴ πως ἐπήγαγες 'ἐδίδοσαν.' καὶ τίς ἂν ἔχων νοῦν ἄνθρωπον εἴποι τὸν θεὸν γεγενῆσθαι λόγον, ὡς ὑμεῖς φατε, εἰ μὴ ἄρα τὴν αὐτὴν ὑμῖν πρότερον νοσήσει ἄνοιαν; ἡμεῖς γὰρ εἰληφέναι μὲν τὸν θεὸν λόγον καὶ σφόδρα φαμέν. γεγενῆσθαι δὲ ἄνθρωπον καθ' ὑμᾶς οὐκ ἄν ποτε εἰπεῖν ἀνασχοίμεθα.

3. [Justin. *l. c.* (ἐν τῷ κατὰ Ἀπολιναρίου τετάρτῳ λόγῳ). Leont. *l. c.* Act. Conc. CP. ii. iv. 8. Vig. 8].

'Ὁ πρὸ αἰώνων γέγονεν ἐπ' ἐσχάτων'· πάλιν ὡς τινῶν δεδωκότων καὶ τοῦτο λέγων, οὐδένος τῶν εὐσεβεῖν ἐσπουδακότων ταύτην ἑλομένων νοσῆσαι τὴν ἄνοιαν, ὥστε τὸν πρὸ αἰώνων εἰπεῖν ἐπ' ἐσχάτων γεγενῆσθαι.

Hoc quod ante saecula erat dicit in ultimis factum esse temporibus, utpote quibusdam hoc confitentibus; cum nemo ex his qui pietatis curam habent istum patitur morbum habere dementiae, ut dicat eum qui ante saecula est in ultimis factum esse.

24 ἐδίδωσαν *Mai* 27 ἀνασχόμεθα *Mai*

* 2 Cor. iv. 16.

ex his infert quod necesse est et hoc quod in ultimis est ante saecula esse, et accusat eos qui non omnia similiter cum obuersione dicunt, quasi hi qui unum esse Filium confitentur necessitatem habeant cum obuersione omnia dicere. et quis non beatificet uestram dementiam? quis autem non optet tales impetrare doctores, tantam confusionem rationi pietatis introducentes ut dicerent hoc quod ante saecula est factum esse in ultimis, et hoc alienarent sua natura et ad deterius deducerent, deinde obuerterent quod et hoc quod est in ultimis ante saecula est; cum oporteret forte dicere quia quod ante saecula erat adsumpsit hunc qui in ultimis erat secundum beati Paulum uocem*.

οὐκοῦν τοῖς ὑμετέροις ἑπόμενοι νόμοις καὶ τὴν ὑπὸ τῆς σῆς ἀγχινοίας νομοθετουμένην ἀντιστροφήν, μᾶλλον δὲ καταστροφήν, δεξάμενοι, φέρε δὴ πάντα εἰς αὐτὸν συγχέωμεν, καὶ μηδεμία λοιπὸν ἔστω διάκρισις, μὴ θεοῦ μορφῆς, μὴ δούλου μορφῆς· μὴ ναοῦ ληφθέντος, μὴ τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν τῷ ναῷ· μὴ τοῦ λυθέντος, μὴ τοῦ ἐγείραντος· μὴ τοῦ τελειωθέντος ἐν πάθεσιν, μὴ τοῦ τελειώσαντος· μὴ τοῦ μνημονευθέντος, μὴ τοῦ μνημονεύσαντος· μὴ τοῦ ἐπισκεφθέντος, μὴ τοῦ ἐπισκεψαμένου· μὴ τοῦ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένου, μὴ τοῦ ἐλαττώσαντος· μὴ τοῦ δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένου, μὴ τοῦ στεφανώσαντος· μὴ τοῦ καταστάντος ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν, [μὴ] τοῦ καταστήσαντος· μὴ τοῦ λαβόντος αὐτὰ ἐν ὑποταγῇ, μὴ τοῦ δώσαντος τὴν ὑποταγήν.

uestras igitur leges sequentes, et a tua sapientia constitutam obuersionem, immo magis subuersionem, age omnia simul confundamus, et nulla iam sit discretio nec Dei formae nec serui formae, nec templi sumpti nec eius qui in templo habitauit, nec eius qui solutus est nec eius qui suscitauit, nec eius qui perfectus est in passionibus nec eius qui perfecit, nec eius qui memoriam meritus est nec eius qui memor factus est, nec eius qui uisitatus est nec eius qui uisitauit, nec eius qui paulo minus ab angelis minoratus est nec eius qui minorauit, nec eius qui gloria et honore coronatus est nec eius qui coronauit, nec eius qui constitutus est super opera manuum Dei nec eius qui constituit, nec eius qui accepit ista ad subiectionem, nec eius qui dedit subiectionem.

4. [Justin. *l. c.* (*ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ τῷ κατὰ Ἀπολιναρίου*). Leont. *l. c.*].

τὸν δὲ ἄνθρωπον περὶ οὗ ταῦτά φησιν ὁ προφήτης σαφῶς ὁ μακάριος δηλοῖ Παῦλος τὸν ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς εἰλημμένον ἄνθρωπον εἶναι. εἰρηκὼς γὰρ ὅτι ΔΙΕΜΑΡΤΥΡΑΤΟ ΔΕ ΠΟΥ ΤΙC ΛΕΓΩΝ· ΤΙ ΕCΤΙΝ ΑΝΘΡΩΠΟC ΟΤΙ ΜΙΜΝΗCΚΗ ΑΥΤΟΥ, Η ΥΙΟC ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΟΤΙ ΕΠΙCΚΕΠΤΗ ΑΥΤΟΝ; ΗΛΑΤΤΩCΑC ΑΥΤΟΝ ΒΡΑΧΥ ΤΙ ΠΑΡ' ΑΓΓΕΛΟΥC, ΔΟΞΗ ΚΑΙ ΤΙΜΗ ΕCΤΕΦΑΝΩCΑC ΑΥΤΟΝ,

32, 33 subleuationem *edd.*

* [Heb. i. 2].

καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου· πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ*· ἐπάγει· τὸ[ν] δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον†· σαφῶς δεικνὺς ὅτι Ἰησοῦς ἄνθρωπος, περὶ οὗ ὁ μακάριος Δαβὶδ φησιν ἐκπληττόμενος, ὅτι ἡ θεία φύσις ἠνέσχετό τε αὐτοῦ ποιήσασθαι μνήμην καὶ δὴ καὶ ἐπισκέψεως ἀξιώσασα οἰκείας βραχύ μέν τι παρὰ τοὺς ἀγγέλους αὐτὸν ἐλαττῶσαι τῷ γεύσασθαι ποιῆσαι θανάτου· δόξῃ δὲ αὐτὸν καὶ τιμῇ πάσῃ περιβαλεῖν, ὥστε καὶ κύριον αὐτὸν ἀποφῆναι τῶν ἁπάντων, διὰ τῆς πρὸς ἑαυτὸν συναφείας.

[Cf. fragm. in Ps. viii. *ap.* Justin. *infra* (ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ ὀγδόου ψαλμοῦ), Leont. *l. c.*; *Lat.*, *ap.* Conc. CP. ii. iv. 19, Vig. 20].

5. [Justin. *l. c.* (ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ τῶν κατὰ Ἀπολιναρίου)].

Αὐταρκῶς δὴ τὸ διάφορον τῶν φύσεων ἡμῖν ὑποδείκνυσιν διὰ τούτων, εἴγε τὸ μὲν ἐκπλήττεται ὡς δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας ἐλόμενον μνήμην τε καὶ ἐπίσκεψιν ποιήσασθαι τοῦ οὕτως ἐτελοῦς· τὸν δὲ μακαριστὸν ἡγεῖται ὡς τοιούτων ἠξιωμένον. ἀλλὰ γὰρ οὕτως μὲν τήν τε διαίρεσιν τῶν φύσεων ποιεῖται, καὶ μὴν καὶ τὴν διαφορὰν τῆς τε τοῦ λαβόντος φύσεως καὶ τῆς τοῦ ληφθέντος ἡμῖν ὑποδείκνυσιν ἡ θεία γραφή· φροντίζουσα δὲ τοῦ καὶ τὴν ἕνωσιν ἡμῖν ὑποδεικνύναι ἢ τῷ ληφθέντι προσγέγονεν, λέγει πολλάκις καθ' ἕνωσιν τὰ ἑκάτερα τῶν φύσεων ἰδιαζόντως προσόντα, ὡς ἂν τὴν πρὸς τὸν λαβόντα ἕνωσιν τοῦ ληφθέντος ἡμῖν παραδηλώσειεν, ὅσα τε τούτῳ ἐκ τῆς πρὸς ἐκεῖνον γέγονεν συναφείας.

[Fac. x. 1 ("sic enim dicit in principio cuiusdam sui operis cui titulum dedit *De Apollinario et eius haeresi*")].

Ante triginta enim iam annos *De Incarnatione Domini* codicem conscripsimus usque ad quindecim millia uersuum pertingentem, in quo Arii et Eunomii de hac re delicta necnon etiam Apollinarii uanam praesumptionem per totum illud opus examinauimus; ut nihil, sicut mea fert opinio, praeterirem ex his quae et ad firmitatem ecclesiasticae orthodoxiae pertinerent et ad conuincendam eorum impietatem. sed hi qui omnia facillime praesumunt, et praeterea rursum ab Apollinario qui princeps huius haeresis fuerat instituti, omnibus quidem similiter sentientibus opus nostrum manifestum fecerunt si quo modo aliqua inuenirent ualentia ad conuincendum ea quae in eo sunt scripta. quoniam uero nullus contra certamen scriptis suscipere praesumebat, imitati sunt infirmos athletas et callidos, qui dum non possent contra fortiores

* Heb. ii. 6 *sq.* † Heb. ii. 9.

certare, insidiis eos et machinamentis quibus possunt conantur euertere. scripserunt enim ipsi inter se procul dubio quaedam inepta quae a nobis umquam minime dicerentur. denique haec ipsa in medio nostrorum scriptorum in quadam parte interposuerunt et suis familiaribus demonstrauerunt, aliquando autem et nostris qui per facilitatem suam omnia pronis auribus audiebant; et hoc quasi documentum, sicut putabant, nostrae impietatis uidentibus praebebant. unum autem ex his scriptis erat duos filios dicere. sic enim nos fecerunt in hoc opere dicentes quod oporteat putare et dicere duos filios, et uehementer nos istum sermonem defendere; dum nos in illa scriptura ubique manifeste diceremus quod non oporteat duos filios dicere. necesse erat ergo non solum inepta sed etiam infirma illa scripta audientibus adparere, quoniam neque firma ratione neque conuenienti hoc possibile erat ostendi; et ab illis idcirco infirmius erat conscriptum, quatenus ille qui scripserat facilius inde conuinci potuisset. unus ergo ex nostris propter multam facilitatem haec nostra esse credidit scripta, et huius rei gratia dignus fide ab illis creditus est qui ista perlegeret; et renuntiauit nobis ea quae fuerant scripta. cum ergo audissemus, culpauimus quidem illum, quod contra nos dictis sermonibus credidisset de his rebus quas saepius et in ecclesia et priuatim dicentes nos audiuit, cum fideliorem scriptis nostram uocem iudicare debuerit ad documentum nostrae sententiae quam in dogmatibus uotum nostrum est conseruare.

III. AGAINST EUNOMIUS.

Fac. ix. 3: "ab hoc opere *De Incarnatione* ad aliud quod contra Eunomium edidit transeamus." Phot. *bibl.* cod. 4: *ἀνεγνώσθη Θεοδώρου Ἀντιοχέως ὑπὲρ Βασιλείου κατὰ Εὐνομίου ἐν λόγοις κε' ..ὁ δὲ Μοψουεστίας γεγονὼς ἐπίσκοπος οὗτός ἐστιν, οἶμαι. Ib.* cod. 177: *ἔστιν μὲν οὗτος ὁ Θεόδωρος ὁ καὶ κατ' Εὐνομίου ἐν κ' καὶ η' λόγοις οὐκ ἀγεννῶς ἀγωνισάμενος, τὴν Βασιλείου τοῦ θεσπεσίου μᾶλλον δὲ τῆς ἀληθείας κρατύνων δόξαν.* Leontius (*ap.* Mai, 299): *τά τε ὑπὲρ Εὐνομίου κατὰ Βασιλείου τοῦ πάνυ· οὕτως γὰρ ἐγὼ καλῶ τὴν πάσης κατηγορίας μεστὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπολογίαν.* Ebedjesu mentions separately two volumes against Eunomius and one volume in defence of Basil; and J. S. Assemani builds upon this enumeration compared with the slight discrepancy in Phot. codd. 4, 177 the improbable conjecture that Theodore wrote two distinct works upon the subject.

Book x.

[Fac. ix. 3 ("contra Eunomium...decimo libro")].

Omnes enim Iudaei uenturum Christum ex propheticis uocibus expectabant, magnum quendam et multorum bonorum eis auctorem futurum. quapropter interrogante Herode post magorum praesentiam scribas et Pharisaeos *ubi Christus nasceretur*, responderunt illi et locum

dixerunt quia *in Bethleem Iudae**. sed non propterea Christum filium Dei Deum sciebant, hominem autem purum arbitrati sunt Christum secundum probatissimos prophetarum futurum, licet parum aliquid his meliorem; quod etiam nunc putantes Iudaeos quilibet uidebit.

IV. CATECHETICAL LECTURES.

Act. Conc. CP. ii. v. (citing S. Cyril of Alex.): "in allocutionibus quas fecit ad baptizandos;" Fac. ix. 3, "in libro ad baptizatos." Marius Mercator (as edited by Baluze from a Vatican MS.) entitles the work *Catacismus* i. q. Catechismus; the full title was probably, as Fritzsche suggests, Πρὸς τοὺς βαπτιζομένους κατηχισμός. Ebedjesu describes it as a treatise "On the Faith" (ܥܠ ܗܝܡܢܘܬܐ), unless under that name he means to refer to one of the shorter documents mentioned below.

To this work may belong a fragment of an "Exposition of the Creed of Nicaea" (p. 327); and perhaps also the Ecthesis condemned by the Third Council, which notwithstanding the denial of Facundus (iii. 2), is certainly due to Theodore, to whom it is ascribed not only by the Fifth Council and by Leontius, but by the contemporary witness of Marius Mercator. It may have been loosely added by its author to the Lectures much in the same way as the two symbolical formulae appended by Epiphanius to his *Ancoratus*.

In his account of *Dr Grant and the Mountain Nestorians* (Edinburgh, 1853), p. 203, Mr T. Laurie states that at a village some 60 miles N. of Mosûl Dr Grant "found a copy of the history of the Nicene Council by Theodorus of Mopsuestia, now in the [American] Mission library at Beirût." If genuine, this MS. possibly contains another extract from the *Catechismus*.

In transcribing the Latin of Marius Mercator, I have compared the editions of Garnier (*g*) and Baluze (*b*), occasionally noting also the readings of H. Noris (*n*).

Lecture viii.

[Mar. Mercator. *exc.* v. ("ex octauo sermone catacismi, folio septimo," *cod. Vat.; cod. Bellou.:* "ex alio quopiam libro aduersus dominum Iesum Christum et eius incarnationem"). Fac. ix. 3 ("in libro ad baptizatos"). Act. Conc. CP. ii. iv. 35 (eiusdem Theodori libro ad baptizandos"). Vig. 35].

Nec enim si duas dicimus in Christo naturas, necessario fiet ut duos filios aut duos dominos adseramus; quia hoc arbitrari extremae probatur dementiae. omnia enim quaecumque secundum aliquid duo sunt et secundum aliquid unum, non interimunt per unitatem utriusque diuisionem. *ego enim et Pater unum sumus;*† sed non quia unum,

Neque enim si duas naturas dicimus, necessitas nos ulla constringit aut duos dicere filios aut duos dominos aut duos Christos; quoniam hoc putare extremae est amentiae.

10 amentiae *b* 12 et *om b*

* S. Matt. ii. 4, 5. † S. John x. 30.

neganda est utriusque proprietas. et alibi de uiro et uxore pronuntians ait: *iam non sunt duo, sed una caro*;* sed non quia una caro uir et uxor, iam non sunt duo, manent enim duo iuxta quod duo sunt, et unum iuxta quod unum. secundum hunc modum et hic duo sunt natura, sed unum coniunctione; duo natura, quia multa naturarum diuersitas; sed unum coniunctione, quia indiuisam uenerationem quod susceptum est cum suscipiente sortitur, uelut templum eius indiuiduum perseuerans. omnia enim quaecumque duo dicuntur tunc duorum continent usum, quando alterum alteri indifferens creditur iuxta quod duorum uocabulum connumerationemque sortitur. uerbi gratia, quattuor bestias† diuina scriptura commemorat, ursum, pardum, leonem, et aliam quae has immanitate praecellat; et ideo sunt quattuor, quod unaquaeque bestia nihil minus iuxta substantiam reliquis bestiis comprobatur existere. *duorum* (inquit) *hominum testimonium uerum est*‡, quia hoc uterque natura quod alter est. sic et illud: *nemo potest duobus dominis seruire*§, quia praebenti seruitium tamquam domino nihil minus uterque est dominus. ita et hic. si uterque secundum substantiam esset filius et dominus, possent aliquo modo duo filii et domini nuncupari, secundum numerum personarum. quoniam uero hic quidem secundum substantiam filius existit et dominus, hic autem secundum essentiam nec filius nec dominus adprobatur, coniunctione uero quae ei facta cum illo est hisdem participasse cognoscitur, idcirco unum filium et dominum dicimus; principaliter quidem intellegentes eum filium et dominum qui secundum substantiam utrumque uere esse creditur et uocatur, complectentes autem cogitatione et illum qui inseparabiliter ei coniungitur, et per ineffabilem cum eo copulam et filii et domini particeps aestimatur.

itaque sicubi filium hunc qui sumptus est diuina scriptura commemorat, relatione suscipientis iuxta unitatem dicimus eum filium nuncupari.

cum enim dicit: *de filio suo qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem*‖, non Deum Verbum dicit, sed formam serui susceptam. non enim Deus est *secundum carnem*, nec Deus *ex semine Dauid factus est*, quem 'filium' beatus Paulus euidenter adpellat.

quando enim dicit: *de filio suo qui factus est ex semine Dauid secundum carnem*, non Deum dicit Verbum, sed adsumptam serui formam. nec enim Deus *secundum carnem*, nec Deus *ex semine factus est Dauid*, sed sumptus pro nobis homo, quem filium beatus apostolus manifeste uocat.

2 sed una caro (*aft* sunt duo) *add b* 5 multa *om g* 16 praebentis *g* 21 illi (*for* ei) *b* 24 probatur (*for* uoc.) *g* 26 et (2°.) om *b* | et (3°.) *om g* 31 nondum *codd.*

* S. Matt. xix. 6. † [Dan. vii. 3 *sq.*] ‡ S. John viii. 17. § S. Matt. vi. 24. ‖ Rom. i. 3.

intellegimus autem eum filium, non quod per se dicatur filius, sed quod illa coniunctione quam habet cum eo qui uere est filius taliter nuncupetur.

misertus est Creator perditae creaturae et sine commixtione format infantem, perducit ad aetatem uirilem, incrementorum quidem processu naturae similitudinem pro modo credulitatis insinuans; occulte uero eidem copulatus existens, non aberat cum formaretur, non diuidebatur cum nasceretur, loquenti coniunctus est, praesens in eius actibus perseuerans, atque ibi suam connexionem sine peccato custodiens.

[The remaining fragments in Mercator's Latin belong to Diodore, except the last two, which are ascribed in the Vat. MS. to Ibas].

[Act. Conc. CP. ii. iv. 35 ("eiusdem Theodori ex eodem libro"). Vig. 36 ("ubi ad baptizatum dicitur")].

Renatus alter factus es pro altero, non iam pars Adam mutabilis et peccatis circumfusi, sed Christi, qui omnino inculpabilis per resurrectionem factus est.

[Act. Conc. CP. ii. iv. 37 ("eiusdem ex eodem libro"). Vig. 37].

Ut multam quidem eius faceret diligentiam, omnia autem illius propria faceret et toleraret, per omnes eo ducto passiones, per quas eum secundum suam uirtutem perfectum fecit; nec a mortuis secundum suae naturae legem recedens, sed sua praesentia et operatione et gratia liberans quidem eum de morte et malis quae inde sunt, resuscitans autem eum de mortuis et ad meliorem finem perducens.

[Act. Conc. CP. ii. iv. 38 ("eiusdem Theodori ex eodem libro"). Vig. 48].

Deinde ostendens cuius gratia passus est diminutionem, infert: *quatenus citra Deum pro omnibus gustaret mortem*;* quia diuina natura ita uolente, separata illa, ipse per se pro omnium utilitate gustauit mortem. et ostendens quod deitas separata quidem erat ab illo qui passus est secundum mørtis experimentum, quia nec possibile erat illam mortis experimentum accipere; non tamen illi qui passus est abfuerat secundum diligentiam.

10 est (*for* es) *V* 14 conductus (*for* eo ducto) *V* 17 eum quidem *V*
20 circa *codd.*: citra *conj. edd.* (=χωρίς) 21 pro se (*for* per se) *V*

* Heb. ii. 9.

[Act. Conc. CP. ii. iv. 39 (" eiusdem ex eodem libro"). Vig. 39. Cf. Lagarde, p. 108].

Iesum enim (ait) *de Nazareth*, quem *unxit Deus Spiritu et uirtute**, cuius unctionem meritus et immaculatus effectus est per omnia et ad diuinam naturam meruit coniunctionem. neque enim coniunctionem suscepisset illam, nisi prius immaculatus factus fuisset, ut sic condeceat illius unitatem.

[Act. Conc. CP. ii. iv. 41 (" eiusdem ex libro ad baptizandos"). Vig. 41].

Permanens autem donec secundum suam creaturam et uirtutem soluens mortis dolores, liberauit eum ineffabilibus illis uinculis; et de mortuis resuscitans transtulit quidem in inmortalem uitam, incorruptum autem eum et inmortalem et immutabilem efficiens in caelum duxit.

[Act. Conc. CP. ii. iv. 42 (" et post alia" *bis*). Vig. 42, 43].

Christum iustificatum et immaculatum factum uirtute sancti Spiritus (sicut beatus Paulus modo quidem dicit quod *iustificatus est in Spiritu*†, modo uero: *qui per Spiritum aeternum immaculatum se obtulit Deo*‡) mori quidem fecit secundum legem hominum, utpote autem inpeccabilem uirtute sancti Spiritus factum resuscitauit de mortuis et ad uitam constituit meliorem; immutabilem quidem animae cogitationibus, incorruptum autem et indissolutum et carne faciens. * * * *

Deo autem gratias, qui nobis dedit uictoriam per dominum nostrum Iesum Christum§; istorum causam fuisse nobis dicens Deum, qui contra omnes aduersarios nobis dedit uictoriam, siue mortis siue peccati siue cuiuscumque hinc nascendi mali; qui dominum nostrum Iesum Christum pro nobis hominem sumens, et ipsum per resurrectionem de mortuis ad meliorem transtulit finem, et in dextera sua sedere fecit et nobis ad eum donauit communionem.

[Act. Conc. CP. ii. v. (" *Cyrillus.* certe et in allocutionibus quas fecit ad baptizandos iterum dixit idem Theodorus")].

Hoc uero non ex nobis ipsis inuenimus testimonium, sed ex diuina edocti sumus scriptura; quoniam et beatus Paulus ita dicit: *ex quibus*

10 secundum uirtutem *V* 11 apostolus (*for* P.) *V* 16 ex carne *V* | nobis f. *V*

* Acts x. 38. † 1 Tim. iii. 16. ‡ Heb. ix. 14. § 1 Cor. xv. 57.

Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus;* non quod ex Iudaeis et secundum carnem est, qui super omnia Deus est, sed hoc quidem ad significandam humanam naturam dixit, quam ab Israelitico genere esse sciebat; illud autem ad ostendendam diuinam naturam, quam supra omniā et omnibus dominantem sciebat.

[Act. Conc. CP. ii. iv. 31 ("eiusdem de interpretatione symboli trecentorum decem et octo sanctorum patrum"). Vig. 31 ("in expositione quae de symbolo CCCXVIII patrum facta uidetur")].

Sed 'Christum' quidem secundum carnem et adsumptam serui formam, eum autem qui eam adsumpsit 'super omnia' nominans 'Deum,' intulit tamen hoc secundum coniunctionem; ut per significationem nominum naturarum manifestam diuisionem faciat. nemo igitur neque eum qui secundum carnem ex Iudaeis est dicat Deum, nec iterum 'Deum qui est super omnia' secundum carnem ex Iudaeis.

8 ut per sign. *om C* 10 nec it. Deum *om V*

[*Gr.*, *ap.* Act. Conc. Eph. vi. *ἴσον τῆς ἐκθέσεως τοῦ παραπλασθέντος συμβόλου.* *Lat.*, *ap.* Mar. Merc. ("expositio prauae fidei Theodori"); cf. Act. Conc. Chalced. i.; Act. Conc. CP. ii. iv. ("sceleratum symbolum impii Theodori"). Cf. Lagarde, p. 106 sq., Sachau, p. 60].

Τοὺς ἢ νῦν πρῶτον παιδευομένους τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων τὴν ἀκρίβειαν, ἢ ἔκ τινος αἱρετικῆς πλάνης μεθίστασθαι βουλομένους ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, διδάσκεσθαι ὀφείλει καὶ ὁμολογεῖν ὅτι πιστεύομεν εἰς ἕνα θεόν, πατέρα ἀΐδιον, οὔθ' ὕστερον ἀρξάμενον τοῦ εἶναι ἀλλ' ἄνωθεν ὄντα ἀΐδιον θεόν, οὔτε μὴν ὕστερον γεγονότα πατέρα, ἐπειδήπερ ἀεὶ θεός τε ἦν καὶ πατήρ. πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς ἕνα θεοῦ υἱὸν μονογενῆ ἐκ τῆς οὐσίας ὄντα τῆς πατρῴας, ὄντως υἱὸν καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὄντα οὗπέρ ἐστιν καὶ πιστεύεται υἱός. καὶ εἰς τὸ πνεῦμα

Qui nunc primum in ecclesiasticis erudiuntur dogmatibus liquido cognoscendis, aut ab haeretico errore conuerti decreuerint ad ueritatem, doceri eos oportet quoniam credimus in unum Deum, Patrem sempiternum, non qui postmodum coeperit ut esset, sed qui ab aeterno sit sempiternus Deus, nec qui postea factus sit Pater, quoniam semper erat Deus, semper erat Pater. credimus et in unum Filium Dei unigenitum, qui est de substantia uel essentia Patris, tamquam uere filius et eiusdem essentiae cum illo cuius est et creditur esse filius. et in Spiritum sanctum, qui sit de

5 *προσήκει* (*for* *ὀφείλει*) *cod. Par.* | 26 in id quod est (*for* cum illo c. e.) *b*

* Rom. ix. 5.

δὲ τὸ ἅγιον ἐκ τῆς θεοῦ τυγχάνον οὐσίας, οὐχ υἱόν, θεὸν δὲ ὄντα τῇ οὐσίᾳ, ὡς ἐκείνης ὂν τῆς οὐσίας ἥσπερ ἐστὶν ὁ θεὸς καὶ πατήρ, ἐξ οὗπερ κατ' οὐσίαν ἐστίν. ΗΜΕΙϹ γάρ, φησίν, ΟΥ̓. ΤῸ ΠΝΕΥ̃ΜΑ ΕΛΆΒΟΜΕΝ ΤΟΥ̃ ΚΌΣΜΟΥ, ἀλλὰ ΤῸ ΠΝΕΥ̃ΜΑ ΤῸ ΕΚ ΘΕΟΥ̃*· τῆς μὲν κτίσεως ἀποχωρίσας ἁπάσης, θεῷ δὲ συνάψας, ἐξ οὗπερ κατ' οὐσίαν ἐστὶν ἰδιάζοντι λόγῳ παρὰ πᾶσαν τὴν κτίσιν, ἣν οὐ κατ' οὐσίαν ἀλλ' αἰτίᾳ δημιουργίας ἐκ θεοῦ νομίζομεν εἶναι· καὶ οὔτε υἱὸν νομίζομεν, οὔτε διὰ υἱοῦ τὴν ὕπαρξιν εἰληφός. ὁμολογοῦμεν δὲ πατέρα τέλειον προσώπῳ καὶ υἱὸν ὁμοίως καὶ πνεῦμα δὲ ἅγιον ὡσαύτως, σωζομένου τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας ἡμῖν τῷ πατέρα καὶ υἱὸν ὁμοίως καὶ πνεῦμα ἅγιον μὴ τρεῖς τινὰς διαφόρους οὐσίας νομίζειν, ἀλλὰ μίαν τῇ ταυτότητι τῆς θεότητος γνωριζομένην.

χρὴ δὲ καὶ περὶ τῆς οἰκονομίας, ἣν ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐν τῇ κατὰ τὸν δεσπότην Χριστὸν οἰκονομίᾳ ὁ δεσπότης ἐξετέλεσεν θεός, εἰδέναι ὅτι ὁ δεσπότης θεὸς λόγος ἄνθρωπον εἴληφεν τέλειον ἐκ σπέρματος ὄντα Ἀβραὰμ καὶ Δαβίδ, κατὰ τὴν διαγόρευσιν τῶν θείων γραφῶν, τοῦτο ὄντα τὴν φύσιν ὅπερ ἦσαν ἐκεῖνοι ὧνπερ ἐκ σπέρματος ἦν, ἄνθρωπον τέλειον τὴν φύσιν ἐκ ψυχῆς

Dei substantia uel essentia, non qui filius sit, Deus autem essentia, tamquam qui sit illius essentiae cuius est Deus Pater, ex quo secundum essentiam est. *nos* enim, inquit scriptura, *non spiritum mundi huius accepimus, sed Spiritum qui est ex Deo;* ab omni eum creatura alienans, Deo uero coniungens et copulans, ex quo (uel de quo) est secundum essentiam, speciali uidelicet ratione supra omnem omnimodo creaturam, quae non secundum essentiam Dei sed secundum quod factura est causam habens ex Deo esse putatur; quem neque filium neque per Filium existentiam accepisse putamus. confitemur autem Patrem in persona perfectum et Filium similiter, sanctum quoque Spiritum pari modo, salua nobis ratione pietatis in qua Patrem et Filium et Spiritum sanctum non tres aliquas diuersas putemus esse essentias, sed unam in deitatis unitate et parilitate cognoscimus.

oportet autem et de dispensatione, quam secundum dominum Iesum Christum pro salute nostra consummauit dominus Deus, nosse nos quoniam Deus Verbum hominem suscepit perfectum ex semine Abraham et Dauid, secundum scripturarum diuinarum eloquia, hoc extantem secundum naturam quod erant et illi quorum erat ex semine; hominem natura perfectum, ex

5 *sq.* ὑμεῖς...ἐλάβετε *cod. Par.*
8 αὐτὸν χωρίσας *cod. Par.*

26 Dei *b*

* 1 Cor. ii. 12.

τε νοερᾶς καὶ σαρκὸς συνεστῶτα ἀνθρωπίνης· ὃν ἄνθρωπον ὄντα καθ' ἡμᾶς τὴν φύσιν, πνεύματος ἁγίου δυνάμει ἐν τῇ τῆς παρθένου μήτρᾳ διαπλασθέντα, ΓΕΝΟΜΕΝΟΝ ἘΚ ΓΥΝΑΙΚΟΣ καὶ ΓΕΝΟΜΕΝΟΝ ὙΠῸ ΝΌΜΟΝ, ἽΝΑ πάντας ἡμᾶς ἐξαγοράσῃ* τῆς τοῦ νόμου δουλείας, τὴν πόρρωθεν προωρισμένην υἱοθεσίαν ἀπολαβόντας, ἀπορρήτως συνῆψεν ἑαυτῷ· θανάτου μὲν αὐτὸν κατὰ νόμον ἀνθρώπων πειρασθῆναι κατασκευάσας, ἐγείρας δὲ ἐκ νεκρῶν καὶ ἀναγαγὼν εἰς οὐρανὸν καὶ καθίσας ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ. ὅθεν δὴ ὑπεράνω ΠΆΣΗΣ ὑπάρχων ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ ΚΥΡΙΌΤΗΤΟΣ καὶ ΔΥΝΆΜΕΩΣ καὶ ΠΑΝΤΌΣ ὈΝΌΜΑΤΟΣ ὀνομαζομένου οὐκ ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι† τὴν παρὰ πάσης τῆς κτίσεως δέχεται προσκύνησιν, ὡς ἀχώριστον πρὸς τὴν θείαν φύσιν ἔχων τὴν συνάφειαν, ἀναφορᾷ θεοῦ καὶ ἐννοίᾳ πάσης αὐτῷ τῆς κτίσεως τὴν προσκύνησιν ἀπονεμούσης. καὶ οὔτε δύο φαμὲν υἱοὺς οὔτε δύο κυρίους, ἐπειδὴ εἷς υἱὸς κατ' οὐσίαν, ὁ θεὸς λόγος, ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ πατρός· ᾧπερ οὗτος συνημμένος τε καὶ μετέχων θεότητος κοινωνεῖ τῆς υἱοῦ προσηγορίας τε καὶ τιμῆς· καὶ κύριος κατ' οὐσίαν ὁ θεὸς λόγος, ᾧ συνημμένος οὗτος κοινωνεῖ τῆς τιμῆς. καὶ διὰ τοῦτο οὔτε δύο φαμὲν υἱοὺς οὔτε δύο

anima rationali et carne humana constitutum; quemque hominem secundum nos naturaliter, uirtute et potentia Spiritus sancti in uirginis utero figuratum, *factum ex muliere, factum sub lege, ut* omnes nos ex maledicto legis et seruitute *redimeret*, adoptionem filiorum olim praedestinatam recipientes, inenarrabiliter copulauit sibi atque coniunxit; mortem quidem eum secundum hominum legem praeparans experiri, suscitans uero a mortuis et in caelum subleuans sedere fecit ad dexteram Dei. propter quod existens *super omnem principatum et potestatem et dominationem et uirtutem et omne nomen quod nominatur non solum in hoc saeculo sed etiam in futuro*, ab omni creatura adorabilis suscepit uenerationem, tamquam inseparabilem cum diuina natura habens coniunctionem, et tamquam Deo supra omnem cogitationem et intellectum uniuersa illi creatura reuerentiam exhibente. et neque duos dicimus filios neque duos dominos, quoniam unus Filius secundum essentiam, Verbum Deus, unigenitus Filius Patris, cui iste coniunctus, particeps deitatis, communem habet filii nuncupationem et honorem; nihilominus dominus secundum essentiam Deus Verbum est, cui coniunctus iste et sociatus communionem habet honoris cum illo. et propterea neque duos dicimus

12 παρασκευάσας *cod. Par.*

* Gal. iv. 4, 5.

† Eph. i. 21.

κυρίους, ἐπειδὴ δήλου τοῦ κατ' οὐσίαν ὄντος κυρίου τε καὶ υἱοῦ, ἀχώριστον ἔχων πρὸς αὐτὸν τὴν συνάφειαν ὁ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ληφθεὶς σωτηρίας συναναφέρεται τῇ τε ὀνομασίᾳ καὶ τῇ τιμῇ τοῦ τε υἱοῦ καὶ τοῦ κυρίου· οὐχ ὥσπερ ἡμῶν ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν ὑπάρχων υἱὸς—ὅθεν δὴ καὶ 'πολλοὶ υἱοὶ'* κατὰ τὸν μακάριον λεγόμεθα Παῦλον—ἀλλὰ μόνος ἐξαίρετον ἔχων τοῦτο ἐν τῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον συναφείᾳ, τῆς τε υἱότητος καὶ κυριότητος μετέχων, ἀναιρεῖ μὲν πᾶσαν ἔννοιαν δυάδος υἱῶν τε καὶ κυρίων, παρέχει δὲ ἡμῖν ἐν τῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον συναφείᾳ πᾶσαν ἔχειν αὐτοῦ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν θεωρίαν. ὑπὲρ ὧν δὴ καὶ τὴν προσκύνησιν κατ' ἀναφορὰν θεοῦ παρὰ πάσης δέχεται τῆς κτίσεως. ἕνα τοίνυν τὸν υἱὸν φαμεν καὶ κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· πρωτοτύπως μὲν τὸν θεὸν λόγον νοοῦντες τὸν κατ' οὐσίαν υἱὸν θεοῦ καὶ κύριον, συνεπινοοῦντες δὲ τὸ ληφθέν, ΙΗΣΟΥΝ ΤΟΝ ΑΠΟ ΝΑΖΑΡΕΘ, ὃν ἔχρισεν Ὁ ΘΕΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙ†, ὡς ἐν τῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον συναφείᾳ υἱότητός τε μετέχοντα καὶ κυριότητος· ὃς καὶ 'δεύτερος Ἀδὰμ'‡ κατὰ τὸν μακάριον καλεῖται Παῦλον, ὡς τῆς αὐτῆς μὲν φύσεως ὑπάρχων τῷ Ἀδάμ, ἀναδείξας δὲ ἡμῖν τὴν μέλλουσαν κατάστασιν, καὶ τοσαύτην ἔχων πρὸς ἐκεῖνον τὴν διαφορὰν ὁσήπερ ἂν γένοιτο τοῦ τὰ

filios neque dominos duos, quoniam in manifesto existente qui secundum essentiam dominus et filius est, inseparabilem habens ad eum coniunctionem et societatem is qui pro nostra salute adsumptus est, conrefertur tam nuncupatione quam honore et filii et domini; non sicut unusquisque nostrum ex se existens adpellatur filius Dei—unde et 'plures' filii Dei dicimur, secundum beatum apostolum Paulum—sed is singulariter hoc habens in id quod Deo Verbo coniunctus est, dignitatis filii et dominationis particeps, aufert quidem omnino duorum dominorum et filiorum intellegentiam, praestat autem nobis in coniunctione Dei Verbi omnem habere fidem omnemque intellectum et contemplationem. ob haec et ueneratione m ex Dei societate ab omni percipit creatura. unum igitur dicimus Deum et dominum Iesum Christum, per quem omnia facta sunt; principaliter quidem Deum Verbum intellegentes, qui secundum essentiam filius Dei est et dominus, pariter etiam cogitantes eum qui susceptus est, *Iesum a Nazareth*, quem *unxit Deus Spiritu sancto et uirtute*, tamquam ad Deum Verbum habentem coniunctionem et participantem filii et domini dignitatem. qui et 'secundus Adam' adpellatur, sicut beatus apostolus testis est Paulus, quia tamquam eiusdem sit naturae cuius est Adam,

1 εἰς (*for* δήλου) *edd.* 3 ἔχω *edd.* 19 καὶ (*for* κατ') *codd.* 36 ἀναφορὰν *codd.* 37 qui *edd.*

* [Heb. ii. 10]. † Acts x. 38. [‡ 1 Cor. xv. 45, 47].

ἀπόρρητα χορηγοῦντος ἐπὶ τῆς μελλούσης καταστάσεως ἀγαθὰ πρὸς τὸν τῶν παρόντων λυπηρῶν δεδωκότα τὴν ἀρχήν. τὸν ὅμοιον δὲ τρόπον καὶ 'δεύτερος Ἀδὰμ' καλεῖται ὡς τὴν δευτέραν κατάστασιν ἐκφήνας, ἐπειδήπερ τῆς μὲν προτέρας ἀρχὴ γέγονεν ὁ Ἀδάμ, τῆς θνητῆς καὶ παθητῆς καὶ πολλῶν γεμούσης ὀδυνηρῶν, ἐν ᾧ δὴ καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν εἰλήφαμεν ὁμοίωσιν· τὴν δευτέραν δὲ ἀνέδειξεν ὁ κύριος Χριστός, ὃς ἐξ οὐρανῶν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος φανεὶς ἅπαντας ἡμᾶς εἰς τὴν κοινωνίαν ἄξει τὴν οἰκείαν. ὁ γὰρ πρῶτος, φησίν, ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ*· τουτέστιν, ἐκεῖθεν ἀναφαίνεσθαι μέλλων ἐπὶ τῷ πάντας εἰς μίμησιν ἄγειν ἑαυτοῦ. ὅθεν ἐπάγει· οἷος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί, καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι· καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου†. ἐν τούτῳ δὴ φαινομένῳ τε καὶ παρὰ πάντων ὁρωμένῳ τῶν κρίνεσθαι μελλόντων ἐν ἀφανεῖ τυγχάνουσα ποιήσεται τὴν κρίσιν ἡ θεία φύσις. τοὺς γὰρ χρόνους τῆς ἀγνοίας ἡμῶν ὑπεριδὼν ὁ θεός, τὸ νῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσιν πανταχοῦ μετανοεῖν, καθότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισεν, πίστιν παρασχὼν ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν‡.

manifestauit nobis quidem futurum statum, et tantam ad illum Adam habens differentiam quantam esse oportuit inter eum qui largitor et minister erit tantorum bonorum status futuri et eum qui praesentium tristium nobis initium intulit. hinc simili modo et 'secundus Adam' adpellatur, tamquam qui secundum enuntiauerit statum, et quoniam prioris illius mortalis et passibilis et pleni multorum malorum, in quo ad eum accepimus similitudinem, cuius status initium factus Adam est; secundum statum demonstrauit futurum dominus Christus de caelis adparens, qui omnes nos in suam adducet familiarem communitatem. *primus* enim *homo* (inquit) *de terra terrenus, secundus homo Dominus de caelo;* hoc est, inde uisendus ut nos ad sui imitationem adducat. unde et adiungit: *qualis terrenus, tales et terreni; et qualis caelestis, tales et caelestes. sicut portauimus imaginem terreni, portemus et imaginem caelestis.* in isto (inquit) qui paret et uidetur ab omnibus eorum qui iudicandi sunt inuisibilis faciet iudicium diuina natura, secundum apostolum Paulum, qui ait: *tempora quidem ignorantiae* nostrae *despiciens Deus, nunc mandat ubique omnibus hominibus paenitentiam agere, quia statuit diem in qua iudicaturus est orbem terrarum in iustitia, in uiro in quo definiuit, fidem praestans suscitans eum a mortuis.*

5 ἄνθρωπος (*for* Ἀδὰμ) *cod. Par.* 14 ἄξων *edd.*

* 1 Cor. xv. 47. † *Ib.* 48, 49. ‡ Acts xvii. 30, 31.

[αὕτη τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων ἡ διδασκαλία, καὶ πᾶς ὁ ἐναντία τούτοις φρονῶν ἀνάθεμα ἔστω].

[haec ecclesiasticorum dogmatum doctrina, atque adeo omnis qui contra haec sentit anathema sit].

V. ON THE MYSTERIES.

[Fac. iii. 2: "tertio decimo libro codicis quem Mysticum appellauit." Hesychius (*ap.* Act. Conc. CP. ii. v.): "Mysticos Sermones." Ebedjesu: ܕܥܠ ܐܪ̈ܙܐ (περὶ τῶν μυστηρίων). According to Hesychius it belongs to Theodore's later years. Only one fragment remains, preserved by Facundus *l. c.*].

Book XIII.

Angelus diaboli est Samosatenus Paulus, qui purum hominem dicere praesumpsit dominum Iesum Christum, et negauit existentiam diuinitatis Unigeniti, quae est ante saecula.

VI. ON ORIGINAL SIN AND MORTALITY.

Marius Mercator describes this treatise as directed "contra sanctum Augustinum defendentem originale peccatum, et Adam per transgressionem mortalem factum catholice disserentem." The title is more accurately preserved by Photius, *bibl.* cod. 177: ἀνεγνώσθη βιβλίον οὗ ἡ ἐπιγραφή, Θεοδώρου Ἀντιοχέως πρὸς τοὺς λέγοντας φύσει καὶ οὐ γνώμῃ πταίειν τοὺς ἀνθρώπους, and by Ebedjesu: ܠܘܩܒܠ ܡܢ ܕܐܡܪ ܕܒܟܝܢܐ ܣܝܡܐ ܚܛܝܬܐ (i.e. πρὸς τοὺς λέγοντας ἐν φύσει κεῖσθαι τὴν ἁμαρτίαν). Photius adds: πρὸς δὲ τοὺς ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦτο τὸ νόσημα νενοσηκότας γράφει τὸ βιβλίον. The person specially attacked, he says, was a leader of the party named or surnamed Aram (*i. q.* Aramaeus)—a *sobriquet* apparently intended for S. Jerome.

The work consisted of five books (Photius) distributed into two tomes (Ebedjesu—cf. Mar. Mercat. "de secundo codice"). Photius *l.c.* furnishes a summary of its contents, and a few reminiscences of the more remarkable doctrinal statements, which I have appended (*infra*, p. 337).

Book III.

1. [Mar. Mercat. *exc.* 4 ("eiusdem Theodori de codice secundo ex libro tertio folio decimo octauo: *si*, inquit, *peccaturum*, &c.")].

Si peccaturum Deus nesciebat Adam......sit horum sapientissimorum et ista responsio, quod hoc insanissimum est uel in cogitatione

1 Cf. Hort, *Two Dissertations*, p. 134 *n*. 7 si pecc. D. n. A. sit, &c. *codd.* | sapientia (*bef* sapientiss.) *add b*

percipere; manifestum est quod et peccaturum eum nouerat, et propter hoc procul dubio moriturum. quo modo ergo non est extremae dementiae credere quod primitus eum inmortalem in sex horas fecerit (nam tantae fuerunt a conditione eius usque ad commissionem, quandoquidem sexto die factus e terra et comedens contra diuinum mandatum de paradiso pulsus est), mortalem uero post peccatum monstrauerit? certum est enim quia si eum inmortalem uoluisset, nec intercedens peccatum Dei sententiam commutasset; quia nec diabolum fecit ex inmortali mortalem, et quidem cunctorum malorum existentem principium.

2. [Mar. Mercat. *exc.* 4 ("eiusdem Theodori de secundo codice ex libro tertio folio vigesimo quinto: *non enim*, inquit, *his qui*, &c.... et post paululum: *quis*, inquit, *ita demens*, &c.")].

Non enim his qui ab Adam usque ad aduentum Christi domini in tantis fuerunt impietatibus et iniquitatibus quantus beatus Paulus propriis uerbis expressit, ut in superioribus ex eius declaratum uocibus, tamquam magnum quiddam resurrectionis conlaturus est praemium, si eos suppliciis quibusdam sine fine et sine correctione tradiderit. nam ubi iam loco muneris resurrectio computabitur, si poena sine correctione resurgentibus inferatur? * * * quis ita demens ut tantum bonum credat materiam fieri resurgentibus infiniti supplicii? quibus utilius erat omnino non surgere quam tantorum et talium malorum post resurrectionem sub infinitis poenis experientiam sustinere.

3. [Mar. Mercat. *exc.* 2 ("eiusdem Theodori ex secundo codice libro tertio ante quattuor folia finis libri: *sed nihil horum*, &c....et post paululum: *manifestius*, inquit, *haec eodem*, &c....et post paululum: *idcirco*, inquit, *Dominus auctor*, &c.")].

Sed nihil horum perspicere potuit mirabilis peccati originalis assertor, quippe qui in diuinis scripturis nequaquam fuerit exercitatus, nec *ab infantia* (iuxta beati Pauli uocem) *sacras* didicerit *litteras**; sed siue de scripturae sensibus siue de dogmate saepe declamans, multa frequenter inepta proprie communiterue de ipsis scripturae dogmatibus, quae plurimis impudenter exprompsit. nam potentiae metus nullum contra sinebat effari, sed tantummodo taciti qui diuinarum scripturarum habe-

3 mortalem *b* | horis *b* 7 quod (*for* quia) *g* | esse (*bef* uol.) *add b* 16 putabitur *g* 21 illorum *g* | praespicere *g* 25 scripturis dogmatibusque *b g*

* 2 Tim. iii. 15.

bant notitiam, detrahebant. nouissime uero in hanc dogmatis excidit nouitatem qua diceret quod in ira atque furore Deus Adam mortalem esse praeceperit, et propter eius unum delictum cunctos, etiam necdum natos homines, morte mulctauerit. sic autem disputans non ueretur nec confunditur ea sentire de Deo quae nec de hominibus sanum sapientibus et aliquam iustitiae curam gerentibus umquam quis aestimare temptauit. sed nec illius diuinae uocis recordatus est quod 'non diceretur ulterius ista parabola in Israel: patres manducauerunt uuam acerbam, et filiorum dentes obstupuerunt; quia haec dicit Adonai dominus; dentes eorum qui manducauerunt uuam acerbam obstupescent*.' ostendens per haec quod alterum pro altero, iuxta quorundam errorem, Deus omnino non puniat, sed unusquisque pro delictis suis redditurus est rationem. his consona beatus quoque Paulus adnectit: Deus (inquit) *qui reddet unicuique secundum opera sua* †; et: *unusquisque nostrum onus suum portabit* ‡; et: *tu quid iudicas fratrem tuum, aut tu quare spernis fratrem tuum? omnes enim adstabimus ante tribunal Christi*§. sed uir mirabilis propter unius peccatum Adae tanto furore commotum arbitratus est Deum, ut et illum atrocissimae poenae subderet et ad uniuersos omnes posteros eius parem sententiam promulgaret, inter quos quanti iusti fuerint non facile numerare quis poterit. ex quibus eum maxime considerare conuenerat, quod ualde uideretur incongruum Noe Abraham David Moysem et reliquos innumerabiles iustos obnoxios poenae redditos ob eius delictum, et unum atque ex gustu arboris adprobatum; et quod sic ultra modum iustitiae iram suam Deus extenderit ita ut tot iustorum uirtutes cunctas abiceret, eosque propter unius peccatum Adae tanto supplicio manciparet.

nam etsi nihil aliud, saltem de Abel mente perpendens conuenienter aestimare debuerat, qui primus iustus existens primus mortuus est. et siquidem mortem Deus statuerat ad poenam hominum, quomodo non impietatis erat extremae uiuere quidem eum qui fuit causa peccati, uiuere etiam cum illo et Euam malitiae repertricem—praetermitto autem diabolum in inmortalitate hactenus perdurantem—primum uero iustum repertoremque uirtutis, primumque diuini cultus curam gerentem ante omnes paene peccantium fuisse perculsum? oportebat autem sapientissimum uirum et de Enoch qui non est mortuus diligenter expendere; non enim tanta uirtute uel pietate praeditus fuit ut melior

6 aestimaret (*for* aest. tempt.) *n* 10 manducauerint *g* 17 de (*for* Adae) *b*: *om g* Adae Deum (*om* D. *infra*) *n* 34 poena *g*

* [Ezek. xviii. 2, 3. Jerem. xxxi. 30]. † Rom. ii. 6. ‡ Gal. vi. 5. § Rom. xiv. 10.

omnibus existeret, Moyse dico et prophetis apostolisque, uel reliquis omnibus de quibus ait beatissimus Paulus *quibus dignus non erat mundus**; ita ut, illis mortuis, ipse solus sine mortis experientia perduraret. sed iam ab initio hoc Deus habuit apud se definitum, ut primum quidem mortales fierent, postmodum uero inmortalitate gauderent, sic ad utilitatem nostram fieri ipse disponens. * * * * * manifestius haec eadem Deus ostendit, cum transfert Enoch et inmortalem facit nam si per peccatum causa supplicii Deus intulit mortem, nec olim definitum hoc habuit apud se, ineffabiliter pro nobis iuxta propriam sapientiam cuncta dispensans, nequaquam Enoch quidem inmortalis existeret, dominus autem Christus ad mortis experientiam peruenirent. * * * * * * * *

idcirco Dominus auctor omnium bonorum hominibus factus est, ut sicut Adam primi et mortalis status extitit inchoator, ita et ipse secundi et inmortalis status existens initiator, primitus Adae prioris naturalia custodiret, dum nascitur ex muliere, dum pannis inuoluitur et paulatim aetatis incrementa sortitur—*Iesus* enim (inquit) *proficiebat aetate et sapientia et gratia coram Deo et hominibus* †—dum circumcisionem suscipit, dum iuxta legalem consuetudinem Deo adstetit in templo, parentibusque subicitur et conuersationi legitimae mancipatur. sic etiam ad expletionem reliquorum et mortem, utpote naturae tributum, postremo suscipit, ut secundum legem humanae naturae moriens et a mortuis diuina uirtute resurgens, initium cunctis hominibus qui mortem secundum propriam naturam suscipiunt fieret ut a mortuis surgant et ad inmortalem substantiam commutentur. sicut enim conformes Adae secundum statum praesentem sumus omnes effecti, sic Christo domino conformes efficiemur in posterum. *transfigurabit* enim *corpus humilitatis nostrae conforme fieri corporis gloriae eius*‡. et: *qualis terrenus, tales et terreni; et qualis caelestis, tales et caelestes.* et: *sicut portauimus imaginem terreni, portemus etiam imaginem caelestis*§. ostendens quod primi status Adae participes facti, necessario etiam secundi Adae, Christi domini, secundum carnem futuri status participium consequimur, utpote qui ex hac eadem natura constet exortus, et cuncta quae fuerant naturae susceperit, et ideo sustinuerit mortem, ut mortem naturae suscipiens et a mortuis resurgens naturam liberam morte perficeret. et mortem quidem propterea suscepit, peccatum uero nequaquam, sed ab hoc immunis permansit omnino; quod enim erat naturae, id est, mortem, indubitanter adsumpsit, peccatum uero, quod non erat naturae

35 l. a morte *g*

* Heb. xi. 38. † S. Luke ii. 52. ‡ Phil. iii. 21. § 1 Cor. xv. 48, 49.

sed uoluntatis, nullo pacto suscepit. quod si fuisset in natura peccatum, iuxta sapientissimi huius eloquium, peccatum in natura prorsus existens necessario suscepisset.

Book iv.

[Mar. Mercat. *exc.* 1 ("Theodori...de secundo codice libro quarto folio decimo...*tantis extantibus*, &c.")].

Tantis extantibus quae demonstrent Adam sic ex terra formatum ut mortalis prorsus existeret, erga cibum proprium uoluit occupare sermonem; nec exinde ualens aduertere ueritatem, pro dogmate uero seductorio ex mendacio aduocationem iungens.

* * * * * * *

non ait 'mortales eritis,' sed *morte moriemini*;* prorsus existentibus natura mortalibus inferre mortis experientiam comminatus, quam etiam iuxta morem propriae benignitatis ad effectum perducere distulit. sicut enim cum dicit: *qui effuderit hominis sanguinem, sanguis eius pro eo fundetur*†, non hoc dicit quia 'qui occiderit hominem erit mortalis,' sed quia 'dignus est huiusmodi morte damnari;' sic et inpraesentiarum dixit *morte moriemini*, non quod tunc mortales fierent, sed quod digni essent qui mortis sententiam pro transgressione referrent. sed et diuinam sententiam, quam post peccatum Deus Adae inferre uidetur, aduerte. sic enim dicit: *quia audisti uocem uxoris tuae, et comedisti de ligno, de quo praeceperam tibi de hoc solo non comedere, ex eo comedisti, maledicta terra in operibus tuis, in tristitia comedes eam omnibus diebus uitae tuae; spinas et tribulos proferet tibi, et comedes fenum agri; et in sudore uultus tui comedes panem tuum, donec reuertaris in terram*‡. hoc autem per haec comminatus est, quod aerumnosam uitam habiturus esset, cum labore deinceps fructus de terra sumpturus quibus aleretur et subsisteret; nequaquam habens, ut pridem, tantam propositam largitatem quanta ex paradisi copia fruebatur. non enim operari terram pro supplicio dedit Deus, quasi ex inmortali natura in mortalitatem homines transferens; quandoquidem et paradisum ei *ut operaretur et custodiret*§ indixit. pro tanta uero pristina largitate et uoluptate paradisi, aerumnosam eius fore sustentationem de terrae fructibus comminatur. nam prorsus ut mortalis factus, et tunc paradisi fructibus indigebat,

6 uolens *n* 7 adminationem *n* | iungens. non ait *b* iung. Deus n. a. *g* 16 per transgressionem *g* 23 omnia (*aft* haec) *add b* 25 atque (*for* et) *b* 31 et (*for* ut) *g* ita *n*

* Gen. ii. 17. † Gen. ix. 6. ‡ Gen. iii. 17 *sq.* § Gen. ii. 15.

sicut nunc terrae fructus inquirit; et pro supplicio pristinis fraudatus deliciis hac aerumnosissima laboriosissimaque conuersatione mulctatur. unde ad postremum consequenter adiecit: *quia terra es et reuerteris in terram**, hinc etiam mortalitatem naturae significans; non enim inmortali et nunc primum incipienti sententiam mortis excipere—sicut sapientissimi defensores peccati originalis, immo potius patres peccati mirabiles, adseuerant—uocabulum hoc 'terrae' composuit; sed ut ab exordio naturaliter effecto mortali adpellationem hanc congruere iudicauit diuina scriptura, hoc de hominibus uocabulum ad ostensionem corruptibilis et resolubilis eorum naturae saepius adsumens. *nam recordatus est* (inquit) *quia puluis sumus; homo, sicut fenum dies eius, et sicut flos agri, ita florebit; quia spiritus pertransiuit in eo, et non erit amplius locus eius*†. uult autem dicere quod corruptibiles et resolubiles omnes sumus, in modum feni parumper florentis pereuntisque post paululum; nam ad breue quidem tempus uitam ducimus, ad non existendum uero deinceps omnino peruenimus. sic et Abraham: *ego sum* (inquit) *terra ac cinis*‡, pro eo ac si diceret: 'non sum dignus cum tanto Deo conloqui, homo factus e terra, et omnimodis hoc futurus.' magis ergo dicere debuit 'quia terra eris et in terram reuerteris,' siquidem nunc primum fieret natura mortalis.

Phot. *bibl.* cod. 177.

[λέγει] ἀπ' ἀρχῆς μὲν θνητὸν πεπλάσθαι τὸν Ἀδάμ, ἐνδείξει δὲ μόνον, ἵνα μισήσωμεν τὴν ἁμαρτίαν· σχηματίσαι [δὲ] οὕτως τὸν θεὸν ὡς διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀντὶ τιμωρίας ἐπιτέθειται ὁ θάνατος.

Ibid. *infra.*

δύο ἀφέσεις ἁμαρτιῶν εἶναι [λέγει], τὴν μὲν τῶν πεπραγμένων, τὴν δὲ... αὐτὴν τὴν ἀναμαρτησίαν ἤτοι τὸ μηκέτι ἁμαρτάνειν...ὅπερ...ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τελείαν καὶ κυριωτάτην καὶ ἀναίρεσιν καλεῖ ἁμαρτίας παντελῆ...ἤρξατο μὲν (φησὶν) [ἡ τοιαύτη ἁμαρτιῶν ἄφεσις] ἐμφανίζεσθαι ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν δεσπότην Χριστὸν οἰκονομίας καὶ ἐν ἀρραβῶνος ἡμῖν δίδοσθαι τάξει· δίδοται δὲ τελείως καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἔργοις ἐν τῇ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀποκαταστάσει, ὑπὲρ ἧς ἵνα τύχωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ βρέφη βαπτιζόμεθα...οὐκέτι (φησὶν) μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἁμαρτησόμεθα.

4 haec...significant *n* 7 huic (*for* hoc) *b g* | imposuit *n* 8 indicauit *g* 15 ut iam diximus (*for* uitam ducimus) *n*

* Gen. iii. 17. † Ps. cii. (ciii.) 15 *sq.* ‡ Gen. xviii. 27.

VII. LETTERS.

A collection of these in a Syriac form existed among the Nestorians of Ebedjesu's time, bearing the title of *The Book of Pearls* (ܟܬܒ ܡܪܓܢܝܬܐ). Some of them were perhaps known to Photius (cod. 177: ὁ Μοψουεστίας ἐστίν, ὡς ἀπό τινων ἐπιστολῶν ἐμάθομεν—but the words occur only in the margin of one of his MSS., and are possibly those of an early copyist).

1. To Artemius, priest of Alexandria (Ep. ii.).

[Fac. iii. 5 ("idem Theodorus in epistola ad Artemium Alexandrinum presbyterum secunda")].

Quos oportuit scire quia Patrem et Filium et Spiritum sanctum adoramus, in istis diuinam et aeternam et increatam compleri dicentes trinitatem. quoniam eiusdem essentiae est unumquodque horum, hoc est, aeternae omnium factorum causae et reuera diuinae. et Pater non propter aliud, sed propter propriam essentiam adorandus est. ita etiam et Filius, non pro alio hoc accipiens, sed quia illius et talis essentiae est circa quam congruebat haec impleri. similiter etiam et Spiritum sanctum eiusdem essentiae cognoscentes, propter propriam essentiam adoramus. sic et tres personas dicimus, unamquamque perfectam et eiusdem essentiae aeternae ac diuinae et eorum quae facta sunt causam arbitrantes esse; et tres adoramus personas, unius eas essentiae credentes reuera diuinae. quomodo itaque possibile est quartam personam super has addere illam quae adsumpta est serui formam? quam neque eiusdem essentiae arbitramur esse; cui neque propter se cultus debetur, neque propter propriam essentiam debere suscipere adorationem agnoscimus, neque ipsam solam apud se diuise in propria persona adoramus, sicuti diuidi eam putant.

2. To Domnus.

[Leont. *ap.* Mai vii. 69. Anastasius (*cf.* Sirmond. *ap.* Fac. ix. 3) *eclog.* (Θεοδώρου Μοψουεστίας ἐκ τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς)].

Ἡ κατ' εὐδοκίαν τῶν φύσεων ἕνωσις μίαν ἀμφοτέρων τῷ τῆς ὁμωνυμίας λόγῳ ἐργάζεται τὴν προσηγορίαν, τὴν θέλησιν, τὴν ἐνέργειαν, τὴν αὐθεντίαν, τὴν δυναστείαν, τὴν δεσποτείαν, τὴν ἀξίαν, τὴν ἐξουσίαν, μηδενὶ τρόπῳ λιαιρουμένην· ἑνὸς ἀμφοτέρων κατ' αὐτὴν προσώπου καὶ γενομένου καὶ δεγομένου. * * * * * * καὶ τί δεῖ πολλὰ λέγειν;

ὁ τῆς κατ᾽ οὐσίαν ἑνώσεως ἐπὶ μόνων τῶν ὁμοουσίων ἠλήθευται λόγος, ἐπὶ δὲ τῶν ἑτεροουσίων διέψευσται, συγχύσεως εἶναι καθαρὸς οὐ δυνάμενος· ὁ δὲ τῆς κατ᾽ εὐδοκίαν ἑνώσεως τρόπος ἀσυγχύτους φυλάττων τὰς φύσεις, καὶ ἀδιαιρέτως ἓν ἀμφοτέρων τὸ πρόσωπον δείκνυσιν, καὶ μίαν τὴν θέλησιν καὶ μίαν τὴν ἐνέργειαν, μετὰ τῆς ἑπομένης τούτοις μίας αὐθεντίας καὶ δεσποτείας. * * * * * * * κατὰ γὰρ τὸν τῆς εὐδοκίας τρόπον τῷ θεῷ λόγῳ συναφθείς, ὡς ἔφαμεν, ἐξ αὐτῆς τῆς μήτρας ὁ τεχθεὶς ἐκ τῆς παρθένου ναὸς μεμένηκεν ἀδιαίρετος, τὴν ἐν πᾶσιν αὐτοῦ ταυτοβουλίαν καὶ ταυτουργίαν ἐσχηκώς· ὧν οὐδέν ἐστιν συναφέστερον.

Cf. Act. Conc. Lateran. *a.* 649 (ἐκ τῶν εἰς τὰ θαύματα λόγου β′ : "de secundo sermone pro miraculis facto"). Max. Conf. *ad Marin.* (Migne *P. G.* 91, 173 : ἐν τοῖς εἰς τὰ θαύματα παρεξηγηθεῖσιν αὐτῷ λόγῳ δευτέρῳ). On these books see Fritzsche, p. 102.

Θέλω, καθαρίσθητι* πρὸς τὸν λεπρὸν εἰπὼν ὁ σωτὴρ ἔδειξεν μίαν εἶναι τὴν θέλησιν, μίαν τὴν ἐνέργειαν, κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν προαγομένην οὐ λόγῳ φύσεως ἀλλ᾽ εὐδοκίας, καθ᾽ ἣν ἡνώθη τῷ θεῷ λόγῳ ὁ κατὰ πρόγνωσιν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ γενόμενος ἄνθρωπος, ἐξ αὐτῆς μήτρας τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνδιάθετον ἔχων οἰκείωσιν.

Volo, mundare leproso dicens Saluator ostendit unam esse uoluntatem, unam operationem, secundum unam eandemque potestatem productam non uerbo naturae sed dignationis, per quam unitus est Deo Verbo qui per praescientiam ex semine Dauid postea homo factus est, ex ipso utero familiaritatem ad eum affectualem habens.

18 effectualem *Harduin*

* S. Matt. viii. 3.

APPENDIX B.

ON THE TEXT OF THE PAULINE EPISTLES FOLLOWED BY THEODORE.

THE following list of readings is the result of a comparison of the Latin text of the Epistles printed in these volumes with the text of R. Estienne's folio Greek Testament (Paris, 1550), as edited by Dr Scrivener (Cambridge, 1860).

An asterisk after an assumed reading indicates that it is reflected by one or more of the Latin versions; a dagger, that the commentary affords some reason for supposing that it found place in the Greek text of Theodore. Variants which although suggested by the translator's Latin receive no support from the commentary, and are almost or altogether unknown to the MSS. and versions of the Greek Testament and to the Greek patristic writers, have been distinguished by a mark of interrogation; words omitted in the MSS. of our translation, but probably represented in their archetype or in Theodore's text, are included in square brackets. Where none of these marks has been attached, it may generally be concluded that there is no sufficient evidence to determine whether the reading is really Theodorean, or is due to the caprice of the translator or to the accidents of transcription. For particulars the reader is referred to the footnotes attached to the commentary.

It will be found that when due allowance has been made for the omissions of the commentator, the errors of the translator and his copyists, and the influence upon the translation of the Latin versions and indirectly of the Western text, there remain but few readings in which the text of Theodore can be shewn to have differed from that which was followed by the other Antiochene fathers and by the later Greek writers generally. Some of the exceptions however possess considerable interest; and two or three (e.g. the reading ὃς in 1 Tim. iii. 16), are of importance to the textual critic.

I. p.

5 Galat. i. 3 + ἡμῶν (aft πατρὸς)
− ἡμῶν (aft κυρίου)
11 8 εὐαγγελίσηται * ?
εὐαγγελιζόμεθα?
9 εὐαγγελίσηται * ?
12 12 αὐτὸ (aft ἐδιδάχθην) ?
13 15 − ὁ θεὸς * ?
17 ἀπῆλθον (for ἀνῆλθον)
16 ii. 2 − δὲ ?
+ εἶναί τι (aft δοκοῦσιν) ?
3 ὁ σὺν ἐμοὶ ἕλλην ὤν
17 6 + εἶναί τι (aft δοκοῦντες) * ?
18 7 + καὶ (aft καθὼς) ?
9 + μὲν (aft ἡμεῖς)
24 15 + δὲ (aft ἡμεῖς)
16 Ἰησοῦν Χριστὸν πιστεύομεν * ?
32 17 ἄρα...διάκονος
36 iii. 1 − τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι *
+ καὶ (aft προεγράφη) ?
2 τὸν Χριστὸν ?
37 [cf. 312, *add.*] 3 ὡς ἐν σαρκὶ ?
39 6 [οἱ]
[οὗτοι εἰσὶν υἱοὶ Ἀβραάμ.]
40 9 εὐλογηθήσονται * ?
10 καθὼς γέγραπται?
− ἄνθρωπος *
44 17 τετρακόσια καὶ τριάκοντα ἔτη *
50 21 − γὰρ?
51 23 − δὲ?
55 26 διὰ πίστεως τῆς * ?
56 27 − γὰρ?
28 οὐδὲ (for καὶ) * ?
ἓν * ?
63 [cf. 312, *add.*] iv. 6 + τοῦ θεοῦ *
16 ὑμῖν (for ὑμῶν) *
84 29 [τότε]
87 v. 1 − οὖν *
ἡμᾶς Χρ.
2 ἐν Χριστῷ (for Χριστὸς) ?

I. p.

89 Galat. v. 6 − γὰρ ?
90 8 [ὑμᾶς]
93 13 δὲ
94 + δῶτε * ?
95 14 σεαυτὸν * ?
99 20 φαρμακεῖαι * ?
− θυμοὶ?
100 22 − δὲ ?
102 25 ζῶμεν οὖν [δὲ?] (for εἰ ζῶμεν) ?
26 ἀλλήλους
103 vi. 2 ἀναπληρώσετε *
108 13 περιτετμημένοι *
109 15 οὔτε γὰρ (for ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε)
16 στοιχοῦσιν *
110 17 + Χριστοῦ *
121 Ephes. i. 3 + ἐν (bef Χριστῷ) * †
123 4, ἐν ἀγάπῃ προορίσας †
127 8, 9 ἐν π. σ. καὶ φρ. γνωρίσας †
128 10 − τε * ?
132 13 − καὶ (bef πιστεύσαντες) * ?
14 − ὅς ἐστιν?
136 18 καρδίας (for διανοίας) * ?
ὑμῶν (for αὐτοῦ) ?
137 19 πεπιστευκότας * ?
139 22 πᾶσαν τὴν ἐκκλησίαν * ?
143 ii. 1 + ὑμῶν *
144 3 τὸ θέλημα *
φύσει τέκνα * †
5 + καὶ ταῖς ἁμαρτίαις ?
146 9 [διὰ τῆς πίστεως]
148 11 + οἱ (bef ποτὲ)
ἐν σαρκὶ οἱ λεγ. †
149 12 − ἐν [1°] *
+ τούτῳ (aft κύσμῳ) * ?
150 14 λύσας, τὴν ἔχθραν †
152 18 [δι' αὐτοῦ]
153 21 ἀφὴ (for ἡ οἰκοδομὴ) †
154 iii. 3 [κατὰ ἀποκάλυψιν]
ἐγνωρίσθη * †

I. p.
155 Ephes. iii. 5 – ἐν *
156 9 οἰκονομία *
– διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ * †
159 15 φρατρία (for πατριὰ)†
160 16 δύναμιν * ?
162 20 ἣν ἐνήργηκεν ?
165 iv. 6 ἡμῖν * †
166 8 – καὶ *
171 18 – ὄντες * † ?
19 καὶ πλεονεξίας * ?
173 23 ἀνανεοῦσθε *
24 ἐνδύσασθε *
καὶ ἀληθείᾳ *
175 28 + ἰδίαις *
176 32 – δὲ
177 v. 4 καὶ (bef εὐτραπελία)
178 5 ἴστε * ?
ὃ ἐστιν εἰδωλολατρεία * † ?
181 15 [ἀλλ' ὡς σοφοί]
17 θεοῦ (for κυρίου) † ?
18 + πᾶσα (bef ἀσωτία) * ?
182 19 ταῖς καρδίαις * †
21 Χριστοῦ * †
183 22 ὑποτασσέσθωσαν *
23 + ὁ
184 25 [καὶ]
186 29 Χριστὸς * †
189 vi. 8 + ὑμῶν (aft ἕκαστος)
θεοῦ (for κυρίου) †
καὶ ὑμῶν καὶ αὐτῶν
190 12 + καὶ (aft ἀρχὰς) *
192 16 + δὲ (aft πᾶσιν)
ἐχθροῦ (for πονηροῦ) ?
193 17 τὴν σωτήριον ?
194 18 – τοῦτο *
20 ἀλύσεσιν ?
22 + ἐν κυρίῳ ?
195 24 – ἀμήν.
198 Philipp. i. 1 συνεπισκόποις ?
201 4 + καὶ (aft χαρᾶς)
202 7 + μου (aft καρδίᾳ) ?
+ ἐν πάσῃ (bef τῇ ἀπολογίᾳ)
203 8 Χριστοῦ Ἰησοῦ *

I. p.
203 Philipp. i. 9 – ἔτι *
11 καρπὸν...τὸν *
207 16, 17 See note
209 18 – ἐν
211 21 δὲ (for γὰρ) ?
213 27 μιᾷ ψυχῇ, *
28 ἐστὶν αὐτοῖς *
εἴδετε...ἠκούσατε * ?
214 ii. 1 οἰκτιρμοῦ (for καὶ οἰκτιρμοί) * ?
215 4 σκοπεῖτω * ?
ἕκαστοι ?
5 – καὶ ?
218 7 ἀνθρώπου (for ἀνθρώπων) †
225 12 – ὡς
227 21 Ἰησοῦ Χριστοῦ *
228 24 + πρὸς ὑμᾶς * † ?
229 28 [κἀγὼ ἀλυπότερος ὦ]
30 κυρίου
παραβολευσάμενος *
234 iii. 5 περιτομῇ *
Ἑβραίου ?
235 7 ἡγοῦμαι (for ἥγημαι) ?
8 Ἰησοῦ Χριστοῦ *
236 9 ἐκ πίστεως (for διὰ π.) * ?
+ ἐκ τῆς πίστεως (aft δικαιοσύνην) ?
237 10 ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ †
238 11 τὴν ἐκ (for τῶν) *
241 17 + μου (aft ἀδελφοί) ?
ἡμῶν * ?
243 20 δὲ (for γὰρ) * †
– καὶ ?
21 εὐδοκίαν (for ἐνέργειαν) ?
246 iv. 3 – καὶ *
247 4 + καὶ
248 7 φρουρήσαι * ?
249 12 καὶ (for δὲ) *
πάντα (for ἐν παντὶ) ?
251 19 πληρώσαι *
252 21 [ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί]

I. p.

252 Philipp. iv. 23 – ἡμῶν * ?

255 Coloss. i. 2 ἐν Κολοσσαῖς * or Κολοσσαεῦσιν ?
+ Ἰησοῦ *
– καὶ κ. Ἰ. Χ.*

3 – καὶ *

256 6 – καὶ
+ καὶ αὐξανόμενον *

257 7 – καὶ *

258 9 – καὶ
ὑμᾶς (for ἡμᾶς) †

12 εὐχαριστούντων?

261 14 – διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ †

270 16 – εἴτε (*bis* bef θρόνοι and ἀρχαὶ) ?

273 18 [ἀρχὴ]

279 24 – μου *

281 27 ὃ *

282 29 ἣν ἐνήργηκεν (for τὴν ἐνεργουμένην) ?

283 ii. 2 συμβιβασθέντες *
– καὶ (bef πατρὸς)

284 4 – δὲ

289 13 – ἐν (bef τοῖς παραπτ.)

291 15 ἑαυτῷ *

292 16 – ἐν (bef πόσει and μέρει)

295 20 + τούτου * ?

300 iii. 5 καὶ τὴν εἰδωλολατρείαν (for ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία) ?

302 11 + καὶ (aft βάρβαρος and δοῦλος)

303 14 – δὲ ?

304 16 θεοῦ *H* κυρίου *C*
ἐν πάσῃ σοφίᾳ διδάσκοντες
– καὶ (bef ὕμνοις) *
ταῖς καρδίαις *

305 19 + ὑμῶν *
22 κύριον (for θεὸν) *
23 – καὶ (bef πᾶν) *

306 25 γὰρ (for δὲ) *
26 + παρ' αὐτῷ ?

307 iv. 1 σὺν (for ἐν 2°) * ?

I. p.

308 Coloss. iv. 8 γνῶτε...ἡμῶν * †
10 δέξασθαι

309 13 – γὰρ ?
15 αὐτῶν * ?

311 17 – καὶ ?

II. p.

1 1 Thess. i. 1 – ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κ. Ἰ. Χ. *

3 2 ἀδιαλείπτως, μνημονεύοντες * †
5 πρὸς ὑμᾶς *

5 7 τύπον *

6 9 ἔσχομεν * †

8 ii. 2 ἀλλὰ (om καὶ) *

9 3 ἐκ δόλου ?

11 7 ἤπιοι

12 9 – εἰς ὑμᾶς

14 15 ἡμᾶς * †

17 iii. 1 + γὰρ ?
2 – ἡμῶν (aft τὸν ἀδ.) ?
– καὶ συνεργὸν ἡμῶν *
– ὑμᾶς [2°] *
ὑπὲρ * ?
3 ὑμῶν (for ταύταις) ?

18 5 ὑμῶν (for ἡμ.) ?

19 9 ὑμῶν (for ἡμῶν) ?

20 11 – Χριστὸς *
12 τὴν ἀγάπην * ?
13 – Χριστοῦ *

iv. 1 – οὖν

21 2 ἔδωκα *

22 3 ἀπέχεσθε ?
ἀπὸ πάσης πορνείας †

24 8 ὑμᾶς *

25 9 ἔχομεν *
11 – ἰδίαις *

27 13 θέλομεν *
κοιμωμένων *

30 17 – τοῦ κυρίου

32 v. 3 – γὰρ *

33 5 + γὰρ *

34 8 ἐλπίδος ?

35 13 ἡγεῖσθε (for καὶ ἡγεῖσθαι) ?
ἐν αὐτοῖς * †

37 15 – καὶ [1°] *

38 21 + δὲ *

40 25 + καὶ *

II. p.

45 2 Thess. i. 8 ἐν φλογὶ πυρὸς * † − Χριστοῦ
46 9 − ἀπὸ [2°]?
10 πιστεύσασιν * †
11 προσεύχομαι?
47 12 − Ἰησοῦ Χριστοῦ [1°]
48 ii. 2 ὡς παρ' ἡμῶν * ? κυρίου (for Χριστοῦ) *
49 3 − μὴ [2°]?
55 8 − τότε? + Ἰησοῦς * + ἐν (bef τῇ ἐπιφ.)?
58 10 πέμπει * ?
12 − ἐν * ?
59 13 + καὶ (aft εἰς ὅ) * − ἡμῶν (aft εὐαγγ.)
16 + ὑμῖν
17 − ὑμᾶς *
60 iii. 4 − ὑμῖν *
61 6 παρέλαβον *
62 9 − ἡμᾶς
63 11 ἀκηκόαμεν?
64 16 θεὸς (for κύριος [1°])
68 1 Tim. i. 1 Χριστοῦ Ἰησοῦ (for Ἰ. Χ.) Χριστοῦ Ἰησοῦ (for κ. Ἰ. Χ.) *
78 12 + ἐν *
79 [ἀγνοῶν]
80 16 πρῶτον * Χριστὸς Ἰησοῦς *
81 17 − σοφῷ *
85 ii. 1 − οὖν? προσευχὰς δεήσεις † ?
87 3, 5 δὲ (for γὰρ)?
89 7 − ἐν Χριστῷ * †
90 8 − οὖν?
91 9 + δὲ (aft ὡς)?
92 − ἢ?
95 15 μείνῃ * ?
99 iii. 2 δὲ (for οὖν)?
110 3 − μὴ αἰσχροκερδῆ * †
129 13 − ἐν πίστει τῇ?
135 16 ὃς (for θεὸς) †
143 iv. 5 δὲ (for γὰρ)?
146 7 − δὲ?
8 ἐπαγγελίας
147 10 − γὰρ?

II. p.

147 1 Tim. iv. 10 − καὶ *
148 12 − ἐν πνεύματι *
13 [τῇ παρακλήσει]
149 14 τῆς χειρὸς?
151 15 − ἐν [2°] *
155 v. 4 − δὲ? − καλὸν καὶ *
156 5 ἐλπιζέτω... προσμενέτω * ? τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει?
165 14 + χήρας
167 16 − ἡ πιστὴ *
169 19 − ἐπὶ * ?
171 20 + δὲ *
174 vi. 2 τῶν εὐεργεσιῶν?
175 3 προσέχεται
176 4 γίνονται φθόνοι ἔρεις.. διαπαρατριβαὶ * †
179 7 − γὰρ? ἀληθὲς (for δῆλον) *
180 9 + τοῦ διαβόλου *
182 12 − καὶ * ?
13 [μαρτύρων]
183 + τοῦ κυρίου ἡμῶν [καλὴν]
185 17 [νῦν]
187 20 καινοφωνίας * † ἀπὸ τῆς πίστεως
193 2 Tim. i. 1 Χριστοῦ Ἰησοῦ *
194 3 + μου
195 5 − σου [2°]?
196 6 + μᾶλλον (aft αἰτίαν)?
197 8 + ἐν?
199 10 [νῦν]
200 12 − γὰρ? 14 + τῷ κυρίῳ ἡμῶν
201 15 Φύγελος *
202 17 γενόμενον? σπουδαίως *
18 + μοι (aft διηκόνησεν) *
203 ii. 3 συγκακοπάθησον Χριστοῦ Ἰησοῦ *
4 + τῷ θεῷ (aft στρατ.) *
204 7 δώσει *
206 10 − καὶ

II. p.			
207	2 Tim. ii.	12	ἀρνησόμεθα *
207		14	λογομάχει * †
208		16	καινοφωνίας *
		17	δὲ (for γὰρ) ?
		18	προκοπτουσιν * †
209		19	ἀσεβείας ?
			κυρίου *
210		20	[δὲ]
			μόνα ?
		21	γὰρ (for οὖν) ?
211		22	− δὲ ?
			+ πάντων
211, 212		23, 24	− δὲ ?
212		25	+ τῇ ἀληθείᾳ (aft ἀντιδιατιθ.)
214	iii.	1	− δὲ ?
		3	[ἄσπονδοι]
216		6	δὲ (for γὰρ) ?
217		8	− δὲ ?
			Μαμβρῆς *
		9	δὲ (for γὰρ) ?
220		13	πλανώμενοι καὶ πλανῶντες * ?
221		14	ἔμαθες (for οἶδας) ?
			Ἰησοῦ Χριστοῦ (for τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ) ?
222		16	− καὶ (aft θεόπν.) * †
			+ ἐστίν (aft ὠφελ.) ?
	iv.	1	+ ἡμῶν (aft κυρίου) ?
223		3	− γὰρ ?
226		9	− γὰρ ?
228		11	− γὰρ ?
		12	− δὲ ?
231		18	+ μὲ (aft σώσει) ?
		19	Πρίσκιλλαν
232		21	ἀσπάζονται *
			Προύδης ?
		22	ἡμῶν (for ὑμῶν) * †
234	Tit. i.	1	Χριστοῦ Ἰησοῦ * †
		4	χάρις καὶ εἰρήνη (for χ. ἔλεος εἰρ.) *
236		5	ἵνα (for καὶ) ?
			[σοι]

II. p.			
237	Tit. i.	6	δὲ ?
			− ἐστὶν) ?
238		7	δὲ (for γὰρ) ?
241		9	[καὶ παρακαλεῖν]
		10	− καὶ
246	ii.	3	ἱεροπρεπεῖ * †
248		7	− σεμνότητα ?
			− ἀφθαρσίαν
249 [cf. 285, *add.*]		9	[εὐαρέστους εἶναι]
		10	ἐν πᾶσιν (for πᾶσαν)* ?
			ἡμῶν (for ὑμῶν) *
250		11	δὲ (for γὰρ) ?
			σωτῆρος (for ἡ σωτήριος) * ?
253	iii.	5	διὰ (bef πν. ἁγίου) ?
254		8	− καὶ (aft καλὰ)
		9	− δὲ ?
			δὲ (for γὰρ) ?
255		10	νουθεσίαν καὶ δευτέραν *
256		15	ἀσπάσασθε
267	Philem.	1	Ἰησοῦ Χριστοῦ *
268			− καὶ (aft ἀγαπητῷ)
		2	Ἀφφίᾳ
273		5	+ Χριστὸν *
		6	ἡμῖν *
274		7	χαρὰν *
			− γὰρ
			ἔχω ?
277		11	+ καὶ (bef σοι) *
279		13	μοι διακονῇ *
280		16	− ὡς ?
282		17	− δὲ ?
283		19	− καὶ ?
284		20	[μου τὰ σπλάγχνα ἐν κυρίῳ]
		21	+ καὶ (bef πεποιθὼς) ?
			ἃ (for δ)
285		22	− δὲ ?
			γὰρ (for δὲ) ?
		23	ἀσπάζεται *

APPENDIX C.

ON SOME FURTHER CITATIONS FROM THE LATIN THEODORE BY WRITERS OF THE NINTH CENTURY.

1. It was stated in the Introduction (I. p. li), that "only five writers anterior to the thirteenth century are known to have cited Theodore under the name of Ambrose." The remark needs correction. Since the publication of Vol. I., I have found extracts from the Latin Theodore in the treatise *De ecclesiasticis officiis*, attributed to Symphosius Amalarius. This author, whether identical with the *chorepiscopus* of Lyons censured by Florus Lugdunensis (Migne, *P. L.* 119, 71 sq.), or another Amalarius, a monk (Sigebert. Gembl., Migne 160, 567), and successively deacon (Ademar, Migne 141, 29) priest (Migne 105, 815) and bishop (?) of Metz (Honor. Augustodun., Migne 172, 230), flourished during the first three or four decads of the ninth century. He was present at the Synod of Aix in 816, and at the Synod of Paris in 825, and was afterwards (as he himself tells us in the Preface to his *Liber de ordine antiphonarii*) sent by Lewis the Pious on a mission to Gregory IV. The *De officiis* is dedicated to Lewis; and from the dedication it seems to have been written after the coronation of Lothair and the emperor's marriage with Judith, but probably before the birth of Charles the Bald[1], i.e. between A.D. 817 and 823. Amalarius died, it appears, about A.D. 836, and Lewis in 840; and thus, in any case, Amalarius, although a contemporary of Rabanus, could not have derived his knowledge of Theodore from the commentaries of the Abbat of Fulda, which are of somewhat later date (I. p. xlviii); nor do the variants offered by his citations present any general agreement with those which are found in Rabanus. Indeed it is probable that his MS. was distinct from the Fulda Codex, and perhaps earlier and of a purer type. Ademar

[1] He is not mentioned in the preface, which refers to both Lothair and Judith; Migne, *P. L.* 105, 988: "diuo Hludouico uita. nouo David perennitas. da principi Domine uitam. ipsi nouo Salomoni felicitas.... Iudith orthodoxae, nobilissimae atque prudentissimae Augustae, salus per multos annos... Hlotharium gloriosissimum coronatum et fratres eius Christus conseruet."

tells us that on one occasion Amalarius enjoyed the privilege of free access to the books of the Imperial library[1]; and it may have been there that he formed an acquaintance with the Latin translation of Theodore.

Amalarius cites Ambrosiaster under the name of Ambrose on Rom. xiv. 5 (Migne, *P. L.* 105, 1065), 1 Cor. iii. 6 (*ib.* 1012), xi. 8 (*ib.* 1104), xi. 26 (*ib.* 1010), xii. 28 (*ib.* 1119); and Theodore under the same name on Phil. ii. 9 (Migne, 1009, 1225), 1 Tim. ii. 1^2 (*ib.* 987, 1175, 1242), iii. 8 (*ib.* 1089, 1090), iii. 14 *sq.* (*ib.* 1084). Hence it appears probable that in his codex of *Ambrosius in epp. D. Pauli* the commentary on Romans and 1 Corinthians was entirely Ambrosiaster's, and that that on the Epistles from Philippians onwards was Theodore's; but there is no evidence to shew whether his 'Ambrose' = Theodore began with Philippians, as in the MS. used by Rabanus, or with Galatians, as in the one from which Sedulius copied.

In the commentary on 1 Tim. ii., iii. I have been able to give the variants from Amalarius under the text. The following are the only peculiarities I have noted in the short extract from Philippians. I. p. 222, l. 19 cognoscent, 20 quia (*for* quoniam [1°]), 25 donatur | illud (*for* illum). P. 223, l. 8 – dicit.

2. I have found extracts from our translation also in one of the letters of Rabanus, the epistle addressed to Hincmar in reference to the case of Gotteschalk (Migne, *P. L.* 112, 1518 sq.). This letter was written in A.D. 848, or at the earliest in 847, and is therefore later than the commentaries on S. Paul. It contains a reference to Ambrosiaster on Eph. i. 4, 5, and citations from 'Ambrose' = Theodore on 1 Tim. ii. 1 (cf. II. pp. 86—88), 5—7 (*ib.* pp. 88—90); Tit. iii. 10 (*ib.* p. 255)[3]. The first two extracts were not discovered in time to allow of the variants being incorporated in the body of the work. They are as follows: II. p. 86, l. 12 – hominibus, 13 praecepit, 21 deguerint, 22 facientes. P. 87, l. 1 illis. P. 88, l. 5 deus (*for* dominus). P. 89,

[1] *Histor.* iii. 2 (Migne *P. L.* 141, 29): "dedit ei imperator copiam librorum de palatio suo ut ex ipsis ea quae uiderentur congrua excuperet." This was after the synod of 816, and the immediate result of Amalarius's labours was the *Regula Canonicorum* which is printed in Migne (*P. L.* 105, 815 sq.)

[2] Amalarius is much perplexed by the order of the synonyms in 1 Tim. ii. 1, as they appear in the translation of Theodore; and by the divergence of the definitions offered by 'Ambrose' from those which find place in S. Augustine (*Ep.* 149). But the departure of the text from the order of the Latin versions does not seem to have suggested any doubt as to the genuineness of the work. The age was ready to accept without enquiry anything which bore the name of one of the greater fathers.

[3] Hincmar himself cites Ambrosiaster as Ambrose on 1 Tim. (Migne *P. L.* 125, 320).

l. 5 et ut passionem Christi omnibus necessariam esse demonstraret (*for* et quia...esse), 9 quoniam (*for* quia et). P. 90, l. 4 ut praedicem omnibus hominibus (*for* ut dicat omnium hominum). It will be observed that the text followed by Rabanus in this letter diverges very widely indeed from that which he had before him when writing the commentaries; unless he suffered himself in the latter to quote *memoriter* or with singular laxity.

The *Homiliae in Evangelia et Epistolas*, which belong to the period when Rabanus was Abbat of Fulda, and were collected shortly after his elevation to the archiepiscopal office, have also yielded up three considerable but not quite continuous extracts from the Latin Theodore (*Hom.* xxxvii. [Migne, *P. L.* 110, 214 sq. = II. pp. 33—35]; *Hom.* lxxviii. [Migne, 298 sq. = I. pp. 299—302]; *Hom.* xcvi. [Migne, 327 sq. = I. 304—307]). With one exception (*Hom.* i), these are the only homilies in the collection which are founded on the Epistles from Philippians onwards; and each of these is drawn *verbatim* from Theodore, whilst the greater number of the homilies on Romans—Ephesians inclusive are derived in part or in whole from Ambrosiaster. I subjoin the variants. I. p. 300, l. 2 quos (*for* qui), 8 quod (*for* quoniam et), 9 quae (*for* quia) | a similitudine Dei eos (*for* ad...Deo), 11 ut ostenderet quomodo (*for* ost. quoniam). P. 301, l. 1 demetiebamini, 5 – in (*bef* forma), 10 – in, 13 adicit. P. 302, 2 nobis (*for* uobis) | ut dicamini Christiani (*for* ut dicat Christi) | – enim, 9 gentilis (*for* gens). P. 305, l. 15 obediant (*for* audiant), 17 superflue. P. 306, l. 8 mercedis uicem. II. p. 33, l. 19 quomodo (*for* quoniam), 24 + non (*bef* existimant). P. 34, l. 8 ad custodiendum noct. tempus nec nobis nec. est ad sectandam ebrietatem, 14 possibile est, 15 – autem | + per (*bef* quae), 16 – inquio, 17 + per (*bef* quod), 18 prodidit (*for* praeuidit), 19 habeamus. P. 35, 2 – enim, 8 salute...futura.

INDEX I.

	PAGE
Gen. i. 1, 3	I. 120
17	I. 270
27	I. 262
vi. 2	I. 266
xlv. 10, xlvi. 34, xlvii. 1 ...	I. 81
Exod. iv. 22	I. 266
Deut. xix. 15	II. 169
Ps. xvi. (xv.) 11...	I. 161
xxxiii. (xxxii.) 6	I. 193
li. 4 (l. 6)	II. 274
lxviii. 18 (lxvii. 19)... ...	I. 166
lxxviii. (lxxvii.) 25, 49 ...	I. 48
lxxxii. (lxxxi.) 6, 7... ...	I. 55
lxxxiii. 18 (lxxxii. 19) ...	I. 222
lxxxix. 26, 27 (lxxxviii. 27, 28)	I. 265
xc. (lxxxix.) 8	I. 6
Isa. lxi. 1	I. 139
Dan. x. 13, 21	I. 271
Hos. i. 1...	I. 194
Obad. i. 1	I. 194
S. Matt. x. 28	I. 145
xi. 29, 30	I. 246
xviii. 20	II. 272
xxviii. 20	I. 6
S. Luke iv. 18	I. 139
viii. 20, 21	II. 152
S. John i. 41, 45	I. 54
52	II. 97
ii. 14	I. 219
iii. 13	I. 168
33	I. 203
iv. 23, 24	I. 233
xv. 12, 13	I. 177
Acts vi. 2	II. 168
xx. 28	II. 121
Rom. i. 5	I. 203
16	II. 198
iv. 14	I. 216
vi. 5	II. 112

	PAGE
Rom. vi. 6	I. 34
vii. 19, 21—23	I. 28
viii. 9	II. 112
20, 21	I. 269
23	I. 38, 56, 133
29	I. 58, 263
xi. 32	I. 51
xii. 1	I. 114
xiii. 7	II. 263
1 Cor. ii. 7, 8	II. 134
iii. 14, 15...	I. 232
iv. 1	I. 155
v. 5	II. 84
vii. 16	II. 94
ix. 4—6	I. 176, 247
19	II. 268
xi. 7	I. 262
xi. 11	II. 265
xii. 13	I. 34, 140
27	I. 58
xv. 14	I. 216
21	II. 27
23	II. 30
28	I. 244
42—4...	I. 122, II. 25, 77
51, 52 ...	II. 30, 35
xvi. 1	I. 20
2 Cor. i. 24	II. 262
v. 17	I. 147, 269
vii. 11	I. 248
xi. 3	I. 75
29	II. 37
Gal. iv. 3	I. 169
Eph. i. 4	I. 261
10	I. 267
22	I. 275
ii. 1	I. 277
2	I. 271
15	I. 290

	PAGE
Eph. iii. 1	I. 282
5	I. 281
Phil. i. 1	II. 118
ii. 6	I. 272
iv. 14	II. 268
1 Tim. i. 3	II. 189
v. 20	I. 179
2 Tim. i. 1	II. 235
ii. 12	I. 259
24	II. 109
iv. 16, 17	I. 206
Tit. i. 5, 7	I. 199, II. 118
9	II. 109
iii. 10	I. 209
Heb. i. 2	I. 272
3	I. 136
14	I. 129
ii. 2	I. 48, 294
iii. 6	II. 131
xi. 39, 40	II. 31
xii. 22, 23	I. 265

Gen. ii. 15, 17	II. 336
iii. 17 *sq.*	II. 336, 337
ix. 6	II. 336
xviii. 27	II. 337
Lev. xxvi. 12	II. 294
Ps. viii. 4	II. 291, 301
5 *sq.*	II. 321
xxxiii. (xxxiv.) 19	II. 295
l. (li.) 13	II. 295
cii. (ciii.) 15 *sq.*	II. 337
cxlvi. (cxlvii.) 10, 11	II. 295
Isa. vii. 16	II. 297
Jerem. xxxi. 30	II. 334
Ezek. xviii. 2, 3	II. 334
Dan. vii. 3 *sq.*	II. 324
S. Matt. ii. 4, 5	II. 323
iii. 14	II. 307
17	II. 298
iv. 4	II. 307
11	II. 291
vi. 24	II. 324
viii. 3	II. 339
xvi. 23	II. 315
xix. 6	II. 299
S. Luke i. 31, 32	II. 306
ii. 5	II. 335
52	II. 297
iv. 1	II. 315, 316
xxii. 43, 44	II. 301
S. John i. 14	II. 300
29 *sq.*	II. 301
iii. 13	II. 301
viii. 17	II. 324
S. John x. 30	II. 323
xiv. 10, 11, 23	II. 309, 317
xvii. 22	II. 298
Acts i. 10, 11	II. 298
x. 38	II. 326, 330
xvii. 30, 31	II. 331
Rom. i. 3	II. 324
ii. 6	II. 334
viii. 14	II. 316
ix. 5	II. 327
20	II. 292
xiv. 10	II. 334
1 Cor. ii. 12	II. 328
xv. 45, 47—49	II. 330, 331, 335
57	II. 326
2 Cor. iv. 16	II. 299, 319
vi. 16	II. 294
Gal. iv. 24	II. 329
vi. 5	II. 334
Eph. i. 21	II. 329
Phil. ii. 9	II. 292
iii. 21	II. 335
Col. i. 18	II. 292
1 Tim. iii. 16	II. 306, 326
2 Tim. iii. 15	II. 333
Heb. i. 1	II. 303, 304
5, 6	II. 305, 321
ii. 6 *sq.*	II. 291, 302, 303, 304, 305, 325, 330
vii. 3	II. 314
ix. 14	II. 326
xi. 38	II. 335

INDEX II.

Abulbarakât, x
Alexander of Alexandria, II. 2; Origen's friend, *ib.*
Amalarius, Symphosius, II. 85, 86, 117, 122, 132
Ambrose, S., xiv; Pseudo-Ambrose, xxiii *n.*, xxix, xlv *sq.*, xlix, l, lvi *n.*, I. 43, &c.
Ambrosiaster, xiv, xxvii, xliv, xlvi, xlix, lxxviii, I. 12, &c.
Ammianus Marcellinus, I. 274
Ammonius, I. 233
Anianus, lii *sq.*
Apollinarius, I. 273
Apuleius, xli, I. 32, &c.
Aristotle, I. 177, II. 213
Arnobius, I. 40
Assemani, J. S., xi *n.*
Athanasius, S., xviii, I. 48, 135, 264
Atto of Vercellae, xlix
Augustine, S., xliv, I. 47, &c.
Aulus Gellius, II. 21
Ausonius, II. 86

Balsamon, II. 132, 133
Barcephas, Moses, xiii *n.*
Barnabas, translator of, II. 25
Barsalibaeus, Dionysius, xiii *n.*, I. 76
Basil, S., xviii, lii *n.*, I. 48, 263, II. 100, 116, 132
Bellator, lii *n.*
Benedictine Editors of S. Ambrose, xiv, xxiii, xlvi *n.*
Bensly, R. L., xii *n.*, xiv *n.*, I. 6, &c.
Bingham, I. 199, II. 52, 100, 125, 132
Bridlington, Robert of, xxviii, xxxiv, l, I. 9, &c. *See Index* v.
Bruno, l
Burgon, Dean, xx *n.*, II. 266
Buxtorf, II. 217

Callimachus, II. 242 *sq.*
Carterius, lix *n.*
Cassian, John, liii, I. 50, II. 98
Cassiodorus, xlv *sq.*, lii, I. 164
Cave, lix *n.*
Celsus, II. 56
Ceriani, A. M., xxi
Chronicler of Edessa, lx
Church Quarterly, writer in, lxxxvi
Chrysostom, S., x, xviii, xix, lii *sq.*, lix *n.*, lxii, lxv, lxxii, lxxvii *sq.*, I. 4, &c.
Clement of Alexandria, I. 245, II. 162, 203, 243; of Rome, S., II. 91, 119, 191; Pseudo-Clement, II. 158
Claudius of Turin, lvii
Commodian, I. 130
Corderius, I. 175, 222, 233, 273
Cramer, J. A., xv, xvi, xvii, xxii, I. 9, &c.
Cutts, E. L., xi *n.*
Cyprian, S., xli, xliv, I. 192, &c.
Cyril, S., of Alexandria, ix, I. 273, II. 137; of Jerusalem, II. 59
Cyrinus (?), xi, lxiii, II. 237, 238, 259, 261

D'Achery, l
Daniel, H. A., II. 133
De Vit, xiv *n.*, I. 268, &c.
Delisle, L., xvii *n.*, xxiii *n.*
Delitzsch, F., II. 39
Dexter, xlvii *n.*
Didymus, II. 39
Diodorus Siculus, I. 18; Diodore of Tarsus, x, lix, lx, lxiv, lxxii sq., I. 51, &c.

Dionysius Exiguus, II. 123
Dorner, lxxix, I. 63, 220
Ducange, I. 212, &c.

Ebedjesu, xi, lx *n.*, lxii, I. 74, 76, 194
Elipandus, lvi
Ellicott, Bp., I. 9, &c.
Ennodius, II. 86
Ephraem the Syrian, II. 56
Epictetus, II. 271
Epimenides, II. 242
Epiphanius Scholasticus, lii *n.*
Eusebius (?), xi, lxiii; of Caesareia in Palestine, I. 115, 206, II. 53, 145, 191, 192, 233, 259; of Caes. in Cappadocia, II. 116; of Emisa, xviii, lxxii, I. 107
Eustratius (?), xi, lxiii
Euthalius, lxi, I. 112. *See Index* v.
Euthymius, I. 203

Fabricius, ix *n.*, lix. *n.*, II. 227, 242
Facundus, ix, liv, lix *n.*, I. 74
Felix of Urgel, lvi
Ffoulkes, E. S., II. 266
Firmilian, S., xliv
Flavian of Antioch, lix
Fritzsche, O. F., xvii, liv *n.*, lix *n.*, lxiv, lxv, I. 74, 84, 91

Garnier, J., xxiv
Gennadius, lix *n.*
Gesenius, II. 120
Gildas, II. 110
Giles, J. A., xxxiv
Gregory, S., of Nazianzus, xviii, I. 135, II. 264; of Nyssa, I. 48, II. 39, 108
Guidi, Ign., xii *n.*

Haddan, A. W., I. 199, II. 118, 150, 176
Hatch, E., II. 150
Haymo, xlix
Hefele, Bp., II. 112, 133, 247, 266
Hepidanus, xlvi
Hervaeus, l
Hesychius of Alexandria, II. 229; of Jerusalem, lix *n.*, lxv *n.*
Hilary, S., xiv, xliv, lvi *n.*, I. 51, &c.
Hildebrand, G. F., I. 32, &c.
Hincmar, II. 255
Hippolytus, II. 52, 100, 136
Horne-Tregelles, xliii *n.*
Hooker, II. 108
Hort, Prof., xv, liii, liv *n.*, lxx *n.*, I. 73, 127

Ibas, x *n.*, liv *n.*
Ignatius, S., II. 125, 158; Pseudo-Ign., II. 158
Irenaeus, S., II. 52, 53, 72, 136; translator of, xliv, I. 47, &c.
Ivo of Chartres, xxix, l, II. 174, 263
Jacobi, Prof., xiv *n.*, xv, xvi, xix *n.*, xxxvi *n.*, xl *n.*, liii, liv, lvi *n.*, I. 200, &c.
Jacobus (?), xi, lxiii
Jerome, S., xxix, xliii *sq.*, lxii, lxxviii, I. 14, &c.
John, of Antioch, lix, lx *n.*; S., of Damascus, I. 21, &c.; Philoponus, I. 263
Josephus, II. 227
Julian of Eclanum, lii
Junilius, lv
Justin Martyr, II. 53
Justinian, II. 109, 212

Kihn, H., lv *n.*, lx *n.*
Klener, R. E., lx *n.*

Lactantius, I. 174
Lagarde, P. de, xi *n.*, I. 272, II. 136, 137
Lanfranc, xxix, xxxiii *sq.*, l, li, I. 4, &c. *See Index* v.
Le Long, ix
Le Quien, II. 259
Leo Allatius, lix *n.*
Leontius of Byzantium, ix, lx, I. 76
Leporius, liii
Libanius, lix, lxiv
Liberatus, x *n.*, lv, lix *n.*, II. 135
Lightfoot, Bp., xiv *n.*, xxi *n.*, I. 1, &c.
Lipsius, Prof., II. 145
Lucian, I. 18
Lucifer of Cagliari, xliv, I. 113, &c.
Lucilius, II. 141
Lumby, Prof., lvii *n.*; L. and Mayor's ed. of Beda, I. 54, 99, 128

Mai, Cardinal, xxi, xxiii *n.*, xlvi, lix *n.*, lx *n.*, I. 37, &c.
Marcellus, I. 262, 264, 266
Marcion, II. 140
Marius Mercator, lii, lix *n.*, II. 46
Matthäi, I. 273, II. 266
Mayor, Prof. J. E. B., xxi *sq.*
Methodius, II. 29
Meyer, I. 9, 244, 260, 267
Mill, J., xliii *n.*, lxi, I. 169
Modestinus, II. 272
Montfaucon, xvii, xx *n.*, xxiii *n.*, xlvi, II. 228
Munro, H. A. J., I. 40
Mutianus, lii *n.*

Neale, J. M., I. 273, II. 133
Neander, lv, lxxix, I. 220, II. 46, 113, 247
Nectarius, II. 116, 170
Nicholas, Cardinal, of Cusa, xxvii
Novatian, II. 210

Oecumenius, I. 8, &c.
Origen, xviii, xlviii, lii *n.*, lxxii, lxxiv *n.*, I. 48, &c.
Oudin, lix *n.*

Paucker, C., I. 26, &c.
Paul of Nisibis, lv *n.*
Paulinus of Nola, II. 87
Pausanias, II. 227
Pearson, Bp., I. 167
Pelagius (of Britain), xlv, lxii, lxxii, lxxiv *sq.*, I. 17, &c.; Pope ii. ix *n.*, liv, lx *n.*
Petavius, II. 87, 88
Peter Chrysologus, I. 50; the Lombard, l; Petrus (?), xi, lxiii, II. 237
Photius, x *n.*, lxiii *sq.*, I. 74, 151, 170, 266, 310, II. 46, 113
Pitra, Cardinal, xiv, xv *n.*, xvi, xxiii, xliii, xlv, l *n.*, I. 1, &c.
Plato, II. 243
Polybius, II. 227
Pontianus, liv
Primasius, xlv, lv, I. 312, &c.
Pusey, P. E., xi *n.*

Rabanus Maurus, xiv, xvi, xxxii *sq.*, li, I. 200, &c.
Reinkens, Bp., xiv
Robertus Scriba, *see* Bridlington
Rönsch, H., I. 8, &c.
Rosenmüller, I. 180
Routh, M. J., II. 100, 150
Rusticus, liv

Sabatier, I. 93, &c.
Sachau, E., xi. *n.*, I. 43, 62, 128, 129, 134, 157, 215, 218, 219, 220, 221, 222, II. 39, 136
Salvian, II. 145
Scrivener, F. H., I. 24, &c.
Schröckh, lix *n.*
Sedulius Scotus (junior), xlvi *sq.*, li, I. 48, &c.
Severianus of Gabala, xviii, lxii, lxxii, I. 115, &c.
Sidonius, I. 274
Sigebert, lii *n.*
Simon, Rich., lxxvi
Sinker, R., II. 229
Smith, Dean Payne, xiii, I. 76
Socrates Scholasticus, lix *n.*, II. 53, 170, 242
Sozomen, lix *n.*, II. 170
Strabo (the geographer), II. 227; Walafrid, xlix
Suicer, I. 125, &c.
Suidas, II. 229

Terence, II. 266
Tertullian, xli, xliv, I. 50, &c.
Theodiscus, lvi
Theodore of Heraclea, II. 29; Theodorus (?), xi, lxiii
Theodoret, ix, x, xx *n.*, xxi *n.*, liv. *n.*, lix *n.*, lxxvi, lxxvii *sq.*, I. 1, &c.
Theophylact, I. 131, &c.
Thompson, E. Maunde, xxv *sq.*
Tichonius, xliv, lii *n.*, I. 170
Tillemont, lix *n.*, lx *n.*, lxii *n.*
Tischendorf, I. 32, &c.
Toe Water, W. C. H., lx *n.*, I. 6, 74, 84
Trench, Archbp., I. 177, II. 85, 213, 223

Ussher, Archbp., xlvi

Venantius Fortunatus, I. 251
Victor of Capua, xv *n.*; Tununensis, liii *n.*, lv; African contemporaries of the latter, lv *n.*
Victorinus, Marius, xliv, I. 149
Vigilius of Thapsus, I. 131, II. 87; Pope, ix, xlv, liv, II. 137
Vitringa, II. 120

Ware, xlvii
Wegnern, xvii *n.*
Westcott, Prof., II. 266
Wiltsch, J. E. T., xlvii. *n.*, II. 125
Winer, I. 144, &c.
Wordsworth, Bp., II. 150

Zahn, Th., II. 158
Zeno of Verona, xliv
Ziegler, L., I. 137, &c.
Zonaras, II. 132

Amalarius, Symphosius, II. 346, 347
'Ambrose'=Theodore, II. 347
Ambrosiaster, II. 347
Artemius of Alexandria, II. 338
Artemon, II. 318
Assemani, J. S., II. 322

Cyril, S., of Alexandria, II. 290, &c.

Diodore, II. 325
Domnus, II. 338

Ebedjesu, II. 290, &c.
Epiphanius, S., II. 323

Facundus, II. 290, &c.
Fritzsche, O. F., II. 289, &c.

Gennadius, II. 290

Hesychius of Jerusalem, II. 332
Hincmar, II. 347
Hort, Prof., II. 332

Ibas, II. 325

Jacobi, Prof., II. 289
Justinian, II. 290, &c.

Lagarde, P. de, II. 289
Laurie, T., II. 323
Leontius of Byzantium, II. 290, &c.

Marius Mercator, II. 289, 323, &c.
Maximus Confessor, II. 339
Meletius, II. 293

Paul of Samosata, II. 318, 332
Pelagius, Pope ii, II. 298, &c.
Photius, II. 322, &c.

Rabanus, II. 347, 348

Sachau, E., II. 298, &c.

Theodotus, II. 318

Vigilius, Pope, II. 291, &c.

INDEX III.

ab *and* ob *interchanged*, II. 181 *n.*; ab *with comp.*, I. 32, &c.; *with acc.*, II. 241 *vv. ll.*
abalienare, I. 149 *n.*, 171, II. 83 *n.*
abdicatio, II. 22
absconsus, I. 283 *n.*
absolute, I. 3, &c.
abusio, I. 296 *n.*
abusiue, I. 190 *n.*
abuti *with acc.*, I. 3, &c.; *with abl.*, I. 18. &c.
accedere *with dat.*, I. 265 *n.*; accedere, accidere *confounded in the MSS.*, I. 53, 104, *vv. ll.*, &c.
acceptabilis, I. 251
accersitus, II. 116 *n.*
accusative absolute, I. 116, 121, 130, *vv. ll.*, 153 *n.*, &c.;—*cognate*, I. 105, &c.
ad *with dat.* (?), II. 233 *vv. ll.*; = "belonging to", I. 81 *n.*
adcelerare (σπουδάζειν), I. 163 *n.*
adfectari ad, II. 152 *n.*;—adfectari *dep.*, II. 197 *n.*
ad hoc ut, I. 1, II. 12 *n.*
adhortare, II. 4 *n.*
adhuc necdum, II. 115 *n.*
adiecit (ἐπήγαγεν), I. 236 *n.*
adiectatus, II. 183 *n.*
ad instar, I. 1
adinuenire, I. 285 *n.*
adinuentio, I. 12, 13
adorare *with dat.*, II. 51
adiuuare *with dat.*, II. 196 *n.*;—adiuuaui, II. 107 *n.*;—adiuuatus, I. 105 *n.*
adnitescens, II. 90 *n.*
ad oculum seruus (ὀφθαλμόδουλος), I. 188
adolescentula mulier, II. 248
adpellare, I. 116, 191 *n.*, 198, 205, II. 191, *nn.*
adpendere (καταβαλεῖν), I. 42
adpinctus, II. 171 *vv. ll.*
adquiesco *with inf.*, II. 206 *n.*;—adquiuissent, I. 2 *vv. ll.*
adquisitio (ἡ περιποίησις), I. 134 *n.*
adstruere, II. 70 *n.*
adsumere (= resumere), II. 18
adsumptio, II. 138 *n.*
adtestare, I. 201 *n.*
adubi, I. 7, 30, 312 *corr.* *See* atubi.
aduentio, II. 220 *n.*
aduti, I. 307 *n.*, II. 154 *n.*
aedificium, I. 168 *n.*
aemulare, I. 69 *n.*
aenigma, II. 216, 230
aequanimis, I. 227 *n.*
affectiosus, I. 204 *n.*;—affectiose, I. 227
affectuose, II. 278
affectus (διάθεσις), I. 237 *n.*
Affia, II. 268 *n.*
agon, I. 113 *n.*, 282 *n.*, II. 146, &c.
aleri (?), II. 155 *n.*
alia docere (ἑτεροδιδασκαλεῖν?), I. 2 *n.*
alimonia, II. 156 *n.*
aliter non sed si, I. 40 *n.*
alium *gen. pl.* (?), II. 78 *n.*
allegoria, I. 73
allegorista, I. 86
alter ab, II. 277 *n.*
alteruter, I. 99 *n.*, 224 *n.*;—alterutrum, *gen. pl.* I. 174 *n.*
animaequus, I. 104
animiaequus, I. 225 *n.*
ante *after its case*, II. 151 *n.*
antiquior aetatis, II. 246 *n.*
apocryphus, II. 145
aporia, I. 71, 211
aporiari, I. 70 *n.*, 211
apostasia, II. 49 *n.*
'apostoli' (= episcopi), II. 150 *n.*

apud *with dat.*, I. 56 *vv. ll.*
arra, I. 43, &c.
arguitio, II. 36 *n.*
athletitius (?), II. 204 *n.*
atubi, I. 228, &c.; atubi uero, II. 140. *See* adubi.
auspicari, II. 10 *n.*
autem, *place of*, I. 36 *n.*

b *and* u *interchanged; see* u
brauium, I. 293 *n.*

calciare, I. 192 *n.*
cancer, II. 208
capere [=incipere, μέλλειν (?)], I. 129 *n.*
capitalis sententia, I. 115 *n.*
capitulatio [=recapitulatio], I. 130 *n.*
capitulum, II. 32 *n.*
catalepsis (?), I. 162 *n.*
catechizare, I. 105 *n.*
carere *with acc.*, I. 92, &c.
carissimus (γνήσιος), II. 68 *n.*; (ἀγαπητός), I. 144 *n.*, II. 269
caueri *dep.*, I. 30 *n.*
cautela (ἀκρίβεια), I. 42
cauteriatus, II. 139 *n.*
cautio, I. 289 *n.*, 290
cautissime, II. 1, &c.
cedi *dep.*, II. 17 *n.*
chrisma, I. 139 *n.*
circenses, II. 271 *n.*
circumcidi circumcisionem, I. 288 *n.*
clericatus, II. 101
cludere, II. 21 *n.*
coadunare, I. 122, II. 116 *n.*
coaptari, I. 170
codex, II. 228
coepiscopus, I. 198 *n.*, 200 *n.*
coextendi, I. 238 *n.*
cogitatus, I. 239 *n.*, 284, II. 165
cognitio (ἐπίγνωσις), I. 136 *n.*, &c.
cognoscebo, II. 193 *n.*;—cognotus, I. 64 *vv. ll.*
coinquinare, II. 245
coire *with dat.*, II. 105 *n.*
commendatio (παρακαταθήκη), II. 200
commiscere *with dat., intr.*, II. 64 *n.*
commodo, II. 145 *n.*
commorare, I. 83 *n.*
communicare (*constr.*), I. 5 *n.*, 39, 40, 203 *n.*, II. 207
comparative followed by ab, *see* ab; *by gen.*, I. 22 *n.*, &c.
compassio, II. 207 *n.*
compati, II. 32 *n.*
compellerit, II. 148 *n.*
compendiose, I. 114, &c.
compermanere, I. 211 *n.*
complecti *pass.*, II. 70 *n.*
concertatio, I. 214 *n.*
concordare in, I. 1; conc. cum, I. 51;—concordatus *pass.*, I. 213
condecere, I. 196, 218 *n.*
condescendere, I. 174 *n.*
condiaconus [cumd.], II. 118 *n.*
condolere, I. 214 *n.*
confessio (?), I. 126 *n.*; *see* deduci in confessione[m]
confessus (ὡμολογημένος), I. 52 *n.*
confinctus, II. 145 *n.*
confinis esse (συστοιχεῖν), I. 74 *n.*
confirmari *dep.*, II. 253
confortare, I. 160, II. 196 *n.*
congaudere, I. 226 *n.*
congregatio, I. 159, 160 *n.*
coniugalis (σύζυγος), I. 245 *n.*
conlaudare, II. 26 *n.*
connumerari, II. 271 *n.*
connutrire, II. 276
conpresbyter, I. 200 *n.*
conresurgere, I. 288
conscriptio, II. 145
consentaneus *with abl.*, I. 212 *n.*;—consentanee, I. 174
consequenter *with abl.*, I. 119, II. 9 *n.*
consolare, I. 195 *n.*, II. 12, &c.
consuete *with dat.*, I. 275
constabilire, II. 59
contemplatione, I. 117 *n.*, 205, II. 14, 21, 53, 115, 119, 150, &c.
contemptibilis, II. 22
contentus *with dat. or abl.*, II. 22, 103
contestatio, I. 87, II. 171 *n.*, &c.
continuatus, I. 120 *n.*
continuus *with gen.*, I. 17 *n.*
contrascribere, II. 243 *n.*
contrasistere *trans.*, I. 108 *n.*, &c.
contribulis, II. 1

conuertere *intr.*, I. 65 *n.*
conuiuere, II. 104
cooperarius, I. 228, &c.
copulatio (συνάφεια), I. 59 *n.*, &c.
coram *with gen.* (?), II. 16 *n.*
corporalis, II. 63 *n.*
correctio (κατόρθωσις), I. 278 *n.*, &c.
corrigere, I. 261
credulitas (ἡ πίστις), I. 118, &c.
cultura, I. 293 *n.*
cum *with acc.*, I. 289 *n.*
cumcrucifigi, I. 34 *vv. ll.*;—cumdiaconus, *see* cond.;—cummortuus, II. 206 *vv. ll.*; cumsuetus (?), I. 252 *n.*—cumsilium, II. 258 *vv. ll.*
curiositas, II. 63, &c.
curuare (?), I. 36 *n.*
custodibor, I. 237 *n.*

d *and* t *interchanged in the MSS.*, I. 7, &c.
datio, I. 156 *n.*
dative of reference, I. 11 *n.*, 260; *of place whither*, II. 1 *n.*, 70; *after pass. part.*, II. 70
de *with acc.*, I. 18, 66 *vv. ll.*
debite, II. 169 *n.*
debitor *with inf.*, I. 148 *n.*
decet *with dat.*, II. 92 *n.*
de cetero (λοιπόν), II. 225 *n.*; de ciuitate, de uita, *confounded in the MSS.*, II. 101 *n.*
deduci in confessione[m] (=ὁμολογεῖσθαι), I. 85, 293 *n.*, 312 *corr.*, &c.
defigere *intr.*, II. 40 *n.*
definitiue, II. 281
defundere *intr.* (?), I. 53 *n.*
degere *2nd conj.*, II. 86 *n.*
degestio, I. 296 *n.*
dehonoratio, II. 145 *n.*
deiectare, II. 114 *n.*
deitas, I. 286 *n.*
delinquerint, I. 31, 105, *vv. ll.*, &c.
deliramentum, II. 244 *n.*
demetire, I. 301 *n.*
demirare, I. 59 *n.*, 121 *n.*
demiratio, I. 3, &c.
demonstrari *dep.*, I. 89 *n.*
demortuus, II. 24 *n.*
deni=decem, I. 265 *n.*
deponents, frequent in this translation, I. 8, 17, 30, *nn.*, &c.
depostulare, I. 185, II. 40, &c.
deproperare, I. 196
deputare, II. 32 *n.*, 34
derogare *with acc.*, I. 1, II. 23; *with dat.*, I. 2, &c.
derogatio ("detraction"), I. 3, II. 214
desiderantissimus, I. 244 *n.*
designatio ("ending"), I. 312 *n.*
desperare (ἀπαλγεῖν), I. 172 *n.*
destruere (καταργεῖν), I. 44 *n.*
destructio, II. 107
desursum, I. 238 *n.*
detrimentari, I. 232 *n.*
deturpari, II. 37 *n.*
diaconia, II. 98 *n.*
diaconicum (diaconium?), II. 133 *n.*
diaconus *f.*, II. 128 *n.*; diacones, I. 199 *n.*, &c.; diaconissa, II. 159 *n.*
differre *with gen.*, I. 74 *n.*; differri *dep.*, II. 234 *n.*
diffidentia, I. 300 *n.*
dignus *with gen.*, I. 246; *with dat.*, I. 121, 286; *with acc.*, I. 156, II. 60, 69, &c.
directio (κατόρθωμα), I. 204, &c.
dirigere (κατορθοῦν), I. 51 *n.*, 254 *n.*
disceptari *dep.*, I. 307 *n.*
distantia (διάστημα), I. 5 *n.*
docere *with dat.* (?), II. 205 *n.*
docibilis (διδακτικός), II. 108 *n.*
dominator, I. 216 *n.*
dominium, I. 271
dominus *with inf.*, I. 46 *n.*, II. 261, 262 *n.*
domus orationis, orationum, II. 52 *n.*, 131
donator, II. 186
dubietas, I. 25 *n.*
dudum (ποτέ), II. 277 *n.*
dum (=cum), I. 54 *n.*
duobus *f.*, I. 79 *n.*, II. 156 *n.*

edolere, I. 245 *n.*
effrui, II. 180 *n.*
egerere, I. 69 *n.*, II. 161 *n.*
eiusmodi, I. 101 *n.*
elatio (τύφος), II. 176 *n.*
electio (ἐκλογή = χειροτονία), II. 82 *n.*

eligans ("pre-eminent"), I. 22 *n.*, 153, 197, &c.
eliganter, II. 82
eligantia, I. 40
elongare, I. 171 *n.*
enitescens, I. 238 *n.*
enormitas, I. 97
equidem *with 3rd person*, I. 41 *n.*
erga, I. 2 *n.*, &c.
erint, II. 166 *n.*, &c.
esse, *ellipse of*, II. 148 *n.*
et...autem (καὶ...δέ), I. 37 *n.*, &c.; et quidem (καίπερ), I. 95 *n.*, &c.
euoluere, I. 44 *n.*, 50
ex superfluo (ἐκ περισσοῦ), I. 305 *n.*; ex euentu, ex accidente, II. 105
excepto, exceptis (ἐκτός, χωρίς), I. 10 *n.*, II. 95 *n.*, &c.
execratio, II. 141 *n.*
exequi iustitias, I. 88 *n.*
exhiemare (παραχειμάσαι), II. 256 *n.*
exhinc, I. 268 *n.*
exhortare, II. 61, 91, &c.
exinanitus (exinanitum?), I. 216 *n.*
existere (εἶναι) I. 153 *n.*, &c.
expendere, II. 173 *n.*, 182, &c.
exquisitio, II. 16 *n.*
exter, I. 33; *with* ab, II. 83
exterminium, II. 32 *n.*, 46
extorris fieri ab, (*metaph.*), I. 68
exuere *with two accusatives*, I. 291 *n.*

festiuitas, I. 292 *n.*
fide *gen.*, II. 115 *n.*
'fidelis,' II. 162 *n.*
Figelus, II. 201 *n.*
firmatio (?), II. 97 *n.*
forma (τύπος), I. 30 *n.*, &c.
fornicarius, I. 178 *n.*
fortuitu, I. 117 *n.*
frui *with gen.*, II. 284 *n.*
fruitio, II. 186 *n.*
functio (λειτουργία) I. 226; (λατρεία) 233 *n.*
fungere, II. 67 *n.*

Galatia (=Galliae), II. 227 *n.*
generalitas, II. 148
genitive absolute, I. 269 *n.*; *of place whither*, I. 115 *n.*, II. 120, 190
gens (=gentilis), I. 302
gloriatio, I. 211 *n.*
gratulari se, I. 227 *n.*
Greek construction, I. 188 *n.*, 291 *n.*, II. 251 *n.*, 265 *n.*; *gender*, I. 6 *n.*, 81 *n.*, 149 *n.*, 157 *n.*, II. 15 *n.* &c.; *number*, I. 158 vv. ll.; *order*, I. 16 *n.*, &c.; *part. pres., how translated*, I. 16 *n.*, 148 *n.*; *part. aor., do.*, I. 212 *n.*, 229 *n.*; II. 90 *n.*, &c.; *inf. for imper.*, I. 307 *n.*, II. 182 *n.*, 244 *n.*; *inf. as noun*, I. 291 *n.*

habeo, *with inf.*, I. 7 *n.*, &c.
haeresis, I. 234
haesitari, II. 239 *n.*
hic (ὁ, ὁ νῦν), I. 149 *n.*, 295 *n.*, II. 185 *n.*; haec *f. pl.* (?), I. 79 *n.*, 296 *n.*; hoc ipsud, I. 14 *n.*
Hierosolima (*1st decl.*), I. 15 *n.*
'hypocrisis,' I. 47 *n.*
hymni, II. 81, 82

i *and* e *interchanged in the MSS.*, I. 94, 167, 198, *vv. ll.*, &c.
idem *confounded in the MSS. with* id est, I. 7 *vv. ll.* &c.;—id facere, II. 278; id ipsum, I. 82 *n.*, 242 *n.*, &c.
ignire (πυροῦν), I. 192 *n.*
ille (=hic), II. 279 *n.*; illum *neut.*, I. 50 *n.*, 182, 289, II. 97, &c.
illo (=illic), I. 83 *n.*, II. 67 *n.*
imitare, II. 5, 250
impiger (οὐκ ὀκνηρός), I. 230 *n.*
in *with acc. or abl. indifferently*, I. 78 *n.*, 255 *n.*, 276 *n.*, II. 217 *n.*; in ante (ἔμπροσθεν ?), I. 241 *n.*; in inuicem, I. 95 *n.*, 312 *add.*, II. 32, &c.; in confessione[m] deduci, *see* deduci
inaccessibilis, II. 185
inapparitio (?), II. 55 *n.*
inaptare, I. 247 *n.*
incessanter, II. 38
incipere (μέλλειν), I. 51 *n.*, &c.
incircumscriptio (τὸ ἀπερίγραφον), I. 141
'incolumem,' II. 65 *n.*
inconsummatus, II. 194 *n.*
inconuertibilis, I. 302, &c.
incorruptela, I. 122, &c.

incorruptibilitas, I. 109, &c.
incrementum, II. 26 *n.*
indeuotio, I. 268 *n.*
indigere *with acc.*, I. 8, &c.
indipisci, II. 67 *n.*, 122
indisciplinatio, II. 38 *n.*
indisciplinatus, II. 25, 37, 38; indisciplinate, II. 36, 230
indui *with acc.*, I. 301
inescare, II. 209
inesse *with dat.*, I. 269 *n.*
infinitive, for imp., I. 307, II. 244; *as noun*, I. 291 *n.*
infirmior esse *with dat.*, I. 233 *n.*
infirmari (ἀσθενεῖν), I. 229 *n.*, II. 232 *n.*
infra (intra?) *with abl.*, II. 94 *n.*
inhabitare (κατοικεῖν), I. 275
inhabitatio, I. 269, II. 137, &c.
inhaerere *with acc.*, I. 149
innodare, I. 274 *n.*
inoboedientia, I. 75
inoperari *dep.*, I. 225 *n.*, &c.
inoperatio, I. 38, 60 *n.*, II. 28, &c.
inordinatio (?), II. 132 *vv. ll.*
inpassibilitas, I. 8, &c.
inpossibilis (ἀδύνατος), I. 236 *n.*
inpossibilitas (τὸ ἀδύνατον), I. 50 *n.*, &c.
inprimis (τὸ πρότερον), I. 67, 100 *n.*
inproperium, II. 117 *n.*
inproperare, I. 103 *n.*
inrationabilitas, I. 29 *n.*
insinuatio, II. 90 *n.*
instauratio, I. 303
instruere *with two accusatives*, II. 67 *n.*
insuadibilis (ἀπειθής), I. 96 *n.*, 271 *n.*, II. 252 *n.*, &c.
insumptio, II. 244 *n.*
intendere *with acc.*, I. 49 *n.*; *with abl.*, II. 204 *n.*
interea (=interdum), II. 93 *n.*, 170 *n.*; interea...interea uero, II. 193 *n.*
interceptio, I. 164, II. 8, 31, &c.
interiectio, II. 236 *n.*
interpretare, I. 118 *n.*, 155 *n.*, II. 67 *n.*
introitum *neut.* (?), II. 8 *n.*
intueri *pass.* (?), I. 130 *n.*
intuitu, II. 10 *n.*, 272 *n.*
inuertibilis, I. 104, &c.
inuertibilitas I. 26 *n.*, II. 76, &c.
inuidere *with acc.*, I. 102 *n.*
inurere *constr.*, II. 114 *n.*
ipsud, II. 197 *n.*, &c.; ipso *dat.* I. 22 *n.*; ipsis sermonibus (αὐτοῖς ῥήμασιν?), I. 280 *n.*
iste (=hic), II. 269 *n.*; istae *dat. f.*, II. 83 *n.*
itaque ergo, II. 4 *n.*

iumentum (=adiumentum), II. 146 *n.*
iuuamen, I. 2, 105, II. 83 *n.*, &c.
iuuari, I. 92 *n.*, 147, II. 33, &c.
iuuenior, II. 151 *n.*, 163 *n.*, 165 *n.*

largire, II. 143 *n.*
lector, II. 132 *n.*
legitimus (=legalis), I. 22, &c.
liberari *dep.*, I. 8 *n.*
licet si, I. 197 *n.*, 202 *n.*, II. 53 *n.*
longaeuitas, II. 276.
lucrare, I. 92 *n.*, 211 *n.*
lucratiuus, I. 222, II. 178
lucri, lucros, I. 93 *n.*, 213 *n.*, II. 114 *n.*
luminare, I. 226; luminariorum, I. 226, II. 133

maceria (?), I. 152 *n.*
magnanimiter, II. 14, 195 *n.*
maius (=magis), II. 83 *n.*
malefactor, II. 205 *n.*
Mambres, II. 217 *n.*
Marcianistae (?), II. 140 *n.*
maritalis, II. 157 *n.*
mediare (μεσοῦν, μεσιτεύειν), I. 152 *n.*
mediatio (?), II. 221 *n.*
melior, deterior, sui, II. 37 *n.*, 42, 116, 281
membrana, II. 228
memor *with acc.*, II. 3 *n.*
memorari *dep.*, I. 219 *n.*, II. 62 *n.*, 67 *n.*; memorare, memorari, *with gen.*, II. 12 *n.*, 97 *n.*, 166 *n.*; memoratus (ὁ προειρημένος), II. 152 *n.*
memoratim, II. 202 *n.*
ministratio, I. 270 *n.*
minorare, II. 129 *n.*, &c.
minoratio, I. 19 *n.*, 97 *n.*, 229, 249, 279, II. 240 *n.*, &c.
minus esse (λείπειν), I. 56 *n.*, 171; m. facere, I. 182 *n.*

mirificari, II. 46
misereri *with dat.*, I. 228 *n.*
miserabilitas, I. 70 *n.*, 297 *n.*
modico, II. 264 *n.*
multitudo, II. 235 *n.*
multum (=multo), I. 58 *n.*, 78 *n.*
mundanus, II. 48
mutabilitas (=mutatio), I. 72, &c.; m. in melius, II. 264 *n.*
mysterium, I. 187 *n.*, &c.
mystica, I. 196 *n.*

n *inserted:* occansio, II. 10, 170, *vv. ll.*; praecendentes, II. 82, *vv. ll.*
natiuitas, I. 78
necessari, I. 251 *n.*, II. 157 *n.*
necessarie, I. 31, &c.
necesse habere, II. 11
negative doubled, I. 188 *n.*, 213 *n.*
neomeniae, I. 293
nepos ("nephew"?), I. 308 *n.*
nimietas, II. 178 *n.*, &c.
nimis (*σφόδρα*), I. 78 *n.*
nocere *with acc.*, I. 66, &c.; noceri, I. 67 *n.*, 247, II. 181 *n.*, 207 *n.*
nocibilitas, I. 27 *n.*, 30 *vv. ll.*, II. 83
nociuitas, I. 30, 208, II. 16, 55, 208
nociuus, II. 180
non *omitted by the MSS.*, I. 235 *n.*, &c.; — *confounded with* nam, II. 33 *vv. ll.*; *with* nos, I. 127 *vv. ll.*; *with* nunc, I. 17, 33, 35, &c. *vv. ll.*; non aliter...sed si, I. 40 *n.*; non modo, II. 115 *n.*
nosci (*γνωρίζεσθαι*), I. 57 *n.*, &c.
nostrorum=nostrum (?), I. 82 *n.*
nouellae, II. 152, 153
nouius aliquid (*καινότερόν τι*), II. 187
nundina, I. 265 *n.*
nuperrimus, I. 296 *n.*
nuptu *dat.* (?), I. 57 *n.*

o *and* u *interchanged*, I. 32 *n.*, 110 *vv. ll.*, &c.
ob *and* ab *interchanged*, II. 181 *n.*; ob *with abl.*, I. 37, II. 17, 26, &c., *vv. ll.*
oboeditio, I. 221 *n.*
obsecrari *dep.*, II. 69 *n.*
odibilis, I. 268, II. 252 *n.*
odire, odiri, I. 29, II. 14, 91, 252, *nn.*
omnifarie, I. 66
operarius *with poss. pron.*, *for* coop., II. 285 *n.*
opificatio, I. 146, 185 sq., II. 136 *n.*
opinio, I. 3, II. 114 *n.*
opus habere ut, I. 245
ornamentum, ornatus, II. 84, 94 *n.*, 153, 192 *n.*
ostensio, I. 138, II. 78
otiositas, II. 26, 164 *n.*

paenula, II. 229 *n.*
parcitas, I. 296
participare, participari *dep.*, *with gen.*, I. 134 *n.*; *with acc.*, I. 18; *with abl.*, I. 18, 40 *n.*
participle pres. for aor., *see* Greek construction; *for future ind.*, II. 226 *n.*; *part. pass. with dat.*, I. 223 *n.*, 308, II. 70 *n.*
passio (*πάθος*), I. 300 *n.*
paucibus, I. 154 *n.*
paulo minus (*μικροῦ*), I. 59 *n.*, 110, II. 211, &c.
patior *with inf.*, II. 279 *n.*
patria (=paternitas), I. 159 *n.*
patricidius (?), II. 76
per partes, I. 117 *n.*, II. 2, &c.
perspici *dep.*, I. 90
pertinere de (*μέλειν περί...*), I. 249 *n.*
pertransire, I. 293 *n.*
perfectus (*καλοκἀγαθός*?), II. 265 *n.*
phantasma, II. 57 *n.*, 206
pietas (*ἡ εὐσέβεια*), I. 17 *n.*, &c.
pigere (*ὀκνεῖν*) *trans.*, I. 20, 23 *n.*, 312, II. 83, &c.
placare, I. 189, II. 258, 262
placite *with dat.*, I. 278 *n.*, II. 20
plasmare, II. 95 *n.*
plaudere se, II. 225 *n.*; pludere=plaudere, *ib. vv. ll.*
plebeii, II. 252
plenarie, II. 129, &c.
plenarius, I. 10, 32 *n.*
pluraliter, II. 16 *n.*
pomposus, I. 285 *n.*
possibilitas, II. 24, &c.
pote esse, I. 211 *vv. ll.*

poterint, I. 2 *vv. ll.* 4, 163 *n.*, 302 *n.*, II. 203 *n.*, &c.
potire *act.*, II. 47
potiri *with acc.*, I. 40 *n.*, 223 *n.*
prae *with acc.*, I. 142 *vv. ll.*, II. 275 *vv. ll.*; prae *and* pro *interchanged in the MSS.*, I. 17, 36 *vv. ll.*, &c.
praeceptiue, II. 263 *n.*
praecessor, I. 13
praeelectio, I. 123 *n.*
praeeligere, II. 239, &c.
praehonorabilis, I. 76, 118
praehonorare, I. 4, &c.; *with inf.*, II. 117
praehonoratio, I. 110
praeordinatio, I. 123 *n.*
praeputiatus, I. 149 *n.*
praescribere, I. 154 *n.*
praescriptio (*προγραφή*), II. 2, &c.
praeter (=praeterquam), I. 88 *n.*; praeter ceteros (*παρὰ τοὺς λοιπούς*), 256 *n.*
praetorium, I. 206 *n.*
praeuaricare *with acc.*, I. 108 *n.*
pressura (*θλίψις*), II. 4
primitiuus, I. 48 *n.*
primocreatus (*πρωτόκτιστος*), I. 263 *n.*
principalis, I. 185
principare, I. 271 *n.*; *with dat.* II. 252
principator, I. 40 *n.*, 243 *n.*
principatus (=principium), I. 299 *n.*; (=princeps), II. 262
pro quibus (*ἀνθ' ὧν*), I. 125; pro [uirium] possibilitate, I. 302, &c.; pro u. qualitate, I. 307, &c.
probate (?), II. 149
prodificatio, I. 287 *n.*, II. 213 *n.*
professio, II. 164 *n.*
profitere, II. 38, 139
progenies, I. 162 *n.*, II. 95 *n.*
prohibeo *with inf.*, I. 49 *n.*
prolixitas, I. 5
prolongare, I. 119 *n.*, II. 234
promittere *with two accusatives*, II. 164 *n.*
promouere *intr.* (*προβαίνειν*), II. 21 *n.*, 125, 217 *n.*, 286 *corr.*
propemodo, I. 65, II. 71
prophetissa, II. 93 *vv. ll.*
propositus (=propositum), II. 64, 85, *vv. ll.*, 262
propter *with gen.*, I. 83 *n.*, 96 *n.*
prosecutio (*ἀκολουθία*), I. 114 *n.*, II. 63 *n.*
protractus, II. 212 *n.*
prouisor (*πρόξενος*), I. 32 *n.*, &c.
publicare, II. 15, &c.
pullulare, II. 136
putatiue, I. 16 *n.*

quaesitio, II. 176
qualitercumque, II. 101
quando (=quoniam), I. 141 *n.*, 231 *n.*
quando quidem...quando uero (*ποτὲ μέν ...ποτὲ δέ*), I. 8, 74 *n.*, 147, 253, II. 13, &c.
quanti (=quot), I. 20, 312 *add.*; quantum=quanto, I. 143 *vv. ll.*, II. 212 *n.*
quemadmodum (=quam [?]), I. 286 *n.*
qui *f.*, I. 80 *n.*
quicumque ille, II. 80 *n.*
quidam, I. 23 *n.*, 30 *n.*, 75 *n.*
quisque (=quicumque), I. 242 *n.*; quisque ille, *ib.*
quoniam=quemadmodum, I. 218 *n.*

rationabilis (*νοητός*), I. 129
rationabilitas, I. 26, 28
recapitulare (*ἀνακεφαλαιοῦσθαι*), I. 128 *n.*, 267 *n.*
receptio, I. 189 *n.*
recreatio, I. 302
redemptio, I. 126 *n.*, &c.
redintegratio, I. 130
reditus *pl.*, II. 177
redoccupare (?), II. 165 *n.*
reinsinuare, II. 81 *n.*
remedium (*μεθοδεία*), I. 169 *n.*
remunerari *pass.*, II. 34 *n.*
renouatio, I. 130
reparatio, I. 267 *n.*
repleri *with acc.*, I. 204 *n.*
repropitiare, II. 122 *n.*
reputari *dep.*, I. 149 *n.*
requie, II. 143 *n.*; requiei, I. 250 *n.*
resultare (=resistere), II. 36
retitulare (?), I. 282 *n.*
retribulatio (?), II. 44 *n.*
ridiculum (=risus), II. 107 *n.*, 166 *n.*
saltim, I. 86, II. 111, *vv. ll.*, &c.
saluare (=seruare), I. 113, 263 *n.*, &c.

salutare, I. 193 *n.*
schema, I. 113 *n.*
scio *with inf.*, II. 69, &c.
scissum, I. 269, 312 *add.*
scripturalis, I. 83 *n.*, &c.
scrupulositas, I. 2, &c., 290 *n.*
sed (γε?), II. 165 *n.*; sed atubi, I. 299; sed et (ἀλλὰ γὰρ καί), I. 80 *n.*, 178, 235 *n.*, 298, &c.
semotim, semotim, II. 96 *n.*
sempiternitas, II. 186
sensibilis (αἰσθητός), I. 129, &c.
sensus (νοῦς), I. 174; sensum *neut.* (?), I. 172 *n.*
sententialiter, I. 33 *n.*, 67
sequentia, I. 18, &c.
sequestrare, I. 257 *n.*
sermo (ῥῆμα), I. 185 *n.*, 193 *n.*
serpiri, II. 208 *n.*
si autem, I. 36 *n.*; si ergo, I. 158; si igitur, I. 212 *n.*; si tamen, I. 172 *n.*, II. 34, &c.
signaculum, II. 65 *n.*
signare (σημειοῦσθαι), II. 63; *with inf.*, I. 20
significantia, I. 293 *n.*
sinceres, I. 203 *n.*
solae *dat. f.*, II. 204 *n.*
solummodo non (μονονουχί), I. 89 *n.*, &c.
somniari *dep.* I. 17 *n.*, II. 209 *n.*
sordidari *dep.* II. 22
specialiter, II. 22
specie *gen.* (?), II. 141 *n.*
spretio, II. 25 *n.*
$\overline{\text{SPS}}$ *and* $\overline{\text{XPS}}$ *confounded in the MSS.*, I. 36 *vv. ll.*, II. 250 *n.*
structor, II. 261 *n.*
suadere *with acc.* (πείθειν τινα), II. 4; suaderi *with dat.* (πείθεσθαί τινι), I. 90 *n.*, 278 *n.*, II. 49 *n.*; suadetur *with dat., impers.*, II. 66 *n.*; suadi=suaderi (?), I. 254 *n.*, II. 251 *vv. ll.*
subdiacones, II. 132
subiectio, II. 90 *n.*
subintroducere, I. 129, II. 67, &c.
sublimare, I. 277 *n.*, II. 252 *n.*
subplicare, II. 142 *n.*
subrelinquere, I. 113 *n.*, II. 29 *n.*, &c.
subreptio, II. 85 *n.*
succensio, II. 209 *vv. ll.*
super (=de) *with abl.*, I. 42 *n.*, II. 141; *with acc.*, I. 245; grauiter, &c. ferre super, II. 202 *n.*
superabundare, I. 146
superari *dep.* (?), II. 42 *n.*
supereminere, I. 189, 235 *n.*, 248 *n.*, &c.
superexaltare, I. 222
superoptare, I. 109 *n.*
supplicari *dep.*, II. 200 *n.*
suspectio, suspectatio, II. 176 *n.*, 220 *n.*
sustineo *with inf.*, II. 206 *n.*

tactus, tactum, *neut.*, I. 154 *n.*, 170 *n.*, 295 *n.*
taediare, I. 271 *n.*
tantum longe esse ut...ita ut, II. 11 *n.*
textus (ὑφή), I. 198, 312 *add.*
translatio (ἀναφορά), I. 265 *n.*
tristari, I. 229 *n.*
tubicinare, II. 30 *n.*
turbela, II. 25 *n.*
turpiloquium, I. 301 *n.*
turpilucris (?), II. 127 *n.*

u *and* b *interchanged in the MSS.*, I. 122, 223, 243, *vv. ll.*, &c., II. 231 *n*, 255 *vv. ll.*
uerbositas, II. 164 *n*, 255 *n.*
uerbum (λόγος), II. 79 *n.*
uero tamen, II. 33 *n.*
uertibilitas, I. 26 *n.*, 293 *n.*
uerus (=uerax), II. 40 *n.*
uiduitas, uirginitas, II. 166
uita, I. 7 *n.*
uiuacitas, I. 140
uiuax (=uitalis), I. 193 *n.*
unanimitas, I. 246
unianimis, I. 213
unum quidem...alterum uero, II. 77 *n.*
usquedum, II. 55 *n.*
usurpare, II. 14, 23 *n.*, 38 *n.*, 71 *n.*
usurpatio, II. 24
ut, *with inf.*, I. 257 *n.*; ut puta, I. 276 *n.*, II. 114 *n.*

Zambres (?), II. 217 *vv. ll.*, *n.*

ad = "in reference to," II. 302; "against," II. 291, 316
additamentum, II. 319
adimplere, II. 309, &c.
adiuuasse, II. 316
adunatio, II. 292, &c.
affectualis (?), II. 339

beatificare, II. 320

citra (χωρίς), II. 325
clamorosus, II. 315 *vv. ll.*
coaptare, II. 307
cognite (cognate ?) se habere ad, II. 293
communiter, II. 333
compendiose, II. 310
complasmatio, II. 308
conditio (= κτίσις), II. 333
connaturalis, II. 291, 292
connumerare (συγκατατάττειν, συντάττειν), II. 303, 305
conreferre, II. 330
consignificare, II. 293
conuenerat = conueniens erat, II. 334
curat *impers.*, II. 293

diuise, II. 338
domesticus [Dei], (οἰκεῖος τῷ θεῷ), II. 291

eremus, II. 318
essentia (οὐσία), II. 328

filiatio (υἱότης), II. 303, &c.

hominicola (ἀνθρωπολάτρης, cf. Suicer, *s. v.*), II. 293

inchoator, II. 335
indissipabilis, II. 304
indiuise, II. 302
indubitanter, II. 335
ineffabiliter, II. 335
inenarrabiliter, II. 329
inhabitare, II. 300, &c.
inhabitatio, II. 294, &c.
initiator, II. 335
inpassibilis, II. 317
inpraesentiarum, II. 336
inquietare, II. 311
inseparabiliter, II. 309, 316, 324
inseparate, II. 291
Israëliticus, II. 327

machinamentum (" stratagem "), II. 322
mancipari *with dat.*, II. 335
mediare (μεσιτεύειν), II. 311
metallum, II. 293

obuersio (ἀντιστροφή), II. 320
omnimodis [cf. Munro on Lucr. i. 683], II. 337
originalis, II. 337
ostensio, II. 337

particeps esse *with dat. of person, gen. of thing*, II. 291
particulatim, II. 314
phantasia, II. 291
plasmatio, II. 307, 314
plurimum quantum (πλεῖστον ὅσον), II. 291 (296)
praefinitio, II. 314
principaliter, II. 324, 330
proprietas, II. 292, &c.
purus (ψιλός), II. 293, 318

qualiter, II. 293

rationabiliter, II. 299
reconuertere, II. 318
relatio (ἀναφορά), II. 324, &c.
reparatio (?), II. 318
repertor, repertrix, II. 334

seductorius, II. 336
separatio *with gen.* (?), II. 318
subsistentia (ὑπόστασις), II. 299
substantia (οὐσία), II. 313, &c.
subtilitas (ἀκρίβεια), II. 318
subuersio (καταστροφή), II. 320

taliter, II. 325
transnominare (μετονομάζειν), II. 304

uersus (στίχος?), II. 321
unire *with dat.*, II. 311

INDEX IV.

ἁγιωσύνη, II. 20 *n.*, 21, &c.
ἁγνός, I. 248 *n.*; οὐχ ἁγνῶς κηρύσσειν, I. 208 *sq.*
ἀδιάσπαστος, *inseparabilis*, I. 165
αἱρετικός, II. 255 *n.*
αἰχμαλωτεύειν αἰχμαλωσίαν, I. 167 *n.*
αἰών, I. 5 *n.*, 29, 143
ἀκαιρεῖσθαι, I. 249
ἀκαίρως, II. 223
ἀκολουθία, *sequentia*, *prosecutio*, I. 47, 78, 114 *n.*, 166, &c.
ἀκρατής, II. 215
ἀκριβῶς, *cautissime*, II. 72, &c.
ἀκροβυστία, περιτομή, I. 287, 289
ἀλαζών, II. 213, 215 *n.*
ἀλλὰ γάρ, ἀλλὰ γὰρ καί, *sed*, *sed et*, I. 80 *n.*, 272, 298
ἀλληγορία, ἀλληγορεῖσθαι, I. 73 *n.*, 79
ἀμερίμνως, *secure*, II. 159, 163
ἀμνησίκακος (?), II. 110 *n.*
ἀναγνωστής, *lector*, II. 132 *n.*
ἀνάθεμα I. 11 *n.*
ἀναίρεσις, ἀναιρετικός, I. 50, 98, 164, II. 8, &c.
ἀνακεφαλαίωσις, *recapitulatio*, I. 128 *n.*
ἀνακτίζειν, *recreari*, I. 146, 148, 173; ἀνάκτισις, *creaturae reparatio*, I. 267
ἀναληφθείς, ὁ, I. 260; ἀνάληψις, II. 28 *n.*, 138 *n.*
ἀναλίσκειν, καταναλίσκειν, *expendere*, II. 56, 173
ἀναμφίβολος, *indubius*, I. 63
ἀναχώρησις, *abdicatio*, II. 7
ἀνεξίκακος, II. 212 *n.*
ἀνεπίληπτος, II. 99 *n.*
ἀνέψιος, *nepos*, I. 308 *n.*
ἀνήμερος, II. 215
ἀνόσιος, II. 214
ἀντί, ὑπέρ, II. 279 *n.*
ἀντιδιαστολή, II. 7
ἀντιλαμβάνεσθαι, II. 174 *n.*
ἀντιπαρεξετάζειν, I. 52
ἀντίχριστος, ὁ, II. 55
ἀπαλγεῖν, *desperare*, 172 *n.*
ἀπανθρωπία, *inhumanitas*, II. 161
ἀπανταχόσε, II. 119
ἀπαρχή, I. 125 *n.*, 133, 139, &c.
ἀπεκδύεσθαι, I. 291
ἀπερίγραφος, *incircumscriptus*, I. 141
ἁπλῶς, *absolute*, II. 23, 139
ἀπόδειξις, *probatio*, I. 52, II. 73, &c.
ἀποδέχεσθαι, *respuere* (?), II. 103 *n.*; *recipere*, II. 243
ἀποδοτέον, *reddendum est*, II. 46, 47
ἀποκαραδοκία, *desperatio*, I. 210 *n.*
ἀποκόπτεσθαι, I. 93 *n.*
ἀπόλυτος, ἀπολύτως, *absolutus*, *absolute*, I. 120, II. 149
ἀπολύτρωσις, I. 134
ἀποστασία, *apostasia*, II. 50 *n.*
ἀπόστολος, I. 229 *n.* II. 121 *n.*, &c.
Ἀπφία, Ἀφφία, Ἀμφία, II. 268 *n.*
ἀπώλεια, I. 145
ἁρπαγμός, I. 215 *sq.*
ἀρραβών, *arra*, I. 43, II. 25 *n.*
ἀσθενής, II. 37
ἀσπασμός = ὑπογραφή, II. 65
ἄσπονδος, II. 214 *n.*
ἄστοργος, II. 214
ἀτρεπτότης, *inuertibilitas*, II. 77
ἀφ' ὧν, *ex quibus*, II. 72
ἄφεσις, I. 126 *n.*, II. 113 *n.*
ἀφή, *tactum*, I. 154 *n.*, 170 *n.*
ἀφθαρσία, I. 195 *n.*
ἀφιλάγαθος, II. 215 *n.*
αὐθάδης, II. 239

αὐξάνειν, *trans.*, I. 169 *n.*
αὐτάρκεια, II. 178, 179 *n.*

βαθμός, II. 130 *n.*
βάρος, φορτίον, I. 103 *n.*
βεβαίωσις, I. 132, 202
βελτίωσις, *correctio*, II. 278
βεμβράνα, II. 228 *n.*
βιβλίον, II. 229
βλασφημία, βλάσφημος, II. 177 *n.*, 214 *n.*

Γαλατία, *Galliae*, II. 227 *n.*
γίνεσθαι, I. 43 *n.*, 218 *n.*
γινώσκειν, I. 161, 237, II. 209, *nn.*

δέ *superfluous*, I. 16 *n.*; *elliptical*, I. 162 *n.*
δελεάζεσθαι, *inescari*, II. 219
διά (of the FATHER), I. 4 *n.*; διὰ τῆς τεκνογονίας, II. 96 *n.*
διάβολος, II. 214
διάθεσις, *affectus*, I. 237 *n.*, 240, II. 3, &c.
διακονεῖν, II. 128 *n.*
διαλογισμός, II. 91 *n.*
διαστέλλων, *ad distinctionem*, II. 31
διάστημα, *prolixitas*, *distantia*, I. 5
διατύπωσις, II. 236
διδακτικός, II. 108 *sq.*
διηρημένως, *separatim*, I. 120
δίλογος, II. 126 *n.*
διπλοῦς = πολλαπλάσιος, II. 168 *n.*
δόγματα, I. 151 *n.*, 290; δογματίζεσθαι, I. 295 *n.*: δογματικός, ἠθικός, I. 114 *n.*
δόξα, ἡ, I. 135 *n.*
δύσις, ἡ, *partes occiduae*, II. 125

Ἑβραῖος, Ἰουδαῖος, I. 234 *n.*
εἴγε, εἴπερ, I. 172 *n.*, II. 44 *n.*
ἐθελοθρησκεία, I. 296 *n.*
εἰκών, I. 261 *n.*
εἰλητά, *uolumina*, II. 228 *n.*
εἷς θεός, not exclusive of the SON, I. 164 *n.*
ἐκβαλεῖν εἰς ἔργον, *in opere producere*, II. 55
ἔκγονον, *nepos*, II. 155 *n.* See ἀνέψιος
ἐκκλησία, ἡ, I. 139 *n.*
ἐκλαμβάνειν, *accipere*, *suscipere*, I. 274
ἐμφατικώτερον, *apertius*, II. 23 *n.*
ἐν αὐτῷ, εἰς αὐτόν, I. 272 *n.*; ἐν αὐτῷ, δι' αὐτοῦ, I. 267 *n.*, 272; ἐν ἀφθαρσίᾳ, I. 195 *n.*; ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, I. 191 *n.*; ἐν κυρίῳ, I. 230, 249; ἐν ὀλίγῳ, I. 154 *n.*
ἐναποτιθέναι, I. 194
ἐνεργεῖσθαι, I. 162 *n.*
ἐνεστὼς βίος, ὁ, I. 7 *n.*
ἐνοίκησις, I. 142 *n.*
ἐξαγοράζεσθαι, I. 181 *n.*, 307
ἐξεργαστικώτερον, I. 119
ἐξιώμενος (?), *repropitians*, II. 122 *n.*
ἔξωθεν, οἱ, II. 114
ἐπαγωγή, ἡ, II. 229
ἐπαρχία, *prouincia*, II. 121 *sq.*
ἐπέχειν = προσέχειν, I. 226 *n.*
ἐπὶ τοῦ κοινοῦ, *in communi*, II. 149
ἐπίγεια, τά, I. 223 *n.*
ἐπίσκοπος, II. 124 *n.*
ἐπισημαντέον, *notandum est*, I. 51, II. 7
ἐπισυλλογίζεσθαι, I. 86
ἐπισυμπλέκειν, I. 121
ἐπισυναγωγή, II. 48 *n.*
ἐπισυνάπτειν, *coniungere*, I. 9, II. 139
ἐπισφίγγειν, *stringere*, *constringere*, I. 132, II. 196
ἐπίτασις, I. 70
ἐπιτιμᾷν, ἐλέγχειν, II. 222 *n.*
ἐπιψαύειν, ἐπιφαύειν, I. 180 *n.*, II. 286 *corr.*
ἐπουράνια, τά, I. 191, 223 *n.*
ἑτεροδιδασκαλεῖν, I. 2 *n.*, II. 71
ἔργον = διδαχή, I. 232 *n.*
εὐδοκία, ἡ, I. 225 *n.*
εὐκτήριον, οἶκος εὐκτήριος, *domus orationis* s. *orationum*, II. 52, 131 *n.*
εὐλογία, I. 121
εὐσέβεια, ἡ, *pietas*, II. 54, 56, &c.
εὐτραπελία, I. 177
ἔχθρα, ἡ, I. 151 *n.*

ζυγός, σύζυγος, I. 246 *n.*
ζωή, ἡ τοῦ θεοῦ, I. 172 *n.*

θεὸς καὶ πατήρ, I. 120 *n.*, 135; θ. καὶ σωτήρ, II. 250 *n.*
θρησκεία τῶν ἀγγέλων, I. 294 *n.*
θυρεός, I. 193 *n.*
θυσιαστήριον, *altare*, II. 132

ἰδίωμα, *proprietas*, I. 98, 154, &c.
ἱερὰ γράμματα, τά, II. 221 *n.*
ἱεροπρεπής, II. 246 *n.*

ἱκανοῦν, I. 259 *n.*
ἵνα, ὅπως (ἐκβατικῶς), I. 44 *n.*, 98 *n.*, 275 *n.*, II. 84, &c.
ἰσοδυναμεῖν, I. 80 *n.*, 82
ἰσότης, ἡ, I. 306 *n.*

καθάπτεσθαι, *inuehere se* (*with dat.*), *arguere*, I. 107, II. 193
καινὴ κτίσις, I. 109
καινοφωνία, II. 187 *n.*, 208 *n.*
καιροὶ ἴδιοι, II. 89 *n.*
καλοκἀγαθία, *bonitas*, II. 102; καλοκἀγαθοί (?), II. 265 *n.*
καταβάλλειν, *persoluere*, *adpendere*, I. 42
κατ' ἔλλειψιν, κατὰ λῆψιν, I. 162 *n.*; κατὰ πρόσκλισιν, II. 171; καθ' ὑπόκρισιν, I. 47 *n.*
καταβραβεύειν, I. 293 *n.*
καταδυναστεία, I. 167
καταλλήλως, I. 119
καταντλεῖν (?), I. 53
κατάστασις, *status*, II. 93; *ordinatio*, II. 123
καταστίζειν, *confodere*, I. 110
καταστρηνιᾶν, II. 163
κατατομή, I. 232
καταχθόνια, τά, I. 223 *n.*
κατέχον, τό, II. 52
κατόρθωσις, κατόρθωμα, I. 45, &c.
κατώτερα τῆς γῆς, I. 167 *n.*
καύχημα, I. 212 *n.*
κένωσις, *exinanitus*, I. 216 *n.*, 217
κοιμᾶσθαι, II. 28
κοινωνία (πίστεως), II. 274 *n.*
κύνες, οἱ, I. 231 *n.*

λειτουργία, *functio*, I. 226, II. 101, &c.
λόγος δόσεως καὶ λήψεως, I. 251 *n.*

μακάριος, II. 77, 184
μάμμη, *auia*, II. 156
μάρτυρες, II. 203 *n.*
μαρτύριον = τὸ πάθος, II. 89 *n.*, 197 *n.*
μείωσις, *minoratio*, I. 97
μεμβράνα, II. 228 *n.*
μεσιτεύειν, II. 269
μετατίθεσθαι, μετάγεσθαι, I. 9 *n.*
μὴ γένοιτο, I. 33
μορφή, I. 217 *sq.*
μυστήριον, I. 155, 281, 283, II. 134; μ., τό, II. 133; μ. τῆς ἀνομίας, τό, II. 54; τῆς εὐσεβείας, II. 134 *n.*
μῦθοι, II. 73 *n.*, 224 *n.*
μωρολογία, I. 177

νεκροί, οἱ, II. 29 *n.*; ν. ἐν Χριστῷ, II. 30 *n.*
νεόφυτος, II. 111 *n.*
νήπιος, τέλειος, I. 168 *sq.*
νόμος, ὁ, I. 71 *n.*
νοσεῖν, II. 176

οἰκεῖος, I. 153, II. 157
οἰκονομία, I. 155 *n.*, 69 *n.*
ὀλιγόψυχος, II. 37
ὁμοίωμα ἀνθρώπου, I. 218 *n.*
ὁμολογία, ἡ καλή, II. 182 *n.*
ὀναίμην, II. 28; *n.*
ὄνομα, I. 27 *n.*
ὀνομάζεσθαι, I. 160 *n.*
ὁπώσποτε, *qualitercumque*, II. 101
ὀργὴ ἀναμάρτητος, I. 175 *n.*
ὀργίλος, II. 240
ὀρθοτομεῖν, II. 208 *n.*

πάθος, II. 23
παιδαγωγός, I. 54 *n.*
παράγγελε, II. 71
παράγεσθαι, προάγεσθαι, II. 105, 106
παράδοσις, II. 59
παρα[κατα]θήκη, II. 187, 200 *nn.*
παράκλησις, II. 9, 149
παραφανίζειν, *exterminare*, I. 61
παρεντιθέναι, I. 160
παρερμηνεύειν, I. 274
πᾶσα πορνεία, II. 22 *n.*
πατριά, *patria*, *paternitas*, I. 159 *n.*
Παῦλος δέσμιος, II. 267
πεισμονή, I. 91 *n.*
περιεργάζεσθαι, II. 63
περιούσιος, II. 250 *n.*
περιλειπόμενοι, οἱ, II. 29
περιποίησις, ἡ, *adquisitio*, I. 134
περισσεύειν (*trans.*), I. 126 *n.*
περιτομὴ ἀχειροποίητος, I. 287
πηλίκοις γράμμασιν, I. 107 *n.*
πίστις, ἡ, I. 52, 85, *nn.*
πιστὸς ὁ λόγος, II. 79, 97; πιστοί, οἱ, *fideles*, II. 112 *n.*

πιστοῦσθαι, II. 220 *n.*
πλήκτης (*metaph.*), II. 240 *n.*
πληροῦσθαι, I. 141 *n.*
πλήρωμα, I. 141, 161, 275 *n.*, 286
πρᾶγμα, τό, II. 23 *n.*
πραιτώριον, τό, I. 206 *n.*
πρεσβυτέριον, τό, II. 150
πρεσβύτερος, II. 239, 246 *nn.*; =πρεσβύτης, II. 151 *n.*
πρεσβύτης, II. 276
προβολή, *ordinatio*, II. 150
προγραφή, *praefatio*, *praescriptio*, I. 118, 119; II. 235
προηγουμένως, *maxime*, II. 71
προηλπικότες, οἱ, I. 131 *n.*
προκόπτειν, II. 208, 218 *n.*, 220
πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός, I. 297 *n.*
προσαγωγή, I. 152, 158 *n.*
προσαναπίθεσθαι, I. 14, 16, 18 *n.*
προσεκτέον, *intendendum est*, II. 27, 55
προσευχή, δέησις, ἔντευξις, II. 85, 86, *nn.*
προσλείπειν, I. 279
προστῆναι, προϊστασθαι, II. 110, 254 *n.*
πρωτότοκος, I. 264 *sq.*
πρώτη ἀπολογία, ἡ, I. 206, II. 230, *nn.*

ῥῆμα, λόγος, I. 185 *n.*; ῥ. θεοῦ=ἐνέργεια, 193 *n.*
ῥωμαϊκώτερον=ῥωμαϊστί, II. 228

σάρξ, ἡ, I. 35 *n.*, 85 *n.*, 94 *n.*; σ. καὶ αἷμα, I. 14; αἷμα καὶ σ., I. 190
σεμνός, II. 126 *n.*
σκεῦος, II. 22 *n.*
σκύβαλα, I. 236 *n.*
σπένδεσθαι, I. 226 *n.*, II. 225 *n.*
σπλάγχνα, I. 204, II. 278
σπέρμα, I. 45 *n.*
στέλλεσθαι, II. 61 *n.*
στίγματα, I. 110 *n.*
στοιχεῖα, I. 60 *n.*, 64, 285, 295
συγκλείειν, I. 51 *n.*
σύζυγος, I. 245 *n.*, 246 *n.*
συμβεβηκότα, *accidentia*, II. 149
συμπρεσβύτερος, *conpresbyter*, I. 200 *n.*
σύμφυτος, II. 112 *n.*
συναιχμάλωτος, II. 285
συνάφεια, *copulatio*, I. 59 *n.*
συνεπίσκοπος, *coepiscopus*, I. 198 *n.*, 200 *n.*
συνεργός, *cooperarius*, II. 268 *n.*, 285
συντέλεια, ἡ, I. 6, II. 33, 42 *n.*
συντόμως, *compendiose*, I. 171
συσσημαίνεσθαι, II. 229
σύστασις, *confirmatio*, I. 235, &c.
σύστημα, *collectio*, *congregatio*, I. 159, *sq.*
συστοιχεῖν, *confinis esse*, *coniungi*, I. 74 *n.*, 80 *n.*
σφετερίζεσθαι, *subtrahere*, II. 278
σφραγίζειν, I. 132, 203 *n.*
σωματικῶς, I. 286 *n.*
σωτήριον, *salutare* (?), I. 193 *n.*
σωτηρία, I. 145, 209 *n.*
σώφρων, σωφροσύνη, II. 92 *n.*

τεκνίον, I. 69
τέλειον, τό, I. 282 *n.*, 303; τέλειοι, οἱ, II. 265 *n.*
τιμᾶν=ἐπιμελεῖσθαι, II. 155 *n.*
τρόπος, *propositum*, II. 278, 281
τροφός, II. 11 *n.*
τύπος, I. 288 *n.*
τύφος, *elatio*, I. 295, II. 113, 176, *nn.*; τετυφωμένος, II. 215 (*see* ἀλαζών)
ὑπέρ, *contemplatione*, II. 53; ὑπὲρ ὧν, *pro quibus*, II. 58
ὑπεραυξάνειν, II. 43 *n.*
ὑπερήφανος, II. 213 *n.*
ὑποδιάκονοι, *subdiacones*, II. 132 *n.*
ὑπόκρισις, I. 47 *n.*
ὑπόστασις, οὐσία, *substantia*, I. 5, 61
ὑποτάσσειν, I. 243
ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χρ., I. 279 *n.*

φανεροῦσθαι, I. 179 *n.*
φαντάζεσθαι, I. 298 *n.*
φελόνη, *paenula*, II. 229 *n.*
φιλαργυρία, ἡ, *cupiditas pecuniaria*, II. 180 *n.*
φίλαυτος, II. 213
φιλοσοφία, ἡ, I. 285
φορτίον, βάρος, I. 103 *n.*, 104
φρατρία, *congregatio*, I. 159 *n.*
Φύγελος, II. 201 *n.*
φυτεύειν, II. 112 *n.*
φῶς, I. 259 *n.*, II. 185 *n.*

χάρις=ἔλεος, I. 110; χ. καὶ εἰρήνη, I. 118 *n.*; χ., ἔλεος, εἰρ., II. 68 *n.*

χάρισμα, τό, II. 196
χαριτοῦν, I. 125 *n.*
χῆραι, αἱ, II. 158 *sq.*
χρησιμεύειν, I. 85
χρῆσις, II. 243

χριστιανός, II. 112 *n.*; χριστιανικός, II. 243
χῶραι, *possessiones, regiones*, II. 123 *n*
χωρεπίσκοπος, II. 123 *n.*

ψεύδεσθαι εἰς, I. 301

ἀνακεῖσθαι, *adhaerere*, II. 294 (*bis*)
ἀναμαρτησία, II. 337
ἀναφορά, II. 329, 330
ἀνθρωποτόκος, II. 310
ἀπερίγραφος, II. 295, &c.
ἀποκατάστασις, ἡ, II. 337
ἀπολύτως, II. 303
ἀφαρμόζειν, II. 299

γαργαλίζειν, II. 307
γίνεσθαι, II. 300, 319
γνωρίζεσθαι, II. 328

διαγόρευσις, II. 328
διδόναι, II. 319

ἐμφιλόσοφος, II. 307
ἐνδιάθετος, *affectualis*, II. 339
ἐνοίκησις, ἡ, II. 293, &c.
ἐπιβάλλειν = ἐπέχειν, προσέχειν, II. 296
ἑπομένως, II. 303
ἑτεροούσιος, II. 339
εὐδοκία, ἡ, II. 295 *sq.*
ἐφαρμόζειν, *conuenire*, II. 299

θεοτόκος, II. 310

ἰδιάζειν, II. 294, 328
ἰδιαζόντως, II. 321

καρτερικός, II. 307
κατάστασις, II. 330, 331
κατόρθωσις, *perfectio*, II. 311

λαμβανόμενος, ὁ, II. 296; ληφθείς, ὁ, II. 298
λογοποιεῖσθαι, *sermocinari*, II. 303

ὁμοούσιος, II. 313, 339

προτυποῦσθαι, II. 298
προφορά, II. 298
πρωτοτύπως, II. 303, 330

συναναφέρεσθαι, *conreferri*, II. 330
συνάφεια, II. 306
συνδυασμός, II. 296, &c.
συνεπιδέχεσθαι, II. 303
συνεπινοεῖν, II. 303, 330
συνιστάναι, *constare*, II. 313
σύστασις, *confictio*, II. 312

ταυτοβουλία, II. 339
ταυτουργία, II. 339
ταυτότης, II. 328

χαρακτηρίζειν, II. 295, 296

INDEX V.

ACCIDENTS not criteria of character, II. 104, 106

Adam 'not deceived,' II. 95; the first and the second, I. 57, 58, 140. *See* death

adaptation of Scripture, I. 166 *n.*

adoption, I. 56, 63. *See* CHRIST

age does not secure moral fitness, II. 159

Alexandrian interpretation, I. 245 *n.*, II. 39 *n.*

allegorists condemned, I. 73 *sq.*

'allegory,' I. 79

alternative renderings, I. 5, 23, 70, 123, 215, 218, II. 69, 94, 105, 182, 196, *nn.*

Amalarius, Theodore cited by, II. 85 *n.*, 117 *n.*

Andragathius, Theodore's instructor in philosophy, lix *n.*

angels, *good:* their wills free, I. 11 *n.*; why called 'principalities,' &c., I. 270; their functions in the creation, I. 129 *n.*, 270, 271; relation to man, lxxx, I. 129 *sq.*, 267 *sq.*; ministry under the O. T., I. 48 *n.*, 294; growth in knowledge, I. 157 *n.*; our present ignorance of their names and natures, I. 138 *n.*; 'worshipping of angels,' I. 294 *n.*; 'bread of angels,' I. 48 *n.* *Evil:* their original and present spheres of action, I. 143 *sq.*; called 'principalities,' I. 191, 291

anger, when sinless, I. 175 *n.*

Antichrist, the, a man, II. 50 *n.*, 56; a *quasi* incarnation of Satan, II. 51, 56 *n.*; his work, II. 51; revelation of, II. 55; miracles of, II. 57 *n.*

Antioch, collision between SS. Peter and Paul at, I. 22 *n.*

Antiochene interpretation, I. 106, II. 29, 39, 50, 51, 72, 102, *nn.*

apocryphal (Gnostic) literature, II. 145 *n.*

apostles, length of their residence in Jerusalem, I. 3 *n.*, 115 *n.*; a name given to the primitive Bishops, II. 121 *sq.* *See* bishop

Apphia, her relation to Philemon, II. 269 *n.*; to Archippus, II. 270 *n.*

Arabia defined, I. 80 sq.; S. Paul's visit to, I. 13 *n.*

Archippus (Col. iv. 17), I. 311; (Philem. 2), II. 270 *n.*

Arian interpretation of Phil. ii. 6 *sq.* refuted, I. 223 *n.*, *sq.*

ascension, *see* CHRIST

Augustine, S., covertly attacked (?), I. 94 *n.*, 99 *n.*, II. 87 *n.*; in accord with Theodore, II. 107 *n.*

baptism, symbolical of our participation in the death and resurrection of Christ, I. 30, 102, 288; of our future life, I. 34, 173; spiritual regeneration wrought in, I. 30, 59, 164, 173, 273 *n.*, II. 253 *n.*; adoption given by, I. 56, and remission of sins, II. 113 *n.*; a transition into the life to come, I. 290; of infants, II. 106 *n.*; use and abuse of, II. 107 *n.*, 108. *See* CHRIST, HOLY SPIRIT, regeneration

Bec, MSS. at, li *n.*

bishop, origin of title, II. 119 *n.*; in N. T. identical with 'presbyter' (*see* presbyter); history of present limitation of the word, II. 124 *n.*; the primitive bishops called 'apostles,' II. 121 *n.*, 150 *n.*, 239; governed whole

provinces, I. 199, II. 121, 123; gradually multiplied, II. 125; never more than one in a city, II. 118 *n.*; never consecrated by presbyters, II. 150 *n.*; or by a single consecrator, *ib.*

Bridlington, Robert, Prior of, Theodore cited by, I. 9, 10, 12, 16, 32, 39, 80, 84, 124, 131, 138, 140, 161, 170, 178, 180, 189, 190, 192, 222, 241, 249, 275, 279, 285, 300, 310, II. 75, 89, 93, 267, *nn.*

'capitula' of the Latin text, xxiv, xxv, xxvii, xxxi *n.*; of the Greek text, *see* Euthalian sections

catenae: Cramer's, xvii sq., xxxv, I. 18, 24, 76, II. 1, 2, 3, 70, 71, &c., *nn.*; others containing fragments of Theodore's commentary on the minor Epistles, x, xx, xxi, *nn.*

celibacy, if voluntary, not to be condemned, II. 141

censures passed on other expositors, &c., I. 17, 19, 115, 131, 159, 180, 191, 263, II. 52, 99, 111, 131, 158, 229, 230, *nn.*

'chapters, the three,' x, liii

chorepiscopi, II. 123 *n.*

CHRIST—*His Person*, Theodore's doctrine of, lxxxi *sq.*; the Man dwelt in by the Word, I. 224 *n.*; inseparably united to Him, I. 220 *n.*; each Nature regarded as a distinct Person, I. 168 *n.*; the personality treated as one, I. 219 *sq.*, 221; rapid transition in Christological texts from one Nature to the other, I. 219 *sq.*, 272, II. 136 *sq.*; the Word made visible in the Man, I. 261 *n.*, II. 135; the Man adopted, I. 63 *n.*, 121, 260 *n.* (cf. lv *sq.*); deified, I. 223; adorable, I. 58 *n.*, 138; the 'Image of GOD,' I. 261 *n.*; 'Firstbegotten,' I. 263 *n.* *His Life and Work:* His baptism, I. 139 *n.*, II. 137 *n.*; justification, II. 137 *n.*; death, I. 8, 149 *n.*, 221 *n.*, 276; resurrection, I. 4, 43, 237; ascension, I. 167, II. 138. *His offices and mission:* the Head of the Church, I. 34, 140, 170, 184, 273, *nn.*; Mediator, II. 88 *n.*; 'Saviour of the body,' I. 184 *n.*; the 'firstfruits,' I. 125, 243, 261, 269, 288, *nn.*; union and participation of Christians with Christ, I. 34, 123, 260; His relation to the universe, I. 130 *n.*, 276 *n.*; His full greatness to be manifested in the future life, I. 51 *sq.*, 62, 123, 146, 278, *nn.* *See* Church, circumcision, death, 'fulness,' GOD, law, reconciliation, redemption

'Christians,' II. 112 *n.*; all heretics profess to be such, II. 140

Church, the, defined, I. 139, II. 131, 271; the fulness of GOD, I. 275; not infallible, II. 131 *n.*; 'in the house,' II. 270 *n.*

circumcision and other legal ordinances excluded from the future life, I. 4, 38, 42, 57, 243, 290, II. 76 *sq.*; 'of Christ, not made with hands,' I. 287 *sq.*; party of the c., their diffusion and activity, I. 1, 198, 254, II. 71; their constant attacks on S. Paul, I. 2 *sq.*

citations of Scripture by Theodore blended or inaccurate, I. 54, 81, 262, 271, II. 152, 168, *nn.*

Colossians, the, personally unknown to S. Paul when he wrote to them, I. 253 *n.*

'confession, the good,' II. 182 *n.*

conjunctions often superfluous in S. Paul's Epistles, I. 16 *n.*

contradiction, an apparent, explained, II. 218 *n.*

co-operation of GOD with man, I. 225

Corbie MS., the, *see* MSS.

covenants, the two, I. 76 *sq.*

creation, the new, I. 109, 146 *n.*, 267 *n.*; analogy between the first and the second, I. 185 *sq.*

Crete, by whom the Gospel was first preached in, II. 233 *n.*; a province, *ib.* *See* Titus, Zeus

Cyrinus, the commentary on Titus and Philemon addressed to, lxiii, II. 238 *n.*, 259 *n.*

deacons, their functions, II. 126 *n.*, 133 *sq.*

deaconesses, order of, II. 128 *n.*; functions, II. 128 *sq.*; age of admission, II. 158 *n.*
'dead in Christ, the,' II. 30 *n.*, 34 *n.*
death, a liability to, natural to man, I. 25; occasioned but not originated by Adam's sin, I. 7, 26, 129 *n.*, 268; sin inseparable from a life subject to, I. 25 *n.*, 126, 147, 173, 299; together with sin abolished by Christ, I. 287 *n.*; why called 'sleep,' II. 27; of Christ, *see* CHRIST
Devil, the, his original office, I. 143 *n.*; cause of his fall, II. 112; his present sphere of action, I. 144; his power over the excommunicated, II. 84 *n.*; Christ's victory over, I. 167 *n.*
digamists, generally inadmissible to Holy Orders, II. 100 *n.*, 129 *n.*; exceptions to the rule, II. 101; true meaning of S. Paul's direction, II. 102 *sq.*
docetic views of the Person of Christ, II. 136, 205 *sq.*
doctrinal system of Theodore, as exhibited in this commentary, lxxix—lxxxv; in what sense heterodox, and why, lxxxvi *sq.*
dogma and ethics sometimes kept apart by S. Paul, sometimes intermingled, I. 114 *n.*, II. 134
dogmatic character of S. Paul's thanksgivings, I. 113 *n.*, 120, 201, 258, II. 42, 80; of his prayers, I. 258

election, doctrine of, lxxxv, II. 4, 235 *n.*
'elements of the world,' I. 60 *n.*, 295; 'serving' the, I. 64, 65
Epaphras, the founder of the Colossian Church, I. 257 *n.*, 285, 309
Epaphroditus, why in danger, I. 230 *n.*; bearer of the Ep. to the Philippians, *ib.*
Ephesians, the, personally unknown to S. Paul when he wrote to them, I. 112 *n.*, 116; Epistle to, date of the, I. 116 *n.*; its language often obscure, I. 118 *n.*
Ephesus, S. John at, I. 115 *n.*, 135; S. Timothy, left in charge at, I. 116 *n.*, II. 68, 191 *n.*; immorality of, owing to the heathen mysteries, I. 196
equity not equality, I. 306 *n.*, II. 262 *sq.*
Euodia and Syntyche, two women, I. 244 *n.*
Euthalian sections, traces of (?), II. 32 *n.*, 246 *n.*, 254 *n.*
excommunication, effects of, II. 84 *n.*
exposition of Scripture should be careful and detailed, I. 117.

'fables,' II. 73 *n.*, 145, 224, 244 *n.*
faith perfected by love, I. 89 *n.*; proved by works, II. 274
'faithful, the,' II. 112 *n.*
false accusations harmless to the accused, II. 173
'fear, spirit of,' II. 196 *n.*
'first-begotten,' *see* CHRIST
'flesh, the,' I. 35 *n.*, 94 *n.*, 99 *n.*, II. 282; 'works of,' I. 101 *n.*; 'flesh and blood,' I. 14 *n.*, 191 *n.*
food, ceremonial rules as to, I. 296 *n.*, II. 245 *n.*
freedom of human nature, I. 26, 28, 134, II. 82 *n.*, 210, 211, 280
'fulness,' *see* CHRIST, πλήρωμα (Index IV.)

Galatians, the, originally from Gaul, II. 227 *n.*; occasion of the Epistle to, I. 1 *sq.*; their conduct to S. Paul, II. 67 *sq.*
Gaul formerly called Galatia, II. 227 *n.*
genealogies, Jewish, II. 72; the evangelical, II. 73 *n.*
geographers, opinion of 'ancient,' cited, II. 227 *n.*
'glory,' the Divine Nature, I. 135 *n.*
GOD illimitable, I. 141; incorporeal, I. 233 *n.*; 'invisible,' I. 261 *n.*, II. 81, 185; 'incorruptible,' II. 81; 'eternal,' *ib.*; 'blessed,' II. 77 *n.*, 184 *n.*; 'living and true,' II. 6; said to do what He permits, II. 58 *n.*; foreknows evil men, II. 209; wills the good of all men, II. 87 *n.*; in what sense the 'GOD and Father of Christ,' I. 120 *sq.*
goodness approved by all, I. 248 *n.*
Goshen, included in Arabia, I. 81 *n.*
gospel, the, its greatness, II. 198; glory, II. 77 *n.*; antiquity, I. 13, 53, 122 *sq.*, II. 199

gospels, the, I. 6, 145, 233; Theodore's commentaries on, II. 74 *n.*

Hagar, how representative of the Law, I. 81 *n.*
Harley MS., the, *see* MSS.
Hebrew, Theodore ignorant of, I. 6 *n.*
Hebrews, Epistle to the, Pauline authorship of, I. 129 *n.*, 294, II. 131, 259; its place among the Pauline Epistles, I. 76 *n.*, II. 259 *n.*
'heretics' defined, II. 255 *n.*, teaching of, not to be tolerated, I. 209. *See* toleration
'holiness' defined, II. 20, 21
'holy hands,' II. 91 *n.*; 'holy kiss,' II. 40 *n.*
HOLY SPIRIT, the, is GOD, I. 194 *n.*; dwelt in the Man Christ, *see* CHRIST; is given to Christians in Baptism, I. 30, 289; unites us to the Body of Christ, I. 139, 140; regenerates, I. 139, 164; works in us all good fruits, I. 100 *sq.*, II. 196; is the earnest and first-fruits of our inheritance, I. 38, 43, 133, II. 25, 200; will be the Agent of our resurrection, I. 37, 98, 110, 209; and of our future perfection, I. 7, 29, 85, 122, 132 *n.*; His extraordinary operations in the Apostolic age, I. 1 *n.*, 63 *n.*, II. 38; their cessation, II. 53 *n.*
hospitality, Christian, its limits, II. 108, 162, 240
'house of GOD,' II. 131 *n.*, 210
'husband of one wife,' II. 99 *n.*, 102 *n.*
hymns, inspired Christian, I. 181 *n.*
hypallage, used by S. Paul, I. 144 *n.*, 155 *n.*

idolatry, covetousness why a form of, I. 178 *n.*, 300 *n.*
'image of the invisible GOD,' *see* CHRIST
imitation of the future life, the calling of the baptized, II. 250
immortality and impeccability, connexion of, I. 292; *see* death
imperiousness of certain religious teachers condemned, II. 261
indolence, S. Paul's treatment of, II. 25 *sq.*
indwelling of GOD, I. 130 *n.*, 141 *sq.*, 161, 165, 167; of Christ in the heart, I. 160; of the universe in Christ, I. 286 *n.*; of the Holy Spirit in Christ, *see* CHRIST
infallibility, *see* Church
intolerance censured, I. 106 *n.*

Jannes and Jambres, II. 217 *n.*; S. Paul's acquaintance with their names, how to be explained, II. 218 *n.*
'Jerusalem which is above,' I. 83
Jews, the, the true faith anciently confined to, I. 281; one with the Gentiles in Christ, I. 150 *sq.*; last wars of, I. 115
John, S., at Ephesus, *see* Ephesus
Josephus cited, II. 227 *n.*
justification, Theodore's doctrine of, lxxxvii *sq.*, I. 25 *n.*, *sq.*, 53, 77, 236, II. 253; in this life imperfect, I. 28, 29; to be perfected hereafter, I. 29, 77; of the man Christ, II. 136 *n.*

'kingdom of heaven,' I. 239, II. 44; 'of the Son,' I. 259 *n.*, *sq.*

labour, manual, not required from all, I. 175, II. 62
Lanfranc, Theodore cited by, I. 4, 8, 9, 10, 12, 14, 16, 17, 18, 32, 33, 35, 36, 39, 43, 65, 79, 80, 84, 102, 114, 121, 123, 124, 131, 132, 136, 137, 138, 140, 141, 143, 144, 145, 146, 148, 150, 157, 158, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 170, 172, 176, 178, 179, 180, 183, 188, 189, 191, 192, 197, 199, 204, 210, 213, 214, 217, 218, 222, 223, 225, 231, 232, 238, 241, 242, 243, 249, 250, 254, 255, 259, 261, 275, 279, 282, 290, 293, 294, 295, 300, 303, 307, 310, 312, II. 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 14, 21, 28, 34, 36, 38, 40, 50, 54, 55, 56, 60, 61, 64, 72, 74, 75, 77, 82, 93, 95, 113, 115, 127, 128, 134, 136, 141, 151, 156, 157, 163, 164, 165, 166, 170, 172, 173, 176, 181, 184, 193, 194, 195, 200, 202, 203, 204, 209, 212, 213, 222, 235, 236, 240, 245, 251,

254, 267, 271, 273, 275, 277, 279, 281, 282, 283, 284, *nn.*
'Laodicea, the Epistle *from*,' I. 310 *n.*; a forged Epistle *to*, I. 311
Latin version of the Epistles found in this translation, the, xxxiv, xli—xliv, I. 5 *n.*, &c.
law, the, a 'paedagogue,' I. 54; its purpose, II. 76; necessary in the present life, I. 7, 27; imperfectly kept by the Jews, I. 83, 108 *n.*; its moral sanctions still recognized by Christians, I. 25, 30, 47 *sq.*; superfluous in a perfect state, I. 42, 43 *sq.*, 243, II. 76 *sq.*; sometimes means the Mosaic narrative, I. 71 *n.*; 'of Christ,' I. 103 *n.*
lectionary system, antiquity of the, II. 266 *n.*
lections marked in the Harley MS., xxvi *n.*, I. 202, 215, *vv. ll.*
liberalism, a false, condemned, II. 262
life, present and future, I. 7 *sq.*, 35, 49, 56 *sq.*, 102
love, defined, I. 89; its comprehensiveness, I. 96, 163, 303; free from illicit affection, II. 153, 269; frequently urged by S. Paul, I. 195, 303

man, intermediate between the visible and invisible creations, I. 129; his body composed of the four elements, I. 129, 268; his moral weakness, I. 51; 'm. of GOD,' II. 181 *n.*
Manichaeanism, I. 5 *n.*, 94 *n.*, 99 *n.*, II. 139 *n.*
Marcellus, Theodore anticipated by, I. 262 *n. sq.*
Marcion, his condemnation of marriage, II. 140 *n.*; docetic views, *ib.*
Mark, S., the "commandments touching" him, I. 308; his relationship to S. Barnabas, *ib.*
marriage, second, disapproved by the Church, II. 100 *n. sq.*, 160; with deceased brother's wife, II. 24
matter not evil, I. 5 *n.*, II. 139 *sq.*
mediator, of the Law, I. 48 *n.*; of the Gospel, II. 88 *n.*
metaphors, mixed, I. 190
middle ground occupied by the Church, I. 30, 49, 102
minor orders, why not mentioned by S. Paul, II. 132 *n.*; mode of admission to, and functions of, II. 132 *sq.*
miracles, I. 1, &c. (see Antichrist, HOLY SPIRIT); cessation of, II. 53 *n.*; pretended, II. 38 *n.*, 57 *n.*
Moses, his relation to the Law, I. 48 *n.*; his knowledge of primeval events, II. 218
MSS.—*Greek:* Cantabr. Ff. i. 30, xxii; II. 228; Coislin. 26, xx; 204, xvii *sq.*; Mediol. C 295 inf., xxi; Vatic. 762, 765, xxi. 19; sundry, xx *n.* *Latin:* Ambian. 88, xxiii; Cantabr. Dd. viii. 14, xxviii; Coll. Emm. i. 1. 8, *ib.*; Harl. 3063, xxv *sq.*, II. 266, 270, *nn.* *Syriac:* xi *n. sq.*
Comparison of the Corbie and Harley MSS. of this translation, xxix *sq.*; abbreviations in the margins of MSS., xix, xxii *n.*, II. 228 *n.*; history of the Corbie collection, xxiii *n.*; early catalogues of the Bec MSS., li *n.*
mystery, 'of the faith,' 'of godliness,' II. 127 *n.*, 134 *n.*; 'of iniquity,' II. 54; mysteries, the holy, I. 158 *n.*, II. 133; heathen, I. 196

'name,' its meaning in Scripture, I. 222 *n.*; the 'N. above every name,' *ib.*
'neighbour,' meaning of, in Scripture, I. 90
'neophyte,' II. 111 *n.*; results of promoting a, II. 116 *n.*; exceptions to the rule, II. 117
Nero, 'the lion,' I. 206 *n.*, II. 230 *n.*
Nestorians, the modern, xi *n.*

office, ecclesiastical, implies work, II. 97 *n.*; under what conditions it may be sought, II. 98
Onesimus, his history, II. 258 *sq.*
Oretum, xlvii *n.*
orthography, xxxii

'paralytic at Bethesda, the, I. 273 *n.*
parenthesis frequent in S. Paul's Epistles,

I. 17, 19, 36, 119, 146, 154, 156, 158, 174, II. 153, 235, *nn.*

parents, limit of their responsibility, II. 111, 238

Paul, S., twice imprisoned at Rome, I. 116 *n.*, 205 *n.*, II. 230 *n.*; how occupied in the interval between the imprisonments, I. 117, 206, II. 191 *n.*, 231 *n.*; beheaded, I. 115, 117, II. 191, 231; description of himself in the opening words of his Epistles, II. 267 *n.*; his fulness of thought, I. 88 *sq.*; consequent obscurity of style, I. 149, 155, 296, II. 282; inattention to exact grammar, II. 70 *n.*; natural eloquence, I. 71; greatness, II. 276; humility, II. 69, 268; knowledge, II. 218. Conservative of the order of society, II. 263; misrepresented by writers against Christianity, II. 243 *n.*

Epistles of, their number, order, and division, I. 76 *n.*, II. 259 *n.*; how authenticated, II. 65 *n.*; at first not fully circulated, II. 40 *n.*; version used by the translator of Theodore, xxxiv, xli *sq.*; by Primasius and Junilius, lv *n.*; S. Jerome's revision of the Latin, xliii *n.*

Pelagius and Theodore, connexion between, lxxiv *sq.*; traces of Pelagian doctrine, I. 91, 94, 134

Peshito, readings and renderings of the, I. 152, 191, 194, II. 47, 64, 99, 229, 256, *nn.*

Philemon, the Epistle to, unique in character, II. 258 *n.*, 260 *n.*; its genuineness disputed, II. 261 *n.*; its usefulness and place in the Canon vindicated, II. 261 *sq.*

Philetus, his error, II. 209 *n.*

Philippians, the, their character, I. 197; date of the Epistle to, I. 198; no lost Epistle to Philippi, I. 231 *n.*

'Pillar and ground of the truth,' II. 131 *n.*

Pneumatomachi, the, I. 194 *n.*, II. 61 *n.*

populace, the, given to violent outbreaks, II. 230 *n.*

praetorium, the, I. 206 *n.*

preachers, good and effective, rare, II. 109 *n.*; insincere, I. 207 *n.*

prepositions, slurred over, I. 39, 67 *n.*, 191 *n.*: distinguished or carefully treated, I. 267 *n.*, II. 27

presbyters, in the N. T. also called bishops, I. 199 *n.*, II. 118, 119, 239; origin of the name, II. 120 *n.*; its restriction to the second order, II. 124 *n.*; early diffusion of that order, II. 119 *n.*; the presbyter a father, II. 170 *n.*; a priest, II. 134; liable to suspicion in the fulfilment of his work, II. 169 *n.*, *sq.*; cannot ordain or consecrate bishops, II. 150

presbyteress, office of, not mentioned by S. Paul, II. 246 *n.*; historically doubtful, *ib.*

Priscillian, case of, I. 106 *n*

prophecy, O. T., I. 84 *n.*, 166 *n.*, 265 *n.*; N. T., I. 156 *n.*, 181 *n.*, II. 38, 82 *n.*, 139, 149

psalmody, early Christian, I. 181 *n.*, 182, 305

punctuation of the text, I. 19, 28, 47, 123, 127, 144, 147, 148, 151, 213, 237, 255, II. 3, 27, 46, 91, 92, 248, 254, 272, *nn.*

punishment, future, lxxxv, I. 145, 300, II. 45 *n.*, 173

readings, various, in the Greek text of S. Paul's Epistles: I. 5, 13, 16, 21, 24, 32, 36, 42, 44, 56, 58, 64, 67, 68, 69, 71, 80, 82, 84, 87, 89, 93, 95, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 108, 109, 110, 118, 136, 143, 152, 154, 156, 157, 159, 160, 162, 171, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 198, 201, 202, 207, 211, 212, 213, 215, 218, 225, 229, 232 *sq.*, 234, 235, 238, 240, 243, 244, 249, 252, 255, 256, 261, 270, 273, 276, 283, 284, 287, 289, 292, 295, 300, 302, 303, 304, 305, 306, 308, 309, 310. II. 3, 5, 7, 11, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 30, 35, 45, 47, 48, 50, 58, 59, 60, 61, 64, 65, 68, 69, 78, 80, 85, 91, 93, 99, 104, 121, 129, 130, 131, 134, 135, 147, 155, 165, 167,

171, 174, 175, 176, 178, 179, 180, 186, 187, 193, 195, 200, 202, 203, 207, 208, 210, 211, 212, 217, 221, 222, 223, 229, 232, 234, 244, 246, 248, 255, 256, 268, 273, 274, 277, 279, 285, *nn.*
recapitulation of S. Paul's argument, I. 22, 66, 183 *sq.*, &c.
reconciliation with GOD, I. 276 *n.* *See* CHRIST, death of
redemption, I. 126 *n.*, 134 *n.*, 261 *n.*; universal, II. 87 *n.*, 88 *n.* *See* CHRIST, death of
regeneration, I. 30, 153, 273 *n.* *See* baptism, HOLY SPIRIT
remission of sins, I. 126 *n.*, 261, 289, II. 7. *See* baptism
resurrection of the body, I. 43, 125, 146, 172, II. 35, &c.; res. body, luminous, II. 185; res. 'past already,' II. 209 *n.*; res. of Christ, *see* CHRIST
rewards of the future life, the, II. 187, 226
Robert of Bridlington, Robertus scriba, *see* Bridlington
rolls anciently used for biblical MSS., II. 228 *n.*
Romans, the, personally unknown to S. Paul when he wrote to them, I. 112 *n.*

salutation usual with S. Paul, the, I. 118; 255 *n.*; II. 2; 'salutation'=subscription, II. 65 *n.*; special form of, in the Epp. to Timothy, II. 68 *n.*
second marriage, *see* marriage
Sedulius Scotus, Theodore cited by, I. 81, 82, *nn.*
'seed' not necessarily an individual, I. 45 *n.*
Septuagint, Theodore's appreciation of the, I. 6 *n.*
sexes, spiritual equality of the, I. 245 *n.*; II. 265 *n.*
Simon Magus, his baptism unavailing, II. 107 *n.*; his teaching and party, II. 136, 187, 205, *nn.*
slavery, Theodore's attitude with regard to, II. 264 *n.*
slaves, their liberation not claimed by the Church, II. 264 *n.*; ordination of, not encouraged, *ib.*; master's power of life and death over, when abolished, II. 278 *n.*
'sleeping,' 'waking,' *metaph.*, II. 34, 35 *n.*
'sons of GOD,' the baptized so called, I. 64; potentially perfect and immortal, I. 55 *sq.*
sorrow, limits of Christian, II. 27
SPIRIT, the HOLY, *see* HOLY SPIRIT; 'spirit'=the risen life, I. 98 *n.*
spiritual interpretation, instance of, I. 187
suffering, mental, worse than bodily, II. 201
superlative used for positive, II. 60 *n.*, &c.

'temperance,' Theodore's judgement upon, II. 172 *n.*
'thanksgiving,' what it is, I. 305; its sanctifying effect, II. 144
Theodore of Mopsuestia, outlines of his life, lix; his literary activity, lx; evidence of his having written on S. Paul's Epistles, ix *sq.*; date of his commentaries on S. Paul, lxi *sq.*; their order, lxiii, II. 259 *n.*; his style, lxiii *sq.*, II. 234 *n.*; characteristics as an expositor, lxv *sq.*, I. 168 *n.*; II. 189 *n.*, 220 *n.*; relation to other ancient expositors, lxxi *sq.*; system of doctrine as exhibited in these commentaries, lxxix *sq.*

Accused of instability, lxv *n.*; causes of his departure from orthodoxy, lxxxvi *sq.*; alludes to his own experience of persecution, I. 208 *n.*; an advocate of toleration, I. 106 *n.*; yet not inclined to latitudinarian views, I. 209 *n.*; keenness in detecting abuses, II. 167 *n.*; habit of censuring other expositors, &c., *see* censures; admiration for S. Paul, *see* Paul, S.
Thessalonica, foundation of the Church at, II. 1, 2; occasion of the first Epistle to, II, 2, 21; do. of the second Epistle, II. 41, 42
threefold division of the intelligent creation, I. 223; of human nature, II. 39 *n.*

Timothy, S., why associated with S. Paul in Phil. i. 1, I. 199 *n.*; an invalid, II. 172 *n.*; Bp. of Ephesus, II. 67, 68, 192, *nn.*; where and how occupied at the time when 2 Tim. was written, II. 191 *n.*

First Epistle to, begins and ends alike, II. 175, 184; when written and from what place, II. 190 *n.*; its importance to the episcopal order, II. 68, 126

Second Epistle to, date of, I. 205, II. 189 *sq.*; its hortatory character, II. 192, 211

Titus, S., not circumcised, I. 17 *n.*; Bp. of Crete, II. 121 *n.*, 122, 233 *n.*; Ep. to, compared with 1 Tim., II. 234 *n.*; its bearer, *see* Zeno

toleration recommended, I. 106 *n.*; *see* Theodore, 'heretics'

tradition, apostolic, twofold, II. 59 *n.*

transcription, errors of, I. 197, 216, II. 16, 18, 123, *nn.*

translation of these commentaries, into Syriac, &c., x *sq.*; into Latin, xii; history of the recovery of the Latin, xiv *sq.*; its general trustworthiness, xxxv *sq.*; lexical and grammatical peculiarities, xxxvii *sq.*; version of S. Paul's Epistles, xli *sq.*; ascertained history, xliv *sq.*; probable age and authorship, li *sq.*

Valentinians, II. 139 *n.*

virtue impossible without toil, II. 182

union of Jew and Gentile in the Church, I. 150 *sq.*

unity of the Person of Christ, *see* CHRIST

'washing the saints' feet,' II. 162

West, customs prevalent in the, II. 125 *n.*

widows, order of, II. 158 *n.*; why created, II. 156; age of admission, II. 159 *n.*; qualifications, II. 160 *n.*

will, concurrence of the human, necessary, I. 225, 255

'witnesses, many,' II. 203 *n.*

women, equal with men in point of responsibility, II. 126; and of honour, I. 245, II. 269; but not in point of order, II. 265, 270; when permitted to teach, II. 93, 94 *n.*; 'saved in childbearing,' II. 96 *n.*; intercourse of the clergy with, II. 170 *n.*

'word of GOD,' I. 193 *n.*, II. 6; 'in the word of the Lord,' II. 28

'work'=teaching, I. 232 *n.*; involved in ecclesiastical office, *see* office

Zeno and Apollos, bearers of the Ep. to Titus, II. 256 *n.*

Zeus, his tomb shown in Crete, II. 243 *n.*

ADAM, the Second, II. 330 *sq.*, 335

Angels ministered to Christ, II. 291

Apollinarians, stratagems of the, II. 321

'Aram'=S. Jerome, II. 332

Arians, the, persecution of Catholics by, II. 293

Baptism, regeneration in, II. 298, 325; of infants, II. 337

CHRIST—*His Person:* not 'mere man,' II. 293, 307, 318; very GOD, II. 306, 318, 327; His Deity not recognized before the Resurrection, II. 291; the Godhead not 'a part' of the Virgin-born, II. 315, or substituted for the human νοῦς, II. 311, 315, 316, 318; not born, II. 310, 313, or crucified, II. 310. True man, II. 291; the manhood not consubstantial with the FATHER, II. 312 *sq.*, not adorable in itself, II. 293, although adored because of its union with the WORD, II. 305, 308, 312, 329; adopted, II. 298; the 'Image of GOD,' II. 309; dwelt in by the WORD from the very first and inseparably, II. 314, 325, 330.

Both Natures called 'Son of GOD,' II. 293, 303, 306, 309, 324; yet not two Sons, 303 sq., 322, 323, 329 *sq.*; not to be confounded or identified, II. 292, 301 sq., 320, 321, 327; yet to be regarded as one Person, II. 292, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 309. The union illustrated by that of body and soul, II. 318; of man and wife, II. 323. — *His Life and Work:* conflict of the Man in Christ with human passions, II. 307, 311, 316; his preservation from evil by the WORD, II. 308, justification by the SPIRIT, II. 306 *sq.*, 315 *sq.*, 325, 326; the author of immortality in men, II. 331, 335

conditions (καταστάσεις), of human nature, two, II. 331

consubstantiality, II. 292, 312

'economy,' the, II. 328

forgiveness, of two kinds, II. 337

HOLY SPIRIT, the, is GOD, II. 327, 328; firstfruits of, II. 296. *See* CHRIST

immortality of man, not original, II. 333, 334

indwellings of GOD, manifold, II. 293 *sq.*

JESUS, the Name, II. 304

Jewish notions of the Messiah, II. 291, 322 *sq.*

mortality natural to man, II. 333 *sq.*, 336, 337

punishment, future, II. 333

readings, various, II. 306, 325; résumé of, II. 340 *sq.*

sin, original, its defenders censured, II. 337; refuted, II. 336

Theodore of Mopsuestia: his lost dogmatic works, II. 289 *sq.*; on the Incarnation, II. 290—312; ag. Apollinarius, II. 312—322; ag. Eunomius, II. 322, 323; catechetical lectures, II. 323—327; ecthesis, II. 327—332; on the mysteries, II. 332; on original sin and mortality, II. 332—337; letters, II. 338, 339; on the miracles (?), II. 339. Text of Pauline Epp. followed by him, II. 340—345. The Latin translation of Theodore's commentaries known to Symph. Amalarius, II. 346, 347; used by Rabanus in his letters and homilies, II. 347, 348

TRINITY, the Holy, inseparable from the Person of Christ, II. 309; no Fourth Person in GOD, II. 338; doctrine of the TRINITY, II. 293, 328, 338

unity of the Person of Christ, see CHRIST

END OF VOL. II.

DATE DUE

[redacted]

JUN 2 '78

GAYLORD

PRINTED IN U.S.A.

BS 2649 .T48 1969 v.2

Theodore, ca. 350-428 or 9.

Theodori Episcopi
Mopsuesteni In epistolas B.

GENERAL THEOLOGICAL SEMINARY
NEW YORK

GENERAL THEOLOGICAL SEMINARY
00119619